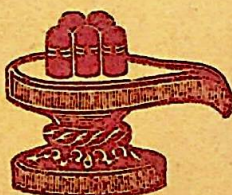

శివపంచస్తవి

Q23
35H3V

143.
A.

సంపాదకుడు :

చిదిరెమఠము వీరభద్రశర్మ

Q23

5444

35H3V

Virabhadra, Chidre-
mathamu
shivapanchastavi.

3444

• • • • •

[illegible]

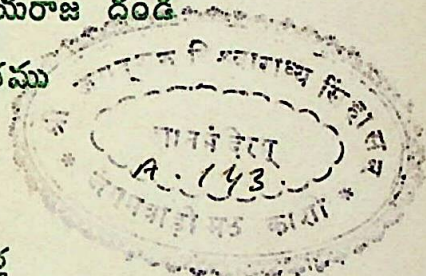

శివ పంచస్తవి

పుష్పదంత మల్లాణ మలయరాజ దండి

హలాయుధకృతము

‘భక్తరంజినీ’కర్త

వేదకావ్యస్మృతితీర్థ ధర్మాచార్య విద్యారత్న విద్యానిధి

పండిత చిదిరెమరము వీరభద్రశర్మగారు

సాహిత్య కులు :

దుంపల రామిరెడ్డిగారు, ఉండవెల్లి

ప్రకాశకులు :

శివభక్తగ్రంథమాల

శ్రీ మణికె నాగయ్య ధర్మనిలయము

సికింద్రాబాదు - దక్కన్

వెలూరుపాపావలా

సర్వస్వామ్యములు ప్రకాశకులవి

Q23
35H3V

గ్రంథము దొరకు చోటు :

శివధర్మగ్రంథమాల

ర-౨౬౨ సజ్జలాల్ వీధి

సికింద్రాబాదు, దక్కన్

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA

NANA SIMHASANI MANDIR

L. O.

Jangamwadi Math, ARANASI

Acc. No..... 3973 5444

అయ్యంకి వేంకటరత్నము M. Sc. గారిచే

తెజవాడ ఆంధ్రగ్రంథాలయ ముద్రాకారయందు

ముద్రించబడినది. డిసెంబరు 1943.

ఏకదశాంశ సాహిత్యకులు
శ్రీ దుంపల రామిరెడ్డి గారు

దా తృ ప్ర శం స

మత్స్రతాపముఖగుణ
ధామంబై, నూర్యచంద్రతాదాత్మ్యంబై,
సామాద్యుపాయచణమై,
భామహమై వెలుగు ఊత్రపద్ధతి పృథ్విక్.

౧

క. ఆ రెడ్డిక్షత్రియజన

పారంపర్యముగ వేరు ప్రబలెను ధరలో,

వారే దుంపలవారన

భూరిపరాకృములు గణనఁబొందిరి పృముఖుల్.

౨

గీ. అందు జనియించె నుజ్జ్వలుం డార్యహితుఁడు

శాయిరెడ్డినాఁ బరగెడు చారుగుణుఁడు;

సుగుణనంపద నురుకీర్తిఁ జూటగొనియె

చిన్నహనుమంతరెడ్డి యా క్షితివునుతుఁడు.

౩

చ. చినహనుమంతరెడ్డి, జననేవృఁడు బాల్యమునందె పొందెగా

ఘనమగు కీర్తికాంతను ప్రకామపరాకృమధాటి; నంత యా

వనమునఁ బెండ్లియాడె పరవర్ణిని తిమ్మమ, నార్యలోకపూ

తను, తపసీయవర్ణను, సుధామధురోజ్జ్వలభారతిఁ, గృతిక్.

౪

క. ఏతద్దఁపతుల గుణ

వ్రాతఫలమొ! యుండవెల్లి గామఫలంబో;

చేతోహరరూపుఁడు వి

ఖ్యాతుఁడు శ్రీ రామిరెడ్డి కలిగెఁ ఘనుఁడై.

౫

గీ. నుమము పుట్టుకతోడనే సురభిల మగు
భంగి; ధైర్యసాహసముల బాల్యమందె
నంతరించి విద్యాబుద్ధిసాధనముల
రామిరెడ్డి ముఖ్యుండయి రక్షిం గాంచె.

౬

చ. జనకుల పాదభక్తియు, విచక్షణపండితపూజ, యాతిభే
య నయనిషేషణ, మృఖిలయాచకపోషణ, లోకసౌఖ్యసా
ధన, ఐతనాలయోన్నతి నిదానము లాహ్నికకర్మగా మదిం
గనచును రామిరెడ్డి తన కాయధనంబుల నిచ్చు నిత్యమౌ.

౭

గీ. ఉండవెల్లి జనంబుల పండువనంగఁ
బండువెన్నెల కళ లీను భవ్యముఖుఁడు
రాజభోగుఁడు కపికుల భోజనముఁడు
రాజిలుచునుండు దుంపల రామిరెడ్డి.

౮

మ. గతసంవత్సరపుష్యమాసమున నీ కల్యాణనందాయి సం
స్తుతగాథుండగు రామిరెడ్డి శివభక్తులసత్క దానె యా
గతుఁడై మా దగు నాశ్రమంబునకు; శ్రీకంఠ స్తుతిం దీని ము
ద్రిత మానట్లుగఁ బుష్కలార్థమిడి, యార్జించె యశస్సంపదన్.

క. ధనికుల వెదకుచు నర్థులు
చనుచుందురు గాని, దాత స్వయముగఁ బ్రీతి
జని, యగ్ధి వెదకి యిచ్చుట
విన లేదట; దప్పి పుట్టె బృథ్వి నితఁడహా !

౧౦

గీ. శ్రీ శివస్తవకృతికిఁ బ్రసిద్ధిరస్తు
దాతృజనులకు సప్తసంతతి రథాస్తు
దుంపలాన్వయమునకు నస్త్రోకతాస్తు
రామిరెడ్డికిఁ గల్యాణరాశి రస్తు !

౧౧

Handwritten signature

ప్రస్తుతము

సమీధయతి యన్నిత్యం, సర్వాధాన్ సర్వకర్మసు
శివమిచ్ఛన్ మనుష్యాణాం, తస్మాద్దేవః శివః స్మృతః

—మహాభారత రుద్రాధ్యాయము.

క. శ్రీమంతంబై, భిక్షుక

నామంబై; భోగియోగినాయకధృతమై

కామాంతకమై, శీతజన

కామదమా; శాంభవమ్ము గొలుత సతమున్.

శ్రీమద్విశ్వేశ్వరుండును, సర్వదేవసార్వభౌముండును, సృష్టి-స్థితి, లయ, తిరోధాన, అనుగ్రహాది పంచకృత్య స్వతంత్రుండును, వేదాగమ పురాణేతిహాసశాస్త్రప్రతిపాద్యుండును, అష్టమూర్తి దేవాలండును, పరబ్రహ్మభిధేయుండును, భవరుద్రహారాది వివిధనాముండును సచ్చిదానంద భునుండును, ఉమాననాభుండును నగు శ్రీనదాశివుండే సర్వవివేకి జనములకు సమపాన్యుం డగుట సర్వశాస్త్ర సిద్ధాంతము. అమ్మహా దేవుని మహిమమును అపారము. ఐనను పుష్పదంత మల్లణ మలయ రాజు దండి హలాయుధులను పోచిన మహాత్ములు భక్త హృదయ ముతో శివమహిమానువునే ఈ శివపంచస్తవములందు నిబద్ధము గావించి సర్వమానవకల్యాణమును సాధించియున్నారు. మా గ్రంథ మాలయం దేకాదశమగు సీ గ్రంథబిల్వదళమును ఏకాదశ రుద్రాత్ము డగు శ్రీపరశివుని పాదసన్నిధిని సమర్పించు పుణ్యావకాశము లభించినది. ఏతదవసరమున బ్రస్తుతము లగు కొన్ని యంశములు నివేదింపవలసి యున్నవి.

శివుడు; వేదము

మహాదేవాయ రుద్రాయ, శంకరాయ శివాయ తే ।

మహేశ్వరాయాపి నమః, కస్మైచి న్మంత్రమూర్తయే॥

—ఉత్పలాచార్య - శివస్తోత్రావళి.

భారతీయాస్తికులలో బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను త్రిమూర్తులు

నుపసేద్యులు. అందును శివుడు మహానేవుడు. ఋగ్ - యజుస్ - సామ - అథర్వరూపముగా నున్న వేదరాశిలో శివుడు పరమోచాస్య దైవముగాఁ బ్రస్తుతింపబడినాడు. ఋగ్వేద ప్రథమమండల ౪౩ వ సూక్తమందలి “కదుద్రాయ ప్రచేతసే” అను తొమ్మిది మంత్రము లందును, ౧౧౪ వ సూక్తమందలి “ఇమా రుద్రాయ తవసే” అను పదు నొకండు మంత్రములందును, ద్వితీయమండలపు ౩౩ వ సూక్తమందలి “ఆతే పిత ర్మతాం” అను పదునేను మంత్రములందును, నప్తమ మండలపు ౪౬వ సూక్తమందలి “ఇమా రుద్రాయ స్థిరధన్వసే” యను నాల్గు మంత్రములందును; (మొత్తము ౩౯ మం. లో) విశ్వకల్యాణ (శివ) స్వరూపుడైన రుద్రుని మహిమము కీర్తితమైయున్నది. నాల్గు సూక్తములు రుద్రసూక్తము లనియే వైదికుల వ్యవహారము గలదు. వీని సంపూర్ణమైన తాత్పర్యవిశేషముల నిట విస్తరింప వీలులేదు. కాని “కేవల వైతస్యస్వరూపుడు, మహాజ్ఞాని, శంకరుడు, రోగనివారకుడు, వైద్యుడు, ప్రవక్త, ఉపదేశకుడు, పశుపతి, శూరుడు, పరమాత్మ, విశ్వాధిపతి, మృత్యుంజయుడు, తేజస్వి, అగ్నిరూపుడు, సూర్యుడు” అను ముఖ్యమైన అర్థముల నిచ్చు నామములు రుద్రునకు ప్రయుక్తము లైనట్లు తెలియుట యావశ్యకము.

ఈ సూక్తములలోనే కాక ఇతర దేవతాసూక్తములలో గూడ నీ రుద్రశబ్దము రెడునూర్ల మారులైనను ఉపయోగింపబడినది. దీని వలన రుద్రశబ్ద మంత వ్యాపకమైన అర్థమును, అభిప్రాయమును కలిగి యున్నదో గ్రహింపవచ్చును.

ఋగ్వేదమున ప్రత్యేకముగ శివసూక్త మను పేరితో మంత్ర ములు లేనందున రుద్రుడు శివుడు కాడని కొందరు శంకించుచున్నారు. కాని ఇదియు సమంజసము కాదు. వేదవిభాగకాలమున మహర్షులకు శివరుద్రుల యందు ఏకభావమే యుండెను. కావున రుద్రునకు, శివునకు వేరువేరుగా సూక్తముల పంచివేయరైరి. ఐనను దాదాపు దశమండలములలోను ఏబదిపర్యాయములు శివశబ్దము ప్రయోగింపబడినది. దీనికి వివిధార్థము లున్నను కొన్ని తావులలో విశేషముగాను, విశేషణముగాను వచ్చినందున శివదేవతాభావ

మును స్పష్టముగనే గ్రహింపవచ్చును. రుద్ర శబ్దమునకు సామాన్యముగా “భయంకరుడు” అను ఒకే యర్థమును కొందరు గ్రహించుచున్నందువలననే ఇట్టి విపరీత భావము ప్రచార మగుచున్నది. వైదిక నిఘంటు(నిరుక్త)కారుడైన యాస్కాచార్యు డేమనుచున్నాడో చూడుడు:—

“రుద్రో రాశీతి సతః, రోరూయమాణో దగ్ధతీతివా, రోదయతేర్యా, “యదరుద్రత్వమగ్రద్యు రుద్రత్వ” మితి కాతకం. “యదరోదీత్యుగ్రద్యు రుద్రత్వం” ఇతి హరిద్రవికం.” [సత్పురుషుల మపదేశించువాడు, కరుణతో కరగువాడు. ఏడుపువాడు (అనగా మేఘస్థానమునుండి జలము రాల్చువాడు). ఏడ్చించువాడు.] (నిరుక్త. డై. కా. ౧౦-౧-౧)

“అథాపి విపరీతసిద్ధాంతా భవంతి ‘ఏకఏన రుద్రః’ అసంఖ్యాతా...రుద్రాః” (రుద్రశబ్దమునకు వేరు అర్థములుకూడ కలవు. ఎందువలన ననగా రుద్రు డొకడుగాను, అసంఖ్యాతులుగాను కలరని వేదము చెప్పుచున్నది.) ని. ౧౦-౧౫-౩.

యజుర్వేదమున గల నుపసర్గిమైన శతరుద్రీయ నమకచమకములలో రుద్రుడు శివుడుగానే ఘోషింపబడినాడు. ఇంత సమర్థమైన సూక్తములు మరి యే దేవతను గూర్చియును లేవు. ఆ పరమేశ్వరుడు లోకకల్యాణార్థమై రుద్రరూపమును, శివరూపమును ధరించుననియును, శివ, భవ, ఉగ్ర, అర్క, భర్గ, అగ్ని, రుద్ర, బహ్మ, శర్వ, మున్నగు శబ్దములు శివవాచకము లనియును విజ్ఞులు దెలిసికొనియే యున్నారు. అనలు అగ్నియే రుద్రు డన్నపుడు వైదిక తాత్పర్యము శివోపాసనయనియే తేలుచున్నది. గాయత్రీప్రతిపాద్యమైన భర్గముకూడా శివతేజమనియును, సౌరోపాసనయు నిట్టిదే యనియును గ్రహింపవలెను. ఇట్టి విషయములు విపులముగ గ్రంథాంతరమున జర్పింపవలసినవియ. వై యభిప్రాయ సమర్థకములగు కొన్ని ప్రమాణముల నిట నుదాహరించుచున్నాను.

రుద్రం రుద్రేషు రుద్రీయృ హవామహే	ఋ. ౧౦-౬౪-౮
శం నో రుద్రో రుద్రేభి ర్జలావః	,, ౭-౩౫-౬
శం నః కరో త్యర్వతే సుగం	,, ౧-౪౩-౬
యః శుక్ర ఇవ సూర్యో హిరణ్యమివ	,, ౧-౪౩-౫
భవనస్య పితరం గీర్భి రాభీ రుద్రం	,, ౬-౪౯-౧౦

అయం మే విశ్వభేషజో... శివాభిమర్శనః	ఋ ౮- ౧-౨౫
యో రుదో అగ్న	తై. న. ౫- ౫-౯
రుదోవా యదగ్నిః ఘోరాన్య శివాన్య	,, ౫- ౬-౮
యాతే రుద్ర శివా తనూ రఘోరా	య ౧౬-౧
నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ	,, ౧౬-౧౮
జగతాం పతయే నమో నమో రుద్రాయా	,, ౧౬-౫
సోర్యమా న వరుణః స రుద్ర స్సమాదేవః	అథ ౧౩- ౪-౪
య ఇమా విశ్వా భువనాని చక్ర పే తస్మై రుద్రాయ	,, ౨-౯-౨-౧
అగ్నిర్వై న దేవః, తస్మై తాని నామాని,	
శర్వ ఇతి, భవ ఇతి పశూనాం పతీ రుద్రోగ్ని రితి శ. బ్రా.	౧-౨-౩-౮
అగ్ని రేవ బ్రహ్మ	,, ,, ౧౦-౪-౧-౫
అయం వా అగ్ని రర్కః	,, ,, ౮-౬-౨-౧౯
అగ్నిర్వై భర్గః	,, ,, ౧౨-౩-౪-౮
అగ్ని రేవ భర్గః	గో. బ్రా. పూ. ౫-౧౫
త్వమగ్నే రుద్రః	ఋ. ౨-౧-౬
ఏష రుద్రః యదగ్నిః	తై. ఉ. ౧-౧-౫-౮
తాన్యేతాన్యస్తే (రుద్ర) శర్వ పశుపతి ఉగ్ర అశని-	
భవ మహాదేవ ఈశాన) అగ్నిరూపాణి శ. బ్రా.	౬-౧-౩-౧౮
యోవై రుద్రస్సగ్నిః	,, ,, ౫-౨-౪-౧౬
అగ్నిర్వై రుద్రః	,, ,, ౫-౩-౧-౧౦
శివశ్శివ ఇతి శమయ త్యేవై నం (అగ్నిం)	,, ,, ౬-౨-౩-౧౫
అగ్నిరసి రుద్ర ఉచ్యతే	నిరుక్త. ౧౦-౨-౨
ప్రపంచోపశమం శాంతం శివ మద్వైతం	మాండుక్య ౧-౨
ఏక ఏవ రుద్రో నద్వితీయాయ తస్మై	శ్వేతాశ్వ ౩-౨
న న న్న చానత్ శివ ఏవ కేవలః	,, ౪-౮
విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః	మ. నా. అ. ౧౦
ఏకో రుద్రో నద్వితీయాయ తస్మై	అథర్వశిర ౫
రుద్ర మేకత్వ మాహుః శాశ్వతం వై పురాణం	,, ౩-౯
శివ ఏకః స్వేనభాసేదం నర్వం	తి. బ్రా. ౧-౧

[ఇంకను వేలకొలది ప్రమాణములు కలవు. ఇక్కడ నుదాహరింపబడినవి మంత్రములయొక్క సంపూర్ణభాగములు కావు. శివ రుద్ర శబ్దార్థములతో సంబంధము గలవి మాత్రమే వాయబడినవి.]

వైదికవాఙ్మయముని చెప్పబడు మూలసంహితలు, బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు, సేరుక్తము మున్నగు ప్రాచీన గ్రంథములలోని ప్రమాణములను పర్యాయోచితముగా శివ రుద్ర శబ్దము లేక దేవవాచకములనియును హైందవుల శైవసంప్రదాయానుగతములు సాధారణములనియును దెలియుచున్నది. కామికాది శివాగమములు, స్కాందాది శివ పురాణములు, శివరహస్యాది ఇతిహాసములు మున్నగు అపారమైన వాఙ్మయమునుండి యీ తత్త్వముల నింకను విపులముగ దెలిసికొనవచ్చును.

ఇది యిట్లుండ మనదేశమున పాశ్చాత్యవిమర్శనలు బైలు దేరిననాటినుండి యనేక సంగతులను గూర్చి భావవిప్లవములు పొడనూపుటయు సర్వవిధము. ఇటులే శివుడు; శైవసంప్రదాయము; లింగపూజ మున్నగు వానిని గురించియును విచిత్రములైన విమర్శనలు కనుపడుటలో నాశ్చర్యములేదు. ఉదాహరణార్థము కొందరిని స్మరింపవచ్చును.

శ్రీ ప్రొ. డాసల్ అను ఆంగ్లపండితుడు తన “హిందూ క్లాసికల్ డిక్టనరీ” అను గ్రంథమున ¹ “రుద్రుడు కేవలము భయంకరముగ గర్జించు దేవుడు. అగ్నితో సంబంధము గలవాడు. సర్వసంహారకుడు. ప్రాణులలో రోగముల బెంచును. కల్యాణకారకు డనికూడ చెప్పబడినాడు. రుద్రుడే తరువాత శివుడుగా మారినాడు” అని వ్యాసినాడు. కాని ఈతడు వేదమున నేయున్న రుద్రశబ్దముయొక్క వివిధార్థములను సరిగ పర్యాయోచన జేయుచో రుద్రుడు భయంకరదేవుడే యని భయపడ నవసరము లేకుండెను. రుద్రుడు విశ్వజనకుడు; జగత్పతి; లోకహిత

(1) He is the howling terrible god, the god of storms, the father of the Rudras or Maruts, and is sometimes identified with the god of fire. On the one hand he is a destructive deity who brings diseases upon men and cattle, and upon the other he is a beneficent deity supposed to have a healing influence. These are the germs which afterwards developed into the god Siva.

(Hindu Classical Dictionary, Page No. 269)

కరుడగు ఆదివైద్యుడు (ప్రథమో దైవో భిషక్ - యజు ౧౬-౨) అను వివిధనామము లుండగా కేవల సంహారకుడని నిర్ణయించుట నిరాధారము.

సర్. మోనియర్ విలియం పండితుని “సంస్కృత్ - ఇంగ్లీష్ డిక్షనరీ”లో గూడ ఇట్లే “రుద్రుఁడు తుపానుదేవుడు. మరుత్తులకు పిత” అనియే నిర్ణయింపబడినది. ¹ రుద్రునినకు దేవపిత; జగత్పతి; సృష్టికర్త; పోషకుడు; కల్యాణకరుడు మున్నగు విశేషణములు కలవని ఈ యాంగ్ల విద్వాంసులు స్వీకరించుచున్నను ఇట్టి సర్వగుణ పరిపూర్ణుని ఏకపరమేశ్వరునిగా నిశ్చయింపజాలక యాగ్రహమువలన తమ “వెనుకటి గుణమును” మానజాలకున్నారగుచు! ఆశ్చర్యము!!

మరియొక సుప్రసిద్ధుడు శ్రీ ఆర్థర్ లుతోసే మేక్ డోసల్ దొర తన “వైదిక్రీడర్” అను పోత్తమున రుద్రునిగూర్చి కొన్ని విషయములను వినరించినాడు, కాని ఈ రుద్రుఁడు క్రింది తరగతి దేవతలలో జేరుననియును; కూరపశువువలె వినాశకుడనియును; ఎద్దనియు, పందియనియును మహాకూరముగ వ్రాసినాడు. ² కొందఱి మంత్రములలో వర్ణింపబడినంతమాత్రమున రుద్రునినకు క్రింది తరగతి నిచ్చుట మిక్కిలి యాశ్చర్యకరము; రుద్రుడు సన్నియు నేకము లని వ్రాయుచును; వేదమునిండ సన్నిప్రాధాన్యము సరయుచును; రుద్రుని సర్వశక్తిమత్తను; సర్వజ్ఞత్వమును; కల్యాణకారిత్వమును; జగత్పతిత్వమును అంగీ

(2) ‘Rudra, roarer, the god of tempests and father and ruler of Rudras and Maruts. (In Veda he is closely connected with Indra and still more with Agni, the god of fire.....and also with Kala or time, the all consumer with whom he is afterwards identified; though generally represented as a destroying deity.....he has also the epithet Siva, ‘benevolent or auspicious’ and is even supposed to possess healing powers.....from his purifying the atmosphere.....)’

(William’s Sanskrit English Dictionary)

(3) ‘This god occupies a subordinate position in the Rig Veda, being celebrated in only three entire hymns, in part of another, and in one conjointly with Soma. His hand, his arms, and his limbs are mentioned. He has beautiful lips and wears braided hair. His colour is brown; his form is dazzling, for he shines like radiant sun, like gold.....he holds the thunderbolt in his arm, and discharges his lightning shaft from the sky; but he is usually said to be armed with a bow & arrows, which are strong and swift.’

రించుచును గూడ నిట్లు రుద్రునియొక్క పరమాత్మతన గ్రహింప జాలని వానిని వడ్రానములలోను, పరమాన్నములోను, ఎల్లపుడు దిరుగుచు దాని రుచి నరయని తెడ్డు (గరిట)తో బోల్చుటకంటె వేరు లేదు.

రుద్రుని బాణాదుల వర్ణనములోని యలంకారభావము నరయక దుర్ధములు చేయరాదు. శుక్ల యజుర్వేదము ౧౬ అధ్యాయము దును అథర్వవేదముదును (3-౨౬) గల ఇమశబ్దములకు “అన్నము వాతము, నర్వము, ఆదిత్యులు, పితరులు, వీరుధము, అశని, ఓషధి, కామము, బృహస్పతి” మున్నగు సర్ధములు వాని ప్రక్కనే యుండగా భ్రమ కవకాశమే లేదు. వరాహ వృషభిశబ్దములకు వారెట్టి యర్థము దెల్పి, తమ సాండిత్యమును ప్రకటించినారో చూడుడు.

దివో వరాహ మరుషం కపర్దినం

త్యేషం రూపం నమసా నిహ్వయామహే. ఋ. ౧-౧౮౪-౫.

అర్థము:-దివః = స్వర్గముయొక్క; అరుషం=ప్రకాశ మొనర్చు నట్టి; కపర్దినం = జటాజూటముగల; త్యేషం రూపం = ప్రకాశమయ మైన రూపముగలట్టి; వరాహం = శ్రేష్ఠమైన దినమును; మేఘమును నమసా = నమస్కరించుచేత; నిహ్వయామహే = పార్థింపు చున్నాము. ఇక్కడ లోకసామాన్యమైన వరాహము (పంది)యను అర్థము లేనే లేదు. వర + అహః = శ్రేష్ఠమైన దినము; లేక వర్ + ఆహః = ఉదకమే యాహారము గలిగినట్టి వస్తు వనియే యర్థమగును.

‘He is fierce and destructive like a terrible beast, and is called a bull, as well as the ruddy (aruna) boar of heaven. He is exalted, strongest of the strong, swift, unassailable, unsurpassed in might. He is young and unaging, a lord (Isana) and father of the world. By his rule and universal dominion he is aware of the doings of men and gods. He is bountiful (midhvams) easily invoked and auspicious. (Siva) But he is usually regarded as malevolent; for the hymns addressed to him chiefly express fear of his terrible shafts and deprecation of his wrath.....He is, however, not purely maleficent like a demon. He not only preserves from calamity, but bestows blessing. His healing powers are especially often mentioned; he has a thousand remedies, and is the greatest physician of physicians.....’

(A Vedic Reader, Pages 56—57.)

గాని ఇతరార్థమున కవకాశమేలేదు. పండికి పోనక్తియులేదు. వైదిక నిఘంటు (౧-౧౦)వున “వరాహో మేఘః” అనియును; నిరుక్తమున (౫-౪-౧) “వరాహో మేఘో భవతి వరాహః” అనియును స్పష్టముగా వ్రాయబడియున్నది.

బృహస్పతిర్ వృషభి ర్వరాహై-

ర్హర్హస్వదేభి ర్ద్రివిణం వ్యానట్. అథర్వ ౨౦-౯౧-౨

అర్థము:—ఘర్హస్వదేభిః = ఉష్ణతవలన కలిగెడు; వృషభిః = వృష్టియొనర్చునట్టి; వరాహైః = మేఘములతో గూడి; బృహస్పతిః = జ్ఞానప్రభుడు; ద్రివిణం = ద్రివ్యమున; వ్యానట్ = సంపాదించుచున్నాడు. “వృషభో వర్షితా అపాం” నిరుక్త ౪-౨. “వృషభః ప్రజాం వర్షతీతివా” ని. ౯-౨౨. అను ప్రమాణముల వలన నిట వృషభి శబ్దరూపమునకు “వర్షించునట్టి” గుణముగల అనునర్థమే ప్రస్తుతము. ఇట్టియుత్తమగుణములు రుద్రుని యందావోపించి యాలంకారికముగ వాని సర్వశక్తిమత్తను వేదము ప్రకటింపగా మ్యాక్టోనాడ్ వంటివారు నిర్లక్ష్యముగ నిట్టి విపరీతార్థములను వ్రాయుట శోచనీయుము.

అల్పజ్ఞులు వేదమునకు విపరీతార్థముల నొనర్చి భ్రాంతపరచెదరు (భిభేత్పల్పశ్రుతా ద్వేదో అయం మాం ప్రహరిష్యతి) అని ఎన్నడో మన పూర్వులు మొట్ట పెట్టియే యున్నారు. సంప్రదాయ సదాచార సిద్ధులైన పండితులు నేటికిని మేచ్చాదులకు వేదముల బోధించుట లేదు. అందువలన ఏ బాబారు ‘ట్యూటరు’ నో ఆశ్చర్యించి కొంత తాకిక సంస్కృతభాషను నేర్చుకొని యతాకికభాషగల వేదములను గూర్చియును బహు ఆడంబరముగా నచ్చుగొట్టించుకొనిన యాంగ్ల గ్రంథములద్వారా దుష్ప్రచారము జేయుచున్న ఈ మేచ్చపండితులు నిక్కముగ తమ వరాహ(Boar)త్వమునే ప్రకటించుచున్నారనుటలో సందియము లేదు.

ఇట్టివారి విజ్ఞతను ప్రాచ్యపండితులు తెలిసియున్నను; కేవలాంగ్లభాషను మాత్రమే నేర్చికొని యా గ్రంథముల మూలముననే భారతీయ విజ్ఞానమును బడయ నెంచు సోదరులకు గలుగుచున్న అన్యాయము గమనింప దగినది. శ్రీ పరమశివ అయ్యరు అను నొక మైసూరు

జుడిగాను తమ 'రిక్సు' అను పాత్రమున రుద్రుడనగా "మేఘమందలి మెరుపు, తుపానుగాలి; పిడుగు వలె తమకు విద్యార్థి దశలో దోచి తాము పెద్దనారైన తరువాతగూడ నీ భావము ధ్రువపడినదని వాసినారు. పాండిత్యమున్న నిట్లుండవలెను. "ఒరే త్వరగా తిను, అదుగో మేఘంలోని రుద్రుడు గర్జిస్తున్నాడు. తిననివాళ్లను పట్టుకెళ్తుతాడు" అని పాపము నాయనమ్మగా రేమైనను బాల్యమున వీరిని భయపెట్టి యుందురు.

యజుర్వేద శతరుద్రీయమున రుద్రునియొక్క విశ్వరూపవర్ణన కలదు. పంచభూతములు, వివిధశక్తులు, రక్షణ శిక్షణలు అన్నియు రుద్రాధీనములే! అతడు సహస్రవిధుడు, బహురూపుడు. (సహస్రాణి సహస్రశో యే రుద్రా అధిభూమ్యాం). ఇట్టియెడ ఆయనయొక్క "నిషంగిత్యము, తన్మరపతిత్వము, అంతరిక్ష వాసిత్వము" మున్నగు వానిని మాత్రమే పెద్దగా భావించి మొట్టమొదటనే కల యాయన యొక్క "సోమత్వము, సభాపతిత్వము, జగత్పతిత్వము, మృడత్వము, శివతమత్వము"ను మరచిపోవుట జూడగా నీ పశ్చాద్భుద్ధులవై సుండి వరమేశ్వరుని దయయే దూరమగుచున్నట్లు తోచును.

ఇంకను రుద్రుడు ఆర్యుల దేవుడు కాడనియును, ద్రావిడు డనియును, తెల్లనివాడు కావున మంగోలియును జాతికి జెందిన వాడనియును, ద్రావిడుల లింగపూజను ఆర్యులనుకరించి రనియును కొన్ని నిరంధారవాదములు ఆంగ్లగ్రంథములలో కుప్పతెప్పలుగా నున్నవి. ఇందు కొన్ని యజ్ఞానవిలసితములు. మరికొన్ని రాజకీయప్రచారమునకై పుట్టినవి. తక్కినవి దయనీయములు. ఆర్యద్రావిడసమన్వయ పరిపా

(4) I had a firm belief even when I was a schoolboy that Rudra was lightning, and that was confirmed by a study of the few Vedic hymns solely devoted to his praise. I was familiar with the Rudra section of the Krishna Yajus samhita, which is my family Veda, and I knew that the fierce god who dazzles and shoots his arrows.....

This Rudra and Rudras should not be confounded with mountain lightnings and snows. This Rudra Agni is, of course, an asura (breather) in a special sense. His energy is chiefly the energy born of Vayu and is intimately associated with lightning and snowstorms as he rose amid great snowbeds and precipices.

(The Riks, Page Nos. 12, 13, 80)

రించుటకై సమర్థమైన గ్రంథ మొకటి వెలువడవలసి యున్నది. ⁵ తన భక్తుల ననుగ్రహించుట కయియే పరశివుడు జ్యోతిర్లింగాకారమును ధరించి సాకార నిరాకార వాదమునకు చక్కని మార్గమును జూపెట్టి యున్నాడు. లింగము సాక్షాత్తు శివస్వరూపమే కాని విపరీతార్థము నిచ్చునదికాదు. ⁶ శివభక్తులు ధరించు రుద్రాక్షలు హిమాలయ ప్రాంతమునను నేపాళాద్యుత్తర భారతమునను బుట్టునేకాని దక్షిణమునకాదు. శివుని శక్తిగా నెన్నబడిన ఉమాదేవికి “ఆర్యా”యను నామముండుట గమనింపవలెను. శివుడు కైలాసవాసి యని సర్వభాషా గ్రంథములును వాకొనుచున్నవి కదా! హైమవతియే ఆర్యయై యుండ హిమాలయమునకు నింకను నుత్తర దిక్కుననున్న కైలాసమందలి శివుడు కేవల మార్కు డనుటకు సందేహింప నవకాశములేదు. శివశబ్దము ద్రవిడ భాషాశబ్దమనియును కొందరు మహావండితులు తమ యభిప్రాయమును వెలిబుచ్చియున్నారు. వీరి సాహసమునకును దుష్కల్పనకును మేరలేదనవచ్చును. రెండువేల సంవత్సరములకంటె పూర్వకాలమున ద్రవిడ (తమిళు)భాషా గ్రంథము లున్నట్లుగాని, అప్పటి శివశబ్ద వ్యుత్పత్తిని దెల్పు సాధనములు కలవనిగాని నిర్ణయించుట కొక యాధారమైనను లేదు. అరవ సోదరులకు తమ దేశభాషాభిమానము మెండు కావున తమిళము మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదని ఇటీవల నెక్కువగా ప్రచారము చేయుచున్నారు. కాని యది చారిత్రకముగ నిలువదగినది కాదు. నారు వాడుచున్న నేటి తమిళలిపికూడ సంస్కృతపు బ్రాహ్మీ నుండి పుట్టినదేకాని తమిళమునకు సొంత యక్షరములుకూడ ప్రాచీన కాలమున నున్నట్లు ప్రమాణములు లేవు. ఇక శివశబ్దమును తమిళము నుండి సంస్కృతమునకు దీసికొనిరనుట భ్రమయే యగును.

చతుర్వేదములు, ⁷ నిరుక్తము, బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు,

(5) దీక్షి సంబంధించిన విమర్శన వ్యాసము “విభూతి” ౪-౯ లో కలదు.

(6) మా గ్రంథమాలలోని “లింగధారణ సిద్ధాంతము” చూ.

(7) ప్రపంచమందు నే దుపలబ్ధములగు సర్వగ్రంథములకన్నను వేదములు మిక్కిలి ప్రాచీనములు. హిందూధర్మశాస్త్రముల ప్రకార మివి యనాదులు. విమర్శకులైనతము పదివేల సంవత్సరములకంటె నిటీవలని కావనుచున్నారు.

శివాగమములు, పాణినీయధాతుపాఠము, మహాభారతము, పురాణములు, మున్నగు సమస్త ప్రాచీన గ్రంథములలో శివశబ్దము, శివకథలు, పుష్కలముగ నిబద్ధము గావింపబడి యుండుటవలన, నివి వైదికములని యను ఆర్యజనశరణ్యములనియును నమ్ముట నిరుపద్రవ కర్మము.

యద్దర్శనామృతనుభానుభవేన ధన్యా
నేత్రోత్పలాని చిర మర్ధసిమాలితాని
దృష్టాన్మగోచర రవీందు కరవ్రాసంగ-
భాగ్యేన బిభ్రతి శివ శ్శివద స్స వోస్తు.
(జగద్ధరభట్ట - స్తుతికుసుమాంజలి)

శివుని చిహ్నములు

విశ్వేశ్వరుని తత్వములు విశ్వాధికము లగుటంచేసి సాధారణ బుద్ధికి దురూహములై యున్నవి. అటులే శివుని సాకారతకు సంబంధించిన కొన్ని చిహ్నములుగూడ మానవున కమేయములై వెలయుచున్నవి. ఇట్టి జ్ఞానువుల ననుగ్రహించుటకై పూర్వ మహాత్ములు శాస్త్రగ్రంథములలో ననేకచోట్ల శివుని చిహ్నములనుగూర్చి వివరణము గావించియున్నారు. అవియు నిగూఢముగ నుత్తమాధికారులకు వేద్యముగా నున్నవి. ప్రాచీను డగు నరహరిస్వామిచే విరచితమైన సుప్రసిద్ధమైయున్న “బోధసార”మను శివద్వైతసంప్రదాయ గ్రంథము నుండి ఈ క్రింది యంశములు వివరింపబడుచున్నవి.

౧. దిగంభరత్వము:—కేవల నచ్చిదానంద స్వరూపుడగు శివును సర్వమును పుట్టింప గిట్టింప నమర్తుడై యున్నాడు. కావున సర్వవిషయములలోను స్వతంత్రుడగుటయు సహజము. వాని జ్ఞానమునకు ఇచ్చకు ప్రతిబంధకము లేనేలేదు. ఈభువనబ్రహ్మాండములలోని సర్వపదార్థములందును, అనగా పజ్జిము మొదలు మహాకాళమువరకు గల కఠినసులభ సస్తువులలో నెల్ల ప్రవేశించును. సర్వవ్యాపకుడుకదా! ఇట్టి లోకాతీతమైన ప్రభువునకు దేహసంరక్షకమైన ఆవరణము, అంబరముతో పనియే యుండదు. ఆ యంబరముపైన మాత్రము తాను లేడా? కావున

(8) ఇది విద్యాభాస్కర బుక్కు డిపో, జ్ఞానపాఠీ, కాశీలో దొరకును.

సర్వాతిశాయియైన సంపదగల సర్వేశ్వరుడు నిరావరణుడై దిగంబరుడని ప్రసిద్ధికెక్కినాడు. అంతియే కాని వస్తుములు, దిక్కు లేక కాదు. “అట్లగుచో శివుడు వ్యాఘ్రచర్మాదుల ధరించినట్లు పురాణవార్త కలదు. కావున అపుడు ఒక కవచమునకు లోబడినటులేక దా”యన జెల్లదు. తన ఇచ్ఛననుసరించియే భక్తుల నుద్ధరించు సందర్భమున నివి ధరింపబడినవికావున ఇదియే యాకారమని యవధి నేర్పరుపగూడదు. సర్వదా సర్వవిధముల జేయలేనివాడు సర్వేశ్వరుడేకాడు. కావున శాస్త్రప్రసిద్ధములైన లీలలను దెలిసికొనుటకు మాత్రమే ‘దిగంబర’ చర్మాంబర మున్నగు నామము లుపయోగింప బడుచున్నవని తెలియవలెను. అంతియేకాని “శివుడు దిగంబరుడు మాత్రమే యగుటకు వీలున్నది. మరియొక ఆవరణమును దాల్చజాలకు” అను వాదమును లేవదీయరాదు. సర్వేశ్వరునకు సర్వమాయ, స్వాధీనమైయున్నది. కావున వాని ఇచ్ఛగలిగినపుడు; కలుగుటయు, వెలుగుటయు, తొలగుటయు, జరుగును. ఈ యుక్తిని సరిగ జ్ఞాపకముంచుకొన వలయును.

నిరావరణ విజ్ఞాన, స్వయాహాహి స్వయం హరః

స్వైరం చరతి సంసారే, తేన హ్యోక్తో దిగంబరః.

౧

౨. భస్మోద్ధూళనము:— పుణ్యపాపములు, ధర్మాధర్మములు, సుఖదుఃఖములు, బాల్యయావనములు, జనన మరణములు మున్నగు ద్వంద్వబాధలు లోకాధీనులకు తప్పవు. లోకాతీతుడైన ప్రభువున కివి లేకమాత్రమును అంటుకొని పీడింపవు. దీనికి కారణ మా శివుని లోని చిన్మయతయే! ఈ జ్ఞాన తేజము సర్వకర్మములను, సర్వవికల్ప భావములను దహించి భస్మమొనర్చుచున్నది. మహేశ్వరు డిట్టి భస్మముతో దేహమునెల్ల నుద్ధూళనము గావించి యున్నాడు. అందువలన భస్మధారి.యను పేరు వచ్చెను. అనగా కర్మముచే నలిపుడనియును, చిన్మయు డనియును భావము.

జ్ఞానాగ్ని సర్వకర్మాణి, భస్మసాత్కురుతే కిల

తేనైవ భస్మనా గాత్రీ, ముద్ధూలయతి ధూర్జటిః.

౨

౩. జటాజూటము:—విశ్వమందలి సకలమార్గముల సంచరించి సర్వవై భవములను అనేక జన్మములెత్తి యనుభవించినను అపేక్షతీరదు.

ధర్మము అర్థము కానుము అను త్రివిధపురుషార్థములను శాస్త్రోక్తముగ ననుష్ఠించు వారికిని అంత్యము కనుపడుటలేదు. పురాకృత మఖిల జీవులకును ఉన్నట్లు తోచుచున్నది. ఇది తొలగుటకు భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములు పరమావశ్యకములు. దీనికి మునివృత్తియే ప్రథమ సాధనము. సకల మనులును, సకల భక్తులును చివరకు శివునే ఆశ్రయించుచున్నారు. ఇది పురాతన వటవృక్షము. పక్షి జాలము దినమెల్ల దేశము సంచరించి నమస్తఫలముల ననుభవించినను సాయంసమయమున నీ మట్టిచెట్టు నకేచేరుకొని నుఖము నొందుచున్నవి. గులాబి మొక్కకువలె సుందరమైన కుసుమము లీ చెట్టున లేవే యనువారికి దీని మాహాత్మ్యము తెలియదు. ఇది మహాశ్చర్యము. నమస్త భగ మృగ మనులకు ఆశ్రయము ననుగ్రహించుచు; శాఖలలోనుండి ఊడలను దింపికొనుచు దినదినమును తన మహాత్మ్యమును వృద్ధి గావించుకొనుచు నేయున్నది. ఇటులే పరశివుడును నమస్త భక్తాశ్చర్యముడై ననాతనముగా తన మహాదేవత్వమును జాటుచు నేయున్నాడు. కావున వేదాంతసాంఖ్యయోగములనెడు తన మూడు ఊడలను పెంచి ఆ యాయుత్తమ మధ్యమ అధమాధికారులకు ఆలంబముల ననుగ్రహించి యుద్ధరించుచున్నాడు. “అయ్యోమా దేవునకువలె కత్తెరజుత్తు, సంపెంగనూనె, మీ దేవునకు మెరయుటలేవే? ఆ నెరిసినగడ్డము, మాసినజడలు, ఏమిటి?” అనుకొను వారు ఆలోచింపనగును.

విశ్రామోఽయం మునీంద్రాణాం, పురాతనపటో హరః

వేదాంత సాంఖ్య యోగాఖ్యా - స్త్రీ స్తజ్జటయః స్మృతాః. 3

ర. త్రినేత్రీములు:—ఈ బ్రహ్మాండము విండ నెల్లపుడు అంధకార మలముకొనియేయున్నది. ఒకవైపు వెలుగున్నదని సంతోషుల మగుదుమేని మరొకవొక్కన చీకటియున్నదని వ్యసనము గలుగక మానదు. భారతభూమిలో వెలుతురును, అమెరికాలో చీకటియును ఒకే కాలమున నుండగలవు. సూర్యచంద్రు లిద్దరును కావలసియున్నారు. వీరిద్దరు తేజః స్వరూపులైనను లోకమునకు గానలసిన పాకాగ్నియు వేరుగా నున్నది. ఇక అజ్ఞానాంధకారమునకా హద్దులేదు. కావున సుజ్ఞానముతో నజ్ఞానమును బారదోలి, యాహ్లాదము గలిగించుటకును,

లోకమునందలి యంధతమనచూచు ప్రచండతేజముతో నశింపజేసి దట్టమైన వెలుగుజూపి లోకమును కర్తవ్యమున బడవేయుటకును, రాత్రిలో గూడ చల్లనివెలుగు నిచ్చి (రాత్రి)భావముతో అహోభావమునుగూడ జతపరచి) సమన్వయ సుఖము ననుగ్రహించుటకును, సూర్య చంద్ర అగ్నులు పరమావశ్యకములు. ఇవియే శివుని త్రినేత్రములు. అనగా సత్త్వరజస్ తమస్సులని మువ్విధములుగ వ్యాపించి సర్వవిశ్వదోషములను సూర్యచంద్రాగ్నిరూప త్రినేత్రములతో సాకల్యముగ నవలోకించి నిర్వహించు సామర్థ్యము సర్వేశ్వరుడైన శివున కొక్కనికే కలదని భావము. రెండు కన్నులు గలవాడు బాహ్యమును మాత్రమే చూడగలడు. శివు డట్లు సమాక్షుడు గాక జగత్తులోని ద్వంద్వమును గనుటకు ద్వినేత్రములను, అధ్యాత్మను గనుటకు జ్ఞాననేత్రమును గలిగి విరూపాక్షుడు, విషరూక్షుడు, అని చెప్పబడినాడు. జగత్తునకంటె విలక్షణమైన దృష్టికలవాడే జగదీశ్వర బిరుదమున కర్హుడు కదా!

ఆప్యాయన సమోహరా, విద్యయా దోషదాహకృత్
సోమ సూర్యాగ్నిసయన, త్రినేత్ర స్తేన శంకరః.

౪

౫. సర్పధారణము:— లోకమందలి హేయచూయచు పదలు కొన దలచినవా రందరును వానిచుండి దూరప్రదేశములకు వెడలి గిరిగుహలందు నివసించుదురు. ఇట్టివారు గ్రామములోని ఆహారవిహారములను పదలనిచో మరల లోకవాసన తప్పదు. కావున అడవితిండికి అలవాటు పడవలసియుండును. వైరాగ్యవృత్తి సభ్యసించువారికి తిరిగి తిరిగి కండమూలముల ద్రవ్యకొనుటయు బాధాకరమే! కావున పరమేశ్వర ప్రేరితమై, సహజముగ సర్వత్ర ప్రసహించు సదాగతిని (గాలిని) నేవించి గాలిపంటి జీవమును కానలసినంత కాలము నిల్చికొనవచ్చును. లభించిన ఆ కొంచెము గాలినైనను వ్యర్థముగ వ్యయమొనర్చక ప్రాణాయామములతో బంధించి యెక్కువ కాలము దనుక నుపయోగింప వచ్చును. ఇట్టి వారికి చిత్తముకూడ స్వాధీనమగును. చిత్త మధీనమగుచో యోగము సిద్ధించును. యోగముతో శివయోగ (సాయుజ్యముక్తి) మహాసామ్రాజ్యము లభించును. ఇట్టి యోగీశ్వరులను కరుణించి శివు డాశ్రయ మొసంగును.

సర్పములు కూడా గాలి పీల్చి పుట్టలలో పరుండును. ఇవియు యోగులే. కావున శివుడు సామ్యులవలె దాల్చెను. యోగీశ్వరుల చిత్త మసా ధారణమైనదనియు, శిష్టుల ననుగ్రహించి దుష్టుల శపింతురనియును మన మెరుగుదుము. నిష్కారణముగ వారికి కోపము కలుగదు. అటులే సర్పములును మహాత్ములకు తమ పడగలతో నీడలు బట్టి; రత్న దీపముల నీడి నేవించుచుండును. దౌర్భాగ్యులను దుష్కృతులను మాత్రమే కరచును. నిర్నిమిత్తముగ నవి కాటువేయు ననుట నమ్మదగినది కాదు. అట్లు స్వేచ్ఛగ నందరను మ్రింగుచో నిప్పటికి జననంఖ్య యుండెడిదా? పైన కాళ్ళనూనిన వారిని, పరుడినవారిని, గరచుగాక! ఆభరణమువలె దాల్చిన శివమూర్తి నేల గరచును? మహాకాలకూటమును గళమున స్తంభింపజేసిన కాలకాలునకు పామువిన మేమి చేయగలదు? కావున రుద్రుని నన్నిధి నేవతో తమోనున్న ఆ స్వల్పతామసమును గూడ పాములు పోగొట్టుకొనుచున్నవి. పాములనే ధరించి వాని విషవృక్ష స్వభావమును శమింపజేయు మహాదేవుని మహిమ మపారముగదా!

యోగినః పవనాహారా, స్తథా గిరిబిలేశయాః

నిజరూపే ధృతా స్తేన, భుజంగాభరణో హరః॥ ౫

౬. త్రిశూలధారణము:— ఈ సంసారభావప్రసారమునకు ముఖ్యముగ కోరిధ, లోభ, అజ్ఞానములే కారణములు. అజ్ఞానమువలననే లోకవస్తువులపై యాశ పుట్టును. ఆ యపేక్షించిన వస్తువు లభింపనిచో కోరిధమే కలుగును. ఇదియే మహాలనర్థహేతువు. కావున శాంతి వైరాగ్యము జ్ఞానము అను సునిశితమైన మూడు శూలముల (త్రిశూలము) తో సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకములగు త్రిపురములను త్రినేత్రములు గల శివుడు ఎక్కుపెట్టి హరించుచున్నాడు. ఒక శూలము, ఒక నేత్రము చాలదా యనుచో జగము వివిధగుణములతో నలముకొని యున్నపుడు వివిధ దృష్టులతో నవలోకించి వివిధోపాయములతో నణచుటయే ప్రాజ్ఞులక్షణము. అట్లుగుచో శివునకు భిన్న దృష్టి, భేదదృష్టి యను దోషము పట్టు ననుకొనరాదు. త్రిశూలముయొక్క కొనలు మూడున్నను వాని యాధారదండ మొక్కటియే! అటులే నేత్రము లా యా సందర్భముల గనుటకు బాహ్య

లోకమునందలి యంధతమనసును ప్రచండ తేజముతో నశింపజేసి డట్లు మైన వెలుగుజూపి లోకమును కర్తవ్యమున బడవేయుటకును, రాత్రిలో గూడ చల్లనివెలుగు నిచ్చి (రాత్రి)భావముతో అహోభావమునుగూడ జతపరచి) సమస్వయ సుఖము ననుగ్రహించుటకును, సూర్య చంద్ర అగ్నులు పరమావశ్యకములు. ఇవియే శివుని త్రినేత్రములు. అనగా సత్త్వరజస్ తమస్సులని మువ్విధములుగ వ్యాపించి సర్వవిశ్వదోషములను సూర్యచంద్రాగ్నిరూప త్రినేత్రములతో సాకల్యముగ నవలోకించి నిర్వహించు సామర్థ్యము సర్వేశ్వరుడైన శివున కొక్కనికే కలదని భావము. రెండు కన్నులు గలవాడు బాహ్యమును మాత్రమే చూడ గలడు. శివు డట్లు సమాక్షుడు గాక జగత్తులోని ద్వంద్వమును గనుటకు ద్వినేత్రములను, అధ్యాత్మను గనుటకు జ్ఞాననేత్రమును గలిగి విరూపాక్షుడు, విషుపాక్షుడు, అని చెప్పబడినాడు. జగత్తునకంటె విలక్షణమైన దృష్టికలవాడే జగదీశ్వర బిరుదమున కర్హుడు కదా!

ఆప్యాయన స్తమోహర్తా, విద్యయా దోషదాహకృత్
సోమ సూర్యాగ్నిసయన, త్రినేత్ర స్తేన శంకరః.

౫. సర్పధారణము:— లోకమందలి హేయచూయను వదలుకొన దలచినవా రందరును వానికుండి దూరప్రదేశములకు వెడలి గిరిగుహలందు నివసించురు. ఇట్టివారు గ్రామములోని ఆహారవిహారములను వదలనిచో మరల లోకవాసన తప్పదు. కావున అడవితిండికి అలవాటు పడవలసియుండును. వైరాగ్యవృత్తి సభ్యసించువారికి తిరిగి తిరిగి కండమూలముల ద్రవ్యకొనుటయు బాధాకరమే! కావున పరమేశ్వరప్రేరితమై, సహజముగ సర్వత్ర ప్రవహించు నదాగతిని (గాలిని) నేవించి గాలివంటి జీవమును కానలసినంత కాలము నిల్చికొనవచ్చును. లభించిన ఆ కొంచెము గాలినైనను వ్యర్థముగ వ్యయమొసర్పక ప్రాణాయామములతో బంధించి యెక్కువ కాలము దనుక నుపయోగింప వచ్చును. ఇట్టి వారికి చిత్తముకూడ స్వాధీనమగును. చిత్త మధీనమగుచో యోగము సిద్ధించును. యోగముతో శివయోగ (సాయుజ్యముక్తి) మహాసామ్రాజ్యము లభించును. ఇట్టి యోగీశ్వరులను కరుణించి శివు డాశ్రయ మొసంగును.

సర్పములు కూడా గాలి పీల్చి పుట్టలలో పరుండును. ఇవియు యోగులే. కావున శివుడు సామ్యులవలె దాల్చెను. యోగీశ్వరుల చిత్త మసా ధారణమైనదనియు, శిష్టుల ననుగ్రహించి దుష్టుల శపింతురనియును మన మెరుగుదుము. నిష్కారణముగ వారికి. కోపము కలుగదు. అటులే సర్పములును మహాత్ములకు తమ పడగలతో నీడలు బట్టి; రత్న దీపముల నడి నేవించుచుండును. చార్భాగ్యులను దుష్కృతులను మాత్రమే కరచును. నిర్ముమిత్తముగ నవి కాటువేయు ననుట నమ్మదగినది కాదు. అట్లు స్వేచ్ఛగ నందరను మింగుచో నిప్పటికి జననంఖ్య యుండెడిదా? పైన కాళ్ళనూనిన వారిని, పరుడినవారిని, గరచుగాక! ఆభరణమువలె దాల్చిన శివమూర్తి నేల గరచును? మహాకాలకూటమును గళమున స్తంభింపజేసిన కాలకాలునకు పామువిన మేమి చేయగలదు? కావున రుద్రుని నన్నిధి నేవతో తమఁగోనున్న ఆ స్వల్పతామసమును గూడ పాములు పోగొట్టుకొనుచున్నవి. పాములనే ధరించి వాని విషవృక్ష స్వభావమును శమింపజేయు మహాదేవుని మహిమ మపారముగదా!

యోగినః పవనాహారా, స్తథా గిరిబిలేశయాః

నిజరూపే ధృతా స్తేన, భుజంగాభరణో హరః॥ ౫

౬. త్రిశూలధారణము:— ఈ సంసారభావప్రసారమునకు ముఖ్యముగ కోరిధ, లోభ, అజ్ఞానములే కారణములు. అజ్ఞానమువలననే లోకవస్తువులపై యాశ పుట్టును. ఆ యపేక్షించిన వస్తువు లభింపనిచో కోరిధమే కలుగును. ఇదియే మహాలనర్థహేతువు. కావున శాంతి వైరాగ్యము జ్ఞానము అను సునిశితమైన మూడు శూలముల (త్రిశూలము) తో సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకములగు త్రిపురములను త్రినేత్రములు గల శివుడు ఎక్కు పెట్టి హరించుచున్నాడు. ఒక శూలము, ఒక నేత్రము చాలదా యనుచో జగము వివిధగుణములతో నలము కొని యున్నపుడు వివిధ దృష్టులతో నవలోకించి వివిధోపాయములతో నణచుటయే ప్రాజ్ఞలక్షణము. అట్లుగచో శివునకు భిన్న దృష్టి, భేదదృష్టి యను దోషము పట్టు ననుకొనరాదు. త్రిశూలముయొక్క కొనలు మూడున్నను వాని యాధారదండ మొక్కటియే! అటులే నేత్రము లా యా సందర్భముల గనుటకు బాహ్య

మున మూడుగా గన్పట్టినను వాని కాధారమైన మస్తకపీఠ మొక్కటియే. నేత్రములు ఎక్కువ యున్నంతమాత్రమున హృదయ ముతో నాలోచింపకయే, సమన్వయము గావింపకయే లక్ష్యమును వేధింపరనుట అనుభవైక వేద్యము. ఆలోచన లేనివానికి అధిక నేత్రము లున్నను అపకారమే జరుగును. పైగా జ్ఞానవైరాగ్య శాంతి సముద్రుడగు శివుడు ధరించిన త్రిశూలము తన యుద్దిష్టమును సముచితముగ గ్రహించియే ప్రవర్తింపగలడు. ఆజ్ఞను పరిపాలింపని అస్త్రమును హస్తమున ధరింతురా! విననిబంటుకు వెన్నపూస కూడనా! సర్వేశ్వరుడగు శివునకే లోహత్రిశూలముపై యనుగ్రహము కలిగిన దన్నచో దాని ధన్యత కడు మాన్యము గదా!

శాంతి వైరాగ్యబోధాఖ్యై - స్త్రీభి రస్త్రైస్తరస్విభిః
త్రిగుణం త్రిపురం హంతి, త్రిశూలేన త్రిలోచనః. ౬

౭. వృషభవాహనము:—మిక్కిలి వేగముగా వెడలు వియాన (వక్రీ, లేక విమాన)ములపై ప్రయాణించుట యొక గొప్పకాదు. అందు ఉపద్రవములును ఎక్కువగా నున్నవి. జీవితమును త్వరగా ముగింపదలచువారే ఎక్కువవేగము గల వాహనముల నుపయోగింప వలెను. ఆ వాహనములు సైతము దీర్ఘకాల ముండునవికావు. యుద్ధక్షామ డామరసమయములలో నవి మరియు దుర్లభములై పోవును. లభించినను సౌకర్యము మిక్కిలి తక్కువ. బ్రహ్మాదులు హంసలమీద త్వరగా ప్రయాణముచేయుట కలవాటుపడినారు. వృషభములమీద నెక్కి మనమును విగబట్టుకొని తిన్నగా పయనమగుటెట్లు? మోటారులలో దిగువారికి ఎద్దులబండి పయనము సరిపడునా! మసాలా పడల మెక్కు కుత్తుకలో జొన్నరొట్టె చొచ్చుటెట్లు? పడల వారి భోగముతో బాటు రోగమును పెద్దదియ. జొన్నలవారి రుచిభోగములు తక్కువే. కాని జీవితయోగము మిక్కిలి యెక్కువ. పక్షులమీదబడి ఎగిరిపోవు వారికి పల్లెటూరి ప్రజల పనిపాట లేల దెలియును! అందుకనియే సర్వమును సావధానముగ నవలోకించి పరిశీలింతుట కయియే పరమేశ్వరుడు మందముగ నందముగ పయనించు వృషభేశ్వరునిపై నారూఢుడైనాడు. ఇందుపద్రవ మొకటియైనను లేదు. పైగా నంది తానే తపమొనర్చి

వాహన మగుటకు శివునినుండి వరము దీసికొని మిక్కిలి యానక్తితో వచ్చిన బంటు. తన దొరకు ప్రమాదము వాటిల్లనిచ్చునా? వృషభము సామాన్యముకాదు. సాక్షాత్తు ధర్మస్వరూపుడు. ధర్మము నాలుగు పాదములతో పూర్తిగా నతని కధీనము. ఆర్యుల కన్నివిధముల పవిత్ర మగు గోమాతకు నీ వృషభము పతిదేవత. ఇట్టి ధర్మదేవత సధిరో హించి “ధర్మమేధనమాధినంపన్న”తను బడసి విశ్వమును పరిపాలించు సామర్థ్యము విశ్వాధిపుడగు శివున కొక్కనికే కలదు.

బ్రహ్మద్యాయత్ర నారూఢా, స్తమారోహతి శంకరః

సమాధిం ధర్మమేధాఖ్యం, తేనాయం వృషవాహనః॥ ౧౨

౮. శ్మశానవాసము:—ఇంట శవము గాంచినంతనే అప్పటి మట్టుకు సర్వకర్మసన్నాసము గావించి గగ్గోలుపెట్టి యేడ్చువారికి శ్మశానమున సదానందమయుడై సృత్యమొనర్చు రుద్రుని కృత్యము విపరీతముగ దోషపచ్చును. లాభమున కందరు పెత్తనదారులే! నష్టమున కెవరు నాయకులు? సకాలమున శరీరమును వదలినవారిని గూర్చి విలపించుట మూర్ఖతయే కద! కాలము సమీపించనిదే గమన మెట్లు కలుగును? ఎన్ని విపరీతకర్మము లున్ననోకద విపరీత మరణము సంభవించుట? మనము భావించుకొను అకాలమృత్యువున కర్థము కలదా? పుణ్యులకు వశంకరుడైన శంకరుడు పాపులకు భయంకరుడే! నిరభిమానముతో నిర్లిప్తతతో సకాలమున లోకప్రళయము గావించు రుద్రుడు సదానందమూర్తియే కాక మరేమగును? పెద్దలజంపిన రాత్రి దొంగకు ఊరిశిక్ష ననుగ్రహించిన న్యాయాధ్యక్షుడు సర్వలోకానంద మున పాల్గొనడా? కర్తవ్యమును గుర్తెరిగి తన తల్లిని ఖడ్గముతో వేసిన పరశురాముడును, భార్యను నరకదలంచిన హరిశ్చంద్రుడును స్మృతిపథ ములో నున్నవారికి రుద్రుని పవిత్రతనుగూర్చి జెప్ప నవసరములేదు. అందుకనియే శివుడు రుద్రరూపముతో శ్మశానమున సదా నివసించి దివ్యప్రాసాదమునందువలెనే తన కర్తవ్యము సుతాహముతో నిర్వ హించుచు లోకకల్యాణము గావించుచు సదానందమయుడై యున్నాడు. ఇతర పుగుఱోత్తముల కిదియసాధ్యము. కావుననే శివుడు సర్వాధికుడు, ప్రళయంకరుడు, మృత్యుంజయుడు.

నిత్యం కీడతి యత్రాయం, స్వయం సంసార భైరవః
తత్ర శ్మశానే సంసారే, శివః సర్వత్ర దృశ్యతే.

౯

౯. ప్రమథ గణము:— శివునకు పారిషదులుగా ప్రమథులుండు
టయు శాస్త్రప్రసిద్ధము. పరబ్రహ్మమునకును, ప్రకృతి, పంచభూత
జగత్తు లేక సృష్టికిని సంబంధము లేదని వాదించువా రిద్దాని పర్యాయ
లోచింపవలెను. సచ్చిదానందఘనుండగు శివుడు ఈ జగద్రూపమగు
కీడతో నిత్యానందము నందుచున్నాడు. ఇది యాతని స్వతంత్రమైన
లీలావిలాసము కావున ఇతడుల వలన గలుగుచున్న దని యెవ్వరును
భావింపవలదు. శివుడే ఆనందసముద్రము. శివుని ఇచ్చా క్రియా జ్ఞాన
రూపమగు శక్తియే ద్రవజలము. శివుడు పొందుచున్న ఆనందము
యొక్క కణములే సముద్రములోని తుంపరలవలె ప్రమథగణములు.
ఈ జగత్తు సర్వమును శివుని లీలావిలాసమేకాని వేరుకాదు. శివునిలో
సర్వదా యడగియున్న శక్తివలన నీ సృష్టిస్థితిలయములు జరుగు
చుండును. ఇదియంతయు వాని యధీనములో నున్నది. వాని ప్రేరణ
లేకయే విశ్వములోని ఒకవస్తువైనను కదలజాలదు. ఇట్టి ఏకైకప్రభువు
లేనిచో సృష్టిలోని సర్వపదార్థములు ఎవరియిష్టానుసారము అవి పర
స్పరవిరుద్ధముగను, విపరీతముగను నడచుచో మహావిప్లవమే చలరేగి
యుండెడిది. అట్లు జరుగక పరస్పరానుకూలముగ ఒకనియమము ననుస
రించి నడచుచున్నందువలనను, అవి కొన్ని సంగతుల ననుసరించుటకు
మాత్రమే స్వల్పశక్తి కలిగి యుండుట వలనను సర్వశక్తి సంపన్నుడును
సర్వజగచ్ఛాలకుడును అగు నొక ప్రభు డున్నాడనియే మనకు దోచు
చున్నది. జగత్తునకును జగదీశ్వరునకును అవినాభావసంబంధము లేనిదే
ఇట్టి మహాలీల జరుగదు. ఎట్టి గుణములుగాని సంబంధముగాని లేని బ్రహ్మ
మొకటి కలదనుట వంధ్యాపుత్రుని సాధించుటయే యగును. “యతోవా
ఇమాని భూతాని” “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ” మున్నగు ససంఖ్య
ప్రమాణములు నీ సర్వము సర్వేశ్వరాధీన మనుటకు భేరినినాదములు.
ఈ ప్రమథగణాదుల సృష్టి బ్రహ్మకు దెలియుటకై శివునిచే జేయ
బడెను. ఇది ప్రథమసృష్టి కావున ప్రమథగణముగా బేర్కొన బడి
నటు పురాణప్రతీతి కలదు.

ఆనందసాగర శృంభు, స్తచ్చక్తి ర్ద్రివ ఉచ్యతే
శీకరా ఇవ సాముద్రా, స్తదానందకణా గణాః.

ఈ పై న శివునకు సంబంధించిన కొన్ని చిహ్నములు మాత్రమే వివరింపబడినవి. వీనిని నా యల్పబుద్ధికి దోచినటులు వ్రాయుచు నమర్థనమునకై “బోధసారము” లోని శ్లోకముల నుదాహరించితినే కాని యా శ్లోకములకు కేవల మర్థతాత్పర్యములను కాదు. ఈ శివ పంచస్తవిలోని యనేకశ్లోకముల తాత్పర్యవిశేషాంశములలోను పై నిషయములు యథాసాధ్యము సమావిష్టములై నవి. ఇంకను శాస్త్రీయమైన చర్చను గోరువారు స్కాంద శివ లింగ పురాణ శివ రహస్యాదుల నవలోకింపవలెను.

శివతత్త్వము - జీవుడు.

నర్వేశ్వరుడగు నదాశివునిగూర్చి తెలియదగినది చాలగలదు. మానవబుద్ధి మిక్కిలి యల్పమైనది కావున లోకాతీతవిభూతినంపన్న మగు శివతత్త్వమును దెలియజాలదు. ఇట్లు లది కేవల మమేయమని యాదాసీన్యమును ప్రచార మొనర్చుటకాదు. “మానవ శివయోగేన శివో భవతి నిశ్చయం (సి. శి) శివం జ్ఞాత్వా శివో భవేత్ (పా. ఆ) బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మణి స్థితః (భ. గీ. ౧౮-౨౦) బ్రహ్మవిజ్ఞానలాభాయ... శాంతిదాంత్యాదిభిః సర్వై సానిధనై ససహితో భవేత్ (నా.వ.౬-౨౮) శివజ్ఞానం పరంబ్రహ్మ (శివో ౭-౬౧) శివరూపః ప్రాణలింగీ (రుద్రో ౨) శివ స్సర్వజగత్పతిః (శివో ౧-౧౪) శివ స్సంసారమోచకః (పంచ బ్ర. ౩౬) శివభక్తి సమాయోగే జాయతే పరమా స్థితిః (యో. శి. ౧-౧౭) శివలింగం త్రినంద్య మభ్యర్చ్య (భ. జా. ౨-౪) శివో గురుః శివోపేక్షః, శివోదేవః శివః ప్రభుః (వరాహో ౪-౩౨) శివోహం నానాశక్తోహం (అద్వై. భా. ౧) రుద్రీ నేకత్వ మావృత్త్యాత్వతం వై పురాణం (అ. శి. ౩-౯) రుద్రీవవాగ్నిః (పారా. ౧) రుద్రీగ్రంథిం భిత్వా యాతి శివాత్మకం (యో. శి. ౧-౧౧౫) శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే (రామో ౨-౪. గణే. ౧-౪. మాండా ౧-౭) అను ప్రమాణ సమవాయమునుబట్టి జీవుడు శివుడగుటకు గావలసిన సామగ్రి సంసిద్ధ ముగ నున్నదనియే నిశ్చయ మగుచున్నది.

జగద్భూమిమృతమగు బ్రహ్మము కలదన్నను అది శూన్యము కంటె మరియొకటి కాదు. మనతో నెవ్విధముగను సంబంధముగాని వస్తువునుగూర్చి మనకు పనినక్రియే లేదు. ఏవ్వాని ఇచ్చ ననునరించి విశ్వము పుట్టుచు, మనుచు, గిట్టుచున్నదో అట్టి మహేశ్వర శివతత్త్వమే మనకు ఉపాననార్హము. ఈ శివోపాసన మహాత్ముల కెంతనులభమో అల్పాత్ముల కంత దుర్లభము. విశ్వములోని చరాచరములకు నెల్ల పరమేశ్వరు డొక్కడే పరమకారణుడు. ఇట్టి నిశ్చయాత్మకమైన జ్ఞానము గలవాడు మాత్రమే శివోపాసన కధికారి. వారివారి శక్తిపాతమున బట్టి హత, రాజ, కర్మ, జ్ఞాన భక్తియోగముల మార్గములు సాధనము లగుచుండును. ఇందు కొన్ని కొందరికి మాత్రమే సిద్ధించును. తదితరులు తమ సామర్థ్యలోపమును గమనించి దృఢమైన యభ్యాసవశమున పరమును సాధింపవచ్చును. జీవుని బంధముగూడ సామన్యమైనదే కాదు. అదియెంత దీర్ఘకాలమునుండి వెంటనంటి వచ్చుచున్నదోకదా! కావుననే జీవుడు సాధారణముగ అర్థకామములందు పేరాశగలియున్నాడు. ధర్మపురుషార్థమును సేవించువారు కొలదిగ నుండుచు ఇక పరమపురుషార్థమైన మోక్షము నపేక్షించువారు మిక్కిలియరుదు. జీవునకు దవిలియున్న మాయాపాశమే దీనికి గారణము. శివకృతేనిదే ఈ పాశవిదాళము కలుగజాలదు. శివకృతము సంపాదించుటకు నుపదిష్టములగు నిఖిలోపాసనలలో భక్తియోగమే సర్వాధికానులభమై, కలికాలమందు శ్రేష్ఠతరమై యొప్పుచున్నది. శివయోగలాదియందు భక్తస్థలమునే ఆశ్రయించుట నుప్రసిద్ధము. 9 నవవిధములుగ నున్న భక్తియోగాచారములలో స్మరణ కీర్తనములు ప్రధాన సాధనము లనుట జగద్విదితము. ఈమార్గమున దృఢముగ బ్రయాణించ జీవుడు తన నామరూపముల బోనాడి పరశివత్వము నొంది తీరును.

ఈ శివతత్త్వము "శివ శక్తి నదాశివ ఈశ్వర శుద్ధవిద్యా మాయా కలా విద్యా రాగ కాల నియతి పురుష ప్రకృతి బుద్ధి అహంకార ఘనన్ శోభిత్ర త్వక్ నేత్ర జిహ్వ ఘ్రాణ వాక్ పాణి పాద

(9) భక్త, మాహేశ్వర, ప్రసాది, పాణిలింగి, శరణ, విశ్వములను పరస్థలములను క్రమముగ ప్రవేశించుట పీఠశైవకాస్త్రప్రసిద్ధము.

పాయు ఉపస్థ శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ ఆకాశ వాయు అగ్ని జల
పృథ్వి'లను ముప్పదియారు తత్త్వములుగ పరిణమించును. చరా
చరాత్మకమైన ఈ జగమంతయు పరశివుని పరిణామ మనియే శివాగమ
ములు చెప్పుచున్నవి. ప్రతియే దారమై వస్తుమై విస్తరింపబడి యొక
డేరా యగుచున్నట్లు శివుడు తనలో నిత్యమైయున్న విమర్శనశక్తి
యొక్క వికాసము వలన విశ్వరూపముగా పరిణమించుచున్నాడు.

అత్తశక్తివికాసేన, శివో విశ్వాత్మనా స్థితః

కుటీభావా ద్యథా భాతి, పటః స్వస్య ప్రసారణాత్.

సి. శి. ౧౦-౬గి

శివుని నుండియే యుద్భవించిన ఈవిశ్వము శివునికంటె భిన్నము
కానేరదు. విత్తులోనుండి వచ్చిన చెట్టు విత్తు కంటె వేరెట్లుగును ?
ప్రత్యక్ష అనుమాన శబ్దము లనెడు ప్రమాణత్రయముతో నీ శివా
ద్వైతశాస్త్రము కర్తవ్యమును, జ్ఞాతవ్యమును ఉపదేశించుచున్నది.
ఎట్టి క్రిమముతో జీవాత్మడుగా పరిణమించినాడో మరల అట్టి వ్యత్యక్తి
మము నవలంబించుచో వాడే శివుడుగా సిద్ధము కాగలడు.

కామిక కారణ నూత్న పారమేశ్వరాది శివాగమములును,
ఈశాద్యుపనిషత్తులును, వ్యాసుని శివపురాణములును, శివాద్వైతమంజరి,
శ్రీకరభాష్యము, సిద్ధాంతశిఖామణి, క్రియాసారము, శివతత్త్వవివే
కము, శివతత్త్వ రత్నాకరము మున్నగు గ్రంథములలో విశేషముల
నవలోకింపవచ్చును. గోరఖపూర్ గీతాప్రెస్సువారి 'కల్యాణ శివాంక'
మును దర్శించియైనను ఈ శివధర్మసాహిత్యపరిచయము నొంద
వచ్చును.

శి వ స్త వ ము లు

వేదము సర్వవిజ్ఞానమునకు మూల మని మన పెద్దలు నచించిరి.
ఋగ్వేదమందలి "అగ్ని మీశే పురోహితం" అను ప్రథమమంత్రము
స్తోత్రసాహిత్యమునకు సర్వప్రథమప్రచోదితమని యెంచుట సమంజ
సము. అగ్నియే రుద్రుడు కావున నది శివ స్తవమనియు జెప్పనగును.

రుద్రశబ్దమునకు “విశ్వేశ్వరుడు, కల్యాణకరుడు” అను నర్థములే. నేడ ప్రసిద్ధములు. ఇతే “సంహారకర్త” యను నర్థమును ఇటీవల రూఢ మగుటచే కేవలము కాంతి కల్యాణార్థములు గల శివశబ్ద ముపదిష్ట మైనది. “కదుద్దాయ ప్రచేతనే” అను ఋక్సూక్తములు స్పష్టముగ శివ స్తవములే. యజుర్వేదమందలి శతరుద్రీయ నమక చమకములు అద్వితీయమైన శివ స్తవమనియును, అందు భక్తిభావ, కవిహృదయములు చక్కగా వ్యక్తీకరించిన వనియును విజ్ఞులకు నివేదించ నవసరములేదు. మాండుక్య, ఈశ, అథర్వశిర, శ్వేతాశ్వతరాద్యుపనిషత్తులలో శివ స్తవములు స్పష్టముగనే యున్నవి. కావున వేదాంతగౌరవమునుబట్టి శివుని యుపాసనార్హత తేటపడుచున్నది. ఋగాదిమంత్రసంహితలు పూర్వకర్మకాండలు. కావున నందు ఇంద్రాగ్ని వరుణాది పాంచభౌతిక వివరణము లెక్కువగా గలవు. పరమజ్ఞానకాండము లగు ఉపనిషత్తులలో శివపరబ్రహ్మస్తవము లుండుట గమనింపదగి యున్నది.

ఇక శివాగమములు, శివపురాణములు, శివరహస్యము, భారత భాగవతాదులలో వివిధములైన శివ స్తవములు పరస్పరసౌములుగా నగుపడుచున్నవి. ఆ యా ప్రసంగములలో నీ స్తోత్రములను దూర్వాన గౌతమ అగస్త్య విశ్వమిత్ర సానంద మార్కండేయ రావణాదులు విరచించినట్లు ఆయాగ్రంథములవలననే తెలియుచున్నది. ఇవి మిక్కిలి ప్రాచీనములు. ఇందు కొన్ని నేటికిని సుప్రసిద్ధములై ప్రచారములో నున్నవి. ‘రత్నసానుశరాననం’ “జటాకటాహనంభీమత్” “బ్రహ్మ మురారి సురార్చితలింగం” “చంద్రేశ్వర పాహి మాం” మొదలగు శివ స్తవములు శివభక్తుల కంతభూషణమై వెలయుచున్నవి. పుష్ప దంతుని మహిమ్న స్తవమును పురాణకాలముననే గణనకు వచ్చి యుండును. దీనిగూర్చి ముందు విస్తరింపబడును.

చరిత్ర కాలమున ప్రచారమునకు వచ్చిన శివ స్తోత్రములను గురించి యును కొంత, దెలియు టవసరము. శ్రీ శంకరాచార్యులవారు శివస్తవ ముల ననేకముగ విరచించినారు. వీరి శివానందలహరి దక్షిణ దేశమున మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినది. స్తోత్రవాఙ్మయమునకు గూడ శంకరుడే భిక్షు పెట్టినట్లున్నది. శంకరునికంటె పూర్వులగు నీలకంఠ సుందరపాండ్య

సోమానంద అభినవగుప్తాది శివాచార్యులు గొప్ప శివభక్తులు. కొన్ని కారణములవలన వీరి శివస్తవములును అనేకములుగా నుండియుండునని యూహ కలుగుచున్నది. కాని మూలతః దొరకునంత వరకు శంకరుని స్తోత్రములే చరిత్రకాలమున ప్రథమగణ్యము లగును. శంకరుని కాలము క్రీ. శ. 100-750, వరకని చర్చ జరుగుచున్నట్లు. పాతకులెరుగవలెను. తరువాత ఉత్పలాచార్యుని శివస్తోత్రావలి ¹⁰ ప్రశస్తమైనది. ఇందు వివిధములైన ౨౦శివస్తవములుగలవు. శ్లోకసంఖ్య ౪౪౮. శైలి ధారాశబ్దనదేశాని శాస్త్రీయపరిభాషలు గలిగి ఇంచుక కఠినమై యున్నది. దీని పరిచయము సామాన్య లోకమునకు లేదు. దీని కంటే పూర్వమున ననేకస్తోత్రము లుండబట్టియే ఇట్టి సమర్థమైన శివస్తోత్రావలి పుట్టియుండును. దీనికి మహామాహేశ్వర జ్ఞానరాజు సంస్కృతటీకను రచించియున్నాడు. ఉత్పలుడు క్రీ.శ. 760 మున నుండెననుచున్నారు. అట్లుగుచో శంకర దండి సోమానంద నీలకంఠాదుల స్తోత్రముల సీత డవలోకించియుండును. హరదత్తాచార్యుని పంచశ్లోకి శివాధిక్యమును స్థాపించుటలో శిరోమణి. ఇది స్తవముగునా కాదాయను సందేహము కలదు. పంచశ్లోకి కర్త 9 వ శతాబ్దపు వాడని ప్రతీతి. ఈ యెరు శ్లోకములపై క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దమున నున్న కళది బసవ భూపాలుడు ౨౦౦ పుటల విపులమైన సంస్కృతవ్యాఖ్యను విరచించి యున్నాడు. ఇది చాల సమర్థమైన టీక. హరిహరతారతమ్య మను చక్కని చిన్ని శివాధిక్యగ్రంథమును విరచించిన రామేశ్వరమఖ యెప్పటివాడో కాని “వయ మాశ్రయామః” (మే మాశ్రయించుచున్నాము) అనుటచే నిది స్తోత్రములలో జేర్చవగును. 14 వ శతాబ్దమున కాశ్మీర దేశమునందు విఖ్యాతుడైన జగద్ధరభట్టు “స్తుతికును మాంజలి” యను లోకోత్తరమైన శివస్తవగ్రంథమును విరచించెను. ¹¹ ఉత్పలుని శివస్తోత్రావలి యనుకరణ మిందు గన్పట్టినను ఇది యొక యద్భుతమేధాసంపన్నుని కృతి యనుటలో సందేహమే లేదు. ఇందు

(10) ఇది కాకి చాళుఖ్య సంస్కృత గ్రంథమాలలో ప్రకటితము.

(11) ఇది పం. ప్రేమవల్లభ త్రిపాఠి, శివభక్తి గ్రంథమాల రామఘాట్. కాశీలో వ్రాయును.

కవి తన భక్తి భావమును శివనన్నిధిని ప్రకటించుట ప్రథమోద్దేశ్యము కావున నీస్తుతులన్నియు సాధారణముగ భక్తి ప్రబోధకములే కాని నీతి, సదాచార ధర్మముల నుగ్గడించుచు దురాచారముల దుర్మతముల ఖండించుచు నొక్కొక యెడ చమత్కారజనకములై భగవల్లీలను నిరూపించు చుండును. ఇట్టి మధురమైన కావ్యగుణములుండుటంజేసియే ఇవి యింత దీర్ఘకాలము స్థిరతనంది భాషా ప్రచారోద్దీపకములై శబ్దార్థజ్ఞానప్రదములై వెలయు చున్నవి.

శి వ పంచస్తవములు

శివమహిమ మపారమైనట్లు శివస్తవములును మహాసాగరనదృశములై యున్నవి. దప్పిగొన్నవాడు సరోవరములోని కొలది జలమును గోలి సంతసించునట్లు శివభక్తులు శివస్తవ రత్నాకరమునుండి మహిమ్న, మల్లాణ, మలయరాజ, అనామయ, హలాయుధము, లనెడు ఐదుస్తవరత్నములను హస్తగతము గావించుకొని పారాయణ మనెడు శాశోల్లేఖ మొనర్చి కంఠమున ధరించి ధన్యులైరి. ఇవియే శివపంచస్తవము లని ప్రసిద్ధి నందెను. వీనిని క్రమముగ పుష్పదంతుడు మల్లాణుడు మలయరాజు దండి హలాయుధుడు అను పరమ పాశుపత పండిత కవులు విరచించినారు. వీని ఘనత గణనాతీతము. ఇన్ని స్తోత్రములుండగ నీ యైదింటికే మాన్యత గలుగుటకుగల కారణము వీనిశ్రేష్ఠతయే! ఈ స్తోత్రకర్తలందఱును మహాశివభక్తులై ప్రసిద్ధచరిత్రులగుటవలనను, వీనియందలి శయ్య, భాష, భావము, రమ్యముగా నుండుటవలనను, భక్తి ప్రదములగుట వలనను అపూర్వముగా నుండుటవలనను, నివి ప్రచారమునకు వచ్చినవి. కావున నీ పంచస్తవముల కీర్తి సకారణమై యున్నది.

ఈ స్తోత్రములు వేరువేరు కాలములలో పుష్పదంతాదుల వలన విరచితములై యున్నను తరువాత కాలమున శివభక్తులు వీనినన్నిటినీ ఒక్కచో జేర్చి 'శివపంచస్తవములు' అను వ్యవహారమును గలిగించిరి. శంకరాచార్యుని శివానందలహరి, ప్రసిద్ధమైన ప్రచారమున నున్నను ఈ పంచస్తవములలో గణింపబడదయ్యెను. ఇట్టిప్రసిద్ధికిగూడ నుక్యతా

దృష్టము కావలసినట్లున్నది, ఇందుకు మరికొన్ని కారణములుకూడ నగుపడుచున్నవి. శంకరుడు మహాచార్యుడు, అద్వైతస్థాపకుడు. శివానందలహరిలో నిట్టి భావమును సులభముగ గనిపట్టవచ్చును. శివభక్తుల దృష్టిలో భక్త్యతిశయము, శక్తివిశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతము, శైవత్వము అను మూడింటికి ప్రాధాన్యముంట జేసి యిట్టి గుణములు గల స్తోత్రములే ప్రత్యేకముగ నన్వేషించినారు. పంచకృత్యపరుండును, పంచముఖుండును, పంచభూతేశ్వరుండును నగు పరశివుని భజించుటకు పంచస్తవములే పర్యాప్తము లని భావించి యుందురు. ఉత్తమమైన స్తోత్రములు ఎన్ని యోయుండును. వానినెల్ల జేర్చుచు బోవుచో గ్రంథము ప్రవర్ధమానము కావచ్చునే కాని యంత్యమేర్పడదుకదా! అందువలన నర్వసారములుగను సమర్థములుగను నున్న యీ యైదింటికే ప్రాధాన్యము గల్గినది.

ఈ స్తవములను ఎవరు ఏవత్సరమున ఒకచో జేర్చి శివపంచస్తవములు అని నామకరణము గావించిరో నృప్తముగ దెలియుట కింకన సాధనములు గావలసియున్నవి. పై స్తుతికర్తలలో పుష్పదంత మల్ల గ మలయరాజ దండి హలాయుధులలో కడపటి కవి 780 లో నున్నవాడు. కావున 9,10 శతాబ్దములలో నీ పంచస్తవ వ్యవహారము కలిగి యుండ వచ్చును. 1190 లో నున్న మహాకవి పాల్కురికి సోమనాథుడు మాత్రము తన పండితారాధ్యచరిత్రలో పండితుని శివలింగార్చనను గొనియాడు సందర్భమునను పర్వతవర్ణనమునందును నొక్కచోటుననే నీ యైదింటిని బేర్కొనెను.

“మహిఃశివబ్రహ్మ మహిమ స్తవంబునను,
మలహరణంబగు మలహణంబునను,
శ్రీమయంబైన యనామయంబునను,
ఆయతప్రీతి హలాయుధంబునను”

“మ

యూర స్తవము హలాయుధ మనామయము,
మలహణంబు మహిమ్నంబును స్తవంబు
మలయరాజీయంబు.....”

శబ్దతః ఇవి శివపంచ స్తవము అని సోమనాథు డనలేదు, కాని రెండు మారులును నివి ఒకే నముచ్చయముగా గూర్చుట చేత మల్లి కార్జున పండితుని నాటికే (1160) ఇవి బాహుటముగా శైవుల పారాయణమున నర్హత సంపాదించినట్లు దెలియనగును.

కీ॥ 1130 లో శర్ణాటకరాజ్యమందలి ద్వారసముద్రమును పరిపాలించిన నరసింహబల్లాళరాజునొద్ద వీరశైవలోకప్రసిద్ధుడైన కైరయ పద్మరసు మంత్రీగా నుండెను. ¹² ఈతడు కన్నడమున దీక్షా బోధ యను చక్కని గ్రంథమును రచించెను. ఈతని పాత్రికగు విశ్వా రాధ్యుడు ఈ శివపంచ స్తవములకు సంస్కృత వ్యాఖ్యానమును గావించి నాడు. ¹³ అందు:—

సాక్షాదీశ్వరలోకగామి మహిమశ్రీమ త్తటాకాబ్జరా
జారాధ్యాన్వయ దుగ్ధసింధు విలసచ్చందో వరాకారవా
నద్వృత్తః పదవాక్యతర్కభరతాలంకార సంగీతవిద్
విశ్వారాధ్యవిభు శ్చివాగమముఖవ్యాఖ్యానకృద్ భానతే.

[ప్రత్యక్ష కైలాసమునందిన కైరయ పద్మరసు వంశాబ్ధి చంద్రుడును, నుందరుండును, నదాచారుండును, తర్కవ్యాకరణ మీ మాంసానాట్యసంగీతసాహిత్య శాస్త్రజ్ఞుడును, శివాగమాదులకు వ్యాఖ్యల రచించినవాడును అగు విశ్వారాధ్యుడు కలడు.]

అని తన పరిచయము నిచ్చినాడు. మన యెరువు కన్నడమున కైరయనబడును. దీనిని తటాకమనియును, పద్మరసు (పద్మరాజు)ను అబ్జారాధ్యుడనియును విశ్వారాధ్యుడు సంస్కృతించినాడు. ఈ 'తటాకాబ్జారాధ్య' అను మొత్తమును కైరయ పద్మరసు అని తెలియ వలెను. ఇక్కడ నీ కైరయ పద్మరాజవంశమున విశ్వారాధ్యుడు బుట్టినట్లు మాత్రమే తాత్పర్య మగునుగాని పాత్రికగనుటకు సాధనము లేనందునను, మల్లాణస్తుత వ్యాఖ్యానమున పాల్కురికి సోమనాథుని నామతః బేర్కొనినందున విశ్వారాధ్యుడు సోమనాథునికి చాల

(12) మా గ్రంథమాలలో "వీరశైవ మహాత్ములు" ౬౪ పుట చూడుడు.

(13) ఈ గ్రంథమును కన్నడ తాత్పర్యముతోగూడ మైసూరు హాసమః బసవలింగస్వామిగారు 1908 లో ప్రకటించినారు.

తర్వాతవాడు కావచ్చునని శ్రీయుతులు బండ్లారు తమ్మయ్యగారు భావించిరి.¹⁴ నేనును ప్రథమమున నట్లే భావించితిని. కాని కరెయ పద్మరసు వంశస్థుడే యైన పద్మణాంకుని “పద్మపురాణము¹⁵ నవలోకించిన పిదప విశ్వారాధ్యుడు కరెయ పద్మరసుకు పౌత్రుడనియే నిశ్చయమైనది. ఇందు కవి తన వంశక్రిమమును జెప్పించు, మల్లరసు, నకలేశమాదరసు, మాయదేవ, కరెయపద్మరసు, కుమారపద్మరసు, విశ్వారాధ్య, దేవారాధ్య, గౌరారాధ్య, దేవార్య, వీరనార్య, పద్మనాభ, పద్మనాథ అను పురుషులను ఒకరి కొకరను పుత్రులని నిర్వచించి విశ్వారాధ్యుడు మహిమశాలియును, పండితవర్యుడనియును ఉగ్గడించినాడు.

ఆకరియ పద్మనా, రోదరాక్షస సవనుధాకరం
సుకుమార పద్మరసాద్య, రీకృతీయనోపుగనిశం.

౧-౨౦

నిరుపమ కుమార పద్మరసార్య రాత్మజం
పరమతథ్యాంతప్రచండభాస్కరసీత
శరణ చరణాబ్జ చంచచ్చంచరీకం నమస్కృత నమస్తలోకం
కరద లింగదొళె నద్యః ప్రసన్న తే నడదు
నిరతియ సంవిత్సుఖ మ నెయదార్య ప్ర
సరచక్రవర్తి విశ్వారాధ్య రెమ్మజిహ్వగ్రదొల్నిలైనతతం. ౧-౨౧
—పద్మపురాణ ౧వ సంధి.

అందువలన నీవిశ్వారాధ్యుడు పాల్కురికి సోమనాథునికి ఇంచు మించు నమకాలికుడై 1190 ప్రాంతమున నుండి యుండవచ్చును చాల తర్వాతివాడు మాత్రము కాడు. ఈతడు శాస్త్రవేత్తయే కాక మన సోమనాథుని యాంధ్రకృతులను చక్కగా నవలోకించినవాడని చెప్పవచ్చును. ఈతని వంశమునందే తర్వాత 1385 ప్రాంతమున బుట్టిన¹⁶ పద్మణాంకుడు చెప్పినది ప్రామాణిక మనవలసియున్నది. మరి విరుద్ధప్రమాణములు లేవు.

(14) 'విభూతి' 3-రలోని 'శివపంచ స్తవములు' చూడుడు—

(15) దీనిని బెంగుళూరు శ్రీమల్లారాధ్యులు (౨౫) పూర్వము ప్రకటించిరి.

(16) కర్ణాటక కవిచరిత్ర ౨౫ భాగము చూ.

విశ్వారాధ్యుని శివపంచస్తవవ్యాఖ్యానము మిక్కిలి బాగుగా నున్నది. సరళమై సాన్వయమై సాధారమై సంస్కృతభాషాభిజ్ఞులకు ఏక మాత్రం సహాయకమై యొప్పుచున్నది. దీనిని కన్నడమున ముద్రించిన వారు ఇంక నెక్కువగా శోధవహించి యుండుచో విశ్వారాధ్యుని కృతి పండితలోకమున ప్రసిద్ధ మయ్యెడిది. ఇందు మల్లాణస్తవము గ్రంథాదిని ప్రచూదనశమున ముద్రించినట్లున్నది. బిదరు జిల్లా ధన్నూరుమతమందలి వాితప్రతిలో మహిమ్నస్తవమే మొదట నున్నది. విశ్వారాధ్యుడిదే క్రమము ననుసరించియుండును. అవి ఖండఖండములుగా దొరకినపు డెవరేని మల్లాణమును మొదట జేర్చి యుండును. మైసూరు ప్రతిలో నది యట్లే నిలచిపోయినది. లబ్ధమైనంతవరకు విశ్వారాధ్యుని వ్యాఖ్యయే పంచస్తవికి ప్రథమము.

శివపంచస్తవికి మొత్త మెన్ని వ్యాఖ్యానములు కలవో నమగ్ర పరిశీలనమువలనగాని తేలదు. 1520 వ ప్రాంతమున నున్న యూర దేచయమంత్ర మరియొక సంస్కృతవ్యాఖ్యానమును గ్రహించినాడు. దీని లిఖితప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నున్నది? 17 అందు:-

లక్ష్మీధరకటాక్షేణ దేచయామాత్యశేఖరః
అకరో దాకరో వాచాం మహిమ్నస్తుతిపంచికాం
మల్లాణస్తుతిపంచికాం, నీలకంఠస్తుతేష్టికాం
అనామయకృతేష్టికాం, హలాయుధకృతేష్టికాం

అని లిఖింపబడినది. దీనిని “స్తుతిపంచిక” యని మంత్ర పేర్కొనినాడు. ప్రాచీన విశ్వారాధ్యుని గ్రంథములోని మలయ రాజముగాని, ఇటీవల నాంధ్రదేశమున ప్రచారమైయున్న బిల్వాణస్తవముగాని యీ దేచయమంత్రీకృతిలో లేవు. నీలకంఠస్తవ మొకటి నవీనముగా జేర్పబడియున్నది. ఇది వాయుపురాణ, ఉమామహేశ్వర సంవాదమున బ్రహ్మపోక్తమై యున్నది. రావణ మార్కండే

17 శ్రీ ఆయ్యంగి శంకటరమణయ్యగారి సన్మానసంచికలోని శ్రీ నిడుద వోలు శంకటరావుగారి వ్యాసమునుండి కొన్ని యంశము లిట స్వీకృతములు.

యాదుల స్తోత్రములవలె నిదియు శైవుల పారాయణమున ప్రచారమైనది. కాని, శివపంచస్తవములలో దీని గణించి దేచయమంత్రీయేల వ్యాఖ్యానించెనో తెలియదు. శివపురాణములలోను శివరహస్యములోను పెక్కుచక్కని స్తోత్రము లుండగా ఏ ప్రత్యేకతయులేని ఈ నీలకంఠస్తవమును శివపంచస్తవములలో జేర్చుటకు కారణము దెలియదు. ఈ స్తోత్రటీకలోని విశేషముల సరయుటకు నివేదింపగా శ్రీ శ్రీరాడ రామకృష్ణయ్య ఎం. ఎ. గారు దయతో వ్రాయించి పంపిరి. అది శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారి ద్వారా నేనందికొంటిని. అందు వ్రాతతప్పలు మిక్కిలిగా నున్నందునను, టీకలోని వివరణములు సాధారణముగా నుండుటవలనను ఎక్కువగా నుపయోగ పడదయ్యెను.

దేచయమంత్రీ తెనాలి రామలింగని యుద్భటారాధ్యచరిత్రము సంకీర్తము నందిన ప్రసిద్ధశైవుడు కావున శివపంచస్తవములకు వ్యాఖ్యను వ్రాసి తన శివభక్తిని నెల్లడించి యుండును. తన కంటె పూర్వ లిద్దానిపై వ్యాఖ్యలు విరచించినారను సంశయములు దేచయ జేసలేదు.

ఇక కాకినాడ వాస్తవ్యులు శ్రీ పాడి వేంకట స్వామిగారు 1891 లో తమ కళానిధిముద్రాశాలయం దొక శివపంచస్తవమును ప్రకటించినారు. ఇందును మలయరాజస్తవము లేదు కాని బిల్వణమున్నది. నీలకంఠస్తవము దీని లేదని వేరుగా వ్రాయ బనిలేదు. మహిమ్న మల్లణ బిల్వణము లాంధ్రపద్యానువాదముతోడను, తక్కిన అనామయ హలాయుధములు మూలమాత్రముగను కాకినాడ ప్రతిలో¹⁸ నున్నవి. సాధారణవస్త్రములమీద సామాన్యముగ ముద్రిత మగుట వలన నీప్రతిలో చాలపొరపాట్లు దొరలినవి. పాల్కురికి సోమనాథుడుగాని, వ్యాఖ్యాత విశ్వారాధ్యుడుగాని, తమ కృతులలో నీ బిల్వణస్తవమును బేర్కొనలేదు. అందువలన 12వ శతాబ్దము తరువాత నిది ప్రచారమునకు వచ్చినట్లు భావింపవలెను. దీని కారణము స్పష్టముగనే యున్నది. సోమనాథుడు, బిల్వణకవి, విశ్వారా

(18) శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావుగా రీప్రతిని, శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారి కౌసంగి. వారిద్వారా నా కంఠెను.

ధ్యుడు దాదాపు నమకాలికులు కావునను, అప్పటికే శివపంచ స్తవము లేర్పడి యుండుట వలనను బిల్వణము చేరదయ్యెను. దీనివలన వీరి నమకాలికత్వముగూడ సాధారణముగ నిశ్చిత మగుచున్నది. ఇట్లు ముహిమ్ము మల్హణము మలయరాజము అనామయము హలాయుధము అను నవియే సోమనాథాదులకు పూర్వము శివపంచ స్తవము లుగా పోసిద్ది కెక్కియున్నవని భావింపవచ్చును. బిల్వణ స్తవము ఆంధ్ర దేశపత్రిలో మాత్రమే యున్నది. నీలకంఠ స్తవము పారాణికము కావున చరిత్రకాలమున నున్న పురుషులగు పుష్పదంతాదుల యొక్క కృతులమధ్యమున జేర్ప వీలులేదు.

ఈ శివపంచ స్తవములు అపూర్వములైన భక్తి, నదాచార, నీతి, శివలీలలను బోధించుచున్నవి. ఇందలి భావములను వేదోపనిషత్పురాణము లందలి శ్లోకతాత్పర్యముతో కొంతవరకు పోల్చి వచ్చును. “వ్యాసోచ్ఛిష్టం, జగత్పర్వ” మ్మను నానుడి జగద్విదితము. భర్తృహరి మున్నగు వారి కృతుల సామ్యమును అటనట దోచుచుండును. కొన్ని శ్లోకచరణములు కాకతాళీయన్యాయమున గాబోలు పాఠాచీన శ్లోకములకు ప్రతిరూపములుగా దోచుచుండును. శివపంచ స్తవములు పాఠాచీన కృతులకు అనుకరణములే యని మాత్రమెవ్వరును భావింప వలదు. ఇందు స్వతంత్రమైనట్టియు మనోహరములైనట్టియు, భావము లును మిక్కిలి యెక్కువగా కలవు. కావుననే ఇవి శివకవిపండితభక్తుల యాదరణములను బడసి వన్నెకెక్కి నిగమాగమముల వలె పారాయణ యోగ్యములై పూజ్యములై వెలయుచున్నవి. కర్ణాటకాంధ్రమహారాష్ట్రములందలి యనేకశతకకర్తలును గ్రంథకర్తలును, ఈ పంచ స్తవములనుండి భావములను, భాషను, చాలగా ననువదించి యనుకరించి నారు. ప్రసంగవశమున ముందు కొలదిగ నా సంగతి నూచింపబడును కాని విస్తరింప వీలు లేదయ్యెను.

మా శి వ ప ం చ స్త వ

మా శివధర్మగ్రంథమాలలో ౧౧ వ బిల్వముగా బ్రకటింప బడుచున్న యీ శివపంచ స్తవియొక్క స్వరూపమును పాఠకులు స్వయం

ముగ నవలోకించుచున్నారు. విషయానుక్రమణవలన దీని ముద్రణ, సంకలన పద్ధతిని గమనింపవచ్చును. దీని నామమును శివపంచస్తవం, శివపంచస్తవము, శివపంచస్తవములు, శివస్తవపంచిక, అని పలువురు పలువిధములుగ వ్రాసిరి. ఐదుస్తవముల నొక్కసమూహముగాను, ఒకే గ్రంథముగాను కూర్చుచున్నాము. కావున నేను 'శివపంచస్తవి' యను రూపమునే భావించితిని పూర్వోక్తగ్రంథములలో నీ రూపము కనుపడలేదు. ప్రాచీనపండితు లెవరైనను దీని నొక గ్రంథదృష్టితో జూచినపుడు ఇట్టిరూపమునే యాదరించియుండు రని విశ్వసించుచున్నాను. కొన్ని వ్రాతప్రతులలో నట్లు వ్రాయబడియు నుండవచ్చును. నేను కొంతగా ప్రయోగించితి నని మాత్ర మూహింపవలదు. పంచశ్లోకి శతశ్లోకి పంచదశి సప్తశతి శతదూషణి మున్నగు రూపములు ప్రాచీనకాలము నుండియు ప్రసిద్ధములే! శివపంచస్తవి యను రూపము శ్రావ్యముగ గూడ నున్నది.

మైనూరు ప్రతియు, కాకినాడ ప్రతియు, విడిగా ముద్రితమైన స్తోత్రప్రతులును, రెండు వ్రాతప్రతులును, రెండు శిలాశాసనములును 'మా శివపంచస్తవి' గ్రంథమునకు దోడ్పడినవి. మహిమ్న మల్పణ మలయరాజ అనామయ హలాయుధ స్తవములను కాలక్రమమునుబట్టి తరువాయిగా ముద్రించితిని. పాతభేదములు మెండుగా నున్నను సమంజసమని తోచిన ఒకే రూపము గ్రహింపబడెను. పాతములన్నియు విస్తరింప వీలులేదయ్యెను. మొదలు సంస్కృతమూలమును, తరువాత క్రమముగ పదపదార్థమును, తాత్పర్యమును, విశేషాంశములను, కొన్ని శ్లోకములకు మొదట అవతారికలను వ్రాసితిని. కొన్ని చోట్ల పదముల విడదీసియును, మరికొన్ని తావులలో సంస్కృతమున నున్నట్లే దీర్ఘము గను అర్థమును వ్రాసితిని. సాధ్యమైనంతవరకు సులభముగ దెలియు నటులు ప్రయత్న మొనర్పబడెను. మొదటి స్తవమున తాత్పర్యము కొంత విపులమైనది. విశేషాంశములలో నా యా సంగతులు, కథలు మూలపురాణాదులనుండి ఎత్తి వ్రాయబడినవి. ప్రమాణ గ్రంథముల విభాగ - అధ్యాయ సంఖ్యలును సూచింపబడినవి. స్తవముయొక్క చివర ఆంధ్రీపద్యములకు సంస్కృతశ్లోక సంఖ్యాక్రమమును బట్టియే

ముద్రించితిని. ఆంధ్రదేశమందలి యాదరణము ననుసరించి బిల్వణ
స్తవముగూడ ననుబంధముగా బ్రకటింపనయ్యెను. యథాసాధ్యము
ఈ గ్రంథ మపూర్వముగ నుండునట్లు ప్రయత్న మొనర్పబడినది.
తక్కిన సంగతులను పాఠకులు సులభముగనే గ్రహింప గలరు.

మ హి మ్న స్త వ ము

ఈ గ్రంథమున నాయా స్తవము యొక్క ప్రథమశ్లోకవివరణ
మున స్తవమును గూర్చియును, కర్తను గురించియును కొంత వ్రాయ
బడియున్నది. ఐనను మరికొంత నివేదింపవలసియున్నది.

శివస్తవములలో మహిమ్న స్తవము మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది.
దీని కర్త పుష్పదంతుడు. ఇతడు గంధర్వరాజుని ప్రతీతి. ఈ పుష్ప
దంతుని గూర్చిన యంశములు స్కాంద (ప్రభా. అ. ౧౪౭) పద్మ
పురాణ (ఉ. అ. ౪౩) దేవీభాగవత (అ. ౯) ములలో సుల్లి ఖతము
లైనవి. శివరహస్య మను సుప్రసిద్ధ - ఇతిహాస గ్రంథమున¹⁹ పుష్ప
దంతుని చరిత్రయు, మహిమ్న స్తవమును కలవని యొక పండితుడనెను.
కాని నేనా గ్రంథమును సంపూర్ణముగ నవలోకింపనందున నిశ్చితము
కాదయ్యెను. పుష్పదంతుడు చారిత్రకపురుషుడనియే నేను భావించు
చున్నాను.

వాక్పతిం పుష్పదంతం చ, కాణ్వం సోమ మథర్వణం

హేమచంద్రం నమస్కృత్య, వక్ష్యేఽథోక్షజ ఫక్కికాం.

—అథోక్షజఫక్కికా.

ఇందు పేర్కొనబడిన పుష్పదంతుడు న్యాకరణకర్తయ! సహితా కర్తయ! ఎప్పటివాడు? అను సంశయము దెలియవయ్యె.
సాహిత్యకాముదియందును పుష్పదంతనామము స్మరింపబడినది.
“పుష్పదంతుడు మహాశివభక్తుడు, శాస్త్రవేత్త. వృద్ధాప్యమున జైన
పండితులతో వివాదించి పరాజితుడై జైనమతమును స్వీకరించి శ్రీమణు

(19) శివరహస్యము లక్షణోకాశ్మకము. మహాభారతమంత గొప్పది. కైలి
గంభీరము. ౧౨ అంశము (భాగము)లు గలిగి యున్నది. దీనిని మా గ్రంథమాలలో
బ్రకటింపచున్నాము. ౧-౨ భాగములు పూర్తిగను ౩ వ భాగము సగమువరకును
ముద్రితమైనవి.

ముగ నవలోకించుచున్నారు. విషయానుక్రమణవలన దీని ముద్రణ, సంకలన పద్ధతిని గమనింపవచ్చును. దీని నామమును శివపంచస్తవం, శివపంచస్తవము, శివపంచస్తవములు, శివస్తవపంచిక, అని పలువురు పలువిధములుగా వ్రాసిరి. ఐదు స్తవముల నొక్కనమూహముగాను, ఒకే గ్రంథముగాను కూర్చుచున్నాము. కావున నేను 'శివపంచస్తవి' యను రూపమునే భావించితిని పూర్వోక్తగ్రంథములలో నీ రూపము కనుపడలేదు. పాఠానుసారముగా లెవరైనను దీని నొక గ్రంథదృష్టితో జూచినపుడు ఇట్టిరూపమునే యాదరించియుండు రని విశ్వసించుచున్నాను. కొన్ని వ్రాతప్రతులలో నట్లు వ్రాయబడియు నుండవచ్చును. నేను కొంతగా ప్రయోగించితి నని మాత్ర మూహింపవలదు. పంచశ్లోకి శతశ్లోకి పంచదశి సప్తశతి శతదూషణి మున్నగు రూపములు పాఠానుకూలము నుండియు ప్రసిద్ధములే! శివపంచస్తవి యను రూపము శాస్త్రముగ గూడ నున్నది.

మైనూరు ప్రతియు, కాకినాడ ప్రతియు, విడిగా ముద్రితమైన స్తోత్రప్రతులును, రెండు వ్రాతప్రతులును, రెండు శిలాశాసనములును 'మా శివపంచస్తవి' గ్రంథమునకు దోడ్పడినవి. మహిమ్న మల్లంకరమలయరాజ అనామయ హలాయుధ స్తవములను కాలక్రమమునుబట్టి తరువాయిగా ముద్రించితిని. పాఠభేదములు మొండుగా నున్నను సమంజసమని తోచిన ఒకే రూపము గ్రహింపబడెను. పాఠములన్నియు విస్తరింప వీలులేదయ్యెను. మొదలు సంస్కృతములమును, తరువాత కృమముగ పదపదార్థమును, తాత్పర్యమును, విశేషాంశములను, కొన్ని శ్లోకములకు మొదట అవతారికలను వ్రాసితిని. కొన్నిచోట్ల పదముల విడిదీసియును, మరికొన్ని తావులలో సంస్కృతమున నున్నట్లే దీర్ఘముగను అర్థమును వ్రాసితిని. సాధ్యమైనంతవరకు సులభముగ దెలియునటులు ప్రయత్న మొనర్పబడెను. మొదటి స్తవమున తాత్పర్యము కొంత విపులమైనది. విశేషాంశములలో నా యా సంగతులు, కథలు మూలపురాణాదులనుండి ఎత్తి వ్రాయబడినవి. ప్రమాణ గ్రంథముల విభాగ - అధ్యాయ సంఖ్యలును సూచింపబడినవి. స్తవముయొక్క చివర ఆంధ్రప్రద్యములను సంస్కృతశ్లోక సంఖ్యాక్రమమును బట్టియే

ముద్రించితిని. ఆంధ్రదేశమందలి యాచరణము ననుసరించి బిల్వణ స్తవముగూడ ననుబంధముగా బ్రకటింపనయ్యెను. యథాసాధ్యము ఈ గ్రంథ మపూర్వముగ నుండునట్లు పోయెత్తు మొనర్పబడినది. తక్కిన సంగతులను పాఠకులు సులభముగనే గ్రహింప గలరు.

మ హి మ్న స్త వ ము

ఈ గ్రంథమున నాయా స్తవము యొక్క ప్రథమశ్లోకవివరణ మున స్తవమును గూర్చియును, కర్తను గురించియును కొంత వ్రాయ బడియున్నది. ఐనను మరికొంత నివేదింపవలసియున్నది.

శివస్తవములలో మహిమ్న స్తవము మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. దీని కర్త పుష్పదంతుడు. ఇతడు గంధర్వరాజుని ప్రతీతి. ఈ పుష్ప దంతుని గూర్చిన యంశములు స్కాంద (ప్రభా. అ. ౧౪౭) పద్మ పురాణ (ఉ. అ. ౪౩) దేవీభాగవత (అ. ౯) ములలో సుల్లి ఖతము లైనవి. శివరహస్య మను సుప్రసిద్ధ - ఇతిహాస గ్రంథమున¹⁹ పుష్ప దంతుని చరిత్రయు, మహిమ్న స్తవమును కలవని యొక పండితుడనెను. కాని నేనా గ్రంథమును సంపూర్ణముగ నవలోకింపనందున నిశ్చితము కాదయ్యెను. పుష్పదంతుడు చారిత్రకపురుషుడనియే నేను భావించు చున్నాను.

వాక్పతిం పుష్పదంతం చ, కాణ్వం సోమ మథర్వణం
హేమచంద్రం నమస్కృత్య, వక్ష్యేఽథోక్షజ ఫక్కికాం.

—అథోక్షజఫక్కికా.

ఇందు పేర్కొనబడిన పుష్పదంతుడు న్యాకరణకర్తయ! సంహితా కర్తయ! ఎప్పటివాడు? అను సంశయము దెలియవయ్యె. సాహిత్యకాముదియందును పుష్పదంతనామము స్మరింపబడినది. “పుష్పదంతుడు మహాశివభక్తుడు, శాస్త్రవేత్త. వృద్ధాప్యమున జైన పండితులతో వివదించి పరాజితుడై జైనమతమును స్వీకరించి శ్రీమణు

(19) శివరహస్యము లక్షణోకాత్మకము. మహాభారతమంత గొప్పది. కైలి గంభీరము. ౧౨ అంశము (భాగము)లు గలిగి యున్నది. దీనిని మా గ్రంథమాలలో బ్రకటింపచున్నాము. ౧-౨ భాగములు పూర్తిగను ౩ వ భాగము సగముతరకును ముద్రితమైనవి.

డయ్యెను" అను నొక కథను జైనగ్రంథములలో నెప్పుడో పఠించి నట్లు జ్ఞాపకమున్నది కాని గ్రంథభాగము దెలియడయ్యెను. అందు వలన నీ పుష్పదంతులెల్ల రొక్కడేనా కాదా యను సందేహము పరిహార మగుటలేదు. చరిత్రకాలపు సర్వశివస్తవములలో పుష్పదంతుని మహిమ్నుస్తవమే ఆదిస్తవముగా దోచుచున్నది. పుష్పదంతుడు మహాశివభక్తిసంపన్నుడై యుండెను. ఈ కారణమువలననే ఈతడు ప్రసిద్ధుడై పురాణప్రఖ్యాతిని గాంచియుండునా? మహిమ్ను మా కాలమున గీతికావ్యము వలె కమ్మగ గాన మొనర్పబడుచుండెడిది కాబోలు. ఇది పుష్పదంతునకు గంధర్వత్వమును గూడ సంపాదించెను.

"గంధర్వ పుష్పదంతుడు ప్రత్యహము కొల్లలుగ పుష్పముల దెచ్చి శివుని పూజించువాడు. అంతతో తనివిదీరక యన్యుల తోటలోను నదృశ్యుడై ప్రవేశించి పుష్పముల సంగ్రహించియు సర్పించువాడు. ఆయుద్యానపాలకులు తమతోటచుట్టును శివనిర్మాళ్యమును చల్లిరి. దానిని దాటబోయిన పుష్పదంతుడు తన మహిమయు గోల్పోయి వారిచేత జిక్కెను. ఆ యుద్యానాధిపతి యీతనిని కారాగారమున బంధించెను. అంత పుష్పదంతు డీ అపూర్వమైన మహిమ్నుస్తవమును రచించి భక్తితో నద్భుతముగ గానమొనర్చుచు తల్లయు డగుటగాంచి శివుడు ప్రత్యక్షమై కారాగారబంధమునుండి విముక్తి గావించి కైలాసము ననుగ్రహించెను" అను కథ పుష్పదంతుని గూర్చి ప్రచారమైనది.

ఈ మహిమ్నుస్తవము మిక్కిలి ప్రఖ్యాతమైనది కాబట్టి తరువాత వచ్చిన కవులు పండితులు ఆచార్యులు మున్నగు వారందరును దీనిని కంఠస్థము గావించుకొనుటయే కాక తమ కృతులలో దీని భావముల ననువదించియున్నారు. క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దమున నున్న మహాకవి కాళిదాసు "త్రయీ సాంఖ్యం యోగః" అను సుప్రసిద్ధ శ్లోకమునకు తన రఘువంశము (౧౦-౨౭)న ఛాయాశ్లోకమును వ్రాసి యున్నాడు.

బహుధా ప్యాగమై ర్భిన్నాః, పంథాన స్సిద్ధిహేతవః,
త్వయ్యేవ నిపతంత్యోఘా, జాహ్నవీయా ఇవార వే.

మల్లాణస్తవ మందలి ౨వ శ్లోకమును, అనామయమందలి మొదటి పది శ్లోకములును, హాలాయుధమందలి ౧,౬,౯ శ్లోకములును మహిమ్నుమున కనుకరణములు. ఆయాశ్లోకముల విశేషాంశములలో కొన్నింటికి గల ఇట్టి సామ్యమును దెల్పియున్నాను. శంకరాచార్యుని దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమందలి “భూరంభాం వ్యసల” అను ౯వ శ్లోకమునకు వ్యాఖ్యను వ్రాయుచు నిది మహిమ్నుమందలి “త్వమర్కస్త్యం సోమః” అను ౨౭వ శ్లోకమున కనుకరణమని తద్వ్యాఖ్యాతయగు న్యయంప్రకాశస్వామి²⁰ వివరించెను. శంకరుని “సాంబో నః కులదైవతం” అను దశశ్లోక మహిమ్నుమున కనుకరణమే కదా! శివానందలహరిలోను అనుకరణము లేకపోలేదు. సంస్కృతపండితకవులే పంచస్తవముల ననుకరించి యుండ నిక నాంధ్రకవులను గూర్చి విస్తరింపబనిలేదు. కావ్యములలోను, శతకములలోను, ప్రసంగానుసారముగ నీ పంచస్తవముల నుండి స్వీకరించిన భావానుకరణములు భావానుకరణములు పెక్కుగలవు. ఇట దిక్షాత్రిముగ సూచింపనైనది. మహిమ్నుము ‘కృయాదక్షో దక్షః’ అను ౨౧వ శ్లోకమునకు,

చ. తనర క్రియాత్రినతుండగు దక్షుడు తత్కృతువల్లభుండు; స
స్మృతితతి ఋత్విజాల్; సురమూహము సభ్యులు; తత్ఫలంబు లిం
దనిశము నిచ్చు నీవడచి తట్టె మఖంబది కర్తృభక్తిమై
దనరని యజ్ఞమైన దుది దా నభిచారము గాకపోవునే!

నన్నెచోడుని కుమారసంధవము. ౨-౨౨౧.

“బహుళరజనే విశ్వోక్తౌ” అను ౩౧వ శ్లోకమునకు.

మ. భువనోత్పత్తి విధించుచో నభవుడై పాలింపందగా దాని ను
త్పవలీలం బభివించుచో మృదుడవై, సర్వంబు కల్పంత ధై
రవ సంక్షోభ నటించుచో హరుడవై త్రైగుణ్యశక్తిం దుదికా
శివనామాంకముఁ దాల్చు నీ మహిమ దాఁ జిరంబు సర్వేశ్వరా!

యథావాక్కుల అన్నమయ్య శతకము.

“అనితగిరినమం స్వాత్” అను ౩౨ శ్లోకమునకు

చ. అరయుఁ బయోధిపాత్రమున నంజనశైలము కజ్జలంబు త
త్సరసరూపాఖి లభిని వసుంధర పత్రిము గా నొనర్చి వా

(20) ఇది మైసూరు ప్రభుత్వ గ్రంథమాలలో ప్రకటితము (సవార్తికటికం).

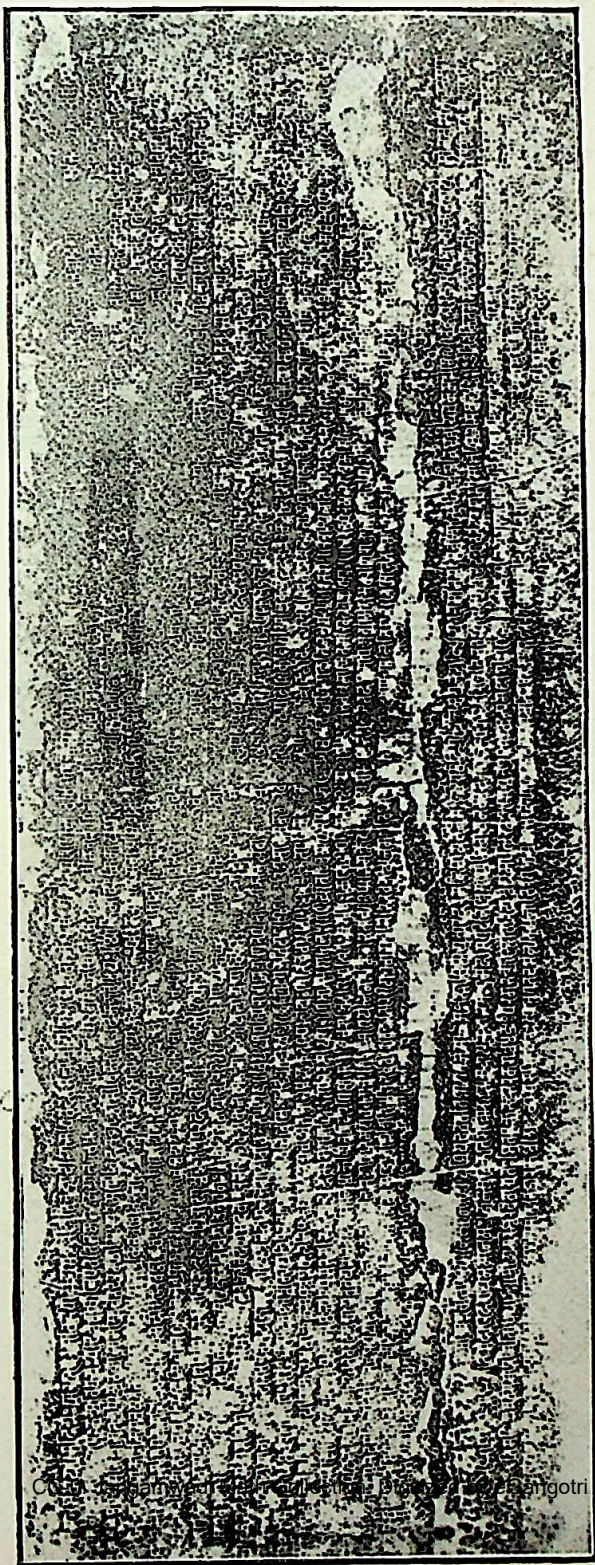
కర్మసంజ్ఞానీతి వ్రాసిన గుణసారము పారము నొంద దార మా
నరస సృపాలహరి నుజన స్తవ సద్గుణ సంప్రదాయమల్.

— నరసభూపాలియము - అశ్వాసాంతము.

మహిమ్నస్తవము చాచాపు రెండువేల సంవత్సరములకంటె
నెక్కువ కాలము నుండియైనను ప్రచారమున నుండి యుండును. కావు
ననే దీని భావముల ననేక గ్రంథములలో గాంచనగును. మన దేశపు
మధ్యప్రాంతము (సి. పి.) సీమాండ్ జిల్లాలో ఓంకారక్షేత్రము ప్రసి
ద్ధమై యున్నది. అచ్చోటి అమరేశ్వరలింగము ద్వాదశజ్యోతిర్లింగ
ములలో నొకటి. ఈ దేవాలయమునకు పూర్వద్వక్షీణమున మాంధాత్య
మండపము కలదు. అందలి విశాలమైన భిత్తిపై ఈ మహిమ్నస్తవము
శిలాశాసనముగా జెక్కబడినది. ఈ శాసన ప్రతిబింబమును అజమీర్
నివాసులును పరిశోధకులును అగు పం. రామేశ్వర గౌరీశంకర ఓర్కూ,
ఎం. ఎ. గారు దయతో బంపిరి. దీనితో నా శాసనచిత్రముగూడ
ప్రకటింపబడినది. విశేషవ్యయప్రయాసల వలనగాని ఇంతకంటె
స్పష్టముగనుండు చిత్రము లభింపదు. అందువలన ప్రస్తుత మీ యస్పష్ట
మైన ఫోటోతోడనే పాఠకలు సంతసము నొందవలసి యున్నది.
ప్రాచీనలిపిజ్ఞులు దీనిని భూతద్దముతో చదువవచ్చును. ఈ శాసనము
విక్రమశకము ౧౧౨౦ వత్సరము (శా. శ. ౯౮౫ క్రీ. శ. ౧౦౬౩) లో
జెక్కబడినది కావున మనకు లభించు మహిమ్నస్తవప్రతులలో నిది
మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. ఇందు నున్నట్లులే మహిమ్నస్తవ పాఠమును
ముదిరించి విశేషము లాయాస్థలములలో దెల్పితిని. ఇందు ౩౧ శ్లోక
ములు మాత్రమే యున్నవి. మహిమ్నమును విశేషముగ ననుకరించిన
దండికవియు తన యనామయస్తవమున ౩౧ శ్లోకములనే రచించి
నట్లున్నది. మధుసూదనసరస్వతియు ౩౧ శ్లోకములనే వ్యాఖ్యా
నించెను. కావున పుష్పదంతుడు రచించినవి ౩౧ శ్లోకము లనిమాత్రమే
21 యూహకలుగుచున్నది. కాలము గడచినట్లైతే ఫలశ్రుతి శ్లోకము

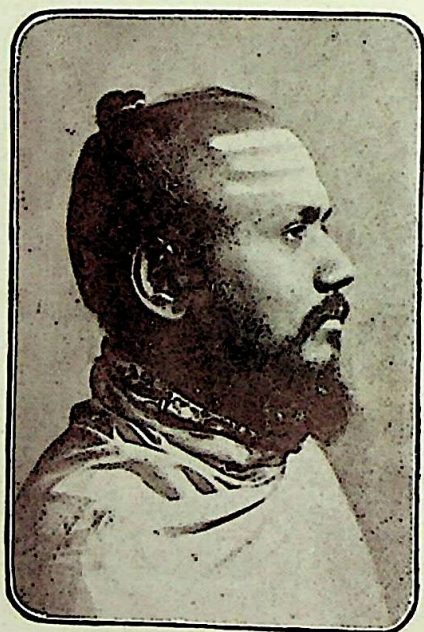
(21) పూజ్యపాదులు మా తండ్రిగారు నాకు పడేండ్ల పోయియైన మహిమ్న
స్తవమును కంఠపాఠము చేయించుచు “బహులరజనే” యను ముప్పదవ శ్లోకము
జెప్పు సందర్భముననే కైలాస వాసులైతి. ఇది కాకతాళియమో ఈశ్వర సంకేతమో
తెలియదు. ‘సతాం వర్త్య త్యక్త్యా’ యను ౨౨ వ శ్లోకముగూడ మా నాయనగారి
కంఠస్థమై రాకుండెను. ప్రాచీన ప్రతులలోను, శిలాశాసనములోను ఇది లేదు.

ఓంకార-అమరేశ్వర షేత్రమండలి మహిమ్మస్తోత్ర శిలాశాసనము.

‘భక్తరంజిని’ కర్త
పండిత చిదిరెమఠము వీరభద్రశర్మగారు

లెక్కువగా జేరుచు మహిమ్ముము ౪౭ శ్లోకములుగా ప్రచారమై యున్నది. ఇంకను ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయములలోని సర్వప్రతులను జూచిగాని నిర్ణయమునకు రావలసి యుండును.

మహిమ్ముస్తవము మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైనది. అక్షరాన్యులైన సర్వశివభక్తుల కంతమందునను ఇది నెలకొని యున్నది. విశాలమైన భారతదేశ మెల్లడల వ్యాపించినందున దీనికి కొన్ని ప్రాంతరము లేర్పడుట సహజమే! అట్లే దీనియర్థముగూడ కొన్ని తావులలో భిన్న భిన్నముగా జేయబడుచు వచ్చెను. పెక్కు ప్రాచీనపండితు లీస్తవము నకు సంస్కృత వ్యాఖ్యానములను విరచించిరి. భగవద్గీతకు శైవ భావ్యము లున్నట్లు ఈ శివమహిమ్ముస్తవమునకు విష్ణుపరమైన అర్థముకూడ వుట్టెను. ఇట్టి యద్భుతకార్యమును సాధించినవాడు ప్రసిద్ధుడైన మఘనూదన సరస్వతి. శ్రీధరస్వామియు నిట్టి టీకను విరచించెను. ఈ బహుగ్రంథవ్యాఖ్యాత వైష్ణవపండితోత్తముడు. దీనివలన మహిమ్ముస్తవము యొక్క మహిమాతిశయము కలియ దగును. ఉత్తరదేశమునను, గుజరాత్ మహారాష్ట్ర దేశములలోను రుద్రాభిషేకము నొనర్చునపుడు సైతము మహిమ్ముస్తవ పారాయణము గావించురు. మహిమ్ము వ్యాఖ్యాతల పేరులను, తెలిసినంతవరకు వ్యాఖ్యానామములు ఇటు వ్రాయబడినవి.²²

“అమరకంఠుడు, అహోబలుడు, ఉపదేవుడు, కృష్ణస్థువుడు, కైవల్యానందుడు, గోపాలభట్టు, (స్మృతిచంద్రికా), గోవిందరాముడు, (ప్రకాశ), గోవిందానందుడు, (కామదీ), జగదీశ పంచాననభట్టాచార్యుడు. (రహస్యప్రకాశ), ఊరదేచయామాత్యుడు, పరమానంద చక్రవర్తి, భగీరథమిశ్రుడు, మఘనూదన సరస్వతి, (హరిహరార్థి) రామజీవన తర్కవాగీశుడు, రామదేవుడు, రామానంద తీర్థుడు, విశ్వా రాధ్యుడు, విశ్వేశ్వర సరస్వతి. బోపదేవుడు, (పంజికాద్వందీ) శంకరుడు, శ్రీకృష్ణ తర్కాలంకారుడు, శ్రీధరస్వామి, (శివవిష్ణుభయార్థి), హరగోవిందశర్మ. (వైష్ణవీ).”

సంస్కృత వాఙ్మయ మందలి మన యేస్తవమునకును ఇంతమంది విద్వాంసులు టీకలను రచించలేదని తోచుచున్నది. ఉదయపురరాజ వంశస్థుడును పరమ యోగీశ్వరుడును అగు కరజాలి చతురసింహ

మహారాజుగారు తమ మేవాడహిందీభాషయందు ఈ మహిమ్నుస్తవమునకు దీని వృత్తములతోడనే అనువాదమును రచించియున్నారు కాశీ, కలకత్తా, బొంబాయి, లాహోరు, పూనా, మైసూరు, మద్రాసు, బెజవాడ, రాజమహేంద్రవరము మున్నగు నగరములనుండి దాదాపు ఎనుబది తెరగుల మహిమ్నుస్తవపుస్తకములు ముద్రితములై యున్నవి. ఈ సామగ్రినంతయు పరిశీలించి మహిమ్నుస్తవమును గూర్చిన యొక ప్రాథమిక గ్రంథమును రచింపవలసియున్నది.

ఆంధ్రీకరణములు :—ప్రాచీనకవు లనేకులు మహిమ్నుస్తవము లోని భాషములను స్వపద్యములలో నిమిడ్చుచు వచ్చినారు. కాని సంపూర్ణమైన నకరము పద్యానువాద మాంధ్రీములో నెవరు మొట్టమొదట గావించిరో తెలియదు. బహుశః సంస్కృతమహిమ్నుస్తవ సర్వజనులకు కంఠగతమై యున్నందున మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమున గాక 18, 19 వ శతాబ్దములలోనే ఆంధ్రీపద్యానువాదము లారంభమై యుండును. మహిమ్నుస్తవమునకు శ్రీయతులు:- అక్కినేపల్లి శివరామయ్య, పన్నాల రామబ్రహ్మశాస్త్రి, శృంగారకవి నర్సారాయడు, జానకాటి కామశాస్త్రి, బేతపూడి లక్ష్మీకాంతకవి, వడ్డది సీతారామాంజనేయ కవి, అననాటు పద్యానువాదములు ముద్రితములై యున్నవి. మాకు దెలియనివి కూడ నింక నుండవచ్చును. ఇందు పన్నాల వారి కృతి గంభీరముగాను, వడ్డదివారికృతి లలితముగాను నగుపడుటచే రెండనువాదములును నీ గ్రంథమున జేర్చబడెను.

శ్రీ పన్నాల రామబ్రహ్మశాస్త్రిగారు : వీరి పూర్తిపేరు సీతారామ బ్రహ్మశాస్త్రిగారు, తలిదండ్రులు వియ్యమ్మ జగ్గన్నలు, నివాసము పశ్చిమగోదావరీమండలపు తణుకుతాలూకాలోని విప్పట్టు. వీరు స్వగ్రామ మందలి రాజేశ్వరస్వామికి భక్తులు. వెలనాటి వైదికులు సంస్కృతాంధ్రపండితులు, శంతమ చరిత్ర, ఖిలకర్ణరసాయనము, (ద్వ్యర్థి రాజోద్యోగి రామాయణపరము) మున్నగు ననేక గ్రంథములను విరచించినారు. శ్రీ కం. వీరేశలింగము పంతులుగారు కోరగా పూచి పుల్ల శతకము నాశువుగా, వీరు చెప్పిరట. పంతులవారి “వివేకవర్ధని” పత్రిక కనేక వ్యాసముల వ్యాసియుండిరి. రాజమహేంద్రవరపు కోటి

లింగ. జ్ఞేత్రమున వీరు కొంతకాలము నివసించియుంచురని మహిమ్నుస్తవ ప్రథమ పద్యము వలన దెలిసికొన వచ్చును. వీరి మహిమ్నుము నమర్థముగా నున్నది. ²³ దీనివలననే వీరి ప్రౌఢపాండితి నూహింపవచ్చును. 1824-1904 ప్రాంతమున నున్నవారు. అసగా బ్రహ్మభూతులై నలుబది సంవత్సరములు గడిచినవి.

శ్రీ వడ్డాది సీతారామాంజనేయకవి:—వీరి నివాసము గోచావరి జిల్లా దొడ్డమపేటకు జేరువగా నున్న భీమకోశపాలెము. ప్రస్తుతము విశాఖపట్టణము జిల్లా ఖాళికోటలో నివసించుచు నక్కడి బోర్డు మిడిల్ స్కూలులో నధ్యాపకులుగా నున్నారు. శ్రీపురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థలయొద్ద సంస్కృతాంధ్రముల నభ్యసించి 'ఉభయ భాషా ప్రవీణ పట్టభద్రులై యష్టావధానముల గావించియున్నారు. ఆంగ్లభాషలోను (S. S. L. C.) ఉత్తీర్ణులు. వీరి స్వరాజ్యగీతామృతము, ఆత్మశిక్ష, పులిగోరుశతకము, గజవిహారము, కేసరికళిరలీలలు, భీమఖండము, శివమహిమ్నుస్తవము, గణేశమహిమస్తుతి ²⁴ అను గ్రంథములు ముద్రితములు. మాణిక్యసీణ, గుండక్షిణ, మాతృపూజ మున్నగునవి ఇంకను నముద్రితములు. వీరి కవిత్వము ధారాళమై లలితమై యున్నదని ప్రత్యేకముగ నివేదింప బనిలేదు. ఇందు ప్రకటించిన ఆంధ్రమహిమ్నుము వలననే పాఠకు లిద్దాని నెరుగగలరు. వీరు కొంతకాలము దేవిడి సంస్థాన పండితులుగా నుండిరట ! వీరి విద్యార్థులలోను కవులున్నారు. వీరి తండ్రి భీమశంకర కవిగారు, తల్లి వెంకట రత్నమ్మగారు, సుప్రసిద్ధులైన శ్రీ వడ్డాది సుబ్బారాయ కవిగారును, వీరి తండ్రిగారును

(23) మా యొద్దనున్న శ్రతి ఖిల మైనందున నివేదింపగా కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్కార్య నిర్వాహకులు, వ్యాకరణ శిరోమణి, శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్య శాస్త్రిగారు ప్రాత్ర ప్రతి నన్నేషించి ఆంధ్ర మహిమ్నుము మొదటి పదుమూడు పద్యముల వ్రాసి పంపించినారు.

(24) శివమహిమ్నుస్తుతికర్త యగు పుష్పదంతుడే యీ గణేశమహిమ్నుస్తుతిని రచించెననియును దానిని తా మనుపదించిరనియును శ్రీ కవిగారు దెల్పగా నద్దాని విధూతి ర-ం లో బ్రకటించితిమి. చూల సంస్కృతము చూడనందున దాని గూర్చి వివరణము జేయజాలనైతిని.

తాతా ననకోదరులు. అనగా వీరి వంశమునందు పరంపరగా కు
పండితులు వెలయుచున్నారు.

మల్లాణస్తవము

ఈ మల్లాణకవి పుష్పదంతునివలె మిక్కిలి స్వాచీనుడై యుండ
వలెను. పురాణాదులలో సీతని నామము లేదు కాని సంస్కృతాంధ్ర
కర్ణాటక శివకావ్యములలో పలుమూరులు పేర్కొనబడినాడు. బిల్వాణ
చరిత్ర మొకటి సంస్కృతమున నున్నది. దీని నేకవి యెపుడు రచిం
చెనో తెలియదు. పదుమూడవ శతాబ్దమున నిది సంగ్రహింపబడి
యుండును. అందొకచో

బిల్వాణో మల్లాణశ్చేతి, ద్వావేతౌ సుసౌ కపి

తయోస్తు బిల్వాణోనామ కవిరా ట్కథ్యతే బుద్ధైః. గ

గీ. అనిన మల్లాణ బిల్వాణు లనఁగఁ గవులు, సుసు లిరువు రలంకారసహితులందు
బిల్వాణుం డనువాఁడు గంభీరు డధిక, తముఁడు కవిరాజసంగ స్తోత్రములు వడఁ

— చిత్రకవి సింగరార్యుడు ౧-౩౮.

ఇట్లు మల్లాణ బిల్వాణులు సమకాలికులుగా జెప్పబడినారు.
కాని ఇది సమంజసముగాలేదు. కాశ్మీరదేశజలగు డల్వాణ, కల్వాణ,
బిల్వాణ కవులు వేరు వేరు కాలములలో నున్నట్లే చారిత్రకులు భావించు
చున్నారు. పాల్కురికి సోమనాథుని నాటికి (క్రీ. 1280) మల్లాణు
డొక్కడే ప్రసిద్ధుడు. బిల్వాణుడు పేర్కొనబడలేదు.

“తనరు సద్భక్తి గాంతాకచప్రచయ, యనుచు నుచ్చుట్టడై హరుమనంబలరఁ
బ్రస్తుతాలంకార బంధుర మధుర, విస్తారమతి మల్వాణస్తోత్ర మనఁగ
నప్పుడ ముష్పదియారు శ్లోకముల, నెప్పినంతట మెచ్చి శివుడు మల్వాణుని”

— పండితారాధ్యచరిత్ర - పురాతన ప్రకరణము.

సోమనాథునికి సమకాలికుడగు విశ్వారాధ్యుడును మల్లాణ
స్తవము ౩౯ వ శ్లోకమునకు వ్యాఖ్యను వ్రాయు సందర్భమున
“యద్యపి కాంతాకచేత్యాది షట్ త్రింశద్ వృత్తం స్తోత్రమిదం మల్వా
ణేనాభాణీతి పాల్కురికిసోమేశ్వరేణ భణితం, తథాప్యపరితన వృత్త
త్రయం బహుపుస్తకసమ్మతత్వా ద్వ్యాఖ్యాతం”.

(మల్లాణునిచే కాంతాకచము మున్నగు ముప్పదియారు వృత్తములు గల స్తవము రచితమైన దని పాల్కురికి సోమనాథుడు చెప్పినాడు. ఐనను ననేకపుస్తకములలోని పాఠమునుబట్టి ఈ యధికపాఠము లగు తక్కిన మూడింటికిని వ్యాఖ్య యొనర్చితిని.)

శ్రీనాథమహాకవి తన భీమఖండమున మల్లాణుని దలంచినాడు.

“మాఘభారవి బిల్వణ మల్లాణులకు
భట్టి చిత్తవకవి దండిపండితులకుఁ
గీలు కొలుపుదు నొనలిపై కేలుదోయి.”

సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రము నుండియే మల్లాణుని కథను గ్రహించి 16 వ శతాబ్దమున నున్న పెదపాటి ఎఱ్ఱనార్యుడు మల్లాణచరిత్ర మను ప్రబంధమును విరచించినాడు. 25 బిల్వాణీయము వలె నిదియు శృంగారగ్రంథము. ఇది రసికులకు దప్ప చరిత్ర పరిశోధకుల కుపకరించునదికాదు. మల్లాణుని గూర్చి పరిశీలన మింకయు ఆవశ్యకమే కాని ఈతడును శివభక్తులలో ప్రాచీనుడును ప్రసిద్ధుడును నై యున్నాడని చెప్పవచ్చును.

ఈ మల్లాణునికథ నీ గ్రంథమున ౬౩ వ పుటలో గాంచనగును. మల్లాణి (పుష్పగంధి) యను వేశ్యను మోహించి పితౌర్జితము నెల్ల వ్యయపరచుకొని దరిమిట్టై మరల వేశ్యాబోధవలన శివభక్తుడై ౩౬ శ్లోకములతో తలయముగ స్తుతించి శివానుగ్రహమునకు బాత్రుడయ్యెననియును, అదియే మల్లాణ స్తవముగ ప్రశస్తి కెక్కెననియును ఐతిహ్యము కలదు. ఈ కథ బిల్వమంగళుని చరిత్రను బోలియున్నది. ఆతడు శ్రీకృష్ణకర్ణామృత మను గ్రంథమును రచించి యందలి ప్రథమ శ్లోకమున తన ప్రియురాలి పేరు (చింతామణి రక్షయతు) నుల్లేఖించి యున్నాడు. ఈ మల్లాణుడును తన ప్రేయసి (పుష్పగంధి) నామము వచ్చునట్లు “కాంతాకచప్రచయపుష్పసుగంధిగంధ” అని యారంభించినాడు.

మహిమ్నము తరువాత నెక్కువ ప్రచారములో నున్నది మల్లాణ స్తవమే. కన్నడ దేశమున మరియు విశేషముగ వ్యాప్తమై

(25) ఈ మల్లాణచరిత్రను, శ్రీ మతం సిద్ధివరయ్యగారి ద్వారా తమ కందిన మల్లాణస్తోత్ర మూలశ్లోకముల వాగ్దేవతని శ్రీసురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారి వాగ్దేవతని.

యున్నది. ఇది శబ్దాలంకార భూయిష్టము. భక్తి భావవిలసిత్వము ప్రత్యేకముగ కాముకులకు సైతము శివభక్తి పుట్టునట్లుగ శృంగార విలాసములు కైలాసాదులలో సులభములని వర్ణించబడినవి. వీని తాత్పర్యము విముక్తియే కాని వేరుకాదు. ఆకర్షణముగ చక్కని వృత్తములతో విరచితమైనది కావున కంఠపాఠ మొనర్చుటకు నెంతేని తగియున్నది. మైసూరు ప్రతి యొక్క పాఠము ననుసరించియే శ్లోకములెల్ల ముద్రింపబడినవి.

అంధీకరణము:—దీని కొన్ని పద్యములకును ప్రాచీనాంధీకపుల యనువాదములు గన్పట్టు చున్నవి. “కీర్తిడాప్రపంచనిరతా శ్చిశవః” అను ౧౭ వ శ్లోకమును ఈ క్రింది మహాకవి ఎట్లనుకరించినో గమనింపవగును.

కా. ఆడం బోయినచోట బాబరు వినోదార్థంబు పాపాణముల్
గుడంబెట్టి శివాలయంబనుచు పేర్కొన్నంతటం జేసి వా
రాడం బోయి నురాంగ నాకలితదివ్యా రామచంద్రోపల
క్రిడాశైలవిహారలెదురు మిమం గీర్తింప సర్వేశ్వరా!

—యథావాక్కుల అన్నమయ్య. స. ౧.

శ్రీ దేవులపల్లి సుబ్బరాయ కవిగారు:—మల్లాణ స్తవమునకు వీరి పద్యానువాద మొక్కటియే లభించినది. ఐనను సమర్థముగా నున్నది. కవిత్వము లలితము, ధారాళమునై వీరిసంస్కృతాంధీభాషాపటిమకు సాక్ష్యముగానున్నది. వీరు పూర్వము శ్రీపితాపురాస్థాన కవులై యాంధ్ర భాషలు శ్రీ శ్రీ సూర్యరాయమహారాజేంద్రులవారి విద్యాగురువులై శతావధానులై ప్రఖ్యాతి గాంచినారు. సంస్కృతమున శ్రీరామ పంచాశతి, రామస్తవము, రామవంశముక్తావళి (౧౦ సర్గల కావ్యం) అను గ్రంథములును; ఆంధ్రమున మండేశ్వరశతకము, మత్తేభశార్దూలము, మల్లాణ స్తవము, కుమారశతకము, మహేంద్రవిజయము (౬ ఆశ్వాసములు) రామరాయ విలాసము, అను గ్రంథములను విరచించినారు. 1, 2 తప్పక దక్కిన వన్నియు ముద్రితములు. పితాపురమునకు చేరువనున్న చంద్రమపాలెం వీరి నివాసము. తెలంగాణులు, కాండిన్యనగోత్రులు, శ్రీవేంకటకృష్ణశాస్త్రి వేంకమాంబలకు పుత్రులు. శాస్త్రిగారనియును వీరికి వ్యవహారముండెను. వీరు 1853-1911 లో

నుండిరి. కాకినాడ ప్రితి ననుసరించి వీరి యనువాదము సక్రమముగానే యున్నది. (కాని నేను మైనూరు ప్రతి నువయోగించుటవలన కొన్ని శబ్దములలో భిన్నత పొనగినది. ౨౬వ శ్లోకపాఠము అతిభిన్నముగా నుండుటవలనను, ౩౪, ౩౭, ౩౮ శ్లోకములు సుబ్బరాయకవిగారు చూచి యుండనందువలనను ఈనాల్గింటికి నేను పద్యముల వ్రాసితిని.)

మ ల య రా జ స్త వ ము

మలయరాజ స్తవమును రచించిన బాలకవీశ్వరుడు మలయరాజే! ఈతని కథ యంతయు మార్కండేయుని బోలియున్నది. ఇద్దరి పేరు లున్న 'మ' కారముతో నారంభమగుచున్నవి. ఇద్దరును పదునారేండ్లుగా నిర్ణయమైన తమ యాయుష్యమును తపోమహిమచే నభివృద్ధి గానించుకొనిరి. మార్కండేయుడు పురాణప్రసిద్ధుడైనట్లు మలయరాజు కాలేదు. ఇదియే యిరువుర కుండెడు తారతమ్యము.

"మేరువుకు దక్షిణముననున్న మలయవతి పట్టణమును దేవరాజు పాలించుచుండెను. ఆయన భార్య శచీదేవి. సంతానము లేనందున రాజ్యము మంత్రీ కప్పగించి దీర్ఘముగ తపమొనర్చిరి. అందుకు శివుడు ప్రసన్నుడై ఋషివ్రత వత్సరాయుష్యముగల సుపుత్రు ననుగ్రహించెను. అట్లే వారి పుత్రుడు బాల్యమునుండియు గుణగణములతో వన్నెకెక్కును ౧౬ వత్సరముల ప్రాయము వరకు ప్రాథవిద్యాభ్యాసమును సంఘటిల్లెను. ఇంకొక్క దినము వరకు మాత్రమే తన కాయుష్యమున్నదని తలిదండ్రులవలన నెరింగి దుఃఖింపక మహాశివభక్తిసంపన్నుడై "యో న ధియా మధిగమ్యః" మొదలుగా ౭౨ శ్లోకములు గల శివ స్తవమును గావించి శివానుగ్రహము వలన మృత్యువును జయించి మాతాపితరులను కృతార్థుల గావించెను" అని మల్లాదిని గూర్చి పూర్వగాథ కలదు.

ఈతడును మిక్కిలి ప్రాచీనుడు కానగును. ఈకవినిగూర్చిన చారిత్రక సాధనములు కానరావు. ఈమలయరాజ స్తవమును పాల్కురికి కవి పేర్కొన్నాడు. విశ్వారాధ్యుడు వ్యాఖ్యానమునే కావించెను. ఆంధ్రదేశమున దీనికి ప్రచార మేలతో తక్కువగానున్నది. మలయ సర్వతము కర్ణాటకమందలిది కావున నీతడును కర్ణాటకుడు గావచ్చును.

కావుననే ఈ స్తవ మాదేశమున బాగుగ ప్రచారము నందినది. కాని శివకవులలో నీతడు ప్రసిద్ధుడు కావచ్చును. అట్లు కానిదే శివపంచ స్తవములలో నీ బాలకవిరచితమగు సరళమైన మలయరాజ స్తవము చేరియుండదు. ఈతడు బాలకుడే యైనను శివాగమశాస్త్రజ్ఞానపరిపూర్ణుడనియును, మరణభీతినంత పుణ్య మిక్కిలి కరుణముగ ఆ ర్థితో విలపించెననియును ఈ స్తవమును బట్టియే భావింపవచ్చును. పంచ స్తవములలో నిది మిక్కిలి సాత్త్విక స్తవము. భక్తిస్తోత్రమని కవియే (భక్త్యా భక్తిస్తోత్రం. 23) యుగ్గడించినాడు. ఇందలి శ్లోకములు చిన్నవియే యైనను సంఖ్యాదృష్టితో నన్నిటికంటె పెద్దది. ఈ స్తవమందలి ఒకటి రెండు (౧, ౧) శ్లోకములలో మహిమ్నస్తవానుకరణము చాలకొలదిగా భావమగుచున్నది. సమగ్రముగ స్వతంత్రభావము కలదై యున్నది. ఇందు శబ్దార్థాలంకారములు దెచ్చుటకు కవి ప్రయత్నింపలేదు. హృదయ పూర్వకముగ వెలువడెడు కరుణభక్తిభావములే ప్రదర్శితము లైనవి. ఈ కవిని గూర్చి విశేషపరిశ్రమ మవసరమైయున్నది.

అంధీకరణము:—దీనిని కూడా మన కవులు శతకకారులు అనుకరించియున్నారనవచ్చును. 'కులిశం కుసుమతి' యను ౧౯ వ శ్లోకమును మహాకవి ధూర్జటి తన కాళహస్తీశ్వరశతకమున "పవి పుష్పం బగు" అను పద్యముగా మార్చినాడు. దీని నీ గ్రంథము ౧౧౬ పుటలో గాంచనగును. "అంభోధిః స్థలతాం" అను భర్తృహరి శ్లోకమందలి భావమును ఏకచ్ఛాయగా గన్పట్టుచున్నది. ఇంకను అన్వేషించుచో ననేకములుగ ననుకరణములు లభింపవచ్చును. దీనికి ప్రాచీనకవులెవరును సమగ్రానువాదము గావించినట్లు తెలియదు. ఇందుకు కారణము దీనికి కన్నడ దేశమున బ్రచార ముండుటయే. దీనిని గమనించి శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు గతవత్సరమున నీ గ్రంథముద్రణము దలపెట్టిన తరువాతి నలక్షణమైన యాంధ్రపద్యానువాదమును విరచించి యాకారంతను దీర్చిరి.

శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు:—వీరి పూర్వులు గోదావరి మండలమందలి యమలాపురము తాలూకాలోని గంగలకు ర్తియగ్రహారమున నివసించిరి. మాతామహునింట నమలాపురమున ఖర సం॥ భాద్ర॥

బ|| 2 గురువానరమందు (24-9-1891) వీరి జన్మమైనది. తలిదండ్రులు, లింగయ్య పట్టెమ్మలు, వీరశైవులు, నందిగోత్రీజులు. 1907 లో నాంగ్ల ప్రవేశ పరీక్షయందు తీర్చులై రెవిన్యూ (తహశీల్దార్) శాఖలో సుద్యోగులైరి. బాల్యమున శ్రీపురాణవండ మల్లయశాస్త్రిగారు, శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు, వీరి కాంధీభాషాబోధకులు. తరువాత స్వయంకృషివలన ఆంధ్రాంగ్లసంస్కృతభాషలందు విశేష పాండిత్యము గడించి రెండు పుష్కరముల నుండియును వీరు చేయుచున్న సారస్వత సేవయు, స్వమత సేవయు ఆంధ్రదేశమున సుపరిచితములు. విధివిరామము లేని యుద్యోగమును కేవల ధర్మముగ బాలించు చూడియును ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచికలు, భారతి, కృష్ణా పత్రిక, సమదర్శిని, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక, విభూతి, రెడ్డిరాణి మున్నగు పత్రికలలో విపులమైన యనేక వ్యాసములను ప్రకటించినారు. రఘువంశకథనము (విశ్వవిద్యాలయ పత్తము) కుమార సంభవము (అముదితము) వేమన, శృంగార శ్రీనాథ విమర్శము, (రెడ్డిసంచికలో ము.) చాటూక్తి ముక్తావళి, పాల్కురికి సోమనాథకవిచరిత్ర²⁶ మున్నగు గ్రంథములను విరచించినారు. శ్రీనాథకవియెడ వీరి కభిమానము మెండు. కావుననే వీరి యాంధ్ర గద్యపద్యములు లలితములై భాషాపరిశుద్ధి గలిగి వెలయుచుండును. ఆంధ్రదేశపు వీరశైవులలో వీరిని బోలిన యాంధ్రభాషావేత్తలు ప్రస్తుతకాలమున మరొకరులేరు. వీరి పరిష్కృతములైన యనేకగ్రంథములును, లిఖితములైన యనేక వ్యాసములును ముద్రాణము నందవలసి యున్నవి.

మలయరాజస్తవ శ్లోకములు చిన్నవి యైనను వీరు వృత్తములలో రచించినారు కావున నీ శివపంచస్తవానువాదములలో వీరి పద్యానువాదము పెద్దది. మలయరాజీయమున కిది తాత్పర్యానువాద మన వచ్చును.

శ్రీ తమ్మయ్యగారు ప్రస్తుతము కాకినాడ జిల్లాకలెక్టరాఫీసులో ప్రధానగణకులు (Head Accountant) గా నున్నారు. శివనిష్ఠాగరి

(26) ఈ యుక్త్యుత్తమమైన గ్రంథము మా గ్రంథమాలలో శిఖ్రముగ బ్రచురింపబడును.

ష్టులు, నిరాడంబరులు, వీరి కైదుగురు పుత్రులును ఇరువురు పుత్రులును గలరు. దాహితులును గలిగియున్నారు. వీరి కుటుంబమెల్ల విద్యానదాచారోన్నతము. అతిథినత్కార పరీతము.

అ నా మ య స్త వ ము

సంస్కృతవాఙ్మయమున ప్రసిద్ధుడైన దండి కవీంద్రు యనామయ స్తవమును విరచించినాడు. తనకు సంభవించిన కుష్టవ్యాధి విషిధోపాయముల వలన నివారణము కానందున “తృష్ణాశంతే” యను శ్లోకముతో నాగంభ మొనర్చి మిక్కిలి భక్తితో చక్కనైన శివస్తవము నల్లి పఠించినాడట! అంత శివానుగ్రహము వలన ఈ ఆమయము (వ్యాధి) నశించి యారోగ్యము లభించినది కావున ని యనామయ స్తవ మని పేరెన్నిక గనెను. ‘దండినః పదలాలిత్య’ మ్మను మాట లోకవిదితము. ఈ మహాకవి క్రీ. శ. 640-645 లో నుండెను. కావ్యాదర్శము, దశకుమారచరితము, ఛందోవిచితి యను గ్రంథములను విరచించెను.²⁷

“భారతవాయవ్య ప్రాంతములలో నానందపురమున నొక బ్రాహ్మణ కుటుంబముండెను. వారు అలకాపురమునకు తరలివచ్చిరి. అచ్చోట నారాయణస్వామికి దామోదరుడును, వానికి మనోరథుడును, ఆతనికి వీరదత్తుడును పుట్టిరి. వీరదత్తుడు గౌరిని వివాహమాడ దండికవి యుద్భవించెను. ఈతని బాల్యముననే మాతాపితరులు కాలవశమునందీ తరువాత సీతడు దేశాటనము గావించి సాహిత్యాదిశాస్త్రముల యందును, స్థావర్యకళయందును పాండిత్యము సంపాదించి గ్రంథముల రచించి ప్రఖ్యాతు డయ్యెను.” అను శథ ‘కథాసార’మును గ్రంథమున గలదు.

ఈ యనామయ స్తవమును దండి యే కాలమున రచించెనో తెలియ జాలము. సంస్కృతపండితులకు కొందర ఋ స్తవమున్నటులే పరిచయము లేదు. శైవలోకమున మాత్రము విఖ్యాతమే. ఇందలి శ్లోకములు కొంతవరకు మహిమ్నమునకు అనుకరణములై నను మిక్కిలి

ప్రాధముగా నున్నవి. రమ్యమైన రచన గలవి కావున నివి కంఠస్థమొనర్చుట సులభము. సంఖ్య తక్కువగా 32 మాత్రముండుటయు నిందుకు సహాయము. పాలకురికి సోమనాథుడు దీనిని స్మరించినాడు. విశ్వారాధ్యుడును దేవయమంత్రీయును ఈ స్తవమును వ్యాఖ్యానించిరి.

ఆంధ్రీకరణములు:— అనామయ స్తవమందలి “యోగీ భోగీ” యను 30 వ శ్లోకమునకు యథావాక్కుల వారి యనువాదము కనుపడుచున్నది.

మ. సకలాభీశ్వరపట్టభద్రుడవు భిక్షాగామి, పత్యంతశాం
తకశాత్ముండవు రాద్రీమూర్తి, పతిసౌందర్యాంబికాసంగమా
ధికలోలండవు దివ్యయోగివి మదిం దెల్లంబుగా నెట్టివా
రికిఁ దా శక్యమె నీ నిజంబెఱిగి వర్ణింపంగ సర్వేశ్వరా!

అన్వేషించుచో నింకను ప్రాచీనానువాదపద్యములు దొరకవచ్చును. దీనికి సక్రమమైన పద్యానువాదమును మొట్టమొదట రచించిన వారుగా శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయకవిగారే మనకు పరిచితులు.

శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయకవిగారు:—వీరు గోదావరీ (భారద్వాజ)తీరమందలి వింజరముగ్రామమున పల్లనురాజమంత్రి రామాంబాదంపతులకు రక్తాక్షి (1864) వత్సర ఆషా. బ. ౪ గురువాసరమునందు జన్మించిరి. ఆరువేలనియోగులు. ఆపస్తంబసూత్రీ కాండిన్యనగోత్రులు, వీరు తమతండ్రిగారి యొద్దనే విద్యాభ్యాసము గావించిరి. తరువాత తమ విపులమైన సరిశ్రమలనను, మేధాబలమువలనను విశేషపాండిత్యము బడసి ప్రభుత్వపాఠశాలలోను, శ్రీ పితాపురమహారాజావారి కాలేజీలోను అధ్యాపకులై యనేకశిష్యులుగలిగి ప్రఖ్యాతులై యున్నారు. వీరి ఖండేశరాజచరిత్రము, సీమరాణి, వినాయకవిలాసము, సుభద్రా పరిణయము, సుసీతీచంపూ, కావ్యపరిశిష్టము, ప్రబంధనిబంధనము, శివానందలహరి, మహిమ్నము, అనామయము, ప్రతాపరుద్రీయము, వ్యాకరణరాజము మున్నగు శతకములు, నాటకములు, నవలలు మొత్తము డెబ్బదియొక్క పుస్తకములు విరచించినారు. అనేకములు విద్యాలయములలో పఠనీయములు కూడను. వీరు స్వచరిత్రనుగూడ

మిక్కిలి చక్కగా వ్రాసి ప్రచురించినారు. 28 ఈ పండితులు 19
మార్చి 13 వ తేదీని ఉదయము కాల్యములదీర్చి మాట్లాడుచు
యాకస్మికముగా ననాయానముగ పరశివపదము నందిరి.

వీరికవిత్వము గూర్చి వేరుగా వ్రాయనక్కరలేదు. ఇందు 22
పుటలో ముద్రితమైన వీరి యాంధ్రానామయ స్తవమువలన వీరి సాహ
స్యము వెల్లడి కాగలదు. కొన్ని శ్లోకముల యనువాదము సంక్షి
ప్తముగా నున్నది. ప్రాచీనప్రతి ననుసరించి పాఠ భేదము లుండుటవలన
కొన్నిచోట్ల ననువాద విషయమున పాఠాంతరములు ఆవశ్యకము
తోచినది. ఈ కారణములవలన మరొక వద్యానువాదమును వ్రాయ
నగు నను తలంపొకటి కలిగెను.

నా యనువాదము:—దండి మహాకవికి శారీరక వ్యాధి కల్గినదో
లేదో కాని నాకుమాత్రా మకస్మాత్తుగ నీ సంవత్సరాషాఢ శుక్ల
గురువానరమున నొక గొప్ప మనోవ్యాధి సంభవించెను. నిరుపాయ
ముగ నుండెను. ఆపుడపుడు కొన్ని చిల్లర పద్యముల నల్లి తినిగా
ఇంతకాలము దనుక శివునిగూర్చి యొక శతకమైనను వ్రాయనైతిని
ఈ సందర్భముననే శివపంచస్తవికి ఆంధ్రమున సర్థతాత్పర్య విశేష
శములు వ్రాసి ముగించుట తటస్థించినది. ఇట్టి పరిస్థితిలో నీ యన
మయ స్తవమును పారాయణము జేయుచుండ దీని కాంధ్రపద్యా
నవాదమునుగూడ విరచించి శివార్చితమునీయు తలంపుగలిగి ఆపాశ
శు|| ౧౫ పూర్ణిమ స్థిరవారమున బూర్తిగావించితిని. దండికవి యీ
ప్రాయమును సరిగ బ్రకటించుటకు మాత్రమే నా యాంధ్రపద్యా
నవాదమున ప్రయత్నించితిని. ౧౨ వ పద్యమున ‘సింధూ’ శబ్దమును
౨౩ వ పద్యమున “చెయిసిక” అను రూపమును నిరంకుశముగ ప్రయ
క్తములై నవి. నా కవితయందలి బాగోగులనుగూర్చి పాఠకులే స్వయం
ముగ నాలోచింప దగుదురు. ౧౯౦ పుటలో స్తవాదినిగల పద్యము
వలనను, గ్రంథాంతమందలి గద్యమువలనను దెలిసికొనువారికి ప్రత్యే
కముగ విశేషములు నివేదింపవలసి యుండదు.

(28) వీరి యనామయ స్తవమును, సంక్షిప్తచరిత్రను, వీరి సోదరులగు శ్రీ
శ్యాం. వేంకటరామయ్యగారును; స్వచరిత్రగ్రంథమును కాకినాడ పితాపురకాశ
ప్రొద్ధానములు శ్రీ. ఈ పుస్తకమున వేంకటాచార్యులుగారును పంపించినారు.

హ లా యు ధ స్త వ ము

ఈ హలాయుధుడును సంస్కృత సాహిత్యమున ప్రసిద్ధుడు. అభిధానరత్నమాల, కవిరహస్యము, మృతసంజీవిని మున్నగు నుత్తమ గ్రంథములను విరచించెను. ఈతని జన్మభూమి వంగదేశమందలి దక్షిణరాధ్ మండలములోని నవగ్రామము. ఆధునికవిభాగము ననుసరించి యిది హుగ్లీజిల్లా ఖుర్షుత్ పరగణాలో జేరినది. కొంత కాలము గడిచినట్లైతడు వంగదేశమును వదిలి దక్షిణదేశమందలి (నిజాంపేట్) మాన్యఫేటము (మల్ ఫేడు)ను అప్పుడు పరిపాలించు చున్న రాష్ట్రకూట కృష్ణరాజు నాస్థానము నాశ్రయించి సన్మానము నందినాడు. ఈ హలాయుధ స్తోత్రముయొక్క ౬౮ శ్లోకమందలి “నవగ్రామ వినిర్గతః” అను విశేషణమువలన నిట్టి యభిప్రాయమే వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ స్తోత్రకర్తయగు హలాయుధుడే పై గ్రంథములకును కర్త యనుటకు స్పష్టమైన కారణములు లేకపోలేదు. తన కవిరహస్యాంశమున—

ఇతి నమాస్త మవాస్తగుణోదయం, కవిరహస్య మిదం రసికప్రీయం
నదభిధాననిధాన హలాయుధ, ద్విజవరస్య కృతి స్సుకృతాత్మనః.

అని తనకు “నదభిధాననిధాను”డనుటవలన అభిధానరత్నమాల యను హలాయుధకోశగ్రంథము సీతడే వ్రాసెనని స్పష్టమగుచున్నది. అభిధానరత్నమాలలో విష్ణునామములను జెప్పినపుడు “శంభు” అను పర్యాయపదమును జేర్చినాడు. ఆ గ్రంథము లన్నిటి మొదటను శివస్తుతి గనుపడుచున్నది. ఇది ఈతని శైవత్వమునకు ద్యోతకము. ఇతడు వీరశైవు డనియే పాలురికిసోమనాథాది వీరశైవులు పేర్కొనిరి. ఈ స్తవముయొక్క ౬౮వ శ్లోకమున గల “ద్విజ, హలాయుధ శబ్దములు కవిరహస్యపు పై శ్లోకమునను గన్పట్టుచున్నవి. కావున సీ స్తవమునకును గ్రంథములకును కర్త ఒకడేయని నేను భావించుచున్నాను. వీరిరువురు భిన్నులు కావచ్చునని వెనుక నూహించినది (వీరశైవమహాత్ములు, పుట ౧౬౨) సరియైనది కాదని తేలినది.

రాష్ట్రకూట కృష్ణరాజు క్రీ. శ. 760-80 లో మాన్యఫేటమును పరిపాలించెను. కావున మన హలాయుధుడును ఈ యెనిమిదవ శతా

బ్రమున నున్నటులే భావింపనగును. ఈరాజు మూడవ కృష్ణరా
కావున 989-962 సంవత్సరప్రాంతమున హలాయుధు డుండె
కొందరు పరిశోధకు లూహించిరి. ఇదియే సర్వసామాన్యముగ చూ
మణి యగుచుండెను. కాని ఈ నిర్ణయమునకు కారణము గనుపించు
ఈతడు ప్రథమకృష్ణరాజాశ్రితుడనియే ఇటీవలి చర్చవలన దేలినది.

శివుడు జంగమవేషమునవచ్చి శిరియాళుని భక్తిని పరీక్షిం
నపుడు మాంస మారగించెనను కథ శైవగ్రంథములలో నున్నది. ఇ
ఇంచుమించు హలాయుధునికి సమకాలమున ఘటించినట్లుగా నున్నది.
“వీరశైవుడగు శిరియాళు డిట్టి యభివ్యక్తిమును వండుటయు, శివు
భక్తింతుటయు” అను దురాచారమును కేవల వీరశైవప్రవృత్తిని
గరిష్ఠుడగు హలాయుధుడు విని ఇట్టివారిని బహిష్కరించితి నని చా
నట! అంత శివు డీతని వీరభక్తిని పరీక్షించి అపూర్వమైన యీ హ
యుధ స్తవమునకు మెచ్చి యతనికి సవగ్రామసర్వప్రజలతో గూ
కైలాసము ననుగ్రహించినట్లు కవిచరిత్రవలన దేటవడుచున్నది.
(ఈ గ్రంథము ౧౯౨. పుట) ఈ శిరియాళుని కథను అపుడు క్రొత్తగా
వినుటయు దానిని చర్చించి హలాయుధుడు బహిష్కరించుటయు
పరస్పరముగ సమీపమైన ఘటనలే కావచ్చును. దక్షిణభారత సామ్రా
జ్యము నేలిన పల్లవవంశరాజుల యొద్ద నీ శిరియాళుడు సేనాపతిగా
కీ. శ. 630 వ సంవత్సరమున నుండెననియును, ఈతని కథను వెళ్ళు
తమిళకవులు వర్ణించిననియును గోచరించుచున్నది.³⁰ ఆకాలమున నీ
యాళుని చరిత్ర ప్రసిద్ధమై దక్షిణదేశము నుండి వంగదేశము దను
ప్రచారము నందుటకు కొంతకాలము పట్టియుండును. దీనివలన కూ
హలాయుధుడు 8వ శతాబ్దమున (శిరియాళుని సమీపకాలమున
నున్నవాడని భావించుచో ప్రత్యవాయము లేదు.

మహిమ్ను స్తవము శిలాశాసనముగా బెక్కబడిన ఓంకారక్షేత్ర
అమలేశ్వరమందిరముననే ఈ హలాయుధ స్తవము కీ. శ. 1063

29. भारतवर्ष मध्ययुगीन चरित्रकोश (पं. सिद्धेश्वरशास्त्री) చూడుడు
30. తెంగుకూడ శ్రీ దొడ్డ వీరప్పగారి శిరియాళ-చరిత్ర (కన్నడ)ము చూడుడు

శిలపై లిఖితమై యున్నది. అంతకు పూర్వమే ప్రచారము నందియుండుటనుబట్టియే ఇట్టి గౌరవము మహిమ్ముముతోబాటు హలాయుధస్తవమునకును గలిగియుండును. ఇదియు హలాయుధుడు ఎనిమిదవ శతాబ్దము వాడనటకే సాధనము. ఈ శిలాశాసనసాతమును పరిశీలించి విద్యావాచస్పతి శ్రీ పి. పి. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి ఎం. ఎ. గారు (Epigraphia Indica (Vol. XXV - Part IV. October, 1939) లో ప్రకటించినారు. ³¹ ఈ శిలాశాసన ప్రతిబింబమును ప్రకటింపనెంచి ప్రయత్నించితిని కాని సాధ్యపడదయ్యెను. ఐనను ఈ శాసనసాతము ననుసరించియే హలాయుధస్తవము నీ గ్రంథమున ప్రకటించినాడను. ఈ శాసనమునుగూర్చి శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారును, శ్రీ ఎ. పి. చక్రవర్తిగారును, హలాయుధుడు పదివశతాబ్దమువాడు కావచ్చునని యును, ఈ స్తవకర్త, ఆ యభిధానమాలాకర్తలు, ఒకరు కారేమో యనియును; కొంత సందేహాన్వదముగ వ్రాసినారు. కాని ఇది యంత సమంజసముగాలేదని పై నుదహరించిన కారణములవలన దేలుచున్నది. వైష్ణవసర్వస్వాదులను రచించిన హలాయుధుడు 1178 వ సంవత్సరము నను, శ్రాద్ధకల్పనూత్రికర్తయగు హలాయుధుడు 1150 సంవత్సరము నను, నున్నవారు కావున మన స్తవకర్త యగు కవి హలాయుధుడు పోచీనుడనియే భావింపనగును.

శివపంచస్తవములలో నన్నింటికంటె నీ హలాయుధస్తవము పెద్దది. కావుననే యిది కంఠస్థము చేయుటకు వీలుపడక కొంత తక్కువ ప్రచారము నందినది. కవిత్వము శయ్యాభాషారీతులతో నలంకృతమై భక్తిప్రబోధకమై ప్రాథమిక హలాయుధుని శాస్త్రవిశారదత నుగ్గడించుచున్నది.

ఆంధ్రీకరణము:— హలాయుధస్తవశ్లోకములకు భావానుకరణము అనేక కావ్యశతకములలో గన్పట్టుచేని యాశ్చర్యకరముగాదు. ఉదాహరణార్థము “యేషాం యుష్పత్ప్రతికృతిగృహం” అను ౨౧ వ

(31) శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు ఈ పాత్రమును నా కుచితముగా బంపిరి. ఇందలి యాంగ్లవ్యాసమునకు శ్రీ సన్నిధానము కిద్దరకర్మ బి. పి. గారు ఆంధ్రీనువాదమును వ్రాసి యిచ్చిరి.

శ్రీకమును నాగలూటి శేషారాధ్యుడు తన పర్యతపురాణవృత్తాంతమున నిట్లనువాదించెను.

క. మలహరుగుడి గోమయమున, నలికినమనుజుండు నలుకు నట కస్తూరీ
మలయజపంకము దివిష, జలజాయతలోచనాకుచద్వయమంచున్.

ఈహాలాయుధమునకు సమగ్రమైన యనువాదమును రచించిన వారు శ్రీ శృంగారకవి వేంకటరామయ్యగారు రొక్కరే మనకు పరిచితులు.

శ్రీ శృంగారకవి వేంకటరామయ్యగారు:—వీరు కాకినాడ తాలూకా వింజర గ్రామమునందు శృంగారకవి పల్లమరాజు రామాంబాదంపతులకు 1886 క్షయ. ఆశ్వ. బ. ౧ బుధవారమున జన్మించిరి. పండితవర్ణులైన తండ్రిగారియొద్దనే వీరి విద్యాభ్యాసము జరిగినది. శృంగారకవి సర్వారాయడుగారు వీరి కన్నగారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రభాషావిశారదులు, మాధవ సోమేశ్వర వేణుగోపాల శతకములను, ఆంధ్రవ్యాకరణము, సరకాసురవిజయము, బాలరామాయణము, హాలాయుధ స్తవము, పంచబాణవిజయము, హనుమచ్ఛరీత్ర, కుమారసంభవము అను పెక్కు గ్రంథములను విరచించినారు. ౪౦ వత్సరములు బోర్డుపాఠశాలలో సుపాధ్యాయవృత్తినిగూడ నిర్వహించిరి. విశ్రాంతినిొంది సోమేశ్వరమున నివసించుచుండిరి. ప్రస్తుతము యానాఘున నున్నారు. కఠినమైన హాలాయుధమును మిక్కిలి చక్కగా ననువదించి యున్నారు.

మేము ముద్రించిన గ్రంథక్రమమునుబట్టి శివపంచస్తవములను గూర్చిన చర్చ యథామతి వివృతమైనది.

అ ను బ ం ధ ము

మహాకవి బిల్వణుడు రచించిన బిల్వణస్తవము గూడ నిటీవల ప్రసిద్ధమైనది. ఇది మిక్కిలి చమత్కారజనకముగను, సరస వినోదకరముగను నున్నది. కాకినాడ శివపంచస్తవప్రతిలో నిదియు శేర్పల్లి యుండుటవలనను అనుబంధముగా బ్రకటించితిని. ఆంధ్రదేశమునదప్ప మరి వేరుదేశములలో దీనికి ప్రచారములేదు.

బిల్వణుడు కూడ సంస్కృతసాహిత్యమున గణన కెక్కినవాడు. ఇతడు కాశ్మీరదేశీయుడు. ప్రవరపురమునకు జేరువగా నున్న

కోనముఖ గ్రామ నివాసి. కాశినుండి రామేశ్వరమువర కితడు సంచరించి పలువురు పండితులయెదుట తన సరసమైన కవిత్వమును ప్రదర్శించి కీర్తి గాంచెను. దైవవశమున గుర్జరదేశపు సరసింహరాజు పుత్రికయగు శశిలేఖకు ఇతడు విద్యాబోధకుడుగా నుండి యామెను ప్రేమించి, మిక్కిలి కష్టములపాలై తుడకు³² వివాహమాడెననియును ఒక యైతిహ్య మిటీవల ప్రకటితమైనది. దీనివలన మనదేశమున బిల్వణచరిత్రం (నం) బిల్వణీయము (చిత్రకవి సింగరార్యుడు) మొదలుగాగల శృంగారకావ్యములకు ఇతిహాసబలమున్న దని తేలుచున్నది.

కీ. శ. 1030 ప్రాంతమున కల్యాణమును పాలించిన చాళుక్య త్రైలోక్యమల్లవిక్రమాదిత్యుని యాస్థానమున నీ బిల్వణకవి పండితుడై యారాజును గూర్చి 'విక్రమాంకదేవచరితమ్' అను చక్కని కావ్యమును నిర్మించి ప్రసిద్ధికెక్కెను. కర్ణనుందరీ, సురతపంచాశీ, యను నాటికలను గూడ రచించెను. ఈతడు పాల్కురికి సోమనాథుడు విశ్వారాధ్యుడు మున్నగు వారికంటె ప్రాచీనుడై యైనను 1230 వరకు గూడా నీబిల్వణస్తవము ప్రచారమునకు వచ్చినట్లు గానుపింపదు. పైగా నంతకు పూర్వమే శివపంచస్తవములు ప్రఖ్యాతములై యుండెను.

ఈ స్తవము కవిత్వదృష్టితో జూచినయెడల మిక్కిలి చక్కనిది. వినోదకరముగా నుండును. నమయోచితపద్యముల వలె నున్నది. దీనిప్రతి మాళాక్కటియే లభించినది. ఇంచు అపపాతములు పెక్కున్నట్లు తోచినది. ప్రయత్నించినను రెండవ ప్రతిచిక్కదయ్యె. అందువలన ప్రతిపదార్థమును ప్రకటింపక తాత్పర్యమును మాత్రము వ్రాసితిని.

అంధీకరణము:—ఈ బిల్వణస్తవము గూడ శ్రీనాథునినాటికి మిక్కిలి ప్రచారమునకు వచ్చినట్లు భావింపవచ్చును. “పంచబ్రహ్మ వడంగ బీజ” అను 3వ శ్లోకము సమానశబ్దముగ నిట్లునుకరింపబడినది.

కా. పంచబ్రహ్మ వడంగబీజముఖర ప్రాసాద పంచాక్షరీ
చంచన్మంత్ర పరంపరాపరమనిష్ఠా తత్పరత్వంబునకా

(32) శ్రీవిఠల్ కృత బిల్వణచరిత్ర (మరాఠీ) పు. ౧౬౮

మంచుగొండ యనుంగు పెండ్లికొడుకు మధ్యాహ్న కాలంబు నే
విండు నిర్జరరాజనూనుడు మనోవీధీసదాధ్యాసతి.

శ్రీనాథుని హరవిలాసము.

కాకినాడప్రతిలో శ్రీ వింజమూరి లచ్చారాయ కవిగారి
ఆంధ్రప్రద్యానువాదము ప్రకటితమైనది. దానినే ఇట స్వీకరించితిని.
ఇతరుల యనువాదములును కలవేమో! తెలియదు.

శ్రీవింజమూరి లచ్చారాయ కవిగారు:— ఈ కవి తూర్పుగోదావరి
మండలమందలి సామర్ల కోట వాస్తవ్యులు. తెలంగాణులు, గౌత
మనగోత్రులు, వేంకటరామయ్య లక్ష్మీదేవుల పుత్రులు. వీరు
వాడిన వృత్తమును మరల వాడక అఖిలచ్ఛందోవృత్తములు గల
ధరణిజాపరిణయమును, ద్వాదశవిద్యచ్ఛరిత్రమును రచించిరి. ఇవి
ముద్రితములు. ఆంధ్రీకృత బిహ్వణ స్తవమందలి కవితవలన వీరి పరిష్కృత
మైన సంస్కృతాంధ్రభాషాపాటవము దెలియవచ్చును. వీరి పుట్టు
గిట్టులు 1860, 1927 లలో జరిగినవి.

కృతజ్ఞతః నివేదన

ఒక పాత్రమును ప్రకటించుట కెన్నివిధముల, నెందరనుండి,
యేయే గ్రంథములవలన సాహాయ్యము నందవలసి యుండునో కృత
బుద్ధులకు సువిదితము. దాదాపు రెండు వత్సరములనుండి నే నీ శివ
పంచస్తవికి గావలసిన సామగ్రిని సేకరించుచునే యుంటిని. పలువురు
మిత్రులు చేయూత నొసంగిరి. కవులు తమతమ పద్యముల నిందు
జేర్చుట కంగీకరించిరి. వారి వారి సాహాయ్యముల నా యాస్థలములలో
నూచించి కొంటిని, అందునను శ్రద్ధేయులు శ్రీ బండారు తమ్మయ్య
గారు మిక్కిలి యెక్కువగా బరిశ్రమించి వివిధముఖముల సహాయులైరి.
'విభూతి'లో పంచస్తవములనుగూర్చి వీరు వ్రాసిన వ్యాసమూలముననే
యీ పుస్తకప్రకటన కుద్బోధ గలిగినది. ఇరువది సంవత్సరముల క్రితము
సీరడగుంభ శ్రీమన్నిరంజన శ్రీ సిద్ధలింగ స్వాములవారి సంస్కృత
పాఠశాలలో నేను విద్యాభ్యాస మొనర్చుచున్నతఱి మక్తల్ వాస్త
వ్యులును ధర్మభూషణులును వివిధభాషాభిజ్ఞులును అగు శివశ్రీ సా. బసవ
లింగశాస్త్రిగారి శివపంచస్తవ గ్రంథమును (కన్నడ ప్రతిని) మిక్కిలి

ప్రేమతో నొసగి, తదాదిగ నీ గ్రంథప్రచారమునుగూర్చి హెచ్చరించుచునే యున్నారు. 33 ఈ మహానీయు లందరకు “నా హృదయ పూర్వకమైన కృతజ్ఞతను సమర్పించుచున్నాను” అను నామమాత్రోపచారమును పోకటించుట దప్ప వే అపాయనము లేదు.

నే నీ గ్రంథమునకు అర్థతాత్పర్యవిశేషముల వ్రాయుట యందును; పీఠికారచనమునందునను యథాబుద్ధి యథాసాధ్యము పరిశ్రమించితిని. ఐనను నే ననుకొన్న సంగతులను కూడ సాకల్యముగ జేర్చజాలనైతిని. ఇందుకు కారణములు గలవు. మా సికింద్రాబాదు హైదరాబాదులలో భారతీయుల సర్వవాఙ్మయము గల పెద్ద గ్రంథాలయ మొక్కటియైనను లేదు. పరిశీలనమున కిట్టిది పరమావశ్యకము. నాకు గావలసిన సాధారణగ్రంథసామగ్రి గల మా “శైవభారతీ భవన” గ్రంథములు యుద్ధభీతివలన దూరస్థలమున చేరుటయు బాధాకరముగ నుండెను. విశేషములను సాకల్యముగ నరసిన కొలదియు వ్రాత పెరుగుచునే యుండెను. కాగితముల మహార్లుత దీనికి భయంకరమైనది కదా! శివానుగ్రహమువలన నిది పునర్ముద్రణ మందునేని విజ్ఞులు నూచించు విశేషములు ప్రకటితము కాగలవు. మానవబుద్ధినహజముగ దొరలిన పొరపాటులను మన్నించి పరిష్కరింప నివేదించుచున్నాను.

“సర్వారంభాస్తండులప్రస్థమూలాః” అను న్యాయము ననుసరించి నేటికాలమున గ్రంథప్రకటనమునకు విశేషధనము గావలసి యున్నది. మహోదారచరితులును ధార్మికగుణ పవిత్రులును ఉండవెల్లి (రాయచూరుజిల్లా, అలంపూరుతాలూక) గ్రామనివాసులును అగు శ్రీ శ్రీ దుంపల రామరెడ్డిగారు స్వయంప్రేరితముగ నీ గ్రంథముద్రణ కగు సమస్తద్రవ్యమును కేవల శివధార్మికబుద్ధితో సమర్పించుట యసాధారణమైన విషయము. మొదలూహించినదానికంటె ద్విగుణముగ నీ వ్యయభారమును శ్రీయుతులు వహించి తమ యనుపమమైన

33. ఆంధ్ర గ్రంథాలయ మద్రాళాల పరిశోధకులు, ఉభయభాషా ప్రవీణులు శ్రీ విశ్వనాథ శంకరేశ్వరులుగారు ముద్రణా శోధనమున నుపకరించిరి. మా విద్యాధి మతంసడిపూడి మరయ్యయ్య, మా చి. కొటిలింగయ్యయ్య మాలశ్లోకములను ఆంధ్రప్రద్యములను ఎత్తి వ్రాసినారు.

రెడ్డికులనహజ్దాదార్యమును ప్రకటించిరి. శ్రీమంతులలో కొందఱు శ్రీరామరెడ్డిగారి యాదర్శమార్గము ననుసరించి ఒక్కొక్కగ్గింథమునకు నోడ్పుడుచో నీతి మత ధర్మ సాహిత్యముయొక్క దారిద్ర్య మడుగంటి దేశ సాభాగ్యదేవతను ప్రతిష్ఠించినవారగుదురు. శ్రీ రామరెడ్డి గారి సదాశివుడు సర్వశుభముల ననుగ్రహించుగాక !

శా. శ. ౧౮౬౫ స్వభాను } విధేయుడు,
మార్గశీర్ష బ. ౮ సోమవారము } చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మ.

పీఠికా శ్లో ధన

పుట	పంక్తి	అసాధు	సాధు
ఎ	౯	౧౨	౭
బ	౨౫	స్తుత	స్తుతి
చ	౮	పద్మనాథ	పద్మనాథంక
"	౧౧	ఆకెరియ	ఆకెరియ
"	౧౨	పద్మరసాద్య	పద్మరసార్య
"	౧౬	ప్రసన్నతే	ప్రసన్నతే
"	౧౭	నిరతియ	నిరతిశయ
ఇ	౧	క్రమణ	క్రమణి

శివశంకస్తవి

విషయానుక్రమణిక

మహిమ్నః స్తవము : పుష్పదంత (గంధర్వ) కృతము ౧

,, భక్తరంజని (ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్య విశేషములు)
పండిత చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ,,

ఆంధ్రమహిమ్నము (౧) శ్రీ పన్నాల రామబ్రహ్మశాస్త్రిగారు ౪౮
,, (౨) శ్రీ వడ్డేది సీతారామాంజనేయకవిగారు ౫౫

మల్లీణ స్తవము : మల్లీణకవికృతము ౬౩

,, భక్తరంజని- పండిత చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ,,
ఆంధ్రమల్లీణ స్తవము శ్రీ దేవులపల్లి సుబ్బరాయకవిగారు ౯౯

మలయరాజ స్తవము : మలయరాజకవికృతము ౧౦౬

,, భక్తరంజని- పండిత చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ,,
ఆంధ్రమలయరాజ స్తవము - శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు ౧౪౭

అనామయ స్తవము : దండికవికృతము ౧౫౯

,, భక్తరంజని- పండిత చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ,,
ఆంధ్రానామయ స్తవము- శ్రీ చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ౧౯౦

హలాయుధ స్తవము : హలాయుధకవికృతము ౧౯౬

,, భక్తరంజని- పండిత చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ,,
ఆంధ్రహలాయుధ స్తవము- శ్రీ శృంగారకవి వేంకటరామయ్యగారు ౨౪౯

అనుబంధము

బిల్వీణ స్తవము : బిల్వీణకవిప్రణీతము ౨౬౧

,, ఆంధ్రీతాత్పర్యము, చిదిరెమతము వీరభద్రశర్మగారు ,,
ఆంధ్రీబిల్వీణ స్తవము: శ్రీ వింజమూరి లచ్చారాయకవిగారు ౨౭౨

ఆంధ్రానామయ స్తవము, శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయడుగారు ౨౭౬

వి శే ష ము లు

[ఈ శివపంచస్తవికి వ్రాయబడిన తాత్పర్యవిశేషములలో అటవట కొన్ని యంశములు స్మరణార్హముగ నుండుటవలన నవి ప్రత్యేకముగ నీ క్రింద పేర్కొనబడినవి.]

విషయము.	పుట.	విషయము	పుట.
ఆగమ్యుని సముద్రపానము	౨౪	బాహ్యవేషధారణఫలము	౭౯
అష్టమూర్తులు	౩౫, ౩౮, ౧౧౦	బోయకన్నుచ్చ కథ	౮౧
ఇంద్రత్వాసులకు కారణము	౮౩	భక్తరంజనీ రచనా కారణము	౧
ఇసుక లింగముల ఫలము	౬౫	భక్తివలన భాషాపాండిత్యము	౨౨
ఉపాధి	౨౩౦	భాట్టమతము	౧౫
కాటకోటుని కథ	౩౦	మలయరాజక విచరిత్ర	౧౦౭
కాపాలికవృత్తిము	౧౬౭	మల్లణక విచరిత్రము	౬౪
కర్మవిపాకములు	౨౪౦	మీమాంసకమతవిమర్శ	౯
కామదహన కథ	౩౩, ౧౩౮	ముఖవాద్యము (భంభం)	౭౩
కాలసంహార కథ	౧౩౮	రావణుని గర్వభంగము	౧౯
గంగాధర కథ	౭౧, ౧౭౦	రావణుని శివభక్తి	౧౮
గజచర్మధారణము	౧౬౬	రుద్రాభిషేక జపఫలము	౬౬
చండుని కథ	౩౦	లింగావతార కథ	౧౬
చార్వాకమతవిమర్శ	౭	వ్యాఘ్రచర్మధారణము	౧౬౬
జ్ఞానజ్ఞానములు	౨౩౫	విషపానకథ	౨౧
జంతువుల శివభక్తి	౧౪౪	విష్ణుబ్రహ్మల గర్వభంగము	౧౯
జైనమతము	౧౫	విష్ణుసహస్రకమలపూజ	౨౬
తార్కికమత విమర్శ	౮	శక్తివిశిష్టాద్వైతమతము	౭౨
త్రిపురసంచారము	౨౫	శృకానవాసాది రహస్యము	౩౩, ౨౨౨
త్రివిక్రమ గర్వభంగము	౧౬౨	శివభక్తుల సామర్థ్యము	౧౩౯
దండికవి చరిత్ర	౧౬౦	శివభక్తుల తక్కువసంఖ్య	౨౦౫
దక్షిణగర్వంసము	౨౯	శివుని ఇతర చిహ్నములు	౧౩
దారుకావనలీల	౧౬౬	శివుని ఓంకారస్వరూపము	౩౭
నమస్కారఫలము	౭౦	శివుని ఖట్వాంగధారణము	౧౩
పంచకృత్యములు	౯౩	శివుని జగత్కారణత్వము	౭
పట్టాభిషేకలక్షణము	౨౧౪	శివుని తాండవనృత్యకారణము	౨౩, ౧౭౫
పరిణామవాద సారము	౧౨౮	శివుని ఔద్యత్యము	౧౧౭
పుష్పదంతుని చరిత్ర	౨	శివుని వేషము	౨౧౯
ప్రకృతివాదవిమర్శ	౨౦౬	శివుని సముద్రపూరణము	౨౪
బ్రహ్మకామభంగము	౩౧	శివుని శివప్రత్యక్షత	౨౩౭
బ్రహ్మ శిరశ్చందము	౧౬౭	శివరూపము	౨౩౩
కాణుని శివభక్తి	౧౧౯		

శ్రేణుని కథ	౩౮	సర్వవ్యాపకత్వము	౧౦౯
షడధ్యములు	౨౩౨	సర్వేశ్వరత్వము	౩౫
షడ్విద్యైశ్వర్యములు	౧౨౧	సా కారత త్వము	౩౬
షణ్మతములు	౧౧	సా కార విగ్రహము	౬౩
షణ్మఖావతారము	౨౨	సాంఖ్యమతవిమర్శ	౧౬౪
సగుణోపాసన	౩౨	హలాయుధక విచరిత్ర	౧౯౩
సర్వకర్తృత్వము	౧౬౩	హలాయుధుని మతము	౧౯౯

సంకేతవివృతి

[ఈ గ్రంథమున పలుతావులలో సంక్షిప్తాక్షరము లుపయోగింపబడినవి:

ఈ క్రింది సంపూర్ణనామములతో నవి సూచింపబడినవి.]

అథ.	అధర్వశేదః	మ. క.	మహాభారత కర్ణపర్వ
అ. కి.	అధర్వశిరః	„ వ.	„ మనపర్వ
అదై.	భా. అదైత భావోపనిషత్	„ కా.	„ కాంతిపర్వ
ఉ.	ఉత్తరార్థం	మ. నా.	మహానారాయణోపనిషత్
	ఉత్తరకాండః	మాండు.	మాండుక్యోపనిషత్
ఋ.	ఋగ్వేదః	య.	యజుర్వేదః (శుక్ల)
గో. బ్రా.	గోపథ బ్రాహ్మణం	యో. కి.	యోగ శిఖోపనిషత్
తై. స.	తైత్తిరీయ సంహిత	రామో.	రామోత్తరతాపినీ
	„ ఉపనిషత్	రుద్ర	యజుర్వేద శతరుద్రీయం
దై.	దైవత కాండః	వరాహో.	వరాహోపనిషత్
నా. వ.	నారద పరివ్రాజకోపనిషత్	వాయు.	వాయుపురాణం
ని.	నిరుక్తం	విష్ణు.	విష్ణుపురాణం
పంచబ్ర.	పంచబ్రహ్మోపనిషత్	శ. బ్రా.	శతపథబ్రాహ్మణం
పద్మ. సృ.	పద్మపురాణ సృష్టిఖండః	శివ.	శివపురాణం
పా. అ.	పారమేశ్వరాగమః	„ రుద్ర	„ రుద్రసంహితా
పారా.	పారాయణోపనిషత్	„ విద్యే	„ విద్యేశ్వరసంహితా
పూ.	పూర్వార్థం	„ శత	„ శతరుద్రీయసంహితా
బ్రహ్మ.	బ్రహ్మపురాణం	„ సతీ	„ సతీఖండః
భ. గీ.	భగవద్గీతా	శివ. భ.	శివధర్మసంహితా
భ. జా.	భగ్నజాబాలోపనిషత్	శివో.	శివోపనిషత్
భా. గ.	భాగవతం	సి. కి.	సిద్ధాంతశిఖామణి
మగ్న.	మగ్నపురాణం	హరి.	హరివంశం

పాఠకులకు

ఈ క్రిందియంశములను పాఠకులు తప్పక గమనింపవలెను. ఉచ్చారణ సాకారమును, ప్రత్యేకముగ చెలియుటకును శ్లోకములలోని శబ్దములు విడివిడిగా ముద్రితబడినవి. సంధులు కలచోటను, లేనిచోటను ఎడముగా (స్పేస్ వదలి) నిల్పబడినవి. వానిని పారాయణ మొనర్చునపుడు ఒకచోటికి చేర్చి కలిపి పఠింపవలెను. ఉదాహరణార్థము:—మహిమ్నుస్తవమందలి మొదటి శ్లోకమున “మహిమ్నుః పారం. తే” అనుదానిని “మహిమ్నుః పారం. తే” అనునట్లును, ౨ వ శ్లోకమందలి “స్తోతవ్యః కఠిన్గుణః” అను దానిని “స్తోతవ్యః కఠిన్గుణః” అనునట్లును దగ్గరగా కలిపి యుచ్చరింపవలెను. ఇట్లే విస్తరము తరువాత వచ్చు శ వ స కారములను దానితో చేర్చి శ్వ వ స్వ కారములవలె పఠింపవలెను. ఉదా:—‘సర్వః స్వమతి’=సర్వస్వమతి; దృష్టః కిరసి = దృష్టశ్శిరసి; బాణైః పద్భిః = బాణైష్పద్భిః ;

ఈ గ్రంథమున నులభమైన తెలుగు వ్రాయబడినది. కేవల శైయాకరణ భావకాదు. అరసున్నలు, బండితాలు అకస్మాత్తుగ కొన్ని చోటులలో పడినవియే కాని బుద్ధిపూర్వకముగ వ్రాయబడినవి కావు. గ్రంథకర్తను, ముద్రాకాలాపరిశోధకలకును స్పేసులను (సంధుల)ను గూర్చి వికమత్యము కుదరనందున అవి ఒకే పద్ధతిననుసరించి లేవు.

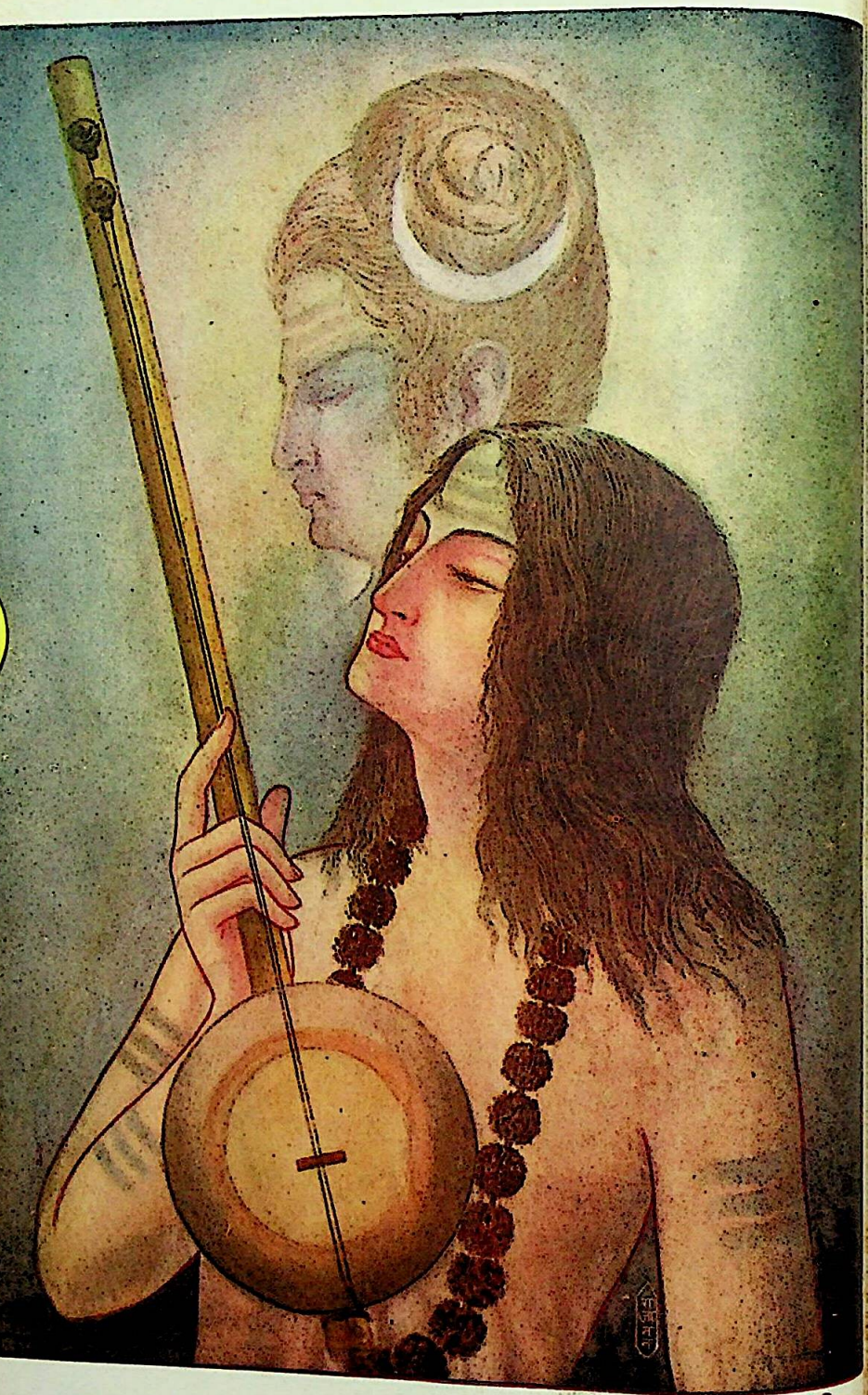
మహిమ్నుము లోభదార్పిద్రవ్యములను, మల్లము మోహమును, మలయరాజము అకాలమృత్యువును, అనామయము వ్యాధిని, హలాయుధము మదమత్సరములను హరించి; నిత్యకళ్యాణము నిచ్చి; భక్తిని గలిగించి మోక్షమార్గమున బడచేయును. మల్లమును గూడ లక్ష్మీప్రద మైనది. ప్రత్యహ మిస్తవములను పూర్తిగాగాని ఒక్కొక్కటిగాగాని, కొన్ని శ్లోకములను గాని యథాసాధ్యమొక నియమము ననుసరించి, భక్తిశ్రద్ధలతో పారాయణ మొనర్చి సంకల్పరమున కొకమారు కెవారో నోదేశ్యముతో బంధు భక్తమాహేశ్వరాదుల తృప్తిపరచవలెను. పఠించునపుడు శుచిగా ఏకాగ్రముగా నుండవలెను. నోరు సరిగా తెరిచి స్పష్టముగా నుచ్చారణ మొనర్చవలెను. యథావకాశము అర్థతాత్పర్యములను విశేషపద్యములను గూడ పఠించుచు నవగాహన మొనర్చుకొనుచో సాధారణముగ సంస్కృతభాషగూడ అవగతము కాకలదు. అచ్చు రత్నములను మొట్టమొదలు సవరించుకొనవలెను.

పంచస్తవీత్రుతివేద్యము
ప ర శి వ బ్ర హ్మ ము

CC-0. Jangamwar, Math, India. Digitized by eGangotri

శ్రీ గంధర్వరాజు పుష్పదంతుడు

శ్రీసాంబశివాయ నమః

శివపంచస్తవి

౧. మహిమ్నః స్తవము

మహిమ్నః పారం తే పరమవిదుషో యద్యనదృశీ
 స్తుతిర్భ్రహ్మదీనామపి తదవనన్నాస్త్యయి గిరః ।
 అథావాచ్యస్సర్వః స్వమతిపరిణామావధి గృణాన్
 మమాప్యేష స్తోత్రే హర నిరవవాదః పరికరః॥ ౧॥

భక్తరంజిని

శ్లో. శివం సాంబం నమస్కృత్య, శివపంచస్తవకృతేః ।
 ఆంధ్రభాషామయీం కుర్వే, వ్యాఖ్యాం శ్రీభక్తరంజినిం॥

క. హరభక్తిసుధావిధులనఁ
 బరగెడు పంచస్తవాఖ్య పావనగీతుల్
 విరచించు పుష్పదంతా
 ద్యురుతైపులఁ దలఁతు భక్తి నుల్లమునందుకన్.

గీ. పండితుల మెప్పుఁ బడనెడు భాంతి వీడి
 భక్తజనులకుఁ దెలిపెడు పక్ష మూని
 'భక్తరంజిని' పేరునఁ బరగుఁ దేలి
 తెల్లవల్కు యథామతి వెల్లఁ జూతు.

గీ. 'ఉండవెల్లి'నివాసి యఖండయశుఁడు
 రాజమాన్యుఁడు దుంపల రామిరెడ్డి
 నాఁ జెలంగు ధర్మాత్ముఁడు నన్ను గౌర
 వింప "భక్తరంజిని" రచియింపఁ బడియె.

అర్థము:—హరః=భక్తపాపహరుఁడ వగు నో యీశ్వరా ! తే=

నీ, మహిమ్నః=సామర్థ్యముయొక్క, పరం=మహత్తరమైన, పారం=

తుదను, అవిదుషః=తెలియనివాని, స్తుతిః=స్తోత్రము, అనన్య
యది=యోగ్యముగా నుండనిచో, తత్=అపుడు, బ్రహ్మాదీనాం=
బ్రహ్మవిష్ణుదుల, గిరోఽపి=నుడులు సైతము, త్వయి=నీ విషయమున,
అవనన్నాః=దుర్బలములై నవి. అథ=లేక, సర్వః=సర్వజనము, స్వమశి
పరిణామానధి=తమ బుద్ధిబలము ననుసరించి, గ్రంథః=పొగడుచు,
అవాచ్యః=నిర్దోషుడుగా నెన్నబడునేని, స్తోత్రే=స్తుతియందు, మమ=
నా యొక్క, ఏషః=ఈ, పరికరోఽపి=ఉద్యోగమైనను, నిరపవాదః=
నిర్దుష్ట మైనదియ.

అవతారిక—పరమేశ్వరుని మహిమ యపారమైనది కావున ఇట్టిదని నిర్వ
చింప శక్తిలేని వాడు స్తోత్రము చేయబూనుట అనంగతము కాదాయని, తన్ను
నాక్షేపించుకొని శ్రీపుష్పదంతాచార్యుడు ఇట్లు పరిహరించుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:—పరమేశ్వరా! నీ యత్యద్భుతమైన సామర్థ్య
మును దెలియుటకు నీ కంటె మహనీయుడు కావలయును. అట్టివాడ
మఱొకఁడులేడు. కావున నిను సరిగఁ దెలియని ఎట్టి పండితుడు నీ మహి
మను పొగడినను అది యసంపూర్తిగనే యుండును. ఒకప్పుడు పరిహాస
స్పదమైనను ఆశ్చర్యము లేదు. అటులే నిను నుతించిన బ్రహ్మనుల వాక్య
లును దుర్బలము లగుట గాంచనగును. ఎవరైనను తమ బుద్ధివైభవ
మున్నంత వరకు నిను బొగడుచు గణింప బడుచున్నారు. కావున
నే నల్పజ్ఞుడనని యూరకుండక యథామతి నిను స్తుతింప బూని ఇదియ
నిర్దోషమగు పద్ధతి యని భావించుచున్నాను.

విశేషములు—స్కాందపురాణప్రభాసఖండము ౧౪౩ వ అధ్యాయమునను
పద్మపురాణోత్తరార్థము ౪౩ వ అధ్యాయమునను, దేవీభాగవతము ౯ వ అధ్యాయ
మునను ఈ మహిమ: స్తోత్రకర్త యగు పుష్పదంతాచార్యునిగూర్చి కథావిశేష
ములు గాన నగును—“ప్రభాస మను ఒకక్షేత్రమును నిర్మించి, అందు ఘోరతప
మాచరించి, శివానుగ్రహము నంది, యట పుష్పదంతేశ్వర నామమున శివలి
మును స్థాపించి, ప్రత్యహము భక్తివిశేషముతో శివు నారాధించుచు ధన్యుడైన మహా
నీయుడే పుష్పదంతాచార్యుడు. ఇతడు గంధర్వరాజు, తన యుపవనపుష్పములతో
తనిని తీరక మరియొక రాజుయొక్క ఉద్యానమున అదృశ్యుడై ప్రవేశించి, కొల్లలు
పుష్పముల సంగ్రహించి తెచ్చి యర్ఘ్యముగ శివు నారాధించుచుండెను. వేటగా
కైపు ఆయుద్యానము గల రాజు తన శివార్చనకు పుష్పములు లభింపక, ఈ పుష్ప

చోరుని పట్టుటకై యొనర్చిన యత్నము లన్నియు వ్యర్థము లయ్యెను. చివరకు మంతుల యుక్తివలన ఉద్యానము చుట్టును శివనిర్మాల్యము పెదజల్లబడెను. పుష్పములపైని భ్రాంతివలన ఎప్పటియట్లు అదృశ్యుడై ప్రవేశించుచుండ పుష్పదంతునిచే శివనిర్మాల్యము దాటబడినది కావున నతని యదృశ్యకరణశక్తి నశించెను. అంత నా యుద్యానపాలకు లతనిబట్టి రాజాజ్ఞ ననుసరించి కారాగారమున బంధించిరి. ఎట్టివాడైనను అపరాధఫలము ననుభవించక తప్పదని తుదకు గ్రహించి తన చార్యమునకు పశ్చాత్తప్తుడై పవిత్రమైన హృదయముతో పరశివుని మహిమను ఈ “మహిమ్నః” స్తోత్రమున గ్రహించి కృతార్థుడయ్యెను. అమోఘముగు నీ స్తుతికిశివుడు మెచ్చి ప్రత్యక్షమై పుష్పదంతుని అనుగ్రహించి చార్యసాపనునుండియు, కారాగారమునుండియు విముక్తు గావించి నిరతిశయ మగు శివసాయుజ్యకైవల్యమును పొందించెను” —

శివుని మహిమ మిందు కలదు కావున శివమహిమస్తోత్ర మనియో మహిమస్తోత్ర మనియో దీనికి సరియైన నామకరణము గావలసి యుండెను కాని “మహిమ్నః” స్తోత్ర మని విలక్షణముగ వ్యవహరింప బడుచున్నది. కారణ మేమనగా శ్రీ పుష్పదంతాచార్యుడు మహర్షి కల్పిండు. కావున తత్కృతస్తోత్రముయొక్క అది యందు ప్రయోగింపబడినటులే షష్ఠీవిభక్తిరూపముతో శ్రుతులవలె “మహిమ్నః” ము అనియే వ్యవహరింపబడెను. శ్రీ కాశీక్షేత్రమున జగద్గురు విశ్వారాధ్య సింహాసనపు జంగమవాడి మతము (బంగాలిటోలా) చాషష్ఠీదేవాలయమునకు ఉత్తరమువైపునను శ్రీ పుష్పదంతేశ్వరలింగము పృథివీతమైయున్నది.

ఈ స్తవమునందు మొదటి స్లోకమునుండి ముప్పది స్లోకములవరకు శిఖరిణీ వృత్తములు. య మ న స భ గణములును, ఒక లఘువు ఒక గురువును, అరవ పదు నేడవ యక్షరముల తర్వాత యతియును పుర్రేళ్ళక పాదమున నున్నచో నది శిఖరిణీ యనబడును.

భారతవర్షపు మధ్యప్రాంతమందలి (C. P) సిమాడ్ జిల్లాలో ఓంకారేశ్వర శ్యామిలింగక్షేత్రము కలదు. అచ్చటి అమరేశ్వరమందిరమున విక్రమశకము ౧౧౨౦ వ. సంవత్సరములో (శాలివాహన శకము ౯౮౫. క్రీ. శ. ౧౦౬౩) అనగా నేటికి ౮౭౯ వత్సరములకు పూర్వము ఈ మహిమ్న స్తవము శిలాశాసనముగాఁ జెక్కబడినది. కావున వేనవేల సంవత్సరములనుండియు నీస్తుతి వేదమువలె పారాయణము గావింపబడుచున్నది. తక్కిన వివరణము పీఠికలో గాంచనగును. ॥౧॥

అవ—ఐనను శివమహిమ వాక్కుల కందనిదికావున నుతించుట పరిహాసా స్పదముకాదా యనిన సమాధాన మిడుచున్నాడు.

అతీతః పంథానం తవ చ మహిమా వాఙ్మనసయో-

రతద్వాన్యవృత్త్యా యం చకితమభిధత్తే శుశ్రీరపి ।

న కస్య స్తోత్రవ్యః కతివిధగుణః కస్య విషయః

వదే త్వర్వాచీనే పతతి న మనః కస్య న వచః ॥౨॥

అర్థము:—తవ = నీ యొక్క, మహిమా = మాహాత్మ్యము, వాఙ్మననయోః=వాక్కు యొక్క మనస్సుయొక్క, పంథానం=మార్గమును, అతీతః=మీరినది, చ=మఱియు, యం=ఏ నీమహిమమునుగూర్చి, శ్రుతిరపి=వేదముకూడ, అతద్వ్యావృత్త్యా=అన్యవ్యావృత్తిరూపముతో, చకితం=భయమందినట్లుగా, అభిభతే=చెప్పచున్నదో, నః=ఆమహిమ, కన్య=ఎవనికి, స్తోతవ్యః=స్తుతింపశక్యము? కతివిధగుణః=వివిధగుణములుగల ఆ యపారమహిమ, కన్య=ఎవనికి, విషయః=గోచరమగునటు=ఐతే, అర్వాచీనే=ఇటీవలి, పదే=మహిమవిషయమునందు, కన్య=ఎవని, మనః=మనస్సు, వచః=వాక్కు, న పతతి=ప్రవర్తింపదు?

తా. ఓ పరమేశ్వర! నీ మహిమను వేదము పైతము నూటిగా జెప్పటలేదు. అదియు భయముతో ఎట్లు నుడివిన నేమగునో యని శంకించుచు శివమహిమకంటె వేరు లేదు లేదని(నేతి నేతి)అభిధావృత్తితో (వేరుతో పిలిచినట్లుగాక) అన్యవస్తునివృత్తి (రెండవది లేదనుట) ద్వారా బోధించుచున్నది. కాన నీ మాహాత్మ్యము వాఙ్మననములకు గోచరముగాని దనియే ధృవపడుచున్నది. ఇట్టి యపారమగు మహిమ నిరూపించునెవని తరము? ఎవనికి దెలియును? ఐతే నీ సనాతనమైన సంపూర్ణ రూపమును నిరూపింప జాలకున్నను, ఉపాసకులైన మహాత్ములు సీత త్రినేత్ర, పంచవక్త్ర, విష్ణుచక్రదాతృ, ఉమావతి, చంద్రధరాది విశేషణములు గలవాడవని ఇటీవల సంకల్పించి ధ్యానించుచున్నారు. కావున ఇట్టి మనోహరమైన రూపమును వర్ణించుటలో నెవని మనోవాక్కులు ప్రవర్తింపవు? సంపూర్ణ శక్తి లేకున్నను అభూతపూర్వమైన వస్తువును గురించి కుతూహలము గలవాడై యథామతి స్తుతింప నుద్యుక్తుడగునా కావున నాస్తుతియు సార్థకమని భావము.

వి:—శివుడే వేదకాస్త్రాది సర్వవాఙ్మయమును చరాచరాది జగత్తును సృజించినాడు. జగత్తు ధర్మమనియు, శివుడు ధర్మియనియు ఎరుగవలయు. అతడు సర్వవాక్కులతో అత్యప్రశంస కుదురదుకదా? సత్యమును సాంగముగ జెప్పినాలోకమునకు దెలియుటెట్లు? రతిరహస్యము నైనను అచార్యుడు అలంకార కావ్య విద్యార్థికి జెప్పవలసియుండును. కాని గూఢముగా నూచించును. అటులే వేదాదులందు శివమహిమ గూఢముగను, ప్రసంగానుసారము పురాణాదులలో విస్తారముగను

నిరూపింపబడినది. నిర్గుణము గూఢమనియు, సగుణము విశదమైనదనియు తేలివది కావున మహేశ్వర మహిమను తమ మనోవాక్కుల ననుసరించి ధ్యానించుటకు భక్తుడెవ్వడేని యధికారి యని తెలియదగును॥ ౨॥

అవః—మృదుమధురములైన అమృతవాక్కుల సృష్టించిన శివునకు నీ నిస్సారవచనములు సంతోషము గలిగించునా యనిన చెప్పుచున్నాడు.

మధుస్వీతా వాచః పరమమమృతం నిర్మితవత -

స్తవ బ్రహ్మకా కిం వాగపి సురగురోర్విస్మయపదం ।

మమ త్వేతాం వాణీం గుణకథనపుణ్యేన భవతః

పునామీత్యర్థేఽస్మికా పురమథన బుద్ధిర్వ్యవసితా॥ ౩॥

అర్థము:—బ్రహ్మకా=సర్వవ్యాపకుడవైన యో మహాదేవా ! పరమం=నిరతిశయముగ, అమృతం=అక్షయముగా, మధుస్వీతాః=మధుర రసభరితములైన, వాచః=వేదవేదాంతాది వాక్కులను, నిర్మితవతః=సృజించినట్టి, తవ=నీకు, సురగురోః=బృహస్పతియొక్క, వాగపి=నుడి యును, విస్మయపదం=ఆశ్చర్యకరము, కిం=అగునా? తు=మరియు, పురమథన=ఓ త్రిపురదాహా! భవతః=నీయొక్క, గుణకథనపుణ్యేన=గుణములను నుతించెడు పుణ్యముచేత, ఏతాం=ఈ, వాణీం=వాక్కును, పునామి=పవిత్రపఱచికొనుచున్నాను, ఇతి=ఇట్లుని, అస్మికా=ఈ స్తోత్ర రచనారూపమైన, అర్థే = ప్రయోజనమునందు, మమ = నాయొక్క, బుద్ధిః=మతి, వ్యవసితా=ఉద్యుక్తమైనది.

తా. సర్వజ్ఞుడవు సర్వకర్తవు సర్వవ్యాపకుడ వగునోవిశ్వేశ్వరా! శాశ్వతమైన తేనెల సోనలొలుకు వేదరాశిని నిర్మించినట్టి ఈశానుడ వగునీకు వాచస్పతియైన బృహస్పతియొక్క కవిత్వము కూడ చమత్కార జనకము కాజాలదు. ఇక నాబోంట్లవాక్కు లేమాత్రమును ఆనందము గలిగింప జాలవనుట నిక్కువమే! హనుమంతుని యెదుట కుప్పిగంతులా! మరి యేల యీ యుద్యమ మందువేని నీపవిత్ర చరిత్రలను నుతించుట వలన నా వాక్కుగూడ కొంత పవిత్రము కాగలదు కదా ! ఇట్టి లాభము కొరకే ఈ రచనకు బూనితినిగాని నాబుద్ధి నై భవముతో నీకు సంతోషము గలిగించుటకు కాదని భావము.

వి:—సత్యజ్ఞానానంద స్వయాపుడే శివుడు కాబట్టి వాడు సర్వజ్ఞుడనిచే శ్రుతులు చెప్పినవి. శ్రుతులు మహాదేవుని నిఃశ్వాసములు కావున వానితోబాటు యును కాశ్వతముగ నుండును. సర్వజ్ఞుడైన శివునకు బ్రహ్మాంద్రాదుల యొక్కయు పుష్పదంతాదులయొక్కయు చమత్కారాదిసామర్థ్య మెంతగలదో తెలిసికొనున్నది. కావున శక్తితో శివుని వశపరచుకొనుట కానిమాట. అయితే నిర్మలమైన భక్తితో పరమేశ్వరుని గొనియాడి వశపరచుకొనవచ్చును. గాన వ్యర్థమైన చమత్కారముల జోలికి పోక నిను గీర్తించుటకే నేనీ కార్యమునారంభించినాడననిరహస్యము.

అవ—వెనుక శివమహిమ వర్ణింప తరముగా దనువారికి సమాధానమిది, శివమహిమనుగూర్చి అమంగళము బిలుకువారిని విమర్శించుచున్నాడు—

తవై శ్శ్రవ్యం య త్తజ్జగదుదయరజ్జెప్రళయకృత్

త్రయీవస్తువ్యస్తం తిస్మషు గుణభిన్నాను తనుషు ।

అభవ్యానామస్మిన్ వరద రమణీయామరమణీం

విహంతుం వ్యాకోశీం విదధత ఇహైకే జడధియః ॥౪॥

అర్థము:—వరద=అనుగ్రహకారి వగు నో శివా ! తవ=యొక్క, యత్=ఏ, ఐశ్వర్యం=మహిమ, (ఈశ్వరత్వము సామర్థ్యము కలదో, తత్=ఆశక్తి, జగదుదయ రక్షా ప్రళయకృత్=జగత్తుయొక్క సృష్టి స్థితి సంహారములకు కారణమై, గుణ భిన్నాను=న త్వరజ స్తమో గుణములచేత ప్రత్యేకింపబడిన, తిస్మషు=మూడైన, తనుషు=బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాత్మక శరీరములలో, వ్యస్తం=అంశరూపముగా బ్రతీష్ఠింపబడినది. (ఇట్లని) త్రయీవస్తు=వేదములయొక్క నిక్కమైన తాత్పర్యము. ఇహం=ఈలోకమందలి, ఏకే=కొందరు, జడధియః=మందబుద్ధులు. అస్మిన్=ఈ నీ యైశ్వర్యవిషయమునందు, విహంతుం=ఖండించుటకు అభవ్యానాం=అమంగళు లగు వారికి, రమణీయాం=రమ్యముగానుండునట్టియు, అరమణీం=యథార్థముగా విచారహీనమైనట్టియు, వ్యాకోశీం=ఆక్షేపపు కేకను, విదధతే=వేయుచున్నారు.

తా. ప్రభూ, కరుణామయా ! నీ ఈశ్వరత్వము ఇంతిం తనగా నిది. జగదనుగ్రహకర్తమై నీ యా మహాసామర్థ్యములోని స్వల్పముతో నత్వ రజన్ తమో గుణాత్మకములైన విష్ణు బ్రహ్మ రుద్రాత్మకములైన త్రిమూర్తులను కల్పించి, వానితో జగత్తుయొక్క స్థితి

స్థితి సంహారము లనెడు ప్రభుకృత్యములను జేయించు చున్నావు. ఇది సర్వవేదములయొక్క సారమని యుక్తి ప్రమాణములతో నిదివరకే సిద్ధాంతమై యున్నది. యథార్థ మిటు లుండగా ఈ రహస్యము నర యని బుద్ధిహీనులు కొందరు తమబోటి యవివేకులకు రంజనముగ నుండునట్లు అమంగళకర మగు, యుక్తిహీనము లగు ఆక్షేపముల గుప్పించుచు మోసపోవు చున్నారు. కాని నీవే జగత్కర్తవు. నీ యాదేశానుసారముగ జగచ్ఛక్తియు తిరుగుచున్న దనుటయే ముమ్మా టికి సత్యము.

వి:—ఇంపు చార్వాకుడు విమర్శింపబడినాడు. “చతుర్భుతములలో స్వాభా వికముగ గలుగు చేష్టలవలన జగత్కార్యము తనంత తానే జరుగుచున్నది కాని పీనికి కర్తయగు సిశ్యుడు దోకడు వేరుగా లేడు” అని ఇట్లు పామరజన మనోహర ముగ (చావవాక్కులు) బల్కుచున్నాడు. కాని ప్రపంచమందలి ఒక కార్యమైనను కర్త లేకయే జరుగుచున్నట్లు నిరూపింపగలడా! ప్రయత్నము లేకయే అన్న పానాదులు ప్రాణికోట్లయొక్క నోటిలో తామే వచ్చి పడుచున్నవా! లేవు. కావున సర్వజ్ఞుడును, సర్వకర్తయును అగు శివుని మహిమ (ఇచ్ఛాక్రియాజ్ఞానశక్తి)వలననే సర్వము చలించు చున్నదనుట తథ్యము. ఇట్టి గూఢ తత్త్వమును ఆధ్యాత్మజ్ఞానమువలన తెలియవల యునే గాని పామరుడు సూలముగ గనుగొనజాలడు. ||౪||

అవ—శివమహిమను సందేహించువారి వాదపద్ధతిని జూపుచున్నాడు.

కిమీహః కింకాయః స ఖలు కిముపాయప్రిభువనం

కిమాధారో ధాతా సృజతి కిముపాదాన ఇతి చ ।

అతర్కైశ్వర్యే త్వయ్యనవసరదుష్టో హతదియః

కుతర్కోఽయం కాంశ్చిన్ముఖరయతి మోహాయ జగతః॥౫॥

అర్థ:—సః=ఆ, ధాతా=కర్తయైన ఈశ్వరుడు, కిమీహః=ఏ యుద్వేగముగలవాడై, కింకాయః=ఎవ్విధమైన శరీరముగలవాడై, కిము పాయః=ఎట్టి సాధనగలవాడై, కిమాధారః=ఏయాధారముగలవాడై కిముపాదానః=ఏ ముఖ్యమైన సామగ్రిగలవాడై, త్రిభువనంచ=ముల్లోక ములను, సృజతి =పుట్టించుచున్నాడు, ఇతి=ఇట్లుగా, అతర్కైశ్వర్యే = ఊహాతీతమైన మహిమగల, త్వయి = నీయందు, అనవసర దుష్టః=వ్యర్థమై తుచ్ఛమైన, అయం=ఈ, కుతర్కః=దురూహ, జగతః=

జగముయొక్క, మోహం=భ్రాంతికొరకు, హతధియః=బుద్ధిహీనులై
కాంశ్చిత్=కొందరను, ముఖరయతి=వదరుబోతుల గావించుచున్నది.

తా.-పరమేశ్వరుడు లోకత్రయమును సృజించుచున్నాడని కదా
లోకమున ప్రతీతి! అట్లుగచో ఒక కుండను కుమ్మరివాడు చేయవలె
నన్న మట్టి, నీరు, చక్కము, బట్టపేలిక, కోల మున్నగు సామగ్రియు
నిలుచుట కాధారమును కావలసి వచ్చుచున్నది. అటులే ఈశ్వరుడు
చేయు చున్నాడనుచో “వాని కిది యేల కావలసివచ్చినది? అపు డెట్లు
దేహమును ధరించును? ఏయే సామగ్రి నుపయోగించును? ఏ సాధన
ములు గలవు? ఎక్కడ నిలుచుండును? ఎట్లు చేయును?” మున్నగు
నానావిధములైన యాక్షేపముల గుప్పించి ఈదుర్వాదముతో లోక
లకు భ్రాంతిని గలుగజేయు చున్నారేకాని ఓ పరమేశ్వరా! నీవు అకు
టనఘటనాసమర్థుడ వనియును, నీ మహిమ సూహింపతరముగాదనియును
సర్వజ్ఞుడ వనియును, సర్వకర్త వనియును జడమతులెరుంగరని సిద్ధా
తము. అట్టి యుక్తు లన్నియు కేవలము సారము లేని వని భావము.

వి:-ఇందు తార్కికులు ప్రతిఘటించుచున్నారు. పృథివ్యప్రజ్ఞోవాయువుల మూ
పరమాణువులు నిరంతర ముండుననియును, కుమ్మరివానివలె ఈశ్వరుడును పరమాణు
వుల సాయమున విశ్వమును సృజించుననియును నైయామికులు వాదింతురుగా
ఇదియు వ్యర్థమే! అసలు మహాప్రళయమున నంతయు బయలైపోవును కదా!
“సదేవాసీత్” “అసదేవాసీత్” అనుటవలన ఒకే పదార్థమే మిగులు ననుట
యుక్తము. దీనినుండియే సర్వము గలుగుచున్న డనుటకు “యతో నా ఇమాని”
మున్నగు శ్రుతులు ప్రమాణము. వేల కార్యములకు లోకమున వేల కారణములు
గన్పట్టినంత మాత్రమున లోకసృష్టికిని ఇన్ని కారణము లున్నవని భ్రమ జెందవేల!
సర్వమునకు కారణమైనట్టియు, తనకు కారణము లేనట్టియు పరమేశ్వరు డొక్కడేనని
గులభముగ చెలిసికొని శ్రుతివిరుద్ధమైన భ్రాంతిని వీడి శాంతి నందరాదా? ఈశ్వరుడు
మనవలె శరీరము గలవాడన్నచో అనిత్యత వాటిల్లునని భయపడుటకంటె, వాడు
సర్వసమర్థు డని ఒక్కమాటతో ధైర్యము చిక్కబట్టరాదా! యని ప్రబోధము|| ౧||

అవ:-ఇందు పరమేశ్వరుని జగజ్జనకత్వమును సూచించుచున్నాడు.

అజన్మానో లోకాః కిమవయవవంతోఽపి జగతా -

మధిష్ఠాతారం కిం భవవిధిరనాదృత్య భవతి ।

అసీశో వా కుర్యాద్ భువనజననే కః పరికరో

యతో మందాస్త్రాం ప్రత్యమరవర సంకేరత ఇమే|| ౨||

అర్థము:-అమరవర=దేవశ్రేష్ఠుడవగు నో మహేశ్వరా! యతః= ఏకారణమునలన, ఇమే=ఈ, మందాః=మూఢులు, త్వాంప్రీతి=నిన్ను గూర్చి, సంశ్రేతే=సందేహించు చున్నారో? (ఆ కారణము వలన) లోకాః=భువనములు, అవయవవంతో=వివిధములైన అంగములు కలవియైనను, అజ్ఞానః=పుట్టుకలేనివి, కిం=అవునా? భవవిధిః=సృష్టి పద్ధతి, అధిష్ఠాతారం=కర్తను, అనాదృత్య=అపేక్షింపకయే, భవతి కిం=అగుచున్నదా? వా=అథవా, అసీశః=జీవుడవడైన, కుర్యాత్=చేయగలడా? భువనజననే=జగత్సృష్టియందు, కః=ఏ, పరికరః=సామగ్రి కలదా?

తా. కొందరు ఈ జగము స్వభావసిద్ధముగ నున్నదేకాని దీని నెవరు పుట్టింప లేదని ఓ పరమేశ్వరా! నీకర్తృత్వ విషయమున సందేహించుచున్నారు కాని, తమలో తామైనను విచారించు కొన్నట్లు తోచదు. జగత్తున స్థావరజంగమాత్మకములగు ననేకావయవములుకలవు. ఇవి పుట్టుచు గిట్టుచు నానారూపములు పొందుచున్నవి. వీనికి జన్మము లేదని అనుభవమునకు విరుద్ధముగ నెవరు చెప్పగలరు? కర్త లేకయే సృష్టికార్యము జరుగుననుట పరిహాసాస్పదము కాదా? దేవుడు గాక ఒక జీవుడే సృష్టిజేయుచున్నాడందమా! వానికి మాత్రము సామగ్రి యేమి? ఈ యద్భుతమైన వైవిధ్యము గల చతుర్దశ భువనములను అంత కంటె నద్భుతుడైన సర్వకర్త సృజించె ననవచ్చునుగాని సామాన్యుడు సృజించెననుట బుద్ధిమాంద్యమే కాని నయ్యుక్తికము కాదని భావము.

వి:-ఇందు ముఖ్యముగ మీమాంసకునిమీద కటాక్షము కలదు. జగము సత్యమా మిథ్యమా? యని ఒక చర్చ కలదు. జగము సత్యమనుటయే శైవుల కిష్టము. మీమాంసకునికిని ఇదియే యభీష్టము. కాని ఇరువుర విచారపద్ధతిలో గొప్ప భేదము కలదు. జగము స్వయంభువమనియు, దాని చావు పుట్టుకలు, మారురూపములు, సహజముగ స్వకర్తృవలన గలుగునే కాని; దీని సంచాలనార్థము వేరొక కర్త లేడనియు నిశ్శ్వర మీమాంసకమతము. జగము సత్యమనగా ప్రక్రియ ఇట్లు గాదు. సర్వకర్త యగు పరమేశ్వరుడే జగమునకు కర్త! పుట్టింప, పెంప, మార్పు, గిట్టింప, నూత్నముగ తనలో నడగింప, గొప్పగఁ జూపింప సామర్థ్యము కలవాడే సర్వేశ్వరుడు. సర్వమునకు సర్వవిధముల సర్వకాలము స్వామియగువాడే సర్వేశ్వరుడు. ఈశ్వరు నపేక్షింపకయే జగమును, తదంతర్గతములగు భూతములును, పాణికోటులును నిత్యములుగా,

వేని కవి స్వతంత్రములుగా నుండునని యంగీకరించుచో “ఒక్కడై దైవము” అని
 వైదికాద్వైతసిద్ధాంతమునకు యుక్తిహీనముగ భంగము నాటిల్లుటయే కాక దైవ
 త్రైత, వాదములను గూడ దాటి కోట్లసంఖ్యగల నిత్యపదార్థముల నంగీకరించి, య
 యన్నియు స్వయంకర్తలు లేక ఈశ్వరులు అని చెప్పవలసివచ్చును. ఇది వైట్టిశ్చ
 కాని విజ్ఞానము కాజాలదు. జగము నిత్యమనగా దాని మూలతత్త్వము శక్తిరూపము
 నెల్లకాలము ఈశ్వరనిష్ఠమై యుండు ననియు, దాని విజృంభణానాశములు ఈశ్వ
 ర్ధీనము లనియు ఎరుంగవలెను. అంతయే కాని అది సృష్టి స్థితి లయములు లేక సదా
 రూపముగా నుండుననుట పొరపాటు. నెమలి గుడ్డును స్థూలముగ నపలోకంబు
 వారికి, నెమలికి తర్వాత నేర్పడు రంగురంగుల పింఛములు, ఈకలు కనుపించు
 కాని; గుడ్డులోని అవ్యక్తములైన వర్ణములే యుక్తకాలమున నట్లు మారెనని నూత్
 బుద్ధికి గోచరమే! మట్టి యంత పెద్దమానిన మిక్కిలి చిన్నదైన విత్తునుండి వచ్చి
 కదా! లేని వస్తువు వెడలదు కదా! అటులే అదికాలమున శివునియందు నూత్మక
 రూపముగ నున్న జగదాదులు శివేచ్ఛ ననుసరించి వివిధరూపముల పొందుననిచే
 సిద్ధాంతము. ఇట్టి మర్మము నరయని మందమతులు తమ యపసిదాంతములవలన ఈశ్వ
 సామర్థ్యవిషయమున సందేహపడుచున్నారే కాని భగవద్భక్తు లెన్నటికిని నమ్మవలసి
 కాదు || ౬||

అవ:—ఈశ్వరు డొక్కడైనయెడల వివిధమతములు తమ తమ ఈశ్వ
 స్వరూపమును వేరువేరుగా నేల చెవ్వుచున్నవను నాక్షేపమును నిరసించుచున్నాడు

త్రయీ సాంఖ్యం యోగః పశుపతిమతం వైష్ణవమితి
 ప్రభిన్నే ప్రస్థానే పరమిదమదః పథ్యమితి చ।
 రుచీనాం వైచిత్ర్యాద్ ఋజుకుటిలనానాపథజుషాం
 నృణామేకో గమ్యస్త్యమసి పయసామర్ణవ ఇవ || ౭||

అర్థము:—త్రయీ = వైదిక కర్మకాండమతము, సాంఖ్యం =
 సాంఖ్యమతము, యోగః = యోగశాస్త్రము, పశుపతిమతం = పాశు
 తము, వైష్ణవం = వైష్ణవము, ఇతి = ఇట్లుగా, ప్రభిన్నే = వేర్వేరువిధము
 నున్న, ప్రస్థానే = దర్శన (తత్త్వ) శాస్త్రమునందు, ఇదం = ఇది, పరం
 శ్రేష్ఠమైనది, చ = మరియు, అదః = అది, పథ్యం = హితకరమైనది, ఇతి =
 ఇట్లు, రుచీనాం = అపేక్షలయొక్క, వైచిత్ర్యాద్ = భిన్నతవలన, ఋ
 కుటిలనానాపథజుషాం = వంకరై నట్టియు చక్కనై నట్టియు వేర్వే
 తోవల నడచుచున్న, నృణాం = జనులకు, త్యం = నీవు, ఏకః = ఒకడనీ

పయసాం=జలములకు, అర్థ వభవ=సముద్రమువలె, గమ్యః=పొందదగిన వాడవు, అసి=ఐ యున్నావు.

తా. యజ్ఞాదికర్మప్రభావమత మనియు, పంచవింశతి తత్త్వా త్మకమైన సాంఖ్యమత మనియు, హాస రాజ లయాత్మక మగు యోగ మత మనియు, పశుపాశుపతిరూపమగు పాశుపత మత మనియు, లక్ష్మీ ధవుడైన నారాయణుని కైంకర్యమును జెప్పి వైష్ణవమత మనియు, లోకమున భిన్న భిన్నములైన ఆత్మతత్త్వబోధకమతములు కలవు. దేనిచారు దాసిని ఉత్తమ మనుకొనుచున్నారు. ఇందు కొన్ని పెడ తోచునలును, సరళమార్గములును ఉన్నవి. ఎన్ని డొంక తిరుగుళ్ళు కలిగియున్నను, సదీనదములన్నియు ఒక సముద్రమునే చేరునట్లు తమ యభిరుచిభేదమువలన నరులు భిన్నములైన మతమార్గముల ననుసరించి నను, సద్భక్తు లగుచో వీ రందరికిని ఓ పరమేశ్వరా! నీ వొకడవే శరణ్యుడవు. ముమ్మాటికి అన్యము లేదు. వివిధములైన మతశాస్త్రము లున్నను, అది సాధకుని యధికారమును బట్టి తారతమ్యము బోధించు చున్నది కాని, ఈశ్వరులు భిన్నులు కారు, ఒకడే యని భావము.

వి:—త్రయీ యనగా ఋగ్యజుస్సామము (మూడువేదము) లని శబ్దార్థ మగు చున్నను అభర్షవేదమునుజేర్చి సామాన్యముగ చతుర్వేదము లనుకొనవలెను. ఈ వేదము మంత్రమునియు బ్రాహ్మణమునియు చెందువిధములు. ఇవి పెక్కు శాఖలలో విభక్తములైనవి. దీనియందు యజ్ఞాదులను సంబంధించిన విధి, అర్థవాదములు గలవనియు నిరంతరయాగానుష్ఠానమే మానవుని ముఖ్యకర్తవ్యమనియు, దీనివలననే ఆపూర్వము గల్గుననియు, నదియే పునరావృత్తిరహిత స్వర్గమును గలిగించుననియు, అదియే ముక్తి యనియు మీమాంసకుల మతము. ద్వాదశాధ్యాయములుగా జైమినిమహర్షి ప్రోక్తమగు వేదచర్చాశాస్త్రమునకు పూర్వమీమాంసాశాస్త్ర మని పేరు. త్రయీశబ్దముతో నిట్టి కర్మ కాండవాదమే యిటు ప్రస్తుతము. ఇట్టి విశేషార్థమునే ఇట గ్రహింపవలెను. లేని యెడల ఉత్తరమీమాంసారూపము లగు సాంఖ్య యోగ వైవక్షేపవాది వైదిక మత ముల కపఖ్యాతిగలుగును. విజ్ఞులైన తత్త్వసంగ్రహదాయాచార్యులును, నిర్మల్లరులైన నకల విద్వాంసులును, ఈమతము లన్నియు వైదికము లనియే సిద్ధాంతించి తెలిసికొని నారు. కొంద యేమతములు అవైదికము లని వాకొనుచుందురు. అది యపాగ్రహణీకము.

సాంఖ్యమనగా కపిలమహర్షి ప్రోక్త షడధ్యాయాశాస్త్రము. అవ్యక్త బుద్ధి అహం కార శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ త్వక్ చక్షుస్ శోక్ర జిహ్వ ఘ్రాణ వాక్ నాణి పాద పాయు ఉపస్థ మనస్ పృథివీ జల తేజో వాయు ఆకాశ పురుషు లనెడు

పంచవింశతి తత్త్వాత్మక మగు ప్రకృతిపురుషుల రహస్యజ్ఞానము వలన త్రినిధి దుఃఖము లడగుటయే ముక్తి. ఇదియే సాంఖ్యమతము.

పతంజలి మహర్షి చేత నాల్గుపాదములుగా నిరచింపబడినది యోగశాస్త్రము. ఇందు చిత్తవృత్తి నిరోధాత్మకములగు సాధనములును, సవికల్ప నిర్వికల్పసమాధులును, యమనియమాది యోగాంగములును, కైవల్యప్రాప్తియును నిరూపింపబడినవి. విజ్ఞానములైన భ్రాంతిలను నిరోధించుటతో నిదిధ్యానము సిద్ధించినపిదప సమాజము ముక్తుడగునని యీ శాస్త్రము చెప్పుచున్నది.

పాశుపతమతమును ఒకవిధముగ యోగ శాస్త్రమే! ఇది యైదధ్యాయములుగ శివునిచే విభజింపబడియున్నది. అవి. కార్య కారణ యోగ విధి దుఃఖాంతములు. కార్య మగు జీవుడే పశువు. కారణమగు పతి యీశ్వరుడు. యోగము పశుపతియందు చిత్త సమాధి. భస్మస్నానలింగధారణాదులు విధి. శివజీవైక్యమే మోక్ష మను దుఃఖాంతము. ఈ మతమునను గల కైవ వీరకైవ ఆదికైవ విశ్రాంతివాదు లను పెక్కుశాఖలు శివాగమాదులలో నెరుంగునది.

నారదసాంచరాత్రాది వాఙ్మయము వైష్ణవశాస్త్ర మనబడును. ఇందు వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్నః అనిరుద్ధము లను నాల్గు పదార్థములు నిరూపింపబడినవి. కారణపురుషుడు వాసుదేవుడు, జీవుడు సంకర్షణుడు, మనస్సు ప్రద్యుమ్నుడు, ఆహార కారమే అనిరుద్ధుడు. ఇవి క్రమముగ నొకదానికొకటి పుట్టిన భగవదంశమణి. మనోవాక్కాయకర్మముల వాసుదేవు నారాధించిన ముక్తుడగును. వైష్ణవమునకు వైవిధ్యముకలదు.

ఇట్లు మతములు నానావిధములుగ నున్నను సముద్రమునుండి పైకెగసిన తరంగ సమూహము మరల సంద్రమున విలీనమగునట్లు ఏతన్మతానుయాయు లందరును చివరికి యందే లయమందుచున్నారని పుష్పదంతాచార్యుని యమోఘవచనము. ఆనా భిన్నభిన్నమార్గములను బోధించు తత్త్వశాస్త్రములకు పరమేశ్వరు డొక్కడే కారణ మనియును, వివిధరుచులుగల వ్యక్తుల నుద్ధరించుటకై ఇట్టి తరతమభేదములు కల్పితము లనియును తెలియుట లెస్స|| ౭||

అవః—భూలోకమున విష్ణువును, స్వర్గమున ఇంద్రుడును అధిపతులైయుండ శివున కీశ్వరత్వ మెట్లు చెల్లిననగా సమాధానము చెప్పుచున్నాడు.

మహోక్షః ఖట్వాంగం పరశు రజినం భస్మ ఫణినః

కపాలం చేతీయ త్తవ వరద తంత్రోపకరణం।

సురాస్తాం తామృద్ధిం దధతి తు భవద్భూప్రణిహితాం

సహి స్వాత్మారామం విషయమృగతృష్ణా భ్రమయతి ॥౮॥

అర్థము:— నరద = కామితఫలదా! మహాత్మః = వృద్ధవృషభము, ఖట్వాంగం = మంచపుకోడు, (ఇది యొక యాయుధము) పరశుః = గండ్రిగొడ్డలి, అజినం = చర్మము, భస్మ = విభూతి, ఘణినః = సర్పములు, చ = మరియు, కపాలం = బ్రహ్మశిరస్సు (పుట్టె), ఇతి = ఇట్లు, తన = నీకు, తంత్రోపకరణం = ప్రధానసామగ్రి, ఇయత్ = ఇంతియే! తు = అయితే, సురాః = దేవతలు, భనద్భూ ప్రణిహితాం = సీయొక్క కనుబొమలచే అనుగ్రహింపబడిన, తాం తాం = ఆ యా ఇంద్రాత్వాది, ఋద్ధిం = సంపత్తును (పదవిని), దధతి = పొందుచున్నారు, స్వాత్మారామం = తన యాత్మయందే రమించు పరమేశ్వరుని, విషయ మృగతృష్ణా = విషయాభిలాషయనెడు ఎండమావి, న భ్రమయతి హి = చలించజేయదు కదా!

తా. భక్తులకు ఇష్టార్థముల ననుగ్రహించు ఓ మహేశ్వరా! నిన్ను చిరకాల తపస్సుచేత నుపాసించి, నీ భృత్యులైన ఇంద్రాదులకు నీ కటాక్షమాత్రమున స్వర్గాధిపత్యము మున్నగు మహాపదవులు లభించి యున్నవి. ఇట్టి మహామహులకు ఈశ్వరుడ నగు నీ సాన్నిధ్యమునందన్ననో ముసలియెద్దు, మంచపుకోడు, గండ్రిగొడ్డలి, ఏనుగుతొలు, బూడిద, పాములు, పుట్టెలు అనునవియే సాధనసంపత్తి. విచారించి చూడగా ఆత్మానందఘనుడైన మహానుభావుని, నశ్వరమైన విషయభోగరూప మైనట్టి ఎండమావులు చలింపఁ జేయ జాలవుగదా! ఆనగా భృత్యులకు సకలైశ్వర్యముల నిచ్చు శివునియొద్ద అట్టిభోగభాగ్యములు రాశిరూపముగా మన స్థూలదృష్టికి గనుపించనందున విపరీతబుద్ధులు దరిదురినిగా భావించినచో నది ప్రమాదమనియును, శివుడు శాశ్వతమగు చిదానందముతో నిండియున్నాడనియును, సిత్యతృప్తిడనియును తరుగని సంపదలను కనునన్నలచే సృష్టింప గలుగువానికి వానియందు వ్యామోహము కలుగ జాలదనియును భావము.

వి:— మంచపు కోడువలెనుండు ఆయుధమును శివుడు ధరించునట్లు పురాణాగ్రాహకలను. ఎండమావులు దూరముగానుండి చూచువారికి నీటివలె గాన్పించును. దప్పి గొన్నవాడు దానివలన తృప్తినంద! దలచునేని అది నిష్ఫలమగును. అందు నీరు లేనే లేదు. భ్రాంతులైనవారికి మాత్రమే అది నీటివలె దోచుచుండును. అటులే ఇంద్రియవశులైన పామరులకు విషయవాసనలందు సుఖము గనిపించునుగాని సుఖార్థముగా

అనందము లేదనుటయే తత్త్వము. దీని నరసియే శివుడు స్వర్గాధిపత్యాదుల నందఱు పూల పట్టుబట్టల దాల్చక, రూకలమాట (లక్ష్మి) నెదలో నిడుకొనక విస్తరింప నిత్యతృప్తు డైనాడు. పృష భారోహణము; చతుష్పదధర్మాధిపత్యమును, ఖట్వాంగపరక త్రిశూలములు; దుష్టనిగ్రహమును, గజచర్మాదులు; విషయసుఖరాహిత్యమును, పిశు సర్పధారణాదులు; లోకానుగ్రహమును; గంగాగ్నిధారణము; జగద్వ్యతికరత్వమును, కపాలభిస్సాదులు; సర్వసంగపరిత్యాగమును సూచించుచున్నవని రహస్యము నెరుంగ నది. ఇట్టి మహాలక్షణములు శివునకుమాత్రమే స్వాధీనములు. శివుడే సర్వేశ్వరుడు!

అవ:—జగత్తు స్వయంభువమనియు, కాశ్యతమనియు జెప్పవారి యెదుట ఈశ్వరుడు కర్త యను నీ వాద మెందులకనినను; లేక జగత్తుయొక్కయు, ఈ రునియొక్కయు తత్త్వముల నిర్ణయించుటకు పలువిధములైన శాస్త్రము లందఱు నీవేమి క్రొత్తగా నిర్ణయించెద వన్నను సమాధానము చెప్పుచున్నాడు.

ధృవం కశ్చిత్ సర్వం సకలమపర స్త్వధృవమిదం

పరో ధ్రోవ్యాధ్రోవ్యే జగతి గదతి వ్యస్తవిషయే।

సమస్తేఽప్యేతస్మిన్ పురమథన తైర్విస్మిత ఇవ

స్తువన్ జిహ్వామి త్వా న ఖలు నను ధృష్టా ముఖరతాః॥

అర్థము:—పురమథన=ఓ త్రిపురసంహారకా! కశ్చిత్=ఒక నొకడు, సకలం=సమస్తమైన, ఇదం=ఈ కనుపడుచున్న, జగత్=స్థావరజంగమాత్మకమైన విశ్వమును, ధృవం=నిత్యమైన దానినిగాన అపరః=మరియొకడు, అధృవం=అనిత్యమైన దానినిగాను, పరస్త=వేరొకడును, సమస్తేఽపి=సకలమైనట్టి, ఏతస్మిన్=ఈ, జగతి=జగత్తు నందు, ధ్రోవ్యాధ్రోవ్యే = నిత్యానిత్యత్వములను, వ్యస్తవిషయే=వేరువేరుగా నియతములైన వానినిగాను, గదతి=చెప్పుచున్నాడు. తైః=ఇట్టివారిచేత, త్వా=నిన్ను, స్తువన్ = పొగడుచున్నటువంటి అహం=నేను, విస్మిత ఇవ=పరిహాసింప బడినవానివలె నున్నను, జిహ్వామి=సిగ్గుపడుట లేదు, నను=అయితే, ముఖరతా=వాచాలత్వము ధృష్టాఖలు=నిట్టమైనది కదా !

తా. ఓ పరమేశ్వరా! భాట్టమతీయు లీ జగమును నిత్యమయినను బౌద్ధాదులు క్షణిక మనియును, జైనులు నిత్యానిత్యమనియును

ఈశ్వరునితో సంబంధము లేదనియును మిక్కిలి చర్చించి విస్తారముగ కోలాహలము గావించుచుండ నిన్ను జగత్కర్తనుగా స్తుతించు నట్టి యల్పజ్ఞుడనగు నేను పరిహాసపాత్రుడ నగుచున్నాను. ఇట్లని, (నా వాదము ప్రాధము కాదని) సిగ్గుపడి యూరకుండను. ఎవరి ప్రాగల్భ్య మైనను ధైర్యముతో కూడియుండును కదా! అనగా జై నబోధభాట్టమత ప్రవర్తకులును శుశ్రూషకు కొన్నిచోట్ల సామంజస్యమును చెప్పలేక తమ ప్రాగల్భ్యముతో జగద్విషయమున భిన్నభిన్నమతములను విస్తరింపగా నీ భక్తుడను, నీచే జెప్పబడిన వేదాగమములలో ఆస్తిక్యబుద్ధి గల వాడను అగు నేనుమాత్రము కవిత్యము నల్లి సిగ్గుపడుట యెందులకా యని భావము.

వి. మీమాంసాశాస్త్రమున కుమారిలభట్టుని సిద్ధాంతమునకు భాట్టమనియును, ప్రభాకరుని వాదమునకు ప్రాచీనమనియును పేర్ల కలవు. ప్రభాకరుడు కుమారిలు నకు శిష్యుడైనను ఉభయులకు భిన్నమతము లేర్పడెను. కుమారిలుడు గురువు కావున గురుమతమనియును భాట్టమతమునకు మారుపేరు గల్గెను. ఇందు జగత్తు ప్రవాహరూప ముగా నిత్య మని సిద్ధాంతముకలదు. బౌద్ధులు సర్వమును తుడికమనియును, శూన్య మనియును జెప్పుదురు. జైనులు స్యాద్వాదులు. అనగా “జగత్తు నిత్యముకూడ కావచ్చును, అనిత్యమును కావచ్చును” అను వాదమును గలిగియున్నారు. (ఇందు ఆ కా శాదిపంచకము నిత్యము. ఘటపటాదులు అనిత్యములు) ఈ శ్లోకమున “ధృష్టా-అముఖ రతా” అని పదచ్ఛేదము. చేసినపుడు భాట్టాదిమతములు కేవలము ప్రాగల్భ్యమును పురస్కరించుకొనియున్నవి కావున శ్రుతిప్రతిపాదితమైన పుష్పదంతుని వాదమును వివరింప సిగ్గుపడ నవసరము లేదనియును భావాంతరము. ||౯||

అవ:—సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మయును, రక్షణకర్తయైన విష్ణువును సర్వోత్తమ దేవతలైయుండ శివునకే సర్వేశ్వరత్వము జెప్పనేల యనిన నిరూపించుచున్నాడు.

తవై శ్వర్యం యత్నాద్యదుపరి విరించో హరి రథః

పరిచ్ఛేత్తుం యాతావనల మనలస్కంధవపుషః।

తతో భక్తిశ్రద్ధాభరగురు గృణద్భ్యాం గిరిశ యత్

స్వయం తస్మే తాభ్యాం తవ కిమనువృత్తి ర్న ఫలతి ||౧౦||

అర్థము:—గిరిశ = ఓ కైలాసనిలయా! అనలస్కంధవపుషః =

అగ్ని (జ్యోతిస్) స్తంభాకారశరీరము గలిగినట్టి, తవ = నీ యొక్క

విశ్వరూపం=స్వరూపమును, యత్నాత్=ప్రయత్నమువలన, పరిచ్ఛేదము
ఇట్టిదని నిశ్చయించుటకు, విరించః=బ్రహ్మ దేవుడు, ఉపరి = మీదికి
హరి=విష్ణువు, అధః=కిందికిని, యాతే=వెళ్ళినవారై, యత్=ఎందుకు
వలన, అనలం=అనమర్థులై, తతః=పిమ్మట, భక్తిశ్రద్ధాభరణ
గృణాద్భ్యాం=భక్తిశ్రద్ధలయొక్క నిరతిశయాధిక్యమువల్లనట్లు స్త్రీ
మొనర్చునట్టి, తాభ్యాం=ఆ బ్రహ్మ విష్ణువులకు, స్వయం=నీవు, తస్మాత్
ప్రత్యక్షుడనైతివి, తవ=నీ యొక్క, అనువృత్తిః = అనుసరణము,
ఫలతి=ఫలించదా, కిం=ఏమి ?

తా. ఓ కైలాసవాసా! ఒకమారు హరిబ్రహ్మలు నీ సమ
స్వరూపముయొక్క ఆద్యంతములను దెలియదలచి, హరి వరాహరూప
ముతో పాతాళమునకును, బ్రహ్మ హంసరూపముతో ఆకాశము
నైపును చిరకాలమువరకు ప్రయత్నపూర్వకముగ ప్రయాణించినను
(స్తంభాకారమైన) జ్యోతిర్లింగస్వరూపముతో భూనభౌంతరాళముల
అఖండముగ వ్యాపించియున్నట్టి నీ యాద్యంతముల గనుగొనజాలరై
మరల నీవు భక్తిగమ్యుడనని తెలిసి భక్త్యతిశయముతో అహంకా
రహితులై నిను ప్రార్థింప నా హరిబ్రహ్మలకు ప్రసన్నుడనై రక్షి
చితివి. అనగా బ్రహ్మాదులు నీ యధీనులే కాని స్వతంత్రులు కా
యర్థము. దీనివలన నీ భక్తి యమోఘ మనియును, తప్పక ఫలించ
ననియును తేలుచున్నది. కావున అటులే ఈ భక్తిపూర్వకమైన స్తో
త్రమునకు మెచ్చి నీ యైశ్వర్యమును నాకు దర్శింపజేసి ధన్యుని గావించు
మని సారము.

వి. ఒకప్పుడు సృష్టి గొప్పదా రక్షణ గొప్పదా యను వాదము చెలరేగి భక్తి
బ్రహ్మలు “నేనేగొప్ప నేనేగొప్ప” యని కలహించుకొని అస్త్రములతో యుద్ధము
చేయసాగిరి. దీనివలన భువనములకు విపత్తు సంభవించెను. అప్పుడు “మార్గము
ఓ విష్ణుబ్రహ్మలారా! మీ యిరువురికంటె నధికమగువస్తువు ఇటు నుద్భవించునా
దాని పాదములనో మస్తకమునో మీలో నెవరు కన్గొనిన వా రధికు” అని ఆ
వాణి యయ్యెను. అంత నట ఆకాశపాతాళముల వ్యాపించి స్తంభాకారముగ నుద్భ
వించిన మహాజ్యోతిర్లింగముయొక్క పాదదర్శనమునకై విష్ణువు వరాహరూప
తోడను, శిరోదర్శనమునకై బ్రహ్మ హంసరూపముతోడను చిరకాలము ప్రయాణిం

ఈనక గర్వము వీడి భక్తితో ప్రార్థింప శివుడు పగ్గిసన్నుడై వివేకము ననుగ్రహించి మరల స్వస్వ కార్యములందు నియోగించెను. భక్తానుగ్రహార్థమై మరల ఈ మహాలింగమే ఆలయములలో స్థాపింపబడు చిన్న స్తంభాకారపు లింగముగాను, వీరశైవులు ధరించు అంగుస్తాకారమగు పాణిలింగముగాను రూపముల ధరించెనని యెరుగునది. ఈ వితిహ్యము స్కాందశివపురాణ శివరహస్యాదులలో సుపగ్గిసిద్ధమై యున్నది. ||౧౦||

అవః--శివునియందు స్థిరభక్తిగలవానికి నెద్దియు ఆసాధ్యము కాదని నిరూపించుచున్నాడు.

అయత్నాదాపాద్య త్రిభువనమవై రివ్యతికరం

దశాస్యో యద్బాహునభృత రణకంఠూపరవశాః।

శిరఃపద్మశ్రేణీరచితచరణాంభోరుహబలేః

స్థిరాయా స్త్వద్భక్తేత్త్రిపురహర విస్ఫుర్జితమిదం ||౧౧||

అర్థము:-- త్రిపురహర=త్రిపురసంహారకా! దశాస్య=రావణుడు, అయత్నాత్=అనాయాసముగా, త్రిభువనం=మూడులోకములను, అవై రివ్యతికరం = శత్రువుల సంబంధములేని వానినిగా, ఆపాద్య=పొంది, రణకంఠూపరవశాః=యుద్ధపు తీటచేత రేగిన, బాహూః=భుజములను, యత్=ఎందువలన, అభృత = ధరించెనో, తత్=ఈ ధారణసామర్థ్యము, శిరః పద్మశ్రేణీ రచిత చరణాంభోరుహ బలేః=శిరములనెడి పద్మముల పంక్తిచేత చేయబడిన నీ పాదములనెడు కమలములయొక్క అర్చన గల, భక్తేః=భక్తియొక్క, విస్ఫుర్జితం=విజృంభణము.

తా. పరమేశ్వరా! రావణుడు నీయందు అత్యధికభక్తి గలిగి యుండుటేకాక; తన పదితలలనుగూడ నరకి, నీ పాదనన్నిధి నర్పించి, వరముల నందికొని అనాయాసముగ ముల్లోకముల కధిపతియై పాలించెను. వానితో బోరి గలువగల శత్రువొకడైనను లేకుండెను. అందు వలన రావణుడు వినోదముగ యుద్ధమొనర్చుట (తన బాహువుల తీట దీర్చుకొనుట) కై నను అవశాశము లభింపదయ్యె. ఇట్టిమహేశ్వర్యమును నిష్కంటకజీవితమును నీ యనుగ్రహమువలన లభించినదేకాని వేరు కారణము లేదు.

వి. గోకర్ణ మాహాత్మ్యమును పుస్తకమందును, లింగపురాణమునందును ఈ క్రింది కథ కలదు. రావణాసురుడు గోకర్ణేశ్వరుని పూజించుచు, భక్త్యుక్తమువలన

తన తొమ్మిది శిరస్సులనుగూడ ఛేదించి తనముందున్న అగ్ని కుండమున హోమమునకు
శివార్చిత మనుచు పదవతలను సైతము కత్తిరింపబోగా శివుడు ప్రసన్నుడయ్యెను. ఆ
సంతోషసంభ్రమములు పురిగొన, రావణుడు దేవదానవ గంధర్వాదులవలన తన
మరణము లేకుండునట్లు వరమును పొందెను. (ఈ సందర్భమున మానవులను, వానరులను
సామాన్యులుగా దలచి వదలెను) తరువాత దేవతలను జయించి త్రిలోక నాథుడయ్యెను
శివుడే సర్వాధికుడు కావున అపుడు విష్ణు బ్రహ్మాండ్రాదులును శివభక్తునితో డీక్షా
జాల రైరని భావము. ||౧౧||

అవ:— ఇట భక్తుడైనను పరమేశ్వర తిరస్కారమువలన విపత్తు నందును
చెప్పుచున్నాడు.

అముష్య త్వత్సేవా సమధిగతసారం భుజవనం

బలాత్కైలాసేఽపి త్వదధివసతో విక్రమయతః।

అలభ్యా పాతాలేఽవ్యలనచలితాంగుష్ఠశిరసి

ప్రతిష్ఠా త్వయ్యాసీద్ధ్రువముపచితో ముహ్యతి ఖలః ||౧౨||

అర్థము:— త్వత్సేవా సమధిగతసారం=నీ నేవచేత పొందబడిన
శక్తిగలిగినట్టి, భుజవనం=బాహుసమూహమునుగూర్చి, త్వదధివసతో=
నీ నివాసస్థానమైన, కైలాసేఽపి=కైలాసమునందును, బలాత్=బలా
త్కారముగా, విక్రమయతః = పౌరుషము జూపింప నుద్యుక్తుడైన
అముష్య=ఈ రావణునికి, త్వయి=నీవు, అలనచలితాంగుష్ఠశిరసి=
మెల్లన కదలింపబడిన కాలి పెద్దవేలియొక్క కొన గలవాడవు కాగా
పాతాలేఽపి = పాతాళమునందును, ప్రతిష్ఠా=స్థితి, అలభ్యా=దుర్లభ
మైనట్టిది, ఆసీత్=ఆయెను, ఉపచితః = ఔన్నత్యమునందిన, ఖలః=
దుష్టుడు, ముహ్యతి=వివేకహీను డగుచున్నాడు.

తా. ఈ రావణుడు నీ యనుగ్రహమువలననే పొందిన బాహు
బలమును నీ నిలయమగు కైలాసముమీదనే ప్రయోగింప దలచినపుడు
నీవు కాలి పెద్దవేలిని మాత్రమే కదలించి యుణచితి. అంత రావణుడు
పాతాళమున సైతము నిలుకడ దొరకక అధఃపతితుడయ్యెను. దుష్టుడు
గొప్పదనమును సంరక్షించుకొనజాలక వివేకరహితుడై పతితు డగు
చున్నాడు గదా! ఎట్టివాడైనను నీ తిరస్కారమువలన దుర్గతి నందును
భావము.

వి. శివపురాణమునను వాల్మీకి రామాయణమునను (ఉ. కా. ౧౬.) ఈ క్రింది కథ కలదు. రావణుడు సర్వలోక విజయయాత్రకై విమానమున ప్రయాణించుచుండ మధ్యమున కైలాసపర్వత శిఖర మడ్డు దవలెను. ఏలయని ప్రశ్నింప, సారథి శివోల్లంఘనమే ఇందుకు కారణ మని నుడిచెను. అంత రావణుడు “శివు డెంతటివాడు? కైలాసమునే పెరికివైతు”నని తన దశబాహువులతో కైలాసమును పెళ్ళిగింప నారంభించెను. శివుడు తన కాలివ్రేలితో నణచగా చేతులు దానిక్రింద ఇరుకుకొని, రావణుడు పాతాళమున బడి, శివుని కరుణకొరకు సామవేదముతో స్తుతించె నని యైతిహ్యము గలదు. రావణుడు శివునివలననే వరము నంది; శివునే తిరస్కరింప బూనుట పాపహేతువనియును, ఇటులే కొంద రసురులు శివానుగ్రహమును నిల్పుకొనజాలక ఇనుముల బడిరనియును, శివభక్తి గలవారు సైతము కర్తవ్యాకర్తవ్యముల నెరుంగవలయు ననియును చెలియునది ||౧౭||

అవ:—శివభక్తియే బాణాసురుని త్రిభువనాధిపత్యమునకు కారణమనుటను జెప్పుచున్నాడు.

యదృద్ధిం సుత్రామౌ వరద పరమోచ్చైరపి సతీ-

మధశ్చక్రే బాణః పరిజనవిధేయత్రిభువనః!

న తచ్చిత్రం తస్మిన్ పరివసితరి త్వచ్చరణయో-

ర్న కస్య యున్నత్యై భవతి శిరసస్త్యయ్యవనతిః ||౧౮||

అర్థ:—వరద=భక్తాభీష్టప్రదాయకా! పరిజనవిధేయత్రిభువనః=సేవకులవలె వినీతముగా జేయబడిన శ్రీలోకములు గలిగినట్టి, బాణః=బాణాసురుడు, సుత్రామృతః = ఇంద్రునియొక్క, పరమోచ్చైరసతీం = మిక్కిలి యభ్యున్నతినందిన, ఋద్ధిమపి=సంపత్తునుగూడ, యత్=ఎందువలన, అధశ్చక్రే=తిరస్కరించెనో, తత్=అది, త్వచ్చరణయోః=నీ పాదములయొక్క, తస్మిన్=ఆ, పరివసితరి=భక్తునియందు, న చిత్రం=ఆశ్చర్యకరము గాదు, త్వయి=నీ విషయమై, శిరసః = శిరస్సుయొక్క అవనతిః=వంచుట, కస్యై=ఏ, ఉన్నత్యై = సమృద్ధికొరకు, న భవతి=కాదు?

తా. అనుగ్రహకుడవగు నో యీశ్వరా! బాణుడు ముల్లోకములను సేవకులవలె స్వాధీనపరచుకొని స్వర్గాధిపతియగు నింద్రుని మహైశ్వర్యమునుగూడ లెక్కనేయక సుఖయైయుండెననుట సుప్రసిద్ధమే! కాని నీ యనన్యోపాసకుడగు ఆ బాణునియందు ఈ త్రిభువనాధిపత్య

ప్రాప్తి యద్భుతమైన విషయమేమియు కాదు. నిను గొల్చినవాని ఐశ్వర్యము లభింపకుండునా? (నిను మ్రొక్కవలయునే కాని చిక్కనిదే)

వి. కుమారస్వామియొక్క అద్భుతమైన పరాక్రమమునుగాంచి, బాణుల తానును శివపుత్రుడు గావలె నని కోరి, యుగ్రిమైన తప మాచరింపగా శివుఁడ ప్రసన్నుడై ఆటల బాణుని తన పుత్రునిగా స్వీకరించెను. పిమ్మట బాణుడు పరాక్రమించి యింద్రాదుల జయించె నను పూర్వగాథ (హరివంశ. ౨-౧౧౬) ఇట్లు ప్రస్తుతము. త్రిభువనాధిపత్యమని పేరే కాని కైలాసమునకును పృథువై శివునిగూడ నేలినాడా! యను ప్రశ్న మనకు శివుడు బాణుని యింట కావలె గాచె నను కథ గూడ సమాధానముగా జెప్ప నగును. [౧౩]

అవ:—శివుని యాపద్బాంధవ్యము కొనియాడ బడుచున్నది.

అకాండ బ్రహ్మాండక్షయచకిత దేవాసురకృపా-

విధేయస్యాసీద్యస్త్రినయన విషం సంహృతవతః

న కల్మాషః కంఠే న తవ కురుతే న శ్రియమహో

వికారోఽపి క్లాఘ్యో భువనభయభంగవ్యసనినః

॥౧౪॥

అర్థ:—త్రినయన = ఓ ముక్కంటీ! అకాండ బ్రహ్మాండ ఊడచకిత దేవాసుర కృపా విధేయస్య = అకాలమునందు (గానున్న బ్రహ్మాండముయొక్క నాశముచేత భీతులైన దేవ దానవులయందు గల కృపవలన వశుడవైనట్టియు, విషం = కాలకూటమును, సంహృతవతః పానమొనర్చి నట్టియు, తవ = నీయొక్క, కంఠే = కంఠమునందు యః=ఏ, కల్మాషః = నలుపు, ఆసీత్=అయ్యెనో, సః=అది, శ్రియోశోభను, న కురుతే న = కలిగించలేదని కాదు, అహో = ఆశ్చర్యము భువన భయ భంగ వ్యసనినః = లోకముల భయముయొక్క నాశమునందు ఆసక్తి గలవానికి, వికారోఽపి=వికారమైనను, క్లాఘ్యః=ప్రశ్నమైనదియ.

తా. ఓ విరూపాక్షా! అకస్మాత్తుగ బుట్టిన హాలాహలముయొక్క ఉగ్రిమైన జ్వాలలకు జగములు మాడి మహాప్రళయ మగును భయమంది, నిను శరణాగతులైన దేవదానవులను కరుణించి, విషము మెక్కి కుత్తుకను నల్లబడ జేసికొంటివి. అదియు నొక యలంకారము! వలె కాంతి నీనుచున్నది. లోకరక్షణకు గడంగినవానికి వికారము నెత్తము అలంకారముగా నుండును కదా!

వి. వీరమాహేశ్వరుడైన దూర్వాసుని కోపమునకు గురియైన ఇంద్రుని సకలైశ్వర్యము సముద్రముపాలయ్యెను. ఇంద్రుడు శివునిగూర్చి తపింప తీర సముద్రమును మధించిన నీ సంపత్తు లభించు నని శివు డానతిచ్చెను. అంత నెందుండు దేవదానవుల సహాయముతో మందరగిరిని కవ్వముగాను, ఆదిశేషుని పగ్గముగాను, ఒనర్చి సముద్ర మథనము నారంభింపగా, ఉగ్రమైన మహాబాహులు గల విష ముద్భవింపెను. అంత విష్ణు బ్రహ్మాండ్రాదులు పలాయనమును చిత్తగించి, శివుని జేరి "మహాదేవా! మొదటబుట్టిన వస్తువు నీ కర్పిత మన నందున మహాపరాధమైన"దని వినిధముగ ప్రార్థింపగా; కృపాసాగరుడైన శివుడు వారి కభయప్రదాన మొనర్చి, యా భయంకరమైన విషమును అరచేత నిడుకొని మ్రింగి, కంఠమున ధరించి తదాదిగ నీలకంఠు డయ్యెనని పురాణగాథ (భాగవ. ౮-౭) (విష్ణు. ౧-౯) కలదు. ఆ నలుపు గూడి శివుని తెల్లని కంఠమున శోభిల్లె నని భావము ||౧౪||.

అవ:—శివుని జితేంద్రియత్వమును, మన్మథపరాభవమును జెప్పుచున్నాడు.

అసిద్ధార్థా నైవ క్వచిదపి సదేవాసురసరే

నివర్తంతే నిత్యం జగతి జయినో యస్య విశిఖాః।

స పశ్యన్నీశ త్వామితరసురసాధారణమభూత్

స్మరః స్మర్తవ్యాత్మా నహి వశిషు పథ్యః పరిభవః ||౧౫||

అర్థ:—ఈశ=ప్రభూ! నిత్యం=ఎల్లప్పుడు, జయినః=జయశీలుడైన, యస్య=ఏ మన్మథునియొక్క, విశిఖాః=బాణములు, సదేవాసురసరే=దేవదానవమానవులతో గూడియున్న, జగతి = విశ్వమునందు, క్వచిదపి=ఒకప్పుడైనను, అసిద్ధార్థాః=ఫలింపని ప్రయోజనముగలవియై, నైవ నివర్తంతే=వెనుకకు మరలవో, సః=అట్టి, స్మరః = మన్మథుడు, త్వాం=నిన్ను, ఇతర సురసాధారణం = అన్యదేవతలకు సమానముగా, పశ్యే=చూచువాడై, స్మర్తవ్యాత్మా=స్మరింపదగిన శరీరముగలవాడు, అభూత్=అయ్యెను. హి=ఇదియుక్తమే! వశిషు=ఇంద్రియ వశముగల మహానీయులందు, పరిభవః=తిరస్కారము, స పథ్యః=హితకరముగాదు.

తా. జగన్నియామకా! సదా జయశీలుడైన మన్మథుని బాణములు, ఒకనాడైనను నిష్ఫలత నందియున్నట్లు వినియుండలేదు. ఆ బాణములకు దేవతలు, రాక్షసులు, మానవులు అందరును గురియై పడిపోయిరి. ఈ మన్మథుడు తన పూర్వానుభవమునుబట్టి నిన్నును ఇతరదేవతలవలె భావించి, తన బాణముల నీ మీద ప్రయోగించి,

తానే స్మరించుటకు మాత్రమే పనికివచ్చు శరీరముగలవాడై (భావభూతుడై) తనకు గల “స్మర”నామమును సార్థకపరచుకొనెను. (“స్మర” తే జన్మై” జనులచే దలపబడువాడు కావున స్మరుడు అని పేరును మయ్యెనని భావము) మహిమాది సిద్ధులు గలవారియందు అపచార్యులొనర్చుచో అవి ఆత్మవినాశహేతువు లగుటదప్ప మహాత్ములచలింపరుగదా !

వి. దేవతలు తారకాసురుని బాధల కోర్వలేక; శివునిపుత్రుడై వీని నురింప అర్హుడని నిశ్చయించి, తపస్వియై హేమకూటమున నున్న శివునిపై ప్రయోగముతో కామోన్ముఖుని గావించుమని మన్మథుని నియోగించిరి. మన్మథుడు, దేవతల కిచ్చిన వాగ్దానమును విడువ నొల్లక, పార్వతీ సహాయము ఆశ్రయమున ప్రవేశించి శివునిమీద బాణప్రయోగము గావించెను. శివుడు సమాధిభంగమువలన పౌలయకాలరుద్రుడై అగ్ని నేత్రముయొక్క బావలతో నెదురుగా నున్న కాముని గాల్చివైచెను. అంత రత్తిదేవి మొరకు “నేను తపస్సు శివుని యర్థాంగినినై కామునికి ప్రాణదానము సేయింతు”నని పార్వతీ పశ్చిమ దిశకు యటులే శివునిగూర్చి ఘోరతప మాచరింపగా శివుడు “రత్తివిషయమున నేను డయ్యును, లోకమున అనంగుడయ్యును ఉండుగాక” యని కాము ననుగ్రహించి ఇది ప్రాప్తిన గాథ (మత్స్య. ౧౩౦ - ౧౩౯. పద్మ. స్క. ౪౨: శివ. సతీ) 10

అవ:—మహాదేవుని మహాకారమును తాండవలీలాముఖమున చున్నాడు.

మహి పాదాఘాతాద్ వ్రజతి సహసా సంశయపదం

పదం విష్ణోర్భ్రామ్యద్భుజపరిఘరుగ్గ్రహగణం

ముహూర్ద్యైర్దౌస్థ్యం యాత్యనిభృతజటాతాడితతటా

జగద్రజ్జయై త్వం నటసి నను వామైవ విభుతా

అర్థ:—జగద్రజ్జయై = లోకముల రక్షణకొరకు, త్వం=నటసి=నృత్యము చేయుచున్నావో (అవుడు) మహి=పృథ్వీ, పాదాఘాతాత్ = చరణములయొక్క వేటువలన, సహసా = శత్రువు (ఒక్కొక్కరిని) సంశయపదం=సందేహాన్వదమును, వ్రజతి = పోచుచున్నది. విష్ణోర్భ్రామ్యం = ఆకాశము, భ్రామ్యద్భుజపరిఘరుగ్గ్రహగణం=తిరుగుచున్న భుజము లనెడి గడియలచేత పీడింపబడిన నూర్లుగ్రహములు గలదై, దౌస్థ్యం=స్వరలోకము, అనిభృతజటాతాడితతటా

చంచలములైన జడలచేత కొట్టబడిన ఒడ్డుగలదై, ముహుర్ముహుః= మాటిమాటికి, దౌస్థ్యం = దురవస్థను, యాతి = పొందుచున్నది. విభుతా=ప్రభుత్వము, వామైవ నను= నక్క)మైనదియ కదా!

తా. నీవు లోకరక్షణార్థమై ఎపుడెపుడు తాండవనృత్యమును గావింపుచున్నావో అపుడపుడు స్వర్గమర్త్యపాతాళములనెఱుఁగి త్రిలోకములు భయగ్రస్తములై ప్రళయబాధ ననుభవించుచున్నవి. ఎటులనగా నీపాదాఘాతమునకు భూమియంతయు చలించి చిందరవందరయై పాతాళమున నడగిపోవునా యను సందేహమును బుట్టించుచున్నది. అంతరిక్షము, నీ దీర్ఘపుష్పములైన బాహువులదెబ్బలకు సూర్యాదిగ్రహములు తుంపరలుకాగా శూన్యాతిశయాన్యతను పొందునట్లున్నది. ఇక స్వర్గలోకమా! తిరుగుచున్న నీ దీర్ఘములైన జడల వేటిలకు మిక్కిలిగ ఇటునటు కొట్టుకొనుచు వినాశభీతి ననుభవించుచున్నది. ఇది యంతయు ఒకేమారు సంఘటించుచున్నది కావున నీవు లోకహితమునకై నటించినను లోకబాధయు తప్పట లేదు. ప్రజాపాలనమునందు ఒకవిధముగ మేలు చేయవలయునన్న, వేరొక విధముగ నష్టముగూడ గల్గుట తప్పదుకదా!

వి. ఒక రాక్షసుడు ఘోరతప మొనర్చి, లోకమున తన ఇచ్చవచ్చిన వినోదముల గావించునట్లును, అందు మరెవ్వరును తనతో బోరకుండునట్లును శివునినొంది వరము నందికొని, ఈ ముల్లోకముల బంధితలె ద్రిపు నారంభించెను. ఇది మహా విప్లవమునకు కారణ మగునని శివుడే యత్యద్భుతమైన యాకారముతో దేవతలగూడి యారాక్షసునకే వినోదముగలుగునట్లు తాండవనృత్యము గావించుననియును, ఒకప్పుడు దానివలన లోకమునకు కంపనాచులవలన భీతిగలుగుననియును వితిహ్యముగలదు. ||౧౬||

అవ:—శివునియొక్క దివ్యదేహమును గూర్చి వివరించు చున్నాడు.

వియద్వ్యాపీ తారాగణగుణిత ఫేనోద్గమరుచి:

ప్రవాహో వారాం యః పృషతలఘు దృష్టః శిరసి తే।

జగద్ ద్వీపాకారం జలధివలయం తేన కృతమి -

త్యనేనై వోన్నేయం ధృతమహిమదివ్యం తవ వపుః ||౧౭||

అర్థ:—వియద్వ్యాపీ=ఆకాశమును వ్యాపించినట్టియును, తారాగణ గుణిత ఫేనోద్గమరుచి = చుక్కలగుంపుచేత ఇబ్బడిగాజేయబడిన

నురుగుల పుట్టుకచేత శోభ కలిగినట్టియు, వారాం=గంగాజలముయొక్క
 యః=ఏ, ప్రవాహః=ప్రవాహము, తే=నీయొక్క, శిరసి=తలమీద
 పృషతలఘు = జలబిందువునల చిన్నదిగా, దృష్టః = చూడబడెను
 తేన=ఆ ప్రవాహముచేత, జగత్ = భూలోకము, జలధి వలయ
 నముద్రమే అగడ్తగాగల, ద్వీపాకారం=నీటిలోని మట్టి దీవివలె
 కృతం=చేయబడినది. ఇత్యనేనైవ = ఇట్లునుటచేతనే, ధృతమహిమ =
 ధరింపబడిన మహిమగలిగినట్టి, దివ్యం = ప్రకాశమానమైనట్టి, తపః =
 నీయొక్క, వపుః=దేహము, ఉన్నేయం=ఊహింపదగినది.

తా. పరమేశ్వరా! నీ యద్భుతమైన ఆకారమును ప్రశస్తి
 ముగ గనుగొనుటకు సాధ్యము గాకున్నను; ఆకాశభాగము నెల్ల నా
 మించుకొని యున్నట్టియు, తనయందు ప్రతిబింబించు చున్న చుక్క
 యొక్క తెల్లని కాంతివలన నురుగులచే గప్పిన దానివలె నున్నట్టియు
 విశాలమైన గంగాప్రవాహమును ఒక చిన్ని నీటిచుక్కవలె నీ
 జడలో ధరించుటను, అగస్త్యపానమువలన శుష్కించి పోయిన నశ
 ద్రమును ఈ నీ గంగాజలముచేతనే పూరింపబడుటయును జూడగా
 యాకారము దివ్యమైన దనియును, అద్భుతమైన దనియును ఊహిం
 పచ్చును.

వి. శ్రీమత్ప్రసిద్ధనాథుడైన శేణుకాచార్యుని యుపదేశము నందు
 పూర్వము అగస్త్యమహర్షి సముద్రజలము నొక ఆచమనముతో శోషింప జేసెన
 యును, శివుని జడలోని గంగాజలముతో మరల సముద్రము పూరింపబడె ననియు
 పురాణవార్త (పద్మ. స్క. ౧౯. మ. వ. ౧౦౫) కలదు. సముద్రమును బిందువుగా
 బిందువును సముద్రముగాను గావించుశక్తి శివునకు, శివభక్తునకు గూడ గల దని నిత
 పించుట విశేషము ||౧౭||

అవః—శివుని నర్వతంత్రస్వతంత్రమైన సృజిత్యమును జెప్పుచున్నాడు.
 రథః క్షోణీ యంతా శతధృతిరగేంద్రో ధనురథో
 రథాంగే చంద్రార్కౌ రథచరణపాణిః శర ఇతి
 దిధక్షోనే కోఽయం త్రిపురత్పణమాదంబరవిధి -
 ర్విధేయైః క్రీడన్తో న ఖలు పరతంత్రాః ప్రభుధియః ||౧౮||
 అర్థః—త్రిపురత్పణం=మూడుపురములనెక్కు త్పణమును, దిధ

క్షోః=దహింపదలచిన, తే=నీకు, క్షోణీ=పుష్పి, రథః=రథము, శతధృతిః=బ్రహ్మదేవుడు, యంతా=సారథి, అగేంద్రః=మేరుపర్వతము, ధనుః=విల్లు, అథో=మరియు- చంద్రార్కా=సూర్యచంద్రులు, రథాంగే=చక్రములు, రథచరణపాణిః=సుదర్శనధారియైన వీష్ణువు, శరః=బాణము, ఇతి=ఇట్లుగా, అయం=ఈ, ఆడంబరవిధిః=ఆడంబర వ్యాపారము. కః=ఎట్టిది? ప్రభుధియః=రాజచిత్తములు, విధేయైః=సేవకులతో, క్షీడంత్యః=ఆడుచున్నవియై, పరతంత్రాః=పరాధీనములైనవి, న ఖలు=కావుకదా !

తా. పరమేశ్వరా ! లోకకంటకులైన అనురుల త్రిపుర దహనము చేయునెడ నీవు గావించిన సర్వస్వతంత్రమైన ప్రభుత్వమును కొనియాడి తీరవలసి యున్నది. నీవు తలంచినచో త్రిపురములను ఒక గడ్డిపోచవలె కాల్చివేసి యుండువు. కాని భూమిని రథముగాను, బ్రహ్మను సారథిగాను, మేరువును విల్లుగాను, సూర్యచంద్రులను చక్రములుగాను, హరిని శరముగాను విరచించి యుద్ధయాత్రను సాగించితివి. ఇంతటి యాడంబర మేల కావలసి వచ్చినది? ప్రభువుయొక్క చిత్తము సర్వతంత్ర స్వతంత్రమైనది కావున ఒకప్పుడు పరిచర్యసేయు సేవకులతోడను వినోదార్థముగా నాడుకొనును కదా !

వి. కుమారస్వామి తారకాసురసంహారము గావించిన పిమ్మట; తారకుని తారకాక్ష, కమలాక్ష, విద్యున్నాలి యను ముగ్గురు పుత్తులు, బంగారము పెండి ఇనుములతో నూరు యోజనముల వెడల్పుగల మూడు పట్టణముల గట్టికొనుటకును, దివ్య సహస్ర వత్సరములు గడిచిన తరువాయి ఈ ముష్కరము లేకమగనట్లును, అపుడు ఒక బాణముతో వీనిని నెక్కు బెట్టువాడు వచ్చువరకు కీడు గల్గుకుండునట్లును బ్రహ్మనుండి వరము నందికొని, అట నివసించుచు లోకముల పీడింప మొదలిడగా దేవతలు శివుని మొరవేడిరి. అపుడు పరమేశ్వరుడు ఈ శ్లోకమున వివరింపబడిన ప్రకారము త్రిపురసంహారముయొక్క మహత్తును చాటుటకై, అప్పటి విశ్వమందలి గొప్పగొప్ప సాధనములతో మిక్కిలి యద్భుతమైన త్రిపురసమాహమను బాణమునకు గురిజేసి కాల్చివైచెనని ఇతిహాసము (మ. క. ౨౪- కు) కలదు ॥౨౫॥

అవ:—శివానుగ్రహమున గల్గిన విష్ణుతపఃఫలమును జెప్పుచున్నాడు.

హరిస్తే సాహస్రం కమలబలిమాధాయ పదయో

ర్యదేకోనే తస్మిన్ నిజముదహరన్ నేత్రకమలం

గతో భక్త్యుదేకః పరిణతిమసౌ చక్రవపుషా

త్రయాణాం రక్షయై త్రిపురహర జాగర్తి జగతాం

అర్థ:—త్రిపురహర=ఓ త్రిపురదహనా! హరిః = మహావిష్ణు
తే=నీ యొక్క, పదయోః=చరణములంను, సాహస్రం = ఒక వేల
లెక్కగల, కమలబలిం=పద్మములతో పూజను, ఆధాయ = ఒకవేల
తస్మిన్=ఆపూజ, ఏకోనే=ఒకటి తక్కువగలది కాగా, నిజం=తనదైన
నేత్రకమలం=కన్ననియెడి కలువను, యత్=ఏకారణమువలన, ఉదయ
రత్=సమర్పించెనో, (ఆ కారణమువలన) అసౌ=ఈ, భక్త్యుదేకః=
భక్తివిశేషము, చక్రవపుషా=సుదర్శన చక్రాకారముతో, పరిణతిం
పరిణామమును, గతో=పోందినదై, త్రయాణాం = ముత్తైరంగులైన
జగతాం=లోకములయొక్క, రక్షయై= సంరక్షణకొరకు, జాగర్తి
జాగరూకమై యున్నది.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! శ్రీమహావిష్ణువంతటివాడు సహస్రకమ
ములతో నీ పాదపూజ గావింప నుద్యమింపగా నందొక కమలము తక్కు
వయ్యెను. అప్పు డతడు మహాభక్తితో కమలమువలె నున్న ఈ
నేత్రమునే పెరికి సమర్పించి యా సంఖ్యను పూర్తిగావించెను.
భక్త్యతిశయమునకు నీవు మెచ్చి ముల్లోకముల సంరక్షింపజాలు ను
ర్శనచక్రమును విష్ణువునకు ప్రసాదించితిగాదే! జనార్దనునకును లోక
రక్షణ సామర్థ్యము నీ యనుగ్రహమువలననే లభించినదికదా!

వి. బ్రహ్మవరముతో మడించిన రక్కసులు మిక్కిలి హింసింపగా, దేవత
విష్ణువునొద్ద మొరజెట్టుకొనిరి. దానికి హరి, దైత్యుల సంహరింతు నని చెప్పి దేవత
మరల్చెను. తానే స్వతంత్రుడ నని భావించి, యభిమానముతో దామోదరుడు
చక్రము బూని తీర్చి, దైత్యులపై వైవసెంచెను కాని యా చక్రము కదలక మె
లక వట్టి బుడి గిరవలె జడమయ్యెను. అంత ఇది శివుని స్మరింపమి గల్గినదని యెరి
సహస్రకమలములతో శివలింగపూజ నారంభించెను. అప్పుడు శివసహస్ర
ములతో ఒక్కొక్క కమలము గల్గించెను. శివుడు భక్తిపూరితముగా అందొక్క

లము నదృశ్య మొనర్చెను. అంత విష్ణువు మరియొక కమలమును దెచ్చి పూర్తిచేయు చుండగా మాటి మాటి కొక కమలము తగ్గుచునే యుండెను. అంత కవమాయ కెదురు లేదని తన నేత్రకమలమునే యూడబెరికి సమర్పింపగా భక్తవత్సలు డగు శివుడు మెచ్చి త్రిలోకరక్షాదత్త మగు సుదర్శనచక్రము ననుగ్రహించెను. దానితో దైత్యుల దునిమెను. ఇది స్కాందమున ౨.౪. ౩౨-౩౫ లో గలదు. ఆనుబంధముగా బ్రహ్మ పురాణమును (౧౦౯) ఆవలోకింపదగు. ||౧౯||

అవ:—శివుడే సర్వయజ్ఞాధ్యక్షి డని చెప్పబడుచున్నది.

క్రతౌ సుప్తే జాగ్రత్త్వమసి ఫలయోగే క్రతుమతాం

క్వ కర్మ ప్రధ్వస్తం ఫలతి పురుషారాధనమృతే।

అతస్తాం సంప్రేక్ష్య క్రతుషు ఫలదానప్రతిభవం

శ్రుతౌ శ్రద్ధాం బద్ధ్వా కృతపరికరః కర్మసు జనః ॥౨౦॥

అర్థ:—క్రతుమతాం=యజ్ఞ మొనర్చువారికి, ఫలయోగే = ఫల రూపమైన స్వర్గము సంబంధమునందు, క్రతౌ=యజ్ఞము, సుప్తే=నిద్రించు చుండగా, త్వం=నీవు, జాగ్రత్=జాగరూకుడవు, అసి=అయియున్నావు, కర్మ=యజ్ఞరూపమైన కర్మ, ప్రధ్వస్తం=నష్టమైనదై, పురుషారాధనం= పరమశివునిపూజను, ఋతే=విడిచి, క్వ=ఎచ్చోట, ఫలతి = ఫలించు చున్నది? అతః=ఆ కారణమున, క్రతుషు=యాగములందు, ఫలదాన ప్రతిభవం=ఫలము నొసంగుటయందు బాధ్యుడవైన, త్వాం=నిన్ను, సంప్రేక్ష్య=చూచి (తెలిసికొని), శ్రుతౌ=వేదమునందు, శ్రద్ధాం=విశ్వాసమును, బద్ధ్వా=కట్టుకొని, జనః = ప్రాకృతజనుడు (యజమానుడు), కర్మసు=క్రియలందు, కృతపరికరః=ప్రయత్నింపబడిన సాధనము గలవాడు, (అయియున్నాడు.)

తా. కర్మాధ్యక్షుడ వైన పరమేశ్వరా! యజమాను డొనర్చిన యాగము జడమై యూరకయుండుటయే కాని; తత్ఫలము ననుగ్రహించు నీవుమాత్రమే ఎల్లపుడు జాగరూకుడవై వెలుంగుచున్నావు. పరమపురుషుడవగు నీయొక్క యారాధనలేకయే, అగ్నియందు వేల్వబడిన యజ్ఞ హవిస్సు (కర్మము) ఎప్పటికప్పుడు నష్టమొందుచుండ ఫల మెట్లు కలుగును? నీ నామస్మరణతో అటు సమర్పింపబడుచున్నది కావుననే నీవు ఫలము ననుగ్రహింతువు కావున నిన్నే ఫలదాతవుగ దెలిసికొనిన

జనము, వేదములందు శ్రద్ధవహించి జన్మములకొరకు నింత అట్టహాసముగా సామగ్రిని కూర్చుకొని వ్యయము చేయుచున్నవి.

వి. “పురుషో వై యద్రుషో” “మమ కర్తా మహేశ్వరః” మున్నగు ప్రమాణములవలన యాగాది కర్మఫలమును శివుడే అనుగ్రహించు ననియు, కర్మము ఎప్పటి కప్పుడు పూర్తియై నశించుచు అపూర్వ మగు ఫలమును గలిగించుటకు సాక్షియగు పరమపురుషుడవనర మనియును, కర్మమే చేతనమగుచో చేయగానే కర్మ ఏల ఫలించుట లేదు; యును మీమారనకుని కేవల కర్మజడవాదమునకు నిట ప్రత్యుత్తర మొసగబడినది. ధూమిని నాటిన విత్తనము నైతము శివానుగ్రహమువలన అనుకూలమైన జలవాయువులతో గూడి అంకురించునని భావము. ||౨౦||

అవ:—శివానుగ్రహములేని దక్షిణదిగ్గంధముల యాగనిష్ఫలతను సూచించుచున్నాడు.

క్రియాదక్షో దక్షః క్రితుపతిరధీశ స్తనుభృతా.

ఋషీణామార్త్విజ్యం శరణద సదస్యాః సురగణాః।

క్రితుభేషత్వత్తః క్రతుఫలవిధానవ్యసనినో

ద్రువం కర్తుః శ్రద్ధావిధుర మభిచారాయ హి మఖాః ||౨౧||

అర్థ:—శరణద = ఓ రక్షకా! క్రియాదక్షః = కార్యనిర్వహణ సమర్థుడును, తనుభృతాం = పా్తులకు, అధీశః = పాలకుడును అగు, దక్షః = దక్షబ్రహ్మ, క్రితుపతిః = యజమానడు, ఋషీణాం = భృగ్వది ఋషులయొక్క, ఆర్త్విజ్యం = ఋత్విజత్వము, సురగణాః = దేవతల సమూహములు, సదస్యాః = సభ్యులు, క్రితుఫల విధాన వ్యసనినః = యజ్ఞ ఫలము నిచ్చుటలో నానక్తుడవైన, త్వత్తః = నీవలన, క్రితుభేషః = యజ్ఞముయొక్క నాశము. (కల్గెను) హి = ఏలయనగా, శ్రద్ధావిధురం = విశ్వాసము లేనట్లుగా, (చేయబడిన) కర్తుః = యజమానునియొక్క మఖాః = యజ్ఞములు, అభిచారాయ = అనర్థము కొరకు (కదా)!

తా. సర్వరక్షకుడ వగు నో దయామయా! యాగాది క్రియలందు సకలసామర్థ్యము గలవాడును, బ్రహ్మకు పృతిబ్రహ్మయైన వాడును, లోకపాలకుడును అగు దక్షుడు స్వయముగా యజమానత్వము వహించి; దివ్యశక్తి సంపన్నులైన భృగ్వాదిమహర్షులు ఋత్విజము నెరపుచుండ; విష్ణుబ్రహ్మాండాది సురలు సభలో నిండియుండ, యజ్ఞ

మును నిర్వహింప మొదలిడెను గాని యజ్ఞఫలదాతవగు నీవలననే యజ్ఞ
ధ్వంసము కలిగినది. ఎంతటి సామర్థ్యము గలవాడైనను నీయందు
భక్తిశ్రద్ధలు లేవేని తన కౌతువు వలన ఫలము పొందక పోవుటయే
కాక; అనేకములైన అనర్థములకు గురియై నశించును కదా!

వి. ఈ సుప్రసిద్ధమైనకథ భాగవతము (౪. ౨; ౩-౭) నందును, మహాభార
తము (కాం. ౨౫౫.) నందును, బ్రహ్మాండపురాణము (౧. ౧. ౬౪) నందును శిష
లింగ స్కాంద పురాణములందును కలదు. “ఒకప్పుడు శివునిద్వారా నియమింపబడిన
బ్రహ్మదేవుని సృష్టిని ఆవలోకించుటకు మహామహులందరను సభ దీర్చియుండిరి.
ఇంతలో దక్షుడు రాగా సభవారందరను లేచి నిలిచిరి. అందు శివు డొక్కడు
మాత్రము కూర్చొని యుండుటను దక్షుడు సైరింపక జైరము పూసెను. తర్వాత
నొక మహాయాగము జేయ నారంభించి విష్ణుబ్రహ్మాంధ్రుల నందరను రావించెను.
కాని శివసతులకు పిలపురాదయ్యె. సతి (పార్వతి) స్వయముగ తండ్రియగు దక్షుని
యాగమున కేగి ఆవమానితయై జన్మమున దేహమును పరిత్యజించెను. ఇది తెలిసి
యర్జును వీరభక్తుని బంపి, యాగవిధ్వంస మొనరింపజేసి దక్షుని తల నరికించెను.
ఇందు పాల్గొన్న విష్ణుభృగు సూర్యులకును దండనములు దవలెను. బ్రహ్మపార్థివ
ననుసరించి శివుడు దక్షునికి గొట్టె తల నతికించి రక్షించెను” గొట్టెతల గలవా
డనగా వశంవదుడని యర్థము || ౨౧||

అవః—శివభక్తి నిరోధ మేర్పడినపుడు పితృదులను గూడ లెక్కింప
రాదనుచున్నాడు.

సతాం వర్తత్య త్యక్త్వా శ్రుతిసమధిగమ్యం సహభువం
ఘృణామమృన్మాల్య స్వజనవిషయన్నేహగుణితాం।
ద్విజః కృంతకా పాదే పితరమపరాధం త్వయి విభో
మనుష్యత్వం నద్యప్రీదశపరిణామేన విజహా || ౨౨||

అర్థః—విభో=ఓ సర్వవ్యాపకా! ద్విజః=బ్రాహ్మణుడు (కాట
కోటడు), శ్రుతిసమధిగమ్యం=వేద వేద్యమైన, సహభువం=తోబుట్టువైన,
సతాం=సత్పురుషుల, వర్తత్య=మార్గమును, త్యక్త్వా=వీడి, స్వజనవిషయ
న్నేహగుణితాం=తనవానికి (తండ్రికి) సంబంధించిన ప్రేమచేత నెక్కు
వగా చేయబడిన, ఘృణామపి = దయనుగూడ, ఉన్మాల్య = పెరికివైచి,
త్వయి=నీయందు, అపరాధం=తప్పుగావించిన, పితరం=తండ్రిని. పాదే=
చరణమునందు, కృంతకా = ఛేదించినవాడై, నద్యః=వెంటనే, తీదశ

పరిణామేన = దేవత్వమునొందుటతో, మనుష్యత్వం = మానవత్వమున
విజహా = విడిచెను.

తా. ఓ సర్వాంతర్యామీ! ఆ బ్రాహ్మణుడు పెద్దలమార్గమున
వేదబోధితములైన యాచారములను ఎరిగి, సహజమైన దయాదాక్షిణ్య
ములు కలిగియున్నవాడే! కాని; వీని నన్నిటిని ద్రోసిపుచ్చి, నీ విషయ
మున నవచారమునర్చినట్టి తన తండ్రియొక్క పాదమనికూడ భోజన
పక సరకినైచెను. అతని యద్భుతమైన శివభక్తికి నీవు మెచ్చి యతని
ప్రమథపదవి ననుగ్రహించి మానవజన్మమునుండి విముక్తునిగావించి
శివాపరాధము వాటిల్లుచున్నప్పుడు సామాన్యమైన శాస్త్రాచారమును
దయాదాక్షిణ్యములను విడిచెను ప్రత్యవాయము లేదనికదా
భావము.

వి. ఈ శ్లోకము ఉత్తర పశ్చిమదేశపు ప్రతులలోగాని, ఓంకారేశ్వర - ఆ
శ్వర మందిరమందలి శిలాశాసనమునగాని లేదు. దక్షిణదేశపు అన్ని ప్రతులలో
ప్రాచీనకాలమునుండియు కలదు. ఇందలి కాటకోటకు దక్షిణదేశమున రెండు
రెండ్రుకు పురమువాడు. ఈ కథ 'శివభక్తవిలాస' మను సంస్కృత గ్రంథమున
పురాతన భక్తవిలాస బసవపురాణాదులలోను సుప్రసిద్ధము. షట్కాల లింగార్చన
పరుడగు కాటకోటడను ఒక బ్రాహ్మణబాలకుడు మార్గవశమున సాయంకాల
మేకలమందకు జేరి, యట శివాలయములేమికి జింతించి, అక్కడనున్న మేక
లను లింగాకారముగా రాశిచేసి ధ్యానింప మొదలిడెను. అంత వాని తం
యచ్చటికివచ్చి యద్ధాని తిరస్కరించి కాలితో నా రాశిని దన్నెను. ఈ శివద్రో
మునకు తాళజాలక, ఆ బాలకుడు తండ్రికాలిని సరికివేయుటయే కాక, ఇట్టి
చారమును గాంచినందులకు తన రెండుకన్నులను నైతము బెరికికొనెను. ఇట్లు
భక్త్యతిశయమునకు మెచ్చి సద్యస్కాలముననే యతనికి కైలాసమున ప్రమథు
ననుగ్రహించెను "తండ్రి సామాన్యముగ పూజ్యుడైయున్న "శివనిందాకరం ద్భు
ఘాతయే దధవా శచేత్." (శివుని నిందించినవానిని చంపవలెను లేక శపింపవలెను
అను వీరశైవాచారమును (సిద్ధాంతశిఖామణి ౯-3౯) ఈ బాలకుడు ప్రదర్శించెను
ఈ కాటకోటను చండు డను మారుచేరుండెననియును, చండుడు వేరనియును
భేదముకలదు. ఆరువదిమవ్వురు పురాతనులలో నీ చండుడొకడు. తమిళ మహా
మాణిక్యవాళగర్ (కీ). శ. ౬వ శతాబ్ది) రచించిన "పెరియ పురాణ"మున
కలదు. శివయోగి శివాచార్యుని సిద్ధాంతశిఖామణి (౧౦-౫౭) యందును "చం
యథా పురాభక్త్యా, పితృహపి శివోభవత్" (పుర్యమున చండుడు తండ్రి
నను భక్తిచేత ఎటు శివస్వరూపు డయ్యెను) అని చండుని భావన కలదు. ౧౨

అవః—బ్రహ్మాదుల యవరాధములందును శివుడే దండనకర్త యనుట.

ప్రజానాథం నాథ ప్రసభమభికం స్వాం దుహితరం

గతం రోహిద్భూతాం రిరమయిషుమృశ్యస్య వపుషా।

ధనుష్పాణేర్యాతం దివమపి సవత్రాకృతమముం

త్రసంతం తేఽద్యాపి త్యజతి న మృగవ్యాధరభసః ॥౨౩॥

అర్థ :—నాథ = లోకేశ్వరా ! రోహిద్భూతాం=లేడిరూపము బొందిన, స్వాం=స్వకీయమైన, దుహితరం = కుమార్తెను, ఋశ్యస్య=జంకయొక్క, వపుషా = శరీరముతో, గతం = వెన్నంటినవాడును, ప్రసభం = బలాత్కారముగా, రిరమయిషుం = రమింపనిచ్చగల వాడును, అభికం = కాముకును, సవత్రాకృతం = బాణముతో గొట్టబడినవాడును, త్రసంతం=భయగ్రస్తుండును, దివం = స్వర్గమును గూర్చి, యాతమపి = వెళ్ళినవాడైనను, అముం = ఈ, ప్రజానాథం = బ్రహ్మను, ధనుష్పాణేః=చేతననున్నగల, తే=నీయొక్క, మృగవ్యాధ రభసః = వేటకానివంటి సంభ్రమము, అద్యాపి=ఇప్పటికిని, న త్యజతి= విడుచుటలేదు.

తా. సర్వలోకనియామకా ! తానే సృష్టించినట్టియు, తన కూతురైనట్టియు ఒక సుందరిని బ్రహ్మ కామోదిక్తుండై వెంటబడి యెను. ఇది గని యాకాంత ఆశులేడిరూపము బొందగా ; బ్రహ్మ మగ లేడిరూపమును బొంది దాని బలాత్కరింపదలంచెను. అతనివు పినాక ధనుస్సుతో బ్రహ్మను స్వర్గమునకు బారిపోవుచున్నను వదలక, కిరాత రూపముతో బాణమును ప్రయోగించి, శిక్షించితివి. ఇప్పటి పినాక ధారిత్వము జూడగా అప్పటి వేటకానితన మింకను నిన్నుదొలగి పోనట్లు న్నది. విశ్వసృష్టికి కర్తయైనను నీశాసనమునకు లోబడియున్నాడుకదా

వి. ఈకథకు మూలము ఐతరేయబ్రాహ్మణము (3-33; ౫-౨) నందును, శతపథబ్రాహ్మణము (౧-2-౪) నందును స్కందమత్స్య శివపురాణములందును గాంచనగును. బ్రహ్మదేవుడు తానే సృష్టించిన కాంతల సౌందర్యమునకు భ్రమసి, వెంటబడి బలాత్కరించెననియును, శివుడే దండింపబడెననియు ఈ ఐతిహ్యము యొక్క సారాంశము. ఈ కాంత ముఖ్యముగ ఎవరో కాని పేరులు ప్రాగ్గ్రంథములలో నేరువేరుగా గలవు. ద్యౌ, ఉషా, గాయత్రీ, సతీ, సావిత్రీ, సరస్వతీ అను సుందరీమణు

లందరితోడను ఇట్టి వ్యవహారము బ్రహ్మకు జెప్పబడినది. ఈ కథయే ఆకాశము మృగవ్యాధికోపిణి నక్షత్రరూపమున కలదందురు. అదిసృష్టియంతయు బ్రహ్మ నైనది కావున అప్పుడుద్భవించిన స్త్రీలందరును బ్రహ్మకు పుత్రికలేయైరి. అందున బ్రహ్మకు నయపవాదము తప్పదయ్యెను. సరస్వత్యాదులు బ్రహ్మకు పుత్రికలేన పత్నులు కారని యెరుంగునది || ౨౩ ||

అవ:—మహాదేవుడు ప్రసన్నుడగుచో ఇష్టార్థముకంటె ఎక్కువ లభించుననుట—

స్వలావణ్యాశంసా దృతధనుషమహ్నియ తృణవత్

పురః ప్లుప్తం దృష్ట్వా పురమథన పుష్పాయుధమపి |

యది స్త్రైణం దేవీ యమనిరతదేహార్థఘటనా-

దవై తి త్వమద్ధా బత వరద ముగ్ధా యువతయః || ౨౪ ||

అర్థ:—పురమథన=ఓ తిపురవిధ్వంసకా ! దేవీ పార్వతీదేవీ
స్వలావణ్యాశంసా = తన సౌందర్యముయొక్క ప్రశంసగలదై, ధనుషం = ధరింపబడిన విల్లుగలిగినట్టి, పుష్పాయుధం = మన్మథుని
పురః = ఎదుట, తృణవత్ = గడ్డిపరకవలె, అహ్నియ = అగ్ని
ముగా, ప్లుప్తం = కల్పబడిన వానినిగా, దృష్ట్వాపి = చూచి
కూడ, యమ నిరత దేహః=తపోవశము చేయబడిన దేహముకల
అర్థఘటనాత్ = శరీరార్థ భాగమును సంఘటించినందువలన, త్వం
నిన్ను, స్త్రైణం = కాంతాలోలునిగా, అవై తి యది = భావించుచు
అద్ధా=సరియే, వరద = ఇష్టముల నిచ్చు ఈశ్వరా!, యువతయః
తరుణులు, ముగ్ధాః = మూఢులుగా, బత = ప్రసిద్ధము !

తా. వరదాయకా! లోకైకసుందరియైన పార్వతి లోకేశ్వరుని
వగు నీ భర్తృత్వము నపేక్షించి, కామునిద్వారా పుష్పబాణము
నాటించి, నీయందు కామము అంకురింప ప్రయత్నించెను గాని
క్షణమాత్రమున నా మారుని గరికపోచవలె గాల్చివైచితివి. అప్పు
నినుగూర్చి మిక్కిలి తపమాచరింపగా భక్తులకు వశంవడుడ వగు
ఆమె నర్థాంగినిగా స్వీకరించి గొప్పగా ననుగ్రహించితివి. ఈ రహస్య
మరయక నిన్ను స్త్రీలోలునిగా ఆమె భావించుచున్నది. ఇది య
తులు వెట్టివారనుట కుదాహరణమే కాని నీవు మోహితుడ
వనుటకు ప్రమాణము గానరాదు.

వి. ఈ కథయు (శివపు. రుద్ర. సతీ. 3) సర్వప్రసిద్ధము. ఈ శ్లోకమున గల 'పురమథన' విశేషమువలన ఉక్తుచే నిర్మింపబడిన త్రిపురముల గాల్చిన శివునకు పుష్పాయుధుడైన మన్మథు డొక గడ్డిపోచకంటె హీనమనియును, కామదహనము వలన శివుడు కామవశుడు కాడనియును నూచిత మగుచున్నది. పార్వతీ లావణ్యము లోకప్రసిద్ధ మైనప్పటికిని; ఆమె నవలొకించినంతనే ఎట్టి వికారము శివునకు గలుగ లేదు. ఆమె తపస్సుచే కృశించుచుండ భక్తురాలనియు, నిర్మల యనియు తన శరీరార్థ భాగమును ప్రదానించి, ఆమె కోరిన భర్తృత్వముకంటె ఎక్కువే శివు డనుగ్రహించెనని భావము. ||౨౪||

అవ:-- బైరాగివేష మున్నను శివుడు సర్వవంగళమూర్తి యనుట.

శ్మశానేష్వాక్రీడా స్మరహర పిశాచాస్సహచరా -

శ్చితాభస్మాలేపః స్రగపి నృకరోటీపరికరః।

అమంగల్యం శీలం తవ భవతు నామైవమఖిలం

తథాపి స్మర్తృణాం వరద పరమం మంగలమసి. ||౨౫||

అర్థ:--స్మరహర=ఓ మారహరా! తవ=నీకు, శ్మశానేషు=వల్లకాడులందు, ఆక్రీడా=విహారము, పిశాచాః=దయ్యములే, సహచరాః=సంగడికాండ్రు, చితాభస్మ=కాటిబూడిద, ఆలేపః = గంధము, నృకరోటీ పరికరో=పి=నరుల పుట్టెలగుంపుకూడా, స్రగ్=పూలదండ, ఏవం=ఇట్లు, అఖిలం=సమస్తమైన, శీలం=నడవడి, అమంగల్యం=అశుభ మైనదిగా, భవతు నామ=అగుగాక! నరద=భక్తేష్టప్రదా, తథాపి=అట్లులేనను, స్మర్తృణాం=భజించువారికి, పరమం=ఉత్కృష్టమైనట్టి, మంగళం=కల్యాణస్వరూపము, అసి=అయియున్నావు.

తా. పరమేశ్వరా! నీకు క్రీడాస్థలము శ్మశానము. స్నేహితులు పిశాచములు, కాటి బూడిదయే శరీరమునకు కస్తూరీగంధపు పూత; కపాల మాలయే మల్లెపూలదండ. ఇట్లు నీ బాహ్యవేషము జూడగా వికారముగ దోచును గాని నిను స్మరించు భక్తుల కందరకు నీవు కేవల కల్యాణస్వరూపుడ వనుటయే నిక్కము. ఈ వేషము సామాన్యముగ నట్లు గన్నట్టినను అంత స్తత్త్వమెల్ల మంగళకర మైన దని భావము.

వి. శివు డిటులు పురాణాదులలో వర్ణింపబడినను, చంద్రుడు గంగ డమరు మున్నగునవి లోకకల్యాణ కరములు. పీతాంబరము, పూలదండలు మొదలగునవి లోకవాసనాపీడితులకే కాని శివునకు వానియందు వ్యామోహము లేదు. శ్మశాన

హాసము నిత్యము క్తస్వరూపమునకును, పిశాచసహవాసము పతిత హాసత్వమునకును, భస్మధారణము కైరాగ్యమునకును. కపాలధారణము లోకశాంతికిని విద్యనము అని యెరుంగ వలెను. ఈ విధముగ శివుని స్వరూప మంతయు నిత్యముగా కర మనుట సిద్ధాంతము. ॥౨౫॥

అవ:— ఇక శివుని చిదానందత్వమును నిర్దేశించుచున్నాడు.

మనః ప్రత్యక్షిత్తే సవిధమవధాయాత్తమరుతః

ప్రహృష్యదోమాణః ప్రమదనలిలోత్సంగితదృశః ।

యదాలోక్యాహ్లాదం హృదయ నిమజ్జ్యామృతమయే

దధత్యంత స్తత్త్వం కిమపి యమిన స్తత్కిల భవాన్ ॥౨౬॥

అర్థ:—ఆత్మమరుతః = నిరోధింప బడిన ప్రాణములు గల యమినః=యోగీశ్వరులు, ప్రత్యక్షిత్తే = వాసనారహితమగు ఆత్మమరుత సవిధం=విధ్యుక్తముగా, మనః=మనస్సును, అవధాయ=చేర్చి, అమృతమయే=అమృతస్వరూపమైన, ప్రాదే=మనఃపునందు, నిమజ్జ్య=మునిగి ఇవ=వతు, ప్రహృష్యదోమాణః=పులకితములైన రోమములు గల వారును, ప్రమదనలిలోత్సంగితదృశః=ఆనందబాష్పములతో నిండి దృష్టిగలవారును, ఏ, కిమపి=యెద్దియో యైన, యత్=ఏ, తత్త్వం=వస్తువును, ఆలోక్య=కాంచి, అంతః=లోపల, ఆహ్లాదం=ఆనందమున దధతి=ధరించుచున్నారో, తత్=ఆ చిదానందవస్తువు, భవాన్ శివో నీవు కదా!

తా. ఓ సచ్చిదానందఘనా! మహాయోగులు యోగశాస్త్ర రీత్యా ప్రాణాదుల నిరోధించి పరమాత్మమునందు మనము నిల్పి గూర్పాటునందుచు, ఆనందబాష్పముల రాల్చుచు, అవాఙ్మానన గోచరమగు ఏవరవస్తువును లోలోపల నవహించి అమృతనరస్సులో మునిగి వారి వలె మహాసుఖము ననుభవింతురో ఆ సచ్చిదానంద మూర్తి నీవే కావా! అధ్యాత్మతత్త్వవేత్తలు చివర నిన్ను దెలిసియే సుఖింతురు.

వి. శివుడు చంద్రధర, గంగాధర, మారహర, అను సాకారరూపముతో యోగీశ్వరులు పెక్కు కష్టములతో గాంచదగు అఖండానందైకస్వరూపమును గల యున్నాడని తేలుచున్నది. ఇందుకు “శివ ఏకో ద్యేయః” “శివమదైతం చక్షు మన్యంతే” “ఉతేనం విశ్వానూతాని” మున్నగు ప్రమాణము లసంఖ్యాకము.

గలవు. విష్ణు బ్రహ్మాంద్రాదుల కెల్ల అంత్యమున శివు డొక్కడే శరణ్యుడని భావము. ||౨౬||

ఆవ:—శివుని విశ్వాత్మకత్వమును నిరూపించుచున్నాడు.

త్వమర్కః స్త్వం సోమ స్త్వమసి పవన స్త్వం హుతవహ-

స్త్వమాప స్త్వం వ్యోమ త్వము ధరణీరాత్మా త్వమితి చ।

పరిచ్ఛిన్నామేవం త్వయి పరిణతా బిభ్రీతు గిరం

న విద్మస్తత్త్వం వయమిహ తు య త్వం న భవసి ||౨౭||

అర్థ:—త్వయి=నీయందు (నీవిషయమునందు), పరిణతాః=విన మ్మిలైనవారు, (పండితులు) త్వం=నీవు, అర్కః=సూర్యుడవు, త్వం = నీవు, సోమః = చంద్రుడవు, త్వం=నీవు, పవనః = వాయువు, అసి = అయియున్నావు, త్వం=నీవు, హుతవహః=అగ్నివి. త్వం=నీవు, ఆపః= జలము, త్వం = నీవు, వ్యోమ = ఆకాశము. త్వము = నీవు, ధరణిః = భూమి, చ=మరియు, త్వం=నీవు, ఆత్మా=యజమానుడవు. ఇతి=ఇట్లు, పరిచ్ఛిన్నాం = పరిమితిగల, గిరం=వాక్కును, బిభ్రీతు=ధరింతురుగాక! తు=అయితే, వయం=మేము, ఇహ=ఈలోకమున, త్వం=నీవు, యత్ = ఏవస్తు స్వరూపుడవు, న భవసి = కావో, శత్ర్=ఆ, తత్త్వం=వస్తువును, న విద్మః = తెలియము.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! నీ భక్తులైనవారును, నీ విషయము కొంత దెలిసికొని పండితులైన వారును కొందరు, నిన్ను సూర్యుడ వని చంద్రుడవని వాయ్యుగ్ని జ్వలస్వరూపుడవని ఆకాశమవని భూమివని ఆత్మ (యజ్ఞపతి) వని ఇవిధముగ ఒక నీమకు లోనై చెప్పాదురు గాక! ఈ విశ్వమున నీవుగాని పదార్థ ముద్ది కలదో మేము మాత్ర మద్దాని నెరుంగము. సర్వము నీ వనియే మా దృఢవిశ్వాసము. నీవు ఫలానా అని సంక్షిప్తముగ నిర్దేశించుట పరిహాసాస్పద మని భావము.

వి. పంచ భూతములును, సూర్య చంద్రాత్ములును మొత్తము అష్టమూర్తు లనబడును. ఈ అష్టమూర్తి స్వరూపుడే శివు డని అగమసిద్ధాంతము. ఆ సిద్ధాంతము స్థూలముగ లేక సూక్ష్మము వలన చెప్పబడినను, ఇది శివుని విశ్వాత్మనిగా చూచు భక్తులకు సంకొంచము గల్గించును. కావున సమస్తమైన చరాచరాత్మక స్వరూపుడవు. నీవే కానినో ఈ జడమైన పృథ్వీపంచమునకు పృథాకము లేదు కదాయని హెచ్చరిక ||౨౮||

అవః— పరమేశ్వరుని ప్రణవ ప్రతిపాద్యత్వమును సూచించుచున్నాడు.

త్రయీం తిస్రో వృత్తిస్త్రిభువనమథో తీర్థనిపి సురా-

నకారాద్వైర్వజ్జైస్త్రిభిరభిదధ తీర్థవికృతి,

తురీయం తే ధామ ధ్వనిభిరవరుంధానమణుభిః

సమస్తం వ్యస్తం త్వాం శరణద గృణాత్యోమితి వదం॥౩౮॥

అర్థః— శరణద=ఓ రక్ష కా! ఓమితి=ఓంకార మనెడు, పదం శబ్దము, త్వాం=నిన్ను, సమస్తం=పరిపూర్ణునిగాను, వ్యస్తం = వ్యవస్థ రూపునిగాను, అభిదధత్ = చెప్పుచున్నదై, త్రయీం = వేదత్రయమును, తిస్రో = మూడైన, వృత్తిః=గుణవ్యాపారములను, త్రిభువనం=లోకత్రయమును, అథో = మరియు, తీర్థ = ముగ్గురైన, సురానపి = దేవతామూర్తులను, అకారాద్వైః = అకార, ఉకార, మకార రూపములైన, త్రిభిః = మూడైన, వజ్జైః = అక్షరముల చేతను, అణుభిః = సూక్ష్మములైన, ధ్వనిభిః = నాదములచేతను, తీర్థవికృతి = దాటబడి వికారము గల్గినట్టియు, తురీయం=కడపట్టిదైనట్టియు, అవరుంధానం = సర్వాతిశయ మైనట్టియు, తే = నీయొక్క, ధామ = తేజస్సునగు గృణాతి = పొగడుచున్నది.

తా. ఓ సర్వరక్ష కా! వేదములకెల్ల మూలభూతమైన ఓంకార ప్రణవము నీ చరాచరాత్మకమైన స్వరూపము నిట్లు పొగడుచున్నది. ఈ ఓంకారమునందు అ, ఉ, మ్, అనెడు మూడక్షరములు కలవు. ఇవి ఋగ్యజుస్సామములనెఱుఁగు మూడువేదములను, సత్త్వరజస్తమోగుణలనెడి మూడు గుణములను, బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను ముగ్గురములను, సూచించునవై నాద బిందు కళలనెడి మూడు ధ్వనులతో, అపక్షయ వినాశ పరిణామములనెడు వికారములు లేనట్టియు వ్యస్త, అవ్యస్త, వ్యస్తావ్యస్తములనెడు రూపములకంటె అతీతమైనట్టియు సర్వాసర్థకరమగు మాయావరోధక మైనట్టియు నీ దివ్యతేజమును స్తుతించుచున్నవి. ఓంకారముయొక్క తత్త్వమును విచారింప నదెల్లయు నీ గుణప్రతిపాదనను చేయుచున్నది. కావున నీవే ప్రణవస్వరూపము. నిత్యచిదానంద ప్రకాశస్వరూపుడు.

వి. ఓంకారము కేవలకల్యాణస్వరూపమైనది. వేదాదులను బ్రహ్మ; శివుని వలన నభ్యసించి మరల శిష్యులకు జెప్పబూనగా మొట్టమొదట బ్రహ్మయొక్క-కంతమును భేదించుకొని హఠాత్తుగ శివస్వరూపమైన ఓంకారము జెలువడెను. తదా దిగ వేదపఠనమునందు మొదలు ఓంకార ముచ్చరింపబడుచున్నది. ఇందుకు “ఓంకార శ్వాభశబ్దశ్చ, ద్వావేతో బ్రహ్మణః పురా | కంఠం భిత్త్వా వినిర్యాతో, తస్మాన్మౌం గలికా పుభౌ” “యో బ్రహ్మణం విదధాతి పూర్వం, యో వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై” అను ప్రమాణములు కలవు. కొందరు వేదారంభమున హరిః ఓం అనుటను ప్రచారమునకు దెచ్చియున్నారు. ఇది ఆస్పాగ్రమాణికము. ఓంకారమును అ, ఉ, మలుగా విడదీసినపుడు పరమేశ్వరుని వ్యష్టిస్వరూపమును; కలిపి ‘ఓం’ గానున్నపుడు సమష్టి రూపమును నూచించునని భావము. “తస్య వాచకః ప్రణవః” అనుటవలన శివుని జెప్ప శబ్దము ఓంకారమేయని సిద్ధాంతము ||౨౨||

అవః—శివుని భవశర్వాది అష్టనామాభిధానములు వివరింపబడుచున్నవి.

భవః శర్వో రుద్రః పశుపతిరథోగ్రః సహమహం-

స్తథా భీమేశానావితి యదభిధానాష్టకమిదం |

అముష్మిక్ ప్రత్యేకం ప్రవిచరతి దేవ శ్రుతిరపి

ప్రియాయాన్మై ధామ్నై ప్రణిహితనమస్యోఽస్మి భవతే ||

అర్థః—దేవః=ఓంకారము, భవః=భవుడవు, శర్వః=శర్వుడవు, రుద్రః=రుద్రుడవు, పశుపతిః=పశుపతివి, అథ=మరియు, ఉగ్రః=ఉగ్రుడవు, సహమహం=మహాదేవుడవు, తథా=అటులే, భీమేశానా=భీముడవు, ఈశానుడవు, ఇతి=ఇట్లు, యత్=ఏ, ఇదం=ఈ, అభిధానాష్టకము=నా మాష్టకము(ఎనిమిది పేరులగుంపుకలదో), అముష్మిక్=ఈఅష్టకమునందు, ప్రత్యేకం=ప్రతి యొక నామముతోగూడ, శ్రుతిరపి=వేదమైనను, ప్రవిచరతి=ప్రవర్తించుచున్నది, అన్మై=ఈ భవాది శబ్దరూపములు, ధామ్నై=తేజోరూపములు, ప్రియాయాన్మై=ప్రియకరముగనునట్టి, భవతే=నీకొరకు, ప్రణిహితనమస్యః=చేయబడిన నమస్కారముగలవాడను, అస్మి=అగుచున్నాను.

తా. ఓదేవా! భవ, శర్వ, రుద్ర, పశుపతి, ఉగ్ర, మహాదేవ, భీమ, ఈశాను లనెడు ఈ యెనిమిది నామములు నీ ముఖ్యవాచకము లుగా శ్రుతియే చెప్పుచున్నది. కావున ఏతచ్ఛబ్దవాచ్యుడవును, తేజో

నూపుడవును భక్తవత్సలుడవును అగు నీకు సర్వాత్మనా విధేయుడైననున్నురించుచున్నాను.

వి. ౨౭ వ శ్లోకమున శివుని అష్టమూర్తి స్వరూపమును జెప్పి, ఆ అష్టమూర్తి వాచకములగు అష్టనామములుగూడ నిందు జెప్పబడినవి. పుట్టించుటవలన భృగు (పృథ్వీమూర్తి), సంహరించుటవలన శర్వుడు (జలమూర్తి), రోదన హరణమువలన కృష్ణ (వాయుమూర్తి), బ్రహ్మవిష్ణుది పశుపాలనమువలన పశుపతి, (యజ్ఞమూర్తి) అగ్ని తేజస్సువలన ఉగ్రుడు (తేజోమూర్తి), పరిపూర్ణత్వమువలన మహాదేవుడు (సాక్షిమూర్తి), వైభవంకరత్వమువలన భీముడు, (అకాశమూర్తి), సర్వైశ్వర్య ప్రసాదము వలన ఈశానుడు, (అర్కమూర్తి), అని తెలియవలెను. ఈ మూర్తి విషయము మతభేదము కలదు కావున, శ్లోకమున నున్న క్రియము ననుసరించి భవాది శబ్దము పృథ్వి అవ్ తేజోవాయు అకాశ సూర్య చంద్ర యజమానమూర్తులకు వాచకములుగాగూడ చూచుకొనవలెను. శివునికి ఓంకారమే ముఖ్యనామ మైనప్పటికి భవాది అష్టశబ్దములును, ఇట్టి యర్థమునే ఇచ్చు శంభు శంకరాది శబ్దములును వాచకము అని తెలియవలెను. ||౨౯||

అవ:—శివుని అష్టసిద్ధుల సూచించి, అవాఙ్మననగోచరత్వమును జెప్పచున్నాడు.

నమో నేదిష్ఠాయ ప్రియదవ దవిష్ఠాయ చ నమో

నమః క్షోదిష్ఠాయ స్మరహర మహిష్ఠాయ చ నమః!

నమో వర్షిష్ఠాయ త్రినయన యవిష్ఠాయ చ నమో

నమః సర్వస్మై తే తదిదమతిసర్వాయ చ నమః ||౩౦||

అర్థ:—ప్రియదవ=వనవాసప్రియుడా! నేదిష్ఠాయ = మిక్కిలి దగ్గరగానున్న, చ=మరియు, దవిష్ఠాయ=మిగుల దవ్వుననున్న, తే=నీకు నమః=నమస్కారము, స్మరహర = ఓ కామారీ! క్షోదిష్ఠాయ=అగ్ని స్వరూపముగా నున్న, చ=మరియు, మహిష్ఠాయ = మహాత్తరముగా నున్న, (నీకు) నమః=నమస్కారము, త్రినయన=ఓ ముక్కంటి! వర్షిష్ఠాయ=మిగుల వృద్ధుడవైన, చ=మరియు, యవిష్ఠాయ = మిక్కిలి యువకుడవైన, (నీకు) నమః=నమస్కారము, సర్వస్మై=విశ్వరూపుడవైనట్టి, (నీకు) నమః=నమస్కారము, చ=మరియు, అతిసర్వాయ=సర్వము సతికృమించినట్టి, (నీకు) నమః=నమస్కారము.

తా. ఓ ఘోరవానీ! మహాదేవా! భ కులె నవారికి మిగుల

సమీపస్థుడవును, అజ్ఞానులకు దూరతరముగా నున్నవాడవును అగు నీకు సమస్కారము. ఓ మన్మథమథనా! అణుస్వరూపుడవును మహత్స్వరూపుడవును అగు నీకు సమస్కారము. ఓ త్ర్యంబకా! మిక్కిలి పురాణ పురుషుడవును మిక్కిలి తరుణుడవును అగు నీకు సమస్కారము. సర్వస్వరూపుడవును సర్వము సతిక్రమించినవాడవును అగు నీకు సమస్కారము! సమస్కారము!!

వి. ఈ శ్లోకముయొక్క రచన నేదమును బోలియున్నది. ఇట్టి ఆమాల్య పైన భాష మానవుని ముఖమునుండి వెలువడునది కాదు. కావుననే ఈ మహిమ్న స్తోత్రమును రచించిన పుష్పదంతాచార్యుడు, ప్రమథశృంగపుడుగా, మహర్షిగా నెన్నబడినాడు. ఇందు శివునియొక్క అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి పాప్తికావ్య. ఈశిత్వ, వశిత్వము లనెడు అష్టసిద్ధులు గంభీరముగా చెప్పబడినవి. శివుని మహిమ అపారమును అతర్క్యమును నైయున్నది. కావున ఇట్టి వామములతో దలచుచు సమస్కరించి, ఆత్మార్పణము జేయుటతప్ప వేరు లేదని భావము ||30||

అవః—త్రిమూర్తిత్వము సుద్ధాటించి ప్రోక్త ముపసంహరించుచున్నాడు.

బహులరజసే విశ్వోత్పత్తౌ భవాయ నమోనమో

జనసుఖకృతే సత్త్వోత్పత్తౌ మృడాయ నమోనమః ।

ప్రబలతమసే తత్సంహారే హరాయ నమోనమః.

ప్రమహసి పదే నిస్త్రైగుణ్యే శివాయ నమోనమః ||31||

అర్థః—విశ్వోత్పత్తౌ=జగత్తుయొక్క పుట్టుకలో. బహుళరజసే= అధికమైన రజోగుణము గల్గినట్టి, భవాయ= కారణభూతుడైన భవునకు, నమోనమః= అనేక సమస్కారములు, జనసుఖకృతే= సృష్టిలోని సమస్త ప్రాణుల సుఖము కొరకు, సత్త్వోత్పత్తౌ= సత్త్వముయొక్క పుట్టుకలో, మృడాయ=సుఖకరుడైన మృదునకు, నమోనమః= సమ స్పృటు. తత్సంహారే= ఆ జగత్తు యొక్క ప్రళయమునందు, ప్రబల తమసే=అధికమైన తమోగుణము గల్గినట్టి, హరాయ= లయకరుడగు హరునకు, నమోనమః= సమస్కారములు, నిస్త్రైగుణ్యే= త్రిగుణా తీతమైన, ప్రమహసిపదే= మిగుల శ్రేష్ఠమైన (పరంజ్యోతి) స్థానము నందు, శివాయ= కల్యాణ స్వరూపుడగు శివునకు, నమోనమః= సమస్కారములు.

తా. విశ్వమును సృష్టించుటలో రజోగుణసంపన్నుడై డనబడువాడును, జనుల రక్షణమునందు సత్త్వగుణపూర్ణుడై డనబడువాడును, ఈ జగత్ప్రళయమునందు తమోగుణ భరిత్యు హరు డనబడువాడును, త్రిగుణాతీతమైన పరంధామపదమునందు యుచు శివు డనబడు నట్టియును నీకు మహాప్రభూ! సమస్కారములు నమస్కారములు !!

వి. ఈ స్తుతిగూడ పేదమందలి రుద్రీనమకమువలె నున్నది. స్తోత్రములు కావ్య సర్గములను ముగించునపుడు అంత్యమున ఛందస్సును మార్చుట సంప్రదాయము. ఈ మహిమ్నుమున మొదటినుండి ముప్పది శ్లోకములవరకు శిఖరిణీవృత్తములు. ఈ శ్లోక హరిణీవృత్తము. న స మ గ స ల గ ములును, ౬ వ గ ౩ క స్థానముల యతియు ఉన్నచో నది హరిణీ యనబడును. ఈ శ్లోకమున విశ్వమయొక్క సృష్టి నీతిలయము. భవ మృడ హరాది రూపములతో జేయుననియును, దీని సంతయు తనలో నణిం కొని కేవలము దివ్య మంగళస్వరూపము గల శివనామముతో సదా వెలుంగుననియు భావము. అనగా సాకార నిరాకార రూపములు రెండు పరమేశ్వరునకు గలవని సంతకముగ సిద్ధాంత మగుచున్నది, “యతోవా ఇమాని భూతాని” “శివ మద్యైక చతుర్థం” మున్నగు ప్రమాణము లిందుకు సిద్ధముగా నున్నవి. ||౩౧||

అవ:— కవి వినముగ్రిదై తనస్తుతిని శివపాదనన్నిధి నర్పించుచున్నాడు.

కృశపరిణతి చేతః క్లేశవశ్యం క్వ చేదం

క్వచ తవ గుణసీమోల్లంఘినీ శశ్వదృద్ధిః

ఇతి చకితమమందీకృత్య మాం భక్తిరాధాత్

వరద చరణయోస్తే వాక్యపుష్పోపహారమ్.

||౩౨||

అర్థ:—వరద=ఓ భక్తప్రాణా! కృశపరిణతి = అల్పమైన పాకముగల, క్లేశవశ్యం=దుఃఖమున కధీనమైన, ఇదం=ఈ (నాయొక్క) చేతః=మనస్సు, క్వచ=ఏడనో, గుణసీమోల్లంఘినీ =గుణముల మర్మ దను మీరినట్టి, తవ=నీయొక్క, శశ్వదృద్ధిః = లోకోత్తరమైన మహా శ్వర్యము, క్వచ=ఏడనో? ఇతి=ఇట్లు, చకితం=భీతుడనైన, మాం=నన్ను, భక్తిః=నీ పదభక్తి, అమందీకృత్య=అభయము నిచ్చి, తే=నీయొక్క చరణయోః = పాదయుగ్మమునందు, వాక్యపుష్పోపహారం = వాక్యములనెడు పుష్పముల పూజను, ఆధాత్ = చేయించెను.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! ముక్తి దాయకా! నా బుద్ధియా మిగు

కొంచెమైన ప్రజ్ఞగలది. సంసారతాపత్రయముచే నాశమొందెడు స్థితిలో నున్నది. ఇట్టి నా యల్పబుద్ధి యెక్కడ? త్రిగుణాతీతమైనట్టియు, అద్భుతమైనట్టియు నీ యొక్క మహిమ యెక్కడ? ఇట్లు తలపోసి కంపించుచుంటిని. కాని నీపాదములందు నాకుగల అనన్యమైన భక్తి నాభయమును బోనాడి, ఉత్సాహము గల్గించి నీ చరణద్వంద్వమునందు నాయీ స్తోత్రరూపమైన పుష్పముల నర్పింపజేసి ధన్యుని గావించినది.

వి. కవి మిక్కిలి వినయముగ తన యహంకారమును పరిహరించుకొనుచు భక్తి వశుడనై ఇట్టి స్తోత్రమును రచించితి నే కాని నీను బొగడ నాతరమా యని సమాప్తి గావించినాడు. ఇది ముహూర్తికి సత్యము. పరమేశ్వరభక్తిసంపన్నుడు కానిదే ఇట్టి యమూల్యమైన ఆహ్వానమువంటి స్తవమును విరచింపజాల డనుట నిక్కువము. ఇంకొక సంగతి గమనింపదగియున్నది. ఈ యాచార్యునకు పుష్పదంతు డని నామము కలదు. పుష్పలవలెనుండు పలువరుల గలవాడని దీని కర్థము. ఇతడు శివుని చేతితో పూజించి నపుడును పుష్పముల నర్పించుచుండెను, నోటితో ధ్యానించు నపుడును పుష్పములతో, వాక్యపుష్పములతో శివు నలంకరించెను. అనగా పుష్పములవలె హృద్యములైన పద్యములను బల్కెనని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును. పుష్పదంతుని నోటినుండి పుష్పములు గాక మరేమి వెలువడును? ఇట్టి భక్తుని బుట్టించిన భవుడును ఇట్టి పుష్పపూజ గావించిన పుష్పదంతుడును జగద్వంద్యులు. ఈ శ్లోకము మాలినివృత్తము. నవమయయ గణము లుండవలెను || ౩౨ ||

[మహిమ్నస్తవ మింతవరకే యని కొందరమతము. శిలాశాసన ప్రతిబాను ఇంత వరకే కలదు. క్రీ. శ. ౧౨౦౦ పొంతమున నున్న విశ్వారాధ్యుడను పండితుడు ౩౫ శ్లోకముల వఱకు వ్యాఖ్యను రచించినాడు కావున నివియును పోచినములే! విశేషములు పీఠికలో జూడుడు.]

అవః--కవి తన ప్రాగల్భ్యమును పరిహరించుచున్నాడు.

అనితగిరిసమం స్యాత్ కజ్జలం సింధుపాత్రే

సురతరువరశాఖా లేఖినీ పత్రముర్వీ ।

లిఖతి యది గృహీత్వా శారదా సార్వకాలం

తదపి తవ గుణానామీశ పారం న యాతి.

|| ౩౩ ||

అర్థః--ఈశ=ఓమహేశ్వరా! అనితగిరి సమం = అంజనాద్రీకి సమమైన, కజ్జలం=కాటుక (సిరా) గా, సింధుపాత్రే = సముద్రమనెను పాత్ర (సిరాబుడ్డి) లో, సురతరువరశాఖా=కల్పవృక్షముయొక్క చెద్ద

కొమ్మ, లేఖనీ=కలముగా, ఉర్వీ=భూమి, పత్రం=కాగితముగా, స్వాత్= అగుచో, గృహీత్వా=గ్రహించి, శారదా = సరస్వతి, సార్వకాలం= ఎల్లప్పుటికి, లిఖతి యది=వ్రాయుచో, తదపి=అట్లులైనను, తనః= గుణానాం=గుణములయొక్క, పారం=తుదను, స యాతి=పొందడు.

తా. ఓ మహేశ్వరా ! నముద్రమునే సిరాబుడ్డిగాజేసి, అది గిరి యంతటి కాటుక నందు బోసి, ఎన్నటికిని అరుగని కల్పచక్షు యొక్క పెద్దకొమ్మను కలముగావించి పృథ్విసంత కాగితముగా దీసికొని విద్యాస్వరూపిణి సరస్వతీదేవియే నీ గుణగణములను యావజ్జీవితము వ్రాయబూనినను వ్రాయజాలదు. నీ వపారమహిముడవు. నీ బూర్ణముగ బొగడ నెవరితరమునుగాదు.

వి. ఇది అతిశయోక్తిగాదు. స్వభావోక్తి. ఇదియు మాలినివృత్తమే ||౩||

అవ:—కవి తననామము దెల్పుచున్నాడు.

అనురసురముసీంద్రైరర్చితస్యేందుమాశే-

గ్రథితగుణమహిమ్నో నిర్గుణస్యైశ్వరస్య ।

సకలగుణవరిష్ఠః పుష్పదంతాభిధానో

రుచిరమలఘువృత్తైః స్తోత్రమేతచ్ఛకార ॥౩౪॥

అర్థ:-సకలగుణవరిష్ఠః=నమస్త సద్గుణాధికుడైన, పుష్పదంతాభిధానః = పుష్పదంతుడను పేరుగల వీరమాహేశ్వరుడు. అనుర సురముసీంద్రై=దేవానుర,ముసీశ్వరులచేత, అర్చితస్య=పూజింపబడినవాడు. ఇందుమాశేః=చంద్రశేఖరుడును, గ్రథితగుణ మహిమ్నః = పరికల్పించబడిన గుణములనెడి మహిమగలవాడును, నిర్గుణస్య = గుణాతీతుడను అగు, ఈశ్వరస్య = పరశివునియొక్క, రుచిరం = రమ్యమైన, ఏతత్ = ఈ, స్తోత్రం = స్తవమును, అలఘువృత్తైః = శిఖరిణి మున్నగు వృత్తములచేత, శకార = చేసెను.

తా. సద్గుణభూషితుడును పుష్పదంతనామము గలవాడును అగు వీరమాహేశ్వరుడు విష్ణాదిదేవతలు, రావణాద్యసురులు, నాదాది మహర్షులు మున్నగు సకల భక్తుల పూజలు గొన్నవాడును

ఎప్పుటి కష్టము నేర్పించున మహామహిమల సృజించువాడును, త్రిగుణా
తీతుడును అగు పరమేశ్వరునియొక్క ఈ రమ్యమైన స్తవమును చక్కని
వృత్తములతో విరచించెను.

వి. ఇక్కడ “సకల గణపతిస్యై” అను పాతమున్నపుడు సమస్తప్రమాదము
దైన అను అర్థమును గ్రహింపవలెను.

అవః—ఫలశ్రుతిని జెప్పుచున్నాడు.

అహరహరనవద్యం ధూర్జటేః స్తోత్ర మేతత్

పఠతి పరమభక్త్యా శుద్ధచిత్తః పుమాన్ యః।

స భవతి శివలోకే రుద్రీతుల్యస్తథాత్ర

ప్రచురతరథనాయుః పుత్రీవాన్ కీర్తిమాంశ్చ ॥౩౫॥

అర్థః—అహరహః = ప్రతినిత్యమును, ధూర్జటేః = శివుని
యొక్క, ఏతత్ = ఈ, అనవద్యం = నిర్మలమైన, స్తోత్రం = స్తవ
మును, పరమ భక్త్యా = మిగుల భక్తితో, శుద్ధచిత్తః = నిర్మలాంతః
కరణముగల, యః = ఏ, పుమాన్ = దేహి, పఠతి = పఠించుచున్నాడో,
సః = వాడు, శివలోకే = కైలాసమునందు, రుద్రీతుల్యః = శివసమాను
డును, అత్ర = ఈ లోకమునందు, ప్రచురతరథనాయుః = మిక్కిలి
ద్వీప్యాదుర్భాగ్యములు గలవాడును, పుత్రీవాన్ = సంతాననంపన్ను
డను, చ = మరియు, కీర్తిమాన్ = యశఃపరిపూర్ణుడును, భవతి = అగు
చున్నాడు.

తా. నిర్మలమైన ఈ శివస్తోత్రమును ఎప్పుడు పఠింపవలయును—దై
వప్రీతినిత్యము భక్తికృత్యముతో పారాయణ మొనర్చునో, వాడు ఈ
లోకమున ఆయురారోగ్యభాగ్యములను, సంతానమును బడసి అంత్య
మున కైలాసప్రాప్తి గల్గి శివసాయుజ్యము పొందగలడు.

వి. నిక్కముగ ఏ స్తవమును ఇందు జెప్పబడిన విధముగ అనగా ప్రీతినిత్యము,
శుచిహృత్తుడై, స్థిరచిత్తముతో, భక్తితో పఠించిన సర్వవిపత్తులు తొలగి సౌఖ్యము
జేకూరుననుట పెద్దల వాక్యమువలనను స్వానుభవమువలనను తెలియబడినది. ॥౩౫॥

[ఇకముందు ముద్రింపబడు శ్లోకములు ప్రాచీనప్రతులలో సరిగా లేవు. కొన్ని
శ్లోకము లున్నను పాతభేదములు మొందు. కృమభేదమును గలదు. ఇవి పుష్పదంతుడు

విరచించినవి కావని పండితు లనుచున్నారు. ఐనను చాల దీర్ఘ కాలమునుండి హయములలో నున్నవి కావున నెటు నయబడినవి. ఇవి సులభముగా నున్నందున త్వరము మాత్రమే వ్రాయబడినది.]

వపుఃప్రాదుర్భావాదనుమితమిదం జన్మని పురా

పురారే న క్వాపి క్షణమపి భవంతం ప్రణతవాః।

నమః ముక్తః సంప్ర త్యహ మతనురగ్రేఽప్యనతిమా।

నితీశ క్షంతవ్యం తదిదమపరాధద్వయమపి

॥౩౬॥

తా. ఓ పురారీ! నేను ఇపుడు పొందిన ఈ దేహమువలన నెనుక నే జన్మమునందును నినుబూజింప లేదని ఊహించుకొనవచ్చును నిన్ను పూజించినచో అపుడే ముక్తుడ నయ్యెడివాడను; ఈ శరీరము వచ్చియుండదు కదా! ఇక ఇపుడా నిన్ను స్తుతించుచున్నాను కావున ముక్తుడనై పోదుననుటలో సందియమే లేదు. అయితే ఇకముంద నాకు జన్మము లేదు కావున ఈ దేహత్యాగానంతరముకూడ నీ స్తుతింపజాలను. ఇవిధముగ పూర్వజన్మమునను, భవిష్యజన్మమునను నీ స్మరింపలేదను ఈ రెండు అపరాధములను క్షమింపగోరుచున్నాను.

వి. ఈ శ్లోకము దక్షిణ దేశమున మాత్రము పరిచారము గన్నది.

శ్లో. దీక్షా దానం తప స్తీర్థం, జ్ఞానం యాగాదికాః క్రియాః।

మహిమ్నః స్తవపాతస్య, కలాం నార్హంతి షోడశీం

॥౩౭॥

తా. వ్రతదీక్షలు, గోభూహిరణ్యదానములు, చాంద్రాయణ తపములు, కాశీరామేశ్వరాది తీర్థయాత్రలు, వాజపేయాది యాగాదులు మున్నగు వాని నన్నింటిని గలిపినను; మహిమ్న స్తవ పతనము వలన గలుగు ఫలముయొక్క పదారవవంతుకు గూడ సరిరావు. అనగా ఈ స్తోత్రము సర్వశ్రేష్ఠమైన దని భావము.

శ్లో. మహేశాన్నాపరో దేవో, మహిమ్నో నాపరా స్తుతిః।

అఘోరాన్నాపరో మంత్రో, నా స్తి తత్త్వం గురోః పరం

॥౩౮॥

తా. మహేశ్వరునికంటె వేరు దైవము లేదు. మహిమ్నము కంటె వేరు స్తుతి లేదు. అఘోరముకంటె వేరు మంత్రము లేదు. గురువుకంటె వేరు పరతత్త్వము లేదు. అనగా దేవతలలో మహేశ్వరుని

రుడే యధికు డైనట్లు స్తుతులలో కెల్ల మహిమ్న స్తవము సర్వశ్రేష్ఠమని నూచితము.

శ్లో. అసమాప్తమిదం స్తోత్రం, పుణ్యం గంధర్వభాషితం ।

అనౌపమ్యం మనోహారి, శివ మీశ్వరవర్ణనం .

॥౩౯॥

తా. పుష్పదంత గంధర్వ నిర్మితమైనదియు, పవిత్రమైనదియు, అసమానమైనదియు; మనోహరమైనదియు నగు నీ స్తోత్రము సమాప్తము కాకపోయినను ఈశ్వరవర్ణన కలిగియున్నది కావున సర్వదా మంగళకరముగ వెలుంగును.

వి. అసమాప్తం (సమాప్తముకానిది) అను పాఠమే సర్వత్ర కలదు. ఈ స్తోత్రము సమాప్తము కాలేదని యేల భావింపబడుచున్నదో తెలియదు. ౩౨ వ శ్లోకమువలన ఏ స్తుతిని సమాప్తము గావించియే పుష్పదంతుడు శివున కర్పించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. బహుశా శ్లోకములు కొలదిగా నున్నందుననే ఈ ఫలశ్రుతిని తర్వాతివారు వ్రాసినందుననో దీనిని అసమాప్తముగా భావించి యుందురు. కొన్ని చోట్ల 'అసమాప్తం' అను పాఠమును కలదు. అపుడు "స్తోత్రముయొక్క సమాప్తి పర్యంతము" అని అర్థము నుడువవలెను.

కుమమదశననామా సర్వగంధర్వరాజః

శిశుశశిధరమౌళే దేవదేవస్య దానః ।

స ఖలు నిజమహిమ్నో భ్రష్ట ఏవాస్య రోషాత్

స్తవనమిద మకార్షీద్ దివ్యదివ్యం మహిమ్నః ॥౪౦॥

తా. బాలచందుని తల దాల్చినవాడును, దేవదేవుడును అగు శిశునియొక్క కేవలధానుడైన పుష్పదంతు డను గంధర్వరాజు శివాపరాధమువలన (శివనిర్మల్యము దాటుటవలన) తన మహిమ గోల్పోయినవాడై ఈ దివ్యమైన మహిమ్న స్తుతిని విరచించి మరల శివప్రీతి సంపాదించె నని భావము.

సురవరమునిపూజ్యం స్వర్గమోక్షై కహేతుం

పఠతి యది మనుష్యః ప్రాంజలిర్నాన్యచేతాః ।

ప్రజతి శివసమీపం కిన్నరైః స్తూయమానః

స్తవనమిదమమోఘం పుష్పదంతప్రణీతం

॥౪౧॥

తా. సురలకు మునీశ్వరులకు పూజ్యమైనట్టియు స్వర్గమునకు
ముక్తికి కారణమైనట్టియు అమోఘమైనట్టియు ఈ పుష్పదంతము
చిత్తమైన స్తోత్రమును ఎవ్వడు ఏకాగ్రచిత్తము గలిగి భక్తితో చేతు
మొగిడ్చి పఠించునో; వాడు కిన్నరులతో పొగడబడుచు అంత్యమున
శివసన్నిధిని జేకును. అనగా వాని కీర్తిని కిన్నరులు గానము చేతు
యును, శివసాయజ్యము క్తి గల్గుననియును భావము.

శ్రీపుష్పదంతముఖపంకజ నిర్గతేన

స్తోత్రేణ కిల్బిషహరేణ హరప్రియేణ।

కంఠస్థితేన పఠితేన సమాహితేన

సుప్రీణితో భవతి భూతపతిర్మహేశః

॥౪౨॥

తా. శ్రీ పుష్పదంతుని ముఖకమలము నుండి యుద్భవించి
నట్టియు, పాపహరమైనట్టియు, శివున కానందకరమైనట్టియు ఈమహిమ్ను
స్తుతిని కంఠస్థము గావించి, సమాధానముగా ఎవడేని పఠించుచో
భూతనాథుడగు మహేశ్వరుడు ప్రసన్నుడై వరముల అనుగ్రహించు
నని భావము.

శ్లో. యత్కృత్యం తన్న కృతం, యదకృత్యం కృత్యవ త్తథాచరితం।

ఉభయోః ప్రాయశ్చిత్తం, శివ తవ నామాక్షరద్వయోచ్చరితం ॥౪౩॥

తా. ఓ మహేశా! చేయదగిన వాని వదలితిని. చేయదగని
దానిని ప్రీతితో చేసెతిని. శివ యను నీనామముయొక్క రెండక్షరముల
స్మరణమే నా పై రెండపరాధములకు ప్రాయశ్చిత్తము, అనగా ఆ యప
రాధములు నశించుటకు నీనామోచ్ఛారణమే సాధనము.

శ్లో. సంసారసర్పదష్టానాం, జంతూనా మవివేకినాం।

చంద్రశేఖరపాదాబ్జ స్మరణం పరమౌషధం ॥౪౪॥

తా. సంసార మనెను సర్పముల కాటున బడినవారును, అవివేక
ములు అగు ప్రాణులకు శ్రీశివుని పాదకమలముల స్మరణమే గొప్ప
ఘండు. భవసర్పవిషమున కీ శివస్మరణ మాషధమని యెరుగునది.

శ్లో. ఏకకాలం ద్వికాలం వా, త్రికాలం యః పఠేన్నరః।

సర్వపాప వినిర్ముక్తః శివలోకే మహియతే ॥౪౫॥

తా. ఈ స్తుతిని దినమున మూడుమారులుగాని రెండుమారులుగాని చివరకు ఒకమారుగాని వారివారి శక్తివంచన లేకుండ పఠింతురేని సర్వపాపముల నుండియు విముక్తి నంది శివనన్నిధి జేరుదురు.

శ్లో తవ తత్త్వం న జానామి, కీదృశోఽసి మహేశ్వర।

యాదృశోఽసి మహాదేవ, తాదృశాయ నమోనమః॥ ౪౬॥

తా. ఓ మహాదేవ! ఓమహేశ్వర! నీ తత్త్వ మెట్టిదో నీ వెట్టి వాడవో నే నెరుగను. నీవు ఎట్టివాడవై యున్నావో అట్టి నీకు నమస్కృతులు.

శ్లో. ఇత్యేషా హ జ్ఞాయీ పూజా, శ్రీమచ్ఛంకరపాదయోః।

అర్చితా తేన దేవేశః ప్రీయతాం మే సదాశివః ॥౪౭॥

తా. ఈ పీఠముగ వాగ్రూపమైన పూజ శ్రీ శంకరుని పాదములందు సమర్పింపబడినది. దీనితో దేవదేవుడైన యా సదాశివుడు ప్రసన్నుడగు గాక!

ఇది శ్రీ మద్వేదాగ మోషనిషత్పిఠవిమలవీరశైవమహామతస్థాపనాచార్యశ్రీజగద్గురు

రేఖకాచార్యవర్యశిష్యపరిషత్పాఠంపర్యధర్మ, వీరగోత్రచిదిరేమతవంశ్య

నాగభూషణార్య శ్యామలాంబాదంపతీగర్భావిర్భూతికర్మ, కాశీపండిత

గురుమలసమాసాదిత వేద కావ్యస్మృతితీర్థసాహిత్యవికారదధర్మ

చార్యవిద్యానిధివిద్యారత్నాదిబిరుదవర్మ, పండిత

చిదిరేమతీయవీరభద్రశర్మ విరచితంబగు

శివపంచస్తవీభక్తరంజనీ వ్యాఖ్యానమున

మహిమ్నఃస్తుతి సమాప్తము.

ఆంధ్ర మహిమ్నములు

(౧) శ్రీ పన్నాల రామబ్రహ్మశాస్త్రికృతి

మ. చెలువో రాజమహేంద్ర గౌతమికిఁ బ్రాచీన గోటిలింగాభ్యుని
ర్మల తీర్థంబున, జల్లపల్లికుల రామబ్రహ్మసంప్రేరణా
విలసద్వైశ్యవరాప్త పందిరిమహాదేవేత సత్కాంతిక
స్థలిఁ దత్క-రిత నూతనాలయుని నిష్ఠంగొల్తుఁ గోటిశ్వరున్.

చ. పరమము నీ మహామహిమ, పార మెఱుంగనివాఁడు నిన్నుతిం
ప రహి ననర్హుడైన నల బ్రహ్మముఖుల్ గననట్ల యాదుర
స్వరునఁ దలంప కంద రనవద్యత బుద్ధికొలంది నిన్నుతిం
తు రిపుడు నాదు పూనిక్యును దుష్టము గాదు హరా, మహేశ్వర

మ. పార వాఙ్మానన దూరగంబని యతద్వ్యవృత్తిచే బల్కుదే
వర భీతిఁ శ్రుతియు స్థవన్మహిమ నెవ్వం డర్థి వర్ణింపఁ గో
చర మేతీరు గుణంబు లెన్నియని కాంచఁ వచ్చుఁ ద్రైగుణ్య భ
వరతిం జెందినవేళ నందఱి మనోవాక్కుల్ ప్రవర్తించెడున్.

చ. పరమ సుధామధుప్రచురభవ్యరసోక్తులు నేర్చు నీకు నా
సురగురువాక్కులైనఁ బురసూదన! మెప్పునగూర్చునే! భవ
త్సరనతరోరునద్గుణకథాసుకృతంబున నాదు వాణి సా
దరతఁ బవిత్రఁ జేయఁగ నెదం దొరకొంటిని గాని యిత్రటిన్.

మ. జగదుత్పత్త్యవన ప్రశాంతికర మం చ త్రయ్యుపాస్యంబు భి
న్నగతోపాధిగత త్రిమూర్తిధర మెన్న నీ మహేశ్వర్యమి
జ్జగతిఁ మూఢులు కొంద టీశ! చెఱుప న్సత్యాజ్య యాక్రోశి మ
ర్భగ రమ్యస్థితి విన్కిఁ జేసెదరు వారల్ దానఁ జేటొందరే.

* ఈ మహిమ్నమునకు పెక్కు అంధీకరణములు కలవు. అందు పాశ్చాత్య
కవికృతి యొకటియు, ఆధునిక కవికృతి యొకటియు నిట ప్రకటింపబడినవి.

- ఉ. ఏనెఱిఁ జెంది యే మెయిని యేమి యుపాయముఁ బూని ధాతయై
యే నెలవొంది యేమిటికి నీ త్రిజగంబులు నేయు నే యుపా
దానము చే ననంబడు కుతర్క మతర్క విభూతి నొప్పు నీ
పై ని జగంబు మోహపడఁ బాడరు కొందఱు పేల దుస్థమై. ౧
- చ. అమరవరా! ధరాద్యవయవాప్తి జగంబుల పుట్టు కల్లయే?
యమర నధీశుఁ బాసి యది యానె, జగంబుల కీశ్వరుండ కా
క మరి యొకండు చేయ నమకట్టుట సాగునె, నిన్నఁ గూర్చి మం
దమతు లధీశ! నశయమునం బడి గుందును రంతియే కదా! ౬
- ఉ. పాశుపతంబు, నైష్ఠవము, బ్రాహ్మము, సాంఖ్యము, యోగమంచు న
క్షేత్రపథంబు భేదము లలిం గొన నందిది యెద్ది మంచి యం
చాశల జీవితం బరుగు నయ్యయి చాల మెలంగు వారి కీ
శా! శరణంబ ఏవొకడ వైతి జలంబుల కబ్జితై వడిక. ౭
- ఉ. అంగజభూతి, పాములు, గజాజినముం, గకపాల, మెద్దు ఖ
ట్వాంగము, నక్కుతార మభయవోద! నీ కివియే ఫలాపిఁ జే
ర్పంగల సాధనంబులు, సురల్లాని రయ్యయి వృద్ధి నీదు భూ)
రింగణమీయ, భోగమృగతష్టఁ గలంచునె నిర్మలాత్మనిక? ౮
- చ. ధృవ మను నొక్కఁ డధ్రువ మరూఢియనుక, మఱియొక్క డధ్రువ
ధృవతల వ్యస్తరీతి, నొకరుండు నమస్తము వల్కు, వారిచే
త విహసితండు వోలె పురదైత్య విమర్దన! నిన్నుతింప సి
గ్గువడుదు ధార్వ్యమే యనఁబడుక గద వాఙ్మఖరత్వ మెన్నఁగక. ౯
- చ. గిరిశ! భవన్మహత్తర బరికింపఁ దలంచి విరించి మీఁదికిక,
హరి యిల క్రిందికిక జని, మహానలమూర్తి నినుం గనంగఁ జా
ల రయిరి, భక్తి నమ్మిక యెలర్ప నుతింపఁగ, వారి కంత దా
న రహిఁ గొనక, భవన్మహిమ నమ్మి భజింప ఫలింపకుండునే? ౧౦
- చ. అలయక ముజ్జగంబది భయంపడి యేలె దశాస్యుఁ డాహవ
స్థలి నలి తీటబాటిలు భుజంబుల మేటిగనుంట మస్తకా
బ్జలలితమాల్యకల్పితభవత్పదకంజబలిప్రదాతయై
వెలసినవాని భక్తికిది విస్ఫురితంబ కదా త్రియంబకా! ౧౧

- ఉ. ఆస భవన్నివాస మనియైనఁ దలంప కితం డధీశ! కై
 లానమునన్ భవద్భజన లంచితసారభుజావనంబుతో
 వేసరి బూన్పు నీవు పెనువేలికొనన్ గదలింప గింద దా
 నీను చెడఁబడెన్ ఖలుఁ డహీనపదస్థితి మూఢుడౌ కదా.
- చ. పరిజనవశ్య! లోకతతి బాణుఁడు క్రిందుగఁజేసె నా పురం
 దరు సిరి నుచ్చతన్ బరగుదాని వరప్రద! యబ్ర! మే! భవ
 చ్చరణనమర్చనాపరత నల్పెడు వానికి నట్టి పేర్మి గాం
 చ రమణ నెట్టియున్నతి నొసంగదు నీపయిఁగూర్చు మొి క్కి.
- చ. అరిది యకాండకాండజభవాండపరిక్షయభీతియుక్కురా
 సురకరణావిధేయమతిఁ జూపి విషంబును సంహరించు నీ
 కురుగతి నైన కప్పు మెడ కొప్పు సిరి న్నెఱి నీక పోవునే
 హర! భవనాభయవ్యసని కైన వికారము శ్లాఘ్యమే కదా.
- చ. ననరసురాసురంబయిన సర్వజగంబున నెప్పు డెచ్చటం
 బని నెరవేర్చికాని తన పజ్జకు రావు జయాధ్యుడైన యె
 వ్వని విశిఖంబు లా స్మరుఁ డవద్యత నందఱి వేల్పులట్ల బో
 రన నిను డాసి రూపతెఱ దిరస్క్రియ దాంతులపైఁ బొసంగునే.
- చ. చరణవిఘట్టనన్ ధరణి సంశయగోచర మయ్యె మిన్ను నీ
 శ్వర! పరితోభ్రమన్నిజభుజాపరిఘాభిహతగ్రహోత్కరో
 ద్ధరదశఁ జెందె, నాకము విధూతజటాహతి దాన్వ్య మొందె నా
 రె రతి జగంబుఁ బోచు విపరీతవిభుత్వముతో నటించుచో.
- చ. గగనము నిండి ఋక్షగణకాంతిగుణోచ్చితఫేనరాశిఁ జె
 న్నగు నది జాలు నీ శిరమునందు బృష్టలఘుదృష్ట మయ్యె నా
 నొగి మునిషీతవార్ధివలయోరుజగంబును ద్వీపరూప మొం
 దఁ గఱపె దీననే యనుమితం బగు దివ్యమహత్త నీ మెయి.
- చ. రథ మిల, వేదముల్ హరులు, రవ్యమృతాంశులు బభృ, వేద స
 రథి,గిరి విల్లు, శ్రీవతి శర మ్మిటులేల హఠాహఘుల్ నెఱిం
 బ్రథితముగాఁ బురత్రయతృణంబు దహింపఁ దలంచు నీకు ద్వి
 ణ్మథన! విధేయుల్ బ్రథింపమన్నట్లు లీలకుఁ గాని కార్యమే.

- చ. పురహర! వేయి పద్మములఁ బూజ నొనర్చుచు నిచ్చలు స్థవ
చ్చరణముల న్మూరారి యల సంఖ్యకు నొక్కటి తక్కువైన భ
క్తిరతి నిజాక్షి పద్మమును దీసి యొసంగుటఁ జక్కధారి తా
బరిణాతిఁ జెంది లోకముల బాగుగఁ బోవఁగ జాగరూకుడౌ. ౧౯
- చ. కౌతువు వినవ్వమైన కౌతుక ర్తల కీవ ఫలంబు నీఁ దొడం
గతిక్రియ నశ్వరం బగుటఁ గేవల మేడ ఫలించు దేవన
న్నత! పురుషార్థ లేక కౌతునూత్న ఫలాప్తికి నిన్ను సమ్మి కా!
రతి శ్రుతి గూర్చుచుం బరికరంబు జనుం డొగిఁ జేర్చు గర్మలక.
- చ. తనుభృదధీశుఁడుం గిరియల దక్షుఁడు దక్షుఁ డతండు యజ్ఞున
న్మునులకు న ర్విగున్నతి ఘనుల్ సురలెల్ల నదన్యు లిట్లు చే
సిన నవనంబు యజ్ఞ ఫలసిద్ధిద ! నీవ హరించి తీశ! శ్రీ
ద్ధ నటినవాని జన్నము లధఃపతనంబునకే యగుం గదా! ౨౦
- చ. శ్రుతిహితనై జనత్పథనిరూఢిని బాసి స్వబంధుహర్ష వి
స్తృతకృప రోసి విప్రుఁ డొకఁ డీశ్వరపూజ నొనర్చువేళ దు
ర్మతిఁ దన తండ్రి నీకు నపరాధ మొనర్చినఁ గాలుఁ ద్రొంచి మ
ర్త్యత నపుడే యతెం ద్రిదశతావరిణామముచేత నీదయక. ౨౧
- ఉ. నాథ! స్వపుత్రి నేణిక యనం జనుదాని మృగాకృతిం బ్రజా
నాథుఁడు కోరి వెనక మదనక్రియకై గమకింపగా నృగ
వ్యాధరయంబు సూపుచు శరాసముతో వెనువెంట నేగి య
వేధ శరాత్తి పాల్వరచి వేలెద విష్ణుడు నట్ల గన్నడుక. ౨౨
- మ. ననవి ల్పూను మరుం దృణంబుగతిఁ దోనం గాల్పఁగాఁ జూచియుం
దన లావణ్యము సూప మెచ్చి వపురర్థప్రాప్తి మన్నించి తం
చును గౌరీనతి నిన్ను స్త్రీవశుఁడ వంచుం గాంచెనేనిం గటా!
వనితల్ ముగ్ధలు గారె? నిక్కముగ భాస్వద్ధీరతాభూషితా! ౨౩
- చ. స్మరహర! నీ విహారము శ్మశాసములందుఁ, బిశాచముల్ సఖుల్
హర! నృకపాలము ల్సరు,లహా! చితిభస్మ విలేప మిట్లు, దు
ర్భరమగు నీదు శీల మశుభం బటులైన దలంచువారికిం
బరమసుమంగళాకృతి శుభంబ యొసంగెదుకా! వరప్రదా. ౨౪

చ. మనమును బ్రత్యగ్జ్ఞయును మానితయోగవిధి మరు
ధన మొనరించుచుం బులకీతస్వతనూరుహలై ప్రమోదబా
ష్పనిచితనేత్రులై యతులు శర్వ! సుధాహ్లాదమందు ముగ్ధు
గి నెడఁద నెద్ది గన్గొని సుఖంచెద రప్పరతత్త్వ మీవ కా!.

చ. ఇనుఁడవు నీవు సోముఁడవు నీవు సమీరుఁడ వీవు హవ్యవా
హనుఁడవు నీవు విశ్వమయ! యప్పులు నీవు నభంబు నీవు పే
రనువగు భూమి నీవు పురుషాత్మవు నీ వని యింతనట్టు ని
న్నెనసి వచింతు రే మెఱుగ మెయ్యది కేవలవస్తు తత్త్వము.

చ. తివిరి త్రివర్ణభంగిఁ ద్రియిఁ ద్రిస్వరపాళిఁ ద్రిహాకిఁ ద్రిస్వరూ
ప విదితదేవుల వికృతిఁ బాసి వచించుచు ద్వత్వరీయ ధా
మవివృతమై యణుధ్వనుల మన్నన మీఱుచు నిన్నుఁదా నుమా
ధవ! విని తింతు నో మనుషదంబు సమస్తము వ్యస్తహుని.

ఉ. పావనసూక్తి చెప్పు శ్రుతిభాతిగ నొక్కొకరీతిని స్మహా
దేవభవోగ్రుద్రు లని ధీరత భీముఁడు శర్వుఁ డంచు న
ద్భావన నీశుఁ డంచుఁ బశుపత్యభిధానుఁడ వంచు నొప్పు సా
మావళి నేతదష్టకమానందు వెలింగెడు నీకు మొక్కెడ.

ఉ. మొక్కెడ సంతికస్థున కపూర్వవనప్రియ! దూరవర్తికి
మొక్కెడ సూక్ష్మదేహి కభిభూతమనోజమహోరుమూర్తి
మొక్కెడ వృద్ధరూపికిని రూఢిఁ ద్రినేత్రయువస్వరూపికిన్
మొక్కెడ సర్వవాచ్యునకు మొక్కెడ నీ కతిసర్వవృత్తికి.

చ. బహుళరజంబునం జగముఁ బన్నెడు నో భవ నీకు మొక్కెడ
ముహురుదీతంబు సత్త్వరతిఁ బ్రోచెడు నో మృడ నీకు మొక్కెడ
మహితతమంబుచే భవుల మాన్పెడు నో హర నీకు మొక్కెడ
రహితగుణుండవై పరత రాజులు నో శివ నీకు మొక్కెడ.

చ. కృతపంపాక గోచరము క్లేశవశంబును నాదు చిత్తమే
డ శివ నెఱిఁ గుణావధి నొడంబడనట్టిది నీ మహత్త్వమే
డ శతవిధం బటంచు నెగడు న్నను భక్తియె భీతి వాపిత్వ
ద్వశత వచన్ముమోపద భవచ్చరణంబుల కొప్పుగూరితే.

- మ. ఘననీలాచల మంత కజ్జలము చక్క సింధు వ న్వాత్ర) నుం
చి నిలింపదు) మశాఖకం గలముఁగాఁ జేబూని భూపత్ర)ముఁ
గొని యాశారద సార్వకాలమును గోర్కుల్ మీఱ న్రాయంగఁబూ
నిన నో యీశ! సమాప్తిఁ జెందవుగదా నీ పద్మణోదంతముల్.
- చ. హితమతియై నురాసురమునీంద్రసమర్చితుఁ డిందుమాళి గుం
భితగుణుడయ్యు నిర్గుణతఁ బేర్చిన యీశున కర్చితంబుగా
వితతగుణోత్తరుం డలఘునృత్తములక రుచిరంబుగాఁగ నీ
స్తుతి నల పుష్పదంతుఁడను సూరివరుం డొనరించె భక్తిచేక. ౩౪
- చ. అహరహ మగ్రభక్తి మెరయక విమలాశయుఁ డేమనుష్యుఁ డీ
యిహపరసాధనంబయిన యీశ్వరునం స్తవముం బఠించు వాఁ
డిహమునఁ బుత్రపౌత్రసుసమృద్ధియశఃకనకాయురాది సం
దు హరసమానుఁడై ముదముతో శివలోకము నందు నున్నతిక.
- చ. అసమిత మయ్యె నా కిది పురాంతక మేన్గొని యుంటఁ గ్రింది జ
న్మను నిను నే నొకప్పుడు క్షణంబును మ్రొక్కిడ నిష్ఠ మ్రొక్కి ము
క్తి నెనయు చుంట నీ పయిని దేహము లేమిని మ్రొక్కఁజాల నా
ర్యనుతచరిత్ర) యిట్టి యపరాధయుగంబు సహింపగావలెక. ౩౬
- గీ. దీక్ష దానంబు తపమును దీర్ఘయాగ
హోమముఖ్యక్రియ ల్మఱియును వ్రతములు
పడయ నీ మహిమ్న స్తోత్ర)పాఠమునకుఁ
గనఁదగవు పదియాటవకళకు సాటి. 32
- గీ. ఎన్నలేడు మహేశునికన్న దేవుఁ
డెన్న లేదు మహిమ్నంబు కన్న స్తోత్ర)
మెన్నగా లే దఘోరము కన్న మంత్ర)
మెన్నఁ దత్త్వంబు స్వగురుని కన్న లేదు. 3౩
- క. ముగియని యీస్తోత్ర)ము పూ
జ్యగతిన్ గంధర్వభణితమై యనమానం
బగుచుఁ దమోహర మనఁ జే
న్నగు శివవర్ణనమునక శుభావహమూర్తిక. 3౪

ఆ. కుసుమదళననామకుం డొక్క గంధర్వ

రాజబాలశశిధరావతంస

దానుఁ డమితమహిమఁ దనరు దేవుని రోష

వశతఁ జెంది యీ స్తనం బొనర్చె.

౪౦

చ. నకలామ ర్త్యమునీంద్రపూజ్యగరిమన్ స్వర్గాతిమోక్షైక పే

తుకమా నీ శుభపుష్పదంతరచితస్తోత్రంబు నే మానవుం

డకలంకాశయుఁడై కృతాంజలియునై యర్థిక్ ఒరించున్ శివాం

తికముం జెందు నతండు కిన్నరవరాతిస్తూయమానాత్ముఁడై. ౪౧

ఉ. భాసురపుష్పదంతముఖపంకజనిర్మితమై హరప్రియం

బై సుకృతావహంబయి నిరాకృతకిల్బిషమైన యీ స్తనం

బే సుచరిత్రు కంఠమున నింటను బొత్తమునం దిరంబుగా

భాసిలు వాని భూతపతి ప్రబ్ధి మహేశుఁడు ప్రోచుఁ బ్రీతుఁడై. ౪౨

ఆ. కృత్య మెద్ది దానిఁ గెరలి చేయక యకృ

త్యంబు కృత్య మట్టు లాచరింపఁ

జెలఁగె నుభయమునకు శివ! నీదు నామాక్ష

రద్యయోచ్చరితమ రహిని కృతిగ.

౪౩

క. భవనర్పదమ్మలె తా, రవివేకిత మనలుచున్ భయార్తు లయిన జం

తువుల కల చంద్రేశ్వరు, ప్రవిమలపాదాబ్జనంస్మరణ మావధమా.

ఆ. అమర నేకకాలమైనఁ ద్రికాలము

లైన నిత్య మెవ్వఁ డాదరించి

భక్తి నుడువు సర్వపాపనిర్మక్తుఁడై

యెనఁగు నతఁడు శివునివనతియందు.

౪౪

సౌగంధ. శ్రీమద్భాగవతాధ్య విష్ణుర్జనగర నిలయోద్విక్త రాజేశభక్త

శ్రీమత్పన్నాలవంశోచ్ఛ్రిత మధురసుధాసింధుసంపూర్ణ రాకా

సోమ శ్రీ జగ్గనార్యస్తుత వియమసతీ నూనుతాళాలి సీతా

రామబ్రహ్మఖ్యుఁ డా శర్వమహిమనుతి కాంధ్యంబుగాఁ గూర్చి దీనిన్.

ఇతి శ్రీ పుష్పదంతాచార్య విరచిత మహిమ్నస్తోత్రమ్

శ్రీ పన్నాల రామబ్రహ్మకృత్త విరచితపద్యసహితమ్.

ఉభయభాషా పోషణ, అష్టావధాని

(౨) శ్రీ వడాది సీతారామాంజనేయ కవికృతి

- శ్రీమంగ దేవీ సతీమణి రామయాశ్చోత్తములకుఁ దనయుండు నగుచు
 శిష్టప్రపూజిత శ్రీపురాణమవంశల సమానము క్తాఫలంబు నగుచు
 విద్యజ్ఞగన్నాథ విఖ్యాతి వెలయంగఁ దీర్థాదివిరుదాళిఁ దేజరిలుచు
 శ్రీశివ్యతతిహయగ్రీవుఁడు దక్షిణామూర్తియు మందార భూజ మగుచు
- గీ. మహాత దేవీస్వరూపమై మహిని మనుచు, నాకుఁ బ్రత్యక్ష దైవమా నాడుగురుని
 సూర్యనారాయణకపిండు శుభపదాబ్జ, పీఠిపై నీ స్తుతిన్ సమర్పించుకొందు.
- క. రామస్వామి విబుధునకు, గామేశ్వరి కాత్మజుఁడు జగన్నాథగురు
 స్వామి యతనిఁ గప్పలవా, యీ మహానీయాన్వవాయు నెద సేవింతున్.

- చ. భవ! భవదీయసన్మహిమ పార మెఱుంగని వా రొనర్చు నీ
 స్తవ మది నింద్యమేనియు విధాతృముఖామరసంస్తుతుల్ వృథా
 వ్యవసితముల్ గదా! నిజహృదంతరసత్పరిణామజాతసం
 స్తవ మది యోగ్యమైనను బ్రశస్తము నా స్తుతియత్న మిత్తటిన్.
- ఉ. ఆ నిగమమ్ము లెల్ల నభవా! నినుఁ గూరిచి “నేతి నేతి” యం
 చూనిన భీతిఁ బలుకు మహిమోన్నతిఁ బ్రస్తుతిసేయ శక్య మె
 వ్వానికె? నిర్గుణాత్ముని నెవండు కనుంగొనఁ జాలు? ని న్నవా
 జ్ఞాననగోచరున్; సగుణగణ్యత యన్న సుసాధ మేరికిన్. ౨
- చ. అమృతముఁ జిమ్ము న మృధురమా శ్రుతిసర్గ మొనర్చినట్టి బ్ర
 హ్మమ వగు నీకు వింతయె! బృహస్పతిసంస్తుతి యైనఁగాని; నీ
 విమలచరిత్ర బాఁడుచుఁ బవిత్రత మామకజివ్వా యొంద, డెం
 దము దయివాట నో త్రిపురదాహక! నిన్ స్తుతిసేయఁ బూనితిన్.
- చ. పరద! శ్రుతిప్రదర్శితము త్వన్మహిమోన్నతి, సృష్టిరక్షణ
 హరణ! గుణత్రయాత్మక, మజాచ్యుతశంకరరూపసంభృతం
 బరయ; జడుల్ కుతంత్రులయి నా స్తికవాదఘుఁ జేసి సన్మనో
 హరపరమార్థమున్ మిగుల హర్షతఁ దిట్టి నశింతు రజ్జులై. ౪

శా. ఏ రూపంబుగలాడొ? కార్యమెదియో? యేవోయుపాయంబు లా
ధారంబెట్టిదియొక్కో! యెయ్యది యుపాదానంబో? తా బ్రహ్మజ్ఞు
యీరేడు జగముల్ సృజింపంగ నటం చి వ్యాద మజ్జాళి దు
ర్వారభాంతి నొనర్చు; నిట్టిద యతర్కవ్యాబంధుఁ దుచ్చుంబగున్.

చ. అవయవయు క్షమైన భువనాళికి జన్మములేదే? లోక సం
భవవిధి సృష్ట లేకయె వ్రేవ ర్తిలునే? జను లేల శంకలన్
దవులుచు నీశ్వరేతరుఁ డొనర్పంగ రాదొకొ యందు రజ్జులై
యెవఁడు సమర్థుఁ డీ భువనసృష్టికి నీశునికంటె నో ప్రభు!

మ. అలశై వాగమవైష్ణవంబులును, సాంఖ్యంబులు, శ్రుతుల్, యోగ మి
పలు తెన్నుల్ రుచిభేదజుబులు గదా! వక్రంబులున్ సక్రమం
బులునొ భిన్నపథానువర్తులకు గమ్యుం డొదు వీవే కృపా
కలితా! వాహిను లంబుధిఁ దుదను నై క్యంబొందు చందంబునన్.

మ. ఘనఖట్వాంగము, భస్మమున్, బరశు, పుక్షంబున్, గపాలంబు, ప
త్ఫణులున్, జర్మముఁ దంత్రసాధనము లాత్మారాముఁడొ నీకు; నీ
జెనకన్ లేపు మరీచికాభవిషయోత్సేకంబు; లింద్రాదిదే
వనికాయంబు భవత్కటాక్షమున నైశ్వర్యోన్నతిన్ బొందదే!

చ. పురమథనా! నమస్తజగముల్ ధృవమంచు నొకండుపల్కు, న
శ్వరమను నొక్కఁ, డింకొకఁడు వస్తువివేచన రెండు పల్కులున్
సరి యను; వీర లెల్ల నను నవ్వంగ సిగ్గును బొందియున్ నినన్
వరమతి నన్ను తిండెద నపారవచోనిపుణత్వసంపదన్.

ఉ. గాలియు, నగ్గియున్ దనువుగాఁగొను నీమహిమం బెఱుంగఁ బ
తాళము, స్వర్గమున్ హరియు, ధాతయుఁ గ్రుమ్మరి నిన్ గ్రహింపఁగా
జాలక నిండుభక్తియును, శ్రీధ్యయుఁబూని నుతింప వాఁకిన్
లీల మహాత్ముఁ జూపితివి; నీపద నేవ యొసంగు నన్నియున్.

శా. రావణుఁ డప్రయత్నత హరా! త్రిజగమ్ము లకంటకంబుగా
లావునఁ జేసియున్ భుజిబలప్రభ డీల్పడ కుంట, శీర్ష ప
ద్మావళి నీపదాంబుజములందు వినిశ్చలభక్తిఁ బేర్చి, సం
భావితవృత్తిమై నిడుట తృప్తదభక్తి విజృంభణం బగున్.

- శా. నీ సేవాధిగతోరు బాహుయుగళీసీర్నిద్రవిక్రాంతిఁ గై
లాసం బా దశకంతుఁ డెత్తఁ గడుఁ జల్కంగఁ బదాంగుష్ఠ శ్రీ.
ర్షాసంగంబున నది నొత్తవె మహేశా! వాఁ డధోలోకసం
వాసంబేనిఁ గనంఁచు, దోహమతికిం బ్రాపించునే నద్గతుల్. ౧౨
- చ. వరద! త్రిలోకముల్ స్వజనవశ్యమొనర్చుచు బాణుడింద్రరా
జ్యరమ నిరాకరించె; నది యబ్రమె! వాఁడు భవత్పదద్వయా
సరసిజభ క్తుఁడౌట నయనమ్మత మిప్పని వానికీ; నినున్
శిరమును వంచి మ్రొక్కిన విశేషమహామహిమంబు గల్గదే! ౧౩
- చ. తీనయన! లోకముల్ ప్రళయతీప్రహబాలవహ్ని మృగ్గు న
య్యవపున సంచలించిన సురాసురులన్ దయఁజూచి యవ్వపం
బుచు గళ మం దిముడ్పుగను బొల్చిన నల్లనిమచ్చ భూష నీ
కనఁ దగు; లోకవిప్లవము నాపెను నీకిది శోభయే సుమీ! ౧౪
- మ. హర! దేవాసురమానవుల్ నెలయు లోకానీకమున్ గెల్పు న
మ్మరుకేలన్, జయశీలతన్ దనరు శుంభద్బాణముల్ న్యర్థమై
స్మరుఁడయ్యెన్ మరుఁ డన్యదివృన్దట సామాన్యం డటంచున్ నినున్
బరిభావించి; వశీకృతేంద్రియపరీభావోద్యమం బొప్పునే! ౧౫
- చ. తటమట నొందె నీచరణతాడన ని బుభి; యభ్రమెల్ల నీ
చటులభుజార్గళప్రహతి జ్వరితగ్రహరాజి యయ్యె; నీ
జటల పటుప్రహారమున స్వర్గము ఘూర్ణితె; లోకరక్షకై
నటనము నీ వొనర్చు తరుణమ్మున నో విపరీతవర్తనా! ౧౬
- మ. దివి నిండాదుచు టిక్కచాల్ ద్విగుణదీప్తిగూర్చు ఫేవచ్చవి
ప్రసరోద్గాఢత నబ్ధియై జగము ద్వీపం బట్లు వేష్టించు జా
హ్నవి నీమాళిని మిచ్చుమిచ్చు మనెనున్ స్వల్పంబుబిందుమృతిన్
భవ! యుష్మత్తనుసంభ్రాంతజ్వలమహత్త్వస్ఫూర్తి సామాన్యమే!
- చ. పురదహనం బనం గతికపోచయుఁ గాదు కదయ్య నీకు ను
ర్వర యరదంబు, సూతుఁ డలబ్రహ్మ, నగేంద్రము విల్లు, చంద్రభా
స్కరులు రథాంగముల్, నృహరి కాండముగాఁగఁ జరించి మించవే
హర! యివి నీకు బ్రాతియొగ? యాడదుగాక భవద్భటాభిరూఢ! ౧౭

- శ . అంభోజాక్షుడు మున్ సహస్రికమలాభ్యరైకదీక్షాసమా
రంభం డౌనెడ నంబుజం బొకటి రుదా! లు ప్లమైయుంట నే
తాంభోజంబు ద్వదంఘులక బురహరా! యర్పించె నద్భక్తి నా
శుంభద్భక్తియె చక్రరూపమునఁ బ్రోచున్ గాదె లోకత్రయింగ
చ. క్రతువు నశించు, నాశ మగు కర్మ మెటుల్ ఫలకారి? నీవు బా
గ్రతమెయిఁ దత్ఫలం బిడుదుకాదె? త్వదర్చనలేక యెయ్యెడన్
గృతువు ఫలించునే? జనులు కన్గొని నిన్ ఫలదప్రభుండుగా
శ్రుతులను నమ్మిచేయుదురు సూనె మఖాళి దృఢప్రయత్నతన్. ౨౦
- మ. యజమానుండు క్రియైకపీక్షితుడు దక్షాఖ్యుం డువబ్రహ్మ, ఋ
త్విజా లమ్కానివరుల్, సదస్యగణ మ ద్వైవవృజం బిట్లుగా
యజయింపంబడియున్ మఖంబు, వరదా! వ్యత్యస్త మయ్యెన్ ఫల
ప్రజదానోత్సుకుఁ డైన నీయెడ నవిశ్వాసం బనర్థం బగున్. ౨౧
- మ. సుజనాలంబితమార్గమున్, సహజమున్, శ్రుత్యుక్తమున్ నిర్భర
స్వజనప్రేమరసార్ద్రాదివ్యక్తప విధ్వంసముఁ గావించి యో
యజ! నీ కత్యపరాధియకా జనకు పాదాబ్జమ్ము ఖండించియున్
ద్విజుఁ డొందె నెనువెంటనే దివిజమూర్తిక; వీడె మ ర్త్యత్వమున్.
- మ. హరిణీరూపముఁగొన్న కూతును గురంగకారమున్ బూని, పం
కరుహోద్భూతుఁడు మున్ రమింపంగ బలాత్కారముఁ గావించు న
త్తటి నీ శాతశరాహతిక బడి, వియద్భాగంబునన్ భీతితోఁ
బఱచున్ నీ మృగయావిహారరభనప్రస్ఫూర్తిమై నేటికిక. ౨౩
- మ. పురనంహార! గృహీతచాపుఁ డగు నపుష్పాస్త్రు ఘానక్రియన్
ద్వరమై గాల్పంగఁ జూచియున్ గిరిజ గర్వస్ఫూర్తితో స్వీయని
ర్భరలావణ్యము మెచ్చుచు న్నియమనంపతానకారాంగభా
స్వరయాటన్ నినుఁ గామిగాఁ దలఁచు;వహ్వ! స్త్రీలు ముగ్ధులగదా!
- మ. స్మరనంహార! శ్రీశానమే విహరణస్థానమ్ము, భూతావభుల్
పరివారమ్ములు, లేవనం బగుఁ జితాభస్మంబు, రుండంబులే
సరముల్ నీ, కిటు లీ వసుంధరశిలానం బూనియున్ భక్తులక
వరదా! ప్రోచెను మంగళాకరుడవై వాల్మీకిలీలాగతిక. ౨౪

శా. శ్వాసల్ నిల్చి ముసీశ్వరుల్ మెయి గగుర్పాటొండ నశ్వేంద్రియ
వ్యాసంగంబుచు మాని, స్వాంతమును బ్రశ్యక్తి త్తమున్ జేర్చి, యు
ల్లాసోత్సంగితదృక్కులై కనుచుఁ బల్కరాని జ్యోతిఁ, సుధా
కాసారంబునఁ దోఁగి, కై కొనెను సౌఖ్యశ్రీవి నీవే కదా ! ౨౬

శా. ఈవే సూర్యుడ, వీవె చంద్రుడవు, నీవే వాయు, వీవే జలం
బీవే యగ్ని, నీవె యాకాశము, వీవే భూమి, వాత్సుండవు
నీవే యందు రిటుల్ త్వదాకృతివిదుల్ నిన్నున్ బరిచ్చిన్న వా
గావిర్భావముచే? నెఱుంగము త్వదన్యంబౌ పదార్థం బిల్. ౨౭

చ. వరద! నమస్తమ్య మతియు న్యస్తము నౌచు నకారమాదిని
బరగఁ ద్రోవర్ణయుక్తి నిగమత్రితయంబు స్వరత్రయంబును
గరముఁ ద్రిమూర్తులఁ ద్రిభువనంబులఁ దెల్పి తురీయధామము
ద్వర నణునాదమై యెసఁగు తత్ప్రణవంబు నినున్ నుతించెదన్ ౨౮

శా. నీనామాప్తకమున్ నుతించును శ్రుతుల్ నిచ్చల్ “మహాదేవ! యీ
శానా! రుద్ర! మహాగ్ర! యోపశుపతీ! శర్వా! భవా! భీమ! యం
చే నీ హేతువుచే దురీయమయి నీ కెంతే బ్రయంబౌ మహా
స్థానాధిష్ఠితివిద్యదీ ప్తికి నమస్కారముఁ గావించెదన్. ౨౯

మ. దరి వర్తిలెడువాడవై ప్రియదవా! చాచాల వర్తింతు; పు
ద్ధురసూక్ష్మాకృతివై స్మరాంతక! మహాస్థూలాకృతి బొల్తు; వీ
శ్వర! పృథ్విధండువుగాఁగఁదోచియు వయఃప్రాణిన్ విడంబింతు; వో
హర! సర్వాకృతి నొప్పె దీ వపుర! సర్వాతీత! నీకంజలుల్. ౩౦

మ. ఘనవిశ్వోద్భవకర్తవై భవ! రజోత్కర్షుండవౌ నీకు నం
దనముల్; సత్త్వము పేర్చి సౌఖ్యముల నందన్ జేయు నీకో మృడా!
ప్రణతుల్; తామసవృత్తిలోకములఁగూల్చున్ బూను నీకో హరా!
విసతుల్; నిర్గుణు, బూర్ణదీపు నిను సంప్రీతిన్ భజింతున్ శివా! ౩౧

మ. పరివక్ష్వంబును బొంద కార్తిబసు నా భావోద్గమం బేడ నో
వరదా! నిర్గుణమైన తావకమహత్త్వం బేడ! నంచున్ దిగుల్
వారయంగా భవదంఘ్రియుగ్మరతి, వాక్సుప్తోపహరము, ని
ర్భరతాత్పర్యముతో సమర్పణ మొనర్పన్ జేసి తేర్చెన్ ననున్.

ఉ. కాటుకకొండ యంత మసిఁ గల్పిన, సింధువుఁ బాత్రఁజేసి యా
హటకగర్భరాణి, భువనాతతపత్రము నందుఁ గల్పిం
త్పాటితశాఖ లేఖనిగఁ బాణి గ్రహించి భవస్మహత్త్వమున్
బాటవమొప్ప వ్రాసియును. బారము నొందదు నూవె యీశ్వరా!

చ. అనురనుపర్వమానినిచయార్చితఁ డీశుఁడు, నిర్గుణుండునై
యెనఁగు శశాంకభృష్కహిమ నెల్ల ననూనమనోజ్ఞవృత్తసా
రసమకరందపూరము విరాజిలఁ బ్రస్తుతి సేసెఁ బుష్పదం
తనురుచిరాభిధానుఁడు, గుణప్రవణుండు నితాంతభక్తితో. ౩౪

మ. అనవద్యం బగు ధూర్జటిస్తవము నత్యంతంబు నదభక్తితో
ననయం బెవ్వఁడు నన్మర్తిజదువునో యవ్వాఁడు కైలాసమం
దున సాక్షాచ్ఛివుఁడై వెలుంగు, నిహమందున్ బుత్తప్రాప్తాభిష
ర్థనుఁడై నద్యశమున్ జిరాయువు, నుదారశ్రీలనున్ గాంచెడున్. ౩౫

మ. పపు పుత్పాననమాట నూహ్యము నమింపలేదు నీకేను బూ
ర్వపు జన్మంబులలో క్షణంబయిన; నిష్పల్లవ నర్తిజేసి జ
న్మపురాహిత్యమునక హరుండ నగుటక భావిస్థితిక నేర ని
ద్రిపురారీ! ప్రణతింప నియ్యవకృతుల్ రెండున్ క్షమింపక దగున్.

క. దానతపోదీక్షాను

స్నానకృతు హోమముఖ్య సత్క్రియలు మహే
శానమహిమ్నస్తుతి పఠ

నానందమునందు షోడశాంశము సరియే?

గీ. పరుఁ డగు మహేశుకన్న దైవంబు లేడు;
శివమహిమ్నస్తుతిక మించు స్తవము లేదు;
మంత్రములలో నఘోరసమంబు లేదు;
పరమగురుమూర్తి కన్నఁ దత్త్వంబు లేదు.

క. అనమాప్తమయ్య సీస్తుతి

యనమానమనోజ్ఞమై మహాపూజ్యంబై
యెనఁగుశివంబై గంధ

ర్వసుఖాపితమై మహేశ్వరన మగుటన్.

మ. నెలబాలున్ దలదాల్చు వేలుపుల మన్నీనిక సదా గొల్చువాఁ
డలగంఠర్వవిభుండు పుష్పదళనుం డాచార్యోపాసనో
జ్వలమాహాత్యమునన్ స్వకీయమగు దివ్యత్వంబుఁగోల్పిపుట్టన్
విలసచ్ఛాలిమహాత్వ సన్స్తుతినిఁ జల్పెన్ దివ్యదివ్యంబుగన్. ౪౦

చ. మునివర దేవతానికరపూజితవృత్తము, స్వర్గమోక్షసా
ధనము, నమోఘమున్, గునుమదంతమహాకవినిర్మితంబు; దీ
ని నెవఁ డవన్యచి త్తమున నిత్యముఁ బ్రాంజలియై పఠించు వాఁ
డెవయు శివస్వరూపమును నెంతయుఁ గిన్నరకీర్తనీయుఁడై. ౪౧

మ. శతకంఠప్రియమై, నచు స్తదురితశ్రేణీసముత్పాటనా
యతశీలంబయి, పుష్పదంతముఖపద్మావిష్కృతంబై, గుణో
న్నతమా సీస్తుతి వ్రాయఁగాఁబడినఁ గంఠస్థంబయైనన్, గృహ
స్థితమై యున్న, శివుండు, భూతపతి ప్రీతికాబొందు సత్యంతమున్.

క. చేయఁదగినపని మానుట,
చేయంగా రానిదానిఁజేయుట రెండో
నీ యపరాధములకుఁ దగు
ప్రాయశ్చిత్తము శివాక్షరద్వయజపమే.

౪౩

గీ. ధరణి సంసారవిషసర్పదప్ప మగుచు
సుంతయు వివేకమే లేని జంతుతతికి
నిందుశ్శేఖరపాదారవిందచింత
నామృత మదొక్కటియె పరమావధంబు.

౪౪

గీ. శివమహిమ్నస్తుతికా గొని యెవఁడు సమవు
నిత్య మొకమాటా ముమ్మాటా నిశ్చలమతి
వాఁడు సకలపాపవిముక్త భావుఁ డగుచుఁ
జేరి శివలోకమునఁ బ్రకాశించుచుండు.

౪౫

గీ. * నీదు తత్త్వ మదెట్టిదో నీలకంఠ!
 నీ వదెట్టి వాడవో మఱి నేను దెలియ
 నెట్టి రూపుతో నున్నాడె వట్టి నీకు
 సతులు ఘటియింతు భక్తిమై నాగభూష !

గీ. ఇట్లు వాఙ్మయపూజ గౌరవు పాద
 పద్మములలోన నర్చింపఁ బడియె నిదియు,
 దీన సంప్రీతుఁ డగుగాత! దేవ దేవుఁ
 డిందుఖండధరుండు మహేశ్వరుండు.

అంధ్రమహిమ సమాప్తము.

* [మహిమ్న స్తవమందలి చివర రెండు శ్లోకములకు అంధ్రకవుల
 పద్యములు కానుపింపనందున ఈ రెండు పద్యములను
 వ్రాసితిని.
 —చిదిరెమఠము వీరభద్రశర్మ.]

శివపంచస్తవి

౨. మల్లాణస్తవము

కాంతాకచప్రచయ పుష్పసుగంధిగంధ-

లుబ్ధభ్రమద్భ్రమర కర్పరకంధరాయ

గంధర్వయక్షసురసిద్ధ కిరీటకోటి-

సంఘట్టఘృష్టచరణాయ నమశ్శివాయ ॥౧॥

అర్థ:— కాంతా...కంధరాయ — కాంతా = శ్రీసతియైన
పార్వతీదేవియొక్క, కచప్రచయ = కొప్పునందుగల, పుష్ప = పువ్వుల,
సుగంధి = సువాసనయొక్క, గంధ = మదముచేత, లుబ్ధ = ఆసక్త
ములై, భ్రమత్ = తిరుగుచున్న, భ్రమర = భృంగములచేత, కర్పర =
చిత్రమైన, కంధరాయ = కంఠము కలిగినట్టియు, గంధర్వ...చరణాయ-
గంధర్వ = గంధర్వులేమి, యక్ష = యక్షులేమి, సుర = దేవతలేమి,
సిద్ధ = సిద్ధులేమి - పీఠలయొక్క, కిరీట = కిరీటముల, కోటి = తుదల,
సంఘట్ట = రాపిడిచేత, ఘృష్ట = అరగిపోవుచున్నటి, చరణాయ =
పాదములు గలిగినట్టియు, శివాయ = కల్యాణకరు డగు శివునకు,
నమః = నమస్కారము.

తా. శ్రీపార్వతీదేవి కొప్పులో నున్న కనుమ సుగంధముచే
నాకృష్టములై వచ్చి గుంపులుగా జేసిన పెక్కు వన్నెల తుమ్మెదలచేత
చిత్ర విచిత్రమైన గళము గలవాడును, సురాసురగంధర్వ కిన్నర సిద్ధ
సాధ్యులు సమూహముగా వచ్చి యెడతెగక నమస్కరించు చున్నందున
వారి కిరీటముల యొక్క యగ్రభాగములచే సంఘర్షణ గల పాదములు
గలవాడును, నిత్యమంగళ విగ్రహమును అగు శివునకు నమస్కారము.

వి. కాశ్మీర దేశపు భారతీకవీశ్వరమున నివసించిన సువర్ణభట్టారకు డను శివద్వైజ్ఞ
(శివార్చకు)నకు మల యుడను కుమారుడుండెను. ఇతడు శివదీక్షితుడై వేదాగమశాస్త్ర

మల నభ్యసించి, శివగణసేవకుడై తండ్రికి క్రియకరుడై యుండెను. అంత యువకుడై మల్లణునకు దినమునకు వేయి స్వర్ణముల లెక్కతో నూరు వత్సరములకు సరిహద్దు ధనము నిచ్చి తండ్రి కైలాసము నొందెను. పిదప ఈ మల్లణు డొకనాడు దేవాలయమున సేవార్థమై వచ్చిన పుష్పగంధి యను వేశ్య లావణ్యమున కాసక్తుడై, ద్విగళనంతయు దాని పాలు గావించి, దానికి మల్లణి యను నామ మిడి కొంతకాలము సుఖించుచుండ, మల్లణి తల్లి తన కూతురు మరియొక ధనికుని కంటగట్ట నెంచి ఈ మల్లణుని బహిష్కరించెను. ఆ మల్లణి కొంత ధనికునితో మాట్లాడుచున్న నప్పుడయమంతయు మల్లణున కర్పితమై యుండుటవలన ఆ ధనికుడు నిర్దోషగాక యా రాత్రి యిలువెల్లవలెకి వచ్చి, తనకై చేచియున్న మల్లణుని గలిసికొని, విజయేశ్వరాలయమునకు వెళ్ళి, కొన్ని యుపశమన వాక్యముల బలుకుచు “హృదయేశ్వరా! నీవు విద్యద్యరేణ్యుడవు, నీ వా క్షాత్యుగమును నను వినోదించుటకై వినియోగపరచుచున్నావుగాని యీ మహేశ్వరుని వర్ణించినచో కాశ్యపసౌఖ్యము చేకూరదా!” యనెను. అంత మల్లణుడు “నా హృదయము భవన్మయముగా (నీవే నీవుగా) నున్నది కావున నీవు శివలింగము వెనుక సరిగా నిలుచుచో స్తుతి నలెద” నని యిట్లే యామె నునిచి భావోద్విక్తుడై “కాంతాకచక్రవర్తి”యు నాదిగాచేసి ౩౯ శ్లోకములతో నస్తుతముగ స్తుతి గావించి, శివుని ప్రత్యక్షత నంది మహాశివభక్తుడగు మల్లణుడు తన్నే కాక మల్లణిని, ఆమె వృద్ధమాతను, ఆమె సాక్షుచుండిన చిటకమగూడ సుద్ధరించి శివలోకము నందించెను.

ఈ మల్లణి కవి కాలమును సరిగా చెలియుటకు సాధనములు కాన్పించక కల్లా, డ్వైత, త్విత్త మున్నగు నానములు గలవారు కాశ్మీర దేశీయులు కావున నీ మల్లణికి వియు. కాశ్మీరదేశభవు డనవచ్చును. క్రి. శ. ౧౨౩౦ (శా. శ. ౧౦౦౫) పాఠంతమున నున్న పాలకునికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్యక్షచరిత్రమున నీ మల్లణుని కథను వివరించినాడు. ఈ కవికి తర్వాతి వాడైన కన్నడదేశపు విశ్వారాధ్యక్షుడు ఈ మల్లణి స్తవమునకు సంస్కృత వ్యాఖ్యానమును విరచించినాడు. అష్టాదశ పురాణామలలో నీ మల్లణుని చరిత్రాంశములు అగుపడలేదుగాని మహిమ్న స్తవము తర్వాత మల్లణి స్తవమునకు గూడ మిక్కిలి ప్రఖ్యాతిగలదు. ఇతడును ప్రాచీనకవిలక్షణము కవి పండితుల యాశయము. ఈతని చరిత్ర యించుమించు బిల్వమంగళ (లీలామణి-చింతామణి) కవిని చోలియున్నది. లీలామణుడును తనకన్నకర్తామృతము ప్రభమును “చింతామణి రజయతు” అని తన క్రియసీయైన చింతామణి (వేశ్య) నామము నుద్ఘోషించినాడు. అటులే ఈ మల్లణి కవియు, తన స్తోత్ర పారంభమున “కాంతాకచక్రవర్తి” “పుష్పగంధి” యను శబ్దములను తన మల్లణి యను ధ్వని వచ్చునట్లు ప్రయోగించినాడు. ఇర్వురును దమ క్రియారాండ్రవలన సన్మార్గము నవలంబించిరి. కావున వారి లనుగూడ చిరస్థాయి జేయనెంచి యిట్లు ప్రయోగించి యుండురు. భగవంతుని స్తోత్రము జేయునెడల తమ కాంతల యభిమానము ముఖ్యముగా విరచించిన వారు

సంస్కృత వాఙ్మయమున వీ రిరువురు మాత్రమే గోచరు లగుచున్నారు. శైలి ధారా శము, శబ్దాలంకారభూషితము.

ఈ స్తోత్రమున ౩౯ శ్లోకములు గలవు. అన్నియు వసంతతిలకావృత్తములు. భ జ జ గ గ ములు (పదునాలుగక్షరములు)న్నచో వసంత తిలక మనబడును॥౧॥

న బ్రహ్మవిష్ణువచసామపి గోచరస్త్య

మన్మద్విధస్య కిమహో తదవైమి సర్వం-

భక్తిస్తథాపి శివ మాం ముఖరీకరోతి

యుష్మత్స్తుతౌ కథయ కిం కరవాణి దేవ ॥౨॥

అర్థ:— శివ = ఓ పరమేశ్వరా! త్వం = నీవు, బ్రహ్మవిష్ణు వచసామపి = బ్రహ్మవిష్ణాదుల వాక్కులకును, గోచరః = గోచరు డవు, న = కావు. అన్మద్విధస్య = నాబోటివానికి, కిమహో = ఏమి చెప్పను? తత్ = ఆ, సర్వం = సమస్తమును, అవైమి = తెలియు చున్నాను. దేవ = భగవంతుడా! శథాపి = అటులైనను, భక్తిః = అనురాగము, యుష్మత్ స్తుతౌ = నీస్తుతివిషయమున, మాం = నన్ను, ముఖరీకరోతి = వాచాలుని జేయుచున్నది. కిం = ఏమి, కరవాణి = చేయుదును? కథయ = చెప్పుము.

తా. ఓ కల్యాణస్వరూపా! విష్ణుబ్రహ్మాద్రాదులు కూడ నీను స్తుతించి నీతత్వమును కనుగొన జాలరు. నాబోటి యల్పజ్ఞుని వాక్కులకు నీవు గోచరుడ నగుదు వనుట మిక్కిలి యాశ్చర్యమైన విషయము. ఈ సంగతిని నేనెరింగియే యున్నాను. అయినను నీయందు నాకుగల అసాధారణమైన భక్తి యీస్తోత్రరచనము నందు నన్ను వాచాలుని (పదరు బోతు)గా జేయుచున్నది. దేవదేవా! పరవశుడనై నే నీ స్తుతి సల్లు చున్నాడనే కాని పాండిత్యబలమువలన కాదు. నేనేమి చేయుదును న్నామీ! నీవే యనుగ్రహించి యాజ్ఞాపింపుము.

వి. ఇందు కవి మహేశ్వరుని వర్ణించుటలో తనకు సామర్థ్యము చాలదనుటతో తన నిరహంకారమును సూచించుచు, భక్తి నాశ్రయించి రచించెద నని మిక్కిలి సుసంజనముగా నిరూపించినాడు. “స్తుతి ర్భ్రహ్మాదీనామపి” అను మహిమ్న స్తవము రెండవ శ్లోకముందలి యభిప్రాయముతో నిది యేకీభవించుచున్నది. “న దానై ర్న తపోభిర్వా నాశ్వమేధాదిభి ర్మతైః భక్త్యైవానన్యయా రాజైః జ్ఞాయతే స మహేశ్వరః” అను శివాగమకాస్త్రానుసారముగ శివుడు భక్తిగమ్యు డనుట నిది నొక్కి చెప్పుచున్నది. ౨

యే త్వాం మరీచిచయచామరచారుచంద్ర-

చూడామణే శ్రుతివచోభి రిహార్చయంతి।

మాయాప్రపంచరచనానిచయం విలంఘ్య

గచ్ఛంతి తే శివపురం రుచిరై ర్విమానైః ॥౩॥

అర్థః— మరీచి...మణే, మరీచి = కిరణములయొక్క, చయ = సమూహముచేత, చామర = చామరమువలె, చారు = మనోహరమైన, చంద్ర = చంద్రుడే, చూడామణే = శిరోరత్నముగా గలవాడే, యే = ఎవరు, త్వాం = నిన్ను, శ్రుతివచోభిః = వేదమంత్రములచేత, అర్చయంతి = పూజించుచున్నారో, తే = వారు, మాయాప్రపంచ రచనానిచయం = అవిద్య యనెడు విశ్వముయొక్క రచనల సమూహమును, విలంఘ్య = దాటి, రుచిరైః = మనోహరములైన, విమానైః = పుష్పకాది విమానములతో, శివపురం = కైలాసమును, గచ్ఛంతి = పొందుచున్నారు.

తా. ఓ చంద్రశేఖరా! ఈ లోకమున నిన్ను విద్యుక్తముగ వేదమంత్రములతో బూజించిన భక్తులు, ఇంద్రజాలమయమైన ఈ ప్రపంచముయొక్క నిరంతరకార్యకలాపమునుండి విముక్తులై, మనోహరములైన పుష్పకాదివిమానముల సాధిరోహించి, పరమేశ్వర స్వరూపమైన కైలాసమును పొందుచున్నారు.

వి. చంద్రశేఖరా యనుటలో కొంత విపులమైన భావము కలదు. చంద్రుడైన కిరణసమూహములచేత తెల్లని చామరమువలె శివుని తలలో పరికరించుచు భక్తు డగుట నిష్కవమే కాని, ఎంత మహత్తరముగ శివునిగూర్చి తప మొనర్చి, వేదమంత్ర ములతో జపించి పూజింపగా నిట్టి మహాభాగ్యము లభించినదో యూహింప దగును. శివభక్తి ప్రభావమువలన బొందిన కైలాస మేగిన మహనీయు లెందరో కలరు. వేద మందలి శతరుద్రీయమును జపించి శివు నర్చించినవారు గతకల్మషులై శరీరమంత గూడ రుద్రస్వరూపులై శివలోకము నందగల రనుటకు శివపురాణ వాయవ్య సంహితలో నిట్లు ప్రమాణము కలదు. “శతరుద్రం జపేద్యస్తు, ధ్యాయమానో మహా శ్వరం। స తేనైవ శరీరేణ, రుద్రః సంజాయతే ధృవం॥ జపేనానేన విశ్వేంద్రా నృపాశ్చాన్యే ద్విజాతయః, హితైస్వ సకలం సాపం, గతా శ్శివపురం పురా॥ అహం పరమేశ్వర, సామిప్యం లబ్ధనాం స్థధా॥ ఇక్కడ శతరుద్రుడు లుపలక్షణార్థముగ కేవల బడినను (త్ర్యంబక పంచబ్రహ్మ) వేద మంత్రములనెల్ల నిట్లనియును, వేదానుసారములైన శివాగమ ధర్మశాస్త్రములు ప్రమాణము లనియును ఎరుంగునది ॥౩॥

ఉర్వీసమీరయజమానజలానలార్క -

సోమాంబరాదిభి రహా భవత స్తనూభిః।

వ్యాప్తం సమస్తభువనం సమవేక్ష్య విద్వాన్

కుర్యాన్న కోఽత్ర భగవం స్త్వయి పక్షపాతః ॥౪॥

అర్థః— భగవత్ = ఓ సకలైశ్వర్య సంపన్నా! ఉర్వీ...దిభిః, ఉర్వీ = పృథ్వియేమి, సమీర = వాయువేమి, యజమాన = యజమానుడేమి, జల = జలమేమి, అనల = అగ్నియేమి, అర్క = సూర్యుడేమి, సోమ = చంద్రుడేమి, అంబర = ఆకాశమేమి, ఇనియే, ఆదిభిః = మొదలుగాగల, భవతః = నీయొక్క, తనూభిః = అష్టతనువులచేత, అహా = ఆహా!, సమస్త భువనం = సర్వ ప్రపంచమును, వ్యాప్తం = వ్యాపింపబడిన దానినిగా, సమవేక్ష్య = బాగుగా దెలిసి, అత్ర = ఈ లోకమందు, కో విద్వాన్ = ఏ పండితుడు, త్వయి = నీయందు, పక్షపాతం = భక్తిని, న కుర్యాత్ = చేయడు?

తా. ఓ పరమేశ్వరా! ఈ సమస్తప్రపంచమును పృథ్వి అప్ ఠేజన్ వాయు ఆకాశ సూర్య చంద్ర యజమాను లనెడి అష్టమూర్తులతో అహాహా! నీవు వ్యాపించి యున్నావు. ఇది సుప్రసిద్ధము. ఈ సంగతి నెరిగిన విద్వాంసు డెవ్వడైనను, నిన్ను శరణము పొందక యుండగలడా? నీ తనువు లేని విశ్వమేలేదు కావున జ్ఞానమున్నవారు నీ భక్తులే యగుదురు.

వి. భక్తుని భావనాసిద్ధికొరకు పరమేశ్వరుడు మూర్తిరూపమును ధరించునని “సాధకస్యతు లక్ష్యార్థం తస్య రూపమిదం స్మృతం” అను పౌష్కరాగమ ప్రమాణమును, శివుని దేహమునందు మనవలె రక్తమాంసాదు లుండ వనుటకు “సవీర్యమపి నిర్దేహం, మాంసాస్థిరుధిరం నచ, ఇంద్రియాపవదా కాశే, దగ్ధుణే ప్రతిబింబితం” అను వాతూలాగమోక్తియును, శివుని యష్టమూర్తులనుటకు “వినాకాశం జగన్నేహ, వినా త్మ వాయునా వినా లేజసా వారిణాచైవ, యజమానేన భావినా, భానునా శశినాలోక, స్తస్మైతా స్తనవః ప్రభో, తదస్య దేవదేవస్య మూర్త్యైవైవమయం జగత్” అను లింగపురాణ ప్రమాణమును గలవు. శివుడే భక్తలోకమునకు ఏకైకప్రభు వని యును నిశ్చయము. ॥౪॥

బ్రహ్మాండ్రవిష్టుసురదానవలోకపాలై -

రన్వైశ్చ సిద్ధమునిభిః పరిపూజితం త్వా।

దృష్ట్వా యదత్ర పునరిచ్చతి దేవ మన్యం

సంసారిణో నరకహేతురయం విమోహః ॥౨॥

అర్థః— బ్రహ్మాండం...పాలైః, బ్రహ్మ = పరమేష్ఠియేమి
ఇంద్ర = దేవేంద్రుడేమి, విష్ణు = దామోదరుడేమి, సుర = దేవత
లేమి, దానవ = రాక్షసులేమి, లోకపాలైః = చక్రవర్తులేమి, వీరంద
చేతను, చ = మరియు, అన్యైః = ఇతరులైన, సిద్ధమునిభిః = సిద్ధు
చేతను మునీశ్వరులచేతను, పరిపూజితం త్వా = అర్చింపబడిన నిన్ను
దృష్ట్వాపి=కాంచి (తెలిసి)యును. అత్ర=ఇచట, పునః=మరియు, అన్యం=
ఇతరుడైనట్టి, దేవం= త్సుద్రదైవమును, యత్ = ఎందువలన, ఇచ్చకి
అపేక్షించు చున్నాడో, తత్ = అందువలన, సంసారిణః = జీవునకు,
అయం=ఈ, విమోహః=అజ్ఞానము, నరకహేతుః=దుర్గతికి కారణము.

తా. ఓ మహాదేవా! విష్ణుబ్రహ్మదేవేంద్రులును, రావణాది
రాక్షసులును, వాయు కుబేరాది దేవతలును, హరిశ్చంద్ర నలాది
చక్రవర్తులును, లేమికాది సిద్ధులును సానందాది మహర్షులును నిన్ను
గొలిచియే తరించి యున్నారు. ఇట్టి మహాదేవునిగా నిన్ను దెలిసియు
త్సుద్రదేవుల నారాధించి వారిద్వారా ఫలముల నపేక్షించు బుద్ధి
మరల మరల సంసారనరక మనుభవింప దలచువానికి దప్ప జ్ఞాన
గలుగదనుట తథ్యము.

వి. భవుని పదలి అన్యదేవుల భజించువానికి భవము దప్పదనియును, అన్య
విసర్జించి శివునే కొలువవలయు ననియును “శివ ఏకోద్యయః శివంకరః, సర్వమస్మి
త్పరిత్యజ్య” మున్నగు శ్లోకులును, “విహాయ సాంబ మిశానం, యజంతే దేవతా
రం, తే మహాతమసా క్రింతా న తేషాం పరమాగతిః” అను శివపురాణాదులు
ఘోషించుచున్నవి ॥౩॥

త్వం పాసి హంసి విదధాసి తిరస్కరోషి

ముక్తిం పరాం నయసి నిత్య మశేషలోకాః ।

సర్వప్రదోసి శివ సర్వకర స్త్వమేవం

మత్త్వాఽవికల్పమితి జంతు రలేపకః స్యాత్ ॥౪॥

అర్థః— శివ = ఓ సాంబ, త్వం = నీవు, నిత్యం = సదా
అశేషలోకాః = సమ సభువనములను మానవులను, పాసి=రక్షించు

చున్నావు, హంసి=ఉపసంహరించుచున్నావు, విదధాసి = సృజించు
చున్నావు, తిరస్కరోషి = మాయము గావించుచున్నావు, పరాం =
ఉత్కృష్టమైన, ముక్తిం= కైవల్యమును, నయసి=పొందించుచున్నావు,
ఏవం=ఇట్లు, సర్వప్రదః = సమస్తము నిచ్చువాడవును, సర్వకరః =
సర్వమును జేయువాడవును, అసి=అయియున్నావు. ఇతి=ఈ ప్రకార
ముగా, అవికల్పం=నిస్సంశయముగా, జంతుః = మానవుడు, మత్వా=
తెలిసికొని, అలేపకః=నిర్లిప్తుడు, న్యాత్=అగును.

తా. ఓ సాంబప్రభూ! ఈ సమస్తలోకములను, లోకులను,
సృష్టి స్థితి తిరోధాన అనుగ్రహములను పంచకృత్యములలో ఎల్లపుడు
జిక్కించుచు దక్కించుచు నున్నందువలన, నీవు సర్వజ్ఞత్వ సర్వకర్తృత్వ
సర్వకాలనత్వ సర్వవ్యాపకత్వాది షడ్విధైశ్వర్యసంపన్నుడ వనుట
భ్రమము. అనవసరముగ నెట్టి సందేహముల నందక ఈ తత్త్వమును
దెలిసికొనిన ప్రాణులు మరల సంసారబంధనముల పాలుగాక ముక్తి
నొందుదురు.

వి. ఇందు నిగమాగమ ప్రసిద్ధములైన సృష్ట్యాది పంచకృత్యములు శివాధీనము
లనియును, అవి కాస్త్రముల వలనగాని, సద్గురువువలనగాని తెలిసికొని స్వానుభవమున
స్థాపించి కృతార్థుడు కావలెననియును, కంతోక్తిగా బోధింపబడినది ||౬||

కార్యేన యేఽపి భగవంతమనంతశక్తిం

శంభో భవంతమభవం భవిషో నమంతి।

తేఽప్యంధకారమతిఘోరకృతాంతదంత-

యంత్రాంతరాశగహనం న పునర్విశంతి ||౭||

అర్థ :—శంభో=చిదానందస్వరూపా! అనంతశక్తిం=అఖండము
లైన, ఇచ్ఛాక్రియాజ్ఞానశక్తులు గలవాడును, అభవం=జన్మరహితుడును,
భగవంతం = షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నుడును, అగు భవంతం=నిన్ను, యే
భవినః=ప్రాణులు, శార్యేనాపి = కావల్యముతోనైనను, నమంతి=
మొక్కుచున్నారో, తేఽపి=వారును, అంధకారం=చీకటిగా నున్నట్టి,
అతి...గహనం—అతిఘోర=అతిభయంకరమైన, కృతాంతం=యముని
యొక్క, దంత = దంతములనెను, యంత్రం = యంత్రముయొక్క,

అంతరాళం = మధ్యమునగల, గహనం = దుఃఖమును, పునః = మళ్ళీ,
న విశతి = ప్రవేశింపను.

తా. నిత్యానందకరుడవగు నో శివుడా! ఇచ్చాక్రియాజ్ఞా
శక్తులనెఱు నఖండమహిమ గలవాడవును, సర్వజ్ఞత్వ సర్వకర్తృత్వ
నిత్యత్వవృత్తములు మున్నగు పద్విధములైన అక్షయైశ్వర్యములుగలవా
డవును, జన్మజరామరణరహితుడవును అగు నీన్న భక్తిపూర్వకముగా
గాకపోయినను, వ్యాజముతోనైనను స్తుతించినచో వాచిని సేపు
కైవల్యము ననుగ్రహించుచున్నావు. పునర్జన్మము నెత్తి మరల మరల
అతిభయంకరమైన యముని పాశమునబడి పరితపించకుండునట్లు చేయ
చున్నావు.

వి. ఇందు శివమస్కార మాహాత్మ్యము సూచింపబడినది. ఆజ్ఞానమువలననే
ఆనుకూల్యము లేకగాని, దుర్గుణమువలన గాని సరియైన విధ్యుక్తముగా కాక పక్రమా
నమస్కరించినచు ఆనమస్కారము తప్పక సద్గతి గలిగించితీరు ననియే దీనిభావము.
ఎట్లు నమస్కరించినచు శివుడు ప్రసన్నుడగుననుటకు “అనాదరేణ శాశ్వేన, పదే
సేన మాయయా, నమస్కారే కృతే లింగే, సర్వపాపహతో హరః” అని భా
గము కలదు. ||౩||

కస్యాపరస్య మకరాహతఘోరనక్ర-

చక్రక్రమాత్ కమలలోలజలాచ గంగా।

ఖండేందుకోటికరకోరక భారభాజి

బభ్రామ బభ్రుణి జటాపటలే విమూఢా ॥౮॥

అర్థః— మకరా...జలా- మకర=మొసళ్ళచేత, ఆహత=కోరి
బడిన, ఘోర=భయంకరములైన, నక్ర=కుంభీరముల, చక్ర=సమూ
హముయొక్క, క్రమాత్=ఆక్రమణమువలన, కమలలోలజలాచ=కమ
లములవలె చంచలములైన జలములుగల, గంగాచ=మందాకిని యన్నన
అపరస్య=నీకంటె వేరైన, కస్య=ఏ దేవునియొక్క, ఖండ.....భా
ఖండేందు=బాలచంద్రుని, కోటి=కొమ్మలయొక్క, కర=కిరణము
లనెఱు, కోరక=మొగ్గల, భార=సమూహమును, భాజి=పొందినట్టియు
బభ్రుణి=పింగళవర్ణము గలిగినట్టియు, జటాపటలే = జడలగుంపునందు
మూఢా=పరాధీనమై, బ్రాహ్మ=తిరుగుచున్నదో?

తా. ఓ పరమేశ్వరా! మొసళ్ళును కుంభీరములును అను జల జంతువులు పరస్పరముగ పోరాడుచున్నందువలన కమలములబోలె తనయందలి జలములు ఉల్లోలకల్లోలము లగుచుండ గంగానది భయంక రాకారమును పొందినపుడు; బాలచంద్రుని శృంగములనుండి వెలువడి మల్లెమొగ్గలవంటి కిరణముల గలిగినట్టియు, బంగారువన్నెగలిగినట్టియు నీ జడలయందు తప్ప మరెవ్వని శిరమునందు బద్ధమై నిరంతరము తిరుగుచు వసతి నేర్పరచుకొనినది! అట్టి వికరాశ్వుమైన గంగను నీవు మాత్రమే జడలో అణచి దాచగలిగితి వని భావము.

ని. ఇందు శివుని గంగాధరత్వము నిరూపితమైనది. పూర్వకాలమున గంగా నదిలో ఇందుని యైరావతముయొక్క జలకీడవలన ఆమందాకిని యుప్పొంగి బ్రహ్మాండము మునిగిపోవునట్లు దోపగా హరిబ్రహ్మదులు భయపడి శివుని సన్నిధిని మొరపెట్టిరి. అప్పుడు మహాదేవుడా గంగను ఒక పుష్పమువలె తన జడలలో ధరించి లోకమును రక్షించెను. ఈ గంగయే భగీరథుని మహాప్రయత్నరూపమైన తపము వలన భూలోకమునకు వచ్చి అరువదివేల సగరపుత్రులను ఉద్ధరించె ననియును తెలియవలెను. ॥౮॥

పోత్రుంగపీవరఘనస్తన హారభార-

విద్యాధరీ భుజలతాయుగపాశబద్ధాః।

తే పర్యటంతి భగవన్ గగనే విమానై-

రైరర్చితో హర నరైరుమయా సహ త్వం ॥౯॥

అర్థః— భగవన్=భగవంతుడనైన, హర=ఓ పాపవిప్లవకా!
ఉమయానహ=పార్వతీదేవితో సహితుడనైన, త్వం=నీవు, యై=ఏ,
నరై=జనులచేత, అర్చితః=పూజింపబడిన వాడవగుచున్నావో, తే=ఆ
నరులు, పోత్రుంగ..... బద్ధాః—పోత్రుంగ=ఉన్నతములైనట్టియు,
పీవర=గట్టివైనట్టియు, ఘన=గొప్పవైనట్టియు, స్తన=పయోధరముల
మధ్యమనై, హార=చంద్రహారాదులనెడు, భార=బరువుగలిగిన, విద్యా
ధరీ=విద్యాధర స్త్రీలయొక్క, భుజలతా=తీగలవలెనున్న బాహువుల,
యుగ=ద్వంద్వమనెడు, పాశ=పగ్గముచేత, బద్ధాః=కట్టబడినవారై,
విమానైః=పుష్పకాది విమానములతో, గగనే=ఆకాశమునందు, పర్య
టంతి=సంచరించుచున్నారు.

తా. అష్టవిభూతి సంపన్నుడవగు నోహారా! నిన్ను చిచ్ఛక్తి యగు ఉమాదేవితో నహితునిగా దెలిసి భజించు భక్తులను; యాహు సౌందర్యముగలవారును, దివ్యాభరణభూషితులును అగు విద్యాధు కాంతలు తమ పుష్పకాదివిమానములలో గూర్చుండ బెట్టుకొని; తమ మృదువైన భుజములతో నాలింగనముచేసికొనుచు; గగనమున నంబ రింపజేయుచు నేపికలవలె ఆ భక్తుల యాజ్ఞలు పాలించుచున్నారు.

వి. ఇందు “శివుడు శక్తివిష్ణుడు” అను శివాద్వైత సిద్ధాంతము నిరూపింపబడినది. పరమేశ్వరుడు నామరూప గుణ ధర్మరహితుడని కొందరు భ్రమించుచున్నాడు. అది మల్లాణునిచేత ఆక్షేపింపబడినది. ఎవ్విధమైన గుణములులేని పదార్థము కలదని చెప్పట; శూన్యము కలదని అంగీకరించి నటులే యగును. కుండేటికొమ్మ కలదంటి వంటి దిది. “శివః శక్త్యా యుక్తః” “పరాస్య శక్తిర్వివిధా” మన్నగు అనంతప్రమాణ ములవలన శివుడు చిచ్ఛక్తిసంపన్నుడనియును, ఇచ్చ గలిగినపుడు ఈ జగత్తును సృజించుచు మరల హరించుచుండు ననియును చెలియుచున్నది. ఈ శక్తియే ఉమా పార్వతి మొదలగు నామములతో వ్యవహార మగుచున్నది. ఇట్టి శక్తి (గుణముతో) పు బ్రహ్మము సదా కూడుకొని యున్నది. కావున సగుణోపాసనయే కర్తవ్య మనియు; గుణములేనిదాని (నిర్గుణము) యొక్క ఉపాసన నిష్ఫల మనియు ఎరుంగవలయును. దీనివలన ఈ ప్రాత్యక్షర్తయగు మల్లాణుడు శక్తివిష్ణుద్వైతవాది యని తేలుచున్నది. యజ్ఞ మువలన గలగు స్వర్గరంభాసుఖము మున్నగునవి, శివభక్తులకు ఒక లెక్క కాదనియును, ఉమాపతిని ఉపాసించు భక్తులను, గంధర్వ కిన్నర సిద్ధసాక్షి విద్యాధరులయొక్క సుందరీమణులు శివాజ్ఞ ననుసరించి తమ విమానములలో ఎక్కించుకొని వారిని మహానుభావులుగా దలచుచు మిక్కిలి యుపచరించుచు కైలాస మునకు శీఘ్రదరనియును భావము ॥౯॥

భేరీమృదంగ సురదుందుభిశంఖనాదై -

రేవాంగనాకలకలాకులదిబ్బుభేషు।

క్రీడంతి దివ్యభవనేషు సహాష్పరోఖి-

ర్భక్త్యా కృతం తవ పురో ముఖవాదనం యైః ॥౧౦॥

అర్థః— తవ=నీయొక్క; పురః= ముందర, యైః = ఎవరిచేత, భక్త్యా = భక్తితో, ముఖవాదనం = ముఖవాద్యము (లేక వేణువో వాద్యము), కృతం = చేయబడునో, (తే=వారు), భేరీ.....నాదై భేరీ=పెద్దనగారాయేమి, మృదంగ=మద్దలయేమి, సురదుందుభి=దేవభేయేమి, శంఖ=శంఖమేమి, వీసియొక్క, నాదై=ధ్వనులచేతను

దేవాంగనా...ముఖేషు- దేవాంగనా = దేవతా స్త్రీలయొక్క, కలకల = మధురమైన శబ్దములచేతను, ఆకుల = వ్యాప్తమైన, దిక్కుభేషు = దిక్కుల యొక్క అగ్రములు గలిగినట్టి, దివ్యభవనేషు = స్వర్గమందిరములందు, అప్సరోభిసహ = రంభాద్యవనరలతోగూడి, కీడింతి = ఆడుచున్నారు.

తా. ఓనటరాజా! ఏ మహానుభావులు నీ నన్నిధిని భక్తితో “భం భం” అను ప్రణవవ్యోతక మైనట్టి ముఖవాద్యమును; అథవా వీణావేణగానము గావించుతో, అట్టి ధన్యలు స్వర్గమందలి సౌధములందు, భేరులు మృదంగములు దుందుభిశంఖములు మోగించుండ, గుమిగూడియున్న దేవతాస్త్రీల మంజులములైన కలకలారావములు చెలంగుచుండ, రంభోర్వశీ మేనకాది లోకోత్తర సుందరీమణులు స్వాగతము లిడుచుండ పాడుచు నాడుచు కాలమును సుఖముగా గడువగలరు.

వి. ఇందు శివలింగసన్నిధిని గావించు ముఖవాద్యఫలము చెప్పబడినది. శివ పూజ ముగిసినపిమ్మట బుగ్గల నుబ్బించి నోటితో ఓం అను శబ్దరాజము నుచ్చరించుచు చేతితో వాయించిన యెడల భంభం అను మధురమైన ధ్వని వెలువడును. ఇది శివునకు మిక్కిలి ప్రీతికరమయినది. దీనిని ముఖవాద్య మందురు. జంతువుల హింసించిన చక్రములతో నిర్మించినట్టి వాద్యములకంటె ఈ ముఖవాద్యము మహాశ్రేష్ఠమైనది. కావున భూతేశ్వరుని కృపాపాత్రిమైనది. ఇందుకు “ఆర్చయిత్వా కు యోలింగం, ముఖవాద్యంతు కారయేత్” “నృత్యంవా ముఖవాద్యం వా, సోఽపీశ్వరపదం లభేత్” మున్నగు శివాగమప్రమాణములు కలవు. ముఖవాదన మనగా వేణువు మున్నగువాని వాద్యములకు గూడ అర్థ మగునని విశ్వారాధ్యుడు వ్యాఖ్యానించెను. “హిమాచల మందలి జ్యోతిష్క-శిఖరమున తప మాచరించుచున్న మతంగముని శివ ధ్యానాదులను మిక్కిలి దీర్ఘ కాలము గావించుచు, వేసరపాటు దీరుట కొకనాడు వెనుకణాలను దీసికొని రంధ్రములు పొడిచి శివలింగసన్నిధిని వాయించగా, శివుడు పృథ్విశ్చందై ఇష్టార్థము ననుగ్రహించుటే కాక శివజ్ఞానము నుపదేశించెను. ఇదియే “మంగ పారమేశ్వరాగమ” మని ప్రఖ్యాత మయ్యెను. ఈ గాథ మతంగపారమేశ్వరాగమముయొక్క ఉపోద్ఘాతప్రకరణమున గలదు. || ౧౦ ||

శంఖో ప్రసిద్ధవిబుధాదిపసిద్ధసాధ్య-

విద్యాధరా హరిపితామహలోకపాలాః ।

అన్యేఽపి సాధు విధినా సుధియో భవంత-

మారాధ్య జగ్గురమరాః పరమామరత్నం. || ౧౧ ||

అర్థః—శంభో=సుఖధామా! ప్రసిద్ధ...ధరాః, ప్రసిద్ధ=ప్రఖ్యాతులైన, విబుధాధిప=ఇందుజేమి, సిద్ధ=సిద్ధులేమి, సాధ్య=సాధ్యులేమి, విద్యాధరాః=విద్యాధరులేమి- పీఠందరును, హరిపితామహలోకపాలాః=విష్ణుబ్రహ్మలును, హరిశ్చంద్రాది చక్రవర్తులును, అన్యే=ఇతరులైన సుధియః=పండితులును, అమరా అపి=దేవతలైనను, భవంతం=నిన్ను విధినా= శాస్త్రవిధితో, సాధు=చక్కగా, ఆరాధ్య=అర్చించి, మామరత్నం=శ్రేష్ఠమైన దేవత్వమును, జగ్ముః=పొందిరి.

తా. ఓ శంకరా! దేవతలకు రాజైన ఇందుడును, బ్రహ్మవిష్ణులును, సిద్ధులును, సాధ్యులును, విద్యాధరులును, కుబేరాది దిక్పాలుకులును, హరిశ్చంద్రాది చక్రవర్తులును, పాణినిగౌతమాది మహాపండితులును, ఇంకను బ్రాహ్మతులైన ఇతర దేవతలు మున్నగువారైనను, నిన్ను భక్తియు క్తముగను విధ్యుక్తముగను గొలిచి ఆయా పుల నంది ధన్యులైనారు.

వి. ఇట దేవతాజన్మగూడ శివలింగార్చనఫల మనుటను జెప్పియున్నానరులు కొందరు జడబుద్ధులై కామ్య కర్మల నతికష్టముతో గావించి ఇంద్రాధిపదముల నందజూచు చున్నారే కాని, ఇంద్రాదు లందరును నీ కృపవలననే గలవచ్చి రనుసంగతిని చెలియురు. “ఇంద్రాదిలమయం లింగం, విష్ణుః పూజయతే సా బ్రహ్మ విష్ణుస్తథా శక్రో, లోక పాలాశ్చ దేవతాః। లింగార్చనరతా హ్యేతే, మామరత్నం తు కా కథా” మున్నగు ప్రమాణములు శివధర్మశాస్త్రము, సిద్ధాంతశిఖామొదలగు గ్రంథరత్నమాలలో గలవు. కావున సర్వాధికుడును, సర్వాశ్రయియు శివు డనియే దృఢముగ నమ్మి యుపాసించుట వివేకులకు శ్రేయస్కరము. ||౧౧||

గౌరీప్రదాననమయే గదితే చరేన

గోత్రం తవేశ కిమితి క్షణజాతచిత్తం।

ధన్యైః పితామహపురందరలోకపాలై -

ద్వైష్టం నిరుత్తరముఖం భవతో హనద్విః ||౧౨||

అర్థః—అచలేన=హిమవంతునిచేత, గౌరీప్రదాన నమయే ప్రార్థించి దానముచేయు వేశ, “ఈశ=ఓ పరమేశ్వరా! తవ=నీయొక్క గోత్రం=వంశక్రమము, కిం=ఏమి? ఇతి=ఇట్లు, క్షణజాతచిత్తం=కాలమున ఉత్పన్నమైనబుద్ధి గల్గినట్లు, గదితే=చెప్పబడగా, హనద్విః

నవ్వుచున్నట్టి, ధన్యైః=ఘనులై నట్టి, పితామహ పురందర లోకపాలైః= బ్రహ్మ, ఇందుగ్గుడు, అగ్ని మున్నగు లోకపాలకులచేత, భవతః= నీయొక్క, నిరుత్తరముఖం=ప్రత్యుత్తరములేని వదనము, దృష్టం= అవలోకింపబడెను.

తా. హిమవంతుడు తన పుత్రియగు పార్వతీవివాహమును శివునితో నొనర్ప నిశ్చయించి; కన్యాదాన మహూర్తమున “ఓ యాశ్వరా! నీ తండ్రితాతలపేరేమి?” అని క్షణమున అకస్మాత్తుగ చిత్తమునకు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినట్లు ప్రశ్నింపగా అక్కడ నున్నట్టియు ధన్యై నట్టియు బ్రహ్మాండ కుబేరాదులు నవ్వుచు; ప్రత్యుత్తరమును గూడ దలపోయక ఊరకయున్న నీయొక్క ముఖమును సందర్శించిరి.

వి. ఇందు శివుని సర్వేశ్వరత్వము సూచింప బడినది. సర్వలోకములకెల్ల అది మహేశ్వరుడైనట్టియు, తనకు అది లేనట్టియు మహాదేవునియొక్క గోత్ర మడుగుట పరి హాసము కావున బ్రహ్మాదులు నవ్విరి. “ఏవ ఏవ జగద్యోని ర్గోత్రమస్య కథం భవేత్” (జగత్తునకు కారణ మీతడే కావున నీయనకు గోత్ర మెటులుండును?) అను కథా సందర్భమును సూతసంహితలో గాంచనగును. మరియొకచోట “శివుని తండ్రి; శ్రీకంఠ డనియు, తాత; నీలకంఠుడనియు, ముత్తాత, ఉగ్రకంఠుడనియు” బ్రహ్మ దులు ప్రత్యుత్తరించి నట్లు కలదు. (బ్రహ్మాదులు తమ కాశ్చర్యముగ నున్నందున శివుని ముఖ మవలోకించిరి. శివుడైనను ప్రత్యుత్తర మీయరాదా యనిన ఆయనకు వివాహ ములో స్వప్రేరణ లేనందున ఔదాసీన్యము వహించి “గోత్రము లేనందున వివాహ మెత్తి పోవునా” అని అందోళన పడుచున్న పార్వతిని విలోకించుటయు ఒక పనిగా నుండెను. ||౧౨||

ఝంకారడంబరవిరాజిజలాకులేషు

కైలాసమేరుగిరిగహ్వరనిర్దురేషు ।

తే ప్రాప్నువంతి సురసిద్ధవధూకులాని

యే నీలకంఠ తవ పాదయుగం నమంతి ||౧౩||

అర్థః—నీలకంఠ=విషధరా! యే=ఎవ్వరు, తవ=నీయొక్క, పాద యుగం=చరణయుగళమును, నమంతి=నమస్కరించుచున్నారో, తే= వారు, ఝంకార.....లేషు, ఝంకార=భ్రమరధ్వనుల, డంబర= ఆడంబరములవలె, విరాజి=శోభించుచున్న, జల=ఉదకములచేత, అకులేషు=వ్యాపములైన, కైలాస....లేషు, కైలాస=కైలాస

మేమి, మేదుగిరి=మేరుపర్వతమేమివీనియొక్క, గహ్వర=గుహలలోని
నిర్మలశేషు=ప్రవాహములందు, సురసిద్ధవధూకులాని=దేవతలయొక్కయు
సిద్ధులయొక్కయు స్త్రీల సమూహమును, పౌవువంతి = పొరు
చున్నారు.

తా. ఓ శ్రీకంఠా! భక్తితో నీ పాదద్వంద్వమును భజించు మహా
నీయులకు తత్క్షణమే కైలాసమందలి మహాభోగములు లభించును. ఆ
కైలాసమునందును నుమేరు పర్వతమునందును గల సెలయేళ్ళన్నియు
ఒక మహాప్రవాహముగా పారుచుండును. వాని జలముల చప్పుడు
కమలములయొద్ద గుంపుగా జేరిన తుమ్మెదలర్పుంకారమువలె మహా
హరముగా నుండును. ఆ నదులందు సిద్ధసాధ్యాది దేవతా రమణీయులు
నావలలో విహరించుచుండును. ఆ స్త్రీలు శివునిపాదభక్తులను తమ
నావలలో నెక్కించుకొని ఆనందము గల్గునట్లు విహరింపజేయుచు నేని
తురుగదా!

వి. శివభక్తులకు ముక్తియే కాక సరసములైన సౌఖ్యములును దొరకునటు
లేదియు నొక సూచన. ఈ శ్లోకమున శివపాద సమస్కారఫలము చెప్పబడినది.
లింగరూపుడైన శివునకు పాదము లెక్కడ యనినచో, భక్తుడు శివాగమ కాస్త్ర
ప్రకారము లింగమునందు హస్తపాదాదుల కల్పించి పూజించుట సుప్రసిద్ధము.
కావున భక్తవత్సలుడైన పరమేశ్వరుడు భక్తుని సంకల్పము ననుసరించి తత్తదాకారము
లతో ప్రత్యక్షమగుచుండును. ఇట్టి యాకారమును భగవంతుడు దాల్చజాలడని
యెవరైన భ్రమించినచో, అట్టివాడు భగవంతుడే కాజాలడు. సర్వకాలముల
సర్వవిధముల జేయు సామర్థ్యముగలవాడే సర్వేశ్వరుడు. కొంచెముగా నేనో
చేయగలవాడు జీవునివలె సామాన్యడే! ఈవిలాసములు శివభక్తుల కేల యనిన, లోక
సౌఖ్యములు సైతము శివోపాసనవలన లభించు ననియు ఇతర త్ఫుల్లక దేవతల భజనం
నవసరము లేదనియు భావము. ||౧౩||

అన్యేఽరవిందమకరందహృతాశివృంద-

మందారకుందదళదామభిరిందుమాళే ।

పూజాం విధాయ భవతో విలసంతి దేవ

దేవేంద్రమందిరవరే సహసుందరీభిః ॥౧౪॥

అర్థ: — ఇందుమాళే=చంద్రశేఖరా, దేవ=చిన్మయా, అన్యే
ఇతరపురుషులు, అరవింద, ...దామభిః, అరవింద=కమలములయొక్క

మకరంద=మకరందముచే, హృత=అకర్షింపబడినట్టి, అళి = తుమ్మెదల యొక్క, నృంద=సమూహముగల, మందార=మందారములేమి, కుండ= మల్లెలేమి, వీనియొక్క, దళ=రెక్కలయొక్క, దామభిః = దండలచేత, భవతః=నీయొక్క, పూజాం=అర్చనను, విధాయ = ఒనర్చి, దేవేద్ర) మందిరనరే=ఇందుని సుందరమైన మందిరమందు, సుందరీభిఃసహ = సుందరీమణులతోగూడి, విలసంతి=శోభించుచున్నారు.

తా. ఓ చిదానందఘనా! శశిమోహనా! తామరలు, తెల్ల జల్లేడులు, మల్లెలు, మొల్లలు మున్నగు పువ్వులు వికసించియున్నపుడు; వానియందలి సుగంధమువలనను, మకరందమువలనను తుమ్మెదలు గుంపులుగా నట వాలునుగదా! ఇట్టి ప్రృథులమైన పూలదండలచే నిన్ను చేతులార బూజించిన పుణ్యాత్ములు, ప్రపంచము లోనికెల్ల గొప్పదగు ఇంద్రభవనమున దేవతాయనతులతో గూడికొని సుఖించు చున్నారుగదా!

వి. తమదేహమునకు అపేక్షతో నెట్లు సుగంధాదుల నలంది యానందితురో; అట్టి ప్రేమతో శివలింగమార్పి గూడ పూజించి శివప్రీతికి పాత్యులైన వారికి శివుడు పరలోకమున మిక్కిలి యెక్కువైన సుఖమును ఈయగలడు. కావున ఇహ లోకమున తమ శరీరమును మాత్రమును భూషించుకొను వారికి పరమమ సుఖము లేదనియును శివప్రీతికరముగ బూజించినవారు ఇహమునను పరమమను సౌఖ్యము నొందుదు రనియును భావము. ||౧౪||

గర్జత్రవచందఘనఘర్షరమేఘసంఘ-

సంఘట్టఘోషఘనఘోరరవేణ కోఽన్యః।

శ్వేతం నయంతమతిఘోరకరాశకాలం

భస్మావశేష మకరోద్ధరః హంకృతేన ||౧౫||

అర్థః— హర=భక్తపావహర, శ్వేతం=శ్వేతుడను రాజుని, నయంతం=కొంపోవుచున్నట్టి, అతిఘోరకరాశకాలం=అతినీర్దయుడును, భయంకరుడును అగు యమధర్మరాజును, గర్జత్ .....రవేణ, గర్జత్ = గర్జించుచున్నట్టియు, ప్రచండ=భయంకరములైనట్టియు, ఘన=పెద్దగా, ఘర్షర=ఘడిల్లమును చప్పుడు గల్గినట్టియు, మేఘ = మేఘములయొక్క, సంఘ = సమూహములయొక్క, సంఘట్ట=రాపిడిచేత పుట్టిన, ఘోష=

ధ్వనివలె, ఘోర=భయంకరమైన, రవేణ = నినాదముగల్గినట్టి, హు
శృతేన = హుంకారముచేత, అన్యః=ఇతరుడైన, కః = ఏ, దేవః =
దేవుడు, భస్మావశేషం = బూడిదమాత్రము మిగిలిన పానినిగా, ఆ
రోత్=చేసెను.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! కూర్చున్న కాలుడు ఇసుమంతయైన
దయలేక రాజ్యమైన శ్వేతుని గొంపోవుచుండ అనేకములగు మేష
ములు గర్జన మొనర్చుచు కలియబడునపుడు ఎట్టి ధ్వని పుట్టునో
అట్టి భయంకరమైన ధ్వనితో నీవు హుంకార మొనర్చి యా భీకరు
డగు యముని నిముసమున భస్మీపటలము గావించినాడవుగదా! ఇట్టి
యసాధ్యమైన కర్తవ్యమును నీవుమాత్రమే నిర్వహింప గలిగితివి.
ఇతర దేవతలకు శక్యమా?

వి. “శ్వేతుడను రాజా సుఖముగ కొంత కాలము రాజ్యము నేలుచుండ ఆయన
పరిమాణము తీరినదని అకస్మాత్తుగ యముడు వచ్చి కాలపాశము వేయబడగను.
శ్వేతు డపుడు శివపూజ నొనర్చుచుండెను కావున పూజయైనట్లు వత్తు ననెను. కా
నిర్దయుడైన కాలడుటలే బలాత్కారముగ లాగుచున్నందున, శ్వేతుడు నిరుపాయుడై
శివునిగూర్చి మిక్కిలి దైన్యముతో నిలపించెను. అంత శివుడేతెంచి భయంకరమైన
హుంకారముతో యముని మీద మడగించి వాని నగ్నిహోత్రముతో గాల్చివేసి తనభక్తు
డైన శ్వేతుని రక్షించెను. అపుడు సమస్తదేవతలు మిక్కిలిగా పార్థివ కరుణా
మయుడైన శివుడు మరల యముని బ్రదికించెను” అని పురాణగాథ కలదు. శ్వేతుడు
గొప్పరాజా కావున యముడు స్వయముగ వచ్చినాడు. సామాన్యుల వద్దకు యమభటులే
వత్తురు. మొదట బ్రహ్మ నిర్దేశించిన ఆయుష్యముగూడ శివానుగ్రహము గలుగునో
వృద్ధి యగునని యిటు తాత్పర్యము. మార్కండేయాదు లిటు ఉదాహరణము. శివు
యందు భక్తిగలవానికి భయ మిసుమంతయు లేదని భావము. ||౧౫||

యే జీవనాయ భవభస్మజటాస్థిమాలా

మాయావినోపి దధతేహి భవంతి శంభో!

కర్ణాటలాటభటహేమకిరీటకోటి-

సంఘట్టమృష్టచరణా యది భూమిపాలాః || ౧౬ ||

అర్థః:— భవ=సర్వకారణ! శంభో = సుఖనిలయా! యే
నివ్వారు, జీవనాయ = బ్రదుకుకొరకు, భస్మజటాస్థిమాలాః=భస్మము
జడలు కసాలములు గుదాక్షులు చూన్న గునానిని, యది దధతే=

ధరించుచో, మాయావినోఽపి=ఆ మాయవేషధారులైనను, కర్ణా...
...చరణాః, కర్ణాటలాట = కర్ణాటము లాటము మున్నగు దేశము
లందలి, భట = భటులయొక్క, హేమకిరీట = బంగారు కిరీటముల,
కోటి=తుదలయొక్క, సంఘట్ట = సంఘర్షణవలన, ఘృష్ట=అరగిపోవు
చున్న, చరణాః=పాదములుగల, భూమిపాలాః=నరపాలురు, భవం
తి హి=అయ్యేతీరుచున్నాను.

తా. ఆనందఘనా! అఖిలకారణా! కొందరు భక్తితో గాక
దంభముతో ఉదరంభరణార్థము నీ చిహ్నములైన భస్మ కపాల
దుద్రాక్షులను ధరించి యిట్టి మాయవేషములతో భిక్ష మెత్తి పొట్ట
బోసికొనుచున్నారు. ఇట్టి దాంభికులు సైతము శివచిహ్నముల
ధరించిన పుణ్యమువలన ఈ జన్మమున లేక ముందు జన్మమున అంగ
వంగ కళిం గాంధ్ర) కర్ణాటకాది దేశములకు రాజులై మహేశ్వర్యముల
ననుభవింపగలరు. ఇక నిక్కముగ నీ భక్తులైనవారి నద్గతినిగూర్చి
చెప్పవలసినది లేదు కదా!

వి. భక్తితో అంతశ్శుద్ధిగ ధర్మము ననుసరించిన వారికే సద్గతి కలదు కాని
బాహ్య వేషధారులకు లాభము లేదని కొంద రనుచుండుదురు. ఇందు వారికి పూర్వత్తర
మీయబడినది. అంతశ్శుద్ధికి గొప్ప మహత్త్వము కల దనుట సత్యమే కాని బాహ్య
చారమునకు లాభమే లేదనుట సరియైనది కాదు. తాను నోరుడైనను అందరికి దానిని
చేయుడని బోధింప రాదు. తన కిష్టము లేకున్నను మత చిహ్నములను భరించుటవలన
ఒరులకుగూడ ధార్మికబుద్ధి జనింపజేయు చున్నాడు. కావున సతకును కొంతవరకు
ధార్మికుడే యగుచున్నాడు. తనకు బిరియకరమైనది కాక పోయినను, చేసిన భోజనము
తప్పుక పొట్టను నించియే తీరును. భక్తి లేక ధరించినను భస్మదుద్రాక్షులు తమ
ఫలమును గలిగించు ననియే భావము. కేవల మంతశ్శుద్ధియే సర్వ సౌఖ్యములు గలిగిం
చుచో బాహ్యచారము సర్వము వ్యర్థమగును గదా! మనశ్శుద్ధితో తున్నిపాసలను
మానుకొనగలమా? అట్టిది మహర్షులకు మాత్రమే సాధ్యము కావున సర్వ సామాన్య
ముగ బాహ్యచార ధర్మముల ద్వారా తర్వాత అంతశ్శుద్ధి సంపాదించవలెనని విశే
షము నెరుగునది. ||౧౬||

క్రీడాప్రపంచనిరతా శ్చివో భవంత-

మారాధయంతి వివిధేషు వనేషు దేవాః।

స్థిః నమస్త్రకులతైలగుహాంతరేషు

విద్యాధరా మలయమందరకందరేషు ||౧౭||

అర్థ:— కీడాప్రపంచనిరతాః = ఆటలపాటలందు నిరంతర
మాన క్తులైన, శిశవః = బాలురును, వివిధేషు = అనేకములగు, వనేషు = దివ్య
వనములందు, దేవాః = దేవతలును, సమస్త కులశైలగుహాంతరేషు =
అటలములైన మహావర్చితములయొక్క గుహలలో, సిద్ధాః = సిద్ధులును,
మలయమందరకందరేషు = మలయాచలము మందరాచలము మున్నగు
వానియొక్క గుహలలో, విద్యాధరాః = విద్యాధరులును, భవంతః =
లింగరూపుడవైన నిన్ను, ఆరాధయంతి = పూజించుచున్నారు.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! బాలురు ఆటలయందును, దేవతలు
వివిధోద్యానములయందును, సిద్ధులు కులపర్వతపు గుహలందును,
విద్యాధరులు మందరమలయాచలములందును నిన్ను పూజించుచున్నారు.
(నిన్నుర్చింపనివారెవరు? గోసాలును మొదలుకొని భూపాలుని వరకు
సర్వులును నిన్ను మొక్కువారే!)

వి. బాలకులు అడువపుడు ఇసుకతో లింగములజేయుట సుప్రసిద్ధము. ఈ
గంధర్వ సిద్ధసాధ్యకిన్నర కింపురుషుడు లెల్లరును శివుని గొల్చి ఇష్టార్థముల నంది
సంగతి పురాణాదులలో గలదు. ఇట్లునుట వలన శివుని సర్వోత్తమత్వము నూహిత
మగుచున్నది. వనములు పర్వతములు గుహలు మున్నగునవి వారువారు నివసించు స్థలము
లని తెలియవలెను. దీనివలన స్వర్గమర్త్యములలో నెల్లడల శివార్చనయే కలదని
తేలుచున్నది. 1౧౭॥

హే దేవ హేమపురరమ్యరసాతలేషు

నాగాంగనాభిరసురేంద్రనితంబినీభిః।

నిత్యం నితంబభరమంథరగామినీభిః-

రారాధ్యనే చ హర మన్మథవిహ్వలాభిః ॥౧౮॥

అర్థ:— హే దేవ = ఓ యీశ్వరా! హర = దురితహరా! హేమ
పురరమ్యరసాతలేషు = స్వర్గముతో నిర్మింపబడిన పట్టణములలోని మనో
హరములైన సాతాళములందు, నాగాంగనాభిః = నాగయువతులచేతను,
చ = మరియు, నితంబభరమంథరగామినీభిః = నితంబములయొక్క బరువువలన
మెల్లగా నడచునట్టియు, మన్మథవిహ్వలాభిః = కామముచేత వీడింపబడి
నట్టియు, అసురేంద్ర నితంబినీభిః = రాక్షసరాజుల సుందరీమణుల
చేతను, నిత్యం = నిరంతరము, ఆరాధ్యనే = పూజింపబడుచున్నావు.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! రంగైన బంగారు మేడలుగల పాతాళము నందు నివసించు నాగకన్యలును; ఘనమైన నితంబము లుండుటవలనను, మన్మథబాధవలనను, నడువజాలని దనుజుల తరుణీమణులును నిన్ను పూజించుచు వరముల నందికొనుచునే యున్నారుగదా!

వి. పైశ్లోకములలో స్వర్గమర్త్యము లందలి శివపూజామహిమ చెప్పబడినది. ఇందు పాతాళలోక మందలి శివప్రభావము నిరూపితమైనది. పామరులైన భక్తులే గాక యొయ్యారముగల వనితామణులను తమప్రియుల జాడచెలియక పరితపించి శివుని గొలిచి యిష్టము లంది రను పురాణవృత్త గాథలు తెలియునది. నాగకన్యలవలె తార, మందోదరి మున్నగు రాక్షసస్త్రీలును సౌందర్యమున ప్రసిద్ధులై యున్నారు. రావణాదులు బ్రాహ్మణులే కావున రాక్షసశబ్దము గుణవాచకమే కాని జాతివాచకము కాదు. పాతాళమున హేటకేశ్వర(స్వర్ణ)లింగ మున్నట్లు అగమములు చెప్పుచున్నవి. ||౧౮||

దివ్యోపధీరసరసాయనధాతువాదా

యోగా వశీకరణగారుడఖన్యవాదాః ।

పాతాళఖడ్గఘటికాంజనసిద్ధివాదాః

సిద్ధ్యంతి తస్య శివ యస్య భవాః ప్రియన్నః ॥౧౯॥

అర్థః— శివ=సర్వకల్యాణకర! యస్య = ఎవనికి, భవాః= సీపు, ప్రియన్నః = ప్రీత్యత్తుడవైనాడవో, తస్య = వానికి, ది..... వాదాః- దివ్యోపధీ=సంజీవినీలత, రస=పాదరసభస్మము, రసాయన = జరారోగనాశకరము లగు ఔషధములు మున్నగు, ధాతువాదాః = ధాతుసిద్ధులును, యోగాః=హాతయోగములు, వశీకరణ=రాజవశ్యము, గారుడ=విషచికిత్స, ఖన్య = గుప్తధనలాభము మున్నగు, వాదాః= సిద్ధి క్రియలును, పాతా.....దాః, పాతాళ = పాతాళగమనము, ఖడ్గ = సమ్మోహనాస్త్రము, ఘటికా=ఘటికాసిద్ధి, అంజన = కాటుకతో తీకాలజ్ఞానము మున్నగు, సిద్ధివాదాః = మంత్రక్రియలును, సిద్ధ్యంతి = సిద్ధించుచున్నవి.

తా. ఓ సర్వమంగళ స్వరూపా! నిన్ను పూజించి నీ కృపకు పాత్యుడైన భక్తునకు, సంజీవినీలతో ప్రాణుల బ్రతికించుట, రస భస్మముతో బంగారము చేయుట, కాయకల్పముతో ముసలితనము పోగొట్టుట, అణిమమహిమాది యోగక్రియలతో ఆకాశగమనము

జేయుట, రాజాధిరాజులను భూతప్రేతములను వశీకర మొనర్చుట, సర్పవిషాదుల నివారించుట, భూమిలోని గుప్తధనము దీయుట, పాశాశాది దివ్యలోకముల కేగుట, సమ్మోహనాస్త్రములతో శత్రువుల నచ్చెరువొందించుట, ఘటముతో నదీనముద్రముల దాటుట, అంజనముతో భూతభవిష్యద్వర్తమానముల దెల్పుట, మున్నగు నమస్తసిద్ధులును వశము లగును.

వి. ఇన్ని క్రియలను ప్రత్యేకముగ సిద్ధింప జేసికొనుట కంటె ఒక్కొక్క యోగమువలన సర్వమును వశపరచుకొనవచ్చునని శివమహిమాతిశయము జెప్పబడినది. పై సిద్ధులలో నేడు కొన్ని లోపించినను కొన్నింటి నైనను ఆట నట మహాత్ము యొద్ద గాంచనగును. ||౧౯||

పాతాళతాళతలదానవసుందరీభి -

రాలింగితా మకరకేతుశరాతురాభిః ।

తే శేరతే ధ్వజపటాకులమందిరేషు

యేషాం త్వమేవ శివ పుణ్యవతాం ప్రసన్నః '౨౦'

అర్థః— శివ=శంకరా! యేషాం = ఏ, పుణ్యవతాం = పుణ్య పురుషులకు, త్వమేవ = నీవే, ప్రసన్నః = సంతుష్టుడవో, తే=వామకరకేతుశరాతురాభిః=కామబాణముతో వీడితులై నట్టి, పాతా...భిః పాతాళ=పాతాళమునందలి, తాళ = నాగులయొక్కయు, తల = రసాతలమందలి, దానవ=రాక్షసుల యొక్కయు, సుందరీభిః = యువతులతో ఆలింగితాః = ఆలింగింపబడినవారై, ధ్వజపటాకులమందిరేషు = పట్టపతాకములతో నిండినమేడలందు, శేరతే = శయనించుచున్నారు.

తా. మంగళకరా! నిన్ను భజించి నీ యచుగ్రహము పడయ పలయునే కాని; సౌఖ్యమునకు తక్కువేమి? పాతాళమందుగల నాగకన్యకలును; రసాతలమందలి దానవసుందరీమణులును, సాంతముగ ప్రేరితలై, మన్మథవీడితలై వచ్చి యాలింగనము జేసికొనుచు, పట్టజెండాలతో దట్టముగా నలంకరింపబడిన తమ మేడలందు శయనింపజేయరా?

వి. శివుడు ప్రసన్నుడగుచో, సర్వలోకములను వానిని గొలుతురని భావము. శివభక్తున కిట్టి సౌఖ్యములు తృణప్రాయము లనియును, సులభము లనియు నెరింగి శాశ్వతానందదాయక మైనట్టి శివభక్తి నే ఆశ్రయించుట వివేకము. ||౨౦||

స్వర్గ విచిత్రసురపాదపమంజరీభి -

ర్మందాకినీకనకపంకజయోజితాభిః ।

ఇంద్రాక్షుర్భరమరై రసురై రుపేతః

పూజాం విధాయ భవతః ప్రణతో మహేశ ॥౨౧॥

అర్థ :— మహేశ=మహాదేవా! భవతః=నీయొక్క, పూజాం= అర్చనను, విధాయ = విధ్యుక్తముగా నొనర్చి, (ఎవడు) ప్రణతః = నమస్కరించినవాడు, (అగుచున్నాడో, వాడు) స్వర్గే=సురలోకమున, విచి...రీభిః, విచిత్ర = నానావిధములైన, సురపాదప = కల్పవృక్షము యొక్క, మంజరీభిః=పుష్పగుచ్ఛములు గలిగినట్టియు, మందా...తాభిః, మందాకినీ = ఆకాశగంగయందలి, కనకపంకజ=బంగారుతామరలచేత, యోజితాభిః=కూర్పబడినట్టియు, ఇంద్రాక్షుర్భిః=ఇంద్రుడును అప్పు రలు మున్నగు వారితోడను, అసురైః=సురలతోడను, అనురైః=దాన పులతోడను, ఉపేతః=కూడినవాడై (శోభించుచున్నాడు.)

తా. ఓ మహేశ్వరా! నిన్ను భక్తితో విధ్యుక్తముగా పూజించి శరణాగతుడైన మహానుభావుని, స్వర్గమునందు చిత్రోచిత్రములైన కల్పతరుపుష్పములను, ఆకాశగంగలోఁబూయు బంగారు తామరపువ్వులను చెండ్లుగా గట్టి చేతబట్టుకొని, మహానంద మొలుకగ ఇంద్రుడును, అప్పురస్త్రీలును, ఇతర దేవదాసపురుషులు, ఎదుర్కొని తమ వంక్తిలో ప్రముఖునిగా నన్మానించుచున్నారు గదా!

వి. శివభక్తుని పదవి ఇంద్రాక్షుర్భరమరై రసురై రుపేతః నిరూపింపబడినది. “ఇంద్రాక్షుర్భిః” అను పాతాంతరము నంగీకరించి నపుడు ఇంద్రుడు గూడ అట్టి సుందరమణుల తోడను దేవదాసపుల తోడను కూడుకొని శివార్చన గావించుచు ధన్య డగుచున్నాడని గ్రహించునది. “బ్రహ్మణః సృష్టికర్తృత్వం, విష్ణో ర్దాసపమర్దనం, ఇంద్రోఽస్వర్గరాజ్యం చ, శివపూజావిధేః ఫలం” అను లగమనము ఇట స్ఫుర్తివ్యము. ||౨౧||

త్వాం దీప్యమానమకుటోత్కటచారుహార -

కేయూరకుండలధరా గిరిగహ్వరేషు ।

గంధర్వలోకలలనాలలితైర్వచోభి -

రుచ్చైఃకృతాంజలిపుటం భగవం స్తువంతి. ॥౨౨॥

అర్థః— భగవత్=పరమేశ్వరా! గిరిగహ్వరేషు=మేరుమంద
పర్వతముల గుహలలో గల, గంధర్వలోకలలనాః = గంధర్వమున
మణులు, ఉచ్చైఃకృతాంజలిపుటం = పైకి నెత్తబడిన కైమోడ్చు
మడుపులుండు నట్లుగా, దీప్య...ధరాః- దీప్యమాన=మెరుముచున్నట్టి
మకుట = కిరీటము లేమి, ఉత్కట చారుహార=మిక్కిలి మనోహరము
లగు ముత్యాలదండ లేమి, కేయూర=భుజకీర్తులేమి, కుండల = కుండ
లములేమి; వీనిని, ధరాః=ధరించుకొనినవారై, లలితైః = మధురము
లైన; వచోభిః = వాక్కులచేత, త్వాం = నిన్ను, స్తువంతి=కీర్తిం
చున్నారు.

తా. ఓ పృథ్వా! మేరుమందరాచలములలో నివసించు గంధర్వ
కాంతలు మిక్కిలి భక్తితో మొక్కిక్కుచు; ప్రకాశమానములైనట్టియు
మిక్కిలి సుందరములైనట్టియు కిరీటములను, ముత్యాలనరములను, భుజ
కీర్తులను, పుష్పరాగపు కమ్మలు మున్నగు భూషణముల దాల్చినవారై
కమ్మని పాటలతో నీ మహిమను గొనియాడుచున్నారుగదా!

వి. సిద్ధులు గంధర్వులు పర్వతగుహలలో నానువుల సౌరికలలో నివసించు
మృగేంద్రాదులలో ప్రమాణము కలదు. “సిద్ధగంధర్వ మరుతాంతదధిపర్వస్థితో”
వివాహాది శుభ కార్యములకువలె, శివపూజాసమారంభములకును శుచిర్బుత్తులై
దేదీప్యమానములగు వస్త్రభూషణములతో నలంకృతులై వెళ్ళి, లోకోత్తరమగు తప
గాన మాధుర్యమును సమర్పించి గంధర్వాదులను శివుని ఉపాసించు చున్నారని
భావము. ॥౨౩॥

జ్ఞానం త్రికాలవిషయం గగనేచరత్వ -

మైశ్వర్యమప్తగుణితం శ్రవణం చ దూరాత్ ।

ఉత్కృంతిముక్తి-పరకాయవరప్రవేశా

శంభో భవంతి భవినాం భవతః ప్రసాదాత్ ॥౨౪॥

అర్థ:— శంభో=సుఖసాగరా! త్రికాలవిషయం = త్రికాలము లకు సంబంధించిన, జ్ఞానం=జ్ఞానమును, గగనేచరత్వం=ఆకాశమునందు చరించుటయును, అష్టగుణితం=ఎనిమిదివిధములగు, ఐశ్వర్యం=సంపత్తును, చ=మరియు, దూరాత్=దూరమునుండి, శ్రవణం=వినుటయును, ఉత్కృంతిముక్తి - పరకాయ పరప్రవేశౌ=శరీరమునుండి ప్రాణముల విడదీయుటయు; ఒరుల దేహములలో ప్రాణముల ప్రవేశింపజేయుటయు అను రెండు సిద్ధులును, భవినాం=ప్రాణులకు, భవతః=నీయొక్క, ప్రసాదాత్=అనుగ్రహమువలన, భవంతి=అగుచున్నవి.

తా. ఆనందఘనా! భూతభవిష్యద్వర్తమానములనెడు త్రికాలములయొక్క సమాచారమును, బయలులో పైన సంచించుటయును, అణిమాద్యష్టైశ్వర్యములను స్వాధీన మొనరించుకొనుటయును, దూరశ్రవణమును, తనదేహమున ప్రాణముల లేకుండునట్లు చూపుటయును, ఇతరుల దేహమును తనప్రాణముల ప్రవేశింపజేయుటయును, అను నెల్ల తెరంగులగు మహాసిద్ధులు నీ కృపవలననే జీవులకు లభించుచున్నవి.

వి. ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ మిక్కిలి కష్టతర మగు యోగ సాధనము వలన ఒక్కొక్క సిద్ధిని సంపాదించుకొనుట సుప్రసిద్ధమే, కాని, యంతగా క్షేపకుటకంటె సర్వేశ్వరుడగు శివుని దృఢముగ నుపాసించి ప్రసన్నతకు పాత్రుడైన శివభక్తుడు నీ సమస్తసిద్ధులను మిక్కిలి సులభము లని విశేషము. వేలమంది భటులను పశుపరచుకొనుటకు కష్టపడుటకంటె రాజానొక్కనే ప్రసన్నుని గావించుకొనుటవంటిది. ||౨౩||

ఉత్తం శివేతి శివ యేన దివాపి రాత్రౌ -

పుత్కంతనాద్ధర హరేతి సకృన్మృషాపి ।

సత్యం బ్రవీమి సురనాథ న పక్షపాతం

మూఢోఽపి మోరసరకాత్స విభేతి కస్మాత్ ||౨౪||

అర్థ:— సురనాథ = దేవచక్రవర్తి, శివ=మంగళ స్వరూపా, యేన=ఎవనిచేత, దివా=పగటియందును, రాత్రౌ = రాత్రియందును, అపి=కూడ, ఉత్కంతనాత్ = అపేక్షచేతను, మృషా = వట్టిగనైనను, శివేతి=శివయని, హరహరేతి=హరహరయని, సకృత్ = ఒక్కమారు, ఉత్తం = ఉచ్చారణ మొనర్పబడునో, సః = ఆ, నరః = మానవుడు,

మూఢోఽపి=మూర్ఖుడైనను, ఘోరనరకాత్=భయంకరమైన పాపము
వలన, కస్మాత్=ఎందుకు, బిభేతి=భయమందుచున్నాను, సత్యం=సత్య
మును, బ్రవీమి=చెప్పుచున్నాను, పక్షపాతం = పక్షపాతమును, స-
కాదు.

తా. దేవరాజా! దివ్యమంగళవిగ్రహా! భక్తితోగాని, భక్తి
లేకగాని, రాత్రింబవలు 'శివ శివ'యని 'హర హర' యని ఒక పర్యాయము
ఎవ్వడు స్మరించునో వాడు శాస్త్రము దెలియని మూర్ఖుడైనను భయంకరములైన
రౌరవాది నరకములనుండి యేమాత్రమును భయపడ నవసరములేదు. సర్వపాప రహితుడై పరిశుద్ధుడగుచున్నాడు.
ఇది ముమ్మాటికి నిక్కువము. పక్షపాతముతో చెప్పుటకాదు.

వి. ఇందలి విషయ మెంతేని సత్యము. శివభక్తుండ నని నటించువానికే ఇంత
సౌఖ్య ముండ నిక్కముగ శివభక్తి నొనర్చువాడు మహానందము నొందు ననుటకా
నందేహ మేమి? ఇంతకంటె శివనామస్మరణమునుగూర్చి చెప్పవలయునా? ||౨౪||

చర్యావబోధరహితా భవభక్తిమాత్రా -

స్తీతా స్త్వయా శివపురం యదహో కిరాతాః ।

జాతిస్మరత్వమథవా పరమామరత్వం

యే త్వాం విముక్తిరథవా భవతః ప్రసాదాత్ ||౨౫||

అర్థః— భవ=సర్వకారణా! చర్యావబోధరహితాః = ఆచార
క్రియాజ్ఞానశూన్యులైన, యే = ఏ, కిరాతాః = బోయలు, భక్తిమా
త్రాత్ = కేవలము నీయందు భక్తిగలవారైనందువలన, అథవా=
మరియు, త్వాం=నిన్ను, (పూజించుచున్నందువలన) త్వయా = నీచేత,
శివపురం = కైలాసమునుగూర్చి, యత్=ఎందువలన, నీతాః=జాతి
పోబడిరో, అహో=ఆశ్చర్యము! (అందువలన) జాతిస్మరత్వం=పూర్వ
జాతిస్మరణగాని, అథవా=లేక, పరమామరత్వం (శ్రేష్ఠ దేవత్వముగాని,
విముక్తిః=జన్మరాహిత్యముగాని, భవతః=నీ యొక్క, ప్రసాదాత్ =
అనుగ్రహమువలన, (కలుగుచున్నది).

తా. లోకకారణా! శాస్త్రోక్తములైన ఎట్టిక్రియలు దెలియ
కున్నను భక్తిమాత్రమున కరుణతో ఆ బోయలను కైలాసమున

జ్ఞోతివే! ఆహా! నీ భక్తపక్షపాతము? తాను ఇట్టిజాతివాడను జ్ఞానము గాని, శ్రేష్ఠమైన దేవతాజన్మముగాని, శాశ్వతమైన ముక్తిగాని నీ కృపకు అధీనములై యున్నవి. నీ కరుణవలన కలుగని దేది?

వి. ఇందు శివుని భక్తపక్షపాతమును; కరుణామయత్వమును సూచింపబడినవి. ఈ సందర్భమున బోయకన్నప్ప యను మహాభక్తునిగాథ స్మరింపదగియున్నది. “కాళ హస్తినివాసి బోయకన్నప్ప. దినకృమము ననుసరించి, ఒక నాడు వేటకు వెళ్లివచ్చుచుండ మార్గపథ్యమున రాత్రికాగా, ఆ యరణ్యముననే వృక్షము క్రింద నిద్రించుచుండ అట నొక శివలింగమున్నట్లు స్వప్నమున మునివేషధారియైన శివునివలన చెలిసికొని, పాత్రః కాలమున వెడకికొని ఆశివలింగమును దర్శించి మిక్కిలి భక్తిశ్రద్ధలతో బూజించెను. కాని పూజాకృమ మెరుగనివాడు కావున తన నోటిపుక్కిలు చెచ్చిన నీటితో యభిషేకమును, తన జుట్టులో బెట్టుకొనిన పువ్వులతో ఆలంకారమును, తాను దినగా మిగిలిన మాంసముతో నైవేద్యమును ఒనర్చి వేటకు వెడలి యుండెను. నిత్యమునువచ్చు ఆర్జుకుడు ఇట్టియనార్యమైన పూజాక్రమము నవలూకించి కినిసి ఈ గుప్తపూజకు దెవడో పట్టి పధింప నిశ్చయించి, మరుచటిదినమున ఖడ్గము చేతబూని చాటున నిలిచియుండెను. ఆ నాడును కన్నప్ప యెప్పటియట్లు విలక్షణమైన పూజ గావించి ధ్యానించుచు నిలిచి యుండెను అసమయమున లింగముయొక్క నేత్రస్థాన మెర్రనై నీరు గార్చుజొచ్చెను. దాని కా భక్తుడు చింతాక్రాంతుడై తన నేత్రము బాగుగా నున్నది కదా యని పెరికి లింగనేత్రముమీద నతికించెను. తదుపరి లింగముయొక్క రెండవ కన్నుగూడ నల్లై నీరుగార్చి బాధనొందుటను జూడజాలక, కన్నప్ప తన రెండవకన్నును గూడ బాణము తుదతో పెకలించ నుద్యమించుచుండగా ఈపరమ శివభక్తుని భక్త్యతిశయమునకు మెచ్చి శివుడు ప్రసన్నుడై కైలాసము ననుగ్రహించెను. ఇక ఖడ్గముతో నరకబూనిన శివార్చకుని సంగతి జెప్ప నవసరములేదు” - ఇట్లే అందరును పూజించవచ్చునా అను దురభిమతి స్వీకరింప గూడదు. తెలియని వాడు చేసిన పూజ కృమంహితముగ నున్నను భక్తిదృఢముగ నగుపడునేని పరమేశ్వరు డనుగ్రహించునని గ్రహింపవలెను. ॥౨౫॥

తస్మాత్కరోమి యదభీకరమప్రమేయం

మూఢేన శంకర మయా యదకారి పాపం ।

సత్త్వం పశుత్వతిమిరం భవపాశమీశ

చ్చింది ప్రసహ్య భగవ న్నపునర్భవాయ ॥౨౬॥

అర్థః—భగవత్ = పరమేశ్వరా! శంకరా = సుఖప్రదాయకా!
తస్మాత్ = ఆ కారణమునుబట్టి, మూఢేన = మూఢుడైనట్టి, మయా =
నాచేత, అభీకరం = మిక్కిలి క్రూరమైనట్టి, అప్రమేయం = అగాధమైనట్టి,
యత్ = ఏ, పాపం = దురితము, అకారి = చేయబడెనో, కరోమి = చేయు

చున్నాడనో (దానిని) నః = ఆ కరుణామయుడవైన, త్వం = నీవు
 పశుత్వతిమిరం = పశుత్వమనెను అంధకారమును, భవపాశం = జన్మ
 జాలమును, ఈశ = ఓ ప్రభూ! నపునర్భవాయ = పునర్జన్మము కలుగ
 కుండుకొరకు, ప్రసహ్య = బలాత్కారముగా, ఛింది = ఛేదించుము.

తా. మహాప్రభూ! సుఖదాతా! పై కారణమును బట్టి
 మూఢుడనైన నేనును ఎట్టి అద్భుతములైన అనంతములైన దురితముల
 నాచరించినాడనో, చేయుచున్నాడనో, వానికి కారణమైన అజ్ఞానార్థ
 కారమును పారదోలుము. అనేక జన్మములకు కారణమైన మాయా
 సూత్రమును బలాత్తుగ ఏమి యాలోచింపకయే త్రొచివేయుము
 ఇక ముందు జన్మ మెందులకు వచ్చును?

వి. ఇందు భక్తుడు చక్కనియుక్తిని బన్నినాడు. వివిధములైన పాపములకు
 అజ్ఞానవిలాసములకును కారణము జన్మము కదా! దాని దీనివేయుచో ఇకముందు ఆత్మ
 స్తము జరుగజాలదు! జన్మము లేనిచో కర్మమెక్కడిది? కారణములేకయే కార్యమె
 గును? కర్మపరిణామవాదులు కొందరు ఎట్టిదైనను అనుభవింపకయే తీరదనియు
 మధ్యను భగవత్కృపాక్షము గల్గినను భక్తుడు తన కర్మఫలమును భోగించుననియు దెల్ప
 దురు. ఇందు కొంత సత్యమున్నను సరియైన సిద్ధాంతము కాదు. ఉత్కటమైన భక్తిప్రభా
 వమువలనను, తపస్సువలనను పూర్వకర్మను సమూలముగ భస్మమొనర్చవచ్చు ననియు
 శివాగమసిద్ధాంతములు భేదీనినాదముల జేయుచున్నవి. మార్కండేయ సానందా
 లిందు కుదాహరణము. నిక్కమైన భక్తుని ఆర్తిని బోనాడని దేవుడు కలడనుటకన్ప
 లేడని నాసికు డగుటయే మేలు. || ౨౬ ||

త్వత్పాదపూజనరతా మునయో వనేషు

తిష్ఠంతి మూలదలకందఫలాశినో యే ।

తే యాంతి ముక్తిపద మీశ్వర తావదాస్త్రాం

ధన్యాస్తు తే తవ ముఖాన్యవలోకయంతి || ౨౭ ||

అర్థః— ఈశ్వర = ఓ ప్రభూ! యే = ఏ, మునయః = భృగ్వా
 మహర్షులు, మూలదలకందఫలాశినః = చెల్లవేళ్లు, ఆకులు, గడ్డలు
 కాయలు మున్నగువాని యాహారము గలవారై, వనేషు = వనా
 మములలో, త్వత్పాద పూజనరతాః = నీ చరణపూజలో నిరతులై
 తిష్ఠంతి = నివసించుచున్నారో, శే = నాడు, ముక్తిపదం = మోక్షధాని

మును, యాంతి=పొందుచున్నారు, (ఇది), ఆస్తాం తావత్ = ఉండు గాక ! తు=ఐతే, (ఎవరు) తవ=నీయొక్క, ముఖాని=పంచవదనము లను, అవలోకయంతి=దర్శించుచున్నారో, తే=వారు, ధన్యా = కృతార్థులుగదా !

తా. వనములలో నివసించి, మిక్కిలి యల్పము లగు కండ మాలాదుల దినుచు, నిరంతరము శివపూజావరాయణలై ముక్తిని పొందుచున్నారనుచో గావచ్చును. అందు ఆశ్చర్య మేమియును లేదు. కాని సీముఖముల నవలోకించు మునులే ధన్యులని చెప్పవలసియున్నది.

వి. యోగకాస్త్రప్రకారము కష్టముతో వృతాదుల నాచరించుచు ముక్తిని అంద రును పొందవచ్చును. కాని యిది యొక ఘనకార్యముకాదు. శివభక్తుడై శివునియొక్క ఆ యద్భుతములైన సద్బోజాతాది పంచముఖములను, ఆ యందమైన చందమా మను, గాంచుటయే ధన్యత కదా! దీనివలన శివుని రూపము లోకాతీతరమ్యత గల దనియు, అది పృథ్విక్ష మగుచో భావుకు డగు భక్తుడు అద్భుతమైన ఆనందము ననుభవిం చి యుద్భావము డగుననియు చెలియవలెను. దారు కావనమున ఋషుల బక్షింప నెంచి శివుడు మనోహరాకారము కలవాడు కాగా ఋషిపత్నులు మోహితలైరి. దానికి ఋషులు కృద్ధులై కావమిడగా, అద్దానిని వారికే మరల్చి పృథివీమిడి; వారి పార్థివవలన విముక్తులై నన్ను గాంచగల రని వరమిడెను. ఇది స్కాండపురాణ కాశీఖండమున గలదు. దీని వలన ముక్తికంటె శివదర్శనమే ఘనమైన దని తెలియు చున్నది. ||౨౭||

స్థితే ప్రథిమ్ని జఘనే ఘనపాటలిమ్ని

బింబాధరే కుచయుగే ద్యుతపింజలిమ్ని ।

ప్రీణాం మహేశ విలసంతి కుతో నరాశ్చ

యైర్నార్చితోఽసి న నతోఽసి న సంస్తుతోఽసి ॥౨౮॥

అర్థః— మహేశ=దేవాధీశా! యై=ఏ, (మానవులచేత, నీవు) అర్చితః=పూజింపబడినవాడవు, నాసి=కాలేదో, నతః=నమ్మన రింపబడినవాడవు, నాసి= కాలేదో, సంస్తుతః = కీర్తింపబడినవాడవు, నాసి=కాలేదో, (ఆ) నరాః = మానవులు, ప్రీణాం = సుందరీమణుల యొక్క, ప్రథిమ్ని = విస్తారమైన, స్థితే = గొప్పదైన, జఘనే= నితంబమునందును, ఘనపాటలిమ్ని=మిక్కిలి యెఱ్ఱనైన, బింబాధరే= ఘండపండువంటి పెదవియందును, ద్యుతపింజలిమ్ని = మెఱయుచున్న

పచ్చదనముగల, కుచయుగే=ఉరోజములందును కుతః = ఎవ్విధమున
విలసంతి = శోభించుచున్నారు?

తా. మహాప్రభూ! ఏ మహానుభావులు నిన్నర్పించి నమస్కరించి, కీర్తింపలేదో అట్టిమానవులు, మనోరమలయొక్క విశాలమైన జఘనమునందును, బింబాధరమునందును, పుష్పమైన వక్షస్థలమునందును విలాసము నందుటలేదు. సుఖములను విలాసములనుగూడ నిను పూజనమున పూజించినవారే అనుభవించుచున్నారు. శివానుగ్రహము లేక యే ఈషణ్మాతృముగనైనను సౌఖ్యము లేదని భావము.

పోద్ధామకామమదిరామదలోలనేత్రా

రత్నావళీర్ముణుణారవరమ్యగాత్రాః ।

తే యక్షలోకవనితాసు చిరం రమంతే

యే త్వం స్మరంతి సతతం మకరధ్వజారే ॥౨౯॥

అర్థః— మకరధ్వజారే = ఓకామదహనా! యే = ఎవ్వరు
త్వం=నిన్ను, సతతం=సదా, స్మరంతి=స్మరించుచున్నారో, తే=వా
పోద్ధా.....నేత్రా—పోద్ధామ = అధికమైన, కామ = మనస్సు
డనెను, మదిరా=మద్యముయొక్క, మద=మబ్బుచేత, లోల = చల
లములైన, నేత్రాః = కన్నులుగలవారై, రత్నా.....గాత్రా—
రత్నావళీ=నవరత్నముల సరములయొక్క, యుణుణుణారవ=యుణు
ధ్వనిచేత, రమ్య = మనోహరమైన, గాత్రాః = దేహములుగలవారై
యక్షలోకవనితాసు=యక్షలోకమందలి రమణులలో, చిరం = దీర్ఘ
కాలమువఱకు, రమంతే=సుఖించుచున్నారు.

తా. మహేశ్వరా! నీవు మదనాంతకుడ నై నప్పటికిని
భక్తితో సదా కీర్తించి భజించువారు; అత్యధికమైన కామోద్దీప్త
ముతో కనులతిరుగుడు గలవారై; ధరించుకొనిన రత్నపు సరముల
గల్లుగల్లు మచుచప్పుడుగలవారై యక్షలోకపు దివ్యసుందరీమణుల
కీర్తించుచు నిరంతర సౌఖ్యము సనుభవించుచున్నారు. (తాను గా
విరోధియైనను అనన్యభక్తులయొక్క కామములను, ఇష్టార్థములను

అనుగ్రహించు మహాకరుణామయుడు శివు డని భావము. శివభక్తున కసాధ్య మెద్దియు లేదని తెలియునది.)

అంధస్య మే హృతవివేకమహాధనస్య

చోరైః ప్రభో బలిభి రిందియనామధేయైః।

సంసారకూపకుహరే వినిపాతితస్య

దేవేశ దేహి కృపణస్య కరావలంబం ॥౩౦॥

అర్థః— దేవేశ=ఓ ను రేశ్వరా! అంధస్య=అజ్ఞానాంధకారము గల, ఇందియ నామధేయైః=ఇందియములనెను పేరుగల, బలిభిః=బల శాలురై నట్టి, చోరైః=దొంగలచేత, హృతవివేక మహాధనస్య=హరింప బడిన జ్ఞాన మనెను గొప్ప ధనము గలిగినట్టి, సంసారకూపకుహరే = సంసారమనెను బావి యొక్క గర్తములో, వినిపాతితస్య=వేయబడినట్టి, కృపణస్య=దీనుడనై నట్టి, మే=నాకు, ప్రభో=ఓనరేశ్వరా! కరావలంబం=చేదోడును, దేహి=ఈయుము.

తా. ఓ పరమేశ్వరా! మిక్కిలి బలముగలవారును, ఇందియములను పేరుగలవారును అగుచోరులు అజ్ఞానమును గుడ్డితనముగల నాయొక్క వివేక మనెడి ధనరాశిని అపహరించి సంసార మనెను కూపమున బడవేసివారు. ఇందుఁబడి మిగుల పరితపించుచున్నాను. ఇట్టి దీనునకు జేయూత నొనగి యుద్ధరింపుము.

వి. ఇందు సందర్భమైన భావసంపద కలదు. “బలవా నిందియగ్రాహి, నిద్యాంస మపి కర్షతి” “చంచలం హి మనః పార్థ, ప్రమాథి బలవద్బుధం” మున్నగు భగవద్వాక్యములే యిట సమంజసముగా నిరూపింప బడినవి. ఇందియజయమే తీవ్రమున ప్రధానయుద్ధము. శివానుగ్రహము వినా ఇందియముల జయము కలలోని వార్త. భక్తుని ఆనన్యశరణాగతివలన శివకృప తప్పక కలుగును. ॥౩౦॥

మూడో వివేకవికలోఁసకృదూర్ధ్వబాహుః

కిం న శృణోషి యదహం హర రారటీమి ।

మాం తత్ర కర్మణి నియోజయ దేవ యేన

సంసారచక్రగహనం న పునర్విశామి ॥౩౧॥

అర్థ:—హర=భవహారా! మూఢః=మూర్ఖుడను, వివేకవికల్పః
జ్ఞానశూన్యుడను, (ఇట్లు) అసకృత్=చాలమారులు, ఊర్ధ్వబాహుః=
పైకెత్తిన చేతులు గలవాడనై, యత్=ఎందువలన, అహం=నేను,
రారటీమి=మిక్కిలి మొరపెట్టుచున్నాడను. (సీపు దానిని) కిం=ఎందు
వలన, నశ్యోతోషి=వినుటలేదు? దేవ=ప్రభూ! యేన=దేనిచేత, సంసార
చక్రగహనం=జన్మ జరామరణముల పునరావృత్తి దుఃఖమును, పునః=
మరల, నవిశామి=పొందనో, తత్ర=ఆ, కర్మణి=క్రియయందు,
మాం=నన్ను, నియోజయ=ప్రవేశింపజేయుము.

తా. పరమేశ్వరా! నేను “అపరాధిని అవివేకిని చపలుడ కడు
హీనమతిని” అని యనేకపర్యాయములు చేతులుచాచి నీకు మొఱపెట్టు
చున్నాను- నీ వెందులకు దానిని వినుటలేదో తెలియదు. కరుణా
మయా! దేనితో జననమరణరూపమైన ఈ దుర్గమసంసారమున ముఱ
నేను బ్రవేశింపజాలనో అట్టిపనిలో నన్ను నియోగింపుము ప్రభూ!

వి. ఇక్కడ భక్తుడు శివునియొద్ద ఉద్యోగమునకై అర్జిని పెట్టికొనినట్లున్నది.
శివుడు ఏ యుద్యోగమును, ఎంత స్వల్పముగ జీతము నిచ్చినను భక్తుడు సేవింప సిద్ధ
ముగా నున్నాడు. కాని తన పక్షమునుండి ఒక్క..చరతును మాత్రమే కోరినాడు.
అది జన్మమరణచక్రమున మరల ప్రవేశము గావింపకుండుట! యుక్తి మిక్కిలి చక్క
నిది. కరుణామయుడు శంకరు డీ మాత్రమనుగ్రహింపడా! ||౩౧||

మాయాప్రపంచరచనాచతురా సమస్త -

వస్తుప్రభేదభిదురా శివ సర్వకర్త్రీ ।

సంసారపాశవిషమచ్ఛిదురా సరాణాం

మోహాంధకారభిదురా చ తవైవ శక్తిః ॥౩౨॥

అర్థ:—శివ=కల్యాణకరా! తవైవ=నీదియే యైన, శక్తిః=
ఇచ్ఛాక్రియాజ్ఞానరూప మగు శక్తి, మాయాప్రపంచరచనా చతురా=
మాయయొక్కజగత్తును చేయుటలో సమర్థమైనదై, సమస్తవస్తుప్రభేద
భిదురా=వివిధములైన కార్యములయొక్క విశేషములను లయమొన
ర్చునదై, సర్వకర్త్రీ=సమస్తమును చేయునదై, సరాణాం=జనల
యొక్క, సంసారపాశవిషమచ్ఛిదురా=సంసారమనెడు పాశమునందుగల
వైషమ్యమును ధ్వంసమొనర్చునదై, చ=మఱియు, మోహాంధకార

భిదురా=మోహ మనెడు అంధకారమును బోనాడునదై (విరాజిల్లుచున్నది.)

తా. మహాప్రభూ ! నీయొక్క ఇచ్ఛాక్రియాజ్ఞానాత్మకమైన అద్భుతశక్తి, అధోమాయ, ఊర్ధ్వమాయ యను ద్వివిధమాయయొక్క శుద్ధాశుద్ధకార్యములను నిర్వహించుటలో నమర్థమైనదై; (స్థితికృత్యం) నకలకార్యములయొక్క విశేషములను (ప్రసరించుటను) ఉపసంహరించునట్టిదై; (సంహారకృత్యం) పై యుభయకార్యముల నెల్ల మహామాయతో బుట్టించునదై; (సృష్టికృత్యం) సంసారబాధను భోగానుభవముతో నివారించునదియునై, (తిరోధానకృత్యం) అజ్ఞానాంధకార (ఆణవ మాయా కార్మికమలత్రయ) మును శివదీక్షాజ్ఞానముతో శమింపజేయునదై; (అనుగ్రహకృత్యం) సర్వదా వెలుంగుచున్నదిగదా!

వి. “త్వం పాసి హంసి” యను ౬వ శ్లోకమున పరశివునియొక్క సృష్టిస్థితి సంహారతిరోధాన అనుగ్రహము లనెడు పంచకృత్యములు సూచింపబడియుండెను. ఇందు ఆ కృత్యములు శివునిచే శక్తిధ్వారా చేయింపబడునను అంశము కొంతవిపులము చేయబడినది. ఈ శ్లోకమున సరిగా ఐదుకృత్యములు స్ఫురించునట్లు ఐదు ప్రత్యేకములైన విశేషణములతో రచన చేయబడినది. మరియు మాయ, వస్తు, సర్వ, సంసార, మోహము లనెడు ఐదు శబ్దములును, ఊర్ధ్వమాయ, అధోమాయ, శుద్ధాశుద్ధ, జగదుపాదాన, మలత్రయ, దీక్షాత్రయములు అను ఆర్థము వచ్చునట్లు మిక్కిలి ప్రతిభతో ప్రయోగింప బడినవి. దీనివలన మల్లాణుడు శివాగమకాస్త్ర సంపన్నుడని తెలియుచున్నది. ||౩౨||

చిత్త్వా సమస్తమశుభం భవపాశరాశి -

మీషత్ప్రకాశమవశం స్వబలాసినా మే ।

తేజోనిధాన మమలం భగవత్ ప్రయచ్ఛ

సర్వజ్ఞతాయుతమశేషకరం శివత్వం ||౩౩||

అర్థ: - భగవత్=భగవంతుడా! అశుభం = అమంగళకరమైనట్టియు, అవశం=పరాధీనమైనట్టియు, ఈషత్ప్రకాశం = స్వల్పకాంతిగల్గినట్టియు, సమస్తం=అఖిలమైనట్టియు, మే=నాయొక్క, భవపాశరాశిం=జన్మబంధముల సమూహమును, స్వబలాసినా = నీ శక్తియనెడు ఖడ్గముతో, చిత్త్వా=చేదించి, తేజోనిధానం = చిన్మయమైన, అమలం =

నిర్మలమైన, సర్వజ్ఞతాయుతం = సర్వజ్ఞత్వముతో గూడినట్టి, అక్షరం = సర్వకర్తయైనట్టి, శివత్వం = శివత్వమును, ప్రయచ్ఛ = ఈయుము.

తా. ఐశ్వర్యనిలయా! జనన, మరణ, జరా, వ్యాధి, దుఃఖ, భీతి, మోహ, రాగ, ద్వేషములకు కారణమై అమంగళకరమైనదియు; పరతంత్రమైనట్టిదియు; కించిజ్ఞత్వాది దౌర్బల్యముగలదియు, అగు నాయొక్క భవబంధనమును నీవు జ్ఞానశక్తి రూపమైన ఖడ్గముతో గోచరము చేసి, చిదానందమయమైనట్టియు; పరిశుద్ధమైనట్టియు; సర్వజ్ఞత్వ సర్వకర్తృత్వాది మహిమలు గలిగినట్టియు; శివత్వమును అనుగ్రహింపుము.

వి. శీవుని శివునిగా మార్పు మని భావము, సంపూర్ణసాయుజ్యము క్తి విధ్యముగ శివదీక్షనంది సదాచారము గలవానికి ఇట్టి శివదీక్షకృత్యము; (లింగాంగపారస్యము) లభించును. ||౩౩||

బాలోఽపి సంస్మరణమాత్ర మచేతనస్తే

లింగం కరోతి హర పాంసుమయం వినోదాత్ ।

అత్యంతదేశధనధాన్యసమృద్ధిభాజి

రాజ్యం కరోషి హతకంటకమున్నతం చ ॥౩౪॥

అర్థః— హర = ఈశ్వరా, అచేతనః = అజ్ఞానమైనట్టి, బాలోఽపి = బాలకుడైనను, వినోదాత్ = ఆటపాటలవలన, పాంసుమయం = మట్టితో జేయబడిన, తే = నీయొక్క, లింగం = లింగమూర్తిని, సంస్మరణమాత్రం = గురుతుండునట్లుగా మాత్రమే, కరోతి = చేయుచున్నాడో, తన్య = వానికి, త్వం = నీవు, అత్యం.....భాజి, అత్యంత = అపరిమితమైన, దేశ = ప్రాంతములేమి, ధన = ధనములేమి, ధాన్య = ధాన్యములేమి వీనియొక్క, సమృద్ధి = సంపూర్ణతను, భాజి = పొందినట్టి, హతకంటకం = నశింపజేయబడిన విఘ్నములుగలట్టి, చ = మరియు, ఉన్నతం = అత్యధికమైన, రాజ్యం = రాష్ట్రమును, కరోషి = చేయుచున్నావు.

తా. పురారీ! ఆగమశాస్త్రమందలి లింగప్రతిష్ఠావిధానమును తెలియకున్నను; ఊరకయే వినోదముగా ఇనుక మున్న నవానితో లింగమును బాలకుడు చేసినంత మాత్రముననే నీవు విశ్వవిసంతుప్తుడై ధనధాన్యములతో తుల దూగుచున్న రాష్ట్రమునకు

వానిని సార్వభౌమునిగా జేయుచున్నావుగదా ! ఇక విధ్యుక్తముగ బ్రతిష్ఠింపగల్గువారి పరమైశ్వర్యలాభమునుగూర్చి వేరే చెప్పవలయునా !

వి. వినోదార్థము లింగపూజాదుల జేయువారికిని నిట్టి మహాభాగ్యము గల్గుననుటకు సారసంహితలో ప్రమాణ మిట్లు గలదు. “పాంసునా క్రిడమానోపి లింగం కృత్వా సజై నరః । శ్రీత్యాంతే లభతే రాజ్యం, సుసంపన్న మకంటకం॥ క్రిడంతి శిశవో యత్ర, లింగం కృత్వా యజంతి యే । పైకతం మృన్మయం వాపి, తే భవంత్యేవ భూభుజాః” ఈ శ్లోకములకు పై శ్లోకము చక్కని ప్రతిబింబమువలె నుండి బిల్లుణుని సుస్తాగమపారగత్వమును సూచించుచున్నది. ॥౩౪॥

యే పాపకర్మగురుతల్పగహేమచోర -

బ్రహ్మఘ్న గోఘ్న చపలాతురపాతకాశ్చ ।

తే నీలకంఠ పరమేశ్వర పాదలగ్న-

నిర్ధౌత పాప శశినిర్మలశుద్ధదేహః ॥౩౫॥

అర్థః— నీలకంఠ=విషధరా! పరమేశ్వర=మహేశ్వరా, యే=ఎవ్వరు, పాప.....పాతకాః, పాపకర్మ = మాతృపితృపరిత్యాగ మొనర్చినట్టి, గురుతల్పగ=గురుదారల బొందినట్టి, హేమచోర=బంగారము దొంగిలించినట్టి, బ్రహ్మఘ్న=బ్రహ్మహత్య గావించినట్టి, గోఘ్న=గోహత్య జేసినట్టి, చపలాతుర=జారులైనట్టి, పాతకాః=పాతకులుగలచో, చ=మరియు, తే=వారు, (నీయొక్క) పాద...దేహః, పాద=పాదము యొక్క, లగ్న=సంబంధముచే, నిర్ధౌత=కడుగబడిన, పాప = పాపము గలవారై, (కావుననే) శశి=చంద్రునివలె, నిర్మల=అమలమైన, శుద్ధ=పావనమైన, దేహః=తనవు గలవారు (అగుచున్నారు.)

తా. శ్రీకంఠా ! అత్యంతగర్హ్యములైన గురుతల్పగమన, బ్రహ్మహత్య, గోహత్య, భూణహత్యలు మున్నగు మహాపాతకములను, స్వర్ణచౌర్య, జారత్వ దేహద్రవ్యాపహరములు మున్నగు ఉపపాతకములను గావించినవారు పైతము; నీ పాదములలో శరణాగతులగుచో నమస్తపాపములు తొలగి పరిశుద్ధులై చంద్రునివలె నత్యగ్రపాతకులగుచున్నారు. ॥౩౫॥

యే త్వాం విభో సవనకాలనకల్పితేషు
సమ్యగ్యజంతి వివిధేషు శివవృత్తేషు।

తే చాతురంగమనకుంకుమపింజరేషు
విద్యాధరీషు విలసంతి కుచాంతరేషు ॥౩౬॥

అర్థః—విభో=సర్వవ్యాపకా! యే=ఎవరు, సవనకాలన కల్పితేషు=తీరినంధ్యులందుఁ జేయబడిన, వివిధేషు=పలు తెలుగులైనట్టి, శివవృత్తేషు=మంగళవృత్తములందు (లేక శివరాత్రి శ్రావణ కార్తిక సోమ వారములందు) సమ్యక్=విధ్యుక్తముగా, త్వాం=నిన్ను, యజంతి=పూజించుచున్నారో, తే=వారు, విద్యాధరీషు=విద్యాధర స్త్రీల సంఘములైన, చాతు...రేషు, చాతురంగ=నాలుగుగంధ ద్రవ్యముల చేత, ఘన=సాంద్రములైనట్టి. కుంకుమ = కుంకుమ కేశరమువలె, పింజరేషు = పీతవర్ణముగలట్టి, కుచాంతరేషు=స్తనమధ్యములలో, విలసంతి=శోభిల్లుచున్నారు.

తా. సర్వాంతర్యామీ! త్రికాలములందును, వివిధములైన కృష్ణ చతుర్దశీ, శనివృద్ధోష, సోమవారాది శివవృత్తములందును భక్తియుక్తులై శాస్త్రోక్తముగా నెవ్వరు నిన్ను పూజింతురో, వారు మహా విలాసినులైన విద్యాధరరమణులయొక్క; కర్పూరాగురుకస్తూతకోకిలముల సుగంధముచే నిండుగా వ్యాప్తమైనట్టియు; వక్షోజముల మధ్యమున సుఖముగా నివసింపగలరు. సర్వకామములును శివలింగ పూజతో సిద్ధించునని భావము ॥౩౬॥

యత్పద్యతే కమలయోనిరభిష్టువంస్తం

సాక్షిచ్చతుర్భిరదినాథః ముఖైర్భవంతం ।

త్యక్తా వయంతు ఘనసంస్తవనక్రియాసు

భక్తిప్రమాణమితి సర్వ మిదం క్షమస్వ ॥౩౭॥

అర్థః—అధినాథ=లోకాధ్యక్షా! యత్ = ఎందువలన, కమలయోనిః=బ్రహ్మదేవుడు, చతుర్భిః=నాలుగైన, ముఖైః=ముఖములచేత, అభిష్టువన్=ఎల్లవైపుల స్తుతించువాడై, తం = ఆ పంచముఖుడవైన భవంతం=నిన్ను, సాక్షాత్=ప్రత్యక్షముగా, పద్యతే=తెలియుచున్నావో,

తు=ఐతే, వయం=మేము, ఘనసంస్తవనక్రియాను = గొప్పవైన స్తుతి
రూపక్రియలందు, త్యక్తాః = విడిచినవారము (ఐనాము), ఇదం = ఈ,
సర్వం=సకలమును, భక్తిప్రమాణం=భక్తి హేతుభూతమైనది, ఇతి=ఇట్లు
(భావించి) క్షమన్య=క్షమింపుము

తా. ఓ ప్రభూ! నీచేత విష్ణునాభికమలమున సృష్టింపబడిన చతు
ర్ముఖుడైన బ్రహ్మదేవుడు నిన్ను సర్వతోముఖముగఁ బొగడుచు, నిన్ను
ప్రత్యక్షముగా గాంచఁగల్గుచున్నాడు. మేమన్ననో ఒకటియేయైన జిహ్వా
గలవారము కావున అట్టి సీఘనమైన రూపమును వివరించు స్తోత్రరచనా
కర్మమున అనమర్థులమై ఇంతవరకే యుదాసీనత నందితిమి. ఇది
యంతయు భక్తితో విరచితము కాబట్టి మా దౌర్బల్యాదిదోషముల
సనుగ్రహముతో క్షమింప వేడుచున్నాము.

వి. ఈ శ్లోకమున కవి తన యహంకారమును పరిహరించినాడు. కమలయోని
యనగా విష్ణునాభికమలమే కాని, నారాయణుని నాభికమలము కాదనియును, నారా
యణ పరబ్రహ్మదిశబ్దములు శివవాచకము లనియును విశ్వారాధ్యుడు తన సంస్కృత
వ్యాఖ్యానమున వివరించినాడు. ఇందు త్యక్తాః (విడిచినవారము) అను శబ్ద ముండుట
గాంచి మల్లాది డింతవరకే రచించెనని కొందరంబయ ॥౩౭॥

గంగాతరంగజలధౌతజటాకలాప

కామాంగదగ్ధసితభస్మవిభూషితాంగ ।

చంద్రార్ధరూపణిరాజవిరాజితాంగ

దేవాధిదేవ తవ పాదయుగం నమామి ॥౩౮॥

అర్థః—గంగా...లాప, గంగా=గంగయొక్క, తరంగ=తరంగ
ములచేత, ధౌత=ప్రక్షాళితమైన, జటా=జడలయొక్క; కలాప=నమూ
నాము గలిగియున్నట్టి; కామాం...తాంగ, కామ=మన్మథునియొక్క,
అంగ=తనువుల, దగ్ధ=దహింపబడిన, సిత=శుభ్రమైన, భస్మ=విభూతిచే,
విభూషిత=అలంకరింపబడిన, అంగ=దేహముగలట్టియు; చంద్రార్ధ...
తాంగ, చంద్రార్ధ=అర్ధచంద్రుడేమి, శూల=త్రిశూలమేమి, ఘణిరాజ=
సర్వశ్రేష్ఠములేమి, వీనిచే - విరాజిత=శోభించుచున్న, అంగ=తనువు
గలట్టియు; దేవాధిదేవ=ఓ మహాదేవ, తవ=నీయొక్క, పాదయుగం=
చరణయుగళమును. నమామి=నమస్కరించుచున్నాను.

తా. గంగోదకములచే నిరంతరము ప్రక్షాళితము లగు జడల
గుంపును దాల్చినవాడా! ఈ ముని భస్మమును దానితో దేహ

మును శుభ్రముగ నలంకరించినవాడా! చంద్రచంద్ర, త్రిశూలము, నర్పరాజము మున్నగు భూషణములుగలవాడా! ఓ దేవదేవా! మహాదేవా! నీ పాదద్వంద్వమును నమస్కరించుచున్నాను.

వి. శివుని యద్భుతాకారమును ధ్యానించుచు కవి యీ శ్లోకమున నమస్కరించుచున్నాడు. దారుకావనలీలలో బుష్పలు హరుడని తెలియుక క్రోధహర మారణహోమముగావించి శూలాద్యాయుధములను, పడగలుగల పాములను పుట్టిని శివునిమీద పయోగింపగా శివు డవ్వానిని ఆభరణములుగా ధరించె నని పురాణగాథ కలదు ||౩౮||

స్తోత్రం మయా కృతమిదం భవతో గణేన

వృత్తై ర్వసంతతిలకై శివ మల్లాణేన ।

ఆయాసమత్యై భగవత్ గదితం దురుక్తం

భక్తిప్రమాణమితి సర్వమిదం క్షమస్వ ||౩౯||

అర్థ:— శివ=శంభూ! భవతః = నీయొక్క, గణేన=పారిషుడైన (భక్తుడగు) మల్లాణేన=మల్లాణుడను పేరుగల, మయా=నాచే, వసంతతిలకైః = వసంతతిలకములను సంకేతముగల, వృత్తైః=పద్యములతో, ఇదం=ఈ, స్తోత్రం=స్తవము, కృతం=ఒకర్పబడినది. భగవత్=ఈశ్వరా! అత్య=ఈ స్తోత్రమున, గదితం=చాక్కిచ్చినట్టి, ఆయాసం=బాధాకరమైనట్టి, దురుక్తం = దోషప్రయుక్తమైనట్టి, ఇదం = ఈ, సర్వం=సమస్తమును, భక్తి ప్రమాణం = భక్తి హేతుభూతమైనది. ఇతి=ఇట్లుగా (భావించి) క్షమస్వ = క్షమించుము.

తా. ఓపరమేశ్వరా! నీ భక్తగణములోని వాడను, మల్లాణ నామకుడను, అగు నేను వసంతతిలకచ్ఛందస్సుతో ఈ నీ స్తోత్రమును విరచించినాడను. ఇందు శబ్దములు, అర్థములు, భావములు మున్నగు వానికి సంబంధించినట్టి దోషముల నెన్నింటిని ప్రయోగించితిను, కష్టకరముగా నెట్లు బల్కితిను తెలియను. వీనినన్నిటిని లెక్కింపక నేను భక్తితో గ్రీధించినాను కావున నన్ను క్షమించి స్వీకరింపుము.

వి. క్షమించుమనగా నా కృతినిగ్రహించి నన్నుద్ధరింపుమని భావము ౩౭ శ్లోకములనో ౩౭ శ్లోకములనో మల్లాణుడు రచించె నని కొందరందురు. ౩౯ శ్లోకముల కూడ మిక్కిలి ప్రాచీనమునుండి ప్రచారమున నున్నందున నిచ్చటను చేర్చబడినది ఇందుగల గణశబ్దము; మల్లాణుడు ప్రాచీనప్రమథగణముగా జేరినవాడనుట సాధనము ||౩౯||

ఆంధ్ర మల్లాణస్తవము

శ్రీ దేవులపల్లి సుబ్బరాయకవిగారు

ఉ॥ శ్రీకరమై మహేశ్వరవశీకరపంచమహాస్తవైక కీ
 ర్వాకరమైన మల్లాణమాఖ్య కవిప్రపర ప్రణీతమా
 నకృతి నాంధ్రభాష రచించెద శ్రీశివభక్తిసంప గు
 దేశకత సుబ్బరాయకవి దేవులపల్లి కులప్రసూతుడ౯.

ఉ॥ శ్రీకరకామినీకచపరీత సుమప్రచయోరు సౌరభ
 స్వీకరణ భ్రమద్భ్రమరవిభ్రమ కర్పరకంఠకాంతికి
 నాకినదు త్తమాంగమకటాగ్రవిఘట్టనఘట్టితాంఘి వీ
 తీ కమనీయమూర్తికి ఘటించెద వందన మిందుమాళికి౯. ౧

చ॥ విధివిధులు న్నినుం బొగడ వేసరి యోసరిలంగ నౌర మ
 ద్విధుల కశక్యమా ననుచు దేవ! యదెల్ల నెఱుంగుదైన నో
 విధుశకలావతంస నిను బేర్కొనఁగాఁ బురికొల్పుచుండె నో
 విధుతనతార్తి భక్తి నను వేమఱు నేమి యొనర్తుఁ డెల్పుమా. ౨

చ॥ ప్రవిమలకాంతిపూరరుచిరద్విజరాజశిఖావిభూషణ
 స్తవనవచఃప్రసూనములఁ దావకభావుకపూజ సేయు వా
 రెవ రిల వారు నీనగరి కేగుదు రింపగు వ్యోమయాన నై
 భవములతోడనే భవ! భవప్రభవంబగు మాయఁ బాయుచు౯. ౩

చ॥ ఘనభువనాంతరాత్మత్రిజగంబులు నంబునభోనిలాసలా
 వని నళినారిమిత్రమఖివర్య సమాఖ్యల ముఖ్యమైన నీ
 తనువులచే సతంబును రతంబులుగాఁ దిలకించి యెందు మిం
 చిన మతిఁ బండితుం డెవఁడు సేయఁడు నీయెడఁ బక్షపాతము౯. ౪

చ॥ హర హరియు నిర్వరించియు సురాధ్య సురాసురలోకపాలురు౯
 సురమును లన్యలుం గొలువఁ జూచుచు నుండియు నన్యదేవతా
 పరిచరణంబుఁ జేయుటకు భావమునందుఁ దలంచుచుండు నే
 నరు డది వాని కెన్న భవ! నారక హేతువిమోహమాఁ జూమి. ౫

చ॥ శివ! నకల ప్రపంచము సృజింతువు పెంతువు సంహరింతు వీ
వవలఁ దిరస్కరింతు వనయంబును ముక్తిని జేర్తు వెప్పుడు
వివిధఫలప్రదాతవును విశ్వకరుండవు నీవ యకాట మా
నవుఁ డది నీ వికల్ప మనినం గనుపట్టును లేవశూన్యఁడై .

చ॥ భవ! భగవంతు ని న్నభవు భావుకదాయి నసంతశక్తి సం
భవు లేవరేని మోడిగ నమస్కృతి సేయుచు నుందు) వారలు
దివిరియుఁ జేరఁ బోవ రతి నిష్ఠురదుష్టకృతాంతదంతయం
త్రవివరమధ్యభాగగహనం బగు ఘోరతరాంధకారమున్.

మ॥ ఒరుఁ డెవ్వనికి ఖండచంద్రికరకాంబూచ్చైర్భరోపేత ని
ర్భరబభ్రుద్యుతియా జటాపటలి విభ్రాంతాంతరంగఁబుతోఁ
దిరిగెన్ గ్రాహనమూహదేహవిహతోద్రిక్తాంగనకాద్రికో
ద్ధురయాదఃకృమణభ్రమత్కమలనిర్ధూతాత్మయై గంగయున్.

మ॥ అతిపీనోన్నతఫల్గువృత్తకుజభారానమృవిద్యాధరీ
తతిబాహులతికాయుగీగుణనిబద్ధస్వాంగులై మింట ను
న్నతి వర్తింతురు వ్యోమయానముల నా ధన్యుల్ మహాదేవ! య
ర్చితుఁ గావించురొ నిన్ను నెవ్వరిల గోరియుక్తుని భక్తిచే.

చ॥ పురహర! నీ సమక్షమునఁ బూరుషు లెవ్వరు భక్తియోగత
త్పరమతులై రచింతు) ముఖవాదన మా పురుషు ల్జరింతు ర
పురసలఁ గూడి శంఖమురజిత్రీదశానక భేరికామనో
హరనినదామరీకలకలాకులదిబ్బుఖదివ్యశాలలన్.

శా॥ రాజాజద్విధిసంప్రయుక్తవిధి నో రాజావతంసంబ! ని
న్నారాధించి ప్రసిద్ధవిష్ణువిధిసిద్ధాధ్యక్షయక్షాపురో
హరీకిన్నరసాధ్యకింపురుషగంధర్వాహివిద్యాధర
స్వారాజాదులు నెమ్మి నన్యులును దేవత్వంబుఁ బ్రాప్తిరే?

చ॥ కులగిరినేత నీకు దన కూతు వివాహ మొనర్చున త్తఱిం
దెలుపుము గోత్ర మెద్ది యొకొ దేవ యటంచును బ్రీతిఁ గోర మా
ర్గలుకని సస్మితంబగు భవద్వదనంబును జూచినట్టి యా
నలినభవేంద్రముఖ్యసురనాయకు లెన్నఁ గృతార్థులే కదా.

ఉ॥ ఓ జగదీశ నీదు పదయుగ్మము నెవ్వరు గొల్పుచుండు వా
రా జను లొందుచుందురు గదా సురసిద్ధవధూరతంబుల
భ్రాజితరూంకృతిభ్రమరాజవిరాజజలకులంబు తా
రాజతశైలకందరనిరంతర నిర్మల నిర్దురంబులక.

౧౩

ఉ॥ కొండ అమందభక్తి దమకుం దులకింప మరందబిందుని
వ్యందమిళిందబృందహరిచందనకుందనవారవిందకో
టిం దగ నీదు పూజల ఘటించి పురందరమందిరంబు లం
దుందురు సుందరీకలన మొందుచు నందుల నిందు శేఖరా!

౧౪

మ॥ ఉరునిర్ఘాతనిపాతఘర్ఘరఘనప్రోద్దండచండార్ఘటీ
గురువిస్ఫూర్జితగర్జితాభ్రపటునిర్ఘోషద్రోహస్త్రోష ని
ర్భరహంకారముచే నొనర్చె నొరుఁ డెవ్వం డుర్వి శ్వేతాఖ్యునిం
బరిమార్పం గొను కాలు నిష్ఠురశరు స్ఫున్నావశేషంబుగాక.

౧౫

మ॥ శివ! యెవ్వారలు జీవనార్థముగ నస్థిస్థాభిసృముల్
భువి మాయాపరతంత్రబద్ధు లయి తాల్తు ర్వారలు లాటమా
శవకర్ణాట భటచ్ఛటామకుటజాలస్థూలరత్నోఘ ఘ
ట్టవిఘ్నప్రాంఘ్రిమహీన్ద్రు లయ్యెదరు చూడావ్యూఢచంద్రాంకురా!

ఉ॥ ఓధరచాప! బాలకులు నొయ్యన నాటలపాటలందు నా
రాధనముం బొనర్తురు, సుర ల్వివిధాటపులందు, సిద్ధులున్
త్రైధరయాధభూరితరగహ్వరగర్భతలంబులందు, వి
ద్యాధరులుం బటీరవసుధాధరమందరకందరంబులక.

౧౬

చ॥ భవ! సతము న్నితంబయుగభారవశాలసయాసలున్ మనో
భవవివశాంతరంగ లగు పన్నగకన్యలచేత దానవ
ప్రవరనితంబిసీజనపరంపరచేఁ బరిపూజతుండ వౌ
దువు గద దేవ! హేమపురదుర్గరసాతలలోకసీమలన్.

౧౭

మ॥ శివ! నీ నెవ్వనికిం బ్రసన్నుడవొ సంసిద్ధించు జూ వానికిక
భువిపై దివ్యరసాయనాషధిరసంబు ల్లాతువాదంబు యో
గవశీకారము లంజనంబు ఘటికాఖండంబులున్ ఖన్యవా
దవిధు ల్గారుడమంత్రవిద్యలును బాతాళాదివాదంబులున్.

౧౮

మ॥ ఇల నెవ్వారికిఁ బుణ్యవంతులకు నీవే సుప్రసన్నుండవో
లలి వారల్ శయనింతుని కేతుపటలీలాగేహాసీమంబులన్
బలినద్దంబునఁ బద్మసాయకకలంబవ్యగ్రీతా నాగక
న్యలచే దానవలోకకామినులచే నాశ్విములై శంకరా! ౩

మ॥ హర! నీ కర్పనముం బొనర్చి నతుఁ డైనాతండు శుంభన్మకు
త్సరిదప్తాపదకంజగుంభితవిచిత్రస్వస్తరూదూభతమం
జరులం దాలిచి యప్సరస్సతులతో జంభద్విషన్ముఖ్య ని
ర్జరసంఘంబులతోడ దానవులతో సంయుక్తుడై భాసిల్లు. ౩

శా॥ స్వామి! నిన్నిల సన్నతించును లనద్వాచాప్రచారంబుల్
భూమిభృద్గుహలందు రత్నమకుటీభూయిష్ఠముక్తామణీ
దామప్రోజ్జ్వలకుండలాంచితము గంధర్వాంబుజాతేక్షణ
స్తోమం బుచ్చతరస్వరంబు దనరం దోయిళ్ళు గీలింపుచు. ౩

మ॥ ధరపైఁ గల్గు భవత్ప్రసాదమున మర్త్యశ్రేణి కెంతే మనో
హరదూరశ్రవణంబు ఖేచరత యష్టైశ్వర్యసంయుక్తియుం
బరకాయాన్యపురప్రవేశ విధిసామర్థ్యంబు గాలత్రయీ
స్ఫురితజ్ఞానము ముక్తి యుక్తమణిము న్నూతనేశ! యశ్రాంతము. ౩

చ॥ భవహర! పక్షపాతమునఁ బల్కును సత్యముఁ దెల్పెదం జూచి
శివశివయంచు నెవ్వడు వచించునో వేడుకతోడ రేయునుం
బవలు హరాహరాయనుచు వ్యర్థతనైన నెవండు వల్కు వా
డవని విమూఢుడైన నిరయంబుల ఘోరభయంబు లందునే! ౩

శా॥ నీ చారిత్రముఁ దత్త్వముం దెలియకే నీ భక్తిమాత్రంబున
సీచుండైన కిరాతకుం డొకరుఁ డొందింపంబడె న్నీపురి
నీచే నిన్నుఁ దలంచు కష్టకుజనుండే దివ్యతం బొందగా
బ్రాచుర్యంబగు ముక్తి చేకురదె దేనా! నీ ప్రసాదంబున. ౩

*ఉ॥ జ్ఞానము లేమి నేను భువి సల్పితి పాప మమేయ మంబికా
జాని! మరేమి నేటికిని సల్పుచు నుందునో భీకరంబుగాఁ
గానఁ బశుత్వతామసము, గాఢతరంబగు జన్మబంధమున్
బూనికతోడ ద్రుంచుము వపుఁపునరుదృఢబాధ బాయఁగన్. ౨౬

శా॥ ఏ మాను ల్భవదర్శనాభిరతులై యేకాగ్రభక్తి నృహః
రామక్షోణులఁ గండమూలఘనీరప్రాశనాన క్షులై
స్వామి! యుందురొ వారు ముక్తిపదముం బ్రాపించు టట్లుండనీ
నీమోము ల్పరికించువారలె సుమీ నిక్కంబు ధన్యాత్మకుల్. ౨౭

చ॥ స్తుతుండవు నర్చితుండవు నతుండవు గావో మహేశ! యేరిచే
క్షితివయి వార లెట్లు విలసిల్లుదు రింతుల కాంతిదంతరొ
న్నతకుచయుగ్మకంబున ఘనప్రథిమంబగు తన్నితంబమం
దతులితశోణిమస్ఫురిత మైన తదీయరదచ్ఛదంబులన్. ౨౮

ఉ॥ వంచనలేక యెప్పు డభవా! నిను నెవ్వరు సన్నుతింతురో
మించినలీలఁ జేకొని రమింతురు వారలు యక్షకాంతలన్
భ్రాంచితపంచబాణ మదిరామదచంచలనేత్రలన్ మణీ
కాంచనకాంచికావలయ ఘాళఘళీరవ రమ్యగాత్రలన్. ౨౯

ము॥ బలశాలీంద్రియనామధేయ విలసత్పాటచ్చరవాతముల్
బలిమింబట్టి వివేకభూరితరసర్వస్వంబు గైకొంచు న
వ్వల మోహంధమహంధకూపమున వై వందానఁ గన్గాన కు
మ్మలికం జెందెడు నాకు దేవవర! యిమ్మా నీ కరాలంబమున్. ౩౦

చ॥ విను మిదె చేతు లెత్తి వినుపించెద నే నొకతూరి దెల్పిమా
లిన జడుండ నివ్విమూఢుండ మలీమసవృత్తుండ చిన్నుండ స్వతుం
డ నగుట యంత్రకర్మకలనంబు ఘటించకు మాజవంజనం
బను గహనంబు నింక నభవా! చోటఁజాలను జుమ్మి వెండియున్. ౩౧

*-౨౬ వ పద్యమును దే. సుబ్బరాయకవిగారు వ్రాసియుండిరి గాని, అది మా
యొద్దనున్న సంస్కృత శ్లోకమునకు సరిపడనందున ఏ పద్యమును మూలానుసారముగ
వ్రాసినది.
— చి. మ. వీరభద్రశర్మ.

మ॥ మదనారీ! భవదీయశక్తి ప్రజకు న్మాయాప్రపంచక్రియా
సదభివ్యక్తియు వస్తుభేదభిదతానయుక్తియు సర్వక
ర్మదశాకల్పితరక్తియు నివహితసంస్కృత్యాపదున్నుక్తియు
నృదమోహంధతమఃప్రభేదనవిధానప్రాణీనంసక్తియున్.

మ॥ అనిశంబున్ బలహీనమై విచలితంబౌ సర్వసంసారసం
జనితాఘాతభసంహతిం దునిమి నిచ్చు లామకు సర్వజ్ఞభా
వ నితాంతాచితము నృమ స్తకరము నభివ్యంబు దివ్యంబు పా
వన తేజం బమలంబునై తగు శివత్వం బిమ్ము సర్వేశ్వరా.

*ఉ॥ బాలిశుడైన బాలుడును బాంసుకణంబుల నొక్కచోటికి
లీలగఁ గూర్చి దాని శివలింగ మటంచును జెప్పినంతనే
నీలగళా! మహావనికి నేతగ నిల్పెదు వాని, సర్వభో
గాళికి నష్టకంటకకుఁ గాంచనరత్న సమృద్ధిభాజికిన్.

మ॥ మదిరాపానపరాంగనాగమన హేమ స్తేయ గోఘ్నత్వ భూ
త్రీదశఘ్నత్వ గురుప్రియాభిగమనాది క్రూరదుష్పాతకా
స్పదు లెవ్వారలు వారు నాదురు మహేశా! నీలకంఠా! భవ
త్పదసంస్పర్శనధూతపాపవిమలప్రసన్నతగుఢాత్మకుల్.

చ॥ కృతుహర! తద్విభాగపరికల్పనకల్పిత సర్వశర్వస
ద్వృత్తముల నెవ్వ రొప్పుదురు బాగుగ వారలు సౌరు గాంతురు
న్నతఘనపీనవృత్తఘనసృణద్రవముద్రీతపింజరాగ్రయా
వతకుచనీమలందుఁ గులపర్వతరాజసుతామనోహరా!

*చ॥ నలినభవుండు నిన్ను తన నాల్గుముఖంబుల నోలి కీర్తనల్
నలిపినకారణంబుననె సాంబ! కనెన్ గద నీదు రూపమున్
బలుకగలేక నీదు ఘనపావనగాఢల నొక్క నాలుకన్
నిలిచితి నింతకే, యిది యనింద్యము భా క్తికమంచు బ్రోవవే

*ఉ॥ గాంగపయఃపవిత్రోపరికల్పితపీతజటాకలాప! కా
మాంగకలాపదగ్ధసితభస్మవిభూషణరాజతాంగ! సా
రంగనిశాకరార్ధఫణిరాజతిశూలధరా! నురేంద్ర! శ్రీ
లింగ! త్వదీయపాదయుగళిః సుమనస్కుండనై నుతించెదన్. ౩౮

ఉ॥ నీ నుతి దీని మల్లాణుడ నే నొనరించితిఁ ద్వద్గణీయుడన్
జ్ఞానిగతి న్వసంతతిలకంబుల వృత్తముల న్మహాత్మ! యా
ఖ్యానమునందు నిం దచటనచ్చటఁ గల్గినచో దురుక్తి సం
ధానము నెల్ల భక్తియ ప్రధానముగాఁ గొని సైచఁగాఁ దగున్. ౩౯

చ॥ ఒనరిచినాడ దీనిఁ గొను మో శివ మల్లాణసంస్తవంబు నే
దెనుఁగున రామభక్తుడను దేవులపల్లికులోద్భవుండ స
ద్విసుతకు వేంకమాంబకును వేంకటకృష్ణసుధీంద్రహారికిం
దనయుడ సుబ్బరాయకవి దమ్మనకాశ్రీకి నగ్రజన్ముడన్.

చ॥ తెలియఁగ దీన దృగ్విధినిధిశ్రుతిసంఖ్య నెసంగుచున్న యి
క్కలిసమయంబున నివృత్తికార్తికశుక్లగురుత్రయోదశి
నలిసవిశోధివాసరమునం దగ మల్లాణసంస్తవంబు నేఁ
దెలుఁ గొనరించితిం గొనఁగదే శివ! యాశశతారకంబుగన్.

ఆంధ్రముల్లాణస్తవము సమాప్తము.

* ఈ గురుతుగల ౩౪, ౩౭, ౩౮, పద్యములు మూలానుసారముగ ననువదించి
రివి. శ్రీ దే. సుబ్బరాయకవిగా రీ మూలము కాంచియుండరు. — చి. పు. వీరభద్రశర్మ.

శి వ ప ం చ స్త వి

3. మ ల య రా జ స్త వ ము

యో న ధియామధిగమ్య -

స్తస్య కుతస్సంభవో గిరాం వృత్తేః ।

స్తామి తథాపి భవంతం

మనోరథో యాత్యభూమి మపి ॥౧॥

అర్థః—యః=ఏ వరమేశ్వరుడు, ధియాం=బుద్ధులకు, అధిగమ్య= పొందగలగినవాడు, న = కాండో, తస్య = అట్టి నీయొక్క, సంభవః= ఉపలభి, గిరాం = శబ్దముల, వృత్తేః = వ్యాపారశక్తివలన, కుతః = ఎందుండి, యగును, తథాపి = అట్లులే నను, భవంతం = నిన్ను, స్తామి=నుతించుచున్నాను, మనోరథః=కోరిక, అభూమి మపి = అదని దానినై నను, యాతి = పొందుచుండును.

తా. ఎవ్వడు మహానిశితములైన బుద్ధులవలనగూడ దెలియ బడజాలడో అట్టివానిని శబ్దముల శక్తివలన కనిపట్టుట అసంభవమేకద! ఐనను, ఓ భగవంతా! నిన్ను గొనియాడఁబూనినాడను. మానవులమనములు అందనిదానిని సైతము అపేక్షించుట సహజమే! నీవు దెలియ శక్యుడవు కావని యెరిగియు నీ స్తుతిని యథాశక్తి నల్ల బూనినాడ నని భావము.

వి. ఈ శ్లోకమున సాధారణముగ నే దేవునిపేరును గానుపింపదు. కాని ఈ కవి “దేవుడు బుద్ధివో దెలియఁబడువాడుకాఁడు” అను మాటను మిక్కిలి చమత్కార జనకముగా బల్కినట్లున్నాఁడు. ఆ దేవునివలె ఈ శ్లోకములో ప్రయోగించిన దేవుని నామమునుగూడ సామాన్యబుద్ధులు గ్రహింపఁజాలరు. శివానుగ్రహమువలన విశేష బుద్ధిగలవారు గ్రహింపగలరని భావము. ఇందు “భవంతం” అను శబ్ద మొకటి కలదు.

దీనికొకటి “నిన్ను” అని సామాన్యముగ అర్థము వ్రాయబడినది. కాని “భవం, తం” అను నట్లు విడివిడిగా దాని యుచ్చారణ మొనర్చినపుడు; తం = ఆ పుస్తకమునట్టి, భవం = శివుని, (కొనియాడుచున్నాను) అను సరియైనట్టి (అనగా కవి తన ప్రతిభతో ప్రయోగించినట్టి) అర్థము గోచరించుచున్నది. దీనివలన నీ స్తుతికర్త యగు మలయరాజు మిక్కిలి సమర్థుడని తెలియవలెను. ఇట్లే సామాన్యముగ శివుడు బుద్ధిగమ్యుడుకాడు, ఇక శబ్దగమ్యుడంతకన్న కాడు. శబ్దమునకు ‘అభిధా, వ్యంజనా, లక్షణా’ అను మూడు వృత్తులు గలవు. ఈ మూటివలనను మహేశ్వరుని యధార్థముగ చెలియశక్యముగాదు. ఐతే శివుడు లేనేలేడందుమా! కాదు లోకమందు గల ఎంత శిశుబుద్ధులును, సమర్థములైన ఎన్ని శబ్దములును, స్పష్టముగ భగవంతుని సర్వస్వరూపమును జెప్పజాల వనుట నిష్క్రమే. కాని; భగవద్భక్తులును; యోగబుద్ధులును అగువారు భవుని తప్పక తెలియగలరని భావము. ఈ కవియు శివునినుతించి శివభక్తుడైనాడు. కావున శివుడున్నాడని తత్వస్వరూపమును తెలిసికొని స్తోత్రమును విరచించినాడు. “భగవంతుడు తెలియబడడు” అను మాటయే సర్వాత్మనా నిజమగుచో ఈ భగవత్ స్తోత్రమును రచించి యుండడు. “భవం తం” అను శబ్దార్థమును శుద్ధముగ చెలిసికొని నటులే ఆ భగవంతునిగూడ విశేషమైనట్టియు; పరిశుద్ధమైనట్టియు; భక్తియోగబుద్ధితో చెలియదగునని భావము. భవశబ్దముతో శివుడు విశ్వకారణుడని నూచింపబడెను.

ఇది ఆర్యావృత్తము—దీని ౧ వ ౩ వ పాదములందు ౧౨ మాత్రాలును, ౨ వ పాదమున ౧౦ మాత్రాలును, ౪ వ పాదమున ౧౧ మాత్రాలును, ఉండవలెను. గణముల లెక్క ఇందు లేదు.

ఈ స్తోత్రకర్త యైన మలయరాజుయొక్క పూర్వగ్రాథ యిట్లు కలదు. “మేరు పర్వత దక్షిణమునగల మలయదేశమునందలి మలయవతిరాజధానిలో దేవరాజు, శచీదేవి యను రాజదంపతులుండిరి. వారు సమస్త భోగభాగ్యముల ననుభవించుచున్నను సంతానము లేనందున రాజ్యభారమును మంత్రి కప్పగించి ఊరిలైట నిర్మింపబడిన రహస్య శివాలయమున శివునిగూర్చి ఘనమైన తపము నాచరించిరి. అందుకు శివుడు ప్రసన్నుడై శతవత్సరాయుష్యముగలదుష్పుత్తునిగాని, పోడశవర్షాయుష్యముగల సుపుత్తునిగాని వరముగా గోరుకొమ్మని చెప్పగా ఆయుష్య మల్పమైనను సుపుత్తునే ఆ దంపతులు కోరికొని ఇంటికి జేరి రాజ్యమును పరిపాలింపఁదొడగిరి. శచీదేవి నవమాసములు గడపి సుముచ్చూర్తమున కుమారుని గ నెను. మలయరాజును నామ మిడఁబడెను. మలయరాజుకూడ మిక్కిలి సుగుణసంపన్నుడై క్రీడవలనను; విద్యాభ్యాసమువలనను మాతృపితరులకు సంతోషము గలుగజేయుచుండెను. కాని పదునారు వత్సరములు ముగియుట కొక దినము మాత్రమే మిగిలెను. తలిదండ్రులు తన యాయుష్యము సమాప్తమగుచున్నదని తెలిపి దుఃఖింప దొడంగిరి. అందులకు దుఃఖింపవలదని తలిదండ్రులకు జెప్పి మలయరాజు శివభక్తియుక్తుడై “యోనధియా మధిగమ్యో” అనుశ్లోకము మొదలుకొని ౩౨ శ్లోకములతో శివుని ధ్యానించి శివానుగ్రహమువలన ఆ కాలమృత్యువును జయించి తలిదండ్రులకు సంతోషము గలిగించెను.

ఇది మార్కండేయుని కథను బోలియున్నది. సాధారణముగ పురాణము లోను ఈతనకథ గానుపింపదు. తక్కిన యంశములు పీఠికలో గాంచనగును ||౧||

యామి మనోవాక్కాయైః

శరణం కరుణాకరం జగన్నాథ ।

జన్మజరామరణార్థవ-

తరణతరండం తవాంఘ్రియుగం ॥౨॥

అర్థః—జగన్నాథ=విశ్వేశ్వరా! జన్మజరా మరణార్థవ తరణ తరండం=పుట్టుక, ముదిమి, చావు లనెడు సముద్రమును దాటుటలో ఓడయైనట్టియు, శరణం=రక్షక మైనట్టియు, కరుణాకరం=కృపాసలయ మైనట్టియు, తన=నీయొక్క, అంఘ్రియుగం=పాదయుగళమును, మనో వాక్కాయైః=మనస్సు, వాక్కు, కాయములచేత, యామి = భజించుచున్నాను.

తా. విశ్వాధారుడ వగు నో శివ! భక్తులను జన్మజరా మరణము లనెడు అగాధ సముద్రమునుండి ఓడవలె సులభముగ చాచింపవలయును, దయాసారమైనట్టిదియు, సర్వదా సంరక్షక మైనట్టిదియు అగు నీ పాదయుగళమును త్రికరణములచేత శరణముఁ బొంది సమస్కరింపచున్నాము.

వి మొదటి శ్లోకమున 'దేవుఁడు సామాన్యముగ చెలియఁబడువాఁడుకాదు' అని చెప్పినను ఈ శ్లోకమున స్పష్టముగ భక్తవశుఁడు, కృపాసాగరుఁడు మున్నగు విశేషములతో శివుని గుణముల వివరించుచు, తాను ఆట్టి శివు నాశ్రయించినట్లు చెప్పినాడు. ఇందు మూఁడు (మనోవాక్ కాయ) కరణములచేత బాగడి, మూడు (జన్మ జరామరణ) బాధల బోనాడు మనినాడు. సమస్కారము రెండుచేతులతో జేయబడును. కావున రెండుపాదములు లక్ష్యము చేయ బడినవి. ఇవి జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి యను ద్వివిధశక్తులకు సూచకములు. దీనితో కవి తన యహంకారమును పరివర్జించి వినయమును ప్రదర్శించినాడు ॥౨॥

సర్వత ఏవ కృతిమాణ

సర్వగణశ్చేతి గీయనే సద్భిః ।

అత ఇద మర్త్య సి భగవత్

స్థాణో కృపణాద్వదః శోభతుం ॥౩॥

అర్థః—స్థాణో=సనాతనా! భగవత్=షడ్విధ శ్రవ్యసంపన్నా!

సర్వత ఏవ=ఎల్లచేపులను, శృతిమా=కర్ణములు గలవాడవు, చ=మతియు, సర్వగతః=సర్వవ్యాపకుడవు, ఇతి=ఈ ప్రకారముగా, సద్భిః=సత్పురుషులచేత, గీయనే=కీర్తింపఁబడుచున్నావు, అతః=ఇందువలన, కృపణాత్=దీనునివలన, ఇదం=ఈ, నచః=వాక్కును, శోతుం=వినుటకు, అర్హస్తి=యోగ్యుడ వగుచున్నావు.

తా. సర్వకాలనత్త్వముగల ఓ పరమేశ్వరా! నీవు ఎల్లచేపుల (ద్రవుల)నుండి వినెద వసియును, సర్వవ్యాపకుడ వనియును వ్యాసాగ స్త్యాది సత్పురుషులు మిక్కిలిగా కొనియాడి యున్నారు. కావున నేను పాతదూరమునుండి చెప్పినను, ఎట్టి దీనుఁడనై వేడుచున్నదియును నీవు సరిగ దెలిసికొనుచునే యున్నావు. ఈ పనికి నీవు సర్వవిధముల తగియు న్నాడవు స్వామీ!

వి. నీ వెక్కడనో భూలోకమున మూలకుబడి యుటచిన్ శివునికి వినఁబడునా యనుచో “సర్వతత్త్వక్షు రుతి సర్వతోబాహుః” “సర్వవ్యాప్తీ సర్వభూతాంతరాత్మా” “సర్వతఃపాణిపాదం తత్. సర్వతోక్షి శిరోముఖం” మున్నగు వేదాగమ పురాణ వచనములతో శివునకు సర్వము జాలియు ననియును, సర్వము వినఁబడుననియును ప్రత్యక్షతరము జెప్పఁబడును. సర్వము జాలియనివాఁడును, సర్వత్ర)లేని వాఁడును దేవుఁడే కాడని యెఱుంగునది || ౩ ||

శరణమసి సంశ్రియోఽహ్యసి

గతిరసి నాథోఽసి సర్వభూతానాం ।

భూతేశ తేన తే మయి

విజ్ఞాపయతి క్షమా కార్యా ॥ ౪ ॥

అర్థః— భూతేశ=లోకేశ్వరా! హి=ఎందువలన (నీవు), సర్వ భూతానాం=సర్వప్రాణులకు, శరణం=రక్షణము, అసి=అయ్యున్నావు, సంశ్రియః=ఆశ్రయము, అసి=అయ్యున్నావు, గతిః=దిక్కు, అసి=అయ్యున్నావు, నాథః=ప్రభుఁడవు, అసి=అయ్యున్నావు, తేన=ఆకా ణముచేత, విజ్ఞాపయతి=విన్నవించుచున్నటువంటి, మయి=నాయందు క్షే=నీయొక్క, క్షమా=ఓర్పు, కార్యా=చేయతగినదియై (యున్నది.)

తా. ఓ సర్వేశ్వరా! విశ్వమందలి సర్వభూతములకు నీ వొకఁ డవే రక్షకుఁడవును, ఆధాకుఁడవును. ప్రభుఁడవును అయ్యున్నావు.

కావుననే నేను నిన్ను వేడుకొనుచున్నాను. నీవు ఇట్టి దాసునియైనా తప్పల నోర్పుతో మన్నించి యుద్ధరింపవలసియే యున్నది. (నీవు త్వం అన్యశరణ్యము లేదు. కావునను, “దాసుదోనములు దండముతో మో కావునను ఈ స్తవము గావించుచున్నట్టి నాయందు దయచూచి తప్ప దని భావము) ||౪||

యేనాఽష్టధా విభజ్య

ప్రజాను హితహేతునా తనుర్దత్తా।

కస్తాదృశం న యాయాత్

త్వామిహ కరుణాపరం శరణం ।౫॥

అర్థః—హితహేతునా = లోకోపకారమునందు కారణమైన యేన=ఎవ్వనిచేత, ప్రజాను=ప్రజలవిషయమున, అష్టధా = ఎనిమిది విధములుగా, విభజ్య=పంచి, తనుః = స్వశరీరము, దత్తా = దానము చేయుటచేనో, తాదృశం=అట్టి వాడవైన, కరుణాపరం=కృపాభువై త్వం=నిన్ను, ఇహ=ఈ లోకమున, కః=ఎవఁడు, శరణం=రక్షకునిగా న యాయాత్=పోందఁడు.

తా. సర్వప్రాణుల హితమును గోరి తన దేహము నెవడు మిది విధములుగా విభాగ మొనర్చి యర్పించెనో, ఇట్టి యదృశ దయాభువైన నిన్నుగూర్చి ఎవ్వఁడు ఈ లోకమున రక్షకుఁడ భజింపడు? బుద్ధిమంతు లందఱును నిను నేమింతు రని భావము.

వి. శివుని తనువు అష్టమూర్తు లనుట సుప్రసిద్ధము. అవి పృథివి, ఆకాశ, వాయు, ఆకాశ, సూర్య, చంద్ర, యజమానులు. ఇవి లేనినాడు విశ్వమే లేదు యర్థము. కావున లోకోపకారార్థమయియే పరమేశ్వరుఁ డిట్లు అష్టవిధములుగా స్వదేహమును విభాగ మొనర్చినాడు. ఈ విషయమున వేలకొలది ప్రమాణములు కలవు. శివుని దేహము నిర్మల మైనదికదా! పంచభూతాదులు దోషదూషితములు; ఇట్టి తమకు శివునకు తెప్పట సంగతమా యని ప్రశ్న ముత్పన్నమగును. లోకోపకారార్థమై తమ గుణమైన కార్యమును నిర్వహించుటకుమాత్రమే ఆ శరీరములయొక్క ఉపయోగముని తెలియవలెను. దీనివలన శివునకు కష్టసుఖములు, లాభనష్టములు లేవని యర్థము. ఈ యష్టతనవులే ఆక్కరలే వన్నచో అపుడు జగత్తే లేదనుకొనవలెను. జగత్తు మిథ్య యనుకొన్నచో ఈమిథ్యాశరీరముతో శివునకు బాధ లేనేలేదు. పరశివబ్రహ్మమనునకును, జగత్తునకును సంబంధమే లేదందుమా? సంబంధములేని వీవులు బ్రహ్మమునకు

సూక్ష్మ యాలోచింప సక్కురయే లేదు. దీనివలన బ్రహ్మమునకు గుణము సంగీకరింపని నిర్వికేషవాదుల దేవుండు శూన్య మనియును, అదియు నొకవిధముగ నా స్థికమత మని యును తెలియవలెను. శివబ్రహ్మమునందు అవినాభావముగ నున్న శక్తివలననే యీ పంచభూతాదుల సృష్టి యగుచున్న దనియును, శివోపాసనవలన లోకవాసన లడగి ముక్తి లభించు ననియును గాఢముగ గ్రహింపవలెను ||౫||

ప్రణతజనదక్షిణేన

క్షణమేకం కాలకామవామేన।

తీనయన సమగ్రిదర్శికా

దానజనం చక్షుషా పశ్య ||౬||

అర్థః—సమగ్రిదర్శికా=సర్వజ్ఞుడా! తీనయన=ఓ ముక్కంటి! ప్రణతజనదక్షిణేన=శరణాగతు లగువారియందు ఉదార మైనట్టియు, కాలకామవామేన = యమునియందు కాముని యందును విరుద్ధమైనట్టియు, చక్షుషా=నేత్రముచే, దానజనం=భృత్యు (భక్తు)లను, ఏకం క్షణం=ఒక క్షణకాలము, పశ్య=చూడుము.

తా. ఓ సర్వజ్ఞా! త్ర్యంబకా! శరణాగతులైన భక్తుల సంతోషించుచున్నదియు, యమధర్మరాజును- మన్మథునిగూడ నిగ్రహించినట్టిదియు నగు నేత్రముతో నన్నొక నిమనముమాత్రము అవలొకింపుము.

వి. యమమన్మథుల దౌర్జన్యము నణచినట్లు నా యపరాధరూపము లైన పాపములనుగూడ భిన్నీపటలము గావించి నన్నుద్ధరించుటకు ఒక నిమనము మాత్రమే చాలును. కావున నన్ను అనుగ్రహదృష్టితో చూడు మని భావము ||౬||

పాతాలం దివమథవా

గచ్ఛామి పలాయ్య యది దిగంతం వా।

కత్రాపి తాత్రా మే

మృత్యోర్నాన్య స్త్యయైవ వినా ||౭||

అర్థః—పాతాలం=పాతాళమునుగాని, దివం=స్వర్గమునుగాని, అథవా=లేక, పలాయ్య=పరుగెత్తుకొని, దిగంతం వా=దిక్కుల అంత్యమునకుగాని, యది గచ్ఛామి = చేరుచో, తత్రాపి = అచ్చోటను, మృత్యోర్=మరణమునుండి, త్రాతా=రక్షకుండు, త్వయా వినా=నీవుగాక, మే=నాకు, అన్యః=ఇతరుండు, నై వ=లేనే లేదు.

తా. నేను మరణబాధకు భీతిల్లి ఈ లోకమును వీడి, పాతాళమునకో, స్వర్గమునకో జేసుకొనియెదను. లేదా దిక్కులను దాటి గైత్రేడ ననుకొందును, అచ్చోటనై నను మృత్యుభయమునుండి రక్షించవలయు నన్నచో నీవు దప్ప వేరొక రక్షకుఁడు కానిపించుటయే ఘోరకదా ! (నాబోటి అనాథుండుగాని, నీబోటి మాహాప్రభుండుగాని భావము) ||౭||

కాలవ్యాధో ధావతి

భగవన్నానన్న మేవ హంతుం మాం।

కృందామి త్యామీశం

పాశచ్ఛేదాయ తేనార్తః ||౮||

అర్థః—భగవత్=ఓ ప్రభూ! ఆనన్నం=నీ సమీపస్థుడనై ననామామేవ=నన్నే, హంతుం=పరిమార్చుటకు, కాలవ్యాధః=యముడు వేటకాడు, ధావతి=వెంట పరుగిడుచున్నాడు, తేన=అందుచేత, అర్తః=పీడితుడనైన నేను, ఈశం = ప్రభుడవైనట్టి, త్వం=నిన్ను, పాశచ్ఛేదాయ=దాయ=కాలపాశము త్రెంపుకొఱకు, క్రందామి=అక్రోశించుచున్నాను

తా. ఓ సర్వేశ్వరా! సంసారబాధకు తాళజాలకయు, వేటకాయుపాయము లేకయు నిను శరణము బొంది, నీ సన్నిధికి జేర ప్రయత్నించుచుండగనే కాలుఁడను వేటకాడు తన పాశముతో నన్ను బట్టి తుదముట్టింపఁ బూనినాడు. ఆ పాశబాధ యసహ్యముగా నున్నకావున విశ్వేశ్వరుడ వైన నిన్ను గూర్చి మొరపెట్టికొనుచున్నాను కరుణించి యా బంధమును త్రెంచివేయుము.

వి. “నీ భక్తి కలదుగాని, నా పూర్వజన్మ వాసనవలన నది యంత దృఢము కానందున నీ యొద్దికి జేరినను సంసారభావము పూర్తిగ నశించుట లేదు. కావున యమునిబాధ కలుగుచున్నది. మఱల మఱల జననమరణ పాశముల దగుల్పించుచున్నాను. నీవే కరుణించి యా బంధము త్రుంచినచో నాకు కాశ్వతానందము గును” అని భక్తుఁడు పశ్చాత్తాపపూర్వకముగా పరమేశ్వరుని మొరపెట్టుచున్నాడు ||౯||

అసన్నమరణమశరణ- మున్మార్గభ్రమణభిన్నమవసన్నం!

త్రాయస్య శివ సమాశ్రిత- మంధమధస్తాత్పతంతం మాం ॥౯॥

అర్థః—శివ=శుభకరా! ఆసన్నమరణం=సమీపించిన మృత్యువు గలిగినట్టియు, అవసన్నం = మృతప్రాయుడగు నున్నట్టియు, ఉన్మార్గ భ్రమణభిన్నం=మార్గముదప్పిన తిరుగుడుచేత ఆయాసము గలిగినట్టియు, అంధం = వివేకహీనుడను, అధస్తాత్ = నీచస్థలమున, పతంతం=పడుచున్నట్టియు, అశరణం = దిక్కులేనట్టియు, ఆశ్రితం=నిన్ను మొరపెట్టుచున్నట్టియు, మాం=నన్ను, త్రాయస్య=రక్షింపుము.

తా. ఓ కల్యాణ నిలయా! నా మృత్యువు సమీపించినది. కావుననే జీర్ణత నంది మూడుకాళ్లముద్దనై చావసిద్ధముగా నున్నాను. త్రోవ దప్పి తిరిగితిని; కావున మిక్కిలి డస్సియున్నాను. వివేకహీనుడను; కావున పతితుడ నైనాను. ఏ దిక్కును లేనివాడ నగుటవలన నీ చెంత జేరి నాడను. ఇట్టి నన్ను రక్షింపుము స్వామి!

వి. ఒకానొక విపదగిస్తుని స్థితిని కవియందు చెప్పినను దీనులయెడ మిక్కిలి కరుణగలిగి తనయుడై యిట్టి చక్కని భావచిత్రమును వాగినా డనవచ్చును. ఎట్టి గర్వతూరితుడైనను ఒక్కొక్కప్పుడు ఇట్టి దుఃస్థితిని అనుభవించుచు అంత్యమున అసన్య గతుడై పరమేశ్వరుని శరణము బొందియే తీరునని భావము. ॥౯॥

పరిలులితకమలదళగత- జలలవచల మేతదాయ రవయాతి ।

త్వద్భక్తి శ్చ న సులభా- పునరితి మత్త్వా ప్రసీద విభో ॥౧౦॥

అర్థః—విభో=ప్రభూ! పరి...చలం - పరిలులిత = చంచలమైన, కమలదళగత= తామరాకుపైని, జలలవచలం = జలబిందువువలె మిక్కిలి చంచలమైన, ఏతత్ = ఈ, ఆయుః=ఆయుష్యము, అపయాతి=పోవుచున్నది, పునః = మరల, త్వద్భక్తి = నీ భక్తి, సచ సులభా = సుకరము కాదుకదా! ఇతి మత్త్వా=ఇట్లు తెలిసి, ప్రసీద=ప్రసన్నుడవు కమ్ము.

తా. ఓ సర్వవ్యాపకా! కదలుచున్న తామరాకుపైని జలబిందువువలె ఈ జీవితము (ఆయుర్దాయము) వెడలి పోవుచునే యున్నది. ఈ స్థానము పోయినమీద మరల నీ భక్తి పుట్టుటకే వీలు కాదయ్యెను.

కావున ఈ సమస్య నాలోచించి నీవే ప్రసన్నుడవై సైరించి యున్నావలెను. మరియొక యుపాయము లేదని భావము. ||౧౦||

వి. భావుకుడైన భక్తుడు ఈ చంచలమైన ప్రాణము లిపుడే పోవుచున్నట్లు భూర్యవయస్సులో తాను శివభజన చేయనందునను, ప్రాణనిష్క్రమణానంతరము గల్గుటకు వీరేలేదు కావునను, సకరుణముగ ప్రార్థించుచున్నాడు ||౧౦||

ప్రాణై ర్వియోజ్య జంతుం, త్యజతి రిపు ర్జగతి పాపశీలోఽపి |

మృత మపి న విముంచతి య- స్త్రాయస్వ తతోఽరిషద్వర్గాత్ ||

అర్థః—జగతి=లోకమున, పాపశీలోఽపి = పాపాచారము వాడైనను, రిపుః=శత్రువు, జంతుం=ప్రాణిని, ప్రాణైః=ప్రాణము చేత, వియోజ్య=ఎడబాసి, త్యజతి=వీడుచున్నాడు. యః=ఎవడు, మపి=చచ్చినవానినిగూడ, నవిముంచతి=విడువడో? తతః=అట్టి, అరిషద్వర్గాత్ = కామకోపధాది శత్రునమూహమువలన, త్రాయస్వ=రక్షింపుము.

తా. పరమేశ్వరా ! ప్రపంచమున నెట్టి కూరశత్రువైనను నీవైరిని జంపిన పిమ్మట శాంతి నందును. కాని తరువాత వాని నుద్దిశి భావము కామ క్రోధ లోభమోహ మదమత్సరము లనెడు నా యార్దురు వైరు గుంపన్ననో నా దేహమునుగూర్చి పగబూని దీనిని తుదమట్టి యూరకుండక పునర్జన్మమునగూడ వీడింప నమకట్టియున్నది. కావుననుగ్రహించి వీని బాధనుండి విముక్తి గావింపుము.

వి. ఈ దేహమందలి బాధకు నీయరిషద్వర్గమే కారణము. కామ లోభాదులు ఉన్నందుననే వాని భోగచ్ఛ పూర్తిగాక యా వాసనాబలమువలన జన్మము కలుగును. వీని పోకడ కవకాళ మిచ్చినందుననే ఈ దేహము జీర్ణమై నున్నదనియును, ఇంతటితో వీని బాధనుండి తొలగించి శాశ్వతకై వల్యము నుపహింపు మనియు వివేకము ||౧౧||

గాయంతం చ దుదంతం, శాంతం క్రద్ధం క్షణం హసంతం చ |

రక్ష విభో మామార్తం, గృహీత మాశాపిశాచికయా || ౧౨ ||

అర్థః—విభో=సర్వజ్ఞ! ఆశాపిశాచికయా=ఆశ యనెడి పిశాచ చేత, గృహీతం=ఆకర్షింపబడినట్టియు, క్షణం=నిముసమున, గాయంతం పాడుచున్నట్టియు; ఛ=మరియు, (నిముసమున) దుదంతం=వచ్చుచున్నట్టియు.

ట్టియు, శాంతం=చల్లబడినట్టియు, కుర్చీధం = శోపమునందినట్టియు, హసంతం=నవ్వుచున్నట్టియు, చ=మరియు, ఆ ర్తం=దుఃఖతుడనైనట్టియు, మాం=నన్ను, రక్ష=పాలింపుము.

తా. నర్వమయా! నేను ఆశాపిశాచమునకు వశుడనై క్షణమున నవ్వుచు నేడ్చుచును, క్షణమునపాడుచు, పడుచును, మరొక నిముస మున శాంతుడనగుచు క్రోధావిష్టుడ నగుచును, సంతసింపుచు దుఃఖించు చును, ఎంచును నిలుకడ లేక నిజము తెలియక ఉన్మత్తునివలె నున్నాను. వీ కన్నిటికిని కారణమైన నా యాశను విధ్వంసపరచి “నిరాశా పరమం సుఖం” అనునట్లు పరంధామము ననుగ్రహింపుము. ||౧౨||

భవమరుమార్గభ్రమణ- శాంతస్య శివ ప్రిసీద దీనస్య।

త్వయి మానసే ప్రసన్నే, శామ్యతి తీవ్రా హి మే తృప్తా॥ ౧౩॥

అర్థ:—శివ=ఓ శంకరా! భవమరుమార్గశాంతస్య = సంసార మనెను ఇనుకతోనలొ దిరుగుటవలన డస్సినట్టియు, దీనస్య=బడుగునైనట్టియు, మే=నాకు, ప్రిసీద=ప్రీత్యక్షుడవు కమ్ము. హి=ఎందువలన, త్వయి=నీవు, మానసే=నామనస్సున, ప్రసన్నే=ప్రసన్నుడ వగుచుండగా మే=నాయొక్క తీవ్రా-ప్రబలమైనట్టి, తృప్తా=ఆశ, శామ్యతి=శమించు చున్నది.

తా. సంసార మొక ఇనుకతో పవరితి. ఇం దెంత సంచరించినను సుఖము లేకపోగా మిక్కిలి బాధ నందవలసియుండును. నేనును ఈ నీరసమార్గమున తిరిగి తిరిగి మిక్కిలి డస్సియున్నాను ప్రభూ! ఈ దీనుని కరుణింపుము. నీవు దయతో నా మనమున ఇంచుక ప్రసన్నుడవై కను పడినచో చాలును. నా దురాశ లన్నియు అడుగంటును. ఆశయే లేన పడు ఈ యమంగళమైన సంసారబాధ లేదుకదా!

యస్మిన్నిపతితమేవ, గ్రసితే రాగోరగో మహాభోగః।

దేహి విభో భవకూపే, త్రియంబకాలంబనం పతతః॥ ౧౪॥

అర్థ:—త్రియంబక = త్రినయనా! విభో = సర్వాంతర్యామి! యస్మిన్=ఏ, భవకూపే=సంసార మనెను బావిలో, నిపతితమేవ=పడి మునిగియే యున్నట్టి, మాం=నన్ను, మహాభోగః=అత్యధికమగు సుఖ

దుఃఖానుభవ మనెడు పడగ గలిగినట్టి, రాగోరగః = విషయాభిలాష
యనెడు సర్పము, గ్రనతే=కరచుచున్నది, పతతః=పడుచున్నవాని,
కరాలంబనం=చేయూతను, దేహి=ఒసంగుము.

తా. సర్వేశ్వరా ! సంసార మనెడు బావిలో పడినవానిని
సుఖదుఃఖము లను పడగగల, విషయాభిలాష యనెడు సర్పము కరచిదే
తీరుచున్నది కదా! ఇది యొరుల విషయము కాదు స్వామీ! స్వామీ
భవమే! నేనే యందు పడియున్నాను, పడబోవుచున్నాను. ౪
కూపమునుండి వెలుపలికి వచ్చుటకు నీ హస్తము నూతగా నీయుము.
ఉద్ధరింపుము. సంసారబాధను తొలగించి విముక్తి ననుగ్రహింపుము॥౧౧॥

యేనైకమేవ సర్వం, ద్వైతేన త్వాం మహేశ పశ్యామి ।

సద్వృష్టిప్రతిబంధం, చింది మమాజ్ఞానతిమిరం తత్ ॥ ౧౨॥

అర్థః—మహేశ=సర్వేశ్వరా! యేన=ఏ బంధముచేత, సర్వం=
సకల స్వరూపుడ వై నట్టియు, ఏకమేవ=ఒకడవే యైనట్టియు, త్వాం=
నిన్ను, ద్వైతేన = ద్వంద్వబుద్ధితో, పశ్యామి = చూచుచున్నాను.
తత్=ఆ, సద్వృష్టిప్రతిబంధం=సర్వయైన తెలివికి అడ్డుగానున్నట్టియు,
మమ=నాయొక్క, అజ్ఞానతిమిరం = అజ్ఞాన మనెడు చీకటిని, చింది=
చేదింపుము.

తా. దేవదేవా! నాకు అజ్ఞానాంధతమన్న మిక్కిలిగా నుండుట
వలన నీవు ఒకడవేయై, సర్వస్వరూపుడవై, సర్వాధికుడవై యుండుటను
గ్రహింపజాలకున్నాను. పైగా నీవంటివాడు మఱొకడును ఉండు ననియు
భ్రమించుచున్నాను. సమ్యక్ జ్ఞానమునకు ప్రతిబంధకమైనట్టి ఇట్టి
యవివేకమును దయతో పరిహరింపుము. ప్రభూ!

వి. ఈ మలయరాజస్తవమందలి పృథ్విశ్లోకమునను ఒక్కొక్క ప్రయోజనమును
గూర్చి శివుని యాదించుట గాననగును. ఇందును ఆజ్ఞానాపహారార్థమై స్వాధీనం
బడినది. ౧౦వ శ్లోకమున శివుని ప్రసాదమును, ౧౧వ అరిషడ్వర్గములనుండి రక్షింపుమని
యును, ౧౨, ౧౩ లలో ఆకాభ్యంగము కొరకును, ౧౪ న రాగవినాశము కొరకును
స్థాపించబడినది. ఇట్లే ఆయా శ్లోకములలో ప్రత్యేకమైన ప్రయోజనమును గమనింప
వలెను ॥౧౫॥

భగవత్ త్రిభువనభయకృ- త్కృతాంత కృష్ణాహిదంష్ట్రయా దష్టః।

తృష్ణాభిధానయా య- స్త్వమేవ తం నిర్విషీకురుషే॥ ౧౬॥

అర్థః—భగవత్ = పరాత్పరా! యః = ఎవ్వడు, త్రిభు...
స్ట్రయా - త్రిభువన = ముల్లోకములకు, భయకృత్ = భీతిని గల్గించు
నట్టి, కృతాంత = యము డనెడు, కృష్ణాహి = కాలనర్పముయొక్క,
దంష్ట్రయా = కోర యనెడు, తృష్ణాభిధానయా = ఆశచేత, దష్టః =
కరవబడినాడో, తం = వానిని, త్వమేవ = నీవే, నిర్విషీకురుషే =
విషరహితునిగా జేయుచున్నావు.

తా. త్రిలోకభయంకరుడైన యము డనెడు నల్ల త్రాచుయొక్క
కోర లనెడు ఆశచేత నెవడు కరవబడినాడో అట్టి వానిని విష మెక్క
కుండ కాపాడు సామర్థ్యము గలవాడవు నీవాకడవే ప్రభు! దురాశా
స్పృహదష్టుడయిన నన్ను నీ కటాక్షామృతముతో సంజీవింపుము. ॥౧౬॥

మోహమహావ్యాధిమిమం, దేవ చికిత్సస్వ దుశ్చికిత్సం మే ।

భిషజం భైషజ్యం చ, త్వాం హి మహంతః ప్రశసంతి॥౧౭॥

అర్థః—దేవ=ఈశ్వరా! దుశ్చికిత్సం=చికిత్సచేయు నలవిగానట్టి,
మే=నా యొక్క, ఇమం=ఈ, మోహమహావ్యాధిం=మోహ మనెడు
పెద్దరోగమును, చికిత్సస్వ=చికిత్సచేయుము, హి=ఎందువలన, మహం
తః=పెద్దలు, త్వాం=నిన్ను, భిషజం = వైద్యునిగాను, చ = మరియు,
భైషజ్యం=ఔషధముగాను, ప్రశసంతి=చెప్పుచున్నారు.

తా. పరమేశ్వరా! మోహ మనెడు మహారోగము నన్నాకరి
మించినది. ఇది యౌషధాదులచేత బోసాడుటకు నా కసాధ్యమై
యున్నది. మహాత్ములందరును నిన్ను వైద్యునిగాను, ఔషధము గాను
పొగడుచున్నారు. నీవు తప్ప ఇతరులు ఈ వ్యాధిని మాన్పజాలరు.
కావున అనన్యశరణ్యుడ నగు నన్ను కాపాడుము.

వి. శివుడు భవరోగవైద్యు డనియును, దేవతలలో గూడ మొదటి వైద్యు
డనియును, వేదాగమములలో బ్రహ్మములు కలవు. “ప్రథమో వైద్యో భిషక్”
(ఉద్యము) “భిషక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమి” (అథర్వ) “సంసార భేషజం
వైద్యం” (శివధర్మ) ॥౧౭॥

తం దేవ నరకహతవహ - బహుళజ్వాలాకలాపసంతాపం ।

త్వద్దృష్టిర్ వృష్టిరివ, ప్రశమయతి శివ ప్రసీద విభో ॥౧౮॥

అర్థ :—భో=ఓ, విభో దేవ శివ=నర్వవ్యాపకుడ వగు శివదేవా!
తం=ఆ, నరకహత.....తాపం - నరక=నరకమనెడు, హతవహ= అగ్నియొక్క, బహుళజ్వాలా = అధికములైన మంటలయొక్క, కలాప=సమూహమునుండి పుట్టునట్టి, సంతాపం=మహాతాపమును, త్వద్దృష్టిః=నీ కటాక్షము, వృష్టి రివ=వర్షమువలె, ప్రశమయతి= చల్లార్చుచున్నది.

తా. మహేశ్వరా! నర్వనియామకా! అత్యధికమైన అగ్నిజ్వాలలను వర్షము చల్లార్చివేయునట్లు నీ కృపాకటాక్షము మహానరకబాధను అరక్షణములో పరిహరింపగలదు. నన్ననుగ్రహింపుము స్వామీ! ॥౧౮॥

దేవ మహాకారుణిక, ప్రసీద కరుణార్ద్రయా దృశా పశ్య ।

శామ్యతి యయా మనో మే, దుస్సహదుఃఖానలజ్వలితం ॥౧౯॥

అర్థ :—మహాకారుణిక = నమధికదయాశీలుడ వగు, దేవ=ఓ యీశ్వరా! ప్రసీద = ప్రసన్నుడవుకమ్ము, కరుణార్ద్రయా=జాలిచేత దడిసిన, దృశా = దృష్టితో, పశ్య = చూడుము, యయా = ఏ చల్లని చూపుతో, మే = నాయొక్క, దుస్సహదుఃఖానలజ్వలితం = సహించ శక్యముగాని దుఃఖ మనెడు అగ్నిచేత గాల్పబడినదైన, మనః=మనస్సు, శామ్యతి = శాంతించుచున్నదో.

తా. ఓ దయామయా! పరమేశ్వరా! నేను సహించ నలవిగాని దుఃఖాగ్నిచే సంతప్తుడనై యున్నాను. నీవు కరుణామృత వీక్షణము కలవాడ వని ప్రసిద్ధుడవుకదా. ప్రసన్నుడవై అట్టి చల్లనిచూపుతో నను జూడుము. దానివలననే నా సంసారతాపము సంపూర్ణముగా శమింపగలదు.

వి. పూర్వశ్లోకములలో తన దురాశాసాశమును, మోహాధిక్యమును, నరక బాధను జెప్పి; యందు సంపూర్ణ దుఃఖాగ్ని సంతాపమును జ్వలించి; తన సామర్థ్యముతో సద్గతి యగుట కల్గి యని యెరింగి శివుని దయాదృష్టి నే యాచించుచు కరుణ గలిగి ప్రకటించినాడు. శివుడు పరమకారుణికు డనుటకును, పరమసాత్త్వికుడనుటకును “యాతే రుద్ర శివా తనూః” ఇత్యాది శ్లోకులు ప్రమాణములు ॥౧౯॥

శివశివ భగవత్ భగవత్; అంధమనాథం చ రక్షరక్ష విభో!

తవ పాదపీఠలగ్నం, హరతి హతాదేవ మృత్యుర్మాం ||౨౦||

అర్థ:—శివ శివ = ఓహర హరా! భగవత్ భగవత్ = ఈశ్వరా పరమేశ్వరా! తవ=నీయొక్క, పాదపీఠలగ్నం = చరణములనెడు పీఠ నాశ్రయించి యున్నట్టి, మాం = నన్ను, మృత్యుః = మృత్యువు, హతాత్ = బలాత్కారముగా, హరతి = అవహరించుచున్నది. (ఈ) అంధం = అజ్ఞానియైనట్టియు, అనాథం = దిక్కులేనట్టియు, (నన్ను) విభో = సర్వవ్యాప్తీ, రక్షరక్ష = కాపాడు కాపాడు.

తా. సర్వేశ్వరా! మంగళమూర్తీ! నేను జ్ఞానహీనుడను, నిర్గతి కుడను, కడలేర నపేక్షించి నీ చరణయుగళము నాశ్రయించి ఇదిగో ఉన్నాడను. మృత్యువు నను బలాత్కారముగా గొంపోవుచున్నది. రక్షింపుము రక్షింపుము. మృత్యుబాధను తొలగించి అమృతము (మోక్షము)ను అనుగ్రహింపుము. ||౨౦||

అతికృపణమార్తమశరణ- మాక్రిందంతం వశీకృతం పాశైః ||

ఆక్రాంతమంతకభక్తై ర్మా- మాం శరణాగతం త్యాజీః ||౨౧||

అర్థ:—అతికృపణం = కేవలదీనుడును, ఆర్తం = దుఃఖితుడును, అశరణం=ఆశ్రయహీనుడును, ఆక్రిందంతం = ఏడ్చుచున్నట్టివాడును, పాశైః=బంధనములచేత, వశీకృతం=కట్టుబడినవాడును, అంతకభక్తైః=యమభటులచేత, ఆక్రాంతం=వట్టుబడినవాడును, శరణాగతం = నిను శరణముగా బొందిన వాడును, అగు-మాం = నన్ను, మా త్యాజీః = విడనాడకుము.

తా. మహాపృభో! నేను అతిదరిద్రుడను, దుఃఖితుడను, గతిలేని వాడను, రోదించుచున్నాను. సంసారబద్ధుడను అయ్యున్నాను. యమ భటులుకూడా గ్రసించినందువలన విలపించుచు నిను నమ్మి ఆశ్రయించి నాను. ఇట్టి వానిని పరిత్యజింపక రక్షింపుము ||౨౧||

శరణాగతానశరణాః, మరణభయాభిద్రుతాః ద్రుతం దయయా ।

రక్షమ్యహమితి మయ్యపి, కురు ప్రతిజ్ఞాం విభో నఫలాం ||౨౨||

అర్థ:—విభో=ప్రభూ, “అహం=నేను, శరణాగతాః=శరణము

బొందినవారిని, మరణభయాభీదు)తా=మృత్యుభీతిచే బాధితులైన
వారిని, (మరియు) అశరణా=అనాథులను, దయయా=కృపతో,
దుితం=శీఘ్రముగా, రక్షామి=కాపాడుచున్నాను. ఇతి=ఇది
సఫలాం=అమోఘమైన, ప్రతిజ్ఞాం=ప్రతిసను, మయ్యపి=నాయందు
కురు=చేయును.

తా. ఈశ్వరా! “అశ్రయించినవారిని, మరణభీతులను, అనా
థులను తప్పక రక్షించువాడ వని” కదా నీకు ప్రఖ్యాతి! అట్లుగనుక
పై యన్నివిధములైన గుణములు గల నాయందు గూడ నీ ప్రతిజ్ఞ
సార్థకపరచుము. (నిన్నే సమ్మియున్నాను కావున తప్పక కాపాడుము
భావము)

వి. మరణభీతుడైన మార్కండేయుని, విషభీతులైన ఇంద్రోపేంద్రాదులకు,
అనాథులైన మనీషాలాదులను, శివుడు రక్షించుట ప్రసిద్ధము. ఇందుకు “అనన్య
శ్చింతయంతోమాం” అను గీతయును, “భక్తరక్షాకరః శివః” అను అగమవచన
మును ప్రమాణములు ||౨౨||

పరమాత్మ పరమేశ్వర, వేత్త మమాంతస్థమేవ దేవ త్వం ।

యది తవ చరణాంబుజయోః, స్వప్నేఽవ్యహమన్యథా చేతాః ॥౨౩॥

అర్థ :—పరమాత్మ = ఓ పరబ్రహ్మమా, పరమేశ్వర=మహా
శ్వరా? దేవ=ప్రభూ, త్వమేవ=నీవే, మమ=నాయొక్క, అంతఃస్థం=
లోనున్నదానిని, వేత్త=తెలియుచున్నావు, స్వప్నేపి=నిద్రాయందైనను
అహం=నేను, తవ=నీయొక్క, చరణాంబుజయోః = పాదకమలములు
విషయమున, అన్యథాచేతాః=వేరువిధమైన మనస్సుకలవాడను, యః=
అగుచో.

తా. సర్వాంతర్యామి వైన ప్రభూ! నాలో నెట్టికోర్కెగలదో
నీకు తెలిసియే యున్నది. స్వప్నమునందు సైతము ఇతరమును భుజి
వను. నిన్నే సదా స్మరించుచున్నాను కదా! నన్నేల కాపాడుచున్నావు

సర్వేశ! సర్వశక్తే! సర్వగ! సర్వజ్ఞ! శర్వ! సర్వాత్మక! ।

త్యక్తస్య దేవ భవతా, భవితా నాన్యో మమ తాత్ర ॥౨౪॥

అర్థ :—సర్వేశ=ఓ విశ్వేశ్వర, సర్వశక్తే=నిఖిలసమర్థా, సర్వగ=
సర్వవ్యాపకా, సర్వజ్ఞ = సర్వవేత్తా, శర్వ = సకల దుఃఖనివారకా,

సర్వాత్మక = సకలాధారా, దేవ = మహేశా, భవతా = ఇట్టివాడ
వగు నీచేత, త్వక్తస్య = విడువబడినట్టి, మమ = నాకు, అన్యః =
ఇతరుడు, తాతా = రక్షకుడు, న భవితా = కాజాలడు.

తా. ఓమహాప్రభూ! ఓసకలచరాచరములకు గురుడనైనవాడా!
ఓ నిఖిలశక్తిసమేతా! ఓ సర్వవ్యాపకా! ఓ సర్వజ్ఞా! ఓ సమస్త
దుఃఖధ్వంసకా! ఓ సర్వాధారా! ఇట్టి సర్వసామర్థ్యములు సంపూర్ణ
ముగ గల్గిన నీవే నను విడనాడుచో మరియొకడు సంరక్షింప గలడా?
తప్పక నీవే కాపాడవలయును. (అన్యత్సుద్రదేవుల నాశ్రయింప నని
భావము.)

వి. ఈ మల్లాది కవీంద్రుడు శివాగమ శాస్త్రమును బాగుగా ఎరిగిన వాడని
ఇదివరలో నూచింపవలెనది. ఈ స్తోత్రమును ఆతని యాగమ వైమన్యమునకు సాక్ష్యము.
శివుడు షడ్విదైశ్వర్య సంపన్నుడనుట విఖ్యాతము. “సర్వజ్ఞత్వము, నిత్యతృప్తిత్వము,
అనాదిబోధిత్యము, సర్వతంత్రస్వతంత్రత్వము, అక్షయశక్తిత్వము, అనంతశక్తిత్వము”
అనునవియే ఆ యాగువిధములైన విశ్వరూపములు - “సర్వజ్ఞతాత్పరీ రనాదిబోధి,
స్వతంత్రతా నిత్యమలుప్తశక్తిః । అనంతశక్తిశ్చ విభోర్విధిజ్ఞాః షడాచారంగాని
మహేశ్వరస్య” ఇత్యాది అగమ ప్రమాణములు కలవు ॥౨౪॥

కమవరమధునా యాచే, కం చ క్రిందామి మందపుణ్యోఽహం ।

కమశరణః శరణంవా, వ్రజామి దేవ! త్వయా త్వక్తః ॥౨౫॥

అర్థః—దేవ = ప్రభూ! మందపుణ్యః = స్వల్పపుణ్యము గల్గి
నట్టియు; అశరణః = అనాభుడనైనట్టియు, అహం=నేను, త్వయా=నీ
చేత, త్వక్తః, విడువబడినవాడనై, అవరం=అవ్యుద్దై నట్టి, కం=ఎవ
నిని, యాచే=ప్రార్థింతును? చ=మరియు, కం=ఎవనిని, క్రిందామి=
మొరపెట్టుకొందును? వా=లేక, కం=ఎవనిని, శరణం=రక్షకునిగా,
వ్రజామి =పొందగలను?

తా. స్వామీ! నేను మందభాగ్యుడను. ఎటులో నిను నమ్ము
కొను స్వల్పభాగ్యము లభించినది. నీవే పరిత్యజింతువా ఇక నను
కరుణించువారెవరు? ఎవరిని వేడికొందును? ఎవరియొద్ద మొరపెట్ట
గలను? ఎవరి నాశ్రయింతును? దిక్కేది. అసన్యశరణ్యుడ నగు
నన్ను నీ పుద్ధరింపవలెను ॥౨౫॥

దీనేషు దయా కార్యే-త్యార్యేషు కృతా త్వయైవ మర్యాదా ।

అర్యత్వం త్వయ్యేవహి, దైన్యం మయ్యేవ పర్యాప్తం ॥౨౬॥

అర్థః—దీనేషు=దీనులయందు, దయా=కరుణ, కార్యా=చేయ
తగినది, ఇతి=ఇట్లు, త్వయైవ=నీచేతనే, ఆ ర్యేషు=పెద్దలలో, మర్యాదా=
నియమము, కృతా=చేయబడినది. త్వయ్యేవహి=నీయందే, అర్యత్వం=
పెద్దతనము, పర్యాప్తం = పూర్తిగానున్నది. దైన్యం=దీనత్వము,
మయ్యేవ=నాయందే, (పూర్తిగా వ్యాపించినది).

తా. దీనానాథా! దీనులను దయతో కడతేర్చవలెనని నీవే
మహాత్ములకు నియమము నేర్పరచినావుకదా! మహాత్ముత్వమా
యందు నిండియున్నది. ఇక దైన్యమునకా నేనును పెద్దకొడుకును. మన
నన్నేల రక్షింపవు? (నీ బోటి దాతయు, నాబోటి దరిదురును లేకు
కావున మన యన్యోన్యము సర్వథా తగి యున్నదని భావము) ॥౨౬॥

కిం త్యజసి మామనాథం, నాథ కథం తే దయా న మయి దీనే ।

పాపినమపి శరణాగత - మశరణ ము జ్ఞింతి మహాంతః ॥౨౭॥

అర్థః—నాథ = ఈశ్వరా! అనాథం = నిరాశ్రయుడనైన
మాం = నన్ను, కిం = ఎందులకు, త్యజసి=విడుచుచున్నావు? దీనే=
దీనుడనైన, మయి = నాయందు, తే = నీయొక్క, దయా = కృప
కథం = ఎట్లు, న = లేదు? మహాంతః=పెద్దలు, పాపినమపి = దుష్టాత్ము
నైనను, శరణాగతం = శరణుజొచ్చిన వానిని, అశరణం = అనాథుని
న్యోజ్యంతి = విడువరు.

తా. ప్రభూ! మహాత్ములు శరణుజొచ్చిన దుష్టులను, అనాథు
లను విడువరు కదా! దిక్కులేనివాడనగు నన్ను నీవేల పరిత్యజింప
చున్నావు? దీనుడనగు నాపై నీకేల కృపగల్గదు? (నను రక్షింపనివా
నీ గొప్పతనమునకు లోపము గల్గునని ధ్వని) ॥ ౨౭॥

త్రాకరి సర్వగతే త్వయి, శివనామని నామ పరమకారుణికే ।

దేవ దిశః కథ మేతాః, సంజాంతా స్త్రాణకూన్యా మే ॥౨౮॥

అర్థః—దేవ = స్వామీ! సర్వగతే = సర్వవ్యాపకుడవై
నట్టియు, శివనామని = శుభకరుడను నామము గల్గినట్టియు, పరమా

రుణికి = దయాఘనుడవై నట్టియు, త్వయి = నీవు, తాతరి నామ =
రక్షకుడవై ప్రకాశించుచుండగా, ఏతాః = ఈ, దిశః = దిక్కులు,
కథం = ఎట్లు, మే = నాకు, తాణశూన్యాః = పోషణశూన్యములు,
సంజాతాః = ఐనవి?

తా. మహేశ్వరా! సర్వాంతర్యామివియు, శంకరుడను (శుభము
చేయువాడను) నామము గలవాడవును, కృపాసాగరుడవును అగు సీవేసర్వ
మును రక్షించుచున్నావనుట తథ్యము. సత్య మిటులున్నను, నేను ఏదిక్కు
కేగి యెవనివేడినను సర్వము రక్షణశూన్యముగా పరిణమించుచున్నదే!
దీనికి హేతువేమి ? (ఈ జగత్తు సీ యంశమే యగు నెడల నాకేల రక్ష
కము కాదు ?)

వి. “నవే జగద్వాప్తిపై నెడల నన్నేల రక్షించ వనుట” వలన మల్లాది
కవిని అద్వైత మత్రీయునిగా భావింపవలదు. సర్వగతత్వ, శివనామత్వ, పరమకారుణి
కత్వాది గుణములను మొదలే పేర్కొనినాడు కావున శివాద్వైత వాదియనియే
ఎరుగవలయును. తనకు రక్షణ లేనందులకు తన పూర్వార్జిత కర్మపుద్గలమే కార
ణము ||౨౮||

ఉభయ సుసంభావ్యమిదం, సుఖమిహ దుఃఖం త్వదాశ్రితేఽన్యత్ర |

కశ్చిద్దధాతి తుహినం, దహనే దహనం చ శీతాంశౌ ||౨౯||

అర్థః—ఇహ=ఈలోకమునందు, త్వదాశ్రితే=నిన్నాశ్రియిం
చినవానియందు, దుఃఖం=దుఃఖమును, అన్యత్ర=నిన్నాశ్రియింపని
వానియందు, సుఖం=సుఖమును, ఇదం=ఈ, ఉభయం = రెండును,
అనుభావ్యం=నమ్మదగనిది. దహనే=అగ్నియందు, తుహినం=చంద్రుని
చ=మఱియు, శీతాంశౌ=చంద్రునియందు, దహనం = అగ్నికేత్తిని,
కః=ఎవ్వడు, శ్చిద్దధాతి=విశ్వసించు చున్నాడు ?

తా. మహాప్రభో! నీభక్తునకు దుఃఖములా ! నిన్నాశ్రయంపని
ఇతరులకు సుఖములా ! ఇది యెట్లు విశ్వసించ నగును ? సూర్యుని
యందు శైత్ర్యమును, చంద్రునియందు ఉష్ణత్వమును కలదని చెప్పినచో
నెవడేని నమ్మునా ? (నన్ను రక్షింప లేవన్నచో లోకము నమ్మదని
యును, నీభక్తోద్ధార బిరుదమునకు హాని గల్గుననియును భావము) ||౨౯||

కృదంతమేవ దేవ. త్వమపి యదీశాన సంశ్రితం త్యజసి ।

తదశరణం శరణాగత - వత్సలతా హంత నిహతై వ ॥౩౦॥

అర్థః—ఈశాన=ఓ యీశ్వరా ! దేవ=చిన్నయా! త్వం=నీవు
కృదంతం = విలాపించుచున్నటువంటి, అశరణం = అనాథుడైనట్టి
సంశ్రితమపి=అశ్రితుండైనట్టి వానినిగూడ, యది=ఒక వేళ, త్వజ్ఞః=
విడుచుచో, త్వా=అవుడు, శరణాగతవత్సలతా=శరణుజొచ్చినవాని
గాపాడుట యనునది, నిహతైవ=నష్టమైనటులే ! హంత=అయ్యో!

తా. ప్రభూ ! రోదించుచు నిను స్మరించుచు నిన్నే తో
యించి యున్నాడను. కేవల దీనుండను. వేరొకరు దిక్కులేకు. ఇట్టి
అనన్య భక్తుడ నగు నను త్యజింతువా ? అయ్యో 'సీశరణాగతరక్ష'గా
బిరుదము నశించిపోవు చున్నది కదా ! ॥౩౦॥

అభ్యర్థితః ప్రసీదసి, భగవన్నిత్యపి మమైవ కువికల్పః ।

జగదర్థ మర్థిత స్త్వం, కుర్వన్ బహుధా తనుం కేన ॥౩౧॥

అర్థః—భగవన్=నరై శ్వర్య సంపన్నా ! త్వం=నీవు, అభ్య
ర్థితః=ప్రార్థింపబడినవాడవై, ప్రసీదసి = ప్రసన్నుడ వగుచున్నావే
ఇత్యపి=ఇట్లనికూడ, ఏషః=ఈ, మమైవ=నాయదియేయైన, కువికల్పః=
దురూహ, జగదర్థం=జగత్తుకొఱకు, తనుం=దేహమును, బహుధా=
అనేకవిధములుగా, కుర్వన్=చేయువాడవై, కేన=ఎవ్వనిచేత, అభ్య
ర్థితః=వేడబడిన వాడవైతివి ?

తా. సర్వవిధముల యైశ్వర్యములుగల ప్రభూ ! నిను ప్రార్థిం
చిన భక్తునకే ప్రత్యక్షుడవై వరముల నిత్తువేమోయని నేనే దుష్ట
ర్కము చేయుచున్నాను. అట్లు కాదనియు గూడా నెఱుగుదును. ఏ
యనగా నీవేయనేక విధములైన లీలాదేహములను ధరించియు
సృష్టించియు జగత్తునకు హితమును అనుగ్రహించినావు కదా ! అట్లు
చేయుటకు నిన్నెవరు ప్రార్థించిరి ? (కావున నా సుకృతము లేకున్నను
సహజముగా శివంకరుడవగు నీవు సన్నుద్ధుఁడు వనియే నిశ్చయము)

సుచిరం మయా న సేవిత - మితి శివ న త్రాయసే న తద్వటతే ।
కిం సద్య ఏవ పీతం, నామృత మజరామరం కురుతే ॥౩౨॥

అర్థ:—శివ=ఓ శంకరా? మయా=నాచేత, సుచిరం=దీర్ఘ కాలము, సేవితం=సేవించుటకాలేను, ఇతి=అని, నత్రాయసే=రక్షించుటలేదనినచో, తత్=అది, నఘటతే=పొందుటలేదు. సద్యఏవ=అప్పుడే, పీతం=త్రావబడిన, అమృతం=అమృతము, నాజరామరంకురుతే=చావు పుట్టుకలు లేకుండ చేయుటలేదా, కిం=ఏమి ?

తా. మంగళమూర్తి ! నిను చాలకాలమునుండి ఉపాసించలేదని యెంచి; నను రక్షింపజాలనన్నచో అది నయక్రికముగా లేదు. అమృతమును దీర్ఘ కాలము దనుక సేవించకున్నను? ఎప్పుడు తీసుకున్నచో నప్పుడే జరామరణములను లేకుండ చేయుట లేదా! అట్లే అమృత సదృశమైన నీ నామస్మరణమును ఎప్పుడొనర్చిననేమి? జన్మ మరణాది పునరావృత్తి రహితమైన మోక్షము లభించియే తీరును. ॥౩౨॥

పరితుష్టే కిల భగవన్, స్వాత్మని తుష్టిం దదాసి లోకానాం ।

తుష్టేఽపి త్వయి దుఃఖం, న శ్రుతపూర్వం కదాచిదపి ॥౩౩॥

అర్థ:—భగవన్=మహాదేవ! స్వాత్మని=నీయొక్క చిదాత్మ, పరితుష్టే=సంతృప్తమగుచో, లోకానాం=జనులకు, తుష్టిం=సంతోషమును, దదాసికిల=ఇచ్చుచున్నావు కదా! త్వయి=నీవు, తుష్టేఽపి=సంతోషము పొందినను, దుఃఖం=(ఈ) కష్టము, కదాచిదపి = ఎప్పుడైనను న శ్రుతపూర్వం=వినబడలేదు.

తా. పరమేశ్వరా! నీవు స్త్రోత్రాదులచేత సంతృప్తుడవై భక్తులకు ఇష్టార్థముల నొసంగి సంతోషము గల్గింతు వనుట సర్వశాస్త్ర ప్రసిద్ధము. నీవు సంతోషము బొందిన తర్వాతగూడ భక్తులకు బాధలుపడవనుటను నేను కని విని యెరుగను. (నేను ఇంతగా ఈ స్తోత్ర మొనర్చిన తదుపరి నీవు తప్పించుకొనవలదనియును, నాదుఃఖ విధ్వంసము గావించియే తీరవలెనని భావము) ॥౩౩॥

త్వయి నిఖిలదుఃఖహంతరి, హృదయగతే దుఃఖితా న యుక్తా మే ।
ఉదితే భగవతి భాస్వతి, తిమిరమనన్తం క్వవా దృష్టం ॥౩౪॥

అర్థః—నిఖిల దుఃఖహంతరి = సమస్త దుఃఖములను సంహరించెడు, త్వయి = నీవు, హృదయగతేఽపి = చిత్తములో నుండగా, మే = నాయొక్క, దుఃఖతా = దుఃఖజీవిత్యము, నయక్తా = యోగ్యమైనది కాదు. భగవతి = మహాత్ముడైనట్టి, భాన్వతి = సూర్యుడు ఉడితే = ఆవిర్భవించిన వాడగుచుండగా, తిమిరం = అంధకారము, అనన్తం = నాశము కానట్టిదిగా, క్వవా = ఎచ్చోట, దృష్టం = చూడబడెను?

తా. కల్యాణధామా ! నిఖిల దుఃఖములను నిమగ్నములనివారింపగల నిను నిరంతరము నెమ్మదిలో నమ్మియున్నాను. నా చిత్తమంతయు నీవే నీవుగా నిండియున్నది. ఐనను నా సంసారబాధ లడగంటలేదు. ఇది మిక్కిలి అయుక్తము. సహనాంశుండగు సూర్యుడయమందిన తర్వాత అంధతమన ముండునా ! ఇది యాశ్చర్యకరముగాదా ! నీవు నాలో నుండుటయు, నాకీ లోకబాధలును సమంజసములే కావు. సూర్యుడును అంధకారమును ఒకచోట నుండనట్లు, నీవును దుఃఖములును ఒకే దేహమున నుండజాలవు కదా ! ॥౩౪॥

క్షణమపి యత్ర మహంతో, వనంతి తత్రాపదోఽపి హన్యంతే ।
వససి సదా మమ హృదయే, దుఃఖిత్వం కిమిద మాశ్చర్యం ॥౩౫॥

అర్థః—యత్ర = ఎచ్చోట, మహంతః = పెద్దలు, క్షణమపి = ఇంచుక నేవైనను- వనంతి = నిలుచుచున్నారో, తత్ర = అచ్చోట ఆపదోపి = విపత్తులుగూడ, హన్యంతే = నాశము పొందుచున్నవి. మమ = నాయొక్క, హృదయే = మానసమున, సదా = ఎల్లప్పుడు, వససి = నివసించుచున్నావు, ఇదం = ఈ, దుఃఖిత్వం = సంకట జన్మిత్యము, కిం = ఏల? ఆశ్చర్యం = ఆశ్చర్యముగా నున్నది.

తా. మహానుభావులు క్షణకాల ముండినను అచ్చోటి పాపములు పటాపంచలై పోవుచుండును. ఇది జగత్ప్రసిద్ధమైన విషయము. జగదీశ్వరుడవగు నిన్ను నా హృదయమున ఒకనిముసమును విడువ భజించుచున్నాను. ఐనను నా దుఃఖములు బాయుట లేదు. దీనికి కారణము దెలియక ఆశ్చర్యముగా నున్నది ॥౩౫॥

దారయతి దారుణమిదం, దుఃఖం దహతీవదేవ మే హృదయం ।

విఫలీభవతి బహుఫలా, య త్తత్సంకల్ప కల్పలతా ॥౩౬॥

అర్థ:—దేవ=భగవత్, ఇదం=ఈ, దారుణం=భయంకరమైన, దుఃఖం=బాధ, మే=నాయొక్క, హృదయం=స్వాంతమును, దారయతి=చీల్చివైచుచున్నది, దహతీవ = కాల్చివైచుచున్నదా యేమి? యత్=ఎందువలన, బహుఫలా=అనేకములగు ఫలములుగల, సంకల్ప కల్పలతా = మనోరథమనియెడు కల్పవృక్షము, విఫలీభవతి=నిష్ఫలమగు చున్నదో?

తా. స్వామీ! కోటానుకోట్ల ఫలముల నిచ్చెడు కల్పవృక్షమే నిష్ఫల మగుచుండగా నిక చెప్పనది లేదు. సకలేష్వరముల ననుగ్రహించు మహాదాతవగు నిను నా మనమున నిడుకొని యెన్నియో కోరుకొను చున్నాను. కాని ఒకటియైనను ఫలించుటలేదు. కావున ఈ దుఃఖ దావాగ్ని భయంకరముగా ననుజీల్చి కాల్చి వైచుచున్నది. ఇక నిశ్శేషమై పోవ నున్నాను, (ఆడుకొని త్వరగా సంసార బాధనుండి రక్షించుమని భావము) ॥౩౬॥

యస్యేచ్ఛయైవ గచ్ఛతి, జగదఖిలం సంభవం చ నాశం చ ।

తత్ర త్వయ్యపి శంభో, సతి దుఃఖం హ హతోస్మి తతః ॥౩౭॥

అర్థ:—శంభో=సుఖనిలయా! యస్య = ఎవనియొక్క, ఇచ్ఛయైవ=తలంపుచేతనే, అఖిలం=చరాచరాత్మకమైన, జగత్=ప్రపంచము, సంభవం=పుట్టుకను, చ=మఱియు, నాశంచ=వినాశమునుగూడ, గచ్ఛతి=పొందుచున్నదో, తత్ర=అట్టి, త్వయి=నీవు, సత్యపి=ప్రకాశించుచున్నను, దుఃఖం=దుఃఖమా! హః=అయ్యో, తతః=అట్టివార్తనుండి, హతః=ప్రాణము వీడినవాడనై, అస్మి=ఉన్నాను.

తా. శంకరా! నీయొక్క ఇచ్ఛామాత్రముననే ఈ సకల జగత్తు సృష్టిస్థితి లయములను పొందుచున్నది కదా! ఇట్టి లోకాధారుడవగు నీవు నాలో నదా స్మరింపబడుచు ఉన్నను నా దుఃఖములు బాయకున్నవే! అయ్యో! ఇట్టివార్త వినుటకే మహద్భుతముగా నున్నది. (జాగునేయక కాపాడుము)

వి. ఈ జగము ఈశ్వరుని ఇచ్చవలన పుట్టుచు గిట్టుచున్న దనుటనే ని
 ద్వైతకాస్త్ర మంగీకరించుచున్నది. ఇదియే పరిమాణ బద్ధమై యుక్తియుక్తమై పో
 శించుచున్నది. ఇట్లనినచో ఈశ్వరుడు జగద్రూపముగా కేవలము పరిణామ
 బొందుచున్నాడని భావింపవలదు. అచేతనములు మాత్రమే పరిణామము నొందును.
 పరబ్రహ్మమును నీశ్వరునకును నట్టి నిత్యపరిణామము నంగీకరించుచో శివుడును
 పటాదులవలె సరిగిరిగి జీర్ణించి ఈ పాటికి పేరూరు లేకుండువాడు. అప్పుడు
 నిత్యుడు సత్యుడు అని చెప్పుటకే వీలులేదు. ఈ జగత్తు సమస్తముకూడ ఈశ్వ
 రుమమే యనుచో పుణ్యపాపములు తప్పింపులు ఉండకూడదు. లేక బ్రహ్మము
 కొకరూపము జగత్కారణముగను, మరియొకటి కేవల నిత్యనిరంజన సత్యముగను
 ఉన్నదని చెప్పచో ఒకే బ్రహ్మమునందు నిత్యత్వము అనిత్యత్వము అను పరస్పర విరు
 ధర్మములను అంగీకరింపవలసి వచ్చును. ఇది యసమంజసము కావున నంగీకార్య
 కాదు. ఇంక కొందరు ప్రకృతియే మహదాద్యాకారములతో జగద్రూపముగను
 మించుచున్నదని వాదింతురు. ప్రకృతి జడమైనది కదా! చేతనసహకారము లేక
 ప్రకృతిలో సంచలనమే కలుగదు. కావున నిదియు అనుభవవిరుద్ధము. గోవులో చేక
 రూపములగు ఆత్మాదు లున్నపుడే పాలనిచ్చుచున్నది. కాని; స్వాణిపోయిన
 ప్రకృతి రూపముగ గోవున్నదికదా యని మందమతి యెవడైనను పాలను పిడికినచో
 దొరకునా? ప్రకృతితోబాటు పురుషుడే పరిణమించుచున్నాడనుచో ప్రకృతివాడు
 పురుషునకు కర్తృత్వమే లేదు కావున నట్లు జెప్పజనదు. జగత్తుకూడ బ్రహ్మమున
 కేవల నిత్యమందుమా! “యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే” (ఎవ్వనిచే జనించు
 జగము) మున్నగు శ్రుతులు వ్యర్థమగును. అనేక ఈశ్వరులను, కర్తలను జగత్కార
 ముగా జెప్పవలసి యుండును.

ఈ యధికప్రసంగమును మరింత ప్రపంచించుటకన్న “పరమశివబ్రహ్మ
 యొక్క ఇచ్ఛాశక్తివలన సర్వము సాగుచుండు” నను ఒకే నిరుపదేశమే
 మహావాక్యమును నమ్మి పెద్దల యనుభవమార్గమున సంచరించినచో నెట్టి కష్టములు
 కలుగ జాలవు ||౩౭||

తవ చరణశరణగమనా - దుడ్చగ్నా నాపదస్సపది యచ్చ |

ఆత్మా తేన మమాయం, భగవత్ నింద్యశ్చ వంద్యశ్చ ||౩౮||

అర్థః—భగవత్ = మహేశ్వరా! చ = మరియు, యత్ =
 ఎందువలన, తవ = నీ యొక్క, చరణశరణగమనాత్ = పాదమును శరణ
 జొచ్చుటవలన, నపది = తత్క్షణమున, మమ = నాయొక్క, ఆపదః =
 విపత్తులు, నోద్భగ్నాః = నష్టము పొందలేదో, తేన = ఆకారము
 చేత, అయం = ఈ, ఆత్మా = జీవుడు, నింద్యశ్చ = తెగడదగినవా
 డును, వంద్యశ్చ = సాగడదగినవాడును, (అయ్యున్నాడు.)

తా. పరమేశ్వరా? నీ పాదముల నాశ్రయించి మొర పెట్టుకొన్నను నా సంసారపీడలు పాయలేను. కావున వీ డెంత పాపిష్ఠియోయని నిందింపక మానరు. ఎటులైన నేమి; శివపాదమును భజించె గదాయని ననుకొందరు వందింతురు గూడను. నిను శరణము బొందుటవలన నాకు తెగడ్త పొగడ్తలు రెండును గలుగ నున్నవి ||౩౨||

చింతామణిమపి లభ్యా, కష్టమభవ్యో దరిద్రో ఏవాస్మి ।

శివమపి శరణం గత్వా, మరణభయా ద్యన్న ముక్తోఽస్మి ||౩౩||

అర్థః—అభవ్యః = నిర్భాగ్యుడ నగు నేను, చింతామణి = చింతామణిని, లభ్యాఽపి = పొందియును, దరిద్రవ = దరిద్రుడనయియే, అస్మి = ఉన్నాను. యత్ = ఎందువలన, శివం = శంకరుని, శరణం = శరణము, గత్వాపి = పొందియును, ముక్తః = ముక్తుడను, నాస్మి = కాలేదో.

తా. అనంతకల్యాణగుణభరితు డగు శివుని భజించినను నాకు మరణభీతి తప్పలేదు. ఇది మిక్కిలి యాశ్చర్యకరము. మరియు నా పురాకృతమును గూడ నిందుమూలమున దెలియవచ్చును. ఇష్టార్థముల నిచ్చు చింతామణిని పొందికూడ దరిద్రుడుగానే యున్నానే! నా దౌర్భాగ్యము నే మనవచ్చును? ||౩౪||

తీభువన మవ్యుద్ధర్తుం, త్వద్భక్తా శ్చ క్తతాం గతా స్రర్వే ।

అహమిహ పున రవసన్నః, పాప స్వయమేవ సంసారే ||౪౦||

అర్థః—సర్వే = సమస్తులైన, త్వద్భక్తాః = నీ భక్తులు, తీభువనమపి = ముల్లోకములనుగూడ, ఉద్ధర్తుం = పెకల్చుటకును, పాపన మొనర్చుటకును, శక్తతాం = సామర్థ్యమును, గతాః = పొందినవారైరి, పునః = మరియు, ఇహ = ఈ, సంసారే = ప్రపంచమున, అహం = నేను, స్వయమేవ = సొంతముగనే, పాపః = పాపినై, అవసన్నః = నష్టపడినవాడను (ఐతిని).

తా. ప్రభూ! నీ ప్రాచీనభక్తు లెల్లరును, ముల్లోకముల భక్షించుటకును సమర్థులై నట్లు ప్రసిద్ధము. నీదు భక్తుడనే యగు నే నొక్కడను మాత్రమే ఈ సంసారకూపమున బడి పాపినై దుఃఖము ననుభవించుచున్నాను. (ఇది యేటి న్యాయము?)

వి. ఈ శ్లోకమునగల “ఉద్ధర్తుం” అను శబ్దరూపముకు “పెరకివైచుట, పాపమునర్చుట” అను రెండు అర్థములును కలవు. ఇది వ్యంగ్యముగా పోయినట్లు బడినది. సానంద దధీవి శ్వేతాది శివభక్తులు తమ యలౌకిక శక్తివలన ముల్లోకము పాపన మొనర్చినదియు, బాణరావణాదులు త్రిభువనముల నుల్లోల కల్లోలము గావించినదియు పురాణప్రసిద్ధము. పాపాత్ములుగూడ శివభక్తితత్పరులై కైలాసము క్రియింపగా తానొక్కడు మాత్రము సంసారమున బడుటకు హేతువెద్యియని మిక్కిలి ప్రాధమ్యముగా గంభీరముగా భక్తుడు పల్కినాడు ||౪౦||

వ్యగ్ర స్వమగ్రశక్తే, దాసజనానుగ్రహః క్వాసౌ

భవతో యతో న మాంప్రతి, సంప్రతి కరుణాయతే చేతః ||౪౧||

అర్థః—నమగ్రశక్తే = అనంతశక్తి సంపన్నా! వ్యగ్రః = ఈ రథ గల్గినట్టి, అసౌ = ఈ, దాసజనానుగ్రహః = భక్తజన రక్షణకర్తృత్వ = ఎచ్చోట బోయినది? యతః = ఎందువలన, భవతః = నీయొక్క చేతః = చిత్తము, సంప్రతి = ఇప్పుడు, మాంప్రతి = ననుసర్చి నకరుణాయతే = దయగలదగుట లేదో?

తా. అగాధ శక్తిసంపన్నుడవగు నో మహేశా! నీవు కరుణ సాగరుడవనియును, స్వయముగ బ్రోచితుడవై భక్తుల ననుగ్రహింపవనియును, నకల వేదశాస్త్ర పురాణములు జెప్పుచున్నవి. ఇది తప్ప మగునేని నన్నేల కాపాడుట లేదు? నీ జాలిగల గుండె యిప్పుడు మా పోయినదా! ||౪౧||

శ్వేతహితాయ కృతాంతం, కృతవానసి భస్మసాద్యయా సహసా

సా తవ భగవత్ కరుణా, నిష్కరుణా మయి కథం జాతా ||౪౨||

అర్థః—భగవత్ = పరమేశ్వర, శ్వేతహితాయ = శ్వేతునకు హితమొనర్చుటకై, యయా = నేనిచేత, కృతాంతం = యముని భస్మసాత్ = బూడిదపాలు, కృతవాన్ = చేసినవాడవు, అసి = అయ్యున్నావో! తవ = నీయొక్క, సా = ఆ, కరుణా = దయ, మయి = నాయందు, నిష్కరుణా = నిర్దయగా, కథం = ఎట్లు, జాతా = అయ్యెను.

తా. శంకరా! శ్వేతునకు హితము జేయబూని యే దయయ్యెను యమబాధను దొలగించితివో, ఆ దయయే నాయందేల జూపవు? దాని నిర్దయగా నా కొరకే మార్చితివా?

పాపాః పాపఘ్నానాం, కృపణాః కరుణార్ద్రచేతసాం మహతాం ।

తరుణాః కరుణాక్షేత్రం, భవాదృశాం మాదృశా ఏవ ॥౪౩॥

అర్థః—పాపాః = పాపాత్ములును, కృపణాః = దీనులును, తరుణాః = అల్పులును, అగు, మాదృశా ఏవ = నాబోంట్లులే, పాపఘ్నానాం = పాపమును బోగొట్టువారును, కరుణార్ద్రచేతసాం = దయతో గరిగెను గుండెగలవారును, మహతాం = మహాత్ములును అగు, భవాదృశాం = తమబోంట్లకు, కరుణాక్షేత్రం = దయాపాత్రము.

తా. పౌభూ! పాప విధ్వంసకులును, దయామయులును, ఘనులును అగు తమబోటివారు; పాపాత్ములును, అజ్ఞులును, దీనులును అగు నావంటివారి పైననే దయజూపుట పరమోపయుక్త మని మనవి చేయుచున్నాను. ॥౪౩॥

దీనం దయార్ద్రహృదయా - స్త్రాయంతే త్వాదృశా ఉపేత్య విభో ।

త్వంతు మయి యాచమానే, న త్రాతా చిత్రమేతదహో ॥౪౪॥

అర్థః—విభో = సర్వవ్యాపకా, దయార్ద్ర హృదయాపి = కృప చేత కరగిన మనస్సు గలిగినట్టి, త్వాదృశాః = మీబోంట్లు, దీనం = అనాథుని, ఉపేత్య = పొంది, స్త్రాయంతే = రక్షించుచున్నారు. తు = అయితే, త్వం = నీవు, మయి = నేను, యాచమానే = ప్రార్థించుచున్నను, నత్రాతా = రక్షకుడ వగుటలేదు, అహో = ఆహో, ఏతత్ = ఇది, చిత్రం = విచిత్రము.

తా. సర్వేశ్వరా! జాలిగలవారైన నీవంటి మహాత్ములు సొంతముగనే దీనులునుచోటు జేరి వారిని రక్షించుచుండుట లోకవిదితము. కాని నీవు మాత్రము నీ నన్నిధిజేరి మొరపెట్టుకొనుచున్నను కాపాడుట లేదు. ఇది విచారింపగా కడుంగడు చోద్యముగా నున్నది. (స్వయముగ దానము చేయువారు, యాచకులు ఎదురుగా వచ్చినను పెట్టకుండుటయా?) ॥౪౪॥

నైషా కృపా కృపావక్, పరమేశ! విశేషవృత్తితా యేయం ।

దీనేషు దయావంత - స్సంత స్సామ్యేన వర్తంతే ॥౪౫॥

అర్థః—కృపావక్ = కృపగల్గినట్టి, పరమేశ = ఓ మహేశ్వరా,

యా=ఏ, విశేషవృత్తితా = కొందరియందుమాత్ర ముండినట్టి, ఇయ
మేషా=ఈఈ, కృపా = దయ, న = కాదు. దయావంతః = కృపగల,
సంతః = పెద్దలు, దీనేషు = బీదల విషయమున, సామ్యేన = సమ
ముగా, వర్తంతే = నడచుకొనుచున్నారు.

తా. కరుణార్ణవా! కొందరియందుమాత్రమే దయగల్గి యుం
రించినచో నది దయయే కాదు. మహానుభావులు సర్వదీనులనుగూడ
ఒకే దృష్టితో జూడవలసియుండును. అనేక పూర్వభక్తులను నీవు
రక్షించినావనుట నిజమే కాని నను గాపాడనిచో నహజకారుణికుడ వను
నీ బిరుదము నిలువజాలదు. ||౪౬||

తవ దాసభావ మపున - ద్దాస్యామైవం వదంతి యది సంతః

లోభహతకస్య దాస్యం, తదిహ మమాద్యాపి నాథ కథం ||౪౭||

అర్థః—నాథ = ప్రభూ, తవ = నీయొక్క, దాసభావం =
కింకరత్వము, అపునద్దాస్యామి = మరల దాసత్వము రాకుండుటకై,
ఏవం = ఇట్లు, సంతః = సత్పురుషులు, వదంతి యది = నుడువునో,
లోభహతకస్య = పాడులోభము గలట్టి, మమ = నాకు, తత్ = ఆ
దాస్యం = దాసత్వము. ఇహ = ఇక్కడ, అద్యాపి = నేటికిని, కథం =
ఎట్లు! (సంభవించును?)

తా. ఈశ్వరా! నీ కైంకర్య మొనర్చి ధన్యులైన వారిని నీవు
సారూప్యము క్రి నొసగి యుద్ధరింతు పనియును, వారికి మరల నెన్నడును
దాసత్వము జేయు పని అనగా పునర్జన్మ కలుగదనియును వేదాంత
వేత్తలు వచించు చున్నారు. కాని నాకు నీ దాస్యమునందే ఛెక్కు
ఇష్టము కలదు. ఇట్టి దుర్గతిలోనున్నను నీ దాస్యము నెపు డనుగ్రహిం
తువో తెలియకున్నది. (దానులకు సారూప్యము నిచ్చు మహాదాత
వగు నీవు సామీప్య ముక్తి నైనా అనుగ్రహించి నీ సేవలో నుండు
కొమ్మని భావము.) ||౪౮||

అద్య శోవా మరణం, త్రాణం త్వత్తో నమేఽస్తి గతిరన్యా ।

భ్రామ్యతి తామ్యతి తృప్యతి, ముహ్యతి కుష్యతి చ మమ చేతః || ౪౯ ||

అర్థః—అద్య = నేడు, తా = అభిధాన, త్వత్తో = నీవు, మరణం =

మృత్యువు, (కానున్నది) తా'ణం = రక్షణము, త్వత్త్వ = నీయొద్ది నుండియే! మే = నాకు, అన్య = వేరైన, గతిః = దిక్కు, నాస్తి = లేదు. మమ = నాయొక్క, చేతః = హృదయము, భ్రామ్యతి = తిరుగు చున్నది, తామ్యతి = అలసిపోవుచున్నది. తృట్యతి = తెగుచున్నది, ముహ్యతి = మూఢమగుచున్నది. చ = మరియు, శువ్యతి = శుష్కించు చున్నది.

తా. దేవదేవా! నా మత్స్యవు నేడో రేపో కానున్నది. నీవు దప్ప మరియొక దిక్కులేదు. ఇది ముమ్మాటికి నిక్కువము. ఇక నా చిత్తము చంచలతనందుచు, పొగలుచు, వగచుచు, మూర్ఛిలుచు, తుత్తునుకలగుచు, శోపించుచున్నది. స్వామీ! రక్షింపుము రక్షింపుము.

వి. ఈ స్తోత్రమును మిక్కిలి యనన్యచునసుకుడై కవి విరచించినట్లున్నది. ఇంతకంటెను కరుణాకాండన ముండనేరదు. ఇట సర్వము శివార్చితముగ నెంచి దేహమును చచ్చుగా భావించినాడు. ||౪౭||

ధరణితలే న కశేవర - మేతన్మే లుతతి కాష్టవద్ యావత్.

తావత్ప్రసీద సీదతి, నహి తే శరణాగతో జగత్ ||౪౮||

అర్థ:—యావత్ = ఎంతలో, మే = నాయొక్క, ఏతత్ = ఈ, కశేవరం = బొంది, కాష్టవత్ = కట్టెవలె, ధరణితలే = భూమిపై, నలువతి = పొరలదో, తావత్ = అంతలో, ప్రసీద = ప్రసన్నుడవు కమ్ము, హి = అదియోగ్యము, జగతి = జగమున, తే = నీయొక్క శరణాగతః = శరణము జూచ్చినవాడు, నసీదతి = నాశము నొందుటలేదు.

తా. మహాదేవా! ఈ నా శరీరము ఇకమీద త్వరగా కట్టెవలె భూమిపై పడి పొరలాడనున్నది. నీకు దయగలదేని ఈ యవస్థారము రాకపూర్వమే నాకు ప్రసన్నుడవుకమ్ము. నిను శరణముబొందిన వానికి నాశము లేదని వినుటవలన నింతగా ఆశించుచున్నాను ||౪౮||

అవిశతి వివశమేత, చేతో యావన్న మోహపాతాళం.

తావత్ ప్రసీద సీదతి, నహి తే శరణాగతో జగతి ||౪౯||

అర్థ:—ఏతత్ = ఈ, చేతః = మనస్సు, వివశం = వశము తప్పినదై, యావత్ = ఎంతలో, మోహపాతాళం = మూఢత్వ మనెడు

గుంటలో, నావిశతి = చేదుకొనుటలేదో, తావత్ = అంతలో, పసిద = పసిన్నుడవుకమ్ము, జగతి = ఇహమున, తే = నీయొక్క, శరణాగతః = శరణుబొందినవాడు, నహిసీదతి = నష్టపడుట లేదు.

తా. స్వామీ! ఇకమీద నాయీ చేతనము వశముగాక అర్థమున బడిపోవ నున్నది. జాగునేయక ప్రత్యక్షము కమ్ము బొందిన వానికి దుర్గతి లేదని కదా పెద్దలు చెప్పిరి. ॥౪౯॥

ఆక్రింద ఇందుమాశే. గళతి గళాదేవ దేవ యావన్నే ।

తావత్ పసిద సీదతి, న హి తే శరణాగతో జగతి ॥౫౦॥

అర్థ:—ఇందుమాశే=చంద్రచూడా! దేవ=ఈశ్వరా! యావత్ = అంతలో, మే = నాయొక్క, గళాత్ = కంఠమునుండి, ఆక్రింద = విలాపధ్వని, గళతి=జారిపోవుచున్నదో, తావత్ = అంతలో, పసిద = కనుపడుము, జగతి = లోకమున, తే=నీ, శరణాగతః = శరణుబొందిన వాడు, న సీదతి = నష్టపడుట లేదు.

తా. రాజముకుటా! నా కంఠమునుండి నిను విలుచుశక్తి నూతనశంపనున్నది. తడయక కనుపడుము. నిను గొలిచిన వానికి కొరతలేకదా పసిది.

వి. ఈ శ్లోకము కొన్ని ప్రతులలో లేదు. ఆక్రిందకబ్బ పయోగము ను సమమానము గలిగించుచున్నది. ప్రక్షిప్త మగునేహ! ॥౫౦॥

ధనినో ధనేన ధన్యా - స్పేవంతే త్వాం గుణైశ్చ గుణినో-పి

ఏతత్తు భక్తిమాత్రం, సర్వస్వం మే గృహాణ విభో ॥౫౧॥

అర్థ:—విభో = నాథా! త్వాం = నిన్ను, ధన్యా = ధన్యులై నట్టి, ధనినః = శ్రీమంతులు, ధనేన = ధనముచేతను, చ=మరియు, గుణినః = గుణవంతులు, గుణైరపి = సుగుణములచేతను, స్పేవంతే = సేవించుచున్నారు. మే=నాకు, ఏతత్ = ఈ, భక్తిమాత్రం = భక్తియొకటియే, సర్వస్వం = సకలధనము. గృహాణ = స్వీకరింపుము.

తా. ఈశ్వరా! ఘనులైన ధనవంతులు ధనమును వెచ్చించి రాజోపచారములచేతను, పుణ్యులైన గుణవంతులు సుజ్ఞానమునలను

శ్వాచశాంతి శమదమాదులచేతను నిను నేవించి మెప్పించుచున్నారు. నే నన్ననో ధనము గలవాడను, గుణముగలవాడను కూడ కాను నీ పదభక్తి మాత్రమే నాయొద్ద కలదు. ఇదియే నా సకలధనము. దీనినే స్వీకరించి సంతృప్తుడవు కమ్ము. ||౫౧||

పాపాత్మకోఽయ మితి మయి, విజుగుప్సాం మాకృథా జగన్నాథ :
జగతి న తదస్తి పాపం, హఠతి న య త్తేఽఘ్రిసంస్మరణం ||౫౨||

అర్థ:—జగన్నాథ=జగదీశ! అయం = వీడు, పాపాత్మకః = పాపిష్ఠుడు, ఇతి = ఇట్లుని, మయి = నాయందు, విజుగుప్సాం=హేయ తను, మాకృథాః = చేయుకుము. తే=నీయొక్క, అఘ్రిసంస్మరణం = చరణస్తుతి, యత్ = దేనిని, నహఠి = హరింపజేయదో, తత్ = అట్టి, పాపం = కిల్బిషము, జగతి=పృథ్వియందు, నాస్తి = లేదు.

తా. లోకేశ్వరా! నేను పాపాత్ముడ నని తిరస్కరింపవలదు. నీ చరణస్తవన మొనర్చవలయునే కాని, అది పోగొట్టజాలని పాప మొకటి యీ జగమున కలదా! (సర్వదోషములు సర్వేశ్వరస్మరణతో నశించియే తీరవలె నని భావము) ||౫౩||

హుతవహనిచయో హిమతాం, తుహినం దహనత్వమేతు కదాచిదపి ।

నతు తవ చరణస్మరణం, మోఘమమోఘస్మృతేర్భవతి ||౫౪||

అర్థ:—కదాచిత్ = ఒకవేళ, హుతవహనిచయః = అగ్నిసమూ హము, హిమతాం = శీతలత్వమును, తుహినం = హిమము, దహ నత్వం = అగ్నిత్వమును, ఏతు = పొందుగాక! తు=అయితే, అమో ఘస్మృతేః = సఫలమైన స్మృతిముగల, తవ = నీయొక్క, చరణ స్మర ణం = పదధాన్యము, మోఘం = నిష్ఫల మైనట్టిది, న = కాదు.

తా. ప్రభూ! పూర్వ సుకృతము లేనివాడ నగు నాస్తవము వ్యర్థ మందు వేమో? అగ్నిరాశి యొకవేళ చల్లనగు గాక, హిమమే యగ్ని యగుగాక! స్మరించు భక్తులకు అత్యవశ్యముగా ఫలముల నను గ్రహించు నీయొక్క పాదస్మరణము మాత్రము ఎన్నటికిని నిష్ఫలము కాదు. (ఎట్టి పాపాత్ము డైనను నామస్మరణముతో కడతేరు నని భావము.)

వి. కలియుగమునందు నామస్మరణమే ముక్తిదాయక మని ఇతివృత్తంబు గొండరు గ్రహించి ప్రచారము సేయుచున్నారట. ఇట్టి తత్త్వమును వేల వత్సరముల పూర్వమే ఈ కవి గట్టిగా చాటినాడు. ||౫౩||

దివమధిరోహతు ధరణీ, తారానికరోఽపి లుతతు భూమితలే,

నతు తవ చరణస్మరణం, మోఘమమోఘ స్మృతేర్పవతి. ||౫౪||

అర్థః—ధరణీ = భూమి, దివం = ఆకాశమును, అధిరోహతు = ఎక్కుగాక, తారానికరోఽపి = నక్షత్రరాశికూడ, భూమితలే = భూమిపై, లుతతు = పొరలుగాక! అమోఘస్మృతే = పట్టమైన స్మరణ గల, తవ=నీ, చరణస్మరణం తు = పదస్తుతి మాత్రము, మోఘం = నిష్ఫలమైనది, న = కాదు.

తా. ఒకవేళ కాలవశమున భూమి యాకాశముగా మారినను చుక్కలు భూమిపై రాలినను; అగుగాక ! నీ చరణకీర్తనము మాత్రమేన్నటికిని నిస్సారము కానేరదు. నీవు స్తుతి నంది ప్రత్యుపకార మొర్చుట ప్రసిద్ధము గదా స్వామి ! ||౫౪||

ముఖకమలి మభిముఖం కుఁది, దేహి వచో జలదనాదఘనమోషం ।

యుత్తు నదాభయదానం, భీతేషాచ్చై స్సముచ్చరసి ||౫౫||

అర్థః—ముఖకమలం = ముఖపద్మమును, అభిముఖం = సముఖముగా, కుఁది = చేయుము, జలదనాద ఘనమోషం = మేఘధ్వనివలె గంభీరమైన రవముగల, వచః = వాక్కును, దేహి = ఈయుము, భీతేషు = భయగ్రస్తులైనవారి విషయములో, అభయదానం = అభయదానమును గురించి, నదా=ఎల్ల సుడు, యత్ = దేనిని, ఉచ్చైఃపెద్దగా, ఉచ్చరసి = పలుకుచున్నావో !

తా. మహేశ్వరా ! భయగ్రస్తులైన వారినిగూర్చి నదాభయవాక్యమును “భయపడకుము, రక్షింతును” అను నట్టివాచకము గట్టిగా బల్కుచుందువో, అట్టి మేఘధ్వనివలె గంభీరమైన వాక్కునొక్కవరి పలుకుము. నీ సుందరవదనార విందమును నా వంక దిగ్దర్శనభాగ్యము ననుగ్రహింపుము, ||౫౫||

విజ్ఞాపయామి కింవా, నాథ బహు త్వం కృతాంతభయభీతః!

నాజ్ఞాతం తే కించి- న్మద్భక్తైరాత్మకైశ్చ ॥౫౬॥

అర్థః—నాథ=ప్రభూ! కృతాంతభయభీతః = యమబాధోప హతుడనైన (నేను) త్వం=నినుగూర్చి, బహు=ఎక్కువగా, కింవా = ఏమని, విజ్ఞాపయామి = విన్నవించుతును? తే=నీకు, మద్భక్తేః=నాభక్తి యొక్కయు, చ = మరియు, ఆత్మకైశ్చ = సీశక్తియొక్కయు (స్వరూపము) కించిత్ = కొంచెముగూడ, అజ్ఞాతం = తెలియనిదిగా, న = లేదు.

తా. స్వామీ! నిను గూర్చి నాలో నెట్టి భక్తికలదో, నను రక్షించుటకు నీలో నెట్టి శక్తికలదో, వీని స్వరూపమును నీకు నివేదించ వలసిన పనిలేదు. సర్వము నెరిగియే యున్నాడవుకదా! ఒకవైపు మృత్యువు నా వెన్నంటి పీడించుచున్నది. భయగ్రస్తుడనైన నేను ఎక్కువగా నెట్లు విన్నవించుతును?

వి. ఈ పైన వచ్చిన శ్లోకముల సన్నింటిని జూడగా మలయరాజు నిక్కువముగా మరణబాధ ననుభవించినాడా యన్నట్లు తోచును. ౧౮వ పత్సరము వంటి అల్పయు వున మరణము సన్నిహిత మగుట వలననే, ఇట్టి కరుణాకృందన స్తోత్రముతో శివుని ప్రసన్నుని గావించికొని, దీర్ఘాయుష్యమును పొంది మలయరాజు జీవించి యుండ కచ్చును. ॥౫౬॥

ఇతి తరుణకరుణ ముచ్చైః, కృపణ స్యాక్రందితం మమాకర్ణ్య!

నాథ తథా కురు కృపయా, కృపణేషు యథోచితం త్వత్తః ॥ ౫౭॥

అర్థః—నాథ = స్వామీ, కృపణస్య = దీనుడనైనట్టి, మమ= నాయొక్క, ఇతి = ఇవ్విధమైన, ఉచ్చైః = పెద్దదైన, ఆక్రందితం = రోదనపురొదను, తరుణకరుణం = నూత్నమైన దయతో కూడినట్లుగా, ఆకర్ణ్య = విని, త్వత్తః = నీనుండి, కృపణేషు = దీనులయెడ, యథా = ఎట్లు, ఉచితం = యోగ్యమో, తథా=అట్లు, కృపయా = దయతో, కురు = చేయుము.

తా. ప్రభూ! నా యీ ఘోరదైన్య విలాపమును కొంగొత్త దయతోగూడినవాడవై (అధికదయగలవాడవై) అలకించి, నిక్కముగా నేను ఎట్టి దైన్యము గలి యున్నాడనో గమనింపగోరుచున్నాడను.

తర్వాత ఇట్టి దీనునకు ఎట్టి యనుగ్రహ ముచితమైనదో నిర్ణయించి కృపతో నుద్ధరింపుము. ||౧౬||

జగతి తవశక్తి రతులా, సకలజగద్భస్మరా యయా సపది ।

కాలోఽపి లీలయైవం, సయనానలశలభతాం సీతః ॥౧౭॥

అర్థః—జగతి = లోకమున, తవ=నీయొక్క, శక్తిః = సామర్థ్యము, అతులా=అసమానమైన, సకలజగద్భస్మరా = నిఖిలలోకముల భక్షించునట్టిది. యయా=దేనిచేత, సపది=తత్ క్షణమున, లీలయా = ఆటతో, కాలోఽపి=యముడును, ఏవం=ఇట్లు, సయనానలశలభతాం=నేత్రాగ్నిలో కీటత్వమును, సీతః = పొందింపబడెనో.

తా. మహారుద్రా! నీ రాద్రశక్తి సామాన్యమైనది కాదు. అది సమస్తలోకములనుగూడ గిట్టింప సమర్థమై యున్నది. ఇదియే నిక్కముగానిచో సమస్త లోకములను శిక్షించు సామర్థ్యము గల యమ ధర్మరాజును బహు సులభముగా నీ కంటిమంటతో మిడుతను వలె భస్మీకరింతువా!

వి. పరమ శివభక్తుడైన మార్కండేయుని యముడు బలాత్కారముగా గొప్పోపు నపుడు శివుడు లింగగర్భాభిరూపితుడై మార్కండేయుని గాపాడి; కావని గాల్చివైచె నని పురాణ ప్రసిద్ధి కలదు. కాముని బరిమార్చినపుడు కామారి యనియు, కాలుని గర్వ మడంచినందున కాలారి యనియు శివునకు సార్థక నామము లేర్పడెను.

కులిశం కుసుమతి దహన- స్తుహినతి వారానిది ద్ధ్రువం స్థలతి ।

శత్రు ర్మిత్రాతి విషమ- వ్యమృతతి శివేతి ప్రలవతో భక్త్యా ॥౧౮॥

అర్థః—భక్త్యా = భక్తితోడ, శివేతి = శివ శివయ్యని ప్రలవతః = విలపించు వానికి, కులిశం= వజ్రము, కుసుమతి=పుష్పము వలె నగును, దహనః = అగ్ని, తుహినతి = మంచువలె నగును, వారానిధిః = సముద్రము, ధ్రువం = స్థిరముగా, స్థలతి = నేలవలె నగును, శత్రుః = వైరి, మిత్రాతి = మిత్రుడువలె నగును, విషమపి = విషము కూడ, అమృతతి = అమృతమువలె నగును.

తా. మహేశ్వరా! అనన్య భక్తితో శివశివ యని నిను భ్యాసించు వలయునే కాని, అట్టి భక్తునకు ఆపదలు గలుగవు! విడుగువచ్చి

నను పువ్వువలె నుండగలదు. మంటలు పైతము నుంచుగడ్డవలె చల్ల బడి పోగలవు. సముద్ర మెదులై నను గట్టి పడి భూమిగా మార గలదు. శత్రువు మిత్రునివలె నుండగలడు. ఎక్కువగా చెప్పనవసరము లేదు. విషముకూడ అమృతము కాగలదు.

వి. పాశ్చీమలైన శివభక్తుల చరిత్రలలో నిట్టి సంఘటనలు కనుపడుచున్నవి. ఉపమన్యూ మార్కండ్యేయాదులు తప మొనర్చు నపుడు వారిపై పిడుగులు పడినను దహించలేదు. అర్జునుడు శివభక్తుడు కావున నతనిపేరు వినగానే పిడుగు స్తంభించును. క్రీపరిపండితారాధ్యుడు అగ్ని సరచేతిలో బెట్టుకొని పట్టు బట్టలో కట్టి వైచెను. అగస్త్యుడు సముద్రమును ఆచమన మొనర్చెను. శివభక్తి వలననే రాముడు కుంభకర్ణు డంటి శత్రుపక్షియమిత్రుని సంపాదించెను. బసవేశ్వరుడు విషపాన మొనర్చి చల్లగా బ్రీకెను. ఈ సంగతుల నా యా పురాణాదులలో గాన నగును. ||౫౯||

ఆర్థ మనాథ మశరణం, దుస్తరభవభంగసాగరే మగ్నం ।

ఉద్ధర రక్ష విలోకయ, పరిపాలయ మాం జగన్నాథ ||౬౦||

అర్థ:—జగన్నాథ = లోకేశ్వరా! దుస్తర భవభంగ సాగరే = దాటనలవి గాని సంసారదుఃఖ మనెడు సముద్రమున, మగ్నం = పడి యున్నట్టియు, ఆర్థం = విపన్నుడ నైనట్టియు, అనాథం = అనాథుడ నైనట్టియు, అశరణం = దిక్కులేనట్టియు, మాం = నన్ను, ఉద్ధర = వైకెత్తుము, రక్ష = సంరక్షింపుము, విలోకయ = చూడుము, పరిపాలయ = పోషింపుము.

తా. జగదీశ్వరా! నేను అగాథమైన సంసారసముద్రమున బడి యున్నాను. పైకెత్తుము. విపన్నుడనైనాను; దానినుండి కాపాడుము. అనాథుడనై యున్నాను; కృపతో జూచుము. గతిలేనివాడనైనాను; పరిపోషింపుము. సర్వథా సర్వవిధముల నీవే నాపాలి దైవమవు ||౬౦||

యద్యనుచితం దయాళో, నాథ మయాక్రిందితం కృతాంతభయాత్ ।

ఏతత్ క్షమస్య భగవ- న్నార్తతయా కింను న క్రియతే ||౬౧||

అర్థ:—దయాళో = కృపాభూ! నాథ = సామీ, భగవత్ = సర్వేశ్వరా! కృతాంతభయాత్ = యముని భీతివలన, మయా = నాచేత, యది = ఒక వేళ, అనుచితం = అయోగ్యముగా, ఆక్రిందితం = రోదనచేయబడినచో, ఏతత్ = దీనిని, క్షమస్య = క్షమించు

పుము, ఆ ర్థతయా = దుఃఖతుడగుటచేత, కింను = ఏమి, సక్రియశ్చేయబడదు?

తా. మహేశ్వరా! నేను యముని భయమువలన స్మృతి యున్నాను. అనుచితముగా నేమేని బల్కితినేమో! అట్టి దాని కృపతో సైరింపుము. దుఃఖమున బడియున్నవాడు పల్కనిది కలదా!

వి. కొన్ని పుస్తకములలో మొదటిచరణమున “యదిద మనుచితం దయాశ్చ యని ౧౩ మాత్రం పాఠము కనుపడుచున్నది. ఆర్థముకూడ సమన్వయముగ ౧౨ మాత్రం యుండవలెను కావున మేమిచ్చిన పాఠమే సరియైనది. ఒకవేళ యమభయ గ్రస్తుడై చెప్పినాడు కావున తప్పండవచ్చు నని సరిపెట్టుటకును పూనున్నది. ॥౬౧॥

స్వల్పాభోగా భోగా, భంగీ ప్రియసంగమే గళత్యాయుః ।

చల మఖిల మిత్యవేక్ష్య, వ్రజతు జన శృంకరం శరణం ॥౬౨॥

అర్థ:—భోగాః = సుఖములు, స్వల్పాభోగాః = అల్పమైన పూర్ణ త్వము గలవి, ప్రియసంగమే = ప్రియమైన రతియందుకూడ, భంగీక్షణికమైన, ఆయుః = ఆయుష్యము, గళతి = జారుచున్నది, అఖిల సమస్తము, చలం = చంచలమైనది, ఇతి = ఇట్లు, అవేక్ష్య = కనిగొని, జనః = సజ్జనుడు, శంకరం = కల్యాణకరుడైన, శివుని, శరణ శరణమును, వ్రజతు = పొందుగాక !

తా. సుఖము లెల్లను అల్పవకాశములు గలవిగా నున్నవి. అత్యవేక్షతో సంపాదించుకొనిన సంగమాదులును తుణికిముడి ఆయుష్యమా, ప్రతిక్షణము గతించి పోవుచున్నది. ఇటు లేదీ విచారమునను సర్వము నశ్వరముగా దోచుచున్నది. వివేకవంతు లీ రహస్యము నరసి పరమకల్యాణధాముడైన శివుని శరణ జూచ్చెదరుగాక ! ॥౬౨॥

ఆర్రేన మలయనామ్నా, విజ్ఞప్తోఽసౌ మయా జగన్నాథ.

శర్వ స్సర్వార్తిహర-స్తేన స్యాత్ సర్వలోకానాం ॥౬౩॥

అర్థ:—జగన్నాథ = జగదీశ, ఆర్రేన = వీడితుడైన, మలయనామ్నా = మలయరాజును పేరుగల, మయా = నాచేత, అసౌ = ఈ ప్రయోజనము, విజ్ఞప్తః = ప్రార్థించబడినది, తేన = అందుచేత

సర్వలోకానాం = సమస్తజనులయొక్క, సర్వార్థిహరః = నిఖిల
దుఃఖములను హరించువాడై, శర్వః = శర్వుడను సార్థకనామము గల
వాడవు, స్యాత్ = కావలెను.

తా. నిక్కిలి దుఃఖపీడితుడనై మలయరాజును పేరు గల నేను
శివుని ప్రార్థించినదేమనగా:— శర్వుడు అనగా సమస్త దుఃఖము
లను హరించువాడు అను సర్థము కలదు; కావున ఆ పరమశివుడు సర్వ
లోకముల సర్వదుఃఖములను హరించువాడై శర్వుడను సార్థకనామధారి
కావలెను. (తనను రక్షింపనిదే సర్వరక్షణము సంభవింపదు కావున
శర్వశబ్దమును నిల్పుకొనవలె నన్నను తన్ను గాపాడవలె నని ధ్వని) ॥౬౩॥

శశభృదివ శీతలత్వం, శివదేవ శివస్వభావ ఏవ త్వం ।

అభ్యర్థతాం ప్రయాతః, కష్టం మన్మందపుణ్యతయా ॥౬౪

అర్థ:—శివదేవ=శంకరా! శీతలత్వం = శీతలత్వమును గూర్చి,
శశభృదివ = చంద్రునివలె, శివస్వభావ ఏవ = మంగళశకరస్వభావము
గలవాడవేయగు, త్వం = నీవు, మన్మందపుణ్యతయా = నాయొక్క
మందభాగ్యుత్పత్తే, అభ్యర్థతాం = యాచనీయత్వమును, ప్రయాతః =
పొందినవాడనైతివి. కష్టం = కష్టము గదా!

తా. చంద్రుని గూర్చి శీతలత్వము ననుగ్రహింపు మని వేడ
నక్కరలేదు. అది యాతని స్వభావసిద్ధమైన గుణమే! అటులే పరమే
శ్వరా! నీవు స్వభావసిద్ధముగనే శివంకరుడనై యున్నావు. ఐనను నేను
మందభాగ్యుడనగుటవలన (అనగా నా కింకను శుభము లందనందున)
నాచేత వేడబడితివి గదా! అయ్యో కష్టము కదా! (నీవు నిత్యకల్యాణ
ప్రేక్షకుడనైనను నన్నొక్కని వదలినచో శివత్వమునకు మాత్రము
లోపము రాదా యని జిజ్ఞాస) ॥౬౪॥

యా కుపిత కృతాంతముఖ - తప్రిస్తానాం జగతి భవతి గతిరేకా ।

తాం భ క్తవత్సల విభో, నమామి శంభో భవద్భక్తిం. ॥౬౫॥

అర్థ:—శంభో = సుఖనిలయా, భ క్తవత్సల = కింకరప్రియా,
జగతి = ప్రపంచమున, యా = ఎద్ది, కుపితకృతాంతముఖతప్రిస్తానాం=
కుండలనట్టి యముని ముఖావలోకనము వలన ఆయాసము నొందిన

పారికి, ఏకా = ముఖ్యమైన, గతిః = ఆధారమో, విభో =
వ్యావకా, తాం = అట్టి, భవద్భక్తిం = నీభక్తిని, నమామి =
స్మరించుచున్నాను.

తా. సర్వాంతర్యామి! శంభో! కాలుని యవలోకనముతో
మరణబాధ ననుభవించుచున్న యార్తులకు ఎద్ది ముఖ్యమైన ఆశీర్వాద
మై వెలుంగుచున్నదో, అట్టి నీయొక్క పరమ పావనమైన భక్తి
జోహారు లాచరించుచున్నాను.

వి. భగవద్భక్తియే పరమతారకమని కవి ఘోషించినాడు.

విద్యా యోవనమాయుః, ప్రియస్య సంగో విభూతిరారోగ్యం ।
యుగపదపి సులభమేత - న్నపునరుదారా భవద్భక్తిః ॥౬౬॥

అర్థః—విద్యా=చదువు, యోవనం = యువత్వము, ఆయుః
ఆయుష్యము, ప్రియస్య = ఇష్టకరమైన వస్తువుయొక్క, సంగః =
సహవాసము, విభూతిః=ఐశ్వర్యము, ఆరోగ్యం = ఆరోగ్యము, ఏతత్ =
ఇది యంతయు, యుగపదపి = ఒకేమారు, సులభం = సుఖముగా
దొరకునదిగా నున్నది, పునః = మరియు, ఉదారా = గొప్పదైన
భవద్భక్తిః = నీ యొక్క భక్తిమాత్రము, న (సులభా) = సులభముగా
మైనదికాదు.

తా. వేదవేదాంగాది విద్యలు, తారుణ్యము, దీర్ఘాయుష్యము,
ప్రియకాంత, ఐశ్వర్యము, ఆరోగ్యము మొదలైన నీ సర్వవిషయములును
ఒకేసారి కావలయునన్నను దొరకగలవు. కాని నీ యప్పుడు
మైన భక్తిభావము మాత్రము అందరకు సులభముగ పుట్టుటలేదు
(అది యున్నచో సర్వము సులభమని భావము.) ॥౬౬॥

తేన త్వామేవ విభో, యచే తాం దుర్లభాం భవద్భక్తిం ।

విఫలా దాతరి న త్వయి, వాంఛావల్గీవ కల్పితరౌ ॥౬౭॥

అర్థః—విభో = శంభో, తేన = ఆ కారణముచేత, తాం
అట్టి, దుర్లభాం = అలభ్యమైనట్టి, భవద్భక్తిం = నీయొక్క భక్తి
యాభేదముచేత, దాతరి = మహాదారుడవగు, త్వయి = నీవుచేత

నీయందు, వాంఛా = అభీష్టము, కల్పతరా = కల్పవృక్షమునందు, వల్లీవ = లీగవలె, విఫలా = నిష్ఫలమైనది, స = కాదు.

తా. పరంధామా! నీ భక్తియే సర్వాధారమై యున్నది. కావున అట్టి యలభ్యమైన నీ యొక్క భక్తినే అనుగ్రహింపుమని పేడుకొనుచున్నాను. మహాదాతవగు నీ యందు నా మనోరథము తప్పక సఫలము కాగలదనియే నమ్మినాను. కల్పవృక్షము నాశ్రయించినట్టి లీగకు పండ్లకొదువ యుండునా! ||౬౭||

త్వన్నామ యథా సులభం, భగవత్ భూతేశ మాదృశస్త్వైవం ।

మచ్ఛేతః ప్రార్థయతే, తామేతాం దుర్లభాం భవద్భక్తిం ||౬౮||

అర్థః—భగవత్ = పరమేశా! భూతేశ=లోకేశ్వరా! మాదృశస్త్వ = నాబోటివానికి, త్వన్నామ = నీవేరు, యథా=ఎట్లు, సులభం= సులభమో! (తథా=అట్లు), మచ్ఛేతః = నామానసము, తాం=ఆ ప్రసిద్ధమైన, ఏతాం = ఈ, దుర్లభాం = కష్టముతో పొందదగిన, భవద్భక్తిం = నీయొక్క భక్తిని, ప్రార్థయతే = ప్రార్థించుచున్నది.

తా. సర్వభూతపతి! నాబోటి యల్లునకు ఎటులో నీ నామము సులభమైనది. (నీ యనుగ్రహము వలసనే కావచ్చును.) అట్లే నా కల భ్యమై యున్న నీ భక్తినిగూడ ప్రసాదించి యుద్ధరింపుమని నాచిత్త మెదురుచూచుచున్నది. ఇదియే నాయాచన. ||౬౮||

జాతస్య దేవభవనే, తిర్యగ్యోనౌ మనుష్యయోనౌ వా ।

సా మే సదైవ భూయాత్, త్వయి భక్తిరచంచలా భగవత్ ||౬౯||

అర్థః—భగవత్=దేవదేవా! దేవభవనే = దేవతలయింటగాని, వా=అథవా, తిర్యగ్యోనౌ = జంతుజాతిలోగాని, మనుష్యయోనౌ = మనుష్యజాతిలోగాని, జాతస్య = పుట్టినట్టి, మమ = నాకు, త్వయి = నీయందు, సా=ఆ, అచంచలా=నిశ్చలమైనట్టి, భక్తిః=భక్తి, సదైవ = ఎల్లపుడును, భూయాత్=ఉండు గాక!

తా. మహేశా! నను ముక్తుని గావించినను సరియే, లేదా దేవలోకమున, అథవా మానవులలో లేక జంతువులలో బుట్టించినను

ననియే కాని; నీయందు మాత్రము నిరంతరముగా ఆ దృఢమైన భక్తి ఉండునట్లు అనుగ్రహింప వేడుచున్నాను.

వి. నక్క కుక్క పిల్లి గుఱ్ఱములు సైతము శివభక్తివలనను, శైత్రుల సమర్థము వలనను శివలోకము క్షేరి ముక్తి బొందినట్లు అనేక పాఠాచీన ప్రమాణములు గలవు. ||౬౯||

షడ్వర్గవిపినకృంతన- సన్నిశితకుతారధారా యా

సామే సదైవ భూయాత్, త్వయి భక్తిరచంచలా భగవత్ ||౭౦||

అర్థ:—భగవత్ = దేవా! యా = ఏభక్తి, షడ్వర్గ...ధారా, షడ్వర్గ = కామక్రోధాదులనెడు, విపిన = అడవిని, కృంతన = ఛేదించుటలో, సన్నిశిత = మిక్కిలి పదునుగల, కుతార = గొడ్డలియొక్క, ధారా = మొనయో, త్వయి = నీయందు, మే = నాకు, సా = ఆ, అచంచలా = నిశ్చలమైన, భక్తిః = భక్తి, సదైవ = ఎల్లప్పుడును, భూయాత్ = ఉండుగాక!

తా. స్వామీ! కామక్రోధ లోభ మోహ మదమత్సరములనెడు కాననమును భేదించుటయందు ఏ భక్తి పదునుగల గొడ్డలి వంటిదో, అట్టి నిశ్చలమైన నీ భక్తి నాకు సదా కల్గునట్లు అనుగ్రహింపుము. ||౭౦||

యా పరమజ్ఞానాంకుర- సంవర్ధనవిమలబహుళజలధారా ।

సా మే సదైవ భూయాత్, త్వయి భక్తిరచంచలా భగవత్ ||౭౧||

అర్థ:—యా=ఏభక్తి, పరమ.....ధారా, పరమ = అత్యధికమైన, జ్ఞాన = సుజ్ఞానమనెడు, అంకుర = మొలకను, సంవర్ధన = పెంచుటయందు, విమల = నిర్మలమైన, బహుళ = పూర్ణమైన, ధారా=ఉదకధారయో, సా=ఆ, అచంచలా = నిశ్చలమైనట్టి, భక్తిః = భక్తి, భగవత్ = ఈశ్వరా, త్వయి = నీయందు, మే=నాకు, సదైవ = ఎల్లకాలమును, భూయాత్ = ఉండుగాక!

తా. ఏభక్తి నిశ్చయజ్ఞాన మను అంకురమును పోషించుటయొక్క నిర్మలమైనట్టియు, సమర్థమైనట్టియు, ఉదకమువలె సున్నదో, పూర్ణమైన ఆ భక్తి నీవై నాకు సదా కలిగియుండు గాక. ||౭౧||

శైవజననయనశశిమణి- నివ్యందనవిమలకౌముదీ యా।

సా మే నదైవ భూయాత్, త్వయి భక్తిరచంచలా భగవత్ ॥౭౨॥

అర్థ:- యా = ఏ భక్తి, శైవ...కౌముదీ, శైవజన = శివ భక్తులయొక్క, నయన = నేత్రము లనెడు, శశిమణి = చంద్రకాంత శిలలయొక్క, నివ్యంద = స్రవణమునకు, విమల = ధవళమైన, కౌముదీ = వెన్నెలయో, సా = అట్టి, అచంచలా = నిశ్చల మైనట్టి, భక్తిః = భక్తి, భగవత్ = ఈశానా, త్వయి = నీయందు, మే = నాకు నదైవ = అనవరతముగాను, భూయాత్ = ఉండుగాక!

తా. పరమేశా ! ఏ భక్తి ధవళమైన వెన్నెలవలె శివభక్తుల నేత్రము లనెడు చంద్రకాంతశిలలనుండి ఆనందబిందువుల స్రవింప జేయుటలో నమర్థమైనదో, అట్టి శాశ్వతమైన నీ భక్తి నాకు సర్వదా లభించుగాక !

వి. మొదలు రస దైన్యమును, తరువాత మరణభయమును శివునకు చెల్పి వేడి కొన్నను; స్తోత్రాంత్యమున విడువోకములలో మిక్కిలి దృఢముగా ఆనన్యమైన శివ భక్తినే ప్రార్థించినాడు. దైన్యమునుండి భక్తిలోకి బుద్ధి మారుట సాత్త్వికలక్షణము. ఆనన్యమైన భక్తి యున్నచో ఎట్టి ఘోరబాధలనైనను ఎదిరించి శివభావమును ఆవశ్యముగా భక్తుడు చెరుకొనగలడు. దీనివలన స్తోత్రపాఠము జేయువారు ముఖ్యముగా భక్తి సమరచుకొనవలె నని యొక గుణపాఠము నేర్పబడినది ॥౭౨॥

ఇతి రచయతి స్మ భగవత, ఇందుకలాశేఖరస్య మలయాఖ్యః

భక్త్యా భక్తిస్తోత్రం, భవే భవే భక్తిమే వాప్తుం ॥౭౩॥

అర్థ:- ఇతి = ఇట్లు, మలయాఖ్యః = మలయరాజును పేరుగల శివభక్తుడు, భవేభవే = ప్రతిజన్మమునందును, భక్తిమేవ = శివ భక్తినే, ఆప్తుం = పొందుటకు, భగవతః = పరమేశ్వరుడైనట్టి, ఇందు కలాశేఖరస్య = చంద్రచూడుడైన శివునియొక్క, భక్తిస్తోత్రం = భక్తిప్రతిపాదకమైన స్తవమును, రచయతిస్మ = విరచించెను.

తా. ఈ ప్రకారముగా మలయరాజు సర్వజన్మములందును శివ భక్తి నే పొందదలచి సర్వజీవతాసార్వభౌముండును, పడుటై శ్వర్య

సంపన్నుండును, చంద్రకళాధరుండును అగు పరశివునియొక్క సాత్త్విక భక్తి ప్రతిపాదక మగు నీ స్తవమును విరచించెను.

వి. ప్రథమశ్లోకమున “శివుడు వాక్కుల కగోచరుడు కావున ఎట్లు వర్ణింపబడు” యని సందేహమును గలిగించిన ఈ మలయరాజశివాచార్యుడు; శివుడు తన యెదుట ప్రత్యక్షమై నిలిచినాడా యన్నంత నూర్చి గలిగినట్టియు, సరససాత్త్విక భక్తితోగూడి నట్టియు, ఈ సరళమైన శివ స్తవమును సమర్థముగా విరచించి, భక్తుల నుద్ధరించుటకై పరమేశ్వరుడు సాకారత్వము పొందు ననియును, సగుణోపాసనయే సాధ్యమనియును గంభీరముగా చాటినాడు. ||౭౩||

ఇది శివపంచ స్తవ భక్తరంజనీ వ్యాఖ్యానమున
మలయరాజ స్తవము సమాప్తము.

౪. ఆంధ్ర మలయరాజస్తవము

శ్రీ బండ్లారు తమ్మయ్యగారు

క. శ్రీమన్మంగళ వితరణ, ధామా! శివ! సోమ! త్తణవిదారిత కామా!
భీమా! యుమాసమాశ్రిత, నామా! మోక్షార్థినేవన పరంధామా.

గీ. మరణభయమున మును నిను మలయరాజా
దెబ్బదియురెండు నార్యుల నిబ్బరముగ
సంస్తవమా చేసి యుష్మత్ప్రసాదగరిమ
మృత్యువు జయించి యాయుస్సమృద్ధిఁ గాంచె.

మ. శివపంచస్తవగుచ్ఛమం దొకటియై చెన్నొందు నా మేటి సం
స్తవ మాంధ్రీకరణం బొనర్చి తవ పాదద్వంద్వముం బూన్చితిన్
భవనాశంబుగ నందిగోత్రజ్ఞుడ నే బండ్లారు వంశోద్భవుం
డవు నా లింగన శ్రేష్ఠమానుడను తమ్మాభిఖ్యసంకేతుడన్.

మ. మరణం బొందుచు జన్మముం బొరయు నా మర్యాద లోకానకు
బలిపాటిం జను నీదు నాజ్ఞ మృతి యన్నకు జన్మ మన్న నొకే
కరణి న్నే గడియింతు నెప్పు నను నీ గర్భంబునం జేర్చుచున్
గరుణకు రెంటిని నాకుఁ బోనడవుమా కైవల్యసంధాయకా!

గీ. సతతమును భక్తితోడ నీ కృతిని జనువు, భక్తజనములను మరణభయవిముక్తి
మలయరాజును బలె మన్ని మహితకృపను, నాయురాశోగ్యవిభవులఁ జేయు దేవ!

ఉ. ఏని గ్రహింపఁగా మదికి నేని యసాధ్య మటంచు నెంత ర
వ్యాని నొకించు కేనియును వాక్కుల వర్ణనసేయ నొనె! య
స్త్రైవను నేను బూనితి నహ! యిపు డందులకో యగమ్య! యెం
దైన మనోరథంబు చొర నట్టి ప్రదేశము లుండ నేర్చునే? ౧

మ. సకలేశా! కరుణాకరం బయి జరాజన్మప్రణాశాది రూ
పక సంసారమహార్ణవస్థ వముగా భాసిల్లు జ్ఞానకీయా
త్మక శక్తిద్వయమైన తావకపదద్వంద్వంబెది క్కంచుఁ ద
ప్పక విశ్వాసముతో భజించెద మనోవాక్కాయకర్మంబులన్. ౨

- ఉ. సర్వ మెఱుంగువాడ వని సర్వజగంబులయందు నంతటం
బర్హి వెలుంగు మేటి శ్రుతిమంతుడ వంచును నిన్ను సజ్జనుల
సర్వవిధంబులన్ స్తుతులు సల్పుచునుందురు గాన సేమియన్
నేర్వని నాదు పేదనుతి నీవు వినంగనగున్ మహేశ్వరా !
- చ. శరణము రక్షకంబు గతి సంశయ మ్మాచును నెల్లప్రాణుల
నిరతముఁ బోవు నేత వని నిన్ను వచింతురు, భూతనాథ ! నీ
పరమకృపారసంబునకుఁ బాత్రము సేయుచుఁ గొంత నీ కృప
గరుణను నాయెడం బటవఁ గార్య మటంచును విన్నవించెదన్.
- ఉ. జఘల హితంబు గూర్చుటకు సాధనమై యెవఁ డప్తమూర్తియై
తనువుల నెన్నిదింటిఁ బరదత్తము చేసెనో? యా కృపాపరున్
నినుఁ బ్రభుఁ గాక తక్కురుని నెమ్మది నమ్ముచు మోసపోయి యె
జనుఁడు పరించు నద్యత్సజన్మమునన్ శరణంబు నొందఁగన్.
- ఉ. దక్షిణభావతత్పరత దాసులఁ జూచుచు నిగ్రహత్వ సం
ధుక్షణవామభావమున దుష్టుల మన్మథునిం గృతాంతునిన్
వీక్షణ సేయునట్టి గుణవిశ్రుత ! దేవ ! యొకింతసేపు నీ
దక్షిణవామనేత్రముల దాసజను న్ననుఁ గానవే దయన్.
- శా. పాతాళంబున కేగినన్ దుర్మతిగతిన్ స్వర్గంబునుం జొచ్చినన్
భీతిన్ దూలుచు నా దిగంతములకున్ వేవేగఁ బర్వత్తినన్
జేఱిందై న్యము డించి మిత్తివలనం జేడ్పాటుఁ దప్పించు నా
తాత్పర వేటిఁక లేరనన్యగతికున్ రక్షింపు మృత్యుంజయా !
- ఉ. సాధన మేమి లేమిఁ దవనన్నిధిఁ జేరెడు నన్నుఁ గాలుఁ డన్
వ్యాధుఁడు వెంటనంటి తన పాశముచేతను నీడ్చుచుండె నా
బాధల కేడ్చుచున్న నను, బాశము నాశ మొనర్చి యోజు
న్నాథ ! భయంబు వాపి శరణంబు నొనంగుచుఁ బోవవే వెనన్.
- చ. మరణము చేరునై మతియు మార్గముఁ దప్పి పరించు ఖిన్ను
శరణము లేక యాంధ్యవివశం బటి నేలను వ్రాలు నన్ను
త్పరముగ లేవనెత్తి దయ వర్ణిగా నభయం బొసంగు మో
పతశివ ! నీదు సాధనములై బలి చేడుచునుంటి దీనతన్.

- చ. చలనము నొంది గాలికిని జాలఁగఁ దూలెడు తామరాకునై
జలకణమున్ బలెన్ మిగులఁ జంచలమై నశియించు నాయు వా
తల మఱి యెట్లు నే మరలఁ దావకభక్తిని జెంద నేర్తు? ని
శ్చలముగ నాదు ప్రాణములఁ జప్పున నిప్పుడె నిల్పుమా ప్రభో! ౧౦
- ఉ. ఎంతటి పావశీలయుతుఁ డేనియు శత్రుఁడు తాను బ్రాణము
న్నంతముఁ జేసినంత విడనాడును నిందియశత్రుపట్క మా
వంతయు నట్లుగాక మఱి పాణిని జచ్చినఁ గూడ వీడకే
వంతలఁ బెట్టు నిట్టి యరివర్గము నాది వధింపు మీశ్వరా! ౧౧
- చ. పకపక నవ్వి యొక్కపుడు పాటలు పాడి మఱొక్కమాటు వే
టొకపరి యెడ్చి నెమ్మదిగ నుండి మఱొక్కపు డాగ్రహించుచున్
వికటముగాను నాశ యను వీటిఁడి దయ్యము సోకుచేత నేఁ
దికమక లొందుచుంటిఁ గడతేర్పుము వేగమ దాని దేవరా! ౧౨
- చ. భవమరుభూమిఁ ద్రిమృదులఁ బాటిలు తృప్తను బాధితుండనై
యవయుచు నుంటి నయ్య! యది యాటదు నీదు మనఃప్రసాదమున్
దవలినఁ గాని; కావునను దాని నొకింత యనుగ్రహించి యా
నొవులును మాన్చి దీనుని ననున్ గరుణింపుము దేవ! మ్రొక్కదన్. ౧౩
- చ. భవ మను పాడునూతఁ బడి వావిరి నేఁ దపియింపఁ జూచి పా
భవమున లేచి రాగ మను పన్నగ మిట్టై గ్రహింపఁ బూనె నో
శివ! భవనాశ! యార్తిహర! శీఘ్రమ నా కవలంబ మిచ్చి యం
ధువు వెలిఁజేర్చుచున్ గరుణతో ననుఁ బోచి నముద్ధరింపవే. ౧౪
- ఉ. వేనిని నద్వితీయుఁ డని వేమఱు వేదములెల్ల జెప్పునో
యా నిను ద్వైతభావమున నక్కట! చూచెద నద్విలోకన
జ్ఞానము శూన్య మైన కతనన్ శివ! దీనికి హేతువై న య
జ్ఞానతమంబుఁ బోనడఁచి సత్త్వమ నాకు ననుగ్రహింపవే. ౧౫
- చ. వెఱువును గొల్చి లోకముల వేఁచెడు కాలభుజంగదంష్ట్రినాఁ
బరగిన తృప్తచేత బహుభంగుల దష్టములై న ప్రాణులన్
బుర్రహర! నీవుగాక విషము క్కులఁ జేయ నెవండు చాలు, న
త్వరముగ నా విషం బుడిసి ప్రాణముల న్నిలువంగదే ప్రభో! ౧౬

ఉ. వారణ సేయవే శివ! యవారితమైన మదీయమోహ మన్
దారుణ ఘోరరోగము, సనాతనవైద్యుడు వైద్య మీనె య
వ్వారిగ రెండు నాడు వని వర్ణన సేయరె నిన్నుఁ గోవిదుర్
తారక మీవుగాక మఱి తక్కురుఁ డెవ్వఁడు పాణికోటికిన్? ౧

చ. హర! హరియింపు నీదు కరుణామృతపూరితవృష్టితోడ దు
ర్భరనరకాగ్నికీలపరివారసముద్గతమైన తాపమున్
వరద! భవత్స్సనన్నత వినా గతి వే టికఁ గానవచ్చునే
మఱి మఱి యెందుఁ జూచినను మాదృశతీవ్రతరా ర్తకోటికిన్? ౧

ఉ. కారుణికాగ్రగణ్య! ననుఁ గన్గొని నీ కరుణార్ద్రదృష్టి ను
ర్వారభవోగ్రదుఃఖవశుతవాహశిఖాపరితప్త మై మహా
ఘోరతరా ర్తి గ్రాగి కడుఁ గుంగెడు నా హృదయంబు వేగఁ
ల్లారఁగఁ జేయవే యభవ! యార్తశరణ్య! దయాపయోనిధీ! ౧

చ. తవచరణాబ్జవీతనవిధంబున వ్రాలు ననాథు సంఘునిన్
శివ శివ! దేవదేవ! నను శీఘ్రము కావుము కావుమా ప్రభా!
కవయుచు మీఁదిమీఁదికిని గ్రక్కున మృత్యువు నన్ గ్రసెంపగా
దివురుచు వచ్చుచున్న దదె తేకువ దానిని బాటఁద్రోలుమా! ౧

చ. అతికృపణున్ భయార్తుని ననన్యశరణ్యునిఁ గాలకింకర
ప్రతికృతప్రహరపరిబాధితుఁ బాశవశీకృతున్ ననున్
గతియును రక్షకంబు నయి గావవె వేగ పరిత్యజింపవో
పతితజనావనా! పరమపావన! సేవకలోకరక్షణా! ౧

చ. శరణము సేన సేన యని స్వాంతయునందున నమ్మి నమ్మి నా
శరణము వేడివేడి మమనన్నిధిఁ జేరు ననన్యచిత్తులన్
మరణభయార్తి నా మఱువు మచ్చికఁ జొచ్చెడు వారిఁ బ్రాప్త
వరదుండ సేన యన్ ప్రతిన భంగమొనర్పకు దేవ! నా దేవ! ౧

మ. ధరయం దంతట నిండి నిండి నకలాంతర్యామి వై నట్టి యో
పరమాత్మా! శివ! నీ వెటుంగ వెటు మద్యావంబు నిన్నాక యే
పరమున్ స్వప్నమునందు నై నను దలంపం బోవ దంచున్ మతే
ల! రహిం బాజక నన్నుఁ బ్రాప్త నిటు బాలస్యంబు గావింపగనో.

ఉ. సర్వ మెఱుంగుచున్ సకలశక్తి సమేతుడవై జగంబులన్
సర్వము నిండు శర్వ! శివ! సర్వగ! నీవ ననుం ద్యజించినన్
సర్వము శూన్య మైనటులె నా కిఁక ద్వాదశదీనపాలనా
ధూర్వహుఁ డెందుఁ గల్గు ననుఁ దోయఁగ దీనుని నీకు న్యాయమే?

చ. ఎవనిని వేడువాఁడ నిపు డేనికడన్ విలపింతు నీవు న
న్నవన మొనర్పవే యని యనన్యశరణ్యుడఁ బుణ్యహీనుడన్
ఎవని సమాశ్రియింపఁగను నేగతి నేఁగెదఁ గన్నతండ్రి వీ
వ వల దటంచుఁ ద్రోయ మఱి వాటిలునే గతి యొందుచోటులన్.

ఉ. కార్యము దీనులందును బ్రకామముమై దయఁ జూపి పోవఁగా
నార్యుల కంచు నీవు మరియాద నొనర్చితి వార్యులందు నిన్
వద్యునిఁ గా గణింతురు విపర్యయ మొందఁదె దేవ! దీనతా
ధుర్యుని నన్నుఁ గావకయ తోసిన నీ మరియాద యంతయున్.

చ. బడుగగు నా పయిన్ దయను బాయు కతంబున నాథనాథ నే
నడిగెదఁ జెప్పవే వినెద నందువె నే బహుపాపి నంచు హా
యదుగుల మీఁద వ్రాలిన భయార్తునిఁ దాము మహాత్ము లెప్పుడున్
విడువగ నెంతురే శరణు వేడినవానిని నెట్టి పాపినేన్! ౨౭

చ. కరుణకు నాకరం బగుచుఁ గ్రాలుచు సర్వగతుండవై శుభం
కర శివనామధేయమును గల్గి సమస్తము నీవ పోవ నే
కరణిని బ్రాపు నాకు మఱి కల్గెడు దిక్కులయందు నీ కృపన్
బలువక పాయఁ దోసినను బాపవినాశన! దీనరక్షణ! ౨౮

చ. నిను నేవించిన దుఃఖమొందుట యెటో నిగ్గాక వేటొక్క వా
నిని నేవించిన సౌఖ్య మబ్బుట యటే నిక్కంబు కాబోవు రెం
డును నే పట్టున నమ్మునే మదిని మూఢుండైన దా నగ్ని శం
ద్రునియందున్ హిమమగ్ని యందుదయ మొందుంజూడుమంచాడినన్.

చ. గతి మఱి నీవె యంచు మది గట్టిగ నమ్మి భవత్పదంబులన్
సతుండయి యేడ్చు దీనుని ననాథునిఁ గావక మిన్నకున్నచో
సతులిత మైన నీదు శరణాగతవత్సలతాయశంబు దా
హతమయి పోదె దేవ! నను నాదృతి నేయవె యింక నేనియున్. ౩౦

చ. అనయము వేడివేడి కడుఁ బార్థసనేయక నీ ప్రసాదమున్
గనుట యశక్య మన్న నది కల్లయగా మది నే గణించెదన్
తనువులు పెక్కు దాల్చి బహుధా జగదర్థము నీవు తోచు
వ్వని నుతిపైని జేసితి! స్వభావమే నీకెపు డిట్టి కార్యముల్.

చ. చిరతరసేవనంబులను జేయకయే యొక యింతమాత్రనే
కరుణను జూపి కావ వనఁ గాదనియే యది నే వచింతు న
త్వరముగ గుక్క యొక్కటియ పాన మొనర్చినయంతనే జగ
మరణ విహీనతన్ గొలుప మానునె తా నమృతంబు కొంతయే.

ఉ. తుష్టిని గూర్చి లోకములఁ దోరముగాఁ గృపఁ బోతు పాత్ము
తుష్టుడ వై నచో నని బుధుల్ వచియింతురు దేవ ! నీవు ను
తుష్టిని జెందుపట్టునను దుఃఖము నెక్కొనియుంట యెచ్చటన్
దృష్టము గాదు పూర్వము మత్తెప్పు వినంబడ లే దొకింతయున్.

ఉ. వంశల నెల్లఁ బాపు భగవంతుడ వీవు నిరంతరంబు నా
స్వాంతమునందు నుండఁగను బాపురె! దుఃఖము నన్నఁజేరి యా
వంతయు నుండ నొనె యుదయాదిప్రయి భగవంతుడైన భా
స్వంతుఁడు తోచుచుండఁగను బాయక చీకటి నిల్వ నొప్పునే.

చ. ఎచట మహాత్ము లొక్క క్షణమేని వసింతురొ యన్ని యాపదల్
లచట నశించు నంచు బుధు లాచుచునుందురు గాని దేవ ! నీ
వచలత నిల్చి నా హృదయమందునె యుండఁగ నేమి చిత్రమో
ప్రచలన మొందకే ప్రబలి క్రమైదు నాపయి దుఃఖ మెంతయున్.

ఉ. దారుణదుఃఖవేదనను దగ్ధము నై నదివోలె నెంతయున్
దారిత్తమైన నా హృదయధామమునన్ విఫలత్వ మొందుచున్
కోరిక పేరి కల్పలత కుంగె నమూలముగాను నీ కృపా
సారముచేత దానిని వెసన్ మొలకెత్తఁగఁ జేయవే ప్రభూ!

చ. ఎలమి నమ స్తలోకములు నెవ్వని యిచ్చయై కారణంబుగాఁ
జెలఁగుచుఁ దాము వర్తిలునో సృష్టియు రక్షణ నాశ మొంది యా
యలఘుతరప్రభావుని నమక్షమునందునె దుఃఖ మిట్లు న
న్నలమి గగినించు, ఈ చాతుర్యము నోర్వ కక్కమే!

- చ. శరణము నాకు నీ చరణసారసమే యని నమ్మియుండినన్
హాణము నొందదయ్యె గట! యార్తి మదీయము తత్క్షణంబ నన్
బరమనికృప్తుడంచు నిక భావనసేయుదు రై న నేమి నీ
చరణము నెప్పుడున్ విడువజాలను నిందుడ వందుడైననన్.
- ఉ. కామిత మొందనైతి గట! కష్టం డకించనుడైతి నేను జం
తామణి నొందియున్ శుభనిధానము సేవకకల్ప మార్తర
క్షామణియౌ సదాశివుని సన్నిధి జేరియుఁ గాంచనైతి నన్
బ్రామిన మృత్యుభీతిని నివారణ సేయఁగ మందభాగ్యుడన్. ౩౯
- చ. అనుపమశక్తియుక్తు లయి యార్యులు నీ పదభక్తు లెల్లరున్
మనుపగ ముజ్జగంబుల సమర్థతఁ జూపిరి పాపియౌ నకిం
చనుడను నేనొ సంస్మతిని జాలిని చూలుచు బేలనౌచుఁ గ్ర
క్కన పడుచుంటి నక్కట! యకాలపుమృత్యువు నోటి యందునన్.
- చ. పరమకృపానుభావమున భక్తులఁ బోవ నమగ్రశక్తి త
త్పరతలు నీకుఁ గాక మఱి తక్కురుఁ డేనికె గల్గు దేవ! నీ
కరుణను నా పయి బఱవగా నిటు వ్యగ్రత చూప వేల? నీ
పరవుడ నన్ను బోవునెడ భావ్యమె యిట్లు లుపేక్ష సేయఁగన్.
- ఉ. శ్వేతుని ప్రిణరక్షకయి చేసితి భస్మముగాఁ గృతాంతు నా
డాతనియందుఁ జూపిన దయారస మిప్పుడు వట్టిపోయెనే
భీతిని జేరి నీ శరణ వేడిన దీనునిఁ గావకుండఁగా
నే తఱిసై న నుంటివె? యదేలొకొ నిర్దయఁ జూప నాదెనన్. ౪౦
- ఉ. పాపుల, భీతమానసుల, బాలుర, దీనుల, మాదృశాపళిన్
బాపవినాశదక్షు లగు త్యాదృశసత్కరుణార్ద్రమానసుల్
తాపములన్ హరింపుచు సదా కృపఁజూపుచు నేలుచుండ నా
పాప మదేమి! నీవు ననుఁ బాలన సేయక మిన్నకుండఁగన్. ౪౩
- చ. కనుగొను మాత్ర దీనులను గారుణికోత్తములౌ భవాదృశుల్
మనసు కరింగి జాలిని వెల్పుచుఁ బోతు; రదేమి కర్మమౌ
నినుఁ బలుమాట వేడినను నీకు ననున్ దయఁజూచి యేలఁగా
మనము జనింపకున్నయది మాన్యతయే యిది దీనరక్షకా! ౪౪

- చ. ఎప్పుడో విశేషవృత్తిమెయి నెవ్వనినో దయఁజూచి ప్రాచీ యె
ల్లపుడును సట్టివారలను నన్యుల నారయకున్న దానికీన్
గృహ యను పేరు చెల్లునొకొ కీర్తితులైన మహాత్ము లెప్పుడున్
గృహణులపైఁ గృపం బఱపి యెల్లర నోమెద రొక్కరీతిగన్. ౪౫
- ఉ. దాన్యము నీయెడ నైఱపఁ దప్ప మఱొక్కెడ నెక్కడం బున
ద్దాన్యము లేదటంచు బుధరాజి వచించుట నిక్కమేని నీ
దాన్యమునందు లోభమును దత్పరతం గల నాకు దీనతా
దాన్య ము దేల? యిప్పటికిఁ దప్పకయండఁగ నిట్టు లీశ్వరా! ౪౬
- ఉ. ఈ దినమందో తేహా నను మృత్యువు దాఁ గబళింప నున్నచో
నేది మఱొక్క దిక్కు నను నీవ గ్రహింపుచుఁ గావకున్నచో
చేదన మొంది నా మనము చింతను గుంగి భ్రమించి శోష దా
బాదుకొనంగఁ దెల్విఁ బెడఁ బాయుచు మూర్ఛ మునుంగుని త్రవ్వన్. ౪౭
- ఉ. దారువువోలె నా తనువు ధారుణిపైఁ బడి వ్రాలునంతలోఁ
గారుణికాగ్రగణ్య! ననుఁ గావఁగ వేగ ననుగ్రహింపవే
వారని భక్తి నీ చరణవారిజమున్ శరణంబు నొందు నె
వ్వారికినైన నాశము నివారితమాఁ గద యెట్టిపట్టునన్. ౪౮
- ఉ. తీరిసి విక్లబత్వమునఁ ద్రేళ్ళుచు మోహరసాతలంబునన్
గురకమున్న నా మనము గోడును మాన్పి నముద్ధరింపవే
వారని భక్తి నీ చరణవారిజమున్ శరణంబు నొందు నె
వ్వారికినైన నాపద నివారితమాఁ గద యెట్టిపట్టునన్. ౪౯
- ఉ. భోరున నాగళంబున నముద్గతమాచును రోదనంబు వె
ల్వారకమున్న దేవ! కృప వర్ధిలఁగా నను నాదరింపవే
వారని భక్తి నీ చరణవారిజమున్ శరణంబు నొందు నె
వ్వారికినైన దుఃఖము నివారితమాఁ గద యెట్టిపట్టునన్. ౫౦
- చ. ధనములు గల్గి వర్ధిలెడు ధన్యులు గొల్వ ధనార్పణంబులన్,
గొనములు గల్గు నుత్తములు గొల్తురు నిన్ను గుణార్పణంబునన్,
ధనగుణహీనుఁడన్ గల పదార్థము నాకొక భక్తిమాత్రమే,
యశయము నీకు దానినె పునుర్పణ దేసెదఁ గావుమా ప్రభో. ౫౧

ఉ. వీడొక పాపశీలుఁ డని వెక్కనమొందు తలంపుతోడ నన్
వీడకు దేవ! నీ చరణసీరజ మెప్పుడు సంస్కరించుచున్
బాడుచు నీదు నామములు పర్తిలుచుండెడు నట్టి వారలన్
వీడుచు నెల్ల పాపములు వేగ నశింపక నిల్వ నేర్చునే. ౫౨

చ. అనలసమూహ మొక్కపుడ యైన హిమత్వము నొందవచ్చు, దా
ననలతఁ జెందవచ్చును నొకప్పుడయేని హిమంబు, గాని యెం
దును బ్రతి లేక నీచరణతోయజనంస్మృతి యెల్ల వేళలన్
మునిజనసేవ్య! వేమటు నమోఘఫలంబుల నీయకుండునే. ౫౩

చ. కనుగొన ధారుణీతల మొకానొక వేళ నభంబు నెక్కి ని
చ్చిన నిలుఁగాక, తారకలు చిత్రముగా భువి వ్రాలుఁగాక, యెం
దును బ్రతి లేక నీచరణతోయజ సంస్మృతి యెల్లకాలమున్
మునిజనవంద్య! వేమటు నమోఘఫలంబుల నీయకుండునే. ౫౪

మ. కనుగొమ్మా! నను నీ ముఖాబ్జ మిటు వంకం దీప్తి గంభీరమే
ఘనినాదంబునఁ బల్కుమా! శివ! భయగ్రస్తుల్ నినున్ భీతి డా
సిన వే దగ్గఱఁ జేర్చి వారిని భయోత్సేకంబుఁ బోకార్చుచున్
గనవే బిగ్గఱగాను నీ యభయవాద్దానంబు గావింపుచున్. ౫౫

చ. యమునిభయమ్ముచేతఁ గడునార్తుడ నేనిక నింతకన్న నే
మి మఱియు విన్నవింపఁగల? మృత్యువు నోర్చిన దేవ! నీదు శ
క్తిమహిమ నీవదంబులనె దిక్కని నమ్ముచు నే ననన్యచి
త్తమున భజించు భక్తిగతితత్త్వము సర్వము నీవెఱుంగవే. ౫౬

చ. తరుణుడ నార్తుడన్ బహువిధంబుల నే బలవంతు నిట్లు సో
త్కరుణముగాను, దాని విని ధర్మ మడెట్టులొ యిట్టిపల్ల నా
వెరవునఁ జేయు మయ్య గృప వేవురు దీనులఁ బోచియున్న నీ
వెఱుగవె నేడు చేయఁదగు కృత్యము నాదెన నార్తరక్షణ. ౫౭

చ. జగతిని నీదు శక్తికిని సాటి మరొక్కటి యెందు నున్నదే
జగముల నిట్టై కాల్పఁగను జాలెడు నట్టిది నీదు కిన్న దాఁ
డెగి పడఁజేయు టబ్బురమె తీవ్రతరంబుగఁ గాలు లీలమై!
సెగ కనుమంటలందున నశింపగనా శలభంబుఁ జేయుచున్. ౫౮

మ. *“పవి పుష్పంబగు, నగ్ని మంచగు, నకూపారంబు భూమిస్థులు
బవు, శత్రుం డతిమిత్రుఁడౌ, విషము దివ్యాహారమా, నెన్నఁగా
నవనీమండలిలోపల శివశివే త్యాభాషణోల్లాసికఁ
శివ! నీ నామమె సర్వవశ్యకరమా నిత్యంబు భక్తాళికిఁ.”

చ. శరణములేక యెచ్చటను జాలిని దూలు ననాథు నార్తు ము
స్తరభవభంగసాగరవిశంకటవీచినిమగ్ను నన్ను ను
ద్ధరణము చేసి ప్రోవుము! యుదారతమైఁ గృపఁజూచి యేలుమా
హరహర! యెవ్వరింక నను నారయు త్రాతలు నీవు గానిచోఁ.

చ. అదరుచు నిప్పు డిచ్చలుఁ గృతాంతభయంబునఁ గానిరీతి నే
నెదో విలపించియున్న నది యెల్ల ను నీవు క్షమింపుమా ప్రభో!
యెది యుచితంబో చెడ్డ దెదో యెందును నార్తు డెఱుంగఁజాలునే
యుదితకృపానుభావమున నోర్పుమ నా యపరాధ మంతయున్.

చ. స్థిరములు గావు భోగములు శీఘ్రగతి న్నశియించు నెప్పుడెన్
సరగున భంగమొందుఁ బ్రియసంగమసౌఖ్యము లాయు వెప్పుడన్
గరము స్రవించునట్టిది జగంబున నన్నియుఁ జంచలంబులే
శరణము నొందుఁ డెల్లరును శంకరు నిట్టు లెఱింగి మానవున్.

ఉ. ఆర్తిని దూలునట్టి మలయాహ్వయుఁ డిట్టు వచించు సర్వలో
కార్తిహరుండవౌ కతన సార్థకమయ్యెను శర్వశబ్ద మో
యార్థశరణ్య! నీకు నని యట్టులు కావున వాని సర్వదుః
ఖార్తిహరించి సత్సరమ యాదృతి నేలుము! ప్రోవుమా ప్రభో!

* కులిశం కుసుమతి, ...” అను దీని మూలశ్లోకమును ధూర్జటిమహాకవి శై
విధమున మనోహరముగ ననువదించి, తన శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకమునఁ జేర్చి
నాఁడు. ఆ భక్తాగ్రేసరు నందలి భక్తిగౌరవములచే నేను దీనికి మఱొక యాంశ
కరణ మొనర్పక యాపద్య మట్లే యిందు గ్రహించి “శ్రీకాళహస్తీశ్వరా” యీ
పద్య మకుటమునకు మాటుగా “నిత్యంబు భక్తాళికిఁ” అని మాత్రము కూర్చి
“తన్నె డేయం తస్మాద్గ్రాహ్యం” అను చూక్తిచొప్పున శివభక్తుల కిది యొప్పునని నా
మనవి. విజ్ఞానశాఖాధ్యక్షులుగాక యిత.

- చ. శశికిని శైత్యముంబలెను జగ్గు శివత్వము నీకు నైజమై
శశిశకలావతంస! సహజంబ, శివంకరుడైన నీవు మా
దృశులను బోవు టడ్లకయ యిద్ది యెఱింగియు నాదు కర్మదు
ర్యశతను నిన్ను నీకరఃశి బ్రార్థనచేసితి మందభాగ్యుడన్. ౬౪
- చ. కనలు కృతాంతునాసనము గాంచి భయంపడు ప్రాణికోటి కే
దనయము నొక్కటే గతియయై యభయంబు నొసంగి ప్రాచు నా
ప్రణతభవత్ప్రసిద్ధపదభక్తికి నేను నమస్కరించెదన్
మునినుత! భక్తవత్సల! యమోఘఫలవృద్ధ! మోక్షదాయకా!
- ఉ. ఆయువు విద్య యశావన మనామయ మిష్టఫలంబు భూతియున్
వేయుచు నిట్టిభాగ్యములు వేగమ చేకులు నేకకాలమం
దేయది లభ్యమైన సది యీశ్వర! నీపదభక్తి లోకమం
దేయెడ దుర్లభంబగుటయే కనిపించెడు నేమిచిత్రమో! ౬౬
- ఉ. కావున నట్టి నీదు పదకంజనముత్సుక గాఢ భక్తియే
వావిరి గూర్చు నాకు నిను బ్రార్థనచేసెద నెల్లవేళలన్
దేవ! మహాప్రదాతవగు నీయెడ జేసిన వేడికోలు దా
నీవిని గూర్చున్నె సురవృక్షమునందలి తీవ్ర కైవడిన్. ౬౭
- ఉ. పొంద నశక్యమయ్యు, మముబోంట్లకు నీ పదపద్మభక్తియే
కందువచే సుసాధ్యమయి కైవసమయ్యెడునో? యెఱుంగ నా
డెందము నిన్ను నెప్పుడు కడింది విధంబుల వేడు నో జగ
ద్వందిత! దేవదేవ! కృప దానిని నాకు ననుగ్రహింపవే. ౬౮
- చ. పరువడి దేవ మర్త్యపశు పక్షిమృగాదుల నెందు బుట్టినన్
మఱువక నీదు శక్తిమహిమంబుల, నీ చరణాబ్జయుగ్మమున్
శరణము నొంది నిన్నెపుడు శ్రద్ధను గొల్చు నుదాత్తభక్తి సు
స్థిరముగ నా మనంబున వసించెడు గావుత మెల్లవేళలన్. ౬౯
- చ. సరగునఁ గొల్చునేది యరిషట్కముపేరి మహోగ్రకాననం
బురుతర విస్ఫులింగ భయదోత్కటసార కుతారధారయై
పరఁగుచు నట్టి నీ చరణపంకజయుగ్మనమిద్ధభక్తి సు
స్థిరముగ నామనంబున వసించెడు గావుత మెల్లవేళలన్. ౭౦

చ. పరమధలప్రదం బగుచు భాసిలు జ్ఞానము వేరి యుత్తమాం
కురమున కేది జీవనము గూర్చుచు నోమెను వర్షధారగా
వటలుచు నట్టి నీచరణవారిజయుగ్మనమిడ్యభక్తి ను
స్థిరముగ నా మనంబున వసించెడుఁ గావుత మెల్లవేళలన్.

చ. నిరతము నేది శైవజననేత్రములన్ శశికాంతసంతతుల్
కరము స్రవింపఁ జేసెడునొ కాంతతరోజ్జ్వల కాముదీప్రభన్
వటలుచు నట్టి నీచరణవారిజయుగ్మనిబద్ధభక్తి ను
స్థిరముగ నామనంబున వసించెడుఁ గావుత మెల్లవేళలన్.

మ. ప్రతిజన్మంబునఁ జంద్రశేఖర కృపాపాత్రైక సద్భక్తి సు
గతి సిద్ధింపఁగ దీనిఁ గూర్చె మలయాఖ్యన్ దాల్చు భక్తుండు ను
స్కృతభాషాస్తుతిగాఁ ద్రిలింగవిషయశ్రేయంబు నర్థించి, చే
సితి నాంధ్రీస్ము పఠింప నిద్ది శుభముల్ చేకూర్చు నశాంతమున్.

క. * యుగరస వసుళశి సంఖ్యలఁ, దగు శకసమ, నీకు సంకితముగా దీనిన్
నగజాధిప! రచియించితి, జగమం దీ కృతికిఁ గూర్పు కాశ్వతపదవిన్.

ఆంధ్రమలయరాజ స్తవము సమాప్తము.

శివపంచస్తవి

౪. అనామయస్తవము

తృష్ణాతంత్రే మనసి తమసా దుర్దినే బంధవర్తి
 మాదృగ్జంతుః కథ మదికరో త్యైశ్వరం జ్యోతిరగ్ర్యం
 వాచస్తేతా భగవతి హరే సన్నికృష్టాత్మరూపాః
 స్తుత్యాత్మానం స్వయమివ ముఖా దన్యమే నిష్పతంతి ||౧||

అర్థః—బంధవర్తి = అవిద్యాపాశముతోఁ గూడినట్టి, మాదృగ్ =
 నావంటి, జంతుః = పాశి, తృష్ణాతంత్రే = దురాశచే నాకొనిప
 బడి నట్టియు, తమసా = తమోగుణముచేత, దుర్దినే = అలముకొనబడి
 నట్టియు, మనసి = చిత్తమున, అగ్ర్యం = సర్వాధిక మైనట్టియు,
 జ్యోతిరం = ఈశ్వర సంబంధమైనట్టియు, జ్యోతిః = పరంజ్యోతిని, కథం =
 ఎట్లు, అధికరోతి = కనుచున్నది? తు = అయితే, ఏతాః = ఈ,
 వాచః = వాక్కులు, భగవతి = సర్వైశ్వర్య సంపన్నుండగు, హరే =
 పరమేశ్వరునియందు, సన్నికృష్టాత్మరూపా ఇవ = సంబద్ధములైనవా
 యన్నట్లు, స్తుత్యాత్మానం = స్తుతింపదగిన పరమాత్మవగు నినుఁగూర్చి,
 అన్యః = ఈ, మే = నాయొక్క, ముఖాత్ = మొగమునుండి,
 స్వయా = స్వయముగా, నిష్పతంతి = బైలువెడలుచున్నవి.

తా. శ్రీ పరమేశ్వరుని దగు సర్వోన్నతమైన మహాప్రకాశ
 మును అవిద్యాబంధకారముతోఁ గూడినట్టి నావంటివాని దురాశా
 భూయిష్టమైనట్టియు, తామసాకాంత మైనట్టియు మనస్సు ఎట్లు
 తెలిసికొనగలదు? ఐనను సర్వాంతర్యామియు సర్వకర్తయు నగు
 పరమేశ్వరుని గూర్చి ఈ స్తోత్రరూపమైన వాక్కులు శివునితో సంబం
 ధించి యున్నవియా అనునట్లు నా ముఖము నుండి తమంతట తామే
 వెలువడుచున్నవి. (నా ప్రయత్నమువలనఁ గాని, పాండిత్యమువలనఁ
 గాని ఇవి రచితములు కాలేదని భావము)

అర్థ:—వేధాః = బ్రహ్మ, నిష్ఠాః = నారాయణుడును, పరుణధనదా =
 వరుణ కు బేరులు, వానవః = ఇంద్రుడు, జీవితేశః = యముడు, చంద్రా
 దిత్యో = సూర్యచంద్రులు, వనవః = అష్టవసువులు, ఇతి = ఈ
 ప్రకారముగా, భిన్నకక్ష్యాః = వివిధవర్గములు గల, యాః = ఏ,
 దేవతాః = దేవతలు (గలరో) తాసాం = వారియొక్క, భారత్యపి =
 వాక్కు కూడా, తే = నీ యొక్క, స్వరూపం = స్వరూపమును,
 నభజతే = పొందుటలేదు (అని) మన్యే = భావించుచున్నాను. స్థూలే =
 పెద్దదైనట్టి, అంశేతు = స్వరూపమునందు మాత్రము, సదృశం =
 యోగ్యముగా, స్పృశతి = ముట్టుచున్నది, పునః = మరి, మాదృ
 శోఽపి = నానంటివాడును, తత్ = దానిని (స్పృశతి = ముట్టు
 చున్నాడు.)

తా. దేవతలలో బ్రహ్మవిష్ణువులనియు, ఇంద్రుని అష్ట
 దిక్పాలకులనియు, అనలాది అష్ట వసువులును, గరుడగంధర్వ సిద్ధసాధ్య
 క్షిన్నరకీంపురుషాదులనియును అనేక వర్గములు కలవు. వీరియొక్క
 వాక్కులున్నతము పరమేశ్వరా! నీ యచింత్యమైన పరమ స్వరూప
 మును దెలిసి నుతింపజాల వని నేను భావించుచున్నాను. వారును
 నీయొక్క సార్వత్రికత్వము, చంద్రమాశిత్యము, గంగాధరత్వము
 మున్నగు స్థూలస్వరూపమునే భజించుచున్నారు. దేవతలకే గోచరము
 గాని నీ సూక్ష్మస్వరూపమును నేను మాత్రము నిరూపింపగలనా?
 నేనును వారివలె నీ సూలరూపమునే కొనియాడి సంతోషించు
 చున్నాను. || ౨ ||

తస్య స్థాణోః స్తుతిరతిభరా భక్తి రుచ్చైర్ముఖీ చేద్
 గ్రామ్యః స్తోతా భవతి పురుషః కశ్చి దార్ఘ్యకో వా।
 నో చేద్భక్తి స్త్వయివ యదివా బ్రహ్మవిద్యాస్త్వధీతే
 నానుద్యేయస్తవ పశురసా వాత్మకర్మానభిజ్ఞః || ౩ ||

అర్థ:—భక్తిః = అనన్యవేషము, త్వయి = నీయందు, ఉచ్చైర్ముఖీ
 ర్ముఖీచేత్ = ఉన్నతమైనదిగా నున్నచో, తస్య = ఆ, స్థాణోః = శివుని
 యొక్క, స్తుతిః = స్తవము, అతిభరా = ఉత్కృష్టమైనది (కాగలదు).

గ్రామ్యః = పల్లెలోఁ బుట్టినవాడుగాని, ఆరణ్యకోవా = ఆరణ్యవా
గాని, పురుషః = మానవుడు, స్తోత్రా = స్తోత్రము చేయువాడు, భక్తిః
అగుచున్నాడు, చ = మరియు, త్వయి = నీయందు, భక్తిః = భక్తి
సోచేత్ = లేనియెడల, బ్రహ్మవిద్యాస్తు = వేదాంత శాస్త్రమును
గూడ, అధీతే యదివా = అభ్యసించుచున్న నాడైనను, అసా = ఈ
ఆత్మకర్మానభిజ్ఞః = తన కర్తవ్యమును దెలియనివాడై, తపః
సీచేత్, నానుధ్యేయః = అనుగ్రహింపఁ దగని వాడుగా (నున్నాడు).

తా. పరమేశ్వరా! నీయందు అనన్యమైనట్టియు స్థిరమైనట్టియు
భక్తిగల్గి యుండవలయునే కాని; పల్లెటూరిలో, అడవిలో, బుట్ట
మూర్ఖుడు సైతము ఆత్మత్కృష్టమైన స్తోత్రమును విరచింపగలడు.
భక్తిహీనుడైనవాడు సర్వశాస్త్రవిశారదుడైనను తనయొక్క శుభా
శుభములఁ దెలియనివాడై; మాయావశమున జిక్కి పశు వలె బు
చున్నాడు, ఇట్టివాడు నీయనుగ్రహమునకు పాత్రుడు కాడు. ||౩||

విశ్వం ప్రాదుర్భవతి లభతే త్వా మధిష్ఠాపకం చే-

న్న హ్యత్పత్తిర్యది జనయితా నా స్తి చైతన్యయుక్తః॥

షీత్యాదీనాం భవతి చ కలావత్తయా జన్మవత్తా

సిద్ధ్యత్యేవం సతి భగవతస్సర్వలోకాధిపత్యం ॥౪॥

అర్థః—విశ్వః = ఈ ప్రపంచము, త్వాం = నిన్ను, అధిష్ఠా
పకం = సృష్టికర్తనుగా, లభతేచేత్ = పొందుచో, ప్రాదుర్భవతి =
పుట్టుచున్నది, చైతన్యయుక్తః = చైతన్యముతోఁ గూడినట్టి, జనయితా =
జనకుడు, నా స్తియది = లేనియెడల, ఉత్పత్తిర్ని = పుట్టుకయే, సా
లేదు. షీత్యాదీనాం = పృథివ్యాదుల, జన్మవత్తా = జన్మమున కప్పు
భావము, కలావత్తయా = అవయవాదిభాగములు గల్గియుండుటచే
భవతి = అగుచున్నది, ఏవంసతి = ఇవ్విధముగ, భగవతో = సర్వలోకాధి
సంపన్నుడవైన నీకు, సర్వలోకాధిపత్యం = నిజలభవనసాధ్యమైన
త్వము, సిద్ధ్యతి = సిద్ధించుచున్నది.

తా. బుద్ధిమంతుడైన శిల్పియొక్క ఆధారమువలన రథ విమా
నాదులు గన్పడునట్లులే ఈ విశ్వము నీ యుద్ధాధీనమై పుట్టుచున్నది

పుట్టించువానికి చైతన్యమే లేని యెడల ఘటపటాదుల యుత్పత్తియే కాజాలదు. పృథివ్యాదిపంచభూతములలో ప్రత్యేకముగ నవయవము లున్నవి. కావుననే జన్మరూపమైన కార్యమై యుండవలెను. ఇట్లు విచారించి చూడగా పరమేశ్వరుడ వగు నీవే సర్వలోకాధిపతి వని సర్వ ప్రమాణయుక్తులతో సిద్ధించుచున్నది.

వి. దండికవీందుగ్గుడు పండితాఖండలుడు కావున నీ శ్లోకమున తర్క-కాస్త్ర పద్ధతి ననుసరించి పరమేశ్వరుని సర్వకర్తృత్వమును గంభీరముగా ప్రతిపాదించి వాడు. ఇది చాల గొప్ప విషయము కావున నిటవి స్తరింప వీలులేదు. ఈ పరిపంచమున గల ఘటపట విమాన రథాదులలో నేకార్యమును జూచినను దానిని నిర్మించిన శిల్పి యొక్క ఇచ్ఛాప్రవృత్తియే కారణ మని తెలియకపోదు. ఘటాదులకు స్వయముగ పుట్టవలెనని గాని; పని జేయవలె నని గాని ఇష్టము లేనేలేదు. శిల్పియే తన యిష్టము ననుసరించి సృష్టించుకొనుచున్నాడు. అట్లే ఈ పంచభూతముల సృష్టి యని గూడ తెలియవలెను. దేని ననుభవించుటకై ఈ జగము తనకు తానే పుట్టినది! జగదీశ్వరుని ఇష్టము ననుసరించితే ఈ జగల్లీలావిలాసము కనుపడుచున్నది కావున సర్వాభ్యుత్పాదు పరమేశ్వరు డొక్కరు డనియే సిద్ధాంతమగుచున్నది. తనకు తానే జగము పుట్టుచున్న దను ప్రకృతివాదులకు ఘటపటాదులు గూడ తమకు దామేయేల పుట్టుట లేదని ప్రశ్న వైచిన చాలును. ||౪||

భోగ్యామాహుః ప్రకృతి మృషయ శ్చేతనాశక్తిశూన్యాం
భోక్తా నై నాం పరిణమయితుం బంధవర్తీ నమర్థః |
భోగోఽప్యస్మిన్ భవతి మిథునే పుష్కలస్తోత్రహేతో
నీలగీర్వా త్వమసి భువనస్థావనానూత్రిధారః ||౫||

అర్థః—ఋషయః = కపిలాది ఋషులు, భోగ్యాం = భోగింప దగిన, ప్రకృతిం = ప్రకృతిని, చేతనాశక్తిశూన్యాం = చైతన్యము లేని దానినిగా, ఆవలః = చెప్పుచున్నారు. బంధవర్తీ = అవిద్యాపాశ ముతోఁ గూడినట్టి, భోక్తా = అనుభవించు పురుషుడు, ఏనాం = ఈ ప్రకృతిని, పరిణమయితుం = జగద్రూపముగఁ బరిణమింప జేయుటకు నమర్థః = శక్తుడు, న = కాదు, భోగోఽపి = నుఖ దుఃఖానుభవమై నను, అస్మిన్ = ఈ, మిథునే = ప్రకృతి పురుషులందు, (అన్వతంత్ర) ముగా నున్నది.) పుష్కల స్తోత్ర హేతో = శ్రేష్ఠమైన స్తోత్రము లకు కారణమైనట్టి, నీలగీర్వా = ఓ నీలకంఠా! త్వం = నీవు, భువన

స్థాపనానూత్రధారః = విశ్వ నిర్మాణమున నూత్రధారుడవై, అక్షి-
ణ్డన్నావు.

తా. కొందరు కపిలాది ఋషులు చైతన్యమే లేనట్టి జడ పృథ్వి
తిని భోగింపదగినదానినిగా జెప్పుచున్నారు. పోనీ, వారు జెప్పినపుడు
దైవము అనుభవింప నమర్థు డనుకొండమన్నను అవిద్యాదిమాయా
పాశముతో గూడుకొని యున్నాడని వారి శాస్త్రముననే చెప్పుచు
యున్నది. ఈ ప్రకృతి పురుషు లిరువురకును భోగానుభవము స్వయం
ముగఁ గల్గుటలేదు. అది ప్రేరకుడగు మరియొకని సంఘటనవలన జరుగ
చున్నది. కావున నీ చరాచరాత్మకమైన సమస్తజగత్తునకును పరమేశ్వరా!
నీవే సర్వధా కారణుడవై యున్నావు.

వి. కపిలుని సాంఖ్యశాస్త్రము ఇటు ఖండింపబడినది. ఆ శాస్త్రమున ప్రకృతియే
ప్రధానమైనది. ఈశ్వరునితో పనిలేదు. ఒక విధముగ ఇది నాస్తికశాస్త్రము.
ప్రకృతి తానే జగద్రూపమున పరిణమించి హవభావములతో పురుషునికి మాయా
పాశము కైచి సుఖము ననుభవించు నని యా శాస్త్రము చెప్పుచుండును. జపితై
ప్రకృతికిని, నిర్లభ్యుడైన పురుషునకును సుఖానుభవ మెట్లు కలుగుచున్నదని విచారించి
నవో ప్రత్యుత్తరము లేదు. కావుననే సర్వకర్తయగు పరమేశ్వరుడున్నాడని నిర్ధారణ
మగుచున్నది. ||౫||

చారాద్రేకే రజసి జగతాం జన్మ సత్త్వే ప్రకృష్టే

యాత్రాం భూయస్తమసి బహుళే బిభ్రతీం సంహృతిం

బ్రహ్మద్యేతత్ ప్రకృతిగహనం స్తంబవర్యంతమాసీత్

క్రీడావస్తు త్రినయన మనోవృత్తిమాత్రానుగం తే ||౬||

అర్థః—త్రినయన=ఓత్స్వంబకా! రజసి=రజోగుణము, చారాద్రేకే = సరియైన ఆధిక్యము కలిగియుండగా, జగతాం=లోకములు
యొక్క, జన్మ = ఉత్పత్తిని, భూయః=మరల, సత్త్వే=సత్త్వగుణము
ప్రకృష్టే=అధికమగుచుండగా, బిభ్రతీం=పోషించునట్టి, యాత్రాం=యాత్ర
ని, తమసి = తమోగుణము, బహుళే = ఎక్కువగుచుండగా, చ-
మరియు, సంహృతిం = సంహారమును, (చేయుచున్నట్టి నీయొక్క) ప్రకృతిగహనం = ప్రకృతితో గుర్భీరముగా నున్నట్టి బ్రహ్మద్యేతత్

పర్యంతం = బ్రహ్మమొదలు జడమైన చెట్టువరకును గల, ఏతత్ = ఈ (జగత్తు) తే = సీయొక్క, మనోమాత్రానుగం = మనమునఁ దలచినంతనే వచ్చునట్టి, కీర్ణావస్తు = ఆటవస్తువుగా, ఆసీత్ = ఉండెను.

తా. ఓ భాలాక్షా! రజోగుణాధిక్యమువలన నయ్యెడు సృష్టియు, సత్త్వగుణపూర్ణతవలన గలుగు స్థితియు, తమోగుణోల్బణమున నగు సంహారమును నీ యధీనములై యున్నవి. ప్రకృతిలో మిక్కిలి దుర్బోధముగా నున్నట్టి ఈ జడచేతనాత్మకమైన జగత్తు నీకొక ఆట పని ముట్టు (లక్క-బొమ్మ) వలె నున్నది. నీవు ఇచ్చించినంతనే ఈవిశ్వము ఉడబ్బివిల్లుటయు ఊడ్చుకపోవుటయు జరుగుచున్నది స్వామీ!

వి. మహిమ్నస్తవమందలి ౩౧ వ శ్లోకమును జూడవగును. ||౬||

కృత్తిశ్చిత్రా నివసనపదే కల్పితా పౌండరీకీ

వాసాగారం పితృవనమహీ వాహనం కల్పిదుజ్జె।

ఏవం ప్రాయః ప్రళయహృదయో యద్యపి స్వార్థమేషాం

త్వాం ప్రత్యేకం భణతి భగవన్నీశ ఇత్యేష శబ్దః ||౭||

అర్థ—భగవత్ = మహేశా! చిత్రా = విచిత్రప్రకృతిములు గల, పౌండరీకీ = బెబ్బులిదగు, కృత్తిః = చర్మము, నివసనపదే = వస్త్రముండెడుచోట, కల్పితా = కల్పింపబడెను. పితృవనమహీ = శ్మశానభూమి, వాసాగారం = నివాస భవనముగాను, కల్పిత్ = ఒకానొక (ముదుసలి), ఉజ్జె = ఎడ్డు, వాహనం = వాహనముగాను, (కల్పింపబడెను). ఏవం ప్రాయోపి = ఇట్టివాడవైనను, ఏషాం = ఈ జగములకు, యది ప్రళయ హృదయః = లయకరుడ వగుచో, ఏకం = ఒకడవైన, త్వాం ప్రతి = నినుగూర్చి, ఈశ ఇతి = “ఈశ్వరుడవు” అను, ఏషః = ఈ, శబ్దః = శబ్దము, స్వార్థం = స్వకీయార్థమును, భణతి = చెప్పుచున్నది.

తా. ఓ మహాదేవా! వ్యాఘ్రచర్మము నుత్తరీయముగాను, శ్మశానమును వాసముగాను, ఎడ్డును వాహనముగాను చేసికొని యున్నాడవు. ఇట్టి యమాయకత్వము గలవాడవైనను జగత్ప్రళయమునం

నును అభిలాష కలిగియున్నావుకదా! ఇందువలననే ఈశుద్ధ
(సర్వకర్తృత్వ) అను శబ్దము నిన్నుఁ జెప్పించున్నదై సార్థకమై యున్నది.

వి. పరమేశ్వరుడు భృగ్వాది మహర్షులయొక్క హృదయ భావమును తెలియ
టకై భిక్షుక వేషముతో దేవదారుకావనమునకు వచ్చెను. ఋషులు నిజమెరుగ
శివుని చేష్టలను సహింపజాలక అధర్వణ మంత్రములతో నొకవ్యాఘ్రమును బట్టిరి
శివునిపైకి బంపగా దానిని ధ్వంసము గావించియా వ్యాఘ్రుచర్మమును శివుడు ధరించె
నని పురాణకథ కలదు. (శివ. శత) బ్రహ్మను చంప నుద్దేశించి యొక రాక్షసుడు
గజదేహముతో రాగా దానిని సంహరించి గజచర్మమును గూడ ధరించెను. (పశ్చ
స్య. 3౪) ||౩||

కృత్యాకల్పం కి మియమశివై రస్థిముఖ్యైః పదార్థైః

కస్మాదన్యైః స్తనకలశయోర్భారనమౌ భవానీ

పాణో ఖండః పరశు రిదమవ్యక్షసూత్రం కి మన్యే

త్యాచక్షణో హర కృతధియా మస్తు హాన్యైకవేద్యః |౧|

అర్థః—హర = రుద్రా! అశివైః = అమంగళములై నట్టియు,
అన్యైః = ఇతరములై నట్టియు, అస్థిముఖ్యైః = ఎముకలు మొదలు
గాగల, పదార్థైః = వస్తువులచేత, ఆకల్పం = అలంకారమునకు

కృత్యా=చేసి, కిం=ఏమిప్రయోజనము? అన్య = ఈ రుద్రునినకు, స్తన
కలశయోః = ఘన స్తనముల, భారనమౌ = భారముచే వంగినట్టి,
భవానీ = పార్వతి, కస్మాత్ = ఎందుకు? అపి = మరియు పాణో = కరమునకు
ఖండపరశుః = గండ్రగొడ్డలియు, ఇదం = ఈ; అక్షసూత్రం =
జపమాలయు, కిం = ఏకారణము? ఇతి = ఇట్లు, ఆచక్షాణః = చూచు
వాడు, కృతధియా = వివేకులకు, హాన్యైకవేద్యః = హాన్యముతోడనే
తెలియదగినవాడు, అస్తు = అగుగాక!

తా. “అమంగళకరములును, ముట్టగూడనివియును అగు ఎము
కలు మొదలైన వస్తువులతో పలంకరించుకొన్నవానికి ఆ నుండరాని
యైన గారీదేవితో నేమి ప్రయోజనము? కరమున గండ్రగొడ్డలిని ధరించి
మరి జపమాలనుగూడ ఏల చేపట్టవలయును?” అని ఓ హఠానిన
గూర్చి యాక్షేపించువాడు పెద్దల యవహాన్యమునకు గురి కాగలడ
కాని నీ మహిమకు శరత్తుమునునా? ||౩||

యత్కాపాలవ్రతమపి మహద్బ్రష్ట మేకాంతఘోరం

ముక్తేరద్వా స పునరమరప్రాప్తణః కిం నజాతః।

దాక్షయణ్యాం ప్రణయ ఇవ యావత్తతో యోగమార్యా

సాప్యాధత్తే మిథునచరితం వృద్ధిమూలం ప్రజానాం॥ ౯॥

అర్థః—అమర = శాశ్వతా! మహత్ = గొప్పదైనట్టి, ఏకాంత
ఘోరం = అతిభయంకరమైనట్టి, యత్ = ఏ, కాపాలవ్రతం = కాపాలిక
వ్రతము, దృష్టం = కనుపడుచున్నదో, పునః = మరియు, సః = అది,
ముక్తే = ముక్తిని, ప్రాప్తణః = పొందించునట్టి, అధ్యా = మార్గము,
నజాతః = కాలేదా! కిం = ఏమి? దాక్షయణ్యాం = గౌరీదేవియును,
ప్రణయఇవ = ప్రేమవలె, యావత్ = ఎంతలో (కనుపడునో)
తావత్ = అంతలో, సా = ఆ, ఆర్యాపి = పార్వతియైనను, తతః =
ఆ భావనవలన, ప్రజానాం = సంతతియొక్క, వృద్ధిమూలం = వృద్ధికి
కారణమైనట్టి, మిథునచరితం = దంపతుల ధర్మమైనట్టి, యోగం =
సంగమమును, ఆధత్తే = స్వీకరించుచున్నది.

తా. ఓ నిత్యసత్యా! ఆ సుప్రసిద్ధమైనట్టియు, భయంకరమైన
ట్టియు, కాపాలికవ్రతముకూడ శాశ్వతమైన ముక్తిమార్గమును పొం
దింపలేదా? కామవిధ్వంసకుడ వైనట్టి నీవు భావనామాత్రమున ఎంత
వరకు ప్రేమింతువో అంతవరకు ఆ గౌరీదేవియును దాంపత్యధర్మమును
పొంది ప్రజావృద్ధికరమైన సాంగత్యము చేయుచున్నది.

వి. ఇందు పరమేశ్వరుని యొక్క సృష్టితత్వము గౌరీచరిత్రవలనను, ముక్తి
ప్రదత్వము కాపాలవ్రతమువలనను చెప్పబడినది. అదిశైవులలో కాపాలవ్రత మను
నదికూడ ఒక మతము. దీని నవలంబించువారు కాపాలికులు. వీరు కంఠ కర్పరము
(తలపుర్ర) కంకాలము (జెన్నెముక, డొక్క) గజచర్మము మున్నగువానిని ధరించి
భయంకరముగా నుండురు. వీరి యాత్మయు శివమయముకావున నీవ్రతమును ముక్తి
ప్రదమే యగుచున్నది. ఇది శివుని చరిత్ర, వేషానుకరణము. గజచర్మ వ్యాఘ్ర చర్మ
ముల కంఠ జెనుక వ్రాయబడినది. బ్రహ్మదేవు డొకప్పుడు తానే సృష్టికర్తననియును,
శివునికూడ నేనే పుట్టించితినినియును గర్వాధిక్యము నొందుటగాంచి రుద్రుడు తన
గొట్టిమునతో బ్రహ్మయొక్క బిడవ శిరమును గిల్లి యా కపాలమును ఎడమచేత
ధరించెను. ఇది పురాణమున కలదు. (శివ విద్య ౧-౨ పద్మ. సృ ౧౪) వామనాశ

తారమున త్రివిక్రమత్వముబాంది లోకముల నాక్రమించి బాధింపుచుండ శివుని విక్రమముని జేల్చి కంకాళమును ధరించెననియును పురాణకథ కలను. ||౯||

కశ్చిన్మర్త్యః పరికృతతను ర్నీలకంఠ త్వయా చేద్
దృష్ట స్నిగ్ధస్స పునరమరస్త్రీభుజగ్రాహ్యకంఠః।

అప్యారూఢస్సురపరివృతం స్థానమాఖండలీయం

త్వం చేత్క్రుద్ధస్స పతతి నిరాలంబనధ్వాంతజాలే. 100।

అర్థః—నీలకంఠ = శ్రీకంఠా! పరికృతతనుః = కృతమైన దేహముగల, కశ్చిత్ = ఒకానొక, మర్త్యః = మనుష్యుడు, త్వయా = నీచేత, దృష్టశ్చేత్ = చూడబడుచో, పునః = మరియు, సః = వాడు, స్నిగ్ధః = సుందరుడై, అమరస్త్రీ భుజగ్రాహ్యకంఠః = దేవతాస్త్రీలయొక్క కరములచేత ఆలింగింపఁదగిన కంఠము గలవాడు (అగుచున్నాడు) అః = మరియు, సురపరివృతం = దేవతలతో చుట్టుకొనబడినట్టి, ఆఖండలీయం = ఇందుని నంబంపమైనట్టి, స్థానం = పనమున, ఆహాః = ఎక్కినవాడు, (అగుచున్నాడు) త్వం = నీవు, క్రుద్ధశ్చేత్ = కోపము నొందినవాడ వగుచో, సః = వాడు, నిరాలంబన ధ్వాంతజాలే ఆధారములేని అంధకార సమూహమున, పతతి = పడుచున్నాడు.

తా. శ్రీకంఠా! కృశుడును, మలినదేహుడును అగు ఒకానొక అనామధేయుడు కూడ నీ కృపాదృష్టి కలిగినచో సుందరమైన దేహము కలవాడై దేవతాస్త్రీల ప్రేమకును పాత్రుడై సౌఖ్యము ననుభవింపగలడు. మరియు సకలదేవతల చక్రవర్తియైనట్టి ఇంద్రునియొక్క సింహాసనమును గూడ నాక్రమింపగలడు. కాని నీ దయదృష్ట వాడే స్వర్గమునుండి జారి శూన్యమును, అంధకార బంధురమును, అధారహితమును అగు స్థానమున బడగలడు. ||౧౦||

శశ్వద్బాలం శరవణభవం షణ్ముఖం ద్వాదశాక్షం

తేజో యత్రై కనకనగినీపద్మపత్రావదతం।

విస్మార్యంతే సురయువతిభి స్తేన సేంద్రావరోధం

CC-0. Jangamrao Math Collection. Digitized by eGangotri
దైత్యులందఱును మురజలునాంబులనాగరవాసా. 101

అర్థ:—శరవణభవం = రెల్లువనమునఁ బుట్టినట్టియు, ముఖం, ఆరు ముఖములు గలట్టియు, ద్వాదశాక్షం = పండ్రెండు కనులు గలట్టియు, శశ్వత్ = నదా, బాలా = కుమారు డను పేరు గలట్టియు, కనకనళినీ పద్మ పత్రావదాతం = బంగారు కమలపుత్రగయొక్క ఆకు వలె తెల్లనైనట్టియు, యత్ = ఏ, తే = నీయొక్క, తేజః = తేజస్సు (రేతస్సు), కలదో! తేన = ఆ తేజముచేత, సేంద్రావరోధం=ఇందుని యంతఃపుర స్త్రీల సహితముగా, సురయువతిభిః = దేవతాస్త్రీలచేత, అమరజయినాం = దేవతల జయించినట్టి, దైత్యేంద్రాణాం = తార కాది రాక్షసాధిపతులయొక్క, బంధనాగార వాసాః = కారాగృహ పసతులు, విస్ఫార్యంతే = మరపింప బడుచున్నవి.

తా. ఓ యసురశాసకా! నీ తేజస్సుచేత రెల్లునఁబుట్టిన వాడును, ఆరు మొగముల వాడును; పదిరెండు కనులుగలవాడును, బంగారు కమలపాకులవలె కాంతి గలవాడును అగు కుమారస్వామి; తారకాది రాక్షసులచే కారాగృహములలో బంధింపబడిన దేవతలను ముక్తుల గావించి; ఇందునిపత్ని యగు శచీదేవి మున్నగు దేవతరుణీమణుల యొక్క దుఃఖములను దొలగించినాడు.

వి. పై శ్లోకమున శివుని నిగ్రహానుగ్రహములను, ఇందు రేకస్సామర్థ్యమును నిరూపింపబడినవి. తారకాసుర సంహారకథను మహిమ్నుస్తవపు ౧౫ శ్లోకముక్రింద చూడవలెను॥ ౧౧॥

వేగాకృష్టగ్రహరవిశశి వ్యక్తువానం దిగంతా

స్యక్కుర్వాణం ప్రళయపయసా మూర్తిభంగావలేపం॥

ముక్తాగౌరం హర తవజటాబంధనస్పర్శి నద్యో

జజ్ఞే చూడాకుసుమసదృశం వారి భాగీరథీయం॥ ౧౨॥

అర్థ:—హర = శివా! వేగాకృష్టగ్రహరవిశశి = వేగముతో లాగబడిన నక్షత్రములు, సూర్యచంద్రులు గల్లినట్టియు, దిగంతా = దిక్కుల చివరలను, వ్యక్తువానం=వ్యాపించు చున్నట్టియు, ప్రళయ పయసాం=ప్రళయకాలపు సముద్ర జలములయొక్క, ఊర్మి భంగావలేపం= తరంగముల విశేషచేష్టలయొక్క గర్వమును, స్యక్కుర్వాణం= తిరస్క-

లంకానాథం లవణజలధిస్థూలవేలోర్మిద్వీరైః

కైలాసం తే నిలయనగిరిం బాహుభిః కంపయంతం

ఆక్రోశద్భిః క్షరితరుదిరై రాననై రాప్లుతాక్షై

రాపాతాళాదనయ దలసారబ్ధ మంగుష్ఠకర్మ ॥౧౫॥

అర్థః— లవణజలధిస్థూలవేలోర్మిద్వీరైః = లవణ సముద్రము

యొక్క పెద్దదియైన తీరమందలి తరంగముల వలె పొడవైనట్టి
బాహుభిః=భుజములచేత, తే=నీయొక్క, నిలయనగిరిం=నాసాద్రీయై
కైలాసం = కైలాసమును, కంపయంతం = కదలించుచున్నట్టి, లంకా
నాథం = రావణాసురుని, అలసారబ్ధం=మందోద్యోగము గల, అంగుష్ఠ
కర్మ = పెద్దవ్రేలి క్రియ, ఆక్రోశద్భిః = ఆక్రందించుచున్నట్టి
క్షరితరుదిరైః=కారుచున్న రక్తము గలట్టియు, ఆప్లుతాక్షైః = నిండి
కన్నులు గలట్టియు, అననైః = ముఖములతో గూడ, ఆపాతాళాః=
పాతాళము పర్యంతము, అనయత్ = పొందించెను.

తా. సముద్ర తరంగములవలె మహాదీర్ఘములైన తన యి
వది భుజములతో రావణుడు కైలాసమును బెకలింపగా, నీ పాదా
గుష్ఠము నించుక కదలించి యణచిపట్టినంతమాత్రమున ఏడ్చుచు
కనుల వెంట రక్తమును, జలమును గార్చుచు పాతాళమున బడి శాసిత
డయ్యెను.

వి. మహిమ్నము ౧౧-౧౨ శ్లోకముల చూడుడు॥ ౧౫॥

ఐశ్వర్యం తే వ్యవృణుత పదం నైకమూర్ధావశేషః

పాదద్వంద్వే దశముఖశిరఃపుండరీకోపహరః॥

తేనైవాసా వధిగతవరో రాక్షసశ్రీవిధేయా -

శ్చక్రే దేవాసురపరిషదో లోకపారైకకత్రుః ॥౧౬॥

అర్థః— తే = నీయొక్క, పాదద్వంద్వే = చరణయుగళము
నందు, ఏకమూర్ధావశేషః = ఒక శిరస్సే, విజినినట్టి, దశముఖశిరః

పుండరీకోపహారః = రావణుని ముఖకమలము లనెడు బలి, ఐశ్వర్యం = లోకేశ్వరత్వ సంబంధమైన, పదం = స్థానమును, న వ్యవృణుత = వివరింపలేదా! అసౌ = ఈ రావణుడు, తేనైవ = అట్టి పూజచేతనే, అధిగతవరః = పొందబడిన వరము గలవాడై, లోకపాలైక శత్రుః = ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలకులకు ముఖ్యశత్రువై, దేవానుర పరిషదః = దేవతలయొక్కయు, రాక్షసులయొక్కయు సభలను, రాక్షస శ్రీవిధే యాః = రాక్షసుల సంపత్తుకు వశమైన వానినిగా, చక్రే = చేసెను.

తా. పరమేశ్వరా! రావణు నంతవాడు తన ఒక శిరమును మాత్రము వదలి తొమ్మిది తలలను కత్తిరించి నీ పాదసన్నిధిని సమర్పించి భక్తితోఁ బూజించినాడు కదా! ఇదియే నీ సర్వలోకేశ్వరత్వమును ఘోషించుటలేదా! ఇట్టి పూజవలననే రావణుడు నీ నుండి వరమును పొంది సమస్త దేవదానవ సమూహములకు చక్రవర్తియై తన రాక్షసులకును ఆధిక్యమును సంపాదించలేదా! ||౧౬||

భక్తిర్బాణాసురమపి భవత్పాదపద్మం స్పృశంతం

స్థానం చంద్రాభరణః గమయామాస లోకస్య మూర్ధ్ని।

న హ్యస్యాసీద్ భుక్తుటి నయనాదుగృదంష్ట్రాకరాళం

ద్రష్టుం కశ్చిద్వదన మనకృద్దేవదైత్యేశ్వరేషు ||౧౭||

అర్థః—చంద్రాభరణం=ఓ ఇందుభూషా, భవత్పాదపద్మం=నీ చరణకమలమును, స్పృశంతం = ముట్టుచున్నట్టి, బాణాసుర మపి = బాణాసురునికూడ, భక్తిః = నీ యందలి భక్తి, లోకస్య = జగత్తు యొక్క, మూర్ధ్ని=శిరమునందు, గమయామాస=చేర్చెను, అస్య = ఈ బాణుని యొక్క, అనకృత్=పునఃపునః, భుక్తుటినయనం=ఎగసిన బామలును కనులును గలిగినట్టియు, ఉగృదంష్ట్రాకరాళం = భీకరమైన కోరలచే పెద్దదైనట్టియు, వదనం = ముఖమును, దేవదైత్యేశ్వరేషు = దేవదానవరాజులలో, కశ్చిత్ = ఒకడును, ద్రష్టుం = చూచుటకు, నహ్యసీత్ = లేకపోయెను.

తా. ఓ చంద్రమాళీ! బాణాసురుడును నీ పాదములను అనన్య

భక్తితో గొలిచిన కారణముననే సర్వలోకాధిపతియై వన్నె కెక్కినాడు. తేవతేవకును కనుబొమల నెక్కించి తెరచియున్న నేత్రములు గలట్టియు, కోరలచే భీకరమై యున్నతమైనట్టియు ఈతని ముఖమును ఎదురుగా నిలిచి అవలోకించుటకు సైతము దేవదానవులలో నొక్కడును సమర్థుడుగా లేకుండెను. (ఇది యంతయు శివభక్తి మహిమ యని భావము.)

వి. మహిమ్నుషు ౧౩ వ శ్లోకమున నీ కథ కలదు॥ ౧౩॥

పాదశ్యాసా న్నమతి వసుధా దిగ్గజస్కంధలగ్నా

బాహూత్క్షేపా ద్గ్రహగణయుతం ఘూర్ణతే మేఘవృందం ।

ఉత్సార్యంతే తృణ మివ దిశో హంకృతే నాతిమాత్రం

హింసావన్ధం భవతి భువనం త్వయ్యుపకాంతనృతే ॥౧౪॥

అర్థః—త్వయి=నీవు, ఉపకాంతనృతే=అరంభించిన తాండవము

గలవాడ వగుచుండగా, పాదశ్యాసాత్=చరణములు ఎత్తివేయుటవలన,

వసుధా = పృథ్వి, దిగ్గజస్కంధలగ్నా = దిగ్గజముల మూపులపై

ఒత్తిడి గలిగించినదై, నమతి = క్రిందికి వంగుచున్నది. బాహూత్

క్షేపాత్ = భుజములను పైకి దిగివ్వుటవలన, గ్రహగణయుతం =

సూర్యాది నవగ్రహములతో గూడినట్టి, మేఘవృందం = మేఘమండ

లము, ఘూర్ణతే = తిరుగుచున్నది. హంకృతేన = హంకారము

చేత, దిశః = దిక్కులు, తృణ మివ = గరికపోచవలె, అతిమాత్రం =

ఎక్కువగా, ఉత్సార్యంతే = చల్లబడుచున్నవి, భువనం = విశ్వము,

హింసావన్ధం = వీడలో మునిగినదిగా, భవతి = అగుచున్నది.

తా. ఓ పరంధామా! నీవు తాండవము నారంభించునపుడు చరణములను ఎత్తి మరల క్రిందికివేయుటవలన ఈ పృథ్వియే దిగ్గజములపై బడి, క్రిందికి జారుచున్నది. బాహులను పైకి దిగివ్వుట వలన చంద్రసూర్య నక్షత్రములతో గూడిన మేఘమండలమే తిరిగి పోవుచున్నది. హంకారము చేసిన మాత్రమున దశదిశలు గరికపోచవలె నెక్కువగా ఇటునటు పడిపోవుచున్నవి. స్వామీ! ఈ సకలభువనమే హింసలో బడినదై వణకుచుండును.

వి. అతిబలు డను రాక్షసుని వలన లోకోపద్రవము కలుగకుండుటకై శివుడీ శాండవమును చేయుచుండును. మహిష్ముము ౧౬ వ శ్లో. చూ॥ ౧౫॥

నోర్ధ్వం గమ్య స్సరసిజభువో నాప్యథ శ్చక్రప్రాజే-

రాసీ దంతస్తవ హుతవహ స్తంభమూర్త్యా స్థితస్య ।

భూయస్తాభ్యాముపరి బహునా విస్మయేన స్తువద్భ్యాం

కంఠేకాలం కపిలనయనం రూపమావిర్భభూవ ॥౧౬॥

అర్థః—హుతవహ స్తంభమూర్త్యా = అగ్ని స్తంభాకారముతో, స్థితస్య = ఉన్నట్టి, తవ = నీయొక్క అంతః = చివర భాగము, సర సిజభువః = బ్రహ్మకు, ఊర్ధ్వం = పైకి, గమ్యః = పొందదగినది, నాసీత్ = కాకయుండెను, అథః = క్రిందికి, హః = విష్ణువునకును, (పొంద దగినదిగా లేకుండెను) ఉపరి = తరువాత, బహునా = అధిక మైన, విస్మయేన = ఆశ్చర్యముచేత, భూయః = మరల, స్తువద్భ్యాం = స్తోత్రము చేయుచున్నట్టి, తాభ్యాం = ఆ హరివిరించులకు, కంఠే కాలం = కంఠమున నలుపు గలదియు, కపిలనయనం = అగ్ని నేత్రము గలదియు నగు, రూపం = శివాకారము, ఆవిర్భభూవ = ప్రత్యక్షమయ్యెను

తా. ఓ సర్వాంతర్యామి! నీవు మహాజ్యోతిర్లింగాకారమున బ్రహ్మాండముల నతిక్రమించి (వ్యాపించి) యున్నవుడు - విష్ణువు అథోలోకమునకును, బ్రహ్మ ఊర్ధ్వలోకమునకును దీర్ఘకాలము పోయూనించి నీ యాద్యంతములను కనుగొనజాలరైరి. వారే మరల చూతులై వినయాధిక్యముతో నిన్ను స్తోత్రింపగా నీలకంఠమును, భాల నేత్రమును గలిగినట్టి నీ దివ్యరూపము ఆ బ్రహ్మ విష్ణువులకు ప్రత్యక్ష మయ్యెనుగదా!

వి. మహిష్ముము ౧౦ వ శ్లోకమును చూడుడు॥ ౧౬॥

క్లృష్యాం దృష్టిం దుహితరి గిరేర్వ్యస్య చాపోర్ధ్వకోట్యాం

కృత్వా బాహుం త్రిపురవిజయానంతరం తే స్థితస్య!

మందరాణాం మధుసురభయో వృష్టయః పేతు రాద్ధ్రాః

స్వర్గోద్ధానభృమరవనితాద త్తదీర్హానుయాత్రాః ॥౧౭॥

అర్థ:—త్రిపుర విజయానంతరం = త్రిపురములను జయించిన తదుపరి, చాపార్థ్యకోట్యాం = ధనుస్సుయొక్క మీది కొమ్మున, బాహుం కృత్వా = చేయివైచి, గిరేద్దుహితరి = పార్శ్వతియందు, శ్లాఘ్యం = ప్రశస్తమైన, దృష్టిం = అవలోకనమును, స్యస్య = వేసి, స్థితస్య = నిలుచున్నట్టి, తే = నీపై, మధుసురభయః = మకరంద గంధము గల, ఆర్ద్రాః = చల్లనైన నట్టి, స్వర్గ...యాత్మాః- స్వర్గ = స్వర్గపు ఉద్యాన = తోటయందు గల, భ్రీమర వనితా = ఆడు తుమ్మెదల చేత, దత్త = ఈయబడిన, దీర్ఘ = పొడవైన, అనుయాత్మాః = అను సరణము గల, మందారాణాం = కల్పతరుపుష్పములయొక్క, వృష్టయః = పర్వములు, పేతుః = కురిసెను.

తా. ఓ త్రిపురాంతకా! త్రిపురములను గల్చి త్రిపురాసురులను జయించివచ్చిన పిదప పినాకధనుస్సుమీద నొకహస్తమును వేసి పార్శవీ దేవిమీద మనోహరమైన కటాక్షములను బరపుచు నిలుచున్నపుడు (దేవతలు నీ కృప సంపాదించ నెంచి) మకరందపు సుగంధములచే శీతలముగా నున్నట్టియు, స్వర్గోద్యానమున గల ఆడుతుమ్మెదలగుంపుచే అనుసరింపబడుచున్నట్టియు, మందారపుష్పముల జడివానను నీ పై గురిపించి సన్మానించిరి.

వి. మహిమ్నము గూర్హోకమును చూడవలెను. ||౨౦||

ఉద్భృతైకం నయనమరుణస్నిగ్ధతారాప్రకాశం

పూర్ణే సద్యః పరమసులభే పుష్కరాణాం సహస్రే చక్రం ఖేదే దహనజటిలం దక్షిణం తస్య హస్తం

బాలన్యైవద్యుతివలయితం మండలం భాస్కరస్య ||౨౧||

అర్థ:—వరం = మిక్కిలి, అనులభే = సులభముగానట్టి, పుష్కరాణాం = పద్మములయొక్క, సహస్రే = సహస్రము, అరుణస్నిగ్ధ తారా ప్రకాశం = అరుణనివలె మనోహరమైన గుడ్డయొక్క కాంతి గలిగినట్టి, ఏకం = ఒకటియైన, నయనం = నేత్రమును, ఉద్భృత్య = పెరిగి, పూర్ణే = సంపూర్ణముకాగా ఆ విష్ణువుయొక్క

దక్షిణం = కుడిదై న, హస్తం = కరమును, ద్యుతివలయితం = చుట్టుకాంతితోగూడిన, బాలస్య = తరుణుడై నట్టి, భాస్కరస్య = సూర్యునియొక్క, మండల మివ = మండలమువలె, దహనజటిలం = అగ్ని శిఖలతోగూడిన, చక్రం = సుదర్శన చక్రము, భేజే = పొందెను.

తా. మహేశా! మహావిష్ణువు నిను సహస్రకమలములతో నగ్నింపఁ బూని; మాటి మాటికిని ఒకటి తగ్గుచుండగా; కమలమువలె నెట్టినైన దియును, కాంతుల నీనునదియు అగు తననేత్రమునే పెట్టికి వేయింటిని పూర్తిచేసినవా డాయెను తత్క్షణమే నీ యనుగ్రహమువలన నా విష్ణు మూర్తియొక్క దక్షిణ హస్తమునందు బాలార్కబింబమువలె నున్న ట్టియు, తేజోమయమైనట్టియు, సుదర్శన చక్రము వచ్చి చేరెను.

వి. మహిష్ముము ౧౯ శ్లోకమున విశేషములు గలవు॥ ౨౧॥

విష్ణుశక్తి కరతలగతే విష్ణుపానాం త్రియాణాం

దత్త్వాశ్వానం దనుజశిరసాం ఛేదదీక్షాం బబంధ ।

ప్రత్యాసన్నం తదపి నయనం పుండరీకానుకారి

శ్లాఘ్య భక్తి త్రినయన భవత్యర్చితా కిం నసూతే॥ ౨౨॥

అర్థః—విష్ణుః = నారాయణుడు, చక్రే = సుదర్శనచక్రము, కరతలగతే = చేజిక్కగా, త్రియాణాం = మూడైన, లోకానాం = లోకములకు, ఆశ్వానం = అభయమును, దత్త్వా = ఇచ్చి, దనుజ శిరసాం = రక్కసుల తలలయొక్క, ఛేదదీక్షాం = ఖండనప్రయత్నమును, బబంధ = కట్టెను (స్వీకరించెను.) తత్ = ఆ, పుండరీకానుకారి = తలకలువవలె నున్న, నయనమపి = నేత్రముకూడ, ప్రత్యాసన్నం = సంపూర్ణమయ్యెను. త్రినయన = త్ర్యంబకా! భవతి = నీయందు, అర్చితా = ఇడబడిన, శ్లాఘ్య = పోషస్తమైన, భక్తిః = భక్తి, కిం = దేనిని, న సూతే = కలిగింపదు?

తా. ఆ మహావిష్ణువు సుదర్శనచక్రము లభింపగనే దేవతలకు భయమువలదని సమాధానము చెప్పి, రక్కసుల తలల గత్తిరించు పని బూనెను. శివపాదములలో నర్పించిన ఆ నేత్రముకూడ మరల

తన ముఖమున నతుకుకొనెను. ఫాలాక్షా! నీయందు అనన్యభక్తి
నిడినచో నమకూడని కోర్కెలు గలవా! (సర్వము సాధ్యమని
భావము) ॥౨౨॥

సవ్యే శూలం త్రిశిఖమవరే దోష్టి భిక్షకపాలం

సోమో ముగ్ధః శిరసి భుజగః కశ్చిదంసోత్తరీయం।

కోఽయం వేషత్రినయన కుతో దృష్ట ఇత్యదికన్యా

ప్రాయేణ త్వం హసతి భగవన్ ప్రేమనిర్యంతితాత్మా।

అర్థః—త్రినయన భగవన్ = ఓ ముక్కంటివేలువా! సవ్యే
దోష్టి = కుడిచేతియందు, త్రిశిఖం = మూడుకొనలు గల, శూలం =
శూలమును, అవరే = రెండవ చేతియందు, భిక్షాకపాలం = బిచ్చపు
పుట్టెయును, శిరసి = తలలో, ముగ్ధః = ముద్దైన, సోమః = చంద
మామయు, కశ్చిత్ = ఏదియో, భుజగః = పాము, అంసోత్తరీయం =
పై బట్టగాను, (కలిగిన) ఆయం = ఈ, వేషః = వేనము, కః =
ఎట్టిది? కుతః = ఎచ్చోట, దృష్టః = చూడబడెను? ఇతి = ఇట్లు,
అదికన్యా = పార్వతి, ప్రేమనిర్యంతితాత్మా = ప్రేమచేత ఆపు
కొనిన చిత్తము గలదై, ప్రాయేణ = బహుశః, త్వం = నినుగూర్చి
హసతి = నవ్వుచున్నది.

తా. ఓ ముక్కంటీ! “కుడిచేతిని త్రిశూలమును, ఎడమచేతి
యందు కపాలమును, తలలో నందమైన చందమామను, ఉత్తరీయ
ముగా పామును ధరించినాశే! ఇది యెట్టి వేషము! ఎక్కడ చూచి
వేసికొంటిరి? ఇట్లు నిను గూర్చి పార్వతీదేవి పైకి హాస్యమాచు
చున్నను అంతస్సున ప్రేమ ముట్టిపడుచుండ నానందము ననుభవిం
చున్నది. (పైకి జూచుట కివి వికారముగ నున్నను లోలోత్తరములు
కావున పార్వతి సంతసించిన దని భావము) ॥౨౩॥

అర్థం నాగాజిన మవయవగ్రింథిమద్ విభ్రదంసే

రూపం ప్రాప్తో ఘనరుచి మహాభై రవం దర్శయిత్వా।

పశ్యత్ గౌరీం భయచలకరాలంబితస్కందహస్తాం

మన్యే ప్రీత్యా ద్మృత ఇతి భవా వజ్రదేహోఽపి జాతః॥

అర్థః— భవా = నీవు, అవయవగ్రంథిమత్ = అవయవములు ముడులుగలట్టియు, ఆర్ద్రం = కొత్తదైన, నాగాజనం = గజచ్ఛమును, అంసే = భుజమున, బిభ్రత్ = ధరించుచున్నవాడవై, ఘనరుచి = మేఘవర్ణము కలదైన, రూపం = ఆకారమును, ప్రాప్తః = పొందినవాడవై, మహాభైరవం = అతిభయంకరాకృతిని, దర్శయత్ = చూపుచున్నవాడవై, గౌరీం = పార్వతిని, భయచలకరాలంబితస్కందహస్తాం = భయమువలన కదలుచున్న చేతితో అవలంబింపబడిన కుమారస్వామి హస్తము కలదానినిగా, పశ్యత్ = చూచుచు, వజ్రదేహోఽపి = కఠోరశరీరుడవైనను, ప్రీత్యా = స్నేహముతో, ద్మృతవా = కరగినవాడవు జాతః = ఐతివి. (ఇట్లు) మన్యే = భావించుచున్నాను.

తా. స్వామీ! నీవు (గజాసురసంహారము గావించినపుడు) కొత్తగా నున్న రక్తసిక్తమైనట్టియు, అవయవపుముడులు గలిగినట్టియు, ఆ గజచర్మమును మూపున దాల్చి మేఘాకృతితో మహాభయంకరుడవుగా గన్పించుచున్నపుడు; భీతిజెంది వణికి తన చేతితో స్కందుని హస్తము బట్టుకొనినట్టి పార్వతిని జూచి కఠినదేహుడవైనప్పటికిని ఆమె విషయమున జాలిజెంది యాదరించియుండు పని నేను భావించుచున్నాను.

వి. ఈ స్తవము ౭ వ శ్లోకమున గజాసురకథ కలదు ॥౨౪॥

మంత్రాభ్యాసో నియమవిధయ స్తీర్థయాత్రామరోధో

గ్రామే భిక్షచరణముటజే వీజన్మత్తి ర్వనే వా ।

ఇత్యానానే మహతి రమతా మనగ్రామేయ ప్రగల్భః

స్మృత్వైవాహం తవ చరణయో ర్నిర్వృతిం సాధయామి ॥

అర్థః— అప్రగ్రామేయ = అగోచరా ! మంత్రాభ్యాసః = వేదాధ్యయనము, నియమవిధయః = నియమములు విధులును, తీర్థయాత్రామరోధః = తీర్థయాత్రల ననుసరించుట, గ్రామే = పల్లెలందు, భిక్షా

చరణం = బిచ్చమెత్తుటయు, ఉటజే = పర్ణశాలలో, వా = అథవా,
 బీజవృత్తిః = గింజలతో జీవించుటయు, ఇతి = ఇట్లు, మహతి =
 గొప్పదైన, ఆయాసే = కష్టమునందు, ప్రగల్భా, = తెలివిగలవాడు,
 రమతాం = కీర్తిించుగాక! అహం = నేను, తవ = నీయొక్క,
 చరణయోః = పాదములను, స్మృత్వైవ = స్మరించియే, నిర్వృతిం =
 ముక్తిని, సాధయామి = పొందుచున్నాను.

తా. ఓ యమేయస్వరూపా! ప్రతిభాసంపన్నులును సమర్థులును
 అగువారు వేదాధ్యయన బ్రహ్మచర్యమునుగాని, అతిథినత్కారాది
 నియమములను, తీర్థయాత్రాది పర్యటన (గార్హస్థ్య) మునుగాని, పల్లెలు
 దిరిగి భిక్షమెత్తుట, అడవిలో గుడిసెలో గాని నివసించి ధాన్యము నేరు
 కొని (సన్న్యాసవాసప్రస్థముగైకొని) గాని ఇట్టి మిక్కిలి కష్టప్రదమగు
 ధర్మమును పరిపాలింతురుగాక! నే నన్ననో మందమతిని; సోమరిని.
 నీ చరణముల నాశ్రయించి మాత్రమే ముక్తిని పొంద నిచ్చగించు
 చున్నాను. (బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమ ధర్మపాలనము కన్నను శివభక్తి
 వలన సులభముగ నిత్యసుఖము నందవచ్చునని భావము.) ||౨౫||

ఆస్తాం తాపత్ స్నపనముపరి క్షీరధారాప్రవాహైః

స్నేహభ్యంగో భవనకరణం గంధధూపార్పణం వా

యస్తే కైశ్చిత్కిరతి కుసుమైరుద్దిశక్ పాదపీఠం

భూయో నైష భ్రమతి జననీగర్భకారాగృహేషు || ౨౬ ||

అర్థః—ఉపరి = నీపై, క్షీరధారాప్రవాహైః = పాలధారుల
 గుంపుచేత, స్నపనం = అభిషేకము, స్నేహభ్యంగః = తైలస్నానము,
 గంధధూపార్పణం = గంధధూపముల నర్పించుట, వా = అథవా,
 భవనకరణం = ఆలయమును నిర్మించుటయు, ఆస్తాంతాపత్ = అట్లుయ
 గాక! యః = ఎవ్వఁడు, తే = నీ యొక్క, పాదపీఠం = చరణవేదికను
 ఉద్దిశక్ = ఉద్దేశించినవాడై, కైశ్చిత్ = కొన్నియైన, కుసుమైః =
 పూలచేత, కిరతి = చల్లుచున్నాడో, ఏష = ఈతఁడు, జననీగర్భకారా
 గృహేషు = తల్లిగర్భమనెను బందికానలో, భూయః = మరల, న
 భ్రమతి = తిరుగడు.

తా. మహేశా! నీకు ఆలయమును గట్టించుట, క్షీరకుంభాభి
షేకములజేయుట, తైలస్నానము జేయించుట, గంధముల సలఁది
ధూపమువేయుట మున్నగు మహోపచారము లట్లుండుగాక! నీచరణ
యుగ్మముపై భక్తితో నే కొలది పూల నర్పించినవాడును మరల మరల
మాతృగర్భగోళమును జొచ్చి బాధ ననుభవించుకుంటున్నాడను
చున్నాడు.

వి. శివాలయనిర్మాణమును, శాస్త్రోక్తముగ హోదోపచారపూజయును,
గొప్పవే శాని కష్టకరములు, ఏ యడవిపూలతో తెచ్చి శివునిపై చల్లినను ముక్తికర
మనుట విశేషము. ||౨౬||

ముక్తాహారం మునిభిరనిశం మౌనిభి ర్ద్యాయమానం

ముక్తాగౌరం శిరసి జటిలే జాహ్నవీముద్వహంతం ।

నానాకారం నవశశికలాశేఖరం నాగహారం

నారీమిశ్రం ధృతనరశిరోమాల మీశం నమామి ||౨౭||

అర్థః—ముక్తాహారం = నిరాహారముగా, అనిశం = నిరంత
రము, మునిభిః = యతీశ్వరులచేతను, మౌనిభిః = వాచయముల
చేతను? ధ్యాయమానం = ధ్యానింపబడుచున్నవాడును, ముక్తాగౌరం =
ముత్యములవలె తెల్లనైనవాడును, జటిలే = జడలుగల, శిరసి = తల
యందు, జాహ్నవీం = గంగను, ఉద్వహంతం = పైకి దాల్చినవాడును,
నానాకారం = వివిధరూపుడును, నవశశికలాశేఖరం = బాలచంద్రుని
తల ధరించినవాడును, నాగహారం = సర్పభూషణుడును, నారీమిశ్రం =
గౌరీమిలితుడును, ధృతనరశిరోమాలం = ధరింపబడిన ముండమాలలు
గలవాడును, అగు, ఈశం = పరమేశ్వరుని, నమామి = మ్రొక్కు
చున్నాను.

తా. నిరాహారవ్రతము గల తపస్వులచేతను, వాక్కుల మానిన
యతీశ్వరులచేతను సదా ధ్యానింపబడువాడును, ముత్యమువంటి
మైచాయగలవాడును, తలలోని జడలలో గంగను దాల్చినవాడును, బహు
రూపుడును, చంద్ర శేఖరుండును, ముండమాలాధరుండును, సర్పహారం
డును, అర్థనారీయుతుండును అగు పరమేశ్వరుని ప్రణామిల్లుచున్నాను.

తిర్యగ్యోనా త్రిదశనిలయే మానుషే రాక్షసే వా
యజ్ఞవాసే విషధరపురే దేవ విద్యాధరే వా ।

యస్మిన్ కస్మిన్ సుకృతనిలయే జన్మనిశ్చేయసే వా

భూయాద్యష్టచ్చరణకమలధ్యాయినీ చిత్తవృత్తిః॥ ౨౮॥

అర్థః—దేవ = ఈశ్వరా ! తిర్యగ్యోనా = జంతుగర్భమున,
త్రిదశనిలయే = దేవతాగృహమున, మానుషే = మానవమున, వా =
అథవా, రాక్షసే = ఆసురమున, యజ్ఞవాసే = యజ్ఞగృహమున,
విషధరపురే = నాగలోకమున, వా = లేక, విద్యాధరే = విద్యాధర
లోకమున, యస్మిన్ కస్మిన్ = ఏదియో యొక, సుకృత నిలయే =
పుణ్యక్షేత్రమునందు, వా = లేక, నిశ్చేయసే = ముక్తికొరకు,
జన్మ = జననము, భూయాత్ = అగుగాక, చిత్తవృత్తిః = నాయొక్క
మఃప్రవృత్తి మాత్రము, యష్టచ్చరణకమలధ్యాయినీ = నీయొక్క
పాదపద్మముల ధ్యానించునట్టిది (అగుగాక !)

తా. మహేశ్వరా ! నా జన్మ పశుపక్షిజాతిలో గాని, దేవ
దానవ మానవ లోకములలో గాని, యజ్ఞ విద్యాధరులలో గాని,
పాతాళమున గాని, అథవా ముక్తికొరకే కాని ఎక్కడనైనను పవిత్ర
స్థలమున అగుగాక ! నా కదియొక ముఖ్యమైన విషయము కాదు,
ఎక్కడ నెట్టి రూపముతో బుట్టినను నరియె కాని నా హృదయము
మాత్రము నిరంతరము నీ పాదపద్మముల ధ్యానించు నట్టిదిగా నుండ
వలెను. ఇదియే నా ముఖ్యాభిలాష. ౨౮॥

పందే రుద్రం వరదమమలం దండినం ముండధారం

దీప్యజ్ఞానం త్రిపురదహనం శంకరం కూలపాణిం ।

తేజోరాశిం త్రిభువనగురుం తీర్థమాశిం త్రినేత్రం

తైలానన్తం ధనవతిసఖం పార్వతీనాథ మీశం ॥ ౨౯॥

అర్థః—రుద్రం = ఏడ్చించువాడును, వరదం = ఇష్టార్థముల
నిచ్చువాడును, అమలం = నిర్మలుడును, దండినం = కంకాళదండము
గలవాడును, ముండధారం = శిరముల దాల్చువాడును, దీప్యజ్ఞానం =

ప్రత్యక్షజ్ఞానస్వరూపుండును, త్రిపురదహనం = ముప్పరముల గాల్చిన వాడును, శంకరం = సుఖకరుండును, శూలపాణి = చేత శూలము గల వాడును తేజోరాశిం = చిన్మయుడును, త్రిభువనగురుం = త్రిలోక గురుండును, తీర్థమాళిం = తలలో గంగను కలవాడును, త్రినేత్రం = ముక్కుంటియును, కైలానస్థం = కైలాస నివాసుడును, ధనఽతినః = కుబేరమిత్రుడును, పార్వతీనాథం = గౌరీనల్లభుండును అగు, ఈశం = ఈశ్వరుని, వందే = నమస్కరించుచున్నాను.

తా. ప్రళయకాలమున నర్వమును హరించుటవలన తాకికలకు రోదనము గలుగ జేయువాడును, వరప్రీదుడును, విష్ణుకంకాశధరుడును ముండమాలదాలువును, సుజ్ఞానుండును, ముప్పరముల గాల్చినవాడును, సుఖకరుండును; శూలముకేల గలవాడును; చిన్మయుడును; నమస్తలోక చక్రీవర్తియును; గంగాధరుండును; భాలాత్ముండును; కైలాసనిలయుండును, కుబేర మిత్రుండును, పార్వతీప్రియుండును అగు పరమేశ్వరుని మొక్కుచున్నాను,

వి. ఈ దండికవి తన రెండవశ్లోకమున నూచించినట్లు పరమేశ్వరుని స్థూల రూపమే ఇచ్చట వర్ణింపబడినది. భిక్షులయనుగ్రహార్థమై శివుడు సాకారుడనుట శాస్త్ర ప్రసిద్ధము. ఈ శ్లోకమందలి “దండినం” అను విశేషణము చమత్కారద్యోతకముగా నున్నది. ఇట్టిది కొత్తగా ఈ కవిచేతనే ప్రయోగింప బడినట్లున్నది. తన పేరు దండి రావున అట్టి నామము శివునకు గూడ పొందించెను. విష్ణువు మత్స్యవతారమున తమోసురుని సంహరించిన పిదప సముద్రమును ఉల్లాలకల్లాలము గావించి జగమును నీడించుచున్నందున శివుడు దానిని బరిమార్చి దాని జెన్నెముకను దండమువలె చేతిలో ధరించినందున దండి యయ్యెనని తాత్పర్యము. ఈతమోసురునకు శంఖాసురు డియు సోమకాసురుడనియు, మారుపేరులు కలవు. ఇది పురాణగాథ. (పద్మ. స్కం. ఉ. ౬౦-౬౧) కుబేరుడు తన అన్నయైన రావణుని బాధకు తాళజాలక తపమునర్చి శివుని మెప్పించి నవనిధుల కధిపతియగుటయు శివమిత్రత్వము సంపాదింపుటయు పురాణ ప్రసిద్ధము ॥౨౯॥

యోగీ భోగీ విషభుగమృతశృత్రపాణిస్తవస్వీ

శాంతః కూర శృమితవిషయః శైలకన్యానహయః॥

భిక్షవృత్తి త్రిభువనవతిః కుద్ధిమా నస్థిమాలీ

శక్యో జ్ఞాతుం కథమిథ శివ త్వం విరుద్ధస్వభావః ॥౩౦॥

అర్థ:—శివ = కల్యాణకర! త్వం = నీవు, భోగీ = భోగము
గలవాడవైనను; యోగీ = తపస్వివి; విషభుక్ = విషముమెక్కినవాడ
వైనను; అమృతః = మరణరహితుడవు; శస్త్రపాణి = శూలపి
శాదుల ధరించివాడవు; తపస్వీ = యతీశ్వరుడవు; శాంతః = శాంతు
డవు; కూరః = రుద్రుడవు; శమితవిషయః = జయింపబడిన విష
యాభిలాషుడవు, శైలకన్యాసహాయః = పార్వతీవతివి; త్రిభువనగురు =
త్రిలోకపతివి; భిక్షావృత్తిః = బిచ్చముతో బ్రదుకువాడవు; అస్థిమాలీ =
ఎముకల దండల ధరించినవాడవును; శుద్ధిమాన్ = పవిత్రుడవు; (ఇట్లు)
విరుద్ధస్వభావః = పరస్పరవిరుద్ధము లగు గుణములతో గూడినట్టివాడవై;
కథమివ = ఎట్లు; జ్ఞాతుం = తెలిసికొనుటకు; శక్యః = సాధ్యుడవు!

తా. ఓ పరమేశ్వరా! నీవు లోకసృష్టి మున్నగు కీర్తిలు గల
వాడ వని భోగివనుకొనెదనా తద్విరుద్ధముగ చిత్తవృత్తుల నిరోధించి
ప్రాణాయామాదులతో యోగివై యున్నావు. విషము దిన్నను మ
ణము లేకున్నావు. పినాకత్రిశూలాదులు ధరించినను సన్న్యాసిపి
నున్నావు. పార్వతిని పెండ్లియాడినను ఇంద్రియములు జయించి శాంతుడ
వైనావు. ముల్లోకములకు గురుండవై భిక్షుమెత్తుకొనుచున్నావు; ఎము
కలు కపాలము లున్నను; అగ్నిగంగాది పావనవస్తువులు గలవాడవు;
ఇట్లు పరస్పరముగ విరుద్ధమైన గుణములు గలవాడవగుటచే నీస్వరూప
మిట్టిదే యని నిర్ణయించుట కలవి గాకున్నది స్వామీ

||30||

ఉపదిశతి యదువై ధ్యోతిరామ్నాయ విద్యా
పరమపరమదూరం దూరమాద్యంత శూన్యం ।
తీపురజయిన్ తస్మిన్ దేవదేవేశ తే మే
భగవతి పరివర్తన్మాదిసి భక్తిరస్తు ॥౩౧॥

అర్థ:—దేవ = ప్రభూ! దేవేశ = మహాదేవా! ఆమ్నాయ
విద్యా = వేదవిద్య, ఉచ్చైః = ఉన్నతమైన, యత్ = ఏ, జ్యోతిః =
ప్రకాశమును, పరం = సర్వాతీతమైనట్టి, అపరం = అసమానమైనట్టి,
అదూరం = ఉపాసకులకు సమీపస్థమును, దూరం = భక్తిరహితు

లకు దవ్వెనదియును, ఆద్యంతశూన్యం = కొన మొదలు లేనిదిగాను, ఉపదిశతి = చెప్పుచున్నదో, భగవతి = పరమపూజ్యమైనట్టియు, త్రిపుర జయిని = త్రిపురముల గెలిచినదైనట్టి, తే = నీ యొక్క, తస్మిన్ = ఆ జ్యోతియందు; మే = నా యొక్క; భక్తిః = భక్తి; అపరివర్తో న్నాదీని = పరిభ్రమణము చేయుటలో ఉద్యోగము గలది; అస్తు = అగుగాక !

తా. లోకోత్తరము లగు వేదవేదాంతములు యే ఉన్నతమైన జ్యోతిని పరముగాను, అపరముగాను, దూరాదూరముగాను; ఆద్యంత శూన్యమైన దానినిగాను చెప్పుచున్నవియో; ఓ మహాదేవా! అట్టి వక్షుశైశ్వర్యములు గల్గినట్టియు; త్రిపురముల జయించి లోకగోచరమైన నట్టియు నీ యొక్క పరంజ్యోతిస్వరూపమునందే నా భక్తి నిరంతరము సంచరించుచు మరియొక విషయము తెలియనిదై నిలుచుగాక !

వి. “ఋతం సత్యం పరం బ్రహ్మ” “శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే” “ఏకోదహో నద్వితీయః” ఇత్యాది శ్రుతులవలన శివుడొక్కడే పరబ్రహ్మ మని తేలుచుండుట వలన దండికవివాక్యము యథార్థమై యున్నది. స్తోత్రమును ముగింప నెంచి శిష్టాచార ప్రకారము వృత్తభేదము అవలంబింపబడినది. ఇది మాలినీవృత్తము. (న న మ య య గణములు) || ౩౧ ||

ఇతి విరచితమేతచ్ఛారు చందార్ధమౌశే-

ర్గలితపదముదారం దండినా పండితేన।

స్తవనమవనకామేనాత్మనోఽనామయాఖ్యం

భవతి విగతరోగో జంతురేతజ్జపేన || ౩౨ ||

అర్థః—శారు = మనోహరమైనట్టియు; లలితపదం = సుందరములైన శబ్దములు గలట్టియు; ఉదారం = గంభీరమైనట్టియు; చందార్థమౌశే = అర్థచంద్రుని తలదాల్చిన శివునియొక్క; అనామయాఖ్యం = అనామయ మను పేరు గల; ఏతత్ = ఈ; స్తవనం = స్తోత్రము; ఆత్మనః = తనయొక్క; అవనకామేన = రక్షణము నపేక్షించునట్టి; దండినా = దండి యను పేరుగల, పండితేన = విద్వాంసునిచేత; ఇతి = ఈ విధముగా; విరచితం = విరచింపబడెను; ఏతజ్జపేన = దీనియొక్క

పారాయణముచేత; జంతుః = పాణి; విగతరోగః = సప్తమైన వ్యాధి
గలవాడు; భవతి = అగుచున్నాడు.

తా. దండికమీదుగ్గుడు తన రక్షణము నపేక్షించి శివునిగూర్చిన
ఈ యనామయ స్తవమును విరచించినాడు. ఇది చక్కని పదగుంఘనము
కలదై, మధురమై శ్రావ్యముగా నున్నది. దీని భక్తితో బఠించిన
వారు అధివ్యాధి జరామరణ బాధలు తొలగి యానందమును పొంద
గలరు.

వి. ఈ శ్లోకమువలన వ్యాధిగ్రస్తుడైన దండియే ఈ స్తవమును రచించినా
డనియును, “లలితపదం” అనుటవలన “దండినః పదలాలిత్యం” అను మాటను
స్వయముగ కవియే చెప్పినట్లులైనది. ఈ సోత్తరచనవలన అమయ (రోగ) ము నివారణమైనది కావున నిది యనామయస్తవమని ప్రఖ్యాతమయ్యెను. ఈయమోఘస్తవమును
పారాయణముచేయువారు దండిపండితుని వలెనే వ్యాధినుండి విముక్తులగును రను
టలో సందేహమే లేదు. || ౩౨ ||

అధికపాఠము

[కొన్ని పుస్తకములలో ౫ క్రింది మూడుశ్లోకములు గూడ కనుపించుచున్నవి.
ఇవి యధిక పాఠమువలె నున్నవి. వినను ప్రచారములో నున్నవి కావున నీయబడు
చున్నవి.]

భిన్నావస్థే జగతి బహునా దేశకాలప్రభేదాద్

ద్వాభ్యాం పాపాన్యధిగిరి హరః యోనవద్యః క్రమాభ్యాం

ప్రేక్ష్యరూఢః సృజతి నియమాదన్య సర్వంహి యత్తత్

సర్వజ్ఞత్వం త్రిభువనసృజో యత్ర సూత్రం న కించిత్ || ౩౩ ||

అర్థః—జగతి = లోకము, దేశకాల ప్రభేదాత్ = దేశము
యొక్కయు కాలముయొక్కయు భేదమువలన, బహునా = ఎక్కువగా,
భిన్నావస్థే = వివిధములైన అవస్థలుగలది యగుచుండగా, అనవద్యః =
అమోఘుడైనట్టి, యః = ఏవరమేర్పరుడు, అధిగిరి = కైలాసమున (ఉండు
వాడై) ద్వాభ్యాం = ఆ రెండువిధములైన, క్రమాభ్యాం = దేశకాలక్రమ
ములచేత, పాపాని = కల్మషములను, హరః = నశింప చేయుచున్నాడో,
అన్య = ఈ శివునియొక్క, యత్ = ఏ, సర్వం = సమస్తమే, (కలదో)
తత్ = దానిని, ప్రేక్ష్య = చూచి, ఆరూఢః = అధిష్ఠించిన బ్రహ్మ

నియమాత్ = నియమము వలన, సృజతి=సృష్టించుచున్నాడు. హి =
అయితే, యత్ర = ఏ బ్రహ్మయందు, కిందిత్ = కొంచెమైనను,
సూత్రం = అధికారము, న = లేదో-అట్టి, త్రిభువనసృజః = ముల్లో
కములఁ బుట్టించు బ్రహ్మకై నను, సర్వజ్ఞత్వం = సర్వజ్ఞత్వము, (కుత్ర=
ఎక్కడ ?)

తా. కైలాసవాసియు నిర్మలుడును సగు నే మహామహుని సంకే
తమువలన నీ సకలచరాచరములు దేశకాలభేదముల వలన సృష్టి
స్థితి సంహారము గలవియును, పంచభూతాత్మకములును అగుచున్న
వియో, వీని క్రమమును కొంత యెఱిగి యా ప్రకారమే, తెలివి గల
బ్రహ్మ ఈ లోకముల సృష్టి గావించుచున్నాడు. అంతియే కాని
ఈ బ్రహ్మకు స్వయంసిద్ధ మైన యధికారసూత్రము స్వాధీనముగా
లేనందున సర్వజ్ఞత్వము సంభవింపజాలదు.

వి. చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు ఒక సృష్టి యధికారమే గలదు. అట్లే విష్ణువుకు
రక్షణయందును, రుద్రునికు సంహారము నందును అధికారము గలదు. ఇవి ఒక్కొక్క
పనులు మాత్రమే. “శివ మద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే” అను శ్లోక ప్రకారము ఈ
ముత్సరకు మూల కారణమైన శివుడే సర్వకర్తయై సర్వజ్ఞ చిరుదమునకు అర్హుడని
తెలియవలెను. రుద్రశబ్దము సామాన్యముగ శివునకు చెల్లినను శివుని యొక యంశావ
తారమే రుద్రరూపముగా శాస్త్రమున నిరూపిత మైనది. ఈ శ్లోకమున అన్వయము
సరిగా లేదు. గాంభీర్యము తక్కువ. “విశ్వం ప్రాదుర్భవతి” యను నాల్గవ శ్లోక
మందలి భావమే ఇందు పునరుక్తమైన ట్లున్నది. ఈ కారణము వలన నిది దండికృతము
కాదేమో యని సందేహము కలుచున్నది. || ౩౩ ||

వ్యాకాకల్పా విషమనయనా విద్రుమాతామృభాసా

జాయామికాః జటిలశిరస శ్చంద్రరేఖావతంసాః ।

నిత్యానందా నియతలలితాః స్నిగ్ధకల్మాషకంఠా

దేవా రుద్రా ధృతపరశవస్తే భవిష్యంతి భక్తాః || ౩౪ ||

అర్థః—తే = నీయొక్క, భక్తాః = భక్తులు, వ్యాకాకల్పాః =
సృష్టకూషణములును, విషమనయనాః = బేసికనులు గలవారును, విద్రుమా
తామృభాసాః = పగడములవలె నెల్లడల యెఱ్ఱని కాంతిగలవారును,

జాయామిశాః = భార్యాకలితులును, జటిలశిరసః = జడలున్న శిర
గలవారును, చంద్రీరేఖావతంసాః = చంద్రవంకయే సామ్ముగాగల
వారును, నిత్యానందాః = అక్షయానందము గలవారును, నియతలలి
తాః = శాశ్వతనుందరులును, స్నిగ్ధకల్పావకంతాః = మెరయుచున్న
నల్లని మెడగలవారును, దేవాః = దేవులైన, రుద్రాః = ఏకాదశ
రుద్రస్వరూపులును, ధృతపరశవః = ధరింపబడిన గొడ్డలిగలవారును,
భవిష్యంతి = కాగలరు

తా. పరమేశ్వరా! నీయందు అనన్యభక్తిగలవారు అంత్యమున
సాయుజ్యముక్తి నే పొందుదురు. కావున నీ వలెనే సర్వ చిహ్నములు
గలవారై నీవే యగుచున్నారు. పునర్జన్మ లేదని భావము.

వి. శుక్లోకము బాగుగనే యున్నది కాని యతిస్థానములలో ఆంధ్రకవిత్వము
నందువలె అక్షరమైతి యున్నందున దీని నాంధ్రపండితు డెందైన రచించినా యని
తోచుచున్నది. ఇట్టి సులభమైతి దండికవిత్వమున గనుపింపదు. “భవిష్యంతి” కంటె
“భవంతి” అనుటయే పొధము || ౩౪ ||

స్తోత్రం సమ్యక్పరమవిదుషా దండినా వాచ్య వృత్తా

మందాకాంతాం త్రిభువనగురోః పార్వతీవల్లభస్య ।

కృత్వా స్తోత్రం యది సుభగమాప్నోతి నిత్యం హి పుణ్యం

తేన వ్యాధిం హరహర నృణాం స్తోత్రపాదేన సత్యమ్॥ ౩౫॥

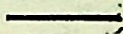
అర్థః—పరమవిదుషా = పెద్దపండితుడైన, దండినా = దండి
చేత, సమ్యక్ = బాగుగా, వాచ్యవృత్తా = చదువ కమ్మనైన వృత్తము
లగు, మందాకాంతాం = మందాకాంతములనుగూర్చి, త్రిభువన
గురోః = త్రిలోకప్రభు డగు, పార్వతీవల్లభస్య = పార్వతీకుని,
స్తోత్రం = స్తవనము, (విరచింపబడెను) యదిహి = ఒకవేళ, స్తోత్రం =
స్తవమును, కృత్వా = చేసి, నిత్యం = శాశ్వతమైనట్టియు, సుభగం =
మంచి సంవత్తుగలట్టియు, పుణ్యం = పుణ్యమును, ఆప్నోతి = పొందు
చున్నాడు, హర = ఓ శివా! తేన = ఆ, స్తోత్రపాదేన = స్తవన
పారాయణముచేత, నృణాం = నరులయొక్క, వ్యాధిం = రోగమును,
సత్యం = నిక్కముగా, హర = నశింపజేయుము.

తా. చదువుట కింపైన యీ మందాక్రాంత పద్యములతో గొప్ప పండితుడైన దండిచే నీ శివస్తోత్రము విరచింపబడినది. దీని నొకవేళ పఠించినను శాశ్వతమైన పుణ్యమును పొందగలరు. ఓ పరమేశా! ఏతత్పారాయణము చేయువారి వ్యాధిని తప్పక హరింపుము.

వి. ఈ శ్లోకము వికటముగా నున్నది. అంతయు దురన్వయముగాను, పేలవముగను, స్తోత్రశబ్దముల పునరుక్తులతోడను గూడి యున్నది. “ఇతి విరచిత” మను ౩౦ వ శ్లోకము తరువాత దీనిని రచింప నవసరము లేదు. ౩౦ వ శ్లోకముననే వృత్తమును మార్చి మరల నంత్యమున మందాక్రాంతము చెప్పబడినది. “గొప్ప పండితుడైన దండిచేత” అను మాటను కర్తయే వ్రాసికొని యుండడు. కావున నిది దండికృతము కాదనియే భావింపవలెను. “వాచ్యవృత్తం మందాక్రాంతం” అని మార్చిన కొంత సామంజస్య మేర్పడగలదు ||౩౫||

ఇది శివపంచస్తవీ భక్తరంజనియందు అనామయస్తవ వ్యాఖ్యసమాప్తము.

ఆంధ్రనామయస్తవము

(పండిత చిదిరెమఠము వీరభద్ర శర్మగారు)

- క. శ్రీమద్దండివిరచిత మ, నామయనుతిఁ దెనుఁగునేతు నాత్మార్థంబై
ప్రేమించి శివపదమ్మును, ధీమంతులు దీనిఁ గొరతఁ దీర్పుడు కరుణాఁ.
- సీ. శ్రీమజ్జగద్గుహస్వామి శేణుకదేవుఁ, డెవని వంశాంభోధి కెనయ విధుఁడు
దక్షశిక్షకుఁడు భాలాక్షజటోత్థుండు, వీరుఁ డెవ్వని గోత్రకారణుండు
చిత్తశాధామంబు చిదిరెమఠ మ్ముని, యెవని యన్వయమున కవనిఁ జేరు
శ్రీనాగభూషణ శ్రీ శ్యామలాంబులు, జనకులై యెవ్వని గనిరి ప్రేమఁ
- గీ. గాశికాక్షేత్ర పండిత కాండ మెవని, వేదవేదాంత ధర్మశాస్త్రాది గురువు
వివిధభాషేతిహాసాది వినుఁడెవండు, వీరభద్రాహ్వయుండె యీ వినుతికర్త.

శా. ఆశాపీడితుఁడున్ దమోవృత్తుఁడు బద్ధాత్ముండు సంసార దు
ష్పాశోపేతుఁడు నెట్లు మాదృశుఁడు గాంచం జాలు నైశ్చర్యతీ!
శ్రీశర్వుఁ భజనీయు నాత్మహితుఁగాఁ జింతించి యీ వాక్కు లా
యాసం బేమియులేక వెల్పుడెడు నా యాస్యంబునం దుండియున్.

చ. వనజభవుండు, విష్ణు యమ వారుణ దిక్పతి వాసవాదులున్,
ధనదుఁడు, సూర్యచంద్ర వసు దైవతముల్ గలతెంద తెందతో
కనుగొని నీదు సూక్ష్మతను గైతలచేత నుతింపఁ జాలిరే?
త్రినయన! స్థూలరూపమునె ధీరత నే స్తుతిసేయ నేర్చెదన్.

చ. హరుపద దివ్యభక్తి యది యబ్బినఁ జాలును స్త్రోత్ర మీఠ్యమై
పరఁగదె గ్రామ్యుఁ డాటవికమానవుఁడన్ స్తుతి నల్లఁజాలడే!
మరి శుత్రు లెల్ల నేర్చినను భక్తివిహీనుఁడు త్వత్కృపాప్తికిఁ
గుఱియగునే; పశూపముడు, కుంతుఁ డనాత్మహితజ్ఞుఁ డెన్నఁగా?

చ. జగము జనించు నీదు ఘనసంశ్రియ మందినచో; ని కెట్లు జ
న్మ గలుగు కర్త చేతనయుతాత్ముఁడు గానిదె? పంచభూతముల్
తగ జనిఁ బొందెడిన్ స్వకలితావయవస్థితిచేత; నిట్లు నో
మృగధర! సర్వలోకపర మేశ్వరభావము నీకు సిద్ధమా.

ఉ. చేతనలేని యప్పకృతిఁ జెప్పిరి భోగ్య మటంచు; భోక్తయున్
నేతయుఁ గాఁడు తత్ప్రకృతినిఁ, నడిపివఁగ నాత్మపాశుఁ; డు
ద్భూత మగున్ రతుల్ ప్రకృతిపూరుషు లందున నీ మహాకృపఁ;
చేతువు దీని నీవ శివ! చిత్రజగత్ప్రయ నూత్రధారివై. ౧

మ. కలుగున్ సృష్టి, రజోతిరేకమునఁ ద్వత్కార్యమై! సత్త్వోన్నతిఁ
మొలతెంచున్ స్థితి, సంహృతిక్రియ తమఃపుష్టి మహేశా! చలా
చలమా నీ ప్రకృతిస్థలోకములునున్ స్తంభాదివిధ్యంతముల్
చలనం బొందెడు నాటబొమ్మలయి, నీ సంకేతమాత్రంబునఁ. ౬

మ. పులితోలే కడు చిత్రవస్తుము, చితాభూభాగమే యిల్లు నీ
కిల, యానం బొక యెద్దు, కాని ప్రళయక్రీడాభివిష్టుండవై
కలుగం జేసెను విశ్వకార్యముల, నో కైలాసవాసా! నుని
శ్చలమా నీదగు నీశశబ్దమే కడున్ జాటించు మాహాత్మ్యమున్. ౭

ఉ. ఏల యమంగళమ్ము లగు నీ యెముకల్ తమి సింగరించితో?
యేల యుమన్ గురు స్తననమేతను మేన ధరించి యుంచితో?
కేలను గండ్రొగొడ్డలి యిఁకేల? నటంచును నక్షనూత్రమున్?
గేలిటు నేయు బాలిశుని ఖిన్నుని జేయరె నవ్వి పండితుల్. ౮

చ. ఆమర! కపాలధారివృత మద్భుత మైనను ఘోరమైనన్
విమృత ముక్తిమార్గమున వేయదె? భక్తికి హేతు వాట; నీ
మమత చెలంగుదాఁక ని నుమానతి కూడుచు నాడుచున్ జగ
త్క్రమము ఘటించుకై ప్రజలఁ గాంచు సుఖక్రతు వాచరించెడిన్. ౯

చ. హర! భవదీయదివ్యకృప నందినచోఁ గృశుఁడున్, కుహపియున్
సురవనితాగ్రహార్థ నవసుందర దేవలఁడు కాఁడె? ఎవ్వఁడే
సుతుతరమైన నింద్రపద మొప్పుగ నెక్కఁడె? దేవపూజ్యుడై;
మరి కుపితుండ వైన బడి మృగ్గడె? తామసకూపమందునఁ. ౧౦

చ. శరవణజాతమై విమలవణుఖమై ద్విషడక్షియ క్తమై
మోగె ద్వదీయ తేజమే కుమారసమాఖ్య దలిర్పఁ; దారకా
సురగృహబద్ధ వాయుబలనూడనమోచకమై వశక్షమై
సురవనతాళిదుఃఖజలశోషకమై వెలిగెన్ మహోన్నతిన్. ౧౧

- శా. వేగాకృష్టభచంద్రానూర్యము, దిశావేధమ్ము, సంవర్తసిం
 ధూగంభీరతరంగఘోషహర మస్తోకప్రభావమ్ము ము
 క్తాగారమ్ము గుంజంబర; మహా కామాంతకా! త్వజ్జటా
 భోగస్పర్శ ఘటించినంతనె శిఖాపుష్పప్రభావ జెందదే! ౧౨
- ఉ. నీలగళా! త్వదీయగళనీలమణిప్రభ చాటదే! కృపా
 జాలము నీకు నెట్టిదియొ సర్వజగమ్ములఁ గూర్చి; యా విష
 జ్వాలులు నీవు మింగిమిని స్థావరజంగమముల్ నశించి, కీ
 లాలధిగర్భమెల్ల గరళమ్మయి పోయెడి మందరోద్ధతి. ౧౩
- చ. మరుఁడు వికారిమోహనసమాఖ్యశరమ్మును నెక్కుబెట్టి, యో
 గిరిశ! త్వదీయపార్శ్వమునఁ గించిదవస్థితుఁ డయ్యె; నంత నీ
 గురుతరకోపదృష్టిభవఘోరకృశానువు నందుఁ జిక్కి యా
 యరుణదళోకమంజరిగతాళి విధంబున మాఁడె నక్కటా! ౧౪
- చ. లవణనముద్రావీచిఘనలంబభుజమ్ములతోడ నెత్తి, నీ
 మ వనతివర్వతమ్మును విధూత మొనర్పఁగ రావణుండు; నీ
 వవిచలితాంఘ్రిశాఖుఁడవ యైనఁ ద్రుటిక రుధిరమ్ము గ్రక్కి, యే
 డ్చి విలపనంబు నేయుచుఁ బడె బలినదృమ్మునందు నాతఁడే! ౧౫
- చ. దశముఖుఁ డేకశీర్షుఁ డయి త్వత్పదసన్నిధి శీర్షపద్మపూ
 జ నలిపె నన్న, నీ దయిన సర్వపతిత్వము గోచరింపదే!
 వెనఁ గొని దీననే వరము, విశ్వనురాసురులఁ పులస్త్యజం
 డసురగణైకదాన్యమున నక్కట వేయఁడె? లోకశత్రువై. ౧౬
- ఉ. తావకపాదపద్మమును దద్దయు భక్తి స్పృశించు బాణునిక
 పావకనేత్ర! నిల్పవె యపారజగత్త్రయశీర్షమందు; దం
 ష్ట్రావికరాశమా భ్రుకుటిచండతరమ్ముగు వాని వక్త్రము
 దేవసురారులం దొకఁడు తేలెనె చూచుటకైన నప్పడె? ౧౭
- మ. హర! నీ తాండవనృత్తమందుఁ జరణన్యాసమ్ముచే భూమి ది
 క్కరులఁ వ్రాలు; భుజమ్ములెత్తఁగను మేఘంబుల్ గ్రహవాతముల్
 దిరుగు; హంకృతి గడ్డిపోచలక్రియ దిక్కుల్ కడు బాదు ని
 క్కరణి లోకము లెల్ల వీడితమ్ములై కంపించు విశ్వేశ్వరా! ౧౮

మ. అనల స్తంభత సీపు దాల్చి నిలువ; న్నాదిగ గనక బ్రహ్మ యే
గెను పై లోకము; గిందికే హరియు నేగె; దాని దర్శింప లే
కను నాశ్చర్యత నిన్నుఁగూర్చి వినుతుల గావింపఁగా నప్పడు
ఘనపింగాక్షము సీలకంఠమును నై కన్పట్టె నీ రూపము. ౧౯

చ. పురములు మూఁడు గూల్చి; గిరిపు త్రికపైఁ గమనీయదృక్కుల
బరపి; పినాకకోటిపయి బాహువు నుంచినయట్టి నీ పయి
సురవనవట్టుదీజలదనుందరరాజకృతానుసారముల్
గురియవె ? సారిజాతతరుకోమల పుష్పసుగంధవర్ష ముల్. ౨౦

మ. అరుణస్నిగ్ధము నాత్మనేత్రకమలం బర్పించి విష్ణుండు పు
ష్కరసాహస్రము పూర్తి నేయఁడె; మహాకష్టమ్ముతో; నంత బా
ల రవి తత్పరిధికియన్ దహనకీలవ్యాప్తమా చక్ర మా
హరి నవ్యేతర బాహుఁ జేరె భవదీయాశీఃప్రభావమ్మున. ౨౧

మ. హరిహస్తమ్మునఁ జేరఁజక్రము; త్రిలోక్యాశ్వాసనం బిచ్చి, యా
సురశీర్ష ములఁ గత్తరింతు నని దీక్షోత్సాహుఁడై పల్కఁ; బం
కరుహాకారము నేత్రము మరల నక్కంసారి కబ్బె గదా!
హర! నిగ్గొల్చు ననన్యభిక్తు నకసాధ్యంబైన దొండున్నదే. ౨౨

చ. “ఒక చెయినిగ్ ద్రిశూలము, మఱొక్కట బిచ్చపు పుట్టె, చందమా
మ కలఁడు నుందరుండు తలఁ; బాము భుజమ్మున నుత్తరీయ, మీ
వికృతపు వేన మెక్కడిది? భిక్షుక!” యంచు గిరింద్రీపుత్రి ని
న్నకట! హసిం చెడిగ్ మనమునక బిగఁబట్టుచుఁ బ్రేమకోశము. ౨౩

చ. గజనవచర్మము ముడులు గల్గినదానిని దాల్చి సీపు నా
సజలఘనాతిడంబరము నల్పి భయానకమూర్తిఁ జూప; గౌ
రి జడిసి స్కందుని న్నబల రీతి సమాశ్రయ మొందె; నామెఁగాం
చి జరత వజ్రి దేహుఁడవ చేసితి వాదరమంచు నెంచెడ. ౨౪

ఉ. వేదము లభ్యసించుట, వివేకముగా నియమంబుఁ బూని యా
త్రాదుల నేయుటల్, వనపదమ్మును జేరుట, భిక్ష మెత్తుటల్
మోదముగా నొనర్చుత! ప్రబుద్ధుడు, నియతికష్టకర్మముల్;
నీదగు పాదయుగ్మమునె నేఁనృరియించి విముక్తి నొందెడ. ౨౫

- ఉ. క్షీరఘటాభిషేకములు నేయుట; ధూపము లిచ్చి గంధ తై
 లోరువిలేపనమ్ము, గుడు లోలి రచించుట లుండుగాక! నిఁ
 గోరి యెవండు పువ్వాకటిఁ గూర్చునొ త్వత్పదపీఠ నన్నిధిఁ
 జేరఁడు మాతృగర్భ మను చీకటికొంప ని కెన్నఁ డేనియ్య. ౨౬
- చ. మునిజన మాననేడితుని, ముత్తైపుదండనుగా సతమ్ము గం
 గను దన జాటజాటమునఁ గట్టిన మేటి, నవేందు శేఖరుఁ
 ఘనఫణిభూషణుఁ, విశదగాతుఁ, వివేషుని, ముండమాలి, క
 ర్తను, వనితానమేతు, గిరిధాము, మహేశుని మ్రొక్కెదఁ శివుఁ.
- ఉ. మానుషమందుఁ గాని, నురపాశవదానవ పక్షి యోనులం
 గాని, భుజంగయక్ష తనుకాండమునందున, సిద్ధజాతిలోఁ
 గాని, మదీయజన్మ మగుగాత ! మత్తెక్కడ నైనఁ బుణ్యలో
 కాన; మనమ్ము త్వచ్ఛరణకంజ సుభ క్తియుతమ్ము గావలె. ౨౭
- చ. వరదుని రుద్రుని విమలు వందితు దండిని ముండధారు శం
 కరునిఁ బురత్రయజ్వలను గాంతిసమూహుని శూలపాణి సుం
 దరు భువనత్రయేష్య నగధాము శిరోధృతతీర్థుఁ గిన్నరే
 శ్వరసఖుఁ బార్వతీరమణుఁ బావకనేతుఁ భజింతు నీశుని. ౨౮
- ఉ. యోగియు శస్త్రపాణియు; విషాదనుఁడు న్నమృతుండు; దాంతుఁడు
 భోగియు గూరనత్త్వండు; విముక్త రతుండును బార్వతీశుఁడు;
 రాగియు శాంతుఁడు; భువనరాట్పతియూచకుఁ; డస్థిశుద్ధుఁడు
 కాగలయట్టి నిఁ దెలియఁగా నగునే శివ! ద్విస్వభావుని. ౩౦
- చ. పర మపరమ్మునై శుభము పావనమై శ్రుతిశీర్ష సూక్తమై
 మరి ఘనతేజమై విబుధమాన్య మనాది సమీపదూరమై
 పరఁగెడు నెద్ది శుద్ధమయి భవ్యమునై భగవంత మట్టి నీ
 పరశివరూపమం దమితభ క్తి వసించుత నాకు నిత్యము. ౩౧
- ఉ. దీనిని దండిపండితుఁడు తియ్యని పల్కులతోడఁ జక్కఁగా
 బూని రచించె; శంభుకృపఁ బూర్ణముగాఁ గొని యాత్మరక్షణం
 బానుటకై యనామయపమాఖ్యనుతిఁ శివముఁ, పఠించు నే
 మానవుఁ డిద్ది, వాఁడు ననమానసుఖుండగు నష్టరోగుఁడై. ౩౨

అధికపాఠము

సి. భువనము దేశకాలగతిఁ బొందఁగ భిన్నములౌ నవస్థలున్,
ఎవఁడు హరించుఁ బాపము నహీనుఁడు రెండు కృమమ్ములన్, స్వయం
భువు సృజించు దానిఁ గని ముజ్జగముల్ నియమానుసారమున్,
దవలెనె? సర్వశేత్రపదధర్మము నాతనికిన్ మహేశ్వరా! 33

చ. నిను భజించు భక్తులు; విశేతులు సర్వకలాపులున్ జటా
ఘనశిరసుల్ ధృతేందువులు కాలగళుల్ పనితాసమేతులున్
తనుజితవిమ్రమాభులు నుదాత్తులు నాత్మకూతులున్ హరుల్
మునినుతు లిద్దసౌఖ్యులు విముక్తరతుల్ శివు లౌదు రవ్యయుల్. 34

చ. పరమబుధుండు దండి యిది బాగగు వృత్తములన్ రచించె నుం
దరముగ స్తోత్ర) మిశ్వరపదద్వయ భక్తిని; నెవ్వఁడేని యీ
హరనుతిన్ బరింపఁ బరమాదరతన్ నుఖ మబ్బు, పుణ్యముల్
పురిగొను; శంకరా! నరుల బోవుము రోగము లూడ్చి నిత్యమున్. 35

క. ఇది శరరిపువసుచంద్రిలు, పొదలఁగ శకన్యపతివర్ణముల నాపాధిన్
చిదిరెముక పీఠభ్రమిండు, ముదమున దెనుఁగించె దండిబుధకృతనుతినిన్.

(కా. శ. ౧౦౬౫ స్వభాను-అపాధ పూర్ణిమ)

ఆంధ్ర - ఆనామయస్తవము సమాప్తము.

శివపంచస్తవి

౫. హలాయుధస్తవము

విఘ్నం నిఘ్నం ద్వీరదవదనః ప్రీతయే వోస్తు నిత్యం
వామే కుంతర్పృకటితబృహద్దక్షిణే స్థూలదంతః ।

యః శ్రీకంఠం పితరముమయాశ్లిష్టవామార్ధదేహం

దృష్ట్వా నూనం స్వయమపి దధావర్ధనారీశ్వరత్వం॥ ౧॥

అర్థః—వామే = వామభాగమునందు, కుంతత్ = నిలిచిపోవు
చున్నట్టియు, పృకటితబృహత్ = వెలువరింప బడిన గొప్పదనము
గలిగినట్టిదై, దక్షిణే = దక్షిణభాగమునందు, స్థూలదంతః = లాఘు
దంతములు గలట్టియు, ద్వీరదవదనః = గజముఖుడు, వః = మీయొక్క
విఘ్నం = అంతరాయమును, నిఘ్నం = పరిహరించువాడై, నిత్యం =
సదా, ప్రీతయే = ఆనందముకొరకు, అస్తు = అగుగాక! యః =
ఎవ్వడు, ఉమయా = పార్వతీదేవిచేత, శ్లిష్టవామార్ధదేహం = కూడి
నట్టి ఎడమప్రక్కయందలి సగము శరీరముగలవాడును, పితరం =
తండ్రియును, అగు- శ్రీకంఠం = శంకరుని, దృష్ట్వా = చూచి, స్వయం
మపి = తానును, అర్ధనారీశ్వరత్వం = అర్ధనారీశ్వరత్వమును, నూనం =
నిక్కముగా, దధౌ = ధరించెనో.

తా. శ్రీ పార్వతీదేవిని తన ఎడమప్రక్కన వెలయుచు
వాడును, శితికంఠుడును అగు తన తండ్రియైన శంకరుని గాంచి తానును
తండ్రివలె అర్ధనారీశ్వరత్వమును ధరింప దలచినాడా అనునట్లుగా ఎడమ
ప్రక్కన దంతము లేనివాడై ఆడేనుగువలెను; కుడిప్రక్కన
మిక్కిలిపొడవైన లావు దంతము గలవాడై మగ యేనుగువలె నున్నట్టి
యా గజముఖుడు మీయొక్క విఘ్నమును బోనాడుచు సదా ఆనంద
మును గలిగించు వాడగు గాక!

వి. సంప్రదాయానుసారము స్మారకమున గణాధిపతిని కవి స్తుతింపి యున్నాడు. మహాశివభక్తుడైన హాలాయుధుడు మొదలు తన ఇష్టదైవమైన శివుని స్తుతింపక శివపుత్రుడగు గణపతి నేల నుతించె ననుచో బంధువుల గృహమునకు జరిగినపుడు మొదలు ఇంటిముందరి యంగణముందు వారి బాలకులును, తదుపరి లోపల ముఖ్యబంధువులును గనుపడునట్లు శివస్తోత్రమునకు బూని కైలాస నివాసమును ధ్యానింపగ నే మొదలు శివునిముద్దుబిడ్డడగు వినాయకుడు చిత్తమున ప్రత్యక్ష మయ్యెను. అతడును తన తండ్రియొక్క అర్ధనాశ్విరలిలనే యనుకరించుచున్నట్లు నిర్ణయపడి నాడు. కావున ప్రకారాంతరముగ శివస్తుతియే ఇందు కలదు.

శివుడు అర్ధనాశ్విర్యుడనియు, గణపతిజనకుడనియు చెప్పబడుటచేత ఈ హాలాయుధ కవి శక్తివిస్తావ్యతవాది యనియును, సగుణోపాసకు డనియును ఎరుంగునది.

శ్రీ|| ౪|| 760-80 లో దక్షిణదేశాధిపతియైన రాష్ట్రకూట కృష్ణరాజు ఆస్థాన మన నీ హాలాయుధకవి విద్వాంసుడుగా నుండెను. ఇతని జన్మభూమి వంగదేశ ధాకామండలమందలి నవగ్రామము. దేశసంచార మొనర్చుచు కాలక్రమమున దక్షిణ దేశము జేరుకొని కొంత కాలముండి తరువాత తన భూమిని జేరుకొనియే చరమదశను గడపెను. అభిధానరత్నమాలా, కవిరహస్యమ్, మృతసంజీవనీ యను సంస్కృత గ్రంథముల విరచించినాడు. ఈతఁడు మహాశివభక్తుడు, మహావిద్వాంసుడును. మొదటి గ్రంథమునకు హాలాయుధకోశ మనియే సాధారణముగ వ్యవహారము కలదు. ఈ శివస్తుతిగూడ హాలాయుధ స్తవ మనియే ఈ కవి నామముతోడనే ప్రసిద్ధమైనది. ఈతని కవితాశయ్య మనోహరమై గంభీరముగ నుండును. ఆ ధారాశ్రమైన శైలినిజూడ శివభక్తి పొంగి పొరలినట్లుండును. శివభక్తి ప్రభావమువలన ఏతనికి సదాశివుడు ప్రత్యక్ష మగుచుండెడివాడట! నవగ్రామ మొక కైలాసమువలె నుండెను.

“ఒక నాడు ఈ మహాభక్తుడు సిరియాళుని కథను వినెనట! అందు శివుడు జంగమ వేషముతో వచ్చి సిరియాళు భక్తిని పరీక్షించుటయు, మాంస మారగించుటయు వచ్చినదికదా! దీనిని విని హాలాయుధుడు ఉడగ్రుడై అభివ్యక్తమును భుజించిన శివుని, శివభక్తుడైన పుత్రుని వధించిన సిరియాళునిగూడ వెలివేసితి నని ప్రకటించెనట. ఇందుకు గినివై బహిష్కృతుల భార్యలగు పార్వతియు, చెంగళవ్యయు మారువేషమున వచ్చి హాలాయుధుని వేడుకొనగా వారి బహిష్కారమును దీనివేసెనట! ఈతని యను పమానమైన శివభక్తిని, శివాచారదీక్షను గని శివుడు మెచ్చి ప్రత్యక్షమై ఈతని యభీష్ట పోకారము నవగ్రామప్రజలతోబాటు కైలాసము ననుగ్రహించెను” అను కథ బసవ పురాణాదులలో కలదు.

ఈ హాలాయుధ స్తవము మిక్కిలి ప్రసిద్ధమై సారాయణములో నున్నది. ఇది మధ్యప్రాంతపు నీమాడ జిల్లా ఓంకార అమరేశ్వర మందిరమున శిలపై కా. శ. ౧౦౫౬ లో జెక్కబడియున్నది. ఈ శిలాశాసన పాఠానుసారముగ నే ఇట ముద్రింప బడినది. అనాయుధ స్తవమునందువోలె నీ స్తవమునందును మందాకాంతా వృత్త మలే కలవు. విశేషములు పీఠికలో గాంచునగును ||౧||

శ్లాఘ్యః పుత్ర స్స భవతి కిల స్వస్య వప్తుస్సకాశాద్ ।

ధత్తే కైశ్చిత్ క్వచిదపి గుణై ర్యస్సముత్కర్ష రేఖాం
ఇత్థం వాంఛన్ పితరధికతాం పంచవ క్త్రిస్య నూనం
షష్ఠం విభృద్వదనమవరం పాతు విశ్వం విశాఖః ॥౨॥

అర్థః—యః = ఎవడు, స్వస్య = తనయొక్క, వప్తుః సకా
శాత్ = తండ్రినుండి, కైశ్చిత్ = కొన్నియైన, గుణైః = గుణ
ములచేత, క్వచిదపి = దేనియందైనను, సముత్కర్ష రేఖాం = అధిక్య
రేఖను, ధత్తే = ధరించుచున్నాడో, సః = ఆ, పుత్రః = తనయుడు,
శ్లాఘ్యః = ప్రశస్తుండు, కిల = కదా! ఇత్థం = ఇట్లు, పంచవ క్త్రిస్య =
ఐదు మొగములుగల, పితః = తండ్రికి, అధికతాం = ఎక్కువతన
మును, నూనం = నిశ్చయముగా, వాంఛన్ = అపేక్షించువాడై
అవరం = వేరైనట్టియు, షష్ఠం = ఆరవదైనట్టియు, వదనం = ముఖ
మును, విభృత్ = ధరించుచున్నవాడైన, విశాఖః = కుమారస్వామి,
విశ్వం = ప్రపంచమును, పాతు = రక్షించుగాక!.

తా. తన జనకునికంటె దేనియందైనను, ఏ గుణములచేతనైనను
ఏ పుత్రుడు విశేషతను బొందుచున్నాడో వానిని లోకము మెచ్చుట
నుప్రసిద్ధము. ఇట్లని కా నోపును- తన తండ్రియైన శివునకుగల ఐదు
ముఖములకంటె నెక్కువైన మరియొక యారవముఖమును కార్తి
కేయస్వామి ధరించెను. ఇట్టి షడ్ముఖుడు ఈ ప్రపంచమును పాలించు
గాక!

వి. కవి ఈ స్తవమున లోకకల్యాణమును వాంఛించి కుమారస్వామి యా
స్సును ప్రకటించినాడు. ॥౨॥

ఏకో దేవ స్స జయతి శివః కేవలజ్ఞానమూర్తి-

ద్దేవీ సాచ త్రిభువన మిదం యద్విభూతిప్రపంచః ।

యత్కూటస్థం మిథున మవినాభావసంబంధయోగా-

న్మిశ్రీభూతం తదఖిలజగజ్జన్మభీజం నమామి, ॥౩॥

అర్థః—కేవల జ్ఞానమూర్తిః = కేవలము చిదానంద స్వరూపు
డైనట్టి, ఏకః = అద్వితీయుడైనట్టి, దేవః = భగవంతుడైనట్టి, సః = ఆ,
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

శివః = శివుడు, జయతి = సర్వోత్కృష్టమైన వెలుగుచున్నాడు, చ = మరియు, సా = ఆ గుణములు గలిగినట్టి, దేవీ = పార్వతీదేవియు (సర్వోత్కృష్టముగా నున్నది), ఇదం = ఈ, త్రిభువనం = ముల్లోకములు, యద్విభూతిప్రపంచః = ఏ పార్వతీపరమేశ్వరుల విశ్వరము యొక్క విస్తారమో! యత్ = ఏ, మిథునం = యుగము, కూటస్థం = నిత్యమై, అవినాభావసంబంధయోగాత్ = భిన్నముగాని సంబంధముండుటవలన, మిశ్రీభూతం = పరస్పరముగా కలిసినట్టి, అఖలజగజ్జన్మభీజం = సమస్తలోకముల జన్మకు కారణమై యున్నదో, తత్ = ఆ శివశక్తిద్వంద్వమును, సమామి = సమస్కరించుచున్నాను.

తా. ఈ సమస్తమైనట్టియు, శుద్ధాశుద్ధమైనట్టియు త్రిలోకములు యే యనాదిదంపతుల మహత్త్వయొక్క వికాసమో, ఎవరు ఎల్లప్పుడు ఎడబాయనివారై శాశ్వతమైన కలయిక గలిగి సమస్తలోకముల జన్మములకు సంయుక్తమైన కారణస్వరూపమై యున్నారో, అట్టి ఏకైక స్వరూపుడును, పరమేశ్వరుడును, చిన్మయుడును అగు శివుడును; ఇట్టిదే యగు శక్తియును సర్వోత్కృష్టతతో వెలయు గాక!

వి. ఇక్కడ శివుడు శక్తి యని రెండు వస్తువులుగా జెప్పబడినవి. కావున ఇది ద్వైతసిద్ధాంత మనుకొనరాదు. శక్తియే గుణము, శక్తిమంతుడే శివుడు. శువుడు విడిచి తాచిగాని, తాచిని విడచి శువుగాని ఉండనట్లు శివునియందు శక్తి యవినాభావ సంబంధముతో నుండునని సిద్ధాంతము. ఇది వీరశైవుల శక్తివిస్తాద్యైత సిద్ధాంతము. కావుననే ఈ హలాయుధకవి వీరశైవుడని పరంపరాకథనము ప్రచారమైనది ||౩||

ఏకః సప్రస్థా సకలజగతామాదిభూతస్స్వయంభూ-

స్త్రితా తేషాం త్రిభువనగురుర్వాసుదేవః ప్రసిద్ధః ।

యస్తౌ ద్వాపవ్యతులమహిమా సంహరత్యంతకారే

కస్తస్యాన్యో భవతి సదృశః శ్రీమహాకాలమూర్తేః॥ ౪॥

అర్థః-ఆదిభూతః=మొదటఁబుట్టిన, స్వయంభూః=బ్రహ్మదేవుడు, ఏకః=ఒకడేయై, సకలజగతాం= సర్వలోకములకు, ప్రస్థా = సృష్టికర్త, (అనియును) తేషాం=ఆ లోకములకు, వాసుదేవః=విష్ణువు, త్రాతా = రక్షకుడై, త్రిభువనగురుః = లోకపూజ్యుడు (అనియును) ప్రసిద్ధః =

విఖ్యాతుడు, అతులమహిమా = అనదృశ్యమైన మహత్తు గలిగినట్టి, యః = ఏ పరమేశ్వరుడు, తౌ = ఆ, ద్వావపి = బ్రహ్మ విష్ణువులను గూడ, అంతకాలే = ప్రళయకాలమందు, సంహరతి = ఉపసంహరించుకొనుచున్నాడో, శ్రీమహాకాలమూర్తేః = సంపద్యుక్తుడై అఖండ కాలస్వరూపుడైన, తస్య = ఆ మహేశ్వరునకు, అన్యః = ఇతరుడైన, కః = ఎవడు, నదృశః = సమానుఁడు?

తా. ఈ సమస్తలోకములను సృజించుటలో స్వయంభువైన బ్రహ్మయును, వీనిని కాపాడుటలో లోకోత్తరుడైన విష్ణువును కర్తవ్య ప్రసిద్ధులై యున్నారు. కాని ఇట్టి విష్ణు బ్రహ్మలను గూడ ప్రళయ కాలమునందు నెవడు సంహరింపగలడో ఆ మహాస్వరూపుడైన రుద్రునకు మరియొకడు సాటిగలడా?

వక్తుం వాంఛా హర నిరవధే స్త్వన్మహిమ్నః స్వరూపం
చేతశ్చైతత్ కతిపయపదజ్ఞానమాత్రావసన్నం
జ్ఞాత్వా చేదం త్రినయన మయా త్వద్గుణస్తోత్రభక్త్యా
స్వాత్మన్యేవ స్వయమధిక్యతో ధృష్టతాపట్టబంధః ॥౨॥

అర్థః—హర = ప్రభూ! నిరవధేః = అపారమైనట్టి, త్వన్మహిమ్నః = నీ మహిమయొక్క, స్వరూపం = స్వరూపమును, వక్తుం = చెప్పటకు, వాంఛా = ఇచ్ఛ (కలదు), ఏతత్ = ఈ, చేతశ్చ = మనస్సా, కతిపయపదజ్ఞానమాత్రావసన్నం = కొలది శబ్దముల తెలివి వలన చిక్కిపోయియున్నది, త్రినయన = సర్వదర్శకా, ఇదం = దీనిని, జ్ఞాత్వా = తెలిసియు, త్వద్గుణస్తోత్రభక్త్యా = నీ గుణముల పొగడ్తయందు గల భక్తిచే, ధృష్టతాపట్టబంధః = మాటలమఱి దొరతనము, స్వాత్మన్యేవ = నాయందే, స్వయం = సొంతముగా, మయా = నాచేత, అధిక్యతః = ఆజ్ఞాపింపబడెను.

తా. ఓ సర్వేశానకా! అనంతమైన నీ మాహాత్మ్యమును గొని యాడ తలంపేమో కలిగినది. కాని నా యల్పబుద్ధికి కొలది శబ్దములే తెలియును. ఇట్లని యెరిగియు నిను పొగడుటలో భక్తి ప్రాబ

ల్యము గలవాడ నగుటచే నాకు నేనే మాటలదొరనై దీనిని రచింప
బునినాడ స్వామి! ॥౧॥

వాగీశ స్త్యం యుగపదఖిలజ్ఞానసంపత్తియుక్తః

కా తే తుష్టిః స్తుతిరచనయా మాదృశస్యాల్యశక్తేః ।

ఏవం జ్ఞాత్వా హర విరమతః స్తోత్రహేతో ర్హతాన్యే

భక్త్యావేశాత్ప్రసరతి ముఖాద్భారతీ కిం కరోమి ॥౬॥

అర్థః—హర=రుద్రా! త్వం = నీవు, వాగీశః = వాచస్పతివి,
యుగపత్ = ఒకే కాలమున, అఖిలజ్ఞానసంపత్తియుక్తః = సమస్త
పదార్థములయొక్క జ్ఞానభాండారము కలవాడవు, తే=ఇట్టి నీకు, అల్ప
శక్తేః = స్వల్పప్రజ్ఞ గల, మాదృశస్య = నాబోటివానియొక్క, స్తుతి
రచనయా = స్తోత్రనిర్మాణముచేత, కా=ఎట్టి, తుష్టిః = సంతోషము,
(కలుగును)? ఏవం = ఇట్లు, జ్ఞాత్వా = తలపోసి, స్తోత్రహేతోః =
స్తుతికారణమునుండి, విరమతః = చాలించుకొనుచున్నట్టి, మే =
నాయొక్క, ముఖాత్ = మొగమునుండి, భక్త్యావేశాత్ = భక్త్యుదేకము
వలన, భారతీ = సరస్వతి, ప్రసరతి = పొరలుచున్నది. కిం = ఏమి,
కరోమి = చేయుదును?

తా. పరమేశ్వరా! నీవు సమస్తవాక్కుల కధీశుడవు. సకల
పదార్థముల నొకేమారు దెలియు మహాశక్తి కలిగియున్నాడవు. కావున
నావంటి యల్పబుద్ధిగలవాని వాక్కులతో నీకేమి సంతోషము గలుగ
గలదు? ఇట్లు గట్టిగా భావించియే స్తుతి ప్రయత్నమును విరమించు
కొంటిని. ఐనను నీయందలి భక్త్యతిశయమువలన నా ముఖమునుండి
తనకుదానే యీ సరస్వతి వెలువడుచున్నది. నేనేమి నేయుదును
స్వామి? ॥౬॥

యత్తే తత్త్వం నిరుపధిపరం వాఙ్మనఃపారభూతం

ఐప్రహ్మదీనామపి హర గిరస్తత్ర భగ్నాః ప్రవేష్టుం ।

అర్వాచీనం యదపరమిదం పార్వతీవల్లభం తే

రూపం భక్త్యా వరద తదహం వాగ్విరభ్యర్చయామి ॥౭॥

అర్థః—హర వరద=ప్రభూ, కరుణామయా! తే = నీయొక్క, నిరుపధి = ఉపాధిరహితమైనట్టియు, వాఙ్మనఃపారభూతం = వాఙ్మనస్సులయొక్క నీమకంఠ అతీతమైనట్టియు, యత్ = ఏ, పరం=సర్వాధికమైన, తత్త్వం = తత్త్వము (కలదో), తత్త్వ=అందు, బ్రహ్మాదీనాం=బ్రహ్మాదులయొక్క, గిరోపి = వాక్కులుసైతము, ప్రవేష్టుం = ప్రవేశించుటకై, భగ్నః = భంగపడినవి, తే = నీయొక్క, యత్ = ఏ, ఇదం = ఈ, అపరం = వేరైన, అర్వాచీనం = ఆధునికమైన, పార్వతీవల్లభం = పార్వతీవతి యను, రూపం = స్వరూపము (కలదో) తత్ = ఆ రూపమును, అహం = నేను, వాగ్భిః = వాక్కులచేత, అభ్యర్చయామి = పూజించుచున్నాను.

తా॥ భక్తవత్సలా! నీ తత్త్వము, వాఙ్మానసముల కతీతమైనది. అచింత్యమైనది. పరాత్పరమైనది. దీనిని వర్ణించుటలో బ్రహ్మాదుల వాక్కులును కుంతితములైనవి. (నే నెంతటివాడను?) ఐతే నీ యాయప్రేమయరూపమునుగూర్చి చింతింపక ఇటీవల భక్తులచే నెరుగబడిన పార్వతీవల్లభాత్మక మగు వైదికపౌరాణికరూపమును నా వాక్కులతో పొగడి పూజించు కొనుచున్నాను.

వి. ఈ ప్రమాడు శ్లోకముల భావము మహిమ్ను అనామయముల మొదటి శ్లోక భావముతో పోల్చబడి విస్తరింప బడినట్లు తోచును. ముందును ఇట్టి సామ్యము అటు నటు గాంచనగును ॥౩॥

అన్యైః స్తోత్రం రచితమమృతస్యందిభి ర్వాగ్విలాసైః

ఫల్గుప్రాప్యైః కిమిదమియతా త్యజ్యతే మద్వచోభిః ।

కింవా కైశ్చిత్కనకకమలై రర్చితం పాదపీఠం

భక్త్యా శంభో న పునరపరః పూజయ త్యర్కపృష్టైః ॥ ౧ ॥

అర్థః—శంభో = సుఖసాగరా! అన్యైః = ఇతరులచేత, అమృతస్యందిభిః = అమృతములొలుకు, వాగ్విలాసైః = జిగిపలుకుల చేత, స్తోత్రం = స్తవము, రచితం = విరచింపబడినది. ఫల్గుప్రాప్యైః = నిష్ఫలములైన, మద్వచోభిః = నావాక్కులచేత, ఇదం = ఈ స్తోత్రము, ఇయతా = ఇంతటితో, త్యజ్యతే = విడువబడుచున్నదా,

కిం = ఏమి? నా = అథవా, కైశ్చిత్ = కొందరిచేత, కనకకమలైః = బంగారుకమలములచేత, అర్పితం = పూజింపబడిన, పాదపీఠం = పాద పీఠమును, అవరః = మరియొకడు, భక్త్యా = భక్తితో, అర్కపుష్పైః = జల్లేడుపూలచేత, సపూజయతి కిం = పూజించుట లేదా ఏమి?

తా. పరమేశ్వరా! పలువురు పండితులు తేనియసోన లాలుకు జిగిరిపలుకులతో నిను గొనియాడి తనియ జేసియుండురు. నిస్సాగము లైన శబ్దములతో గూర్చిన ఈ నా స్తోత్రము నింతమాత్రమున త్రోసి పుచ్చెదవా! నీ దివ్యమైన పాదపీఠమును కలిమిగలవా రెందరో బంగారు పూల బూజించియుండురు. కాని మరియొక దీనుడు భక్తిగలవాడై జల్లేడుపూలతోఁ బూజింపడా యేమి? (ఎట్టి దైనను భక్తుని శాస్త్రును శివుడు గ్రహింప వలయు నని భావము.) ॥౮॥

పథ్యాహారౌ హర జలముచాం యౌ ష యౌ పంకజానాం

మిత్రామిత్రౌ వరద హవిషాం దాహకగ్రాహకౌ యౌ।

యౌ గంధస్య ప్రజనవహనౌ తానహం తుష్టిహేతో

రష్ట్రౌ వందే త్రిభువనగురో ఝార్తి భేదాం స్తవై తా ॥ ౯ ॥

అర్థః—హర వరద = రుద్రా! కరుణాసముద్రా, యౌ = ఏవి, జలముచాం = మేఘములకు, పథ్యాహారౌ = మార్గమును, ఆహార మును ఐనవో (ఆకాశము, జలము) యౌ = ఏవి, పంకజానాం = కమలములకు, మిత్రామిత్రౌ = మిత్రమును, శత్రువును ఐనవో (నూర్య చంద్రులు), యౌ = ఏవి, హవిషాం = హవిస్సులకు, దాహక గ్రాహకౌ = వేల్పువాడును, గ్రహించువాడును ఐనవో (యజమా నాగ్నులు), యౌ = ఏవి, గంధస్య = గంధమునకు, ప్రజనవహనౌ = జననియును, వాహకుడును ఐనవో, తా = ఆ, త్రిభువనగురోః = త్రివిధగర్భుడవైన, తవ = నీయొక్క, ఏతా = ఈ, అష్టే = ఎనిమిది యగు, ఝార్తిభేదా = ఝార్తివిశేషములను, తుష్టిహేతోః = సంతోషమునకై, వందే = నమస్కరించుచున్నాను.

తా. మహేశా! మేఘములకు మార్గమైన ఆకాశమును, ఆహారమగు జలమును, కమలములకు మిత్రుడగు నూర్యుడును, శత్రువు

డగు చంద్రుడును, హవిస్సులకు దాతయైన యజమానుడును, గృహీత
యగు అగ్నియును, గంధమూలకు జననియగు పృథ్వియు, వాహకు
(మోయువా)డగు వాయువును నీ యష్టమూర్తులే కదా స్వామీ!
విశ్వగురుడ వగు నీ యా యష్టమూర్తులను సంతృప్తికొఱకు నమస్కరించు
కొనుచున్నాను.

వి. మహిమ్ముము ౨౩ వ శ్లోకవిశేషములు చూడుడు. ||౯||

సంసారేఽస్మిన్ ధృవమనులభం మానుషం జన్మ లభ్యై
యుష్మానేకో భజతి సుకృతీ కశ్చిదన్యం చ దేవం ।

అరూఢోఽపి స్మరహర గిరిం రోహణం భాగ్యయోగా -

దేకో రత్నం కలయతి మహత్ కాచ మన్యశ్చ ఫల్గుణం

అర్థః—స్మరహర = కామారీ, అస్మిన్ = ఈ, సంసారే =
ప్రపంచమున, ధృవం = నిక్కముగా, అనులభం = దుర్లభముగ,
మానుషం = మనుష్యసంబంధ మగు, జన్మ = జన్మమును, లభ్యై =
పొంది, ఏకః = ఒకానొక, సుకృతీ = పుణ్యాత్ముడు, యుష్మాన్ =
మిమ్ము, భజతి = పొందుచున్నాడు, చ = మరియు, కశ్చిత్ =
ఒకడు, అన్యం = వేరగు, దేవం = దైవమును పొందుచున్నాడు,
రోహణం = రోహణ మను పేరుగల (రత్నఖనియైన) గిరిం = పర్వత
మును, అరూఢోఽపి = ఎక్కినవాడైనను, ఏకః = ఒకడు, భాగ్య
యోగాత్ = పుణ్యసంబంధమువలన, మహత్ = గొప్పదగు, రత్నం =
రత్నమును, కలయతి = పట్టుచున్నాడు, అన్యశ్చ = మఱియొక డన్ననో,
ఫల్గు = నిస్సారమైన, కాచం = గాజును, పొందుచున్నాడు.

తా. భగవన్! ఈ మాయామేయ మగు ప్రపంచమున
మిక్కిలి దుర్లభమైనదీ మానవజన్మయే? ఇట్టిదానిని పొందియును మహా
పుణ్యాత్ముడు మాత్రమే నిను గొలుచుచు ధన్యుడగుచున్నాడు. దౌర్భా
గ్యుడు ఊద్రదైవముల వెంటనంటి ఇంకను బంధమునఁ దగుల్కొనియే
యున్నాడు. రత్నముల పుట్టయగు రోహణాద్రి నెక్కినవారిలో నదృష్ట
శాలికే రత్నములు లభించుచున్నవి గాని తక్కుంగల వారికి మొట్టి
గాజులు మాత్రమే కదా దొరకుట!

వి. లోకమున శివభక్తులు తక్కువగా నున్నారు కదా! ఇదియేల యనువారి కిండు చక్కని సమాధానము కలదు. ధర్మాత్ములును, పుణ్యాత్ములును కొలదిగానే యుండురు. పూర్వ సుకృతపరిపాకవశమునగాని యిట్టి సుబుద్ధి పుట్టదు. ||౧౦||

యే త్వామర్హా సుగత ఇతివా భక్తియోగా ద్భజంతే

తేభ్య శృంభో ఫలమభిమతం త్వం దదాసీతి యుక్తం ।

అధ్వక్లాంతైః స్వరుచిరుచిరం నామ కించిద్గృహీత్వా

శీతం వీతం జలమిహ జన్తైః కిం న తృప్తిం కరోతి||౧౧||

అర్థః—యే = ఎవ్వారు, త్వాం = నిన్ను, అర్హా = జనుడు, వా = లేక, సుగతః = బుద్ధుడు, ఇతి = ఇట్లు, భక్తియోగాత్ = భక్తిశయమువలన, భజంతే = పూజించుచున్నారో, శంభో! = శంకరా! తేభ్యః = వారికి, త్వం = నీవు, అభిమతం = ఇష్టమైన, ఫలం = అర్థమును, దదాసి = ఇచ్చుచున్నావు. ఇతి = ఇది, యుక్తం = యోగ్యము. అధ్వక్లాంతైః = మార్గాయానము నంది నట్టి, జన్తైః = జనులచేత, స్వరుచిరుచిరం = తమరుచికి బాగైన; కించిన్నామ = దేనినైనను, గృహీత్వా = స్వీకరించి, వీతం = త్రావ బడిన, శీతం = చల్లనైన, జలం = నీరు, ఇహ = ఇట, తృప్తిం = తనివిని, నకరోతి కిం = చేయుటలేదా ఏమి ?

తా. కొందరు నిన్ను జనునిగా బుద్ధునిగా భక్తితో గొలుచు చున్నారు. శంకరుడ వగు నీవు వారికిని ఇష్టార్థముల ననుగ్రహించు చున్నావు. ఇది నీ ఘనతకు దగియే యున్నది. తోచినదిచి యాయా నము నందిన వారు దొరకైన దేవో నోట గరచుకొని నీరు ద్రావి తృప్తి గనుట లేదా! అందరకును భోజనము దొరకుచున్నదా !

వి. ఇందలి భావము మిక్కిలి యున్నతిము. తుమ్రులను గొలిచినను, అజైదిక హుళము బట్టినను భక్తిగలవారి నందరను శివు డనుగ్రహించు నని సిద్ధాంతము ||౧౧||

ఆదిత్యాదిగ్రహపరికరో యాతి చాయాతి. నిత్యం

కాలశ్చాయం దివసరజనీపక్షమానర్తుచిహ్నః ।

ఏతత్పర్వం నను న ఘటతే ప్రేరకత్వం వినా తే

కార్యే చాస్మిన్నుపునరపరస్యాస్తి సామర్థ్య మేతత్ ||౧౨||

అర్థః—ఆదిత్యాది గ్రహపరికరః = సూర్యాది గ్రహసమూహము, నిత్యం = నదా, యాతి = వెడలుచున్నది, చ = మరియు, ఆయాతి = వచ్చుచున్నది, అయం = ఈ, కాలశ్చ = కాలముగూడ, దివసరజనీపక్షమాసర్తుచిహ్నః = అహను, రాత్రీ, పక్షము, మాసము, ఋతువు అను విభాగములు గలదై గతించుచున్నది. తే = నీయొక్క, ప్రేరకత్వం వినా = ప్రేరణలేకయే, ఏతత్సర్వం = ఇదియంతయు, సఖ టతే నను = సంఘటింపదు కదా! అస్మిన్ = ఈ, కార్యేచ = పని యందన్ననో, పునః = మరి, అపరస్య = ఇతరునకు, ఏతత్ = ఈ, సామర్థ్యం = ప్రభుత్వము, నాస్తి = లేదు.

తా. మహేశా! ఈ సూర్యాది తారానికరము నదా వచ్చుచు పోవుచు నున్నది. పగలు, రేయి, నెల, పక్షము, ఋతువులు గల కాలమును ఆటులే పరుగిడుచు మరల జేరుచున్నది. సర్వవియామకుడ పను నీయాజ్ఞ లేకయే ఇది యంతయు జరుగుట అసంభవము. ఈ యద్భుతమైన కార్యము నొనర్చుటకు నీవు దప్ప మరియొకడు శక్తుడా! ముమ్మాటికిని నీవే సర్వకర్తవు.

వి. ప్రకృతి యందలి సమస్తజీవులు అన్నియు తమకు తామే ఈశ్వరులగునో అందరకును స్వేచ్ఛయుండును. ఒకరి నొకరు అనుసరింప జాలరు. వర్షము వచ్చినప విత్తనములు మొలకెత్తక యుండవలసినదే! కావున ఒకదాని ననుసరించి మరియొక దానిని సంచాలన మొనర్చు సర్వకర్త యొకడు కలడనియే నమ్మవలెను. మహిమము ౬ వ శ్లోకవిశేషముల జూడవలెను. ||౧౭||

తస్యాగారే గిరిశ రమతే ధేనువత్ కామధేనుః

క్రీడావాచే విటపినదృశః కల్పతే కల్పవృక్షః ।

లాక్షరణమణిరివ కరే తస్య చింతామణి స్సాన్ధిద్

యస్మిన్ సిద్ధ స్సకృదపి కృపాదృష్టిపాతప్రసాదః ||౧౮||

అర్థః—గిరిశ = కైలాసవాసా, యస్మిన్ = ఎవనియందు, సకృదపి = ఒకపర్యాయమైనను, కృపాదృష్టిపాతప్రసాదః = నీ కృపాదృష్టిపాత మను అనుగ్రహము, సిద్ధః = సంసిద్ధమగునో, తస్య = వాని యొక్క, అగారే = మందిరమున, కామధేనుః = కామధేనువు, ధేను

పశ్ = గోవువలె, రమతే = ఆడుచున్నది, క్షీడావాట = ఉద్యానమున, కల్పవృక్షః = కల్పవృక్షము, విటపినదృశః = చెట్టువలె, కల్పతే = చేయుచున్నది, తస్య = వాని, కరే = హస్తమున, చింతామణిః = చింతామణి, లాక్షారక్షామణిరివ = లక్కరక్షపూసవలె, స్యాద్ = అగును.

తా. కైలాసనిలయా! నీ కరుణాదృష్టి యొకపరి భక్తుని యందు ప్రసరింపవలయునే కాని వానికి లభింపని దెద్ది? వాని యింటి మందర ఆవుదూడవలె కామధేను వాడుకొనగలడు. వాని యుద్యానమున కల్పవృక్షముగూడ సాధారణవృక్షమువలె ప్రవేశింప గలడు. వాని కరమున చింతామణియే లక్కపూసతో గూడిన కంకణమువలె సులభముగ జేరగలడు. నీ యనుగ్రహమాహాత్మ్యమును జెప్పవలయునా స్యామి! ॥౧౩॥

మాలా లోలత్రిదశతటినీతోయశీతేఽమృతాంశుం

కంఠే కూరం కబలితవిషశ్యామలే వ్యాలరాజం

జ్యోత్స్నాగారే వపుషి విశదం బిభృతో భన్మరాగం

జ్ఞాతా సమ్యక్ త్రినయన మయా యోగభూషా తవైవ ॥౧౪॥

అర్థః—త్రినయన = త్ర్యంబకా! లోలత్రిదశతటినీతోయశీతే=చంచలమైన దేవగంగాజలముతో చల్లనైనట్టి, మాలా=తలలో, అమృతాంశుం = చంద్రుని, కబలితవిషశ్యామలే = తిన్నవిషముతో నల్లనైనట్టి, కంఠే = గళమున, కూరం = భయంకరమైన, వ్యాలరాజం = పెనుబామును, జ్యోత్స్నాగారే = వెన్నెలవలె తెల్లనైనట్టి, వపుషి = దేహమున, విశదం = శుభ్రమైన, భన్మరాగం = బూది పూతను, బిభృతః = ధరించుచున్నట్టి, తవ = నీయొక్క, యోగభూషా = యోగాలంకారము, మయా = నాచేత, జ్ఞాతైవ = తెలియబడియే యున్నది.

తా. త్రినేత్రా! (నీచరిత్ర) యద్భుతముగా నున్నది. చలిజ్వలనచో అగ్నిని జేరుట లోకప్రస్తుతము) నీవన్ననో గంగోదకముతో చల్లగా నున్నట్టి తలలో మరియును చల్లనైన చంద్రుని ధరించినాడవు.

వినముతో కమిలిపోవుచున్న కుత్తుకకు (అమృతరేఖలు వేయక) ము
యొక భయానకమైన పెనుబామును జుట్టికొన్నావు. వెన్నెల కాంతుల
నీను సుందరమైన మేన (కస్తూరి చందనము లలదక) బూది పూసి
కొంటివి. ఆలోచింపగా ఈ యనహజలక్షణములు యోగీశ్వరుని
యలంకారముల వలె గోచరించుచున్నవి. (ఇవి యలంకారములు కాక
కావనియు లోకకల్యాణార్థమనియు భావము) ॥౧౮॥

ధత్తే శోభాం ఘనృణతిలకస్పర్ధి చక్షుర్లలాటే
మాతా లగ్నా త్రిదశతటిసీ మాలతీమాలికేవ ।

క్షేదం కీడామృగమదమయా పత్రలేఖేవ కంఠే

క్లామ్యశృంభో స్ఫురతి సహజః కోఽపి భూషావిధిస్తే ॥౧౯॥

అర్థః—శంభో = సాంబా ! లలాటే = నడుట, ఘనృణతిలక
స్పర్ధి = కుంకుమ బొట్టువంటి, చక్షుః = అగ్గికన్ను, శోభాం = సొగ
సును, ధత్తే = కూర్చుచున్నది, మాతా = తలయందా, త్రిదశతటిసీ =
అమరగంగ, మాలతీమాలికేవ = మాలతిదండవలె, లగ్నా = హత్తు
కొన్నది, కంఠే = గళమునందు, క్షేదం = గరళము, కీడామృగ
మదమయా = కస్తూరితో నొనర్చిన, పత్రలేఖేవ = మకరికావత్రిము
వలె, (అందము నీనుచున్నది) తే = సీయొక్క, సహజః = స్వాభావిక
మైన, భూషావిధిః = ఆభరణపద్ధతి, కోఽపి = ఎట్టిదిగానున్నను,
క్లామ్యః = పొగడదగినదిగా, స్ఫురతి = తోచుచున్నది.

తా. ఈశ్వరా! భాలభాగమున నున్న యగ్ని సేత్రము కుంకుమ
బొట్టు చందమునను, జడలోని దేవగంగ పొగడపూదండ వలెను
కంఠమందలి విషరేఖ కస్తూరితో వ్రాసిన పత్రరేఖల కరణిని యొ
తయో అందము నీనుచున్నది. స్వామీ! ఎటులైనను, నీ యీ సహజ
మైన ఆభరణభంగిమము విలక్షణమై సర్వలోకస్తోత్రపాత్రముగా
మాత్రము గాన్పించుచున్నది. ॥౧౯॥

దగ్ధం యేన త్రిభువనమిదం దేవ దుర్వారధామ్నా

దగ్ధ సోస్థి త్రినయన భవద్వష్టిపాతేన కామః ।

యుక్తం చైతద్భవతి పురుషో యః పరస్యోపతాపీ

తస్యావశ్యం పతతి శిరసి క్కోధదండః ప్రభూణాం ॥౧౬॥

అర్థః—త్రినయన = విరూపాక్షా! దేవ = భగవత్, ఇదం = ఈ, త్రిభువనం = ముల్లోకము, దుర్వారధామ్నా = అవశ్యపరాక్రమము గల, యేన = ఎవ్వనిచే, దగ్ధం = సంతాపింపబడెనో. సః = ఆ, కామోఽపి = మన్మథుడును, భవద్బ్రష్టిపాతేన = నీదృష్టి యోగము చేత, దగ్ధః = దహింపబడెను. ఏతత్ = ఇది, యుక్తంచ = యోగ్యము కూడను. యః = ఏ, పురుషః = నరుడు, పరస్య = ఇతరునకు, ఉపతాపీ = వీడ గల్గించువాడు, భవతి = అగుచున్నాడో, తస్య = వానియొక్క, శిరసి = తలమీద, ప్రభూణాం = ప్రభువుల, క్కోధదండః = కోప మను కట్టి, అవశ్యం = తప్పక, పతతి = పడుచున్నది.

తా. తన తీక్ష్ణమైన తేజస్సుతో నీ త్రిలోకములను సంతాపపఱచుచున్నట్టి యా మన్మథుడే నీ యగ్నికంటిమంటలో బూడిదయై నశించినాడు. ఇది బాగుగనే జరిగినది. పరుల నన్యాయ్యముగ వీడించుచున్న బంటుతలమీద దొరలయొక్క కోపమనెడు చేతికట్టి యవశ్యముగా బడియే తీరునుగదా! సర్వదర్శకా! పాపులకు నీవు విధించు పాపియశ్చిత్తము సరియైనదే కదా! ॥౧౬॥

కస్య క్షేమో భవతి బలినా స్పర్ధమానస్య సార్థం

యస్త్యత్కౌపాత్త్రినయన భవచ్ఛత్రపా వంచితోఽభూత్

ప్రేష్టా దష్టేధరకినలయే దృష్టవాన్యః స కామీ

లీలాన్మత్యచ్ఛతురవనితాభూలతావీక్షణాని ॥౧౭॥

అర్థః—త్రినయన = కామారీ, బలినాసార్థం = బలముగల వానితో, స్పర్ధమానస్య = పోరాడుచున్నట్టి, కస్య = ఎవనికి, క్షేమః = శుభము, భవతి = అగుచున్నది? యః = ఏ కాముడు, త్వత్కౌపాత్ = నీ క్కోధమువలన, భవచ్ఛత్రపా = నీ నేత్రముతో, వంచితః = మోసపోయినవాడు, అభవత్ = ఆయెనో, యః = ఎవడు, ప్రేష్టా =

ప్రేమచేత, దష్టే = కాటువేయబడిన, అధరకినలయే = పెదవిచిగురు
టాకులో, కామీ = కామముగలవాడో, సః = వాడు, లీ.....ని;
లీలా = విలాసముచేత, సృత్యత్ = ఆడుచున్నట్టి, చతుర = జాణ
యైన, వనితా = మగువయొక్క, భూలతా = కనుబొమతీవల, వీక్ష
ణాని = కటాక్షములను, దృష్టవాక్ = చూచినవాడు, (అగు
చున్నాడు.)

తా. స్వామీ! నీకోపవశమున నీ యగ్ని సేత్రమునకు గుఱియై
మడిసెను కాని, అది యెవరి తప్పు? బలవంతునితో (నిర్నిమిత్తముగ)
పోరు నల్పినవాని కెవనికైన సేమము కలిగెనా! ప్రేమచేత పెదవి
నొక్కి చూడదలచువార లాపె సొగసు కనుబొమ ముడి డెబ్బలను
సైచుకొనగలిగి యుండవలదా! ॥౧౭॥

యే దారిద్ర్యోపహతవపుషో యే చ దౌర్భాగ్యదగ్ధా

యేవా శత్రువ్యసనవికలా యేచ మార్థ్యవతప్తాః।

యేవా కైశ్చిత్ త్రినయన దృఢం వీడితా దుఃఖశోకై -

ప్రేషా మేక స్త్వమసి శరణం తర్నితానా మివాంభః ॥౧౮॥

అర్థః—యే = ఎవ్వరు, దారిద్ర్యోపహతవపుషః = వైశ్యముచే
వీడింపబడిన మేనుగలవారో, యేచ = ఎవ్వారు, దౌర్భాగ్యదగ్ధాః =
దురదృష్టముచే సంతప్తులూ, యేవా = ఎవరైతే, శత్రువ్యసనవికలాః =
వైరుల చింతవలన చీలిపోవుచున్నారో, యేచ = ఎవ్వారు, మార్థ్య
వతప్తాః = అజ్ఞానముతో బాధ నొందుచున్నారో, యేవా = ఎవ్వారు,
కైశ్చిత్ = కొన్ని, దుఃఖశోకైః = కష్టరోదనములచే, దృఢం =
గట్టిగా, వీడితాః = వీడింపబడియున్నారో, త్రినయన = విరూపాక్ష!
తేషాం = వారికి, త్వం = నీవు, ఏక ఏవ = ఒకడవే, తర్నితానాం =
దప్పిగొన్నవాడికి, అంభ ఇవ = ఉదకమువలె, శరణం = దిక్కువు, అసి =
అయియున్నావు.

తా. మహేశ్వరా! లోకమున దారిద్ర్య వీడితులును, దురదృష్ట
బాధితులును, శత్రుచింతాగ్రస్తులును, అజ్ఞానజడులును, భహువిధకష్ట

సతపులును కలరో వారి కెల్లరకును దప్పిగొన్నవారికి జలమువోలే నీ
వాక్కరుడవే అనన్య శరణ్యమై యున్నావు.

వి. దీనుడు, దౌర్భాగ్యుడు, చింతితుడు, అజ్ఞాని, దుఃఖితుడు, శోగిష్టి మున్నగు
వారికి బాధ లుండుటయు, వారు దేవుని భజించుటయు, శివు డట్టివారిని కాపాడు
టయు కలదు. శ్రీమంతుడు, భోగి మున్నగు వారిలో కొలదిగ మాత్రమే భగవద్భక్తు
లుండురు. ||౧౮||

శ్లాఘ్యం జన్మ శ్రుతిపరిణతిః సత్క్రియాయాం ప్రవృత్తిః

ప్రాధిః శాస్త్రే లలితమధురా సంస్కృతా భారతీ చ ।

స్థితా లక్ష్మీ ర్వపురపి దృఢం చంద్రలేఖాంకమాశే

యుష్మత్సేవాపదవిరహితం సర్వమేతత్పలాలమ్ ||౧౯||

అర్థః — చంద్రలేఖాంకమాశే = చంద్రార్ధచూడా! శ్లాఘ్యం =
ఉత్తమమైన, జన్మ = ఉత్పత్తియు, శ్రుతిపరిణతిః = వేదపరిచయమును,
సత్క్రియాయాం = సుకార్యమునందు, ప్రవృత్తిః = ప్రవర్తనమును,
శాస్త్రే = శాస్త్రమునందు, ప్రాధిః = గొప్పపాండిత్యమును, లలిత
మధురా = జగిబిగిచే కమ్మనైనట్టియు, సంస్కృతా = సంస్కృతమగు,
భారతీ చ = నాణియును, స్థితా = సమృద్ధమైన, లక్ష్మీ = సంపత్తును,
దృఢం = బలిష్ఠమైన, వపురపి = దేహమును, ఏతత్ = ఈ, సర్వం =
సకలము, యుష్మత్సేవాపదవిరహితం = నీయొక్కకైంకర్యస్థానమునుండి
విముఖమైన దగుచో, పలాలం = నిష్ఫలము.

తా. చంద్రేశేఖరా! ఉత్తమవంశమున జన్మమును సత్కార్య
ములలో మనస్సును, శాస్త్రమున పాండిత్యమును, జగిబిగి కమ్మనైన
సంస్కృత వాణియును, వలసినంత ధనమును ఆరోగ్యదేహమును (ఇవి
సామాన్యముగ లభింపవు.) అనునివి యెల్లను నీసేవకై వినియోగింప బడ
వేని వ్యర్థములే కద! (నిను నేవించిననే సార్థకము లని భావము.) ||౧౯||

త్వత్పూజాయాం కుసుమహరణే ధావతః పాదయుగ్మం

యత్పాపాణవ్రజసరికరోత్కర్షరేఖాంకమాసీత్

యత్తవ్యైవ త్వదనుచరతో దుద్రీలోకం గతస్య

విహీడినాం ముఖటకిరణశ్రేణయః శోణయంతి ||౨౦||

అర్థః—త్వత్పూజాయాం = నీయర్చనయందు, కుసుమహరణే = పూలనెత్తుటలో, ధావతః = పరుగెత్తుచున్నట్టి భక్తుని, యత్ = ఏ, పాదయుగ్మం = చరణద్వయము, పాపా...కం, పాపాణ = శిలల యొక్క, ప్రజాసమూహముయొక్క, పరికర = సామగ్రిచేత, ఉత్కర్షణ = బరయికవలన గలిగిన, రేఖా = గీతయొక్క, అంకం = గురుతుగలదిగా, ఆసీత్ = అయ్యెనో, యత్ = ఎందువలన, త్వదనుచరతః = నిను వెన్నంటి నడచునట్టి, రుద్రలోకం = శివలోకమును, గతస్య = పొందినట్టి, తస్య = వానియొక్క, (పాదయుగ్మమునే) బ్రహ్మాదీనాం = బ్రహ్మ దులయొక్క, ముకుటకిరణ శ్రేణయః = శిరముల నున్న కిరీటసమూహ ములు, శోణయంతి = ఎట్టుబార జేయుచున్నవి.

తా. పశువతీ! నీ యర్చనార్థము పూలు గోయుటకై పరుగిడిన భక్తునియొక్క చరణములు దారిలోని గులకరాళ్ళ రాపిడివలన నెట్టి బడినంతనే నీ వనుగ్రహించి వానిని శివలోకమునకు జేర్చుచున్నావు. అట్టి మహాభక్తుని యా గాయము గల పాదములనే బ్రహ్మాదు లందరు నమస్కరింతురు. కావున వారికిరీటముల రాపిడివలన ఆభక్తునిపాదములు మరల మరల నెట్టిపడుచున్నవిగదా! (శివార్చనార్థ మొకపరి పుష్పము లకై ప్రయత్నించిన వారిని సైతము శివు డనుగ్రహించు ననియును, విష్ణుబ్రహ్మాదుల గౌరవమునకు పాత్రు డగు ననియును భావము.) ॥౨౦॥

యేషాం యష్మత్ప్రతికృతిగృహం లింపతాం పాణయో యే

త్వద్భక్తానాం సలిలబుభితైర్గోమయైః సంప్రలిప్తాః॥

తేషా మీక త్రిదశనగరీనాయకత్వం గతానాం

తే లిప్యంతే మృగమదరనైః ఖేచరీణాం కుచేషు ॥౨౧॥

అర్థః—ఈశ=ప్రభూ! యష్మత్ప్రతికృతిగృహం = నీ విగ్రహ లయమును, లింపతాం=అలుకుచున్నట్టి, యేషాం=యే, త్వద్భక్తానాం = నీ భక్తులయొక్క, యే పాణయః = ఏహస్తములు, సలిలబుభితైః = జల మిశ్రితములైన, గోమయైః = గోమయములచేత, సంప్రలిప్తాః = తేవనముగలవి యగుచున్నవో, త్రిదశనగరీనాయకత్వం = స్వర్గాధి

పత్యమును, గతానాం=పోందినట్టి, తేషాం=వారియొక్క, తే=ఆ హస్తములు, భేచరీణాం=దేవతారమణులయొక్క, కుచేషు=ఉరోజములందు, మృగమదరసైః = కస్తూరి రసములచేత, లిప్యంతే = అలుకుచున్నవి.

తా. స్వామి! నీ యాలయములందు జలమిశ్రితగోమయములు చల్లునపు డే భక్తులహస్తముల కీ పేడనీ రంటనో వారు తదనంతరము త్వరగా పరలోక మేగి స్వర్గాధిపత్యమును పొందినపుడు వారియొక్క ఆ హస్తములే దేవసుందరీమణులయొక్క వక్షఃస్థలమందు కస్తూరి పూతలఁ బూయగలవు॥౧౧॥

యస్తే కృత్వా స్నపనమమృతైః పంచభిశ్చంద్రమౌళే :

పశ్చాత్ కైశ్చిత్కుసుమనికరైర్మూర్ధ్ని బధ్నాతి మాలాం

తస్యావశ్యం సకలభువనైకాధిపత్యాభిషేకే

బద్నంత్యన్యే శిరసి పరమైశ్వర్యసామ్రాజ్యపట్టం ॥౨౨॥

అర్థః—చంద్రమౌళే = చంద్రశేఖరా! యః = ఎవడు, తే=లింగమూర్తి వగు నీయొక్క, మూర్ధ్ని=శిరమున, పంచభిః = ఐదైన, అమృతైః = అమృతములచేత, స్నపనం = అభిషేకమును, కృత్వా=ఓసర్పి, పశ్చాత్ = పిదప, కైశ్చిత్ = ఏవియో యైన, కుసుమనికరైః = పూలుగుత్తులచేత, మాలాం = దండను, బధ్నాతి = కట్టుచున్నాడో, తస్య = వానియొక్క, సకలభువనైకాధిపత్యాభిషేకే = సర్వలోకముల ముఖ్యాధిపత్యపు అభిషేకమందు, శిరసి = శిరమున, అన్యే = ఇతరులు, అవశ్యం = తప్పక, పరమైశ్వర్యసామ్రాజ్యపట్టం = పరమైశ్వరునకు సంబంధించిన సార్వభౌమపట్టమును, బద్నంతి = కట్టుచున్నారు.

తా. ఏ భక్తుడు ఒక పర్యాయమైనను లింగరూపుడ వగు నీ శిరమున పంచామృతములతో అభిషేకమొనర్చి, ఏవియో కొన్నిపూలతో గుచ్చిన దండను కట్టునో, వాడును శివలోకము జేరినపుడు అతనికి సర్వలోకములకు ముఖ్యాధిపత్యపు అభిషేకము జేయనెంచి, అక్కడి దేవతలు ఈ భక్తుని శిరమునందును పరమైశ్వర్యసార్వభౌమపట్టమును గట్టగలరు.

వి. శివభక్తుడు సాయుజ్యము క్రితో శివుడే యగు నని భావము. గోక్షిరజ్జు ఘృతమధుశర్కరలు పంచామృతములు. పట్టాభిషేక కాలమున రెండంగుళముల జెట్టు గల బంగారురేకు పట్టిన తలలో గట్టుట యాచారమై యున్నది. ఇదియే పట్టము. ఆ యా అధికారము గలవారికి పట్టాట ఒసంగబడుట నేడును కలదు. ||౨౨||

ఏతచ్చిత్రం క్వచిదపి మయా నైవ దృష్టం శ్రుతం వా
తద్విస్పష్టం కథయ కిమిదం నాథ కౌతూహలం మే

యత్తే భక్త్యా హర చరణయోరర్పితం పుష్పమేకం
సద్యస్సూతే ఫలమభిమతం కోటిశః కామరూపం ||౨౩||

అర్థః—నాథ హర = ప్రభూ, శంభో, ఏతత్ = ఈ, చిత్రం = చిత్రము, క్వచిదపి = ఎచ్చోటను, మయా = నాచే, నైవ దృష్టం = చూడబడలేదు, వా = అథవా, సశ్రుతం = వినబడలేదు, ఇదం = ఇది, కిం = ఏమిటి, (అని) మే = నాకు, కౌతూహలం = కుతూహలము (కల్గినది), తత్ = దానిని, విస్పష్టం = స్పష్టముగా, కథయ = చెప్పుము, యత్ = ఎందువలన, భక్త్యా = భక్తితో, తవ = నీ యొక్క, చరణయోః = పాదములందు, అర్పితం = అర్పింపబడిన, ఏకం = ఒకటైన, పుష్పం = నుమము, సద్యః = శీఘ్రముగా, కామరూపం = యథేష్టమైన, ఫలం = ఫలమును, కోటిశః = కోట్లకొలదిగ, సూతే = పండుచున్నదో.

తా. మహేశ్వరా! నేనీ చిత్రము నెచ్చోటను చూడను లేదు, వినను లేదు. ఇది యేమియూ యని నాకు కుతూహలముగా నున్నది. భక్తితో నీ పాదనన్నిధి నర్పించిన పుష్ప మొక్కటియే ఇష్టము ననుసరించి కోట్లకొలదిగ నపుడే ఫలించు నట! ఇది మహాద్భుతము కదా! దీని తత్త్వమును వివరింపుము ప్రభూ || ౨౩ ||

యన్తే భక్త్యా వరద చరణద్వంద్వముద్దిశ్య దద్యా-
దేకం సీరోత్పలదలమపి త్వత్ప్రసాదేన నూనం ।

తత్ప్రీత్యంతం నిపతతి పునర్దృష్టి రాలోలతారై -
ద్వివృత్తీణాం కువలయదలశ్రేణిదీర్ఘైః కటాక్షైః ||౨౪||

అర్థ:—పరద = ఇష్టప్రదాతా! యః = ఎవ్వడు, భక్త్యా = భక్తితో, తే = నీ యొక్క, చరణద్వంద్వం = పాదయుగ్మమును, ఉద్దిశ్య = గుఱించి, ఏకం = ఒకటైన, నీలోత్పలదలమపి = నీలికలువ రేకునైనను, దద్యాత్ = ఇచ్చుచున్నాడో, తత్ప్రత్యంతం = వాని యొక్క సమీపము చుట్టును, పునః = మరల, త్వత్ప్రసాదేన = నీ యనుగ్రహముచేత, దివ్యస్త్రిణాం = దేవతాస్త్రిలయొక్క, ఆలోల తారైః = చంచలములైన కనుపాపలు గల, కువలయశ్రేణిదీప్తైః = సల్లకలువలచాలువలె పొడవైన, కటాక్షైః = కొనచూడ్కులతో, దృష్టి = దృష్టి, నూనం = నిశ్చయముగా, నిపతతి = పడుచున్నది.

తా. పరమేశా! ఎవ్వడు భక్తిమై నీపాదముల నుద్దేశించి ఒక కలువరేకునైనను సమర్పించుచున్నాడో, అట్టివాని పాదసన్నిధిని శ్రీ శివుని కృపవలన సురనుందరీమణులయొక్క చంచలకనీకలు గలట్టియు, కలువలవలె నల్లనైనట్టియు ఓరచూపులు గల దృష్టి మరల సవశ్యముగా పచ్చిపడుచున్నది.

వి. ఇవి యన్నియు శరీరత్యాగానంతరము కైలాసమున భక్తునకు జరుగు ఉపచారములని తెలియవలెను. నిష్కాములైనవారు కేవలసాయుజ్యమునే పడయవచ్చును. || ౨౪ ||

కృత్వా మాలాం ఘనపరిమళోద్ధారిధారాకదంబై -

ర్యస్తే కంఠాభరణపదవీం ప్రాప్యేత్ నీలకంఠః॥

దివ్యస్త్రిణాం విపులపులకై ర్భాహుభిః కంఠలగ్నైః -

స్తస్యాపి త్వం వితరసి చిరం నిర్భరాశ్లేషసౌఖ్యం ॥ ౨౫ ॥

అర్థ:—నీలకంఠ = నీలగళా! యః = ఎవడు, ఘనపరిమళోద్ధారి ధారాకదంబైః = ఎక్కువైన సువాసనలు వెదజల్లు ధారలు గల కదంబ కుముములచే, మాలాం = సరమును, కృత్వా = చినర్చి, తే = నీయొక్క, కంఠాభరణపదవీం = గళాలంకారముయొక్క స్థానమును, ప్రాప్యేత్ = పొందించుచున్నాడో, తస్యాపి = వానికిని, కంఠలగ్నైః = కంఠమునందు చేర్చబడిన, విపులపులకైః = దట్టమైననోమాంచములు గల, దివ్యస్త్రిణాం = సురస్త్రిలయొక్క, భాహుభిః = భుజములతోడ,

నిర్భరాశ్లేషసౌఖ్యం = గాఢాలింగనానందమును, చిరం = దీర్ఘముగా, త్వం = నీవు, వితరసి = ఇచ్చుచున్నావు.

తా. సాంద్రస్యగంధముల నీను కదంబపుష్పములతో దండనుగట్టి ఎవ్వడు నీ గళము నలంకరించునో; శివలోకమునందు వాని కంతము నను సురనుండరీమణులు రోమాంచములుగల తమ బాహువులతో గాఢాలింగనముల వైతురు. పరమేశా! నీభక్తుడు నీమెడలోవేసిన పూల ధండ కిది ప్రత్యామ్నాయముగా ననుగ్రహించినట్లున్నది. ౧౨౫

కృత్వా పూజాం తవ చరణయో రాదరాదష్టమూర్తే
యస్సాష్టాంగం ప్రణమతి మహీవృష్టపీఠే లుతిత్వా
ప్రత్యానన్నం శీతిపతివదం ప్రీతిబద్ధానురాగా
తస్యోత్సంగే లుతతి ధరణీ రేణుచక్రచ్ఛలేన॥ ౧౨౬॥

అర్థ:—అష్టమూర్తే = సర్వవ్యాపీ! తవ = నీ, చరణయో = పాదములయొక్క, పూజాం = అర్చనను, కృత్వా = ఒనర్చి, ఆదరాత్ = శ్రద్ధవలన, మహీవృష్టపీఠే = పలకవంటి భూతలమున, లుతిత్వా = పొరలి, యః = ఎవడు, సాష్టాంగం = అష్టాంగసహితముగ, ప్రణమతి = నమస్కరించుచున్నాడో, తస్య = వానికి, శీతిపతివదం = ధరాపాలకత్వము, ప్రత్యానన్నం = దగ్గరజేరినదైనది. ఉత్సంగే = ఒడిలో, ధరణీ = భూమి, ప్రీతిబద్ధానురాగా = ప్రేమతో నిండిన సంబంధము గలదై, రేణుచక్రచ్ఛలేన = ధూళినమూహపు మిషతో, లుతతి = పొరలుచున్నది.

తా. నర్వా! ఎవడు నీ చరణముల భక్తితోఁ బూజించి భూతలమున నష్టాంగములతోఁ బొరలి సాగిలిమొక్కుచున్నాడో వానికిని నీ పతిత్వము స్వాధీన మగుచున్నది. మరియు నీ నమస్తధరామండలము ధూళివ్యాజముతో వాని తొడపై వచ్చి చేరి పొరలాడగలడు. ౧౨౬

త్వాముద్విశ్య త్రినయన జనో యః ప్రదీపం దదతి

శ్లోతిర్జ్వాలాదలితతిమిరం ద్యోతితాంతర్ని కేతం॥

తస్మై మాయారజని విలనద్గాఢమోహాంధకార-

చేదప్రౌఢం త్వమపి దిశసి జ్ఞాన మాత్మప్రకాశం ||౨౭||

అర్థ:—తీనయన = ముక్కంటి! యః = ఏ, జనః = భక్తుడు, జ్యోతిర్జ్వాలాదలిత తిమిరం = తేజస్సుయొక్క వర్చస్సులచేతపోగొట్టబడిన చీకటి గలట్టియు, ద్యోతితాంతర్ని కేతం = వెలిగింపబడిన ఇంటిలోని భాగము గలట్టియు, ప్రదీపం = పెద్దదీపమును, త్వముద్విశ్వ = నిను గూర్చి, దదాతి = ఇచ్చుచున్నాడో, తస్మై = వానికి, త్వమపి = నీవును, మాయా...ప్రౌఢం; మాయారజని = మాయయనెడు రాత్రి యందు, విలనత్ = ఒప్పుచున్న, గాఢ = దట్టమైన, మోహాంధకార = మోహ మనెడు చీకటిని, చేద = భేదించుటలో, ప్రౌఢం = గొప్పదై నట్టి, ఆత్మప్రకాశం = ఆత్మను ప్రకాశింప జేయునట్టి, జ్ఞానం = జ్ఞాన మును, దిశసి = ఇచ్చుచున్నావు.

తా. మహేశా! ఎవ్వడు భక్తితో తేజశ్శిఖలచే చీకట్లబోనాడు నట్టియు, ఆలయాంతర్భాగమును వెలుగజేయునట్టియు అఖండజ్యోతిని నీనన్నిధి నర్పించుచున్నాడో; అట్టివానికి నీవును, మాయ యనెడు రాత్రిలో గాఢముగ నల్లకొనిపోవుచున్న యజ్ఞాన మనెడు సందకార మును నశింప నమర్థమైనట్టియు, ఆత్మను ప్రకాశింపజేయునట్టియు నిర్మల జ్ఞానము సనుగ్రహించుచున్నావు.

వి. విశ్వరాధ్యుని సంస్కృతటీకలో ౪ శ్లోకము ౨౩ వదిగను 'చిత్రైర్జ్వాలా' యను శ్లోకము ౨౭ వదిగను ముద్రితమైనవి. ||౨౭||

చిత్రైర్జ్వాలారచితకుసుమై ధూర్జటే పూజయిత్వా

యస్తాతి త్వం జయజయ మహాదేవ దేవేతి వాచా।

సోఽప్యారోహణ హర తవ పురం మౌళిబద్ధాంజలినాం

శక్రాదీనాం స్తుతివిషయతాం త్వత్ప్రసాదాత్ప్రయాతి||౨౮||

అర్థ:—హర = రుద్రా! ధూర్జటే = కవర్తీ! యః = ఎవడు, చిత్రైర్జ్వాలా = విచిత్రములగు, మాలారచితకుసుమైః = దండలుగా గట్ట బడిన పూలచేత, పూజయిత్వా = పూజించి, త్వం = నిన్ను, మహా

దేవ = మహాప్రభో, దేవ = ఈశ్వరా, జయ జయ = జయింపుము, జయింపుము, ఇతి = ఇట్లు, వాచా = వాక్కుతో, స్తోత్ర = స్తుతించు చున్నాడో; సోఽపి = అతడును, తవ = నీ యొక్క, పురం = కైలాస మును, ఆరోహణ = ఎక్కినవాడై, త్వత్ప్రసాదాత్ = నీ యనుగ్రహ మున, మాళిబద్ధాంజలినాం = శిరమున ఘటించిన యంజలి గల, శక్రాదీనాం = ఇంద్రాదులయొక్క, స్తుతివిషయతాం = స్తోత్రప్రశంస త్వమును, ప్రయాతి = పొందుచున్నాడు.

తా. ఓ జడదారీ! ఏ భక్తుడు వన్నెవన్నెల పూలుగల దండ లతో నిన్నిచ్చోట నర్పించి “మహాప్రభో! ఈశ్వరా! జయశీలుడవై వెలుంగుము” అను వాణితో ప్రశంసించుచున్నాడో, వాడును నీ లోకము నధిరోహించి నీ కృపవలన, మ్రొక్కులిడుచు వచ్చు ఇం ద్రాదులయొక్క స్తోత్రముల నంది ప్రశంసంపబడు చున్నాడు. ||౨||

భస్మస్నానం వపుషి శిరసా స్వర్ధసీవారిభారం

శాంతాం మూర్తిం కలయసి కరే కార్ముకం యుక్త మేతత్

అన్యన్యేషాం కతిపయపురస్వామినాం చిత్రభూతా

శ్రేష్ఠా దృష్టాత్రిభువనపతేః కిం మహేశస్య న స్యుః ||౩||

అర్థః—వపుషి = దేహమున, భస్మస్నానం = భస్మలేప మును, శిరసా = తలచే, స్వర్ధసీవారిభారం = ఆ కాశగంగాజలభార మును, శాంతాం = సామ్యమైన, మూర్తిం = విగ్రహమును, కరే = హస్తమున, కార్ముకం = ధనుస్సును, కలయసి = కై కొనియున్నావు. ఏతత్ = ఇది, యుక్తం = ఉచితము, కతిపయపురస్వామినాం = కొన్ని నగరముల కధిపతులైన, అన్యేషామపి = ఇతరులకును, చిత్రభూతా = విచిత్రములైన, శ్రేష్ఠాః = క్రియలు, దృష్టాః = చూడబడినట్టివి. త్రిభువనపతేః = త్రిలోకాధీశ్వరుడైన, మహేశస్య = మహాదేవునకు, న స్యుః = ఉండవా, కిం = ఏమి?

తా. మహేశా! నీ స్నానమా! భస్మోద్ధూళనముతో నగు చున్నది. తలలో మఱి భాగీరథీజలభార మెందులకో తెలియదు. ఆ కాశ

మన్నచో మిక్కిలి శాంతమైనది. హస్తమున జూడ పినాకమును ధరించి యున్నావు. ఇదియు నుచితమే! కొన్ని యూళ్లకు దొరలైన వారికే ఎన్నియో విచిత్రవేషము లుండగా ముల్లోకముల కొడయడవగు నీకేల యివి యుండగూడదు? ||౨౯||

శ్వామారాధ్య త్రిదశపతయో భుంజతే రాజ్యలక్ష్మీం
భిక్షాభుక్ త్వం తదపిచ మహాదేవశబ్దైకవాచ్యః।

నై రాశిష్యం వరద పరమైశ్వర్యకోటిప్రతిష్ఠం
తచ్చేదస్తి త్వయి కిమపరైః ఫల్గుభిః శ్రీవిలాసైః ||౩౦||

అర్థః—వరద = భక్తవత్సలా! త్రిదశపతయః = దేవాధీశ్వరులు, త్వాం = నిన్ను, ఆరాధ్య = అర్చించి, రాజ్యలక్ష్మీం = భూదేవియనెడు లక్ష్మిని, భుంజతే = అనుభవించుచున్నారు. త్వంచ = నీవన్ననో, భిక్షాభుక్ = భిక్షాశనము గలవాడవు, తదపి = ఐనను, మహాదేవశబ్దైకవాచ్యః = మహాదేవు డనెడు శబ్దముతో మాత్రమే (జెప్పదగినవాడనై యున్నావు). పరమైశ్వర్యకోటి ప్రతిష్ఠం = మహాదేవత్వపదవిలో స్థాపింపబడిన, తత్ = ఆ, నై రాశిష్యం = నిరాశాత్వము (నై రాగ్యము), త్వయి = నీయందు, అస్తిచేత్ = ఉన్న యెడల, అపరైః = ఇతరములుగు, ఫల్గుభిః = నిస్సారములైన, శ్రీవిలాసైః = లక్ష్మీభాగములతో, కిం = ఏమి ప్రయోజనము?

తా. దేవాధీశ్వరులైన ఇంద్రోపేంద్రాదులు నిను గొలిచియే రాజ్యాధిపత్యసౌఖ్యముల ననుభవించుచున్నారు. నీవన్ననో తిరిపెపు తిండిగలవాడవు. ఐనను సర్వలోకాధీశ్వరుడ వనియే నీకు విఖ్యాతమైన నామముకలదు. త్రిలోక సార్వభౌమత్వముకంటె నున్నతమైన నైరాగ్యాతిశయము నీ యందు ప్రకాశించుచుండగా నిస్సారములైన సంపద్విలాసములతో ప్రయోజన మింతయు లేదు.

వి. పరశివుని వేషమునుగూర్చి సందేహపడువారు ఈ భావమును హృదయం గను మొనర్చికొనవలెను. సామాన్య లోకమునకు భయంకరములైనట్టియు, నిష్ప్రయోజనములైనట్టియు వస్తువులను స్వాధీనమున నిడుకొని; లోకక భాగముల సంపాదించుచున్నవాడై కదా మహేశ్వరుడు!

అస్థిగ్రంథిః పితృవనభవం భస్మ భూషాంగరాగః

ప్రీతిః ప్రేతైస్తవ సహచరాః ఘోరవాః కోఽత్యదోషః॥

యన్తైశ్చశ్వర్యం పరమపదవీం ప్రాప్య విశ్రాంతముచ్చై -

స్తస్య గ్రావా కనకమథవా సర్వమేతత్సమానం. ॥౩౧॥

అర్థః:--తవ = నీకు, అస్థిగ్రంథిః = ఎముకలకుప్ప, భూషా = అలంకారము, పితృవనభవం = శ్మశానమందలి, భస్మ = బూడి, అంగ రాగః = దేహలేపనము, ప్రేతైః = భూతములతో, ప్రీతిః = స్నేహము, సహచరాః = సేవకులు, ఘోరవాః = నక్కలు, అత్య = ఇందు, యదోషః = ఏమిదోషము? యన్తైః = ఎవనియొక్క, ష్వర్యం = ఆధి పత్యము, పరమపదవీం = అతీతధామమును, ప్రాప్య = పొంది, ఉచ్చైః = ఉన్నతముగా, విశ్రాంతం = విరమించినదో, తస్య = వానికి, గ్రావా = శిలయు, అథవా = లేక, కనకం = బంగారమును, ఏతత్ = ఈ, సర్వం = నకలమును, సమానం = సమానము.

తా. స్వామీ! నీకు ఎముకల దండలే నొమ్ములు. కాటి బూడియే గంధము. దయ్యములే నేస్త కాండ్లు. నక్కలే బంట్లు. ఇందు దోషమేమియు లేదు కదా! ఎవ్వని యాధిపత్యము పొంద ఫలసినంత మహాపరమైశ్వర్యమును చూచగొని సర్వాతిశయియై విరాజిల్లుచున్నదో అట్టి మహానుభావునకు బంగారముగాని శిలగాని సర్వము సమానముగా నుండుటలో నాశ్చర్యమేమి? ॥౩౧॥

ఆవాసస్తే పితృవనమహీ క్రిడనం యానముజ్ఞ

భిక్షపాత్రం హర నరశిరఃకర్పరం నైష దోషః ।

ఆరాతీయ త్రినయన భవత్యల్పసంప్రోహి లోకో

ని నైగుణ్యే వధి విచరతాం కో విధిః కో నిషేధః॥౩౨॥

అర్థః:--హర = శంభో! త్రినయన = విరూపాక్షా! తే = నీ యొక్క, ఆవాసః = నివాసము, పితృవనమహీ = శ్మశానభూమి. క్రిడనం = ఆటయగు, యానం = వాహనము, ఉత్తా = ఎడ్డు, భిక్షపాత్రం = బిచ్చపుగిన్నె, నరశిరఃకర్పరం = కపాలపు పుట్టె.

ఏమః = ఇది, నదోమః = దోషముకాదు. హి = ఎందువలన ననగా,
అల్పసంస్థః = కొంచెము నాశ్రయించిన, లోకః = జనము, ఆరాతీయః =
పూజాద్యోగ్యము, భవతి = అగుచున్నది. నిస్తైగుణ్యే = త్రిగుణా
తీతమైన, పథి = మార్గమున, విచరతాం = సంచరించువారికి, విధిః =
నియమము, కః = ఏది, నిషేధః = త్యాజ్యము, కః = ఎద్ది?

తా. తస్మింబకా! నీకు నివాసమా శ్మశానము. వాహనమా
ఆడుటకు బసికివచ్చు ఎద్దు. భిక్షాపాత్రమా తలపుట్టె. ఇది దోషము
కూడ కాదులే! లోకమునకు సంబంధించిన వస్తువుల నెంత స్వల్ప
ముగా వాడినచో నంత మహామహముడుగా పూజ్యుడను బడయు
చున్నాడు గదా! ఇట్టి గుణాతీతపద్ధతిలో విహరించు మహానుభావు
నకు విధిగాని నిషేధముగాని యెక్కడిది? ||౩౨||

ప్రేతావాసః శయన మశనం భైక్ష మాశాశ్చ వాసః

ఖట్వాంగం చ ధ్వజముపహితం త్వస్థినేపథ్య మంగే ।

యద్యప్యేవం తదపి భగవ స్త్విశ్వరేత్యస్య నామ్నో

నిస్సామాన్యస్త్యమసి విషయో నాపరః కశ్చిదస్తి ॥౩౩॥

అర్థః:—భగవత్ = పరమేశా! ప్రేతావాసః = దయ్యముల
తావు, శయనం = పడక, భైక్షం = భిక్షాటనము, అశనం = ఆహారము,
చ = మఱియు, ఆశాః = దిక్కులు, వాసః = వస్త్రములు, ఖట్వాం
గంచ = మంచపుకోడే, ధ్వజం = తెంకెముగా, ఉపహితం = ఉంచ
బడినది. అంగేతు = దేహముననో, అస్థి = ఎముకయే, నేపథ్యం =
అలంకారము. ఏవం = ఇట్లు, యద్యపి = ఉన్నను, తదపి = అదియును,
ఈశ్వరే త్యస్య = ఈశ్వరుడను ఈ, నామ్నః = నామధేయమునకు,
నిస్సామాన్యః = అసాధారణమైన, విషయః = గోచరుడవు,
త్వం = నీవు, అసి = అయిఉన్నావు. అపరః = ఇతరుడైన, కశ్చిత్ =
ఎవ్వడు, నాస్తి = లేడు.

తా. పరమేశా! దయ్యములకాదు నీకు శయనము. భిక్షాసంపా
దితమే తిండి. దిక్కులే యంబరములు. మంచపుకోడే వద్దనున్న ధ్వజము.

ఎముకయే అలంకారము. ఇదియంతయు ఇట్లున్నను పిచారింపగా ఈశ్వర శబ్దనాచ్యుడవు నీ వొక్కరుడవు మాత్రమే నిశ్చయముగా గన్పట్టుచున్నాడవు. మరి వేరొకడు లేనే లేడు కదా!

వి. ప్రేతభూమి నివాసము, శివుని ప్రళయ కాలస్థాయిత్వమును, భిక్షావృత్తి సర్వత్యాగిత్వమును, దిగంబరత్వము సర్వవ్యాపకత్వమును, ఖట్వాంగము త్రివిక్రమ దమనత్వమును, అస్థ్యాసులు సర్వపవిత్రీకరణ సామర్థ్యమును నూచించుచున్నవి. ||౩౩||

దారుద్యానే ద్విజవరపథూపప్లవో రేతసాగ్నౌ

హోమస్సంధ్యానటన మితి తే చేష్టితం నైవ దుష్టం

మిథ్యాజ్ఞానోపహతమనసాం మార్గ ముల్లంఘ్య దూరం

యే నిష్కాంతాత్రినయన న తా లోకవాదాః స్పృశంతి.

అర్థః—త్రినయన = త్ర్యంబకా! దారుద్యానే = దేవదారు వనమున, ద్విజవరపథూపప్లవః = విప్రశ్రేష్ఠుల భార్యలయొక్క విప్లవమును, రేతసా = రేతస్సుచేత, అగ్నౌ = వహ్నిలో, హోమః = హోమమును, సంధ్యానటనం = సంధ్యాకాల తాండవనృత్యమును, ఇతి=అను నీ, తే = నీయొక్క, చేష్టితం = క్రియ, దుష్టం = దోషముతోకూడినట్టిది, నైవ = కాలేదు. యే = ఎవరు, మిథ్యాజ్ఞానోపహతమనసాం = అజ్ఞానముచేత నష్టబుద్ధులగువారి, మార్గం=పద్ధతిని, ఉల్లంఘ్య = దాటి, దూరం= దూరముగా, నిష్కాంతాః = వెళ్లిన వారైనారో, తా = వారిని, లోకవాదాః = జనవాదములు, న స్పృశంతి = ముట్టుట లేదు.

తా. సాంబా! దారుకావనమున మునిపత్నులకు కామము గల్గించినదియు, షణ్ముఖోత్పత్తికాలమున అగ్నిలో రేతఃక్షేపణము గావించినదియు, సంధ్యానమయమున వికటతాండవనృత్యము నొనర్చుటయు అను నీ చేష్టలన్నియు దోషప్రదములు కావనుట నిక్కువమే. అనత్యముతో నిండిన బుద్ధిగలవారి పద్ధతిని మీఠి; అనుపమాన చరిత్ర గల మహానుభావులను గూర్చి సామాన్యలోక మాడిపోసికొన్నను నబద్ధములే యగును కదా!

వి. ఋషుల గర్వపరీక్షారము దారుకావనవిహారమును, తారకాసుర సంహారమును

శార్థము అగ్ని ద్వారా షణ్ముఖోత్పత్తియు, రాక్షసోపద్రవనివారణార్థము తాండవ
స్మృత్యును, శివుడు గావించె నను పౌరాణికరహస్యము నరయని మందమకులు
మాత్రమే ఈ కథలను గూర్చి ప్రశ్నలదముల బల్కుచుండురని భావము॥ ౩౪॥

దేవాస్సర్వే దధతి వపుషా భూషణం హేమరత్నం

గుంజామాత్రం కనకమపి తే నా స్తి కర్ణే కరే వా ।

మార్గాతీతం స్ఫురతి సహజం యస్య సౌందర్యమంగే

తస్యాహార్యే ప్వితరజనవన్నాదరః స్యాద్ధుణేషు॥ ౩౫॥

అర్థః—సర్వే = ఎల్ల, దేవాః = దేవతలు, వపుషా = శరీ
రముతో, హేమరత్నం = స్వర్ణ మణులను గల, భూషణం = సొమ్మును,
దధతి = ధరించుచున్నారు, తే = నీ యొక్క, కర్ణే = చెవియందు
గాని, కరే వా = చేతియందుగాని, గుంజామాత్రం = గురిగింజయెత్తు,
కనకమపి = బంగారమైనను, నా స్తి = లేదు. యస్య = ఎవని, అంగే =
దేహమున, మార్గాతీతం = నిస్సీమమైనట్టియు, సహజం = స్వాభావిక
మైనట్టియు, సౌందర్యం = సురూపత్వము, స్ఫురతి = ప్రకాశించు
చున్నదో, తస్య = వానికి, ఆహార్యేషు = కాంతివర్ధనకరములైన,
గుణేషు = గుణములందు, ఇతర జనవత్ = ఇతర జనమువలె, ఆదరః =
ప్రీతి, నస్యాత్ = ఉండజాలదు.

తా. స్వామీ! దేవత లెల్ల తమ ఒడలినిండను స్వర్ణమణులతో
నిర్మింపబడిన సొమ్ములచే నలంకరించుకొన్నారు. నీ చేతిలోగాని
చేతిలోగాని గురిజెత్తు బంగార మగువడదు. ఎవని దేహమునిండ
నఖండమైన సహజసౌందర్యము వెలుంగుచున్నదో అట్టివాడు
సామాన్యమనుష్యునివలె కృత్రీమములైన సొమ్ములలో భ్రాంతి నిడు
కొనునా? (ఇది నీ యద్భుతమైన వైరాగ్యమునకు సాక్ష్యము.) ॥౩౫॥

త్వం బ్రహ్మాదిత్రిదశగురుభిః పూజితస్సావర్థహేతో-

రిత్యామ్నాయో నఖలు భవతా ప్రార్థితః కశ్చిదన్యః ।

ఇచ్ఛామాత్రాత్ స్వయ ముపనమంత్యగ్రితో యస్య భావా-

స్తస్యాపి కథమిహ భవద్వివర్ణితమేషు॥౩౬॥

అర్థః—బ్రహ్మాదిత్రిదశగురుభిః = బ్రహ్మమున్నగు దేవాధి
పతులచే, స్వార్థహేతోః = స్వప్రయోజనమునలన, త్వం = నీవు,
పూజితః = అర్చింపబడినవాడవు, ఇతి=అని, ఆహ్వాయః = వేదము,
(పలుకుచున్నది) భవతా = సీచేత, అన్యః = వేరైన, కశ్చిత్ =
ఎవఁడును, నఖిలు ప్రార్థితః = యాచింపబడలేదు కదా! యన్యః =
ఎవనికి, ఇచ్ఛామాత్మాత్ = తలచినంతనే, భావాః = పదార్థములు,
న్వయం = సొంతముగ, అగ్రతః = ముందర, ఉపనమంతి = వ్రాలు
చున్నవో, తన్య = అట్టి, ఈశ్వరన్యః=ప్రభువునకు, ఇతరేషు = అన్య
ములందు, అపేక్షా = ఆశ, కథమిహ = ఎట్లు, స్వాత్ =కల్లుచు?

తా. స్వామీ! దేవాధినాయకులైన బ్రహ్మాదులును నీ
న్నర్చించి,తమ తమ పరముల నందికొన్నారని వేదమే బోధించుచున్నది.
నీవు మాత్ర మెవ్వని వేడినట్లును కని విని యెరుంగము. నీవు తలచి
నంతనే నమస్తపదార్థములును తమంత తామే వచ్చి నీ నన్నిధి
బడి మోకరిల్లును గదా! ఇట్టి మహాప్రభుడ వగు నీకు అన్యనస్తువులలో
మమత ఎట్లు కల్లును? ||౩౬||

ఖండశ్చంద్రః శిరసి పరశుః ఖండమే వాయుధంతే

భిక్షాపాత్రం దుగ్ధహిణశిరసః ఖండ మేకం కపాలం

ఖండప్రాయ స్తవ పరికరో యద్యపీత్థం తథాపి

త్వం సర్వేషాం స్మృతిముపగతస్సర్వపూర్ణత్వహేతుః||౩౭||

అర్థః—తే = నీయొక్క, శిరసి = తలలో, చంద్రః=చంద్రుడు,
ఖండః = ఖండితుడు, ఆయుధం = అస్త్రమైన, పరశుః = గొడ్డలి, ఖండ
మేవ = తునుకయే, భిక్షాపాత్రం = భిక్షాపాత్రమైన, కపాలం =
పుట్టెయు, దుగ్ధహిణశిరసః = బ్రహ్మతలయొక్క, ఏకం = ఒకటైన,
ఖండం = తునుకయే! యద్యపి = ఒకవేళ ఇట్లు, తవ = నీయొక్క,
పరికరః=సామగ్రి, ఖండప్రాయః = ముక్కలుగా నున్నది. తథాపి =
ఐనను, త్వం = నీవు, సర్వేషాం = సకలుల, స్మృతిం = స్మరణను,
ఉపగతః = పొందినవాడవై, సర్వసంపూర్ణ హేతుః = సకల పూర్ణము
నకు కారణుడవుగా (విన్నబడుచున్నావు).

తా. పరమేశా! నీ తలలోని చంద్రికును సగముగా నున్నాడు. ఆయుధమైన గండ్రొగొడ్డలియు నొక ఖండము (తునుక)గా నున్నది. భిక్షాపాత్రీయగు కపాలమును బ్రహ్మయొక్క సగముతలయే! చూడగా నీ సమస్తసామగ్రియు ఖండఖండములుగా తుత్తునియలుగా నున్నది. ఐనను నిను బ్రహ్మడు లెల్లరు దలచునపుడు అఖండస్వరూపుడవై సకలమునకు కారణభూతుడ వగుచున్నావు. ||౩౨||

పృథ్వీపీతే కృతపదమదః స్వచ్ఛమాకాశలింగం

తారాపుష్పైః శిరసి రచితాభ్యర్చనం చన్ద్రచూడః

ఇత్థంభావా దవహితధియో యే భవంతం భజంతే

తే లీయంతే త్వయి జలనిధౌ నిమ్నగానామివౌఘాః. ||౩౩||

అర్థః—చంద్రచూడ = చంద్రశేఖరా! పృథ్వీపీతే = భూమి యనెడు పీటలో, కృతపదం = చేయబడిన స్థానము గల, అదః = ఈ, స్వచ్ఛం = నిర్మలమైన, ఆకాశలింగం = గగనమనెడు లింగము, శిరసి = తలయందు, తారాపుష్పైః = నక్షత్రములనెడు పూలచేత, రచితాభ్యర్చనం = చేయబడిన పూజ గలదట్లుగా, (ఉన్నది) ఇత్థంభావాత్ = ఈ ప్రకారముగా, యే = ఎవరు, అవహితధియః = ఏకాగ్రచిత్తులై భవంతం = నిన్ను, భజంతే = కొలుచుచున్నారో, తే = వారు, త్వయి = నీయందు, జలనిధౌ = సముద్రమున, నిమ్నగానాం = నదుల, ఓఘా ఇవ = ప్రవాహములవలె, లీయంతే = లీనమగు చున్నారు.

వి. ఇందుశేఖరా! “ఈ పృథ్వియనెడు పీటలో నీ నిర్మలమైన యాకాశ మనెడు లింగము నిలచినదై చుక్కలనెడు పూలతో పూజింపబడుచున్నది” అని ఇద్విగముగ నెవరు ఏకాగ్రచిత్తులై నిను దలంచుచున్నారో వారు సమద్రమున నడిజల ములవలె నీయందు సర్వాత్మనా లయమంది ముక్తులగుచున్నారు మహానుభావా! ||౩౩||

వారాణస్యాం సుభరతి యదిదం దేవదేవానిమత్తం

శైవం జ్యోతి స్సకలభువనాలోచనాదర్శభూతం

కృత్వా తస్మిన్ ప్రమహసి పదే క్షేత్రసన్న్యాసయోగం

త్వయ్యేకత్వం ప్రజతి పురుష స్తేజసీవ ప్రదీపః || ౩౪ ||

అర్థ:—దేవదేవ = మహేశా ! వారాణస్యాం = కాశీయందు, అవిముక్తం = శాశ్వతమైనట్టి, యదిదం = ఏ యీ, శైవం = శివసంబంధమైన, జ్యోతిః = ప్రకాశము, సకల భువనాలోచనాదర్శభూతం = సమస్తలోకముల యొక్క స్వవిచారమునకు దర్పణముగా నున్నదో, తస్మిన్ = ఆ, ప్రమహాసి = మహాత్మరమైనట్టి, పదే = స్థానమున, క్షేత్రస్సన్న్యాసయోగం = క్షేత్రసంన్యాసదీక్షను, కృత్వా = చేసి, పురుషః = నరుడు, త్వయి = నీ యందు, తేజసి = తేజస్సునందు, ప్రదీపిత = వెదదీపమువలె, ఏకత్వం = ఐక్యమును, ప్రజిత = పొందుచున్నాడు.

తా. పరమేశా ! వారణాసీక్షేత్రమున సక్షయ్యమగు నే నీ మహాజ్యోతిర్లింగము విశ్వనాథాభ్యుతో వెలుంగుచున్నదో, అది సమస్తలోకములకు స్వరూపమును దెలిసికొనుటకు దర్పణభూతమై యున్నది కదా ! ఆ దివ్యక్షేత్రమున మహాపూర్వకముగ సన్న్యాసము స్వీకరించిన మనుజుడు అఖండజ్యోతి తేజస్సున గలిసినట్లు నీయందు సంపూర్ణముగ సాయుజ్యమును బొందుచున్నాడు. ||3౯||

యత్ప్రీత్యక్షం సకలభువనాశ్చర్యభూతం విభాతి

జ్యోతిర్లింగం కనకకపిశం శ్రీగిరా వ్యోమ్ని దివ్యం |

తత్ప్రశంతః శివ సుకృతిన స్త్యక్తసంసారబంధా -

స్తృత్కారుణ్యా చ్చిరగణపదప్రాప్తిభాజో భవంతి || ౪౦ ||

అర్థ:—శివ = శంభో, యత్ = ఏది, ప్రీత్యక్షముగ, సకల భువనాశ్చర్యభూతం = సకలలోకములకు ఆశ్చర్యమును గలిగించు నట్టియు, కనక కపిశం = బంగారమువలె పచ్చనైనట్టియు, దివ్యం = అతాకికమైనట్టియు, జ్యోతిర్లింగం = జ్యోతిర్లింగము, శ్రీగిరా = శ్రీశైలమున, వ్యోమ్ని = ఆకాశమున, విభాతి = వెలుంగుచున్నదో, తత్ = దానిని, ప్రశంతః = చూచునట్టి, సుకృతినః = పుణాత్ములు, త్యక్త సంసారబంధాః = విడువబడిన సంసారపాశముగలవారై, స్తృత్కారుణ్యాత్ = నీ కృపవలన, చిరగణపదప్రాప్తిభాజః = శాశ్వతమైన ప్రభులయొక్క స్థానమును బొందినవారు, భవంతి = అగుచున్నారు.

తా. శంకరా! ప్రత్యక్షముగ దర్శనము నొసంగునట్టియు, సమస్త లోకముల కాశ్చర్యమును గలిగించునట్టిదియు, పింగళ వర్ణము గలదియు శ్రీశైల మను ఉన్నత స్థలమున వెలసినట్టియు, ఏ శ్రీమల్లికార్జున జ్యోతిర్లింగము కలదో దానిని దర్శించిన పుణ్యపురుషులు సంసార పాశమును బోగొట్టుకొని శివకృపకు పాత్రులై కైలాసమున ప్రమథత్వమునంది శాశ్వతముగ నివసించురు.

వి. ఈ హలాయుధుని కాలమున శ్రీకాశీ, శ్రీశైల క్షేత్రముల మాహాత్మ్యములు ప్రత్యక్షముగ నాశ్చర్యజనకములై యుండెనట కి రెండు ప్రత్యేక పద్యములే ప్రమాణములు. నేటికిని భావుల కిట్టి యద్భుతములు ప్రత్యక్షములే. మొన్న మొన్నటివరకును శ్రీశైల మందలి గోడలనిండ బంగారము పొదువబడి యుండెను. శ్రీమల్లికార్జున లింగమూర్తికిని స్వామీన కాలమున కనకకవచమో, కనక కాంతియో ఉండియుండును. ||౪౦||

వాచాధీశం హతవహతనుం శక్తిపాణిం భవంతం

యే ధ్యాయంతి త్రినయన తమ స్తేజసా నిర్దహంతం

గంగాస్రోతస్సదృశవిలసద్గద్యపద్యప్రవాహైః

సద్య స్తేషాం ప్రసరతి ముఖాద్భారతీ నాత్ర చిత్రం ||౪౧||

అర్థః—త్రినయన = కామారీ! వాచాధీశం = వాగధీశ్వరుడవును, హతవహతనుం = అగ్ని దేవుడవును, శక్తి పాణిం = హస్తమున శక్తిగలవాడవును, తేజసా = తేజస్సుచేత, తమః = అంధకారమును, నిర్దహంతం = నశింపజేయువాడవును, అగు భవంతం = నిన్ను, యే = ఎవరు, ధ్యాయంతి = ధ్యానించుచున్నారో, తేషాం = వారి యొక్క, ముఖాత్ = వదనము నుండి, సద్యః = తత్కాలమున గంగా...హైః గంగా = గంగయొక్క, స్రోతస్సదృశ = ప్రవాహమునకు సమానముగా, విలసత్ = ఒప్పుచున్న, గద్యపద్య = గద్య పద్యముల యొక్క, ప్రవాహైః = ధారలతోడ, భారతీ = సరస్వతి, ప్రసరతి = సాగుచున్నది. అత్ర = ఇందు, నచిత్రం = చిత్రము లేదు.

తా. మహేశా! సర్వవాచస్పతివియు, స్వాధీన శక్తుడవును, దివ్య తేజస్సుచే అజ్ఞానాంధకారమును హరించువాడవును, అగ్ని శరీరుడవును, అగు నిన్ను గలరెండు భక్తుల ముఖమునుండి తత్క్షణమే

గంగాధారావేగమును బోలు గద్యపద్య రూపమైన సరస్వతి (కవిత్వము) తనంతతానే వెడలగలదు. ఇందాశ్చర్య మేమియు లేదు.

వి. శివోపాసకులైన మార్కండేయ మల్లజాదులకు బాల్యముననే సంస్కృత కవిత్వధార కలెను. శాస్త్రము లభ్యసింపకున్నను అనేక శివభక్తులకు వ్యాస స్వాధీనముగా నున్నట్లు నేటికిని కనుగొనవచ్చును. ఉపాసనాహీనులకు కవిత్వము స్వాధీనము కాదనియే కొందరి యభిప్రాయము. ||౪౧||

భాస్వజ్జ్యోతిఃకిరణ మరుణం దక్షిణేక్షి స్థితం త్వం
యే వీక్షంతే పురుషముదితం ఖ్యాతమాదిత్యమూర్తిం ।

తే సర్వత్రాప్రతిహతదృశః సూర్యవర్యంతలోకం
వశ్యంత్యగ్రే కరతలలుతత్కందుకస్పష్టరూపం ||౪౨||

అర్థః—యే = ఎవరు, భాస్వజ్జ్యోతిఃకిరణం = ప్రకాశమానమైన జ్యోతియొక్క కిరణములు గలవాడవును, అరుణం = ఎఱ్ఱనైనవాడవును, భ్యాతం = శాస్త్రలోక ప్రసిద్ధుడవును, ఉదితం = నిత్యపేరుడవును, దక్షిణే = కుడిదైన, అక్షి = నేత్రమున, స్థితం = నివసించుచున్నవాడవును, ఆదిత్యమూర్తిం = భాస్కరస్వరూపుడవును; పురుషం = బ్రహ్మస్వరూపుడవును; అగు, త్వం = నిన్ను, వీక్షంతే = కనుగొనుచున్నారో, తే = వారు, సర్వత్రా = అన్నితావులలో, అప్రతిహతదృశః = నిరాతంకమైన దృష్టిగలవారై, కరతలలుతత్కందుకస్పష్టరూపం = అరచేతనుండు బంతివలె స్పష్టమైన రూపముగల, సూర్యవర్యంతలోకం = సూర్యనివరకు గల లోకమును, అగ్రే = ఎదురుగా, వశ్యంతి = చూచుచున్నారు.

తా. మహేశా! నీవు దివ్యజ్యోతిఃస్వరూపుడవు, ఎఱ్ఱనివాడవు, కుడినానేత్రగతతారకస్వరూపుడవు, సాక్షాత్ ఆదిత్యుడవు, పరమపురుషుడవు, నిత్యప్రేరకుడవు, సర్వవిఖ్యాతుడవు. ఇట్టి నిన్ను గనుగొను ధన్యులగు యోగీశ్వరులకు దివ్యదృష్టిగలిగి సర్వమును దెలిసికొనువారై సూర్యనివరకునుగల లోకముల నన్నింటిని తమ యరచేతున్న బంతివలె సమీపమున ప్రత్యక్షము చేసికొన గలరు.

వి. దక్షిణనేత్రము సూర్యస్థాన మనియు, సమస్తలోకప్రకాశకమైన సూర్యమధ్యప్రభామండలమే ఉగ్ర రుద్ర శివస్వరూప మనియు శాస్త్రప్రసిద్ధి. ||౪౩||

యే ధ్యాయంతి స్వహృది విమలం చిత్తవృక్షకరూపం

విశ్వాదర్శం ప్రసరదభితో భూర్భువస్వత్త్రిలోకీం

ఇత్థం గత్వా గతిపరిచయా త్తే తవైవ ప్రసాదాత్

సర్వజ్ఞత్వం హర వికరణీం శీలయంతో లభంతే. ॥౪౩॥

అర్థః—హర = రుద్రా!, యే = యెవరు, స్వహృది=తమలో,

విమలం = నిర్మలమైనట్టియు, ఆత్మైకరూపం = శుద్ధాత్మయే రూప

ముగా గలిగినట్టియు, విశ్వాదర్శం = సర్వమునకు దర్పణమైనట్టియు,

భూర్భువస్త్రిలోకీం = భూః భువః స్వః అను మూల్లోకములను, అభితః =

ఎల్లవైపుల, ప్రసరత్ = అలము కొనునట్టియు, చిత్త్యం = కేవల

చిన్మయమును, నిన్ను, ధ్యాయంతి=ధ్యానించు చున్నారో, తే=వారు,

ఇత్థం గత్వా = ఇట్లు వెళ్లి, గతి పరిచయాత్ = సంచార జ్ఞానమువలన,

తవ=నీ యొక్క, ప్రసాదా దేవ = అనుగ్రహము వలననే, వికరణీం =

నిదిధ్యానవిద్యను, శీలయంతః = ఉపాసించుచున్నవారై, సర్వజ్ఞత్వం =

పరమేశ్వరత్వమును, లభంతే = పొందుచున్నారు.

తా. మహేశా! నిర్మలమును, శుద్ధాత్మమును, విశ్వదర్శన

దర్పణమును, “భూర్భువఃస్వః” అను స్వర్గ మర్త్య పాతాళలోకములను

సర్వతోముఖముగ వ్యాపించి యున్నదియును, కేవల చిత్స్వరూపమును

అగు నిన్ను తమ హృదయమున ధ్యానించు మహాత్ములు ఇట్టివిధముగ

సన్మార్గము నవలంబించి, “శివోఽహం సోఽహం” అను తత్త్వమును

నిదిధ్యాన మొనర్చుచు క్రమముగ నీ కృపకు పాత్రులై యంత్యమున

నీవే యగుచున్నారు గదా.

వి. సర్వభూతముల హృదయమున పరమాత్మ కలదు. దీనిని సరిగా గుర్తెరిగి

సంచారపరులై యభ్యాస మొనర్చినవారు పరమేశ్వరత్వముఁ బొందగలరు. ॥౪౩॥

యే త్వాం శంభో హృదయభవనాంభోరుహాభ్యంతరస్థం

జ్ఞానజ్యోతి స్తదుపధివశాద్ వీహితకాకాగ్రీసూక్ష్మం

ఉద్వీక్షంతే దృఢతరలయం తేఽవ్యపాదిప్రణాళాత్

త్వయ్యేకత్వం నభసి కలకాకాశవన్నిర్వికంతి. ॥౪౪॥

అర్థః—శంభో = శంకరా! యే = ఎవరు, హృదయభవనా
భోరుహభ్యంతరస్థం = హృదయము యొక్క కుహరమనెడు కమల
ములో నెలకొనినట్టియు, తదుపధివశాత్ = దాని ఉపాధి నాశ్రయిం
చుటవలన, ప్రీహిశూకాగ్రీనూత్నం = వరిముల్లు కొనవలె, నూత్న
మైనదియు, జ్ఞానజ్యోతిః = చిత్ప్రకాశమును (నిన్ను) దృఢతరలయం =
దృఢమైన మనోమయమగునట్లు, ఉద్వీక్షంతే = ధ్యానించుచున్నారో,
తేఽపి = వారును, ఉపాధి ప్రణాశాత్ = దేహభిమానము పోవుట
వలన, త్వయి = నీయందు, సభసి = ఆకాశమున, కలశాకాశవత్ =
కలశమందలి యాకాశము వలె, ఏకత్వం = ఐక్యమును, నిర్విశంతి =
అనుభవించుచున్నారు.

తా. శంభో! హృదయకుహరపద్మకర్ణి కామధ్యమున వెలుగు
నట్టియు, ఉపాధివశమున వరిముల్లు మొనవలె మిక్కిలి నూత్న
మైనదియు, కేవల చిన్మయమును అగు నీ స్వరూపమును ఎవ్వరు
చిత్తవృత్తినిరోధపూర్వకముగా ధ్యానించుచున్నారో వారును
దేహేంద్రియాద్యభిమానరహితులై మహాకాశమునందు ఘటాకాశము
బోలె నీయందు సర్వాత్మనా ఐక్యమును పొందుచున్నారు.

వి. “దహరం విపాఘ్నం పరశ్శ్రద్ధాతం యత్తుండరీకం” మున్నగునవి హృద
యము అంభోరుహ మనుటకు ప్రమాణములు. ఉపాధి యనగా సాధనమున నుండక
సాధ్యమున నుండునది. మనకు సర్వత్ర బయలుగా దోచునది మహాకాశము. ఈ
యాకాశము ఘటములోను కలదు. కాని యిది మహాకాశముకంటె చిన్నది. ఐనను
ఆకాశముయొక్క సాధన మంతగాగొనియే ఘటాకాశ మను సాధ్య(కార్య)ము ఏర్పడి
నది. ఘట మునదియే ఇక్కడ ఉపాధి. ఘటము ధ్వంసమైనను, లేక ఘటశాశ్చ
మానము తొలగినను ఘటములోనిదిగా ఇంతవరకు దోచుచుండిన చిన్న యాకా
శము మహాకాశములో గలిసి నామరూపము లే మాత్రము లేక ఏకాకారమైపోతు
చున్నది. ఇటులే శివపరబ్రహ్మము సర్వత్ర వ్యాపించియున్నది. కావున దేహయొక్క
హృదయకుహరమునను నెలకొని యున్నది. ఐతే ఈ తత్త్వమును అభ్యాసవశమున
దృఢపరచి దేహేంద్రియాదుల యభిమానమును, లేక భావమును తొలగించినచో
ఈ జీవాత్మయే మహాజీవాత్మలో ఐక్యము పొందుచున్నదని భావము. ||౪౪||

అర్చిర్విద్యుత్ప్రకృతిచిరలం మార్గవిశ్రామహేతో

రేగి గన్పంతి తిగివయన పదా దేవయానేన కేచిత్

భుక్త్వా భోగా ననువమరసాన్ స్వేచ్ఛయా బ్రహ్మలోకే

తే తస్యాంతే పునరపి శివ త్వన్మయత్వం భజంతే ॥౪౫॥

అర్థః—త్యోనయన = త్ర్యంబకా! యే = ఏ, కేచిత్ = కొందరు,

మార్గవిశ్రామ హేతోః = మార్గాయాన శాంతి వలన, అర్చిర్విద్యుత్ప్రస్థ

భృతిభిః = అర్చిర్, విద్యుత్ మున్నగు పేరులుగల, పథా = మార్గము

నుండియు, దేవయానేన = విమానమార్గమునుండియు, అలం = యెక్కువగా,

గచ్ఛంతి = వెళ్ళుచున్నారో, తే = వారు, బ్రహ్మలోకే, = బ్రహ్మలోకమున,

అనువమరసాన్, అతులమైన రసములు గల, భోగాన్ = సుఖములను,

స్వేచ్ఛయా = తమయిష్టముతో, భుక్త్వా = అనుభవించి, తస్యాంతే =

తదనంతరమున, పునరపి = మరలను, శివ = ఓ శంకరా! త్వన్మ

యత్వం = భవన్మయత్వమును (శివత్వమును), భజంతే = పొందుచున్నారు.

తా. పరమేశ్వరా! నీ భక్తులలో కొందరు మిక్కిలి దవ్వన

సన్న శివలోకమును జేరునపుడు మధ్యమధ్యమున మార్గాయానము

దీర్ఘకొఱకు, అర్చిర్మార్గమునను, విద్యుత్మార్గమునను, సామాన్యమార్గ

మునను, దేవమార్గమునను ప్రయాణించి బ్రహ్మలోకమునుజేరి, దివ్యము

లగు రసములుగల సౌఖ్యములను యభేచ్ఛముగా ననుభవించి, తరు

వాత శివలోకము జేరి నీ యనుగ్రహమువలన నీ రూపమునే పొందు

చున్నారు.

వి. భక్తులయొక్క ఆచారసుకృతాదితారతమ్యమునుబట్టి కొందు అర్చిర్,

విద్యుత్, దేవయానము లను మార్గములద్వారా మొదట బ్రహ్మలోకమును, చివరకు

శివలోకమును జేరిదరసి భావము. ఈ యర్చిరాదిమార్గములు; ఛాందోగ్యోపనిషత్తు,

శివసూత్రములు, భగవద్గీత, శాండిల్యసూత్రములు మున్నగు గ్రంథములలో వివరింప

బడినవి. ॥౪౫॥

యత్రానందః స్ఫురతి పరమజ్యోతిరలోకజన్మా

భుజ్యంతే చ స్వయముపనతా యత్ర దివ్యాక్షృ భోగాః ।

యత్రావృత్తిర్నభవతి పునః పంచమాధ్వప్రసిద్ధం

తద్వైరాజ్యం పదమపి శివ ప్రాప్యతే త్వత్ప్రసాదాత్ ॥౪౬॥

అర్థః—శివ = మహేశా!, యత్ర = దేనియందు, పరమ

శ్లోతిరాలోకజన్మా = దివ్యజ్యోతియొక్క దర్శనమువలనఁ బుట్టినట్టి,
 ఆనందః = ఆనందము, స్ఫురతి = ప్రకాశించుచున్నదో, యత్ర =
 దేనియందు, దివ్యాః = పరిశుద్ధములైన, భోగాశ్చ = నుఖములును,
 స్వయం = తామే, ఉపనతాః = వచ్చినవియై, భుజ్యంతే = అనుభ
 వింపబడుచున్నవో, చ = మఱియు, యత్ర = దేనియందు, ఆవృత్తిః =
 తిరుగుడు, పునః = మరల, నభవతి = కాదో; పంచమాధ్వప్రసిద్ధం =
 ఐదవమార్గముగ ప్రసిద్ధమైన, తత్ = ఆ, వైరాజ్యం = వైరాజ్య
 నామముగల, పదమపి = స్థానముగూడ, త్వత్ప్రసాదాత్ = నీయను
 గ్రహమువలన, ప్రాప్యతే = పొందబడుచున్నది.

తా. శంభో! ఏ మూలవిరాట్టునందు పరంజ్యోతిర్దర్శనము
 వలన చిదానందము ఉప్పతిల్లుచున్నదో, దేనియందు సర్వదివ్య భోగ
 ములు స్వాధీనములై యనుభవింప బడుచున్నవో, దేనిని జేరినపిదప
 జనన మరణముల గమనాగమనము మరల లేనేలేదో, అట్టి ఐదవ అస్వ
 ముగ విఖ్యాతమైన ఆ వైరాజపదముకూడ నీ కృపవలన భక్తులకు
 సంప్రాప్తమగుచున్నది.

వి. శివాగమకాస్త్రమున కలాధ్వ - భువనాధ్వ - వర్ణాధ్వ - మంత్రాధ్వ -
 పదాధ్వ - తత్త్వాధ్వము అని షడధ్వలు ప్రసిద్ధములు. ఇందు పదాధ్వ మైదవది. దీని
 మొదలు శివుడు భక్తుల కనుగ్రహించు ననియును, ఇదియే జగన్మూలస్థానమనియును,
 దీనియందు సరిగ నడచుకొన్నవారికి తత్త్వాధ్వము, అనగా శివసాయజ్యము గలుగు
 ననియు, సంప్రదాయవిమల మతము. పంచమాధ్వమనగా ఆకాశాధ్వమనియును, ఈ
 బయలే బ్రహ్మస్వరూపమనియును కొందరనవచ్చును. ఇక్కడ మూలమున “పంచమ
 వైరాజ్యపదం అని స్పష్టముగ పదాధ్వము పేర్కొనబడిన దని యెరుగునది. ||౪౬||

త్వయ్యాత్మానం నిహితమఖిలై స్త్వద్గుణైః సంప్రీయంత్రం

స్వచ్ఛాదరే ముఖమివ చిరం చేతసా నిశ్చలేన

యేవశ్యంతి త్రినయన మనోవాంఛితార్థ ప్రసూతి-

స్తేసామావిర్భవతి సుధియామేవ ధర్మస్సమాధిః. ||౪౭||

అర్థః—త్రినయన = హారా, యే = ఎవ్వరు, త్వద్గుణైః =
 నీ గుణములచేత, సంప్రీయంత్రం = బాగుగా గూడినట్టియు, అఖిలైః =
 సమస్తములతో గూడ, త్వయి = నీయందు, నిహితం = స్థాపింపబడి

నట్టియు, ఆత్మానం = ఆ పరమాత్మను, స్వచ్ఛాదర్శే = నిర్మలమైన
దర్శణమున, ముఖమివ = మొగమువలె, నిశ్చలీన = చంచలముగాని,
చేతనా = హృదయముతో, చిరం = దీర్ఘకాలము, పశ్యంతి = చూచు
చున్నారో, తేషాం = ఆ, సుధియాం = సుజ్ఞానులకు, మనోవాంఛి
తాగ్ధప్రసూతిః = ఇష్టార్థప్రాప్తి, ఆవిర్భవత్యేవ = పుట్టుచునేయున్నది,
ధర్మః = ఈ ధర్మము, సమాధిః = సమాధి యనంబడును.

తా. జగదీశా! నమస్తములై నట్టియు, నీ సర్వజ్ఞత్వాది ధర్మము
లచే యుక్తమైనట్టియు, ఆ పరమాత్మను అద్దమందున ముఖముబోలె
నీయందు ఏకాగ్రచిత్తము గలవారై యెవరు దీర్ఘముగా గాంచు
చున్నారో, వారికి అవశ్యముగా ఇష్టార్థములు ఫలింపగలవు. ఈ
యాచారవిధియే సమాధి యని పేర్కొనబడుచున్నది.

వి. శివయోగమనగా లింగాంగసామరస్యము. అంగమును శుద్ధి చేసినచో
లింగముగా మారును. సమాధి యని యిక్కడ జెప్పబడినది. ఇట్టిది శివయోగమనియే
తెలియులెను. సవికల్పిత నష్టమంది, నిర్వికల్పసమాధిసీద్ధిని బడసిన శివయోగికి
శివునకు వలెనే సర్వము సాధ్యమగునని భావము. ||౪౩||

జ్ఞానజ్యోతిః సకలజగతాం స్వప్రకాశస్వరూపం

త్వా మాత్మానం పరిహితగుణస్పర్శ మీశాన మీదే ।

యతై కింస్మి న్నవహితధియాం యోగదృష్టిస్థితానాం

స్వచ్ఛాదర్శే ప్రతిఫలితవద్ విశ్వ మేతచ్ఛక్తి స్తి ||౪౪||

అర్థః—యత్ర = ఏ, ఏకస్మిన్ = ఒకటియైన దానియందు,
ఆపహితధియాం = ఏకాగ్రచిత్తము గల, యోగదృష్టిస్థితానాం =
యోగదృష్టియందు నెలకొనిన వారికి, ఏతత్ = ఈ, విశ్వం = ప్రపంచము;
స్వచ్ఛాదర్శే = నిర్మలమైన యద్దమున, ప్రతిఫలితవత్ =
ప్రతిబింబమువలె, చక్రాస్తి = ప్రకాశించుచున్నదో, జ్ఞానజ్యోతిః =
జ్ఞానదీపమైనట్టియు, సకలజగతాం = సర్వలోకములలో, స్వప్రకాశ
స్వరూపం = స్వయముగా వెలుగునట్టియు, పరిహితగుణస్పర్శం =
విడువబడిన హేయగుణములు గలట్టియు, ఈశానం = కర్తయై

నట్టియు, ఆత్మానం = పరమాత్మ మగునట్టియు, త్వాం = నిన్ను, ఈడే = కొనియాడుచున్నాను.

తా. స్థితప్రజ్ఞులైన యోగీశ్వరులు ఒకటియే యైన ఏ పరశివ వస్తువునందు నిర్మలదర్పణమున నీడవలె ఈ నమస్త చరాచరమును గాంచుచున్నారో, అట్టి కేవల జ్ఞానమూర్తియును, నమస్తలోకము లలో ఇతర సాపేక్షలేక స్వయంప్రకాశమును, క్షణభంగాది హేయ గుణస్పర్శ లేనిదియును, సర్వప్రభువును, పరమాత్మమును అగు నిన్నే కొనియాడుచున్నాను స్వామీ! ||౪౮||

భూతం భూతస్మరణవిషయం భావి నాన్యత్ర కాలే

సూక్ష్మం మధ్యం క్షణమిహ తయో ర్వర్తమానం వదంతి

తస్మిన్ సౌఖ్యం కియ దమతయో యేన మత్తా మనుష్యా

యుష్మత్సేవాం భవ భవభయధ్వంసినిం నాద్రియంతే ||౪౯||

అర్థ:-భవ=శంభో! భూతం=భూతకాలము, భూతస్మరణవిషయం= గడచిన జ్ఞాపకము మాత్రమునకు గురియైనదిగా నున్నది, భావి= ముందు కానున్నది, అన్యత్రకాలే = వేరుకాలమున, న = లేదు, తయోః = వాని యొక్క, మధ్యం= నడుమనున్నట్టి, సూక్ష్మం = అల్పమైనదానిని, వర్తమానం = వర్తమానముగా, వదంతి = చెప్పి చున్నారు, తస్మిన్ = దానియందు- సౌఖ్యం = భోగము, కియత్ = ఎంత? యేన = దేనిచేత, మత్తాః = మైక మొందినట్టి, అమతయః = మతిలేని, మనుష్యాః = మానవులు, భవభయధ్వంసినిం = జననబాధను నశింపజేయునట్టియు, యుష్మత్సేవాం = నీ దాస్యమును, నాద్రియంతే = ఆదరించుట లేదో.

తా. మహాదేవా! గడచినది జ్ఞాపకమందు మాత్రమే కలదు. రానున్నది ఇప్పుడు చేజిక్కుదు కదా! ఇట్లు ఈ యతీతానాగత సుఖములు రెండును ప్రస్తుతలాభకారులు కావు. ఇక మిగిలినది వర్తమానకాల మందలి సౌఖ్య మొక్కటియే! ఇది యైనను సూక్ష్మమైనది కావున క్షణకాలమున నశించుచున్నదని మనము హెచ్చరించి

యన్నారు. మరి ఈ తత్త్వము నరయని కొందరు కై పెక్కినవారి వలె జన్మజరానివారకమును, శాశ్వతసాఖ్యకరమును అగు నీ కింకరత్వమును అపేక్షించుట లేదు. వారు బుద్ధిహీనులు కదా! ||౪౯||

జ్ఞానం న స్యాత్ క్వచిదపి కిల జ్ఞేయసంబంధశూన్యం

జ్ఞేయం సత్తామపి న లభతే జ్ఞానబాహ్యం కదాచిత్.

ఇత్యన్యోన్యగ్రాధిత ముభయో ర్వాప్యవకం యత్స్వరూపం

త త్తే ప్రాహుః ప్రకృతిపురుష సార్ధనారీశ్వరత్వం ||౫౦||

అర్థ:—జ్ఞానం = జ్ఞానము, క్వచిదపి = ఎక్కడను, జ్ఞేయ సంబంధశూన్యం = తెలియదగిన వస్తువును ఆశ్రయింపక, నస్యాత్మి-ల = ఉండదుకదా, జ్ఞేయం = ఆ వస్తువు, జ్ఞానబాహ్యం = జ్ఞానమునకు వేరై, కదాచిత్ = ఎప్పటికీ, సత్తామపి = అస్తిత్వమునైనను, న లభతే = పొందదు, ఇతి = ఇట్లు, అన్యోన్యగ్రాధితం = పరస్పరముగ గలిసి యున్నట్టి, ఉభయోః = ఆ జ్ఞానజ్ఞేయములలో, వ్యాపకం = వ్యాపించి యున్నట్టి, యత్ = ఏ, స్వరూపం = స్వరూపము కలదో, తత్ = దానిని, ప్రకృతిపురుషస్య = ప్రకృతియును పురుషుడవును ఐన, తే = నీయొక్క, అర్ధనారీశ్వరత్వం = అర్ధనారీశ్వరత్వమునుగా, ప్రాహుః = చెప్పుచున్నారు.

తా. జ్ఞానమును విడిచి జ్ఞేయముగాని, జ్ఞేయమును విడిచి జ్ఞానముగాని ప్రపంచమం దెక్కడను ఉండజాలదు. ఈ రెంటికిని ఇట్టి యన్యోన్యసంబంధము నిత్యసిద్ధముగ నగుపడుచున్నది. ఈ జ్ఞానజ్ఞేయములు రెంటియందును నీ ప్రకృతిపురుషులు అను రూపమే వ్యాపించియున్నది. నీ యర్ధనారీశ్వరరూప మీ తత్త్వమునే చాటుచున్నదని పెద్దలు వచింపుచున్నారు స్వామీ!

వి. ఈ ప్రపంచమందలి సమస్త వస్తువులును జ్ఞానజ్ఞేయసంబంధము గలిగియున్నవి. దానినే విషయవిషయసంబంధ మందురు. శబ్దము సాధారణ దృష్టికి లక్షిగ గన్పట్టినను, శబ్దము ఆర్థముతో గూడియున్నదని విచారించిన వారి కందరకు తెలియును. శబ్దమును సాధనము ద్వారా ఆర్థమును సాధ్యమును తెలియచున్నాము. పుటము అను శబ్దమును వివరగానే దాని సంస్కారవ్యవహారము గలవారికి మట్టితో

జేయబడిన కుండ యనియు, అది ఇంతలావుగ వట్టిముగ నుండుననియు, దాని కంతము చిన్నదిగా నుండుననియు, నీరు మున్నగు పదార్థముల నింపుట కుపకరించు ననియు, అర్థము కాగలదు. ఇక్కడ శబ్దమే జ్ఞానము, అర్థమే జ్ఞేయము. ఇది పరస్పరముగ ఎల్లప్పుడు కలిసియుండును. అట్లే శివుడును పృథ్వియును శక్తితో కూడి యున్నాడని భావము. శక్తిలేనివాడు శివుడే కాదు. శివునితో నుండనిది శక్తియు కాదు. ఇదియే పరబ్రహ్మమును పరమేశ్వరునిలక్షణ మని తెలియవలెను. దీనివలన నీ హాలాయుధకవి శక్తివిశిష్టసిద్ధాంతవాది యని తెలియుచున్నది. ||౫౦||

యత్ప్రత్యక్షం న భవతి నృణా మిందిరియాణామశక్తే
ర్యత్సంబంధగ్రహణవిరహో న్నానుమేయంచ కించిత్.

శబ్దాదీనా మపి న విషయం యత్పరోక్షస్వరూపం

జ్ఞానజ్యోతిర్యదిహ పరమం స త్వ మధ్యాత్మమూర్తిః ||౫౧||

అర్థ:— యత్ = ఏవస్తువు, నృణాం = నరులయొక్క, ఇంద్రియాణాం = ఇంద్రియములకు, అశక్తేః = సామర్థ్యము లేనందున, ప్రత్యక్షం = ఇంద్రియగోచరము, నభవతి = కాదో, యత్ = ఎయ్యది, సంబంధగ్రహణవిరహేత్ = వ్యాప్తిని గ్రహింపజాల నందున, కించిచ్ఛ = కొంచెముగా నైనను, నానుమేయం = ఊహింప దగినదిగా లేదో, యత్ = ఏ, పరోక్షస్వరూపం = అగోచరవస్తువు, శబ్దాదీనామపి = శబ్దాది ప్రమాణములకును, నవిషయం = గోచరము కానట్టిదో, ఇహ = ఇట, యత్ = ఎయ్యది, పరమం = మిక్కిలి (కేవలమగు), జ్ఞానజ్యోతిః = జ్ఞానరూప మగు వెలుగో, అధ్యాత్మ మూర్తిః = అధ్యాత్మవిగ్రహుడ వగు, త్వం = నీవు, సత్ = ఆ సచ్చి దానంద స్వరూపుడవే!

తా. ఏ పరతత్త్వము మానవులయొక్క దుర్బలములగు నేతాది ఇంద్రియములకు గోచరము కాదో, ఎయ్యది వ్యాప్యవ్యాపక సంబంధముకలది కానందున అనుమానప్రమాణము వలనను దెలియ బడదో, ఎయ్యది పరోక్షస్వరూప మైనందున వేదాది శబ్దప్రమాణముల వలనను కనుగొనబడదో, ఎది కేవలజ్ఞానమై పర మనబడుచున్నదో, ఓ అధ్యాత్మమూర్తి! నీవే ఆ తత్త్వము, స త్వము అయియున్నావు.

వి. లోకమందలి ఒక వస్తువును కనుగొనవలయు నన్నచో పృథ్వీ, అనుమాన, శబ్దములను మూడు ప్రమాణములు కలవు. పరమేశ్వరుని ఈ కనులతో చూచుటకుగాని, మనసుతో నూహించుటకుగాని, పెద్దల మాటలవలన దెలియుటకుగాని సాధ్యము కానందున ఇవి వ్యర్థమయ్యెను. అయితే శివుడు రాజికప్రమాణములకు గోచరము కానపుడు లేడేహాయని భ్రమజెందవలదు. ఆ పరశివుడు అధ్యాత్మరూపుడు కావున, వానిని జ్ఞానులు, భక్తులు, యోగీశ్వరులు తమ యధ్యాత్మసామర్థ్యముతో తప్పక పృథ్వీ మొనర్చుకొందు రని భావము. ||౧౬||

త్వామాత్మానం వరద పరమానందబోధస్వరూపం

యే బుధ్యంతే విగలితజగద్బేదమాయాప్రపంచం

రాగత్యాగాత్ స్తిమితమనసో దేవ జీవంత ఏవ

భృశ్యన్మాయానిబిడనిగడగ్గింథయ స్తే విముక్తాః ||౨౭||

అర్థ-— వరద = కరుణామయా!, పరమానందబోధ స్వరూపం = సర్వోత్కృష్టమైన యానందము నిచ్చు జ్ఞానమే రూపముగా గలిగినట్టి, ఆత్మానం = పరమాత్మస్వరూపుడవైనట్టి, త్వాం = నిన్ను విగళితజగద్బేదమాయాప్రపంచం = నవ్వుమైన జగత్తునందలి భిన్నమైన మాయయొక్క విస్తారముగలవానినిగా, యే = ఎవ్వరు, బుధ్యంతే = తెలియుచున్నారో, దేవ = ఈశ్వరా! తే = వారు, రాగత్యాగాత్ = విషయానక్తి వీడుటవలన, స్తిమితమనసః = శాంతచిత్తులై, భృశ్యన్మాయానిబిడ నిగడగ్గింథయః = త్రొంచబడిన మాయ యనెడు గట్టిదైన గొలుసుముడులు గలవారై, జీవంతేవ = బ్రదుకుచునే, విముక్తాః = ముక్తి నొందినవార లగుచున్నారు.

తా. కేవల పరమానందమును గలిగించి సుజ్ఞానదమైనట్టియు, పరమాత్మస్వరూపమైనట్టియు, నిన్ను జగత్తునందలి హేయమాయా విస్తారమును నశింపజేయు వానినిగా దలంచుచు నే యోగీశ్వరులు ఉపాసించుచున్నారో, ఆ మహానుభావులును విషయాభిలాషను వీడి, నిర్మలహృదయులై గాఢమైన మాయాపాశమును త్రొంచివేసి జీవిత కాలముననే ముక్తులగుచున్నారు శంభో! ||౨౭||

క్లృప్యం య త్తత్ కృపణమనసాం సర్వలోకాధిపత్యం

యా మృగ్యంతే తరలమతిథిః సిద్ధయ శ్చాణిమాద్యాః ||

ఏతత్సర్వం మదనదమన త్వత్పదప్రాప్తిభాజాం

తత్త్వజ్ఞానామృతరసజుషాం యోగినా మన్తరాయః ॥౫౩॥

అర్థః:—మదనదమన = కామశాసకా ! కృపణమనసాం = విషయానక్తులకు, యత్ = ఏ, సర్వలోకాధిపత్యం = విశ్వపాలకత్వము, శ్లాఘ్యం = ప్రశస్తమైనదో, తరలమతిభిః = చంచలమనస్కులచేత, యాః = ఏ, అణిమాద్యాః = అణిమ మొదలగు, సిద్ధయాః = అప్తసిద్ధులు, మృగ్యంతే = అన్వేషణ మొనర్పబడుచున్నవో, తత్ = ఆ, ఏతత్ = ఈ, సర్వం = సకలమును, త్వత్పదప్రాప్తిభాజాం = నీ చరణముయొక్క స్థానమును బొందినట్టి, తత్త్వజ్ఞానామృతరసజుషాం = సిద్ధాంత మను జ్ఞానామృతమును గ్రోలునట్టి, యోగినాం = శివయోగులకు, అంతరాయః = విఘ్నము కదా !

తా. మహేశా ! కొందరు విషయానక్తులై సకల భువనముల నేల కుతూహలపడుచుందురు. మరికొందరు చలచిత్తులును, అణిమ, మహిమ యను నప్తసిద్ధుల గోరుచు తపించుచుందురు. కాని కేవలము నీ చరణమున్నిధిని కైంకర్య మపేక్షించునట్టియు, పరతత్త్వరసామృతమును చవిజూచుచున్నట్టియు శివయోగుల కీ యణిమాదులెల్లను విఘ్నకారకములు కదా !

వి. కేవల శివజ్ఞానాభిలాషులు సర్వవాసనాత్యాగ మొనర్చి పరతత్త్వసన్నిధి యందు మాత్రమే చిత్తము నిడవలెను. కాని లోకకల్యాణార్థమై, దుష్టశిక్షార్థమై, లోకాధిపత్యము వహించుట గాని యోగీశ్వరులై అణిమాదిసిద్ధుల సాధించుట గాని యుక్తియుక్తమే యని తెలియవలెను ॥ ౫౩ ॥

అకా వాన క్షయనమవని ర్భ్రహ్మచర్యం చ దీర్ఘం

మౌనం దండగ్రహణమశనం భిక్షయా భస్మ శౌచం ।

వైరాగ్యంచ త్రినయన భవ తత్త్వబోధాద్విహీనం

మూలాదేవ భ్రువమలవణం సర్వమేతద్విభాతి ॥ ౫౪ ॥

అర్థః:—త్రినయన = త్రింబకా ! ఆశాః = దిక్కులు, వాసః = వస్త్రములుగాను, అవనిః = భూమి, శయనం = పడకగాను, చ = మరియు, దీర్ఘం = దీర్ఘమైన, బ్రహ్మచర్యం = జితేంద్రియ

త్వమును, మానం = మునిత్వమును, దండగ్రహణం = సన్నాసమును, భిక్షయా = భిక్షముచే, ఆశనం = ఆహారమును, భస్మ = భస్మమును, శౌచం = ఆచారమును, వైరాగ్యంచ = అనాసక్తియును, భవత్త్వబోధాద్విహీనం = నీ వనెను పరతత్త్వజ్ఞానము లేనిచో, ఏతత్ = ఈ, సర్వం = ఎల్లయు, మూలాదేవ = మొదటినుండియే, అవణం = రసరుచిలేనిదిగా, భాతి = కనుపడుచున్నది, ధృపం = నిశ్చయము.

తా. మహేశా ! దిగంబరుడైనను, నేల పరుండినను, నైష్ఠిక బ్రహ్మచారియైనను, మానము వహించినను, సన్న్యాసియైనను, భిక్ష మెత్తినను, బూది పులుముకొనినను, సర్వత్యాగియైనను నీ నచ్చిదా నంద స్వరూపముయొక్క జ్ఞానము లేనిచో ఉప్పులేని రసరుచివలె మొదటికే మోసము గలిగి వ్యర్థజీవు లగుచున్నారు ||౧౪||

స్థిత్యా కాలం చిరతరమపి బ్రహ్మశక్రాదిలోకే

కర్మచ్ఛేదాత్ పునరపి తతః స్యా దవశ్యం నిపాతః ।

ఏకం నిత్యం పద ముపగతం క్లేశకర్మోర్మిపాకం

శైవం జ్యోతి ర్యదిహ సులభం జ్ఞానయోగేన పుంసాం ||౧౫||

అర్థః:—బ్రహ్మశక్రాదిలోకే = సత్యస్వర్గలోకముల, చిరతరం = మిక్కిలి దీర్ఘమైన, కాలం = సమయము. (దనుక), స్థిత్యాపి = నివసించినను, పునరపి = మఱియు, కర్మచ్ఛేదాత్ = సుకృతనాశము వలన, తతః = అచ్చోనుండి, నిపాతః = పతనము, అవశ్యం = తప్పక, స్యాత్ = అగును, ఇహ = ఇట, పుంసాం = మానవులకు, జ్ఞానయోగేన = జ్ఞానయోగముతో, శైవం = శివసంబంధమైనట్టి, యత్ = ఏ, జ్యోతిః = ప్రదీపము, సులభం = సుకరమో, అది, ఏకం = అద్వితీయమై, నిత్యం = శాశ్వతమైనట్టియు, అపగతక్లేశకర్మోర్మిపాకం = రహితమైన క్లేశము, కర్మము, ఊర్ములు, విపాకములు గలదిగా, విరాజిల్లుచున్నది.

తా. ఏ పుణ్యవశమున నైనను సత్యలోకము, స్వర్గలోకము మున్నగు

వానిలో నివసించి యెంతదీర్ఘకాలము భోగము లనుభవించినను, అవి అక్షయ్యములు కావు. కొంతకాలము తరువాత పుణ్యము క్షీణించుచునే యున్నది. అప్పుడు తప్పక ఆ మానవుడు మరల మర్త్యలోకమున బడి జనన మరణబాధ లనుభవింపవలసియే యున్నది. కాని పురుషార్థముల నెరిగినవారు జ్ఞానయోగముతో శివజ్ఞానమును సులభముగా జిక్కి బట్ట గలరు. ఈ శివపరంజ్యోతి యద్వితీయమై; నిత్యమై, పరంధామమై, క్షేత్ర కర్మ ఊర్ధ్వ విపాకాదులు లేక నిర్వికారముగా నున్నది.

వి. స్వర్గమున కేగినవారు పుణ్యము తరుగగా మరల మర్త్యమున బడుదు రనుటకు “క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి” యను సూక్తి చాలును. అవిద్యా, అస్మిత, రాగ, ద్వేష, అభినివేశము లని క్షేత్రములైదు. ధర్మ, అధర్మము లని కర్మ, ద్వివిధము. తుత్, పిపాసా, శోక, మోహ, జరా, మరణము లని ఊర్ధ్వము ఆరు. జాతి, ఆయు శ్శోగములని విపాకములు మూడు. ఇవి యోగవేదాంత శాస్త్రవిషయములు. ||౫౫||

శకాదీనాం కృతుఫలజుషాం యత్సుఖం నాకలోకే

తక్కితాదే ర్నరకనిలయస్యాపి తుల్యం విభాతి ।

యేనైకాంతం న భవతి సుఖం కస్యచి న్నాపి దుఃఖం

ద్వంద్వగ్రస్తం త్రిభువనమిదం త్వంతు తస్మాద్విముక్తః ||౫౬||

అర్థ :—కృతుఫలజుషాం = యాగఫలము నొందునట్టి, శకాదీనాం = ఇంద్రాదులకు, నాకలోకే = స్వర్గమున, యత్ = ఏ, సుఖం = సౌఖ్యము, కలదో, తత్ = అది, నరకనిలయస్యాపి = నరకమున వసించు, కీటాదేరపి = పురువులు మున్నగువానికిని, తుల్యం = సమానముగా, విభాతి = అగుపడుచున్నది, యేన = దేనిచేత, కస్యచిత్ = ఎవనికైనను, సుఖం = సుఖముగాని, దుఃఖమపి = దుఃఖముగాని, ఏకాంతం = కేవలశాశ్వతమైనదిగా, న = లేదు, ఇదం = ఈ, త్రిభువనం = విశ్వము, ద్వంద్వగ్రస్తం = సుఖదుఃఖములలో జిక్కినదై యున్నది, త్వంతు = నీ వన్ననో, తస్మాత్ = ఆ ద్వంద్వమునుండి, విముక్తః = సంబంధరహితుడవుగా నున్నావు.

తా. మహాయాగఫలముల ననుభవించుచు స్వర్గమున నున్న ఇంద్రాదిదేవతలయొక్క సుఖముగాని, నరకమున నుండు పురువు

యొక్క దుఃఖముగాని నాకు సమానము గానే తోచుచున్నది. ఏలయన ఎవ్వరికిని సుఖదుఃఖములు శాశ్వతములుగా లభించుటయే లేదు. కావున నీ ప్రపంచమెల్లను నీ సుఖదుఃఖము లనెడు ద్వంద్వముతో గూడి యున్నది. పరమేశ్వరా! నీ వాశడవు మాత్రమే ద్వంద్వాతీతుడవై శాశ్వతమైన చిదానందము ననుభవించుచున్నాడవు. ॥౫౬॥

బంధచ్ఛేదా దిహ తనుభృతాం య త్వయా సాక మైక్యం

సా చే స్మక్తిశ్చివ కిమనయా యాతు యద్వాంధకూపం

త్వమ్మే స్వామీ భవదనుచర శ్శర్వ య త్శర్వదాహం

తద్ధి శ్లాఘ్యం స్వపతిపదవీం కామయంతే న భృత్యాః. ॥౫౭॥

అర్థః—ఇహ = ఇచ్చోటి, తనుభృతాం = జీవులకు, బంధచ్ఛేదాత్ = మాయాపాశ నాశము వలన, త్వయాసాకం = నీతోనగు, యత్ = ఏ, ఐక్యం = ఏకత్వము కలుగునో, సా = అది, ముక్తిశ్చేద్ = ముక్తియగుచో, అనయా = దీనిచేత, కిం = ఏమి, యద్వా = లేదా, అంధకూపం = చీకటి బావిని, యాతు = వెళ్ళు గాక! శర్వ = సుఖనిలయా! శివ = కల్యాణస్వరూపా! త్వం = నీవు, మే = నాకు, స్వామీ = ప్రభుడవు, అహం = నేను, శర్వదా = ఎల్లపుడు, భవదనుచరః = నీ కింకరుడను, (ఇతి) యత్ = ఇట్లేదికలదో, తద్ధి = అదియే, శ్లాఘ్యం = ప్రశస్తమైనది, భృత్యాః = సేవకులు, స్వపతిపదవీం = తమ ప్రభువుయొక్క స్థానమును, న కామయంతే = ఆపేక్షింపరు.

తా. మహాప్రభో! నీ సేవవలన ఈ లోకసంబంధమగు మాయాపాశమును ద్రోంచుకొనిన జీవునకు ముక్తిగలుగునని పెద్దలు వచించుచున్నారు. ఈ ముక్తికి “నీలో సర్వాత్మనా కలిసిపోవుట” అను నర్థమే యుండుచో ఇట్టి ముక్తితో ప్రయోజనమేమి? పాతాళ కూపమున బడినవానికిని ఈ సాయుజ్యముక్తి నొందినవానికిని భేదమేమి? “నీవు నా ప్రభుడవు. నేను నీకు ఎల్లపుడు బంటును” అనునది మాత్రమే ప్రశస్తముగా నున్నది. ఇట్టి నీ యనుపమానమైన సాన్నిధ్య

మునే యపేక్షించుచున్నాను. భక్తుడెన్నటికిని తన ప్రభువుయొక్క అధికారము నపేక్షింపజాలడు.

వి. సాయుజ్యముక్తి కలదనియు, సామీప్యముక్తి కావలెననియును ఈ మహా కవీశ్వరుడు కోరినందున నితడు ద్వైతవాది యని యెవ్వరును తలంపరాదు. శైవుడు కావుననే; తనకు సహజముగ సాయుజ్యము లభించునని నిశ్చయించుకొనియే, మహా రమ్యమైన శివసాన్నిధ్యమును ప్రత్యేకముగ గోరుకొనినాడు. ఈ శ్లోకమందలి భావము మిక్కిలి యున్నతమైనది. ||౫౭||

వాతోద్ధాతస్సుటకమలిసీపత్రతోయోపమానే

కో విశ్వానం వ్రజతి చపలే జన్మినో జీవితేఽస్మికా।

కాంతస్త్రీణాం ప్రియసహచరైర్నిర్భరాలింగితం మే

చేతశ్శంభో స్వపితి న యథా తత్ప్రసాదం కురుష్వ ||౫౮||

అర్థః—శంభో = శంకరా, వాతో...మానే, వాతోద్ధాత= గాలిచే గదలింపబడిన, స్సుట = స్పష్టమైన, కమలిసీపత్ర = తామరాకుపై నున్న, తోయోపమానే = నీటికి సాటియైన, చపలే = చంచలమైన, జన్మినః = ప్రాణియొక్క, అస్మిక = ఈ, జీవితే = బ్రదుకునందు, కః = ఎవడు, విశ్వానం = సమృద్ధమును, వ్రజతి = పొందుచున్నాడు? కాంతస్త్రీణాం = సుందరస్త్రీలయొక్క, ప్రియసహచరైః = ప్రియమిత్రులచేత, నిర్భరాలింగితం = గట్టిగా సంబద్ధమైనట్టి, మే = నాయొక్క, చేతః = మనస్సు, యథా = ఎట్లు, న స్వపితి = నిద్రింపదో, తత్ప్రసాదం = ఆ యనుగ్రహమును, కురుష్వ = చేయుము.

తా. శంకరా! గాలిచే మిక్కిలి కదలుచున్న తామరాకులోని నీటివలె చంచలమైనట్టి ఈ ప్రాణిజీవితములపై బుద్ధిగలవాని కెవనికిని సమృద్ధములేదు. ఐతే సుందరీమణులవెంటనంటి తిరుగువారి సహవాసమువలన నా మనము గట్టిగా పరాధీనమై నిద్రింపనట్లుగా న్నామీ! యనుగ్రహింపుము. ||౫౮||

త్వన్నేత్రాగ్నివృత్తికరమివ ప్రాకృతం పుష్పచాపః

స్తృత్వా నూనం వ్యవసితమతి రైవరనిర్యాతనాయ।

యత్సంసక్తం తవ చరణయో ర్దేవ నేవానురాగా-

త్వన్నే చేతః ప్రహరతి శరైః ప్రృక్ష తద్రక్ష యత్నాత్ ||౫౯||

అర్థః—త్యోక్ష = త్యోంబకా, పుష్పచాపః = మన్మథుడు, ప్రాక్తనం = ప్రాతదైన, త్వన్నేత్యాగ్నివ్యతికరం = నీ కంటిచే గలిగిన వ్యసనమును, స్మృత్యైవ = తలచియో యేమో, వైరనిర్యాత నాయ = పగదీర్చుకొనుటకు, వ్యవసితమతిః = ఉద్యుక్తమైన బుద్ధిగల వాడై, తవ = నీ యొక్క, చరణయోః = పాదములలో, సేవాను రాగాత్ = కొలుచుటలోని ప్రేమవలన, సంసక్తం = ఆనక్తమైనట్టి, మే = నాయొక్క, చేతః = చిత్తమును, శరైః = బాణములచే, యత్ = ఎందువలన, నూనం = నిశ్చయముగా, ప్రహరతి = కొట్టుచున్నాడో, దేవ = ప్రభూ, తత్ = దానినుండి, యత్నాత్ = ప్రయత్నముతో, రక్ష = కాపాడుము.

తా. ప్రభూ! తిరినేత్రా! నీ కంటిమంటచే పూర్వజన్మమున బొందిన పీడను దలచి కాబోలు కాముడు పగదీర్చుకొననెంచి సరిగా నుద్యుక్తుడనై నిను గొలువవలె నను ప్రేమతో నీ పాదములందే లయ మందియున్న నా మనమును బాణములతో వేధించుచున్నాడు. ఈ కామబాధనుండి నను ప్రయత్నముతో రక్షింపుము స్వామీ! ||౧౬||

భిక్షపాత్రం మృగజమజినం జీర్ణకాపీన మేకం

కంఠా రథ్యానిపతితజరచ్ఛీరలేతైశ్చ లఘ్వి

ఏతావాన్మే హర పరికర స్వత్ప్రసాదేన నిత్యం

భూయాద్భూయస్తవ చరణయో ర్భూయసీ భక్తిరేకా||౬౦||

అర్థః—హర = రుద్రా, భిక్షాపాత్రం = బిచ్చపుగిన్నె, మృగ

జం = లేడిదియైన, అజినం = చర్మమును, ఏకం = ఒక, జీర్ణ కాపీనం = చింపులబుడ్డగోచియు, రథ్యానిపతితజరచ్ఛీరలేతైః = త్రోవను బడిన ప్రాతబట్టపేలికలచే జేయబడిన, లఘ్వి = చిన్నదైన, కంఠాచ = బొంతయు, ఏతావాన్ = ఇంతటిదైన, పరికరః = సామగ్రి, త్వత్ప్రసాదేన = నీకృపవలన, మే = నాకు, నిత్యం = సదా, భూయాత్ = అగుగాక! భూయః = మరల, తవ = నీయొక్క, చరణయోః = పాదములయందు, ఏకా = ఒకటియైన, భూయసీ = గొప్పదైనట్టి, భక్తిః = భక్తియు (ఉండుగాక!)

తా. మహేశా! నాకెల్లప్పటికి ఒక బిచ్చపు చిప్పయు, జింక తోలును, చింపిరిబుడ్డగోచియు, తోవను దొరికిన పేలికల చిన్నబొంతయు, అను సామగ్రిమాత్రము దొరకునట్లు కరుణింపవలెను. మరి నీపాదములయందు కేవలము గొప్ప భక్తి గూడ నదా యుండునట్లు అనుగ్రహింపవలెను. ఈ రెండే నాకోర్కెలు.

వి. విశ్వరాధ్యుని సంస్కృత టీకలో నిది ౬౦ వదిగాను. “దేవస్తావత్” అను శ్లోకము ౬౦ వదిగాను ఉన్నది ||౬౦||

దేవస్తావద్భవతి భగవత్ భగ్గ సర్గస్య సార

స్తస్మాత్పూర్వం మహదితిపదం ప్రోక్తముత్కర్షమాహ।

మాహాత్మ్యం తే స్మరహర మహాదేవ నామైవ లోకే

దూరారూఢం వరద కిమహం ప్రోత్రమన్యత్కరోమి ||౬౧||

అర్థః—భగవత్ = శంభో, భగ్గ = ఈశానా!, సర్గస్య = సృష్టిమధ్యమున, సారః = శ్రేష్ఠమైనది, దేవః = దేవతయే, భవతి తావత్ = అగుచున్నది కదా!, తస్మాత్ = ఆదేవశబ్దము కంటె, పూర్వం = మొదట, ప్రోక్తం = చెప్పబడిన, మహదితి = మహత్ అను, పదం = శబ్దము, ఉత్కర్షం = గొప్పదనమును, ఆహ = చెప్పుచున్నది, స్మరహర = కామారీ, తే=నీ యొక్క, మాహాత్మ్యం= గొప్పదనము, మహాదేవనామైవ = మహాదేవు డను పేరుచేతనే, లోకే = ప్రపంచమున, దూరారూఢం = దూరముగా ప్రాకినదై యున్నది, వరద = కరుణాశో, అహం = నేను, అన్యత్ = వేరైన, స్తోత్రం = స్తవమును, కిం = ఏమి, కరోమి = చేయుదును.

తా. మహేశా! ఈ ప్రపంచమున దేవసృష్టియే శ్రేష్ఠమైన దనుట ప్రసిద్ధము. ఆ దేవశబ్దమునకు మొదటనే మహత్ అను శబ్దము మరియు దాని యోన్నత్యము నినుమడింప జేయుచున్నది. ఇట్లు నీ మహాదేవ శబ్దమే నీ సర్వదేవాధిపత్యమును లోకమున ప్రసరింపజేసి యుండగా మరియుక శ్రోత్రస్తవమును నే నల్లి తెలుపు శ్రోత్ర సంగతు లేమియు లేవు శంభో. ||౬౧||

కాలేన సీతస్సర్వోఽపి. పునరావర్తతే జనః ।

మహాకాలేన సీతస్య. నావృత్తి ర్విద్యతే పునః ॥౬౨॥

అర్థః—కాలేన = యమునిచేత, సీతః = కొంపోబడిన, సర్వః = సమస్తమైన, జనోపి = జనమును, పునః = మరల, ఆవర్తతే = జన్మముల దిరుగుచున్నది, మహాకాలేన = మహారుద్రునిచేత, సీతస్య = కొంపోబడిన మరుష్యునకు, పునః = మరల, ఆవృత్తిః = రాకపోక, సవిద్యతే = లేదు.

తా. కాలవశమున గాని, యముని అపహరము వలనగాని చనిపోయినవాడు, మఱల పుట్టుచు చచ్చుచునే యున్నాడు. కాని మహాకాలుడైన హరుని దయకు పాత్రుడై దేహమును వీడిన వానికి మరల సీతోకమునకు రాకపోకలు కలుగజాలవు. సర్వథా ముక్తు డగును. ॥౬౨॥

అవ్యక్తాక్షరజల్పితైరపి శిశోః ప్రీతి ర్గురూణాం భవే

త్తే నాస్మద్వచనం మలీమసమపి స్యాత్తుష్టి హేతుస్తవ ।

క్రాంత స్త్వద్గుణకీర్తనాత్కిమపి యత్పుణ్యం మయోపార్జితం

తేన స్యాజ్జననాంతరేఽపి మహతీ త్వయ్యేవ భ క్తిర్రమ ॥౬౩॥

అర్థః—శిశోః = బాలునియొక్క, అవ్యక్తాక్షరజల్పితైరపి = వచ్చిరాని యక్షరములు గల మాటలచేతనైనను, గురూణాం = తలితండ్రిలకు, ప్రీతిః = ప్రేమ, భవేత్ = అగును, తేన = అందుచేత, అస్మద్వచనం = మావాక్కు, మలీమసమపి = నిర్మలము కాకపోయినను, తవ = నీయొక్క, తుష్టి హేతుః = సంతోషమునకు కారణము, స్యాత్ = అగును. శ్రాంతః = అలసినవాడనైనను, (?) త్వద్గుణ కీర్తనాత్ = నీగుణముల బొగడుటవలన, కిమపి = ఎద్దియోయైన, పుణ్యం = సుకృతము, మయా = నాచేత, ఉపార్జితం = సంపాదించబడినది (అగుచో) తేన = ఆపుణ్యముచేత, జననాంతరేఽపి = జన్మాంతరమునందును, మమ = నాకు, త్వయ్యేవ = నీయందే, మహతీ = గొప్పదైన, భక్తిః = భక్తి, స్యాత్ = అగు (కలుగు) గాక !

తా. శిశువులు వచ్చిరానిమాటలఁ బల్కినను వాని దోసముల నెంచక తలిదండ్రులు విని సంతసించును. అట్లే నా వాక్కులలోను స్థల నము లుండినను చాల భక్తుడను గాన పరమేశా! నీసంతోషమున కిది కారణమగుగాత! ఇంతకంటె నెక్కువగా నే జెప్పదగినదియు లేదు. ఈ స్తోత్ర మొనర్చుటచేత నా కొకంతయైనను సుకృతము లభించుచో దానివలన భవిష్యజ్ఞస్మయమునందును నీ పాదభక్తి దృఢముగ నుండునట్లు వర మిమ్ము స్వామీ! ||౬౩||

ద్విజో దక్షిణరాధీయో, నవగ్రామవినిర్గతః।

హలాయుధబుధః శంఖో- రిమాం స్తుతి మరీరచత్ ||౬౪||

అర్థః—ద్విజః = విప్రుడును, దక్షిణరాధీయః = దక్షిణరాధమను ప్రాంతీయుడును, నవగ్రామవినిర్గతః = నవగ్రామమునుండి ప్రయాణించినవాడును, అగు, హలాయుధబుధః = హలాయుధ పండితుడు, ఇమాం = ఈ, స్తుతిం = స్తవమును, అరీరచత్ = విరచించెను.

తా. బ్రాహ్మణుడును, పంగ దేశమందలి దక్షిణరాధ మండల ప్రాంతీయుడును నవగ్రామము నుండి ప్రయాణించిన వాడును, అగు హలాయుధ పండితుడీ స్తుతిని రచించెను.

వి. కొన్ని ప్రతులలో 'దక్షిణరాష్ట్రీయః' అను పాఠ మున్నది కాని అది సరియైనది కాదనితోచుచున్నది. రాధ మండలము పంగ దేశమన నుండుటచే 'రాధీయః' అనుటయే సమంజసము. నవగ్రామమునుండి వెడలివచ్చిన రాష్ట్రీకులుల వివ కృష్ణ దేవునియొద్ద ఈ కవి నెలకొన్నాడు కావున ఆ మాటయు సరిగా నున్నది. ఇట్లుగాక 'స్వగ్రామమును వీడి కైలాసమునకు వెళ్లినవాడు' అనియును, నవగ్రామ మనగా తొమ్మిది యూళ్ళునును కొందరు జెప్పుచున్నారు. కాని ఇది సయుక్తికముగా లేదు. 'నవగాం' అనగా క్రొత్తపల్లి. అది నేటికిని పంగభూమిలో గలదు. ||౬౪||

[అమరేశ్వర మందిరపు శిలాశాసన ప్రతిలోని స్తుతి ఇంతతో సమాప్తి యైనది. ఈ క్రిందివి గూడ కొన్ని ప్రతులలో కలవు.]

యత్ర క్వచిద్భవతి దేవమనుష్యతిర్య-

గ్యోనో స్వకర్మపరిపాకవశా త్ప్రసూతిః।

తత్ర స్థితస్య మమ బాలమృగాంకమౌశే

త్వత్పాదభక్తి రచలాస్తు భవత్ప్రసాదాత్ ||౬౫||

అర్థః—బాలమృగాంక మాళే = బాలచంద్రాధరా!, స్వకర్మ
పరిపాకవశాత్ = తన కర్మయొక్క ఫలము వలన, యత్రక్వచిత్ =
ఎచ్చటనైనను, దేవమనుష్యతిర్యగ్యోనా = సుర, మనుష్య జాతువుల
యొక్క జాతిలో, ప్రసూతిః = జన్మము, భవతి = కలుగుచున్నది,
తత్ర = అట, స్థితస్య = ఉన్నట్టి, మమ = నాకు, భవత్ప్రసాదాత్ =
నీ యనుగ్రహము వలన, త్వత్పాదభక్తిః = నీచరణభక్తి, అచలా =
నిశ్చలమైనదిగా, అస్తు = అగుగాక!

తా. చంద్రమాళీ! సర సుర పశు జాతులలో నెక్కడ నైనను
వారి వారి పూర్వకర్మానుసారము పుట్టుచుండురు. నేను, ఎక్కడ బుట్టి
నను సరియేకాని ప్రతిజన్మలో నీ చరణములమీది భక్తి మాత్రము
నిశ్చయముగా నుండునట్లు నన్నాశీర్వాదింప వలెను. ||౬౫||

మహాకాలవనం నేవే, కయాచి త్ఫలిప్సయా।

సంసారభృమణోద్భూత - శ్రమాపహరణక్షమం ||౬౬||

అర్థః—కయాచిత్ = ఏదియో యొక, ఫలిప్సయా = పండును
బడయు, దలంపుతో, సంసార = ప్రపంచముయొక్క, భృమణ = తిరు
గుటవలన, ఉద్భూత = కలిగినట్టి, శ్రమ = ఆయాసమును, అపహరణ =
హరించుటలో, క్షమం = సమర్థమైనట్టి, మహాకాలవనం = మహాకాల
(మహారుద్ర) ముచు వనమును, నేవే = భజించుచున్నాను.

తా. ఏదియో యొక పండును దొరకించుకొనుటకై, సంసార
ములో, తిరుగుటవలన గల్గిన ఆయాసమును శమింపజేయునట్టి ఆ జగత్ప్ర
సిద్ధమైన మహాకాలుడను షేరుగల వనమున సంచరించుచున్నాను. ||౬౬||

తవ చరణసరోజే దత్త మేకం ప్రసూనం

ఫలతి జలధివేలావేష్టితాం భూతధాత్రీం।

ప్రతిదివసనపర్యాభక్తికౌతూహలానాం

ఫలమిద మితి శంభో శక్యతే కేన వక్తుం ||౬౭||

అర్థః—శంభో = శంకరా, తవ = నీయొక్క, చరణసరోజే =
పాదకమలమున, దత్తం = ఇయ్యబడిన, ఏకం = ఒక, ప్రసూనం =
శిష్పము, జలధివేలావేష్టితాం = సముద్రపుమేరలచే చుట్టబడినట్టి,

భూతధాతీం = ప్రాణిహాషక మగు పృథ్వీని, ఫలతి = కనుచున్నది,
ప్రతిదివసనపర్యాభక్తికాతూహలానాం = నిత్యసేవల నొనర్చు భక్తి
యందు అపేక్షగలవారికి, ఇదం = ఈ, ఫలం = ఫలము, ఇతి=ఇట్లు,
వక్తుం = చెప్పుటకు, కేన = ఎవనిచేత, శక్యతే = సాధ్యమగును !

తా. భక్తవత్సలా! నీ చరణముల నన్నిధిని భక్తితో నొక
పుష్ప ముంచినంతనే నమస్త పృథ్వీచక్రమునకు ప్రభువగుచున్నాడని
నిగమాగమములు చెప్పుచున్నను, ఇక ప్రత్యహమును నిను సేవించి
మొక్కు మహానుభావుల సౌభాగ్య మిట్టిదని నిరూపింప నేరికి తరము
మహాదేవా! ||౬౭||

చ. పరశివపాదపంకరుహభక్తిదివాకరుఁ బొంది; జన్మబం
ధురచిరతామసోత్కరముఁ ద్రుంపఁ దలంచెయు, శాలివాహ భా
వరు శరవైరిహస్తిశశివత్సర శుకృత్పతీయమందు శం
కరనుతిపంచక మృనాడు గ్రంథము తెల్లునుడిఁ యథామర్తిఁ
విరచన సేసె చిద్రీమతవీరుఁడు; దీన శివుండు మెచ్చుతఁ.

క. మానవమాత్ముఁడు దీనిఁ

బూని పఠించినను మరలఁ బుట్టఁడు ధాత్యై,

జ్ఞానియయి ప్రమథగణ సం

మానముఁగని శంభులోకమాణిక్య మగుఁ.

(కా. శ. ౧౫౬౫ స్వభాను జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౩ మందవాసరమాస)

ఇది శ్రీ మద్వేదాగమోపనిషత్సద్ధివిమలవీరశైవమహామతస్థాపనాచార్యశ్రీజగద్గురు
రేణు కాచార్యవర్యశిష్యప్రశిష్యపారంపర్యధర్మ, వీరగోత్రచిదిరేమతవంశ్య
నాగభూషణార్యశ్యామలాంబాదంపతీగర్భావిర్భూతికర్మ, కాశీపండిత
గురుకులసమాసాదిత వేద కావ్యస్మృతితీర్థసాహిత్యవికారదధర్మా
చార్యవిద్యావిధివిద్యారత్నాదిపదవీరర్మ, పండిత
చిదిరేమతీయవీరభద్రశర్మవిరచితంబగు
శివపంచస్తవీభక్తరంజనీ వ్యాఖ్యానమున
హలాయుధస్తవము సమాప్తము.

సర్వము సంపూర్ణము.

ఆంధ్రహాలాయుధస్తవము

శ్రీ శృంగారకవి వేంకటరామయ్యగారు

౧. శ్రీ పార్వతీ తపఃఫల, యాపా ! గిరిచాప కాఠికోపా! త్రిజగ
 ద్దీపా ! హృతభక్తమన, స్తాపా ! వందనము తరుణచంద్రికలాపా !
౨. మహిళ పన్నాల రామబ్రహ్మశాస్త్రి సమంజసంబగు మహిష్ను స్తవంబు
 భక్త్యుడౌ దేవులపల్లి సుబ్బారాయ మాన్యయశుం డల మల్ల ఇంబు
 బుధనుతుం డగు వింజమూరి లచ్చారాయ విద్వద్వరేణ్యుండు చిల్ల ఇంబు
 * కవిరాజ శృంగారకవి సర్వరాయ సమాహ్వయామాత్యుం డనామయంబు
౩. నాంధ్రభాషను రచించి యశముగనిరి, సంస్తుతంబైన శైవపంచస్తవముల
 మిగిలిన హాలాయుధస్తుతి మిగుల భక్తి, ఔనుగు చేయగఁ బూనితి దేవదేవ !
౪. అనియఁగ ధర్మపత్ని దన యర్ధశరీరమునందుఁ దాల్చు నా
 హరు గురుఁ జూచి తానును దదాకృతిఁ జెందఁగ, నేకదంతుడై
 కరికరిణీస్వరూపము మొగంబునఁ బూని చెలంగినట్టి యా
 కరిముఖుఁ డంతరాయములఁ గ్రన్మనఁదోలి ముదంబానంగుతఁ . ౧
౫. తన గుణగౌరవంబునను దండ్రిని మించిన పుత్తుఁ డిమ్మహిళ
 జనకుని కంటె మిక్కిలి పృశస్తి వహించిన యాతఁడౌ గదా !
 యని మదిఁగోరి పంచముఖుడౌ తన తండ్రికి నెక్కుడౌ పడా
 ననములఁ బూను చంద్రిధరనందనుఁ డోముత విశ్వమంతయుఁ . ౨
౬. చంద్రిజూటుండు కేవల జ్ఞానమూర్తి
 సర్వలోకస్వరూపిణి శక్తి లోక
 బీజములుగా నెపుడుగూడి వెలసిరట్టి
 యాదిదంపతులకు నతి యాచరింతు.

3

* “భక్త్యుడౌ బండాను తమృయధీనుడు, సన్నతమలయరాజ స్తవంబు
 చిదిరెమతాధిప శ్రీ వీరభద్రార్యుఁ డర్హ శరానామయ స్తవంబు.”

—సంపాదకుడు.

అను నీ పాఠాన్ని తమిళమున ప్రస్తుతము.

- గీ. నకలజగములఁ బుట్టింపఁజాలు విధిని
వానిఁ బోషించు శౌరి తద్వయము లయముఁ
జేసి ఘనమహిమంబునఁ జెలఁగునట్టి
కాళమూర్తి ! నీ కన్యఁడు గలడె సాటి? ౪
- మ. పలుకం గోరిక నీమహత్త్వమునకుం బారంబు లేదెంచ నా
పలుకు ల్సారములేని వల్పములుగా భావించి నీ సద్గుణ
వలి భక్తి స్తుతియింపనేర నని నా స్వాంతంబునకా ధృష్టతా
విలసత్పట్టము గట్టినాడను సుమీ విశ్వాధిపా! శంకరా! ౫
- మ. సకలజ్ఞానధనాభియుక్తుడగు భాషానేత పీవౌట మా
మక కించిజ్జ్ఞకృతస్తుతు ల్కడు రుచింపంజాలవం చే నెఱిం
గి కరంబీశ్వర నీమతు ల్విడిచినకా గీరేవి నామోము బా
యక వేవెల్పడు నేమి నేయుదు మదీయంబైన సదభిక్తిచేకా. ౬
- గీ. వాఙ్మనోతీతమును నిరవధిపదంబు
నైన యే తత్త్వ మజువాక్కులైనఁ దెలియ
వట్టి యాద్యంబు నపరంబునైన నీ స్వ
రూప మర్చింతు మద్వచోరూఢి నీశ ! ౭
- చ. అమృతమయోక్తుల న్నుకవు లాదరమొప్ప రచించునట్టి స్తో
త్రమువలె మద్వచోరచన రమ్యముగాదని మాననేర్తునే ?
ప్రేమభవతీ ! నువర్ణ శతపత్రసమర్చన గాంచు పాద ప
ద్మములను భక్తి నర్మకుసుమంబులఁ గొందఱు పూజ నేయరే! ౮
- గీ. కమలశత్రుమిత్రంబులు గంధజనక
వాహములు హవిర్దాహక గ్రాహకంబు
లంబుదాహబహార్గంబు లయిన యుష్మ
దప్తమూర్తుల భజియింతు నభి కేశ ! ౯
- మ. ఘనసంసారమునందు దుర్లభమనంగా నొప్పు మర్హత్వముం
గని ధన్యుడు భజించుచుండు నిను నొక్కం డన్యదైవంబు నే
వన జేయుంగద! రోహణాద్రిని మహాభాగ్యంబుచే నెక్కినకా
ఘనరత్నం బొకఁ డొందు; వేటొకడు తాఁ గాచంబుఁజెందుకా శివా!

గీ. భక్తినులభుండ వని నిన్ను భజనసేయు
వారి కభిమతమొనఁగుట భర్త! నిజము
పాంథునకు శీతజలముల పగిది నీమ
నామ మెవ్వని దృష్టి నొనర్ప లేదు?

౧౧

గీ. రేయి పగలు పక్షము నెల ఋతువులు మొద
లైన కాలము చంద్రసూర్యగ్రహంబు
లెల్ల నీ ప్రేరణములేక యెట్లు తిరుగు?
నిట్టి సామర్థ్య మితరుల కెందుఁ గలదు?

౧౨

ఉ. ఇంచుక నీదు సత్కృపకు నెవ్వఁడు పాత్రుఁడో వాని యింటిలోఁ
జెందిన యావనన్ సురభి పేర్కొని జరించును; దోటలోనఁ బా
తించిన వృక్షమట్లలరు దేవమహాజము; హస్తరక్షకై
యుంచిన మానికంబనఁగ నొప్పును వేల్పులరత్న మీశ్వరా! ౧౩

గీ. జాహ్నువిని చాల్చు శిరమున శశిని వినము
దినుటచే నల్లనౌ గళమునను ఛణిని
వెన్నెలంబోలు మేనిపై వేల్కిడి నిడు
వెల్ల హర! యోగిభావగా నెఱుకపడియె.

౧౪

గీ. జాజిపూదండవలె మాళి జహ్నుకన్య
గళమునన్ మృగమదరేఖకరణి విషము
నుదుటఁ గుంకుమబొట్టునాఁ బొదలు కన్ను
శర్వ! నీ కివి సహజభూషణము లహహ!

౧౫

ఉ. మారుఁడు ముజ్జగంబు కుసుమప్రచురాగ్నిని గాల్చు వాని నీ
చారులలాటనేత్రశిఖఁ జయ్యన భస్మమొనర్చినా, విదే
యారయ నీకు యుక్తము మహాశివ!లోకము లాకులంపడన్
గారియవెట్టువాని జననాథుఁడు దండన మాచరింపడే!

౧౬

గీ. కీడుఁగలిగించు బలవంతుతోడి పోరు
మరుఁడు నీకంటిమృగచే మడిసెఁ గాదె!
యధరచుంబన మొనరించినట్టి కామి
నుదతి బామముడి చూడులఁ జూడఁబడదె!

౧౭

క. అతితర్జితులకు నుదకము

గతి; దుఃఖార్తులకు, శోకకలితుల కరి వీ

డితులకు, నిర్ధనులకు, మూ

ర్భతతికి, దార్భాగ్యులకు, శరణ మీవ, శివా!

౧౮

గీ. శాస్త్రపాండితి, ఘనలక్ష్మి, సత్కీయాచ

రణము, వేదాధ్యయనము, గాత్రద్రోణిమయు,

శ్లాఘ్యజన్మంబు, సంస్కృతసరసవాణి

యీశ! నీ నేవలేని వివెల్ల వృథలు.

౧౯

క. లలి నీపూజకుఁ గునుమం

బులు దేజన నశ్మకవణమును గను జనునం

ఘ్నులు నీపురిఁ జొర హర! విబు

ధుల మాళిమణివృథాతతుల కెంపొలయున్.

౨౦

గీ. గిరిశ! నీ మందిరంబు నొకింత గోమ

యంబుచేతను నలికనయట్టి జనుఁడు

సురవతిత్వంబుఁ బడసి భేదరసతీకు

చద్వయంబునఁ గస్తూరి చర్చనేయు.

౨౧

గీ. నెమ్మిఁ బంచామృతాభిషేక మొనర్చి

పూలమాలలు నీ శిరంబున నమర్చి

నతఁడు రాజ్యాభిషేచన మంది, భువన

పట్టబంధంబుఁ బడయును బార్వతీశ.

౨౨

గీ. భూతపతి తావకాంఘ్రిలఁ బుష్ప మొకటి

భక్తి నర్పింప నది పెక్కుఫలము లపుడె

యిచ్చు నీ వింత కని విని రెంఱుఁగ మున్ను

కాతుకంబయ్యె నాకుఁ జక్కంగ జెప్పుమ.

౨౩

క. హర! నీ యంఘ్రిల నిందీ

వర మొక టిడినతఁడు నీదు వరమకరుణ ని

ర్జరనారీదృక్కువలయ

వరమాలాలంకృతుఁ డగుఁ బరలోకమునన్.

౨౪

౪. హర! వరసురభికుసుమనూ

ల రమణ నీ కంధరమున లగ్నముచేయన్
సురరమణీకృతభుజని
ర్భరకంతాలింగనంబుఁ బడయును సుమ్మి !

౨౫

౫. శంకరా! ఇవదంఘ్రిపూజల నొనర్చి
యష్టమూర్తికి నీకు సాష్టాంగ మెఱుగు
నతఁడు భూపతియూ; నుర్వి యతనియంక
చాళిఁ జెరలాడుచుండుఁ బెన్దాళిమిషను.

౨౬

౬. తిమిరహరణ శిఖావళిఁ దేజరిల్లు
దీపమును శర్వ! నీ నన్నిధి నిడునట్టి
వాని కాత్మ ప్రకాశ విజ్ఞాన మిసుదు
మోహజనితాంధకారంబుఁ బోవఁదోచి.

౨౭

౭. మనుజుఁడెవండు చిత్రసుమమాలిక లర్పణఁ జేసి భక్తితో
నిను జయ చంద్రమాళి! హర! నీలగళా! భవ యంచు! సంస్తవం
బొసరుచు వాఁడు నీ పదమునొంది ముకుందపురందరాంబుజా
ననముఖ దేవతానికరనన్నుతిఁ గాంచుఁజుమీ భవద్దయన్.

౨౮

౮. చేతవిలు, గంగ తలను, విభూతి మేనఁ
గంటి మూర్తి నిశ్శాంతి, యుక్తంబు శర్వ
కతివయపురాధిపతులకే గల్గు చిత్ర
చేష్టలు త్రిలోకపతి నీకుఁ జెప్పనేల!

౨౯

౯. అమరుల్ శర్వ! నినుంభజించి ఘనరాజ్యశ్రీలఁజెందంగ నీ
వమరణ భీక్షముఁగొందువై నఁ దగె నీకాహా! మహాదేవ నా
మము నర్వాధిక సంపదావభులనే మన్నింపబోవన్న! తు
చ్ఛముతా సంపదలందు నించుకయు వాంఛ ల్పుట్టునే నీకికన్. ౩౦

౧౦. పునుకల భూషణంబులు, విభూతియె నెమ్మొయిపుత, పీత పా
ళి నెనయుచున్న జంబుకములే నహచారులు నీకు, నో త్రిలో
చన! యదియేమితప్పు ఘనసంపద లంది విరక్తిఁ బొందినన్
గనకము లోష్టము స్పృహముగాఁగఁ దలంచును గాడె యిమ్మహిన్.

- గీ. బిచ్చపుంగోర పునఁ యప్పితృవనంబె
యిరపు నీకెద్దు యాన, మిం దేమిదోష
మల్పధనియైన నారాధ్యుఁ డభవ! యున్నె ?
విధినిషేధము ల్నిర్గుణపథికునకును 3౨
- గీ. భైక్షమశనంబు దిక్తతి వస్త్రు, మస్తి
భూషణంబు, ఖట్వాంగమె పో!ధ్వజంబు
శయనము శ్మశాన మయ్యు, నీశ్వరపదమున
కీవగాక నమర్చుఁ డింకెవ్వఁ డభవ! 33
- గీ. దారుకావని మునివనితానమాగ
మమును, సంధ్యానటనము దోషములు కావు
శంకరా! నీకుఁ బూర్ణవిజ్ఞానమార్గ
వర్తి కంటునె లోకాపవాద మెందు? 3౪
- గీ. శర్వ! మణిహేమభూషితుల్ సకలసురలు
చెవిన్ చాచెన్ బంగారు చిన్న మెత్తు
లేదు సహజవిలాస! నీ కాదరంబు
గుణములనెకాని లేదు భూషణములందు. 3౫
- చ. జలజభవాదినిర్జలము స్వార్థపరుల్ నిను గోరి నిచ్చలున్
గొలిచెడ రన్య నొక్కరుని గోరిపు నీవని పల్కు వేదముల్
తలఁచిన యంతసర్వమును దద్దయు నీయెచుట న్వసించ నీ
కిల నితరేచ్ఛ లెట్లు జనియించునొ చెప్పఁగదే జగత్పతీ! 3౬
- గీ. ఖండవరశువు వా, లృశిఖండము శువు,
విధిశిరఃఖండమే పాత్ర వినుము, ఖండ
పరికరుఁడవయ్యు నీ పాదభక్తులకు న
ఖండఫలదాయకుండవు గావె! దేవ! 3౭
- గీ. శిరము తారాపథంబుగాఁ జేసి ధరణి
పాదపీఠికగాఁ జేసి పరఁగు విశ్వ
రూపు నినుఁగొల్పు జనములు రూఢిమీఱఁ
గడలి నదులట్లు నీయందె కలియు చుందు. 3౮

చ. పురహర! వారణాసి నవిముక్తము సర్వజగద్విలోకనా
కరముకురంబు నీశుని ప్రకాశము భాసిలునట్టి త్రేత్రీమం
దు రహిని సన్న్యసించిన జనుండు తుది నినుఁబొందు దీపమా
నురుచిరతేజమం దెనయు చొప్పున హైమవతీనతీవతీ! ౩౯

మ. హర! శ్రీకైలమునందు దివ్యమును బ్రత్యక్షంబు లోకాళికం
బరమాశ్చర్యము హేమపింగళమునై భాసిల్లు నీరూపముం
జరభక్తిం గనువాడు నీ దయను సంఘిన్నాత్మనంసారులై
నిరతఁబుక బ్రమథాదినాథపదముఁ నేమిత్తునిక్కంబుగాఁ. ౪౦

గీ. శర్వ! శుచికాయు వాగీశు శక్తిహస్తు
నిస్తమస్కుని సతతంబు నిన్నుఁ దలఁచు
వానివదనంబు వెలువడు వాణి జాహ్ను
వీప్రవాహంబువలె నిది వింత కాదు. ౪౧

గీ. త్రినయనా! నీదుకుడికన్న దినకరుఁ డయి
వెలయు తేజోమయాత్ముల స్వీక్షిం జేయు
మనుజు లటచేతిలో బంతిమాడ్కి స్వేచ్ఛ
సూర్యవర్యంతలోకంబుఁ జూచుచుందు. ౪౨

గీ. విమలమును జిత్స్వరూపంబు విశ్వముకుర
మఖిలలోకాత్మకం బయినట్టి నిన్ను
హృదయకమలముల న్భజించు వారు
గిరిశ! సర్వజ్ఞ తాసిద్ధి బొరయుచుందు. ౪౩

ఉ. శీతమయూఖమాళి నిజచిత్తనరోరుహమధ్యసంస్థిత
జ్యోతికి నగ్రభాగమున సూక్ష్మముగా వెలుఁగొందు నిన్నొగ్గి
జూతురొ వారు నిస్సలియుచుందు రుపాధిని వీడి వేగఁ బ్ర
ఖ్యాతి ఘటావకాశము వియత్తలనంగతమైన పోలికన్. ౪౪

గీ. విద్యుదర్చిరాదు లవేల విశ్రమమున
కనుచుఁ గొందఱు సురయానముననె యేగి
బ్రహ్మలోకభోగంబులఁ బడసి పిదపఁ
ద్వస్మయత్వంబు గాంతురు పార్వతీశ! ౪౫

గీ. ఎచ్చటను జ్యోతిరానంద మెనయుచుండు
నెచ్చటను దివ్యభోగంబు లెనఁగుచుండు
నెచ్చటను బుసర్జన్మము లెడయుచుండు
నట్టి వై రాజ్యపద మిచ్చె దభవ దయను

౪౬

గీ. అద్దమందు ముఖంబట్టు లఖలనద్దు
ణావళులు గల యాత్మ నీయుండుఁ దా న
చంచలమనంబుచే జూచు జనుఁడు వడయుఁ
గామితము ధర్మము సమాధిఁ గాలకఠ!

౪౭

గీ. నిర్గుణుని జ్ఞానదీపుని నిర్మలాత్ము
నిన్ను యోగంబుచేతను నిఖలమాను
లమలబుద్ధిని వీక్షింతు రభవ విశ్వ
మద్దమునఁ గానుపించిన యట్లు శర్య!

౪౮

ఉ. *ధీరుఁడుగాక మత్తుఁడయి తెల్వియొకించుక లేక నిచ్చలుక
సారములేని సంసరణసాగరమందుఁ జరించి యంతమం
దారయఁ గాలుచే వ్యధలనంది తలుచును బూర్వవృత్తముక
నేరఁడు ముక్తి నీఁదగిన నీ పదభక్తి నొనర్ప శంకరా!

౪౯

ఉ. ఒప్పుగు జ్ఞేయము నివ్వడిచి యుండదు జ్ఞానము, జ్ఞానశూన్యమై
యెప్పుడు జ్ఞేయమొప్పు, దటు లీ యుభయంబును గూడియుండు నా
చొప్పునె మాయయంచుఁ బురుషుండనుచు న్వచియింతు శర్య యె
ల్లప్పుడు నర్థ దేహమున హైమవతిం ధరియించి యుంటచే. ౫౦

గీ. అభవ శబ్దాదులకు నింద్రియముల కెఱుక
పడక యూహించుట కొకింత వలనుగాక
గృహణనంబంధములులేక కరము వెలయు
పరమవిజ్ఞానదీపత త్వంబ వీవ.

౫౧

*పైది మూలమునకు సరిగా లేదేమో యని ఈపాఠాంతరమువ్రాయబడెను. — చి.ను పి.

చ. గతసుఖ మెప్పుడో చనెను, గల్గునె యిట్లు భవిష్యసౌఖ్యముల్?
అతిలవ వర్తమానసుఖ మందున కొర్కలు దీర వైన, దు
ర్మతులు మదించి యంతటికె మానుచునుండిరి నీదుసేవ నా
తరభవప్రతిపాదకమునకు మానుచున్నాఁడని తెలుపు

౫౨

ఉ. ఇందుకళావతంస! భువి నెవ్వఁడు రాగము వీడి శాంతిని
జెందిన మానసంబున విశేర్ణత మోగులు నిన్ను సవ్యయా
నందుని బోధరూపుఁ గనినం దొలగున్ ఘనసూహబంధమున్,
జెందును ముక్తి మార్గమును జీవముతోడ నె యాతఁ డెంతయున్. ౫౨

చ. సకలజగత్పతిత్వమును సన్నుతినేయును లోభి; చంచలా
త్మకుఁ డొగి సిద్ధుల న్నెదకు; ధాత్రి నిరోధకము ల్గదా స్మరాం
తక! భవదీయసత్త్వదమున న్వసించి నిరంతరంబు నీ
ప్రకటితతత్త్వబోధనుధఁ బానముఁజేసిన మాని కిన్నియున్. ౫౩

చ. ఘనమగు బ్రహ్మచర్యమును, క్షౌత్రలశయ్యయు, దండధారణం
బును, హరిదంబరంబును, విభూతీయు, మానము, భైక్షభోజనం
బును, శుచితావిరాగములఁ బూనుట వ్యర్థము, నీదు తత్త్వముం
*గనుఁగొనకున్న తాతిని విఖండన చేయుట దూదిచే శివా! ౫౪

ఉ. కర్మఫలంబుచేతఁ జిరకాలము స్వర్గమున న్వసించి యా
కర్మఫలంబు నాశమును గాంచిన భూమి జనింతు మానవుల్
నిర్మలమైన యోగమున నిత్యసుఖం బగు నీవదంబునం
దర్శిల్లిఁ జేరి రారు జననాదులఁ జెండఁగ జంద్రీశేఖరా. ౫౫

చ. నమము నుఖంబు జిష్టునకు స్వర్గమునందు లభించు యజ్ఞ సౌ
ఖ్యము నరకస్థితకిృమికఁ గన్గొన; నేరిక దుఃఖము న్సుఖం
బమరఁగ నున్నవే! త్రిభువనావళి ద్వంద్వముతోడ సంప్రయు
క్తము గద! యట్టిదాని నొగి దాటితి వీవె భుజంగభూషణా. ౫౬

చ. ఘనతరకర్మబంధములు గ్రొన్నన నాశముఁ జెండ దేహి నీ
తనువున నై కృత్యముం బడసి తాను విముక్తుఁడై యైనఁ, జీఁకటుల్
దనరెడు నూతిలోఁ బడినఁ దాఁ బడుఁగాక మహేశ! నీవు నా
కును బతి వేను నీభటుఁడ గోరరు రాజవచంబు నేవకుల్. ౫౭

* ఇది సరిగనే యున్నది. మా శ్లోకచరణమున కీ పాఠము తగును. సం॥—

చ. కనుఁగొనకున్న నుప్పిడని కమ్మదనమ్ము వరక మహేశ్వరా. ౫౪

- చ. కరువలిచే జలించు సితకంజదళాంతరవాఃకణంబుతో
సరియగు జీవితం బెవఁడు సత్యమటంచును నమ్మియుండు, ని
బ్బరముగ నుందరీమణులపైఁ బ్రసరించు మదీయచిత్త మే
కరణినిగాని నిద్దురను గాంచని యట్లానరింపు శంకరా. ౫౮
- చ. శివ! భవదీయనేత్రశిఖచేత నడంగె నుమాన్తుఁడంచు నే
వ్యవసితబుద్ధితోఁ దలఁచి వైరము వీడె నటంచు నిచ్చలున్
భవదమలాంఘ్రిపద్మముల భక్తి భజింపఁగ నామనంబు బా
ణవితతిచేతఁ గొట్టెడు ననంగుడు; కావుము దీని యత్నతృ. ౫౯
- గీ. పాత్ర గోచియు, బులితోలు, పచ్చడంబు,
భైక్ష మెత్తెడు పాత్ర, నీ పరికరంబు
చాలు నా కివి; శివ ప్రతిజస్మమందు
పాదభక్తి నొనంగుమీ పరమకృపను. ౬౦
- గీ. సర్గసారమె నుమి దేవశబ్ద మయ్యె
దానికి మహాపదముఁ జేర్చఁ గానె తెల్పు
తావకోత్కర్ష మమ్మహాదేవపదము
త్వన్మహాత్వము నుతియింపఁ దరమె భర్గ. ౬౧
- క. కాలుఁడు గొంపోయిన జను
లీ లోకంబునకు మఱల నేతెంతు, మహా
కాలుఁడు గొనిపోయిన వా
రీ లోకంబునకు మఱల నేతేర రహః. ౬౨
- ఉ. వచ్చియురాని మాటలను బాలుని మెచ్చరె తల్లిదండ్రు లా
మచ్చున నా మలీమనపు మాటలు నీ కొగిఁ దృప్తి నేయవే
మచ్చిరపుణ్యసంగతి నుమావతి నిన్ను నుతింపఁ గంటి నే
నచ్చపుభక్తి రాఁగల భవాంతర మందును గల్గుఁ గావుతన్. ౬౩
- * గీ. ద్విజుడు, దక్షిణరాధీయ దేశభవుఁడు,
నల నవగామనిర్గుండగు హలాయు

ధ బుధుఁ డీ శంభునంనుతిఁ దగ రచించె

(శాంభవుల పారాయణ శర్మదముగ.)

౬౪

౪. పరిచితపూర్వకర్మ పరిపాకవశంబున నాకు ముందట

నరసురతిర్యగాది జననంబులు గల్గినఁ గల్గుఁగాక భా

స్వరశశిఖండమాళి! నిజబంధురసత్కృపచేతఁ దద్భవాం

తరములఁ గల్గుఁగా కెపుడు తావకభక్తి యచంచలంబుగన్. ౬౫

* గీ. ఘోరసంసారకాననఘూర్ణనమునఁ

గల్గినట్టి మహాయాసఖండనార్హ

ఫలము నెద్దియొ యిచ్చించి భవ్యమైన

శ్రీమహాకాళవనమును జేరుకొంటి.

౬౬

గీ. పుష్ప మొక్కటి నీ పదంబుల నిడంగఁ

బుడమి కంతకు నాతఁడే యొడయఁడగుచు

నిచ్చులును భక్తి నీ పూజ నెఱపువారి

ఫలము నునువంగ నెవ్వని వశము శర్మ !

౬౭

గీ. కాండిన్యగోత్రవిఖ్యాతుండు శృంగార, కవికులజలధిరా కావిధుండు

పశ్చిమామాత్యుండు పత్ని రామాంబ నాఁదనరాచుచుండిన దంపతులకు

స్వరాయ నుకపీశ్వరుండు శంకటరామ, యాఖ్యులు జనియించి రండులోన

గొండవనాఁడ, గిరిశ హాలాయుధ, కృతసంస్తవము నీదు కృప జనింప

గీ. నాంధ్రభాష రచించితి నరసి దీనఁ, దప్పులున్న ను నైరించి దయదలంచి

భక్తిముక్తుల నిడ నీకు మొక్కుచుండు, బాలశశిమాళి నిజభక్తపద్మహేళి!

అంధ్రహాలాయుధస్తవము సమాప్తము.

శివపంచస్తవి సమాప్తము.

12

Mathematics (1888)

13

14

15

16

బిల్వణస్తవము

సంతు సహస్రం దేవా, స్తద్గుణదోషోక్తిభిః కి మస్మాకం
శివమేవ సర్వయామః, పునరపి శివమేవ శివమేవ॥ ౧॥

తా. తేలకొలది దేవత లుందురుగాక! వారి గుణదోషములతో మాకేమి పని?
మేము శివునే వర్ణింతుము. మరల మరల శివునే స్మరించెదము.

[శ్రీ బిల్వణకవి దీనిని రచించుటవలన బిల్వణస్తవ మని పేరుగాంచెను.
మహిమ్నము, మల్లణము, మలయరాజము, అశామయము అను విదు స్తవములే శివశంఘ
స్తవములుగా ప్రాచీన కాలమున రూఢములై యుండెను. తరువాత కీ॥ ౪॥ ౧౨-వ
కాబ్దమున బిల్వణ కవీశ్వరుడు రచించినట్టి ఈ స్తవముకూడ మనోహరముగను చమ
త్కారముగను ఉండుటవలన పంచస్తవములలో జేర్చి పారాయణము గావింప
కొడగిరి. ముఖ్యముగ నాంధ్రదేశమున నీ స్తవము బాగుగా ప్రచారమయ్యెను. ఇట్టి
పరిస్థితిలో మలయరాజ స్తవమును కొందరు విస్మరించిరి. అందుకని ప్రాచీనమైన మలయ
రాజ స్తవమునకు మొదట తావు నొసంగి; తర్వాత ప్రచారము గన్న ఈ బిల్వణ స్తవము
కూడ అనుబంధముగా ప్రకటింపవలెనని. గ్రంథవిస్తర భీతివలనను; కొంత సులభ
ముగాఁ దెలియుటకు అంధ్రపద్యానువాదముకూడ నున్నందునను పదపదార్థవిశేషములు
వ్రాయబడలేదు.]

ధత్సే మూర్ధ్ని సుధామయాఖశకలశ్లాఘ్యే కపాలస్రీజం
వక్షస్యద్గినుతాకుచాగురురజస్సాంద్రే చితాభస్మ చ
తద్బాణాదికవిప్రణీతలలితస్తోత్రప్రబంధప్రియే
త్వత్త్రే లభతామయం మమ గిరాం గుంభోఽపి సంభావనాం ॥ ౨॥

తా. అమృతకరణములుగల చంద్రరేఖను ధరించిన తలలోనే పుట్టెలదండను
రాల్పినాడవు. పార్వతీదేవి స్తనములలోని ఆగురు (జవ్వాజి) పూతలు దట్టముగా
నంటియున్న వక్షఃస్థలమునందు కాటి బూడిద నలదినావు. అటులే బాణాది కవీశ్వ
రులచే రచింపబడిన సుందరమైన కావ్యముల విని యానందించిన నీ కర్ణమున నాయీ
మాటల వరుసయు మన్ననను పొందుగాక.

పంచబ్రహ్మషడంగబీజ ముఖరప్రాసాదపంచాక్షర-
వ్యోమవ్యాపిపురస్కరేషు మనుషు ప్రోక్షిః కుతో మాదృశాం

ఓంకారాదినమోంతముద్రితభవన్నామావళికల్పితం

సర్వం మంత్రితయా ప్రభో! పరిణమత్వంతర్బహిర్వ్యగతః॥ ౩॥

తా. ప్రభో! సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మములయొక్క పక్కాకర్మ జాది వడంగబీజాక్షరములచేత మిక్కిలి గొప్పదగు ప్రసాదపంచాక్షరియొక్క యక్షరములతో భూసభోంతరాశములు నిండుకొను మహామంత్రములలో మాబోంట్లకు పాండిత్య మెక్కడిది? ఓంకారము నాదించుందును, నమః అనుశబ్దము సంత్యమునందును నీ నామ ధేయములకు ఇట్లు అంతర్వాప్యముగ జేర్చినచో సమస్తముకూడ మంత్రస్వరూపమై పోవుచున్నది. [పంచాక్షరీ మంత్రముకూడ కాభాభేదములనుబట్టి వేలువేలు బీజాక్షరములను పొంది; ప్రసాదపంచాక్షరీ మున్నగు విధమున వ్యవహరింపబడును. ఇది మంత్రీకాస్త్రనిపుణులకు మాత్రమే తెలియును. చార శివ శంభు అను శివునియొక్క నామములకు అద్యంతములలో “ఓం-నమః”ను చేర్చినచో సర్వజనసులభ మగు మంత్రమేర్పడునని భావము.]

సర్వేషాం హృది విద్యనే శివ తత స్త్వద్ధ్యానయోగేన కిం

విశ్వస్యోపరి వర్తనే యది తదా త్వత్పాదమూలే నతిః

త్రైలోక్యం త్వయి లీయతే యది తదా త్వత్ప్రాప్త్యుపాయైరలం

సత్యప్రాయతనే తనా కిమపరం దైవం న రోచిష్యతే॥ ౪॥

తా. ఓ శివా! నీవు ఎల్లర చిత్తములో నుండుచో నిక ధ్యానయోగముచే నక్కరలేదు. విశ్వముమీద నున్నవనుట నిజమగుచో నీ పాదతలమగు భూతలమున నొక నమస్కార మిడుచున్నాను. లేదా ఈ ముల్లోకములు, నీయందు అడగుచో ఇక నిన్ను పొందుటకై పెద్ద ప్రయత్న మొనర్చు నవసరములేదు. నా దేహమే నీకు ఇల్లుగా నుండ వునన్ను ఇతరదైవమును గూర్చి రోయుకుండునా!

భణంతి చేతశ్చవలస్వభావం, జల్పంతి దోషం కవయో గుణాయ

తద్యత్ కుతాపి విలీయమానం, కదాచన త్వయ్యపి ధావతీతి॥ ౫॥

తా. ఓ శంభో! ఈ మనస్సు చంచలమైన దని సాధారణముగా జెప్పుదురు. కాని కవీశ్వరులు మాత్రము ఈ దోషమునుగూడ మంచిదనియే పల్కుచున్నారు. ఎందువలన ననగా ఎక్కడ గావలసిన నక్కడనే ముఖగడి ఈ మనస్సు ఒకప్పుడు నీయందును భ్రమసి చేరవచ్చునుగదా!

ఏనాంసి మానసిక వాచిక కాయితాని

కుర్మ స్తథాపి చరణం శరణం దదీథాః

యో దోషవంతమపి రక్షతి రక్షితానా

శోవా న రక్షతి నిరాగనమిందుమాళే॥ ౬॥

తా. ఓ చంద్రేశ్వరా! కాయక వాచిక మానసికములైన పాపములను నే నొనరించినమాట నిజమే. వినను నీపాదమును శరణముగా ననుగ్రహింప గోరుచున్నాను. తప్పుగలవానిని కాపాడినవాడే నిజమైన రక్షకుడు. దోషములేని వాని నెవరు బోధింపరు?

ప్రాసాదైస్తవ కిం శ్మశానవనతేః సానైః కి మస్థిస్పృశః
కిం వస్త్రైశ్చ దిగంబరస్య భసితాలేపస్య గంధైశ్చ కిం
కిం ధూపైః శవధూమధూమ్రవపుషః కిం కాలకూటాశ్నినో
నైవేద్యైరితి భక్తిమాత్రములభం త్వాం దేవ! సేవామహే॥ ౭॥

తా. ఈశ్వరా! కాట నుండువానికి ఆలయముతో నేమి? ఎముకలు దాల్చువానికి అభిషేకములే? దిగంబరునకు పట్టుపుట్టములతో పనియేమి? బూదిదాలుపునకు గంధముపూతలే? శవములపాగచే నల్లనైనవానికి ధూపములెందుకు? విసముమెక్కుడువానికి భక్ష్యభోజ్యాది నైవేద్యములతో నేమిపని? ఇట్లుగా భావించి, పరమేశా! నిను భక్తిమాత్రముతో సులభునిగాఁ దలంచి సేవించుచున్నాము.

ఆయుషి మహతి విలంబో, భవతి భవత్పాదపంకజస్యాప్యై
హీనే భవదారాధన- విఘాత ఇత్యుభయధాపి కిం కుర్మః॥ ౮॥

తా. దేవా! ఆయుష్యము దీర్ఘమయ్యెనా, నీ చరణారవిందమును గనుటకును ఆస్యమగుచున్నది. లేక ఆత్మమయ్యెనా నీ సేవ బొత్తుగను లభించుటలేదు. ఇట్లు రెండు విధములుగను నష్టము గల్గుచున్నది. ఏమి చేయుదుము?

పుంసా మాయుర్నిటలఫలకే వ్యక్షరైర్నిఖ్యమానం
నిశ్చిన్వానో విధిరవధినా పూర్వమానం న లుంపేత్
నైత త్కర్తం ప్రభవతి మమ త్వత్పదాంభోజవీర-
ప్రత్యాసన్నక్షితిసతికిణామృష్టభాలాక్షరస్య॥ ౯॥

తా. ఓ దేవా! బ్రహ్మదేవుడు మానవుల లలాటఫలకములలో వాయుసపుడు ఆయుస్సును నిశ్చయింపఁదలచి తల్పిబ్బుగాఁ దోచినచో మొదటి వాయుతను తుడిచివేయ గచ్ఛును. కాని నీ పాదములనెడు వీరము సన్నిధిని నిరంతర నమస్కారముచే కాయ గుచుటవలన తుడుచుకపోయిన భాలభాగాక్షరములు గల నన్ను మార్త్రము ఏమియు చేయజాలదు.

శ్మశానే భూతానాం పతిరితి విజానన్నపి మనో
నృణాం భస్మావస్థస్థిస్థి కిమపి తీర్థం గమయతి

భవద్దేహశ్లేషం భవదహిషునారోహణమపి
స్వయం లభ్యాప్యేషాం సుకృత పరిపాకో న భవతి॥ ౧౦॥

తా. హా! శృశానమునందున్న నీవు సర్వభూతపతివని యందరు తెలిసియు
మృతులయొక్క అస్థులను ఏదియో యొక నదిని జేర్చుచున్నారు. నీ యొక్క దేహ
లింగమును, నీవలె గొప్ప సర్పములధారణమును సొంతముగ పొందియును వీరి
పుణ్యము పరివక్ష్యమగుటలేదు. (శృశానముననే గల శివునకు భక్తితో దేహము నర్పిం
చుచో ఆమానవునకును శివుడు సాయుజ్యము నొసంగునని భావము కావచ్చును.)
(ఈ శ్లోకము మూడవచరణమున 'భవదహి'యనుటకు మారుగా "భవదప" "భవదపి"
యనియు పాఠములు గావచ్చునేమో సందేహస్పదముగా నున్నది.)

ప్రేతతామమరతాం చ బిభ్రీతిం
త్వద్భుజివ్యపదవీం లభామహే
దుష్కృతస్య సుకృతస్య చోభయో-
న్నాంతరం తదవధారయామహే॥ ౧౧॥

తా. ప్రేతత్వమును, మహాదేవత్వమును ధరించునట్టి నీవు ఏ పదవిని ఆనుభ
వించుచున్నావో దానిని మేమును (భక్తివలన) పొందుచున్నాము. కావున పాపము
నకును, పుణ్యమునకునుగల తారతమ్యమును జెప్పలేకున్నాము.

బ్రహ్మాత్మ మాంగలవితు ర్మృకపాలవోధుః
శ్రీకంఠ! పాదకమలం పరివన్యతాం తే
హింసావ్యశౌచమపి నాగసి కారణం నః
స్వామీవ సేవక ఇతి ప్రవదంతి లోకే॥ ౧౨॥

తా. ఓ నీలకంఠా! బ్రహ్మదేవునియొక్క శిరమును గోసినవాడవును, నర
కపాలముల దాల్చువాడవును అగు నీయొక్క పాదకమలమును సేవించునట్టి మాకును
హింసలవలనగాని, అనాచారమువలనగాని దోషము కలుగజాలదు. దొరవలె బంటని
కదా లోకప్రసిద్ధి?

జటాజూటే గంగా, నిటలనికటే శీతకిరణం
పునర్దేహే దేవీం తుహినగిరిపుత్రీం ఘటయతే
అత శృంకే లోకత్రితయపరితాపాపహరణం
విధాతుం సన్నాహో వరద! భవతా భావిత ఇవ॥ ౧౩॥

తా. ఇష్టదాతా! జడలో గంగాను, నొసట చందమామను, మరియు దేహము

నందు హిమపుత్రకయైన సతీశీవిని ధరించుచున్నావు. దీనివలననే నీవు ఈ మల్లార్క
మలయొక్క తాపత్రయమును హరింప నుంకించుచున్నావని భావించుచున్నాను.

విత్తేశస్య కుబేరతా న విరతా నీహరభానుః క్షయీ

హేరంబస్య మహోదరం న గళితం దైత్యారి రుచ్చైర్గదః

అంగం భృంగిరిశ్చ పాండుభృశ మిత్యాస్తా మమీషాం కథా

త్వం శూలీతి విగీయనే కథమహో భక్తస్త వానామయః॥ ౧౪॥

తా. విత్తేశునికుబేరత్వము (గూని, మరుగుజ్జాతవము) రహితము కాలేదు. చంద్రుడు
క్షీణించుచు నేయున్నాడు. వినాయకుని పెద్దపాటయు కరగలేదు. విష్ణువు మహా
గమదైయున్నాడు. (గదయన రోగమనియు, చేతియాయుధమనియు నిట రెండర్థములు)
భృంగియొక్క - అంగమెల్లయు పాండుదవిలి యున్నది నిక్కమేకదా! వీరి కథ
లిట్లుండుగాక! నీవు సాంతముగ శూలివికదా! (శూలము = నొప్పి; త్రిశూలము) ఇక
నీ భక్తుడనామయు (నీరోగు) డెట్లగునో స్వామి! (ఇది వ్యాజస్తుతి. శూలము
కలవాడు కావున దానితో పాడిచి రోగముల నశింపజేయకలడని భావము.)

గృహ్యంతాం వననేషు చర్మ భుజగో హరేషు యానేషు గౌ -

స్థుత్తూరం కుసుమేషు నాత్ర రుదిమః కిం త్వత్త్ర కంపామహే

అష్టా కౌస్తుభకాలకూటకమలాకల్పదుమ్రాచ్చైశ్శ్రీమః -

వీయూషాదిషు సత్స తాత భవతా యః కాలకూటగ్రహః॥ ౧౫॥

తా. అయ్యా వస్త్రములలో చర్మమును, భూషణములలో సర్పమును, వాహ
నములలో ఎద్దును, పుష్పములలో నుమ్మేత్తను తీసుకొనినవాడ వగుదువుగాక! వినను
ఈ విషయమున మేము దుఃఖము నొందము. కాని నాయనా! భోజనార్థమై ఆమృ
తాదు లుండగా హాలాహలమును స్వీకరించినాడవను సంగతి మాత్రము మమ్ము
కంపించి వైచుచున్నది.

ఉత్తరంగ మధిమ స్తకగంగా-వారి ధారయసి వారిజగంధి

కిం పయై శ్చుభుకబిల్వదళై స్తే, భిక్షురుష్టు తి కదాచన లాభం॥ ౧౬॥

తా. ఉన్నతమైన తరంగములు గలిగినట్టియు, కమలముల గుండ్రము గలిగి
నట్టియు గంగాజలమును తలలో దాల్చియున్నావుగా! కొంచెపు అభిషేకముల
తోడను గుప్పెడు మారేడు పత్తితోడను ప్రయోజనమేమి? అవును, భిక్షువు లాభము
నెన్నటికైనీ వీడునా!

సన్యారోపణరక్షణాక్షమతయా భిక్షాటనం నిర్మితం

కచ్చగింధనమోచనాలసతయా వాసో దిశః కల్పితాః

శాణాన్వేషణఘర్షణాసహతయా భస్మాగరాగః కృతః

విశ్వోత్పాదనరక్షణాపహరణాయాన స్త్వయా నేక్షితః॥ ౧౭॥

తా. శంభో! మొలకలను నాటు కనికొనలేక విచ్చము నెత్తబూనితివి. తీరైన చుంగులుబోసి కట్టుకొనుటను విడుచుటను జేయుజాలక దిగంబుడవైతివి. సానచెచ్చు కొని గంధము తీసికొనలేక బూది బూసి కొంటివి. కాని ఈ విశ్వమును పుట్టించి పోషించి గిట్టించుట యనెడి ఆయాసమును ఏలనో గణించజైతివి.

ధుత్తూరాణి శిరస్సృజం పితృవనం వానం విషం భోజనం
నర్పాం శ్చాభరణాని భస్మ తిలకం నృద్ధోక్ష. మారోహణం
ప్రేతా పాపదా విధాయ మమృజే దుర్మృగసో వేధన-
స్త్రిలోక్యానుపయోగవస్తురచనానై పుణ్యదోష స్త్వయా ||౧౮||

తా. ఉమ్మెత్తలను సిగవూలుగాను, శ్మశానమును నివాసమును గాను, విషమును భోజనముగాను, పాముల సొమ్ముగాను, బూదిన బొట్టుగాను, ముడుసలి బక్కను వాహనముగాను, దయ్యముల బంట్లుగాను. నీవు ఏర్పరచుకొని; ఆ పిచ్చివాడైన బ్రహ్మదేవు డీ మల్లోకములో వ్యర్థముగా బుట్టించిన వస్తువులయొక్క దోషమును దొలగించినాడనీ దలంచుచున్నాను స్వామీ!

వాణీ పంకరుహాననస్య గృహిణీత్యాస్థాయి మానవృతం
లక్ష్మీః సాగరశాయిసః ప్రియత మే త్యగ్గృహి భిక్షాటనం
ఇథం స్వామినిషిద్ధ సేవకవధూనంభోగబీభత్సయా
పంచానేవిషత త్వయా ధృతిదయాదాంతిక్షమాము క్తయః ||౧౯||

తా. నగదీశ్వరా! వాణి (మాట) బ్రహ్మకు భార్య కావున దాని నంటక మానము దాల్చినాడవు. లక్ష్మి (సంపత్తు) విష్ణుపత్ని కావున అద్దాని ముట్టక భిక్షాటనవలన మాత్రమే యాహారము సుపాదించుకొనుచున్నావు. పృథువులైనవారు సేవకుల శ్రీల ముట్టరాదు. కావున ఈ లక్ష్మి సరస్వతుల ఉపయోగమునందు పోయిత గలవాడవై; ధైర్య, దయా, దాంతి, క్షమా, ముక్తులనెడు ఐదింటిని మాత్రమే స్వీకరించితివి. (శివుని సహజమైన మానిత్య భిక్షుకత్వములను చమత్కారముగా కవి సమర్థించినాడు. బ్రహ్మ విష్ణుదులకు శివుడే పృథువనియు తెల్పినాడు.)

భిక్షాం దేహి గృహాణ కీదృశమభిప్రేతం ప్రతిజ్ఞా దృఢా
బాధం పృచ్ఛ హిమాచలం న గృహిణీ భిక్షాం ప్రతీవృచ్ఛతి
తద్భిక్షే తనయా మియం త్రిసయనాయత్తా ప్రతిజ్ఞా మృషే-
త్యంతశ్చదన్తపరీక్షి తాచలవధూభావాయ తుభ్యం నమః || ౨౦ ||

తా. “అమ్మా! భిక్షము” “ఇదిగో వడ్డించుచున్నాను?” “ఆఁ మీ పృథివీనిక్కమా? హిమవంతు నడుగును” “భిక్షనుగూర్చి భార్య భర్త నడుగ నక్కరలేదు” “అట్లుగనో మీ పుత్రికను యాచించుచున్నాను” “ఈమె ముక్కంటి స్వాధీనయై యున్నది” “మరి మీ రట్లుచూడ నబ్బరయ్యయొక్కదా!” ఇట్లు మారు

నేనముతో బోయి హిమమంతుని భార్యయొక్క చిత్తమును పరీక్షించినట్టి ఓ కామారీ! నీకు నమోనము.

సః స్వామీ జగతాం సఖా ధనపతేః సేవ్య స్సురాణామితి
శ్రుత్వా తుభ్య ముమాం ప్రతిశ్రుతవతీ మేనా ముసీనాం పురః
త్వా మాశానననం పిశాచసుహృదం ప్రేతావృతం ప్రాంగణే
దృష్ట్వా చిత్రశిఖండిభిః ప్రహసితం మేనే నై రాటకం॥ ౨౧॥

తా. “మా పశువు జు దీశ్వరుడు, కుచేరునకు పీయమిత్రుడు. దేవతలకును పూజ్యుడు” ఇట్లు మునులు పుక్కుటవలన వారియెదుట పార్వతి నిచ్చెదనని మేనక యొప్పుకొనెను. కాని వరపూజకై నీవు ముంగిట నిలువగా నీ దిగంబరత్వమును, నీ మిత్రులగు పిశాచములను, ప్రేతములను, నవ్వుచున్న సప్తర్షులను చూడగా ఇదియొక సాత్వికధారుల నాటకమని యామె యూహించియుండునని తలంచుచున్నాను నుహేళా!

శూలాని క్షుహి లోహకార డమరూన్మాతంగ సంహృత్య చ
వ్యాలాజుంగలిక ప్రయచ్ఛ శబర వ్యాఘ్రాజినా న్న్యానయ
ఖట్వాంకాన్యపి సూత్రధార ఘటయేత్త్యద్వాహకోలాహలే
దండ్యంతే హిమవత్పురే భవదనుజ్ఞతై ర్గణైః కారసః ॥ ౨౨॥

తా. స్వామీ! నీ వివాహమునకై హిమమంతునింటికి విచ్చేసిన నీ సహచరు లగు ప్రమథగణములు “ఓ కమ్మరీ! శూలము చఱచుము, మాతంగా! డమరును మడుపుము, గారడీ! పాములనిమ్ము, నిహరా! మృగచర్మముల దెమ్ము, కార్యదర్శి! మంచపుకోళ్ళను సమకూర్చుము” అని యిచ్చితి కిల్పులను, వ్యవస్థాపకలను బాధించుచున్నారు. (శివునికిని పానిగణములకును గావలసిన యలంకారము లివి యని భావము.)

శ్వశ్రూ సప్రవీడమేషా మిషతి స విహితః కంకణస్యాపి మోక్షః
కోఽసా పుష్కలకన్యావసర ఇతి భవా మాతృభి ర్వారితోఽపి
నిర్వృత్తో మాధునకో విధిరితి గిరిజాసిద్ధిసిద్ధాంతవాదీ
నిర్వాణస్య స్వపాణిగ్రహణజవలతభుగ్భన్మలిప్తో ననర్త ॥ ౨౩॥

తా. “ఇమగో అత్తగారు సిగ్గుపడుచు తొలగుచున్నది. ఇంకను కంకణమైనను పుచ్చలేదుకదా! అప్పుడే భస్మమేల బూసికొనెదవు” అని బ్రాహ్మియున్నగు సప్త మాతృకలు వలదనుచున్నను “మధుపర్కవిధి ముగిసినది. పార్వతి పట్టుపడినదికదా!” యని భావించుచు తనపెద్ది హోమపూజమొనరి భస్మమునే పూసికొనుచు రుచుకు నర్చన మొనర్చెను.

హారం త్యక్త్వాక్షునూ తే శ్రీవసి మణిసరం చిన్నహంజీగుణాయాం
కట్యాం శ్రీఖండపంకం విగలితభసితే కక్షతుంబీకరండే
మాలా పుత్తారితాస్థినీజమపి మకుటం ముక్తభిక్షాకపాలే
పాణౌ శైలేంద్రదత్తం శివ తవ దధతో ముగ్ధతా ధూర్తతా వా?

తా. హిమవంతుడు పెండిలివేళలో రత్నహారము నీయగా వదలివేసి, చెవికి
రుద్రాక్షుల జాటికొంటివి. మణిదండనీయగా మొలత్రాడు క్రించుకొని నడుమున
గట్టితివి. శ్రీగంధలేపము నొసంగ బూచె బారబోసి, బుర్ర కాయలో నింపికొంటివి.
కిరీట మర్చింపగా చిచ్చుపు పుర్రెను, ఎముకల దండను, క్రిందబడవైచి చేతబట్టి
కొంటివి. ఇట్టి వైపరీత్యముల నొనర్చెడు నీవు పిచ్చివాడవో, కొంటెవాడవో శివా!

కిం స్థానం త్రిజగత్సు నష్టను వరం హే పద్మహాసే కుతః
హే పద్మానన పద్మ మీశ్వరశిరోలంకార మారోహణే
ఇథ్థం తన్నియమార్చన ప్రణయిభిర్దాహేశ్వరై ర్భక్తినితౌ
మన్యే వారిశయస్య తావభవతాం హృన్నాభిషద్మాననౌ ||౨౫||

తా. “ఓలక్ష్మీ! ఓబ్రహ్మ! ఈ మల్లొకమలలో అన్నిటికంటె నుత్తమస్థాన
మెద్ది”యని యడుగగా వారు “శివుని శిరస్సే” యని యటసుండనిచ్చించిరట. అంత
నిత్య శివపూజాధురంధరులగు మాహేశ్వరులు చీవాట్లువైచిరి కాబోలు. ఆలక్ష్మీ
బ్రహ్మలు విష్ణువుయొక్క వక్షస్థలమును; నాభికమలమును ఆశ్రయించినారు.

త్వత్పదయో రబ్జనహస్సీపూజాం
నేత్రాబ్జపూర్ణాం కృతవ త్యుపేంద్రే
త్రినేత్ర నేత్రాబ్జనహస్సీపూజాం
కుర్వన్నివేంద్రీ ప్రణతో విభాతి. ||౨౬||

తా. త్రింబకా! నీపాదములకు సహస్రకమలపూజ జేయనెంచిన విష్ణువు
తన నేత్రకమలముతో బూర్ణముగావించినపుడు; తన వేయి కనులనెడు కమలములతో
ఇందుగిడు పూజించి నమస్కరించుచున్నాడా యన్నట్లుండెను.

నేత్రానలే కామకరీషదీప్తే
కృతాంతకామజ్యలితే పినాకి
మూలాహుతిక్రీణి పురాణి హుత్వా
పూర్ణాహుతిం విశ్వమిదం జాహోషి. ||౨౭||

తా. మహాదేవా! మన్మథుడను పిడక(కచ్చిక)చే రగులుచున్నట్టియు,
యముడను కట్టచే నుండుచున్నట్టియు నీ నేత్రమునెడు స్వీలో మొదలు ముప్పు

రము లనెడు మూడాహుతుల నిచ్చి: పూర్ణాహుతికై చివర ఈ విశ్వమునే హవన మొనర్చుచున్నావు. (శివుడు మన్మథుని, యముని, త్రిపురములను దగ్ధ మొనర్చుటయే కాదు, కాలస్వరూపుడై విశ్వమునే కబళించునని భావము.)

ఆరోప్య వాయుమసి ఖేచరతాం లభంతే

హుత్వా హుతాశమపి న నవతాం భజంతే

శంభో భవచ్ఛరణపద్మ మనర్చయంతో

మర్త్యా: కథంచిదపి నాశ్నువతే భవంతం. ||౨౮||

తా. పాణిజాయమాది సాధనములతో మింట దిగుగలరు. మజ్జయాగాదుల నొనర్చి ఇంద్రపదవినిగూడ కొందరు సంపాదించగలరు. కాని మహేశా! నీ పాదపద్మపూజ నొనర్చునివాడు ఎట్టి పుణ్యము లొనర్చినను నీను బొందజాలరు కదా!

భిత్త్వా బ్రహ్మశిరో యది ప్రథయతి ప్రేతేషు సఖ్యం యది

క్షీబః క్షీడతి మాతృభిర్యది రతం ధత్తే శ్మశానే యది

సృష్ట్యా సంహరతి ప్రజా యది తదాప్యదాయ భక్త్యా మన-

స్తం నేవే కరవాణి కిం త్రిజగతీ శూన్యా న ఏవేశ్వరః || ౨౯ ||

తా. బ్రహ్మశిరము బెరికినను, ప్రేతములతో నేస్తము బెంచినను, పురుషత్వము లేక సప్తమాతృకలతో నాడుకొనుచున్నను, కాటిలో బేసెము ముంచికొన్నను ఏ చిత్తమా! వానినే కొలుచుచున్నాను. ఏమి నేయుదము? ఈ ముల్లోకములు కూన్యమే! వా డొక్కడే పరమపు.

వ్యాలేభ్యోస్తు నమః పిశాచనదనే న్యస్తః ప్రాణామాంజలి-

ర్నమ్రాః స్తో నృకపాలదామని చితాభస్మాభివందామహే

జానుభ్యాం ప్రాణిపత్య చాటువచనై స్సంతోషయామో వృషం

కిం కుర్మః పరమేశ్వరస్యచరితం విజ్ఞాయ వర్తామహే || ౩౦ ||

తా. పాముల కొక ప్రాణామము, పిశాచసభకంజలి యిమిగోళుటించుచున్నాను. దయ్యపు పుర్రలయెనుట ఇదే దండమిడుమము. కాటి బూది కనేక వందనములు. ౮ వృషభేశ్వరు సన్నిధిని మోకాళ్లుని యిదే ప్రీతి మాటలతో నుతించుచున్నాము. ఏమి చేయుగలము! మహేశ్వరుని చర్యల చెలిసి నడచుకొనుచున్నాము.

ధత్తాం భాస్మన మంగరాగమజినం వస్త్రం చ తారక్షవం

కాసాలీం నృజ మాభిభర్తు కటకం చాహేయ మాముంచతు

భూయశ్చాపి శివేతరాణి భజతాం దైవస్తథాపి స్వయం

సత్స్వస్త్వస్వపి ధైవతేషు శివ ఇత్యేక స్సమామ్నాయతే ||౩౧||

తా. బూది బూనుకొనుగాక! గజచర్మమును, పులితోలును ధరించుగాక!
కపాలమాల వేసికొనుగాక! సన్నకంకణములు దాల్చుగాక! ఇంకను ఎన్నియో
యమంగళముల నొనర్చుగాక! ఐనను తానే ప్రభువుకదా! ఇందరు దేవతలుండగా
ఈయనకే శివుడని (పవిత్రుడని, కల్యాణకరుడని) పరీక్షాత్తి కలిగియున్నది.

అపి కుశలినః ప్రేతావాసస్థలీనమావాసినః

ప్రమథపతయః కచ్చిజ్జీర స్సుఖీ తవ శాకటః

అపిచ సులభా భిక్షావృత్తిర్జగత్ప్రియనాథ తే

సఖిలు శిథిలప్రాంతః కేంతే గజాజినకంబలః

॥౩౨॥

తా. అయ్యా! త్రిలోకేశ్వరా! ప్రేతములును, మీ శృశాన సమావాసులైన
ప్రమథపతులును కుశలముగా నున్నారా? మీ ముచుసలి బండెద్దు సుఖముగా నున్నదా?
మరి భిక్షుము సులభముగా దొరకుచున్నదా? మీ గజచర్మమనెడు గొంగడియొక్క
ముంగంగు చినిగిపోలేదు కదా?

భో భో కైతకపుష్ప! సౌరభనిధే ఖేదం వృథా మాకృథాః

దృష్ట్వా మూర్ఛి మహేశ్వరస్య రచితా మర్కప్రసూనావళీం

అస్థి స్వాభరణస్పృహం విదధతః క్షారాసులిప్తాకృతే-

ర్మగ్నీ భూయ చ నృత్యతోఽస్య చరితం సర్వం సఖే తాదృశం ॥౩౩॥

తా. ఓ సువాసనానిధియైన మొగిలిగొట్టయా! మహేశ్వరుని తలమీద ధరింప
బడిన జల్లేడుపూల జూచి వ్యర్థముగా ఖేద మొందకుము. ఎమకలతో సింగారించుకొని,
బూది బులుముకొని, బరిబత్తల (దిస్సు మొలతో) నెగురులాడు నట్టి యాయనసంగతి
యంతయు నిట్టిదే మిత్రమా!

భజేమ భవదంతికం ప్రకృతిమేత్య పై శాచికం

కిమిత్యమరనంపదః ప్రమథనాథ నాథామహే

భవద్భవనదేహలీనికటతండు దండాహతి -

త్ప్రేతస్సకుటకోటిభిర్మమవదాదిభి ర్భూయసే ॥౩౪॥

తా. శంభో! పిశాచత్వము నొంది నీ సన్నిధికి జేరదలచినారము. దేవభోగముల
నేమని యాచింతుము? ఇంద్రోపేంద్రాది దేవతలెల్లరును నీ కడప కడనున్న నందీ
శ్వరుని చేరగింతు తమ కిటీటములు విరుగునట్లు గొట్టి మొక్కుచున్నారు గదా!

అర్థానర్థనిరూపణవ్యసనితా మాధ్యస్తతివ్యగ్రితా-

మేణాక్షీకుచలాలనప్రణయితా మద్యాపి వర్తామహే

త్వద్ధ్యానవ్యవధానహేతుషు మన స్వచ్ఛాటుకావ్యేషు వాక్

త్వత్పూజావిధురేషు కర్మసు కరః శ్రీకంఠ నోత్కంఠ తే ॥౩౫॥

తా. పరమేశ్వరా! ఇంకను నా మనసు అనర్థమును బెంచు. అర్థమునందును, శ్రీమంతుల స్తుతించుటయందును, రమణీకుచలాలసలోను వర్తింతుచున్నదే! నిను దలంచి ధన్యమగుటకు మనసుగాని, నీ స్తోత్రముల రచనకు బాత నగుటకు వాక్కుగాని, నినుబూజించి పుణ్యకూర్చియుటకు కరముగాని ఇంకను మరొక హరి పడకున్న యది స్వామి!

యే బిల్వణాహ్వయకవీశ్వరనంసోణీతా-
 మేతాం స్తుతిం శివముదేనస్యహ మామనంతి
 తే ప్రాప్నువంతి పుష్పాయుషమాత్మ విద్యా-
 మారోగ్య మప్తతనయా సఖలేష్వసిద్ధిం ||౩౬||

తా. బిల్వణకవీశ్వరునిచే విరచితమగు నీ స్తవము నెవ్వరు శివుని పీఠికారకు ప్రతిదినము పాఠాయణ మొనర్తురో వారు దీర్ఘాయువును, విద్యను, ఆరోగ్యమును, అష్టపుత్రులను, సర్వ కామసఫలతను పొందగలరు.

ఇది చిదిరమకము పీఠభద్రశర్మచే వ్రాయబడిన
 మల్లణస్తవాంధ)తాత్పర్యము.

ఆంధ్రవిల్లానస్తవము

శ్రీ వింజమూరి లచ్చారాయ కవిగారు

క. శ్రీమన్నహి సుతాకా, మా మిహిరకులాభిరామ మహిపలలామా
సీమాతిలంఘి నిఖిల, తేమంకరభవ్యనామ శ్రీరఘరామా.

సీ. అవధరింపుము గౌతమాఖ్యగోత్రజాడ శ్రీ, వింజమూర్యన్వయ విశ్రుతుండ
శ్రీసతీమణికి లక్ష్మీదేవి కాతిథే, యువకుఁ ద్వత్పదభక్తునకుఁ బుణ్య
మతికి వేంకటరామకృతిమాలికి సుతుండ, లత్యరాయాఖ్యఁ జెలంగువాడ
ధరణిజాపరిణయ ద్వాదశవివ్వచ్చ, రిత్రీమల్ మను నీకుఁ గృతియొసఁగితి,

గీ. సరవి నిష్పడు బిల్లానస్తవముఁ చెన్లు, చేసి నీకంత మొనర్తు శివుఁడు నీవు
నొక్క-లేజగల యని వినుచుంటిఁ గాన, హరిహరాద్వైతభక్తి నాకమరుటకును.

గీ. దైవతంబులు వేసవేల్ ధరణిలోన, గలరు వారల గుణదోష గణనచేయ
మాకు నేటికి; నింక ముమ్మాటికిని భజించెదము భూధరేల్లుతాధీశు శివుని. ౧

చ. సితకరఖండపూజ్య మగు శీర్ష మనందునఁ బుష్కపేర్లు ప
ర్వతనయాకుచాగురుపరాగతతం బగు రొమ్మునకా శృకా
నతల విభూతిఁ దాల్చుకతనం గను బాణముఖిపబుధ్యవ
ర్ణితనుతి కావ్యహృష్టమగు నీచెవి గౌరవ మస్మదుత్తులకా. ౨

కా. పంచబ్రహ్మపడంగలీజముఖర పాసాద పంచాక్షర
పాంచద్యోమ విసర్జిముఖ్యమనుదార్ధ్యం బెట్లు మాబోంట్ల కా
నం చొంకార నమో ముఖాంతభవదాఖ్యా కృష్టి నెంతుకా మహా
దంచత్సర్వ జగంబు మంత్రీముగ నంతర్వాప్య యోగంబులకా. ౩

ఉ. ఉల్లమునందు నందఱకు నుండెదవేని తలంచనేల ? ని
స్సెల్ల జగత్తుపై నెనఁగదేని త్వదంఘ్రికి మొక్కు నా, జగం
బుల్లయ మొంద నీయొడలఁ బొంద నుపాయము లేల? నిన్ను మే
నిల్లుగ నుల్లసిల్ల నిక నేటికి రోయఁగ నన్యదైవముకా? ౪

గీ. మనసదెందేయు నిలీయమానమగుచు, నెప్పుడేనియు నీయందు నెనయు ననుచు
బలకుదురు దాని చంచలప్రకృతిగాఁగఁ, దప్పులెంతురు విద్వాంసులొప్పుకొలకె.

గీ. త్రికరణంబుల నఘము నిర్మింతు మైనఁ, జరణమును జేయుమీ నీవు శరణముగను
రక్షకుఁడు వాడె యెవఁ డపరాధిఁ బోవు, నెవఁ డపరాధి రక్షింపఁడిందుమా?

కా. ఏలా! మేడలు పేరథూవనతికిఁ స్పృహస్థికిఁ మజ్జనం
చేలా! వస్త్రము లేల! దిక్పటునకుకా ఘృష్ణోలసద్గంధ మే
లా! లిప్తాయవిభూతి కేల! శవధూపామృతకుకా ధూపకం
చేలా! నీకు గరాక కన్నమన భక్తికాన్తునికా గోల్పదకా.

- గీ. ఆయు వధికమైన నాలస్యమగు మీదు, పాదపంకజముల ప్రాపుంగుట
కల్పమైన సేవ కవరోధమగు నింక, నిరుదబంగులందు నేమి సేతు? ౮
- చ. చెఱుపంగ నోపు వర్ణములచే లిఖించిన యట్టి యాయువుకా
బురుషులఫాలసీమ తుదిముట్టుగ నెంచి; విరించి నాకటూర్
నెఱపంగలేడు, త్వచ్చరణనీరజ పీకమిపభూ ముహు
ర్విరచితవందనోత్థకిణ మృష్టలలాటతటాక్షరాళికికా. ౯
- చ. ఇనముల మానసంబులు; శృకాననివాసివి భూతభర్త వీ
వనుచు నెఱింగియుకా, భీతి మస్థులు శ్రీధముఁ జేరంగోరు; త్వ
త్తునుపరిరంభణస్థితియుఁ, దావక దేహవిభూషణత్వముకా,
బనుపడ గాంచియుకా సుకృతపాకము గల్గదు వారి కేలకా. ౧౦
- గీ. భూతభావంబు నమరత్వమును వహించు, నీదు కింకరమార్గంబు నాదుకొనెద;
మటులగావున పాపపుణ్యద్యయంబు, తారతమ్యంబు రూపింప నేర మేము. ౧౧
- చ. గురిగొని తమ్మిపట్టి తల గొట్టి కపాలమువట్టినట్టి యో
గరళశిరోధి! నీదుపదకంజము గొల్చెడు నట్టివారి కే
సరణిని మాకు హింసయు, నశౌచము నయ్యెడు గర్హణీయముల
దొరవలె సేవకుండు నని లోకమునందుఁ బ్రసిద్ధమే కదా! ౧౨
- చ. వరద! జటాకటాహమున స్వర్ధుని, ఫాలముచెంగటన్ సుధా
కరుని, శరీరమందు మిహికాగిరినందనిఁ దాల్చు గాన; నా
దర మెసంగన్ ద్విలోకపరితాపము వాపంగ నోపు పూన్మిచే
నిరవుగ యత్ను మీవు వహియించితి వంచును నేఁ దలంచెదకా. ౧౩
- చ. విరతము గాదు యక్షపుకుబేరత, సత్తయు డిందుఁ, డగ్గణే
శ్వరుని మహోదరంబు పెడఁ బాయదు, కౌరి మహాగడుండు, భృం
గిరిటికిఁ బాండు వంశకము కేవల మక్కథ లంచు, కూలి వీ
వరయంగ; నీదు సేవకుఁ జూచునయ్యెడఁ బెటులయ్యె యిశ్వరా! ౧౪
- చ. కొనఁబడుఁ గాక చర్మమును గోకల, హరములందుఁ బాము, వా
హనముల నెద్దు, పుష్పములయందును ధూర్తము నందు కేము రో
దన మొనరింప; మిందులకె తండ్రి! తలంకెద మద్ధి శ్రీనురా
వనిజ గవీ మణి హయ సుధాదు లెసంగ, విసంబు గొంటకుకా ౧౫
- గీ. మాళి నల్లలకల్లలజాలగాంగ, వారి వారిజపరిమళోద్ధారిఁ దాల్చు
వేల పుడినెడు బిల్వంబు లీళ! నీకు భిక్షు వింతైన లాభంబు విడువంగలఁడే! ౧౬
- మ. తిరపెం బెత్తితి వీవు సస్య మిడి బోదిం జేయలే; కాళ లం
బరముం జేసితి కచ్చ దోపుకొని పాపన్లేక; మైత్రుత భూ
తి రహిం దాల్చితి సానచచ్చికొని మర్దింపంగలే; కీ జగ
త్కరణస్థాపనసంహృతిశ్రమముమాత్రం బెంచ వై కేలకా! ౧౭
- మ. తల నుమ్మెత్తలమాలికల్, వసతి రుద్రాక్షోణి, కూడా చలా
హలమున్, భూమి అమరత్వ విభూతి లిఖించి, బాహువు వార్ధ్యంబు, భృ

క్యలఁ జేత్రంబులఁ జేసి తొచ్చితివి మా! దుర్బుద్ధియో బ్రహ్మ యం
దలి లోకానుపయోగవస్తురచనాద్యాఃసిష్టశా దోపముల్.

౧౮

చ. వనజబారాణి వాణి యని పల్కక మానముఁ బూని, శౌరి యం
గన నిరియంచు విచ్చమును గైకొని, తేనికఁ గాని భృత్య మా
నిని గొనఁగా దలంతుటను నీవు గృహించితో కైవసంబుగా
మునుకొని త్నాంతి దాంతి భృతి ముక్తిదయల్ జగదేక నాయ కా!

౧౯

చ. హిమగిరిపత్ని! భిక్ష యిడు మెట్టి దభిప్సిత మిచ్చుదాన, ని
క్కమె నిజమే హిమాద్రి నడుగం దగు, భిక్షువు నాతిచేతి భై
క్షము గొనఁడో! యలైన సుత, యామె త్రిదృక్పర! బొంకితంచు గృ
త్రిమమున మేనకాళయపరీక్ష యొనర్చిన నీకు మొక్కదక్ష.

౨౦

కా. మానాధుండు జగత్పరిభుండు ధనదామాత్యుండు దేవాధిపుం

దానంచుక మునులాడ వారికడ నీకై గౌరి నీఁ బూనినక
మేనాదేవి వివస్తు భూతసఖునికై జేతావృతుక జత్వరా
స్థానిక గాంచి తలంచె మానికృతహాస్యశ్రీపరియాగంబుగక,

౨౧

మ. భవదాక్షక బ్రహ్మశిల్ హిమాద్రిపురి నుద్వాహోత్సవం బండుఁ గా
రువులకై మంచపుగోళ్ళు ధక్కులును శార్దూలాజినంబుల్ ద్రోహ
లవితానంబులఁ బాము లిండనుచు హేలంబట్టి భరింతు మా
ర్దవముకా బాసి నిజోద్ధతికై చలుపుచుక దత్తత్త్రియాదత్తులకై.

౨౨

ఉ. అత్త యదే సలజ్జముగ నారసెఁ గంకణమైన విష్ణులే
దిత్తటి బూదెఁ బూసికొనె దేలని మాతృక లెల్ల మాన్ప భూ
భృతనయా ప్తి నిక్కమను నిమృధుపర్కము దీరె నంచు భ
ద్రోత్తమ వహ్నిభస్మ మెయి నొప్పుగఁ బూసుక యాడి తీసిగొిక.

౨౩

నీ. హారంబొసంగిన నక్షత్రాశ్రయవాపి, కర్ణశమ్ములిక లగ్నముగఁ జేసి
మణిసరం బొసఁగిన మాంజీగుణము ద్రొంచి, కటితటంబునయందుఁ గట్టిపెట్టి
చందనం బిడిన భస్మము నెల్లదులిపి కక్షమునందుగల తుంబకాయ నునిది
హాళికై యొసఁగిన మకుటంబు భిక్షా కపాలంబుఁ బడవైచి పాణిదాల్చి

గీ. యల్లుడనటంచు హిమవంతుఁ డాదరముగ, నిడినబహుమానముల నెల్ల నిటులనటుల,
వృత్తయంబుగ ధరియించు నట్టివకు, గునుమశరవైరి! వెట్టియో కొంటెతనమో!

మ. కమలా! యో కమలాసనా! భువనసంఘంబందు మీకెందు స
దృము యుక్తంబు వసింపుఁ డందనినఁ బద్మంబో య దీకాన మ
స్తమహాలంకృతి తొక్కఁగూడ దనుచున్ వైవాళి భరింప వా
రు ముకుందాశయనాభికంజముల నాశోహించి రంచెంచెదక.

౨౪

గీ. హరిభవత్పాదములకు సహస్రికమల, పూజఁజేయుచు నయనాబ్జ పూర్ణముగ ను
పేంద్రుడొనరింప నతుండగు నింద్రుండక్షి, కమలములు వేయుపూజించుగతి, నెనంగు.

గీ. పంచతాణ కరీషదీప్తంబునంత, కేంధన పృజ్యలితము నా వీక్షణాగ్నిః
ద్రీపురమునుజేల్చి తామసాతిగ నీక్షి, లోకముల వేల్చెదపు పనాక పాణి!

౨౫

- గీ. వాయుధారణమెఱిగి నభివృద్ధి, మనలమునువేల్చి యింద్రభక్త్యమును భజంతు
రభవ! భవదీయపాదపద్మార్చనంబు, నేయకుండిన జనలు నిజ జేరలేరు. ౨౮
- చ. తొలుతను బ్రహ్మమస్తకము ద్రుంచి పికాచసఖత్వ మొందనీ
కుంకుమ మాతృకావితతిగూడి శృశానరతిక వహించనీ
యెలమిఁ బ్రజ్జ్వలించి హరియించఁగనీ నిఖలేశుడాటఁ గే
వలముగ నాతలం పతనిఁ బట్టి భజించెడి నేమి నేయుముక. ౨౯
- చ. వినతి సరిస్థపంబులకుఁ, బ్రేతనదస్సుకుఁ గలుపెడువు వం
దనము కపాలమాలకు, బ్రహ్మము కాటివిభూతికిక వృక్షేం
ద్రుని మృదులోక్తి జానువుల మొగ్గి నుతించెద మేమి నేతు మీ
శుని చరితంబుకుక దగిన చొప్పు నెఱింగి చరింతు మెంతయుక. ౩౦
- చ. నెఱి భసితాంగరాగ మిడన, యహికంకణముల్ ధరింపనీ
యెఱిగి కపాలమాలలు వహింపఁగ నిమ్ము; మృగాదనాజినాం
బరము భరింపనీ, మఱి యమంగళవస్తువు లెల్లఁబూసనీ,
పరవిబుధాళి యుండగ శివప్రభ యాతఁ డొకండ తాల్పఁడే. ౩౧
- చ. ప్రమథపతుల్ శృశానతలవాససఖుల్ నుఖులే గదయ్య, భ
ద్రము గలదయ్య, నీదగు పురాణమహోత్సము; నీమ ధైర్య కృ
త్యము నులభంబుగా నొదవునయ్య. జగత్ప్రయ పాలనోచితో
ద్యమ! కరిచర్మకంబళము పొంతదృఢంబయి యున్న దేగదా! ౩౨
- చ. హరిని శిరంబునం దిడిన యర్చన మహళిఁ జూచి సౌరభా
కరమగు నో దివాసుమ! యకారణ మిట్లు వృథావిచారముం
బొరయుకు మస్థిభూష లిడి భూతి శరీరమునం దగం దిగం
బయఁడయి యాడు నాతని సమస్తచరిత్రము నట్టిదే సఖా! ౩౩
- చ. శివ భవదంతికంబును భజింతుము ప్రేతతనొంది దివ్యజై
భవము లవేలటంచుఁ దలఁపంబడునో ప్రమథేశ్వరా! భవ
ద్భవన నుగేహానీకటతండుకరోద్ధృత దండతావన
చ్యవదురుమాళికోటిమణులై సురనాథముఖు ల్వసింపఁగక. ౩౪
- చ. మనసు భనాగమవ్యపగమవ్యసనంబులయందు; వాక్యముల్
భనికజన స్తవక్రమములక; గరముల్ దరుణీమచాగ్ర మ
ర్దనవిధులందు; నేఁటికిని దార్మ్యముచుండు, నిమకదలంప, ని
న్వినుతి యొనర్చు, నిజ గొలువ, వేడ్క యొనర్చు వవేము యాశ్వరా. ౩౫
- క. ఎవ రెల్లప్పుడు బిల్వణ, కవిరచిత స్తుతి శివాప్తిక నుడువుమో
భువి వారికి జేకులు నా,యువు నిరోగతయుఁ దెలివియును సంతతియుక. ౩౬
- క. కరసరసిజ భవనిధి సా,గర సంఖ్యాకలిత కలియుగ వికృతి సంప
త్సర విజయదశమి గురువా, సరమున నాకల్పముగ నెసఁగ నొనరిచితిక. ౩౭

అంధ్ర బిల్వణస్తవము సమాప్తము.

అనామయ స్తవానుబంధము :

ఆంధ్రానామయస్తవము

శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయడుగారు

- ఉ. మానసమందుఁ దృష్ట యలమం బరమార్థ మెఱుంగనీని య
జ్ఞానము గ్రమ్ము మాదృశులు జంతువు లీశ్వరతేజమే గతి
నానఁగ నేర్తు రట్టులయినం బరమేశ్వరు స్తోత్రరూపముం
బూని కడున్నుడు లె్వడలు మోముననుండి యిఁకేమి నేయుదుకా. ౧
- గీ. బ్రహ్మవిష్ణువరుణ వాసవ యమనూర్య, చంద్రవసువులాది సకల సురలు
నీ స్వరూప మెఱుంగ నేరరటన్నచో, నీశ మమ్ముతోటు లెరుగ గలర? ౨
- చ. భరమగునయ్య నీదు మృతి భక్తి బలంబగునేని; యాత్మ నా
పురుషుఁడు వస్యఁడేని మఱి పొల్పుగు గ్రామ్యుఁడె యైనగాని యీ
శ్వరుపయి భక్తిలేకునికి బ్రహ్మవిదుం డయినంతనేమి నీ
స్మరణకు రాదుగా! పశుసమానుఁ డతండు తలంప శంకరా! ౩
- ఉ. శ్రీ మహిమావలంబనము చేకొనియే జగము ల్జనించు, ని
ట్లా మహనీయచేతనసమంచిత కర్త లభింపకున్న వి
శ్వామితస్పష్టి లేదు, వసుధాదులు నీకళ లేక నిల్వ లే
వో మృడ! సర్వలోకవిభుతోన్నతిఁ జెందుదు వీవ దేవరా! ౪
- ఉ. చేతనశక్తి కూన్యమగు చిత్పరకృతిం గడు భోగ్యమందు, సం
భూతము దానిఁ దిప్పగల బుద్ధిపదాఖ్యుఁడు భోక్తయందు, సం
ప్రీతిని రెంటిమేళనము చెక్కినఁ గల్గును భోగ, మింతకు
హేతువు నీవ కాదగుదు వీశ జగత్స్థితి నూత్రధారికై. ౫
- చ. వరద గజఃపృథ్వియగు పట్టున సృష్టి యొనర్తు, సత్త్వవి
స్తరమగువేళఁ బాలనము సల్పుచునుందు, తమోగుణంబెడక
పొరసిన యిష్ట సంహరణముం బొనరించెద, వా విరించి మీ
కరణి నె పొల్పుదుం బ్రకృతికై యిది నీదు మనోవిసోదమా. ౬
- క. పులిసోలు బట్ట పిత్తవన, మిలు; వాహ మెద్దు సంచునెంతురు నీ కో
యలికాక్ష! యీశశబ్దమె, తెలుపుం గేవలముగం దృఢీయ మహిమముకా. ౭
- క. అశుభాస్థిమాల లేల ప, రశుఖండంచేల కేల రమణీయుత మ
ర్షకరీరమేల యిది విషయమని, ముఖ్యులు భూసింధు కాటించితిన్ ౮

- గీ. ఘోరకాపాలికవృత్తమే రహించె, ముక్తిమార్గపవిత్రత పారయలేదా
యుమ ప్రియస్థితి వర్తించు యోగమాను, సృష్టికగు దాని మిథునచరిత్ర శర్య. ౯
- గీ. గరళగళ నిన్నుఁగూర్చినకృతుకృతుండు, శక్తివిశ్రుతసంస్థాన మాకృమించు
సురవధూవరణాంగసుందరుఁ డతండు, నీవు కోపింప నరకమందే వసించు. ౧౦
- చ. వర భవదీయతేజమది ద్వాదశనేత్రము వణ్ణుఖింబును
స్ఫురవణజంబు భర్గనలినవ్యవదాతము బాల్యమయ్యు ని
ర్జుతరుణీమణు ల్పరమకాత్రవమందిన చైత్యబంధ మం
దిరచిరవాసమునృణుచు తీరు నొనర్చుచునుండె నద్దిరా! ౧౧
- చ. త్వరితగతి న్నవగ్రహము లాత్తనిపాతము నొందుచుండ ని
ర్భర విలయాబ్ధి వీచికలతైఖిరి దిక్కుల నాకిమించి వి
స్ఫురణ దలిర్చు మత్తైముల పొల్పునఁ బెసలూరుచున్న ని
ర్జరనది నీ శిరంబున హరా! సుమమంజరినా తనర్చెడుకా. ౧౨
- చ. మరకత కాంతికాంతము సమగ్రము నీ గళకల్పమం బదే
కరము జగత్ప్రియావనవికస్వరమైన భవత్ప్రిసాద మా
గరళము మందఱోత్థ ముదగర్భము దుర్విషమావలేని స్థా
వరమును జంగమంబు నిలువంగలవే నిముసంబు శంకరా! ౧౩
- ఉ. పంచశరుండు కొంచకెదఁ బచ్చని వింటు విమోహనాస్త్ర ము
త్తించి యహంకరించి జెనుదీయక యేయఁగఁ బంచవక్త్ర! తో
షించి కనక భవన్నయన చిహ్నితవహ్నిని జెంది రక్తిమా
భ్యంచదశోకమంజరి మహత్తమధూమమిళిందమై చనెకా. ౧౪
- గ. అలంకాపతి రావణాసురుఁడు తారాంభోధి వీచీ సమా
లోల స్వీయభుజాయుగ పృథిమపొల్పుం బెల్పు నీ స్థానమా
క్తలాసంబుఁ గదల్చ లోఁ బెరిసి తొక్కం దావకాంగుష్ఠరే
ఖాలీలంబడి మోముల నుగ్రిధిర మొల్కక మొట్టలం బెట్టఁడే. ౧౫
- గ. దేవా! తాపకపాదపద్మముల నెంతే కొల్వఁగా నెంచి భ
క్త్యావేశంబున శీర్షపద్మనవకం బర్పించి యర్పించి త
ద్భాజైశ్వర్యము రావణుం దొడిసి కాదా లోకపాలావతే
పావిర్భావనిరాసము స్మైరపువాడయ్యెక జయశ్రీలతోకా. ౧౬
- గ. బాణుండు త్వత్పదభక్తిం, బూని మహాదేవ! లోకములలో నుచ్చ
స్థానముఁగ నెఁ దద్భవప్రభాన నిలువఁజాలినారె చైత్యాదిత్యుల్ ౧౭
- ఉ. పన్నగమస్తలగ్నధర పాదహతికా నతమయ్యె నీక యు
త్సన్నములయ్యె నర్చికలు తత్క్షణమాత్రన హంకృతిక్రియ
స్సన్నము లయ్యె బాహుచలనంబున మేఘములకా గ్రహంబులు
స్ఫిన్నగతిం గనెం జగము నీ వదె న్నత ముపకృమింపఁగకా. ౧౮

చ. నిలువున స్తంభమూర్తివము నిల్చిన నీమస్వరూపముం గనక
నలినభవుండు మీఁచు నలనాభుడు క్రిందును బోయి సుంతయుం
చెలియకయే తుదన్మోదలు నిన్ను నుతింపఁగఁ గంతకాళిమం
గల కపిలాక్షరూపమును గన్నడ జేయజె దేవ! వింతగఁ.

౧౯

చ. త్రిపురజయంబుఁ గాంచి యరుచెంచి యుమాసతి మోముమీఁద దృ
ష్టి పరపి చాపకోటిపయిఁ జేయిడి నిల్చిన నీపయిం గణా
ధిప సురకామినికిర విత్తీర్ణ మరంద మనోజ్ఞ వాసనా
నిపుణ ప్రమానవృష్టి కడునిండుగ నించుట గాంచఁ జోద్యమా.

౨౦

మ. కమలాక్షుండు సహస్రపద్మములు గల్గెన్నాని తారాపరా
గము నేత్రారుణపద్మ మొక్కటను జక్కంగా సమర్పించి యు
గ్రము బాలారుణమండలోపమము జ్వాలాజాలదీప్తజుచ
క్రము నీచే గ్రహించి చేయుఁగద రక్షశ్శిక్ష మృత్యుంజయా!

౨౧

క. నలినాక్షుండు చక్రమఁగొని, త్రిలోకముల నేలు దునిమి దితిజాల మఱియుఁ
బలియిడిన కన్నఁగనెనే, ఫలమియ్యదు నీదుపాదభక్తి గీరీకా!

౨౨

మ. అమరక ముమ్మొనవాలు సవ్యకరమం దంకించి భిక్షకపా
లమొగిక వామకరంబునందు నిడి లీలన్నాలచంద్రుఁడ స్వశి
ర్న మనందుఁ ధరియించి మేనఁబొదివెక సర్వోత్తరముంబు వే
షమిదేమంచు హసించి గౌరి పెరిమెచ్చుం బాత్రమై ఈశ్వరా!

౨౩

చ. భుజమున హస్తచర్మమును బూని నిరంతరధారమైన యా
నజలపయోదనీలమయి సంభ్రమ కారణమైన వేషముం
గజిబిజఁ జూపఁజూచి యెద గౌరి భయంపడి కాఁగిలింప నో
యజ! నిజవజ్రదేహమిడి హర్ష ముఁజెందితివంచు నెంచెదక.

౨౪

ఉ. కానల బీజవృత్తియును గాగ్రముములందున భిక్షకేగటల్
పూనికఁ దీర్థయాత్రలకుఁబోవుట మంత్రము లభ్యసించుటల్
శ్రీ నియమంబులఁక శ్రమము నేయు, నవేమి ఫలంబులిచ్చు నిక
ధ్యానమొనర్చి తత్ఫలము లంది మనఃపశ్చిమదంబు నొందెదక.

౨౫

గీ. గంధధూపార్పణము గృహకరణ ముపరి, క్షీరధారాభిషేకంబు నేయనేల
పూల నీపాదపద్మము ల్వాజసల్పి, మాత్మిగర్భనిబంధముం బడడు జనుడు.

౨౬

చ. మునులు మనంబునందుఁ దలపోయఁగఁ జాలినవాని ముక్తరూ
పుని నృకపాలమాలికలఁబూనినవాని సతీమణిసమే
తుని శిరమందు దేవనది తోఁగడు వానిని శుక్తిహక్తి కా
భుని విధుమాళినిక భుజగభూషణు నిన్నెద సన్నుతించెదక.

౨౭

క. నరయక్షుడివిజ విద్యా, ధరరాక్షస నాగలోకతతులం దిర్య
గ్వరయూనుల నెట్లు ముట్టిన చరణ! తాపభక్తి విమల సమగ్రమదిక.

౨౮

మ. వరదుకా రుద్రుని శంకరుకా వినులు దివ్యజ్ఞాను దండిం జగ
ద్గురునికా మండధరుం బురారిని ద్రినేత్రుకా కూలపాణికా శుభం
కరుఁ దేజోమయునిం గుచేరసఖునిం గైలాసవాసుకా హరుకా
గిరిజానాథుని దీర్ఘచాలిని మదిం గీర్తింతు నిశ్చయకా!

౨౯

సీ. యోగివయ్యును బహుభోగివైతివి శస్త్రు, పాణివయ్యును బలపస్వివైతి
వమృతుండవయ్యు విషమడ వీవైతి పు, గుండవీవయ్యు కాంతుండవైతి
వింద్రియమ్ములను జయించినవాడవ, య్యును గిరికన్యాప్రియుండవైతి
వతులితాప్తైశ్వర్యపతివయ్యు భిక్షా విహారవృత్తుండ వీవైతి శత్రుడు

గీ. పరమపావనమూర్తివై పరగుచు నశు, భాస్థిమాలలు దాలివి యలరుచుంటి
కడు విరుద్ధస్వభావంబు గలుగునిన్ను, నెట్లు తెలియంగ నేర్తుమా యీశ చెపుమి. ౩౦

గీ. అదిమధ్యంతరకూన్యము నపరము పర, మమితదూర మదూరమునై వెలింగి
యాగమజ్ఞాన మొదవించునట్టి జ్యోతి, యందు నాభక్తి యెల్లపు దొందుఁగాక. ౩౧

గీ. దండియనుపండితుఁడు చంద్రఖండహారి, స్తవమనామయాభ్యుముమృదుతరపదములు
పొదల విరచించె దీనిని జదివినట్టి, నరు లనామయ లవుమరు హరునికరుణ. ౩౨

చ. జగతి నవస్థ భిన్నమయి సాగుచునుండును దేశకాలభే
దగతిని తత్ర-మంబుఁగని తత్స్థితి యే యనవ్యయః దాత్మశ్చ
క్రిఁగొని హరించు దన్నియతి చెల్పి విరించి రచించుగాని స
ర్వగత నిజస్వతంత్రత చిరంతన యాతని శేది చెప్పుమా!

౩౩

ఉ. బాలశకాంక చూళులు పృవాశలతాజటిలల్ సతీయుతుల్
వ్యాళవిభూషితాంగు లలికాక్షులు కల్మషకంఠు లాత్మమో
దాలితు ల్పదాపరశుహస్తలు రుద్రులు భద్రమాదులై
శ్రీలఁ జలంగుచుం గడు జరింతురు తావకభక్తు లీశ్వరా!

౩౪

గీ. నాకభావను దండి యొనర్చినట్టి యయ్యనామయసం స్తవ మంధ్రభావ
వ్యాసే శృంగారకవి సర్వరాయనుకవి, కరళిఖనజైకచాలాణపత్నరము మొదట.

ఆంధ్రా అనామయ స్తవము సమాప్తము,

సాధు వత్తము

పుట	భంకి	ఆసాధు	సాధు
౪౦	౨౦	రాధాత్	రాధాద్
,,	౨౧	౭౨	౩౨
౬౨	౯	ఆంధ్రమహిమ	ఆంధ్ర మహిమ్నము
౬౭	౨౯	త్వా	త్వాం
౬౮	౭	పూజితంత్వా	పూజితంత్వాం
౭౦	౨	నవిశతి	నవిశంతి
౭౯	౧౯	భరించుట	ధరించుట
౮౭	౨౮	ఛింది	ఛింది
౮౮	౪	,,	,,
౧౦౦	౧౩	కుజ	కుచ
౧౧౧	౨౧	సిభో	విభో
౧౧౭	౧౪	ప్రశంసంతి	ప్రశంసంతి
౧౩౧	౨	మాదృశా	మాదృశా
౧౩౩	౧౧	సహి	సహి
,,	,,	జగత్	జగతీ
౧౩౬	౧౬	యుత్తు	యుత్తు
౧౬౬	౯	స్వ - ౩౪	స్వ - ౩౪
౧౭౦	౧౩	(భా.	(భా.
౧౭౭	౧౪	ప్రత్యానన్నం	ప్రత్యానన్నం
౧౮౪	౧౪	ప్రౌఢము	ప్రౌఢము
౧౮౪	౧౮	పాదేన	పాదేన
౧౯౧	౭	స్తంభాది	స్తంభాది
,,	౨౨	సురవనితా	సురవనితా
,,	౨౮	సురవనితా	సురవనితా
౧౯౩	౧౪	శీర్షముల	శీర్షముల
౧౯౪	౧౯	రాట్పతియాచకు	రాట్పతి యాచకు
౨౧౮	౧౧	తావకో	తావకో
౨౬౪	౨౨	గంగా	గంగా
౨౬౭	౨౪	పుష్కలకస్యా	పుష్కలకస్యా

మా గ్రంథములు

గోత్రసూత్రపటము	ప్రమాణములతో	౦- ౨-౦
వీరశైవవివాహవిధి:	అంధ్ర తాత్పర్యముతో	౧- ౦-౦
లింగధారణవిధి:	అంధ్ర తాత్పర్యముతో	౦- ౬-౦
లింగధారణసిద్ధాంతము	వచనము	౦- ౨-౦
సిద్ధాంతశిఖామణి:	మూలం	౦- ౪-౦
శ్రీకరభాష్యం (చతుస్సూత్రీ)	మూలం	౦-౧౨-౦
మతములు, మందిరములు	వచనము	౦- ౨-౦
శ్రీ రేణుకాచార్య చరిత్ర	వచనము	౦- ౧-౦
సంక్షిప్త శివపూజవిధి:	అంధ్ర వివరణముతో	౦- ౨-౦
काशीपीठाचें प्राचीनत्व	మరాఠీ	౦-౨-౦
వీరశైవరత్నము	వచనము	౦- ౮-౦
ఉమామహేశ్వరవ్రతకల్పం	తాత్పర్యముతో	౦- ౪-౦
పుష్పసేన విజయము	నవల	౦- ౪-౦
వీరశైవమహాత్ములు	వచనము	౦- ౪-౦
రేణుక విజయము	పద్యపురాణము	౧- ౦-౦
శివపంచస్తవి	పద్యతాత్పర్య విశేషములతో	౧- ౪-౦
Mutts & Mandirs	ఇంగ్లీషు	౦- ౩-౦
'Lingayat' for Veerashaiva	"	౦- ౧-౦
'విభూతి' పత్రిక సంచికలు (ఇందు		
చక్కని వ్యాసములు కలవు)	౧ వ సం ౬-౧౨	౧-౧౨-౦
" ౨ వ సంపుటము ౧ నుండి ౧౨ సంచికలు		౨-౧౨-౦
" ౩ వ " ౧ నుండి ౧౨ సంచికలు		౧- ౮-౦
" ౪ వ " ౧ నుండి ౯ సంచికలు		౨- ౮-౦

ధరలన్నియు కల్దారు. కొనువారే ప్రత్యేకము పోష్టు ఖర్చుల భరించుకొన కలెను, ఒకరూపాయాకి తక్కువ వెలగల పుస్తకములు వి. పి. గా పంపబడవు. పది రూపాయాల కంటె నెక్కువ వెలగల పుస్తకముల గొనువారు వెలను మొదలే మనియార్డరు చేయుచో ఒకరూపాయ పుస్తకము ఉచితముగా నియ్యబడును. ప్రస్తుతము పోష్టు కర్చులు పెరిగియున్నవి.

మేనేజరు :—శివధర్మగ్రంథమాల.

౪౨౬౮ నజాల్-ఎ-వీధి, సికింద్రాబాద్ (దక్కన్).

పాల్కురికి సోమనాథచరిత్ర, శైవశివపూజావిధి, శివదీక్షావిధి, శ్రీకర భాష్యం - (నాగరిలిపి), ద్విపదసిద్ధాంతశిఖామణి, శివరహస్యం (నాగరిలిపి), అంధ్ర శ్రీకరభాష్యము, సిద్ధాంతశిఖామణి (తెలుగుటిక), అను గ్రంథములు అచ్చులోనున్నవి. త్వరగా వెలువడగలవు.

శి వా ద్వై త మ ం జ రి

ఇది ప్రాచీనాచార్యునిచే రచింపబడి శైవప్రపంచమున విఖ్యాతమైన గ్రంథము. దీనికి పండ్రెండు నూర్లు (౧౨౦౦) పుటల యాంధ్ర వ్యాఖ్యానము వ్రాయబడి యున్నది. ఇందు శివాద్వైత సిద్ధాంతము కరతలామలకముగను, పరవాదిభయంకరముగను, నవిస్తరముగను వ్రాయబడినది. ఇది యొక్క గ్రంథమే నూరు గ్రంథముల పెట్టు. శతాధికశాస్త్రగ్రంథముల పఠించి మిక్కిలి పరిశ్రమతో నిది సిద్ధము చేయబడినది. ఇది యొక మహాదివ్యజ్యోతి. దీనితో శివ ధర్మము మరల సుద్ధరింపబడినట్లు కాగలదు. ఇట్టి సర్వసమర్థమైన గ్రంథమును తప్పక ప్రకటింపవలసి యున్నదని వేరుగా చెప్పవలసిన పనిలేదు. ఈ హెచ్చుధరలలో దీని నచ్చువేయుటకు ఆరువేల రూప్యములు వ్యయమగుచో నాశ్చర్యము లేదు. ఇమ్మహాగ్రంథమునకు సంపూర్ణముగ సాహాయ్యమొనర్చి జగత్ప్రసిద్ధమైన కీర్తిధనమును, శివ పరబ్రహ్మ శృపను సంపాదించు మహాదళ యేమహానీయునకు పట్ట నున్నదో కాని వారి ధన్యతయు మాన్యతయు లోకోత్తరములగు ననుటకు సందేహము లేదు.

ఇంకను భోజునితత్వప్రకాశము, సిద్ధాంతసారావలి, శివపంచ శ్లోకి, శివరహస్యము, క్రియాసారము, ధర్మశిరోమణి, పారమేశ్వరా గమము, సదాచారసంగ్రహము, అనుభవసారము, శివతత్త్వసారము, చతుర్వేదసారము మున్నగు గ్రంథములు ముద్రణ నభిలషించు చున్నవి. ఒక్కొక్క గ్రంథము నొక్కొక్కరు సులభముగా నచ్చు వేయింపవచ్చును. ఇట్టి మహానీయుల కీర్తి శతాధికవత్సరముల వరకు జగద్వ్యాప్తమగుటయే కాక పరస్పరముగ నుత్సాహముతో నింకను గ్రంథరత్నములు బయలుపెడలి యపారముగ ధార్మికజనోపకారము సంభవింపగలదు. మిక్కిలి వ్యయమగునని వెనుదీయరాదు. శ్రీమంతులకు ధనము వచ్చుచు పోవుచుండును. అదృష్టహీనుడు గట్టిగ ముడివేసు కొన్నను రొక్కము నిలువజాలదు. అదృష్టవంతులు నిత్యమును మహా దానముల గావించుచున్నను హరి లక్ష్మి దినదినప్రవర్ధమాన మగు చుండునే కాని యేమాత్రము తరుగదు. కావున ధర్మాభిమానులు, ఉదారులు తమతమ యభిప్రాయములను తెలియపరచురు గాక !

SRI JAGADGURU VISHWABHADHYA
JNANA SIMHASIN JI
LIBRARY

Jangamwadi Math, VARANASI

Acc. No. 3973

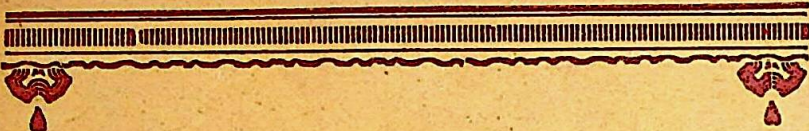
CC-0. Jangamwadi Math Collection. Digitized by eGangotri

5444

“నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ”

